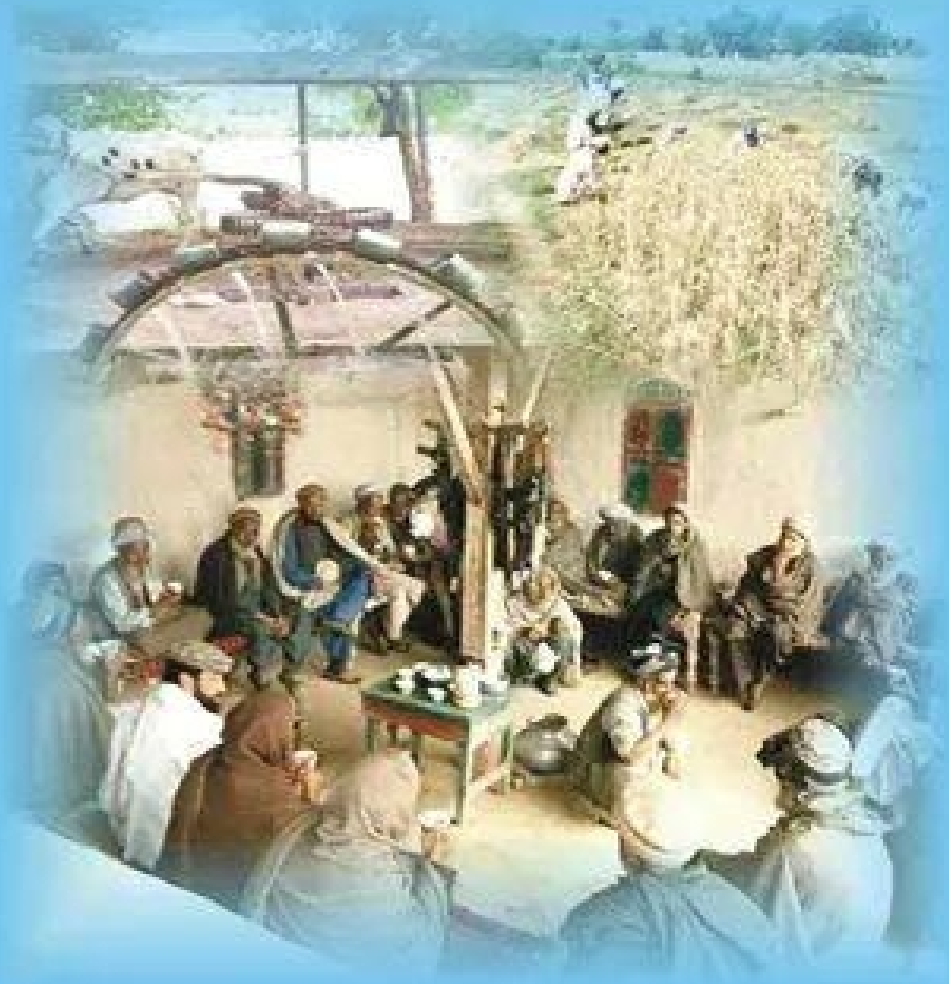

د متلونو په لار

فرهاد علی وسیم یوسفزے

دملونو بہ لار

لیک او تحقیق:
فرہاد علی وسیم یوسفزے
(روغ لہونے)

د کتاب ټول حقونه د لیکوال په نامه محفوظ دي

د کتاب نوم	_____	د متلونو په لار
لیکوال	_____	فرهاد علي وسیم یوسفزۍ
وروځ چاپ	_____	۲۰۱۱ء
دوهم ځل چاپ	_____	اپریل ۲۰۱۴ء
کمپوزر	_____	آدم خان
تعداد	_____	۵۰۰
پېعه	_____	۵۰۰ روپۍ
د مېلاوېدو درک:	_____	

• یونیورسټي بک اېجنسي پېښور ښار

• پښتو اکېډمي بک شاپ پېښور یونیورسټي

• دي وېزن بک پي آر سي مارکېټ مردان

• حارث بکسېلرز پي آر سي مارکېټ مردان

• ارشد بکسېلرز مېن بازار صوابۍ

سرليک:

پېژندگلو : پروفېسر عنوان الدين کاکاخېل

د متل زمانه : ښاغلي رحمت شاه سائل

د متلونو په لار: ښاغلي شمس الرحمن سليم

هيله واله : فرهاد علي وسیم روغ لېونۍ

ټرون

د خپلې خوږې مور او دروند خوږ پښتون پلار په
نامه چا چې ماته پښتو ښودلې وه او زما ژوند يې د
پښتو په نامه روان کړه وو.

فرهاد علي وسيم يوسفزې (روغ لېونې)

Pukhto.Net
پښتو

ڊالی

د اماراتو پښتو ادبي ټولنې (دبي مرکز)
او
د ادبي دوستانو مرکز مردان ته په پښتنه مينه ډالی
فرهاد علي وسيم يوسفزې (روغ لېونې)

فهرست

شمبره	سر ليک	مخ
1.	خپلې خبرې	۱
2.	پېژندگلو	۳
3.	د متل زمانه ... زمونږ د زمانې په آئينه کښې	۱۱
4.	د متلونو په لار	۱۷
5.	هيله واله	۱۹
6.	اتفاق کښې برکت وي	۲۷
7.	په دې کښې به يې خبر وي	۲۸
8.	تادي کار د شېطان وي	۳۰
9.	څنگه نيت هسې مراد	۳۱
10.	حيا نيم ايمان دے	۳۲
11.	خپل عمل د لارې مل	۳۲
12.	ښه چې دې ذباد کړه نو دې برباد کړه	۳۴
13.	د تقدير ليک په تدبير نه بدليږي	۳۵
14.	د ژبې زخم د ټورې د زخم نه زيات ژور وي	۳۷
15.	د صبر مېوه خوږه وي	۳۹
16.	ښځه د تن جامه ده	۴۱
17.	گمان د ايمان زيان دے	۴۲
18.	نيت صفا منزل اسان	۴۳
19.	هله به سبا کړم چې زه ستا روزي پيدا کړم	۴۴
20.	اوبه په ډانگ نه بيلیږي	۴۶

21	اوبه په کمزوري ځای ماتیري	۴۶
22	اوبه یې بلیري	۴۸
23	ابی پکښې پرېوتې واخله	۴۹
24	ابی ته د مرگ کلیمه مه وایه بیا خفه کیري	۵۰
25	ابی که زوروره وه نو د بابا د زوره وه	۵۰
26	ابی مړه تبه یې پرې	۵۲
27	ابی مړي مړي نه تسوي مېدان گرموي	۵۲
28	اخترڅه پټ مېړه نه دے	۵۳
29	اخون له خو دې پی وي ، که د خرې وي که د سپی وي	۵۴
30	ارمان ارمان کابلې چې هر ځای دې غل خانه ده	۵۶
31	ارمان به وکړې وخت به تېر وي	۵۷
32	ارمان پس له زواله ئي	۵۸
33	ازمائيلى مه ازمایه	۵۹
34	آس د خرو په ډله خر شي	۶۰
35	آسونو نعلونه وهل نو چيندخان ورته هم پښې پورته کړې	۶۱
36	اوبښ د لکۍ نه نه تينگيری	۶۲
37	اصل له خطا نشته او کم اصل نه وفا	۶۳
38	اصیل اصیل وي او کم اصل کم اصل	۶۴
39	اصیل له اشاره او کم اصل له ډانگ	۶۵
40	اصيله کول گران دي او ساتنه يې اسان ، کم اصله کول اسان وي او ساتنه يې گران	۶۶
41	اغېرلې به په خپله دونمباله خلاصیري	۶۷
42	الله پاک پرده پوخ وه ، چې مېلمه راغی لاوې پوخ وه	۶۹

۷۰	الحمودو هم هغه ده خو ځله د مياں عمر نه ده	43
۷۱	الوتي مرغی بيا په لاس نه راځي	44
۷۲	انگار جانے لوهار جانے	45
۷۲	انگور تراوه دي	46
۷۴	ونې ته گوره نو د سېوري لاندې کښېنه ، او سړي ته گوره نو سوال ترې کوه	47
۷۵	اور له راغله نو د کور مېرمن شوه	48
۷۶	اول وخوره د ځان غوښې نو بيا وخوره د ښکار غوښې	49
۷۷	اولاد هم غم او نه اولاد هم غم	50
۷۸	اول ځان او بيا جهان	51
۷۹	ايلو هيله کوله نو چکړې يې خوراک شوې	52
۸۱	باران په تيراه وشه او خره يې د خالصې يوړه باران په قلاش وشه او خره يې د راموړې يوړه	53
۸۳	باران پسې پټه گرځوي	54
۸۳	بت په پوسکو نه تودېږي	55
۸۴	بخت چې بېدار شي ، سړے هوبنيار شي	56
۸۵	بد مه وايه په بد پلار ، گنې بد به شي ستا ښه پلار	57
۸۶	بدې ورځې له بد ترېور پکار راځي	58
۸۷	برېښد د لارې جار ووځي خو اوږے نه جار ووځي	59
۸۸	بلا وه برکت يې نه وه	60
۸۹	بنگ به لرکے نه شي او خټک به سړے نه شي	61
۹۰	بنیادم بې وزرو مارغه دے	62
۹۱	بيا يې ډمامو ته لاسکي واچول	63

۹۲	بې زما نه به يې شل نه کړې / بې زما نه دې شل نه کړه	64.
۹۳	بیزه د مرگه پټېده د قصاب کره يې شپه شوه	65.
۹۴	بې گودره مه ورگډېره	66.
۹۶	پاؤ کښې مې ووهلو	67.
۹۶	پټ غل باچا وي	68.
۹۷	پخپله مې ملا کړې ځان ته مې بلا کړې	69.
۹۹	پردي راوړي نه خپليري	70.
۱۰۰	پردے غم په سر مه اخله	71.
۱۰۱	پردے کټ د نیمې شپې وي	72.
۱۰۲	پرون جولا شوې او نن نچې ډکوې	73.
۱۰۳	پرون مسلمان شوې او نن گيلې کوې	74.
۱۰۴	پر مې که نو مړ مې که	75.
۱۰۴	پښتو د سړي پختۍ ماتوې	76.
۱۰۶	پښتون په ډېران ارت بابلي	77.
۱۰۶	پښتون چې پښتو پرپردي نو زمکه پرې ډکه شه	78.
۱۰۷	پنځه واړه په ځله مه منډه	79.
۱۰۸	په بار کښې کوږ لرگې ئې	80.
۱۰۹	په بوسو کښې اوبه مه بوځه	81.
۱۱۰	په پوخ لوبښي رنگ نه خېژي	82.
۱۱۱	په پوزه مچ نه پرپردي	83.
۱۱۲	په تا به يې هم ډما مې وهلې وي	84.
۱۱۳	په تپوس سرے هندوستان ته هم رسي	85.
۱۱۴	په تلي کښې يې مه زرغونوه	86.

۱۱۵	په جنگ کښې اسونه نه تيارېږي	87.
۱۱۶	په جنگ کښې مړي کيږي	88.
۱۱۷	په چټي پسې باز مه پرېږده	89.
۱۱۸	په ځله پوست په زړه روست	90.
۱۱۹	په ځله خوږ په زړه کوږ	91.
۱۱۹	په دوو بېرو پښې مه ږده	92.
۱۲۰	په دې شوملو کچ نه راځي	93.
۱۲۱	په دې کښې به څوک څه اووایي	94.
۱۲۲	په دې کښې څه شک دے	95.
۱۲۳	په دې کښې دې هم پلار خبرې کوي	96.
۱۲۴	په ډېرو لېوني خوشحاليزي	97.
۱۲۵	په رخړو کښې استوتيا نه سهي	98.
۱۲۷	په ړندو کښې د يو سترگې والا باچا وي	99.
۱۲۸	په زوړ رباب بيا تارونه تړي	100.
۱۲۹	په سترې مه شي د چا څه شي ، بس تشه ځله پرې کړه شي	101.
۱۳۰	په شرح کښې څه شرم دے	102.
۱۳۱	په شملکۍ دې شوم غلطه ، په کور دې راغلم نه دې خروۀ نه يې کته	103.
۱۳۳	په کمزورو زوروره د خانانو چم ته راشه	104.
۱۳۴	په گڼو قصابانو کښې غوا مردارېږي	105.
۱۳۵	په مړ سپي زړونه بدوي	106.
۱۳۶	په مړه خېټه مرگ هم ښه دے	107.

۱۳۷	په مېنه غز نه لرې	108.
۱۳۸	په هوا کښې محلونه جوړول	109.
۱۳۹	په يو تيکي کښې دوه ټورې نه ځاييري	110.
۱۴۰	په يو کتاب څوک نه ملا کيږي	111.
۱۴۱	په يو هندو بت خېله نه ورانيږي	112.
۱۴۳	په يوه کښې مې هم نه پرېږدي	113.
۱۴۴	پياز دې وي خو په ناز دې وي	114.
۱۴۵	پېريانو ته غزنه څه ده	115.
۱۴۶	پېسه په غر کښې لار وباسي	116.
۱۴۷	پېسه د لاس خيږي ده	117.
۱۴۸	پيشو تر هغه شېخه چې په غوښه نه ده پېښه	118.
۱۴۹	پيشو ته وازدې سپاري	119.
۱۵۰	پيشو خلق په اوله شپه وژني	120.
۱۵۱	پيشو د خدائې لپاره منبرک (مېړه) نه نيسي	121.
۱۵۳	تا د بل سترگې نه دي ليدلي ، تا سرې سترگې نه دي ليدلي	122.
۱۵۴	تا راته څه د پيش نه پشم خان جوړ کړي ده ؟	123.
۱۵۴	تا راته څه د ځانه چمني خان جوړ کړي ده ؟	124.
۱۵۵	تا سره نېکي کول په شگو کښې ..... کول دي	125.
۱۵۶	تا کومې مغلې کونډې کړې ؟	126.
۱۵۷	ترېور چې د ترېوره کم وي نو غوږ يې د پرېکولو ده	127.
۱۵۸	ترور نيمه مور	128.
۱۵۹	تري شپيلي نه غواړي	129.

۱۶۰	ٿرے کوهي ڀسِي ڇِي کوهے ٿري ڀسِي نه	130.
۱۶۱	تماشگير د نخبني مېنڇ وولي	131.
۱۶۲	ٿوت ته يي اوڇڙوڙو	132.
۱۶۳	ٿوري دِي لالا وهي نوري دِي عبدالله وهي	133.
۱۶۴	توکل نر دے او اندڀڻنه ښځه ده	134.
۱۶۵	ٿوکلِي لاري ځلِي ته ٻيڙه نه راځي	135.
۱۶۶	ته په کومو کندو سر يي	136.
۱۶۶	ته خو د لستوني مار يي	137.
۱۶۷	ته خو د هر دڀگ څمځي يي	138.
۱۶۸	ته څوک يي! خامځا	139.
۱۶۹	ته د کوم ٻن لڙکي ڀِي / ته د کوم باغ مولی ڀِي	140.
۱۶۹	ته ښاريانو سره اڳي جنگوي ته هاڻهيانو سره ٽانڀي جوي	141.
۱۷۱	ته کوز شه ٽٽو ما له راکه ته کوز شه ٽٽو ماره ڇي زه سور شم ستا دپاره	142.
۱۷۲	ته هم ظالم ڀِي ، خو دوه غوايان نشته	143.
۱۷۳	تبرو ته يي پام نه شي	144.
۱۷۵	جنگ کور کوي او ٻيڙي په صحرا نه خوري	145.
۱۷۶	چرته هندوان او چرته ٿوتان	146.
۱۷۷	چرگ خو يو مارغه دے ڇي ڇا اونيوو د هغه دے	147.
۱۷۸	ڇي اختر تهر شي نو نڪريزي په دېوال اوڀه	148.
۱۷۹	ڇي اوربشه پوره شي نو څه بهانه شي	149.
۱۸۰	ڇي اوبڻان ساتي نو دروازي دنځي سته	150.

۱۸۱	چې اوگه نه خوري نو بوئي ترې نه ځي	151.
۱۸۲	چې پښتون دله شي نو خپله کته هم نه وړي	152.
۱۸۴	چې پوره يې نه وي ، که سر يې د کاني لاندې کړې نو هم نه مري	153.
۱۸۵	چې په آخور دې لوئ شي نو غاښ يې مه گوره	154.
۱۸۶	چې په طمع د سورو شي هغه پاتې په مېرو شي	155.
۱۸۸	چې په خوي ثاني وي د هغو ياري وي	156.
۱۸۸	چې په ښه مې نه راځي نو نوم يې نه راځي	157.
۱۸۹	چې په شوملو مئين يې نو ځان له غوا واخله	158.
۱۹۰	چې په گره مري نو زهرو ته يې حاجت نشته	159.
۱۹۱	چې پېدا دې نه وي د موره ، ورته اونه وايي وروره	160.
۱۹۲	چې تنگ شي نو اخر په جنگ شي	161.
۱۹۳	چې جنگ سور شي مېرۍ تود شي	162.
۱۹۴	چې چا چو کړي دي هغوي به يې پاڅوي	163.
۱۹۶	چې چرته ښه وي هلته شپه وي	164.
۱۹۶	چې چرته ډب وي هلته ادب وي	165.
۱۹۷	چې چرته شاړه ده ، نو د ميان ملا په غاړه ده	166.
۱۹۹	چې چرته غم وي ، د متشم وي	167.
۲۰۰	چې چرته نه کار نو هلته څه کار چې چرته نه گرېږي نو هلته مه گروه	168.
۲۰۱	چې ځان خفه کړې نو بل به خوشحاله کړې	169.
۲۰۲	چې ځي ځي نو ابازو له به راځي	170.
۲۰۴	چې څوک بل ته کنده کني نو خپله پکښې پرېوځي	171.

۲۰۵	چې څنگه يې دغسې يو	172.
۲۰۶	چې څنگ يې ما ئې داسې جا ئې	173.
۲۰۷	چې څومره خرگه وي دومره يې بارگه وي	174.
۲۰۸	چې څه بوس وو هغه وسو	175.
۲۰۹	چې څه تيار وي هغه د يار وي	176.
۲۱۱	چې څه تېر شي هغه هېر شي / شپه تېره ، خبره هېره	177.
۲۱۲	چې څه کړې هغه به رېبې	178.
۲۱۳	چې خدائې يې چاته پېښه کړي ، نو ځان دې ورته مېښه کړي	179.
۲۱۴	چې خدائې يې نه کړي نو پير بابا به يې څه کړي	180.
۲۱۶	چې خوار شي نو هوښيار شي	181.
۲۱۷	چې د ابې زړه وي نو په پټۍ کښې هم تپې کوي	182.
۲۱۸	چې د چا په لاس کښې کار دے هغه سرکار دے	183.
۲۱۹	چې د چا زور وي د هغه کور وي	184.
۲۲۰	چې د چا کره دانې وي ، د هغو غټې ستانې وي	185.
۲۲۱	چې د چتو ښکار له ځې ، تش به راځې	186.
۲۲۲	چې د ځانه مست نه وي نو په ښگو نه مستيري	187.
۲۲۳	چې د سړي په سړي کار شي ، جوړ د ځوي نه ورته پلار شي	188.
۲۲۴	چې د سلو نه درباندي شي ، نو غوري شکرې خوره	189.
۲۲۶	چې د شپېتو شي نو د ويشتو شي	190.
۲۲۷	چې د کومې بلا نه نه خلاصېږي ، نو ډېر ډېر ورته خنده	191.
۲۲۸	چې د گيدر نېټه پوره شي نو کلي ته يې مخه شي	192.

۲۲۹	چې دوه کسه په پرخولو ورشي ، نو يو ورکښې راغورځيري	193.
۲۳۰	چې دوه لوبښي يو ځای شي نو تنگ ترې خېژي	194.
۲۳۱	چې ډېر شي نو گندېر شي	195.
۲۳۲	چې رښتيا راځي نو دروغو کلي وران کړي وي	196.
۲۳۵	چې زور شي کله به جوړ شي	197.
۲۳۶	چې سبا شي غم پيدا شي	198.
۲۳۷	چې سر حيات وي توپي ډېرې	199.
۲۳۸	چې شپه يې تر مېنځ وي نو د هغې بلا نه مه وېرېره	200.
۲۳۹	چې عياش شي نو بدمعاش شي	201.
۲۴۰	چې غريب خداي کړې نو دلۀ چا کړې	202.
۲۴۱	چې غل نه اوړي نو مل دې واوړي	203.
۲۴۳	چې غوا خفه کوې نو سځي ورله وهه	204.
۲۴۴	چې کلي دوه شي د چغلخورو ښۀ شي	205.
۲۴۵	چې گرېزي نو اخر ورېږي	206.
۲۴۷	چې گورگورې خورې نو ځله به دې تورېږي	207.
۲۴۸	چې لاس مات شي نو غاړې له راځي	208.
۲۴۹	چې مال لري اقبال لري	209.
۲۵۰	چې مرگ راشي نو سر ته تې ته غاړه کېږدي	210.
۲۵۱	چې مور مېره شي نو پلار پلندر شي	211.
۲۵۲	چې نرۍ وي ، ازمرۍ وي چې غټ وي نو لت وي	212.
۲۵۳	چې نن سپک شي سبا ورک شي	213.
۲۵۵	چې نه پوهېږي نو کران اخله	214.
۲۵۶	چې نه ځي نو وابه دې خلم چې نه خورې نو څۀ دې کړم	215.

۲۵۷	چې نه دې رسي لاس ، بيا مه كوه بكواس	216
۲۵۷	چې نه سيخ سوزي او نه كباب	217
۲۵۸	چې نه مري نه مري نو اخر به ومري	218
۲۵۹	چې نه مني د يار ، مدام گرځي خوار و زار	219
۲۶۰	چې وار د غلا شي نو سپي اوده شي	220
۲۶۱	چې ورانه ده نو د خانه ده	221
۲۶۲	چې وريزي پرې باران نو مزي كوي خواران	222
۲۶۴	چې واورې نو ووايه چې ووينې نو مه وايه	223
۲۶۵	چې وير شي نو په سر توره بڼه دے	224
۲۶۶	چې ياران په شلتالو شوه ، نو زما نه پاتې واخله	225
۲۶۷	چې يې وخوړې نو غل به شي ، چې يې وركړې نو گل شي	226
۲۶۹	خان به ورك كړم خو تا به وركه نه كړم	227
۲۷۰	خان ته ترخز مه وهه	228
۲۷۰	خانله ورانه بلي نه شي جوړولے ، او بل له بنگلې ابادوې	229
۲۷۱	خوانان چا بدرنگ كړي دي	230
۲۷۲	خه سپين باز گرځه	231
۲۷۴	خه اوبه خړې او خه مهيان رانده	232
۲۷۵	خه په هغه پسرلي ، چې نه دې غوا خري نه سخي	233
۲۷۶	خه د غر پناه او خه د ور پناه	234
۲۷۷	خه ژرنده ورانه او خه دانې لوندې	235
۲۷۸	خه سخي سخي كوي	236
۲۷۹	خه مري په پري كښي يا كوي	237
۲۸۱	خارو د كونترې تلل كول نو خپل ترې هېر شول	238

۲۸۲	خبرې ډېرې او سر يې دا	239
۲۸۳	خپله ژبه هم قلعه ده هم بلا ده	240
۲۸۴	خپله گناه د ولي مېنځ ، د بل گناه د کلي مېنځ	241
۲۸۵	خپله لاسه ګله لاسه	242
۲۸۶	خپله لور خور کنېږنه وي	243
۲۸۷	خدایه! په خپل مقام يې کړې	244
۲۸۸	خدا ې چې ورکوي نو په انغري کښې يې هم ورکوي	245
۲۹۱	خدا ې دې لوی کړه خو لویي درمه کړه	246
۲۹۱	خدا ې يې کوي خو شولې اوبه غواړي	247
۲۹۳	خراړې د يو ډزا سره لاړې	248
۲۹۴	خر پلار که او مطلب پرې بار که	249
۲۹۵	خر په کته نه درنيري	250
۲۹۶	خر په وهلو نه اس کيږي	251
۲۹۷	خر د خيت / خيد په خوراک څه پوهيږي	252
۲۹۸	خر غېرت کړې وه نو ترک وهله وه	253
۲۹۸	خرې ته گوره او په صحرا شپې ته گوره	254
۲۹۹	خر سپه د کيدو ورور وي	255
۳۰۰	خس کم جهان پاک	256
۳۰۱	خس يې مه گڼه په سترگو کښې به دې خار شي	257
۳۰۲	خلق په موگي يو حل ټکره خوري	258
۳۰۳	خلق لهوني پورې خاندي او لهونې کلي پورې	259
۳۰۴	ځله يې خوري او سترگې شرميري	260
۳۰۵	خوار کور د دېواله پېژندې شي	261

۳۰۶	خوراک له غوائے يې او کار له سخه يې	262
۳۰۷	خوراک هله کوه چې نعمت شي ، اوبه هله خښه چې شربت شي	263
۳۰۹	خوښه د مېرمنې که سربې خوري که رېمنې	264
۳۱۰	خوره ژبه د خزانې گنجي ده	265
۳۱۱	دا اوږده غنم دي	266
۳۱۲	دا ټټو دې په سېوري اوټره	267
۳۱۳	دا چا نه ده شل کړې	268
۳۱۴	د اختر مياشت شوې - يا - د اينخړ گل شوې	269
۳۱۶	دا خو خر بېرې ته خېژول دي يا سنډا په سپر خېژول دي	270
۳۱۷	دا خو سنډا ته رباب وهل دي	271
۳۱۹	د اودو هغه کتي راوري	272
۳۲۰	دا دې لکه شپارس	273
۳۲۱	د اوږو نه پرې بونه زيات شو	274
۳۲۲	دا زه درته ځناور ښکارم څه ؟	275
۳۲۳	دا سوه کال په تېر شي ، خو ستا سوه پتون به مې هېر نه شي	276
۳۲۴	داسې ونه نشته چې باد نه وې وهلې ، رپولې او يا خوزولې	277
۳۲۵	د اوبښانو غلا په ټيټه ملا نه کيږي	278
۳۲۶	د اوبښ په شا سپو وخوړو	279
۳۲۷	د اوبښ په غلبېل څه	280
۳۲۸	د اوبښ غږ غږه عادت وي	281

۳۲۹	د اغېرلي په يو ډرکي هم گزاره کيږي	282
۳۳۰	د اکبر باچا لټان دي	283
۳۳۱	دا گز او دا مېدان	284
۳۳۲	د املوکو په تول کښې راغلې يې	285
۳۳۳	دانگلي نه دانگلي	286
۳۳۴	د بارانه پټېدو د پرنالې لاندې مو شپه شوه	287
۳۳۵	د باز د جالې نه د باز بچي الوځي	288
۳۳۶	د برېتو نه يې وينې څاڅي	289
۳۳۷	د بل په کار کښې کار مه لره	290
۳۳۸	د بل په کور سل مېلمانۀ څۀ دي	291
۳۳۹	د بل په لاس مار وژل هم ښۀ نه وي	292
۳۴۰	د بنگړو بار دے	293
۳۴۱	د بوسو سخه يې ترېنه جوړ کړۀ	294
۳۴۲	د بونېر کم عقل دي په يوه پوهيږي	295
۳۴۳	د بېرې په سر کونه نه يې او ځان ته هوښيار وائې	296
۳۴۴	د پردي باټه خپله برجو ښۀ ده	297
۳۴۵	د پردي خبراته سپي شړې	298
۳۴۷	د پردي کلي په سبا څوک څۀ پوهيږي	299
۳۴۸	د پښتو ملک دے - يا - د پښتو سوال دے	300
۳۴۹	د پښتو کاني په اوبو نه ورستيري	301
۳۵۱	د پولې پړق ته ناست يو	302
۳۵۲	د پېسې کور د بلا د کوره بېرته وي	303
۳۵۲	د پېښې نه تېښته نه شي	304

۳۵۳	د تش جام نه به خۀ توي شي	305
۳۵۴	د توقي نه بوقه جوړه شوه	306
۳۵۴	د جومات خټې دي	307
۳۵۶	د شپونكي او د جولا يارانۀ شي	308
۳۵۷	د چټي پل مۀ وهه	309
۳۵۸	د خان د خُلي نوكران يو	310
۳۶۰	د خپل خادر سره ښې غزوؤل پكار دي	311
۳۶۱	د خداۀ اوږي به خداۀ مروي	312
۳۶۲	د خر په خاۀ كولا ل داغې	313
۳۶۳	د خر شا ته مۀ تېرېره او د سپي مخې ته	314
۳۶۴	د خر مينه خۀ وي ، لته	315
۳۶۵	د خوارو خواره برخه وي	316
۳۶۶	د خوارې پيشو لا بدې نوكارې وي	317
۳۶۶	د خوېشكو نسوار دي په وروستو زور كوي	318
۳۶۸	د درنو سره به دروند يې او د سپكو سره سپك	319
۳۶۹	د دروغو عمر لږ وي	320
۳۷۰	د دواړو دې رنگ ورك شي	321
۳۷۱	د دېوال سېورۀ يې سحر يو خوا او ماښام بل خوا	322
۳۷۲	د دې وړۀ نه شړۀ نۀ جوړېږي	323
۳۷۳	د دم د ذاته يې هر چا ته خاندې	324
۳۷۴	د ديوې د كوني لاندې تيارۀ وي	325
۳۷۵	د روغو او د لېونو كلي نۀ كيږي	326
۳۷۶	دړۀ خمبیره يې د وخت لگي	327

۳۷۷	د زرو قدر په زرگر وي	328.
۳۷۸	د زورورو منت د زورورو د زوره زیات وي	329.
۳۷۹	د سبا مړي به سبا ښخوو	330.
۳۸۰	د سپي لکۍ يې	331.
۳۸۰	د سترو ځای شهباز گرځ ده	332.
۳۸۲	د سحر په بانگ کښې نوې تپه	333.
۳۸۲	د خبرو غوښو ښوروا هم خوږه وي	334.
۳۸۳	د سر د پاسه سر وي	335.
۳۸۵	د سلو بللو ځای وي او د یو نابللي نه وي	336.
۳۸۶	د سپره خو پخیري - یا - دنیا خو ډانگه ده	337.
۳۸۷	د سپره پرې پارسنگ دروند شه	338.
۳۸۸	د شادو زخم ترېنه جوړ شه	339.
۳۸۹	د شوم او سخي یوه برخه وي	340.
۳۹۰	د ښوروا نه مرور او غوښه مې په ځله	341.
۳۹۱	د عمر روژه وه په غلو ماته شوه	342.
۳۹۲	د غریب په لاس کښې هسې ټوک لوئے ښکاري	343.
۳۹۳	د غل په ږیره کښې خس وي	344.
۳۹۴	د کال خواري يې اوبو یوړه	345.
۳۹۵	د کانگرې په تس کښې لارې بټگرامه	346.
۳۹۶	د کلي اوڅه خو د نرخه مه اوڅه	347.
۳۹۷	د کلي خوار په هندوستان هم خوار وي	348.
۳۹۹	د کم عقلو د یاری نه هوښیاره دشمن ښه وي	349.
۴۰۰	د کوره په صحرا خوشحاله يې	350.

۴۰۱	د کونډې ځويه څه خو بويه	361.
۴۰۲	د کوهي خټه په کوهي لگي	362.
۴۰۳	د گور شپه په کور نه شي	363.
۴۰۴	د گيدر تر هغې باچائي ده ، تر څو نمر نه دے راختلے	364.
۴۰۵	د لت غوايي خاوند اخر قصاب وي	365.
۴۰۷	د لمدو به څه لمده شي	366.
۴۰۸	د لمدو خټو لږې اوبه بهانه شي	367.
۴۰۹	د لوند خور خبرات دے	368.
۴۱۰	د لېوه د ځلې نه سور هډوکه هم بس دے	369.
۴۱۱	د مانځه په بهانه ترې خورې	370.
۴۱۲	د مرغابو بچو ته لامبو بښايي	371.
۴۱۳	د مرغابو نر يې نه اگي اچوې او نه بانگونه وايي	372.
۴۱۴	د مرگ مچ يې هر ځاے حاضر يې	373.
۴۱۵	د مرور دوه برخې وي	374.
۴۱۶	د مرو واک د ژوندو وي	375.
۴۱۷	د ملانو گاډے تر بنه مه جوړوه	376.
۴۱۷	د مور غېږه د ماشوم ورومبي مدرسه وي	377.
۴۱۹	د ميري کور د غمه خالي نه وي	378.
۴۲۰	د نر زوي ژړا په ځانکو کښې پيژندے شي	379.
۴۲۱	د نن کار په سبا مه پرېږده	380.
۴۲۲	د نوې نه زړه ښه ده	381.
۴۲۳	دنيا څو ډانگه ده	382.
۴۲۵	دوه به سره روغ وے که درېمگرے يې تر مېنځ نه وے	383.

۴۲۵	دوه گيدرانو ازمړه وژله دے	374
۴۲۶	د ورځه تهرې اوبه نه جار ووځي د ورځه تهرې اوبه واپس نه راگرځي	375
۴۲۷	دوست هغه دے چې په سخته کښې پکار شي	376
۴۲۸	دومره په لږو اوبو کښې مه ډوبېږه	377
۴۲۹	دومره ښه کوه چې څومره بد اوږه شي	378
۴۳۰	د وېش نه يې په تالان خوشحاله يې	379
۴۳۱	د هاتېي په غور کښې پروت يې	380
۴۳۲	د هاتيانو په جنگ کښې چيندخان مري	381
۴۳۳	د هاتيانو سره ټانټې مه ژووه	382
۴۳۵	د هر چا سره پنج خو د يار اشنا سره نه پنج	383
۴۳۶	د هرې ونې مه خوره د يوې به دې گندېږ شي	384
۴۳۷	د هندوانو تنور يې سېوا ککوړه درکښې نه راځي	385
۴۳۸	د هندوانو مال بامېړان خوري	386
۴۴۰	دې ته به د چا پلار ټينگ شي	387
۴۴۱	د يو لاسه ټپ / پړق نه خېژي	388
۴۴۳	ډم مل نه دے او وسله شل نه دے	389
۴۴۴	ډمې ته چا وېل يار دې مړ شه نو وېل د کومې کوڅې	390
۴۴۶	وروري په رو رو کيږي	391
۴۴۷	وروري خوري به کوو خو حساب کتاب تر مېنځه	392
۴۴۸	رښتيا وېل د پير مذهب کنځل دي	393
۴۴۹	رښتيا وېل د مخ سپېرې دي	394
۴۵۰	رښتيا يا زورور وائي او يا لېوني	395

۴۵۱	روغ د کوره يو ځي او لېوني د کوره واړه	336.
۴۵۳	روغ رنځور پکښې کوه - يا - روغ رنځور پېژنه	337.
۴۵۴	روغ صورت اختر وي	338.
۴۵۶	ړوند په ډيوه څه کوي	339.
۴۵۶	ړوند په خپل کور ښه پوهيږي	400.
۴۵۷	ړوند په زړه بينا وي	401.
۴۵۸	ړوند د خدايه څه غواړي دوه سترگې	402.
۴۵۹	وروښ د اخر پل وي	403.
۴۶۱	زاړه خو مور او پلار ښه وي	404.
۴۶۲	زرگر د موره هم غلا کړې ده	405.
۴۶۲	زړه د ښودلو نه دے حال د وېلو نه دے	406.
۴۶۳	زما د کوره ووځه نو بېخ دې ووځه	407.
۴۶۴	زما نه يې شروع کړه د ټولو دوه دوه رسي	408.
۴۶۵	زمکه سره زر دي	409.
۴۶۶	زمکه هم امانت کښې خيانت نه کوي	410.
۴۶۷	زمونږه دومره قسمت چرته دے	411.
۴۶۹	زور د پرېوتو دے	412.
۴۷۰	زور امام او زړې تراويح	413.
۴۷۱	زه په طمع او ته بې غمه	414.
۴۷۲	زه څه وایم او رباب مې څه وائي	415.
۴۷۳	زه درنه پوزه پرېکووم او ته رانه نټکې غواړې	416.
۴۷۴	زه لایم خو دې پښې ته غوري واچوئ	417.
۴۷۵	زه مو کوم کوم وژاړم	418.

419.	ژرنده كه دې د پلار ده خو په وار ده	۴۷۷
420.	ساعت كښې سېر او درنگ له ماسه	۴۷۹
421.	ستا ايمان ماته معلوم دے	۴۸۰
422.	ستا پرے زما غاړه	۴۸۰
423.	ستا په چنه خه باد لکي	۴۸۱
424.	ستا په سر كښې ښكر دي خه ؟	۴۸۲
425.	ستا د خبره مې توبه ده خو دا سپي دې رانه كورې كړه	۴۸۳
426.	ستا د وهلو قسمت راغله دے	۴۸۴
427.	ستا غوړ دے كه زما هسې زوړ دے	۴۸۵
428.	ستا موځ په مټه كښې دے	۴۸۶
429.	سترگې دې سرې دي	۴۸۷
430.	سخه كته د موگي په زور ټوپونه وهي	۴۸۸
431.	سرے مړ شي او نوم يې پاتې شي	۴۸۹
432.	سرے يې په تندي كښې پورې كوي په تالي كښې نه - يا سرے تندي ته گوري ، تالي ته نه	۴۹۰
433.	سل پاپر د يو لوړ	۴۹۲
434.	سل په لالي پورې دا يو پرې د ښگړو	۴۹۳
435.	سل خفگانه يو خوا او يوه حيا بل خوا	۴۹۴
436.	سل دې ومړه يو دې مه مړه	۴۹۵
437.	سندا د مېښې يار وي	۴۹۶
438.	سودم ته شين دے	۴۹۷
439.	شپيلي او ستوان دواړه نه كيږي	۵۰۰
440.	شرم خه سخه كته نه دے چې دريسې بان وكړي	۵۰۱

۵۰۲	شري ننکي يي لا په سر پراته دي	441
۵۰۳	شل گرځوئ خو خرڅ خپل گرځوئ	442
۵۰۴	شل وسله نه ده او سانډو رشته نه ده	443
۵۰۵	شولي په ارابونو نه کيږي	444
۵۰۷	شېخ فريده ځله چپه بهتري ده	445
۵۰۹	ښار په خوږه ځله خوږ شي نه چې په لنډۍ توره	446
۵۱۰	ښځه په کالو نه درنيري او نر په وسله	447
۵۱۲	ښځه د وسواس په ورځ پيدا ده	448
۵۱۳	ښه به دې سلطان کړي او بد به دې اريان	449
۵۱۴	ښه پوهېږم خو نه پوهېږم	450
۵۱۵	ښه دوست په بد ځاې کښې پکار راځي	451
۵۱۶	ښه دې پېژنم خو پنځه روپۍ نشته	452
۵۱۷	ښه مه کوه بد نشته	453
۵۱۸	ښه هم په ځان دي او بد هم په ځان	454
۵۲۰	صبر تريخ او مېوه يې خوږه ده	455
۵۲۱	صبر لوه هنر دے	456
۵۲۳	عالم په څه دے او مير عالم په څه دے	457
۵۲۴	عظمته مري داسې وي	458
۵۲۵	عقل په ټکرو زده کيږي / عقل په ټکرو ځاې له راځي / عقل د کم عقلو نه زده کيږي	459
۵۲۶	عقل د عزت يار دے چې عقل نه وي سره خوار دے	460
۵۲۸	غائب چې رنځور شي نو د انبور شي	461
۵۲۹	غر په غر نه ورځي خو انسان په انسان ورځي	462

۵۳۱	غرضي په خټه اور لکوي	463.
۵۳۲	غلبېل کوزې ته وېټل چې تا کښې دوه سوري دي	464.
۵۳۳	غل په غل پوهيږي او مل په مل	465.
۵۳۴	غل تر کوره مه زغلوه	466.
۵۳۵	غل ته وائي غلا کوه مالک ته وائي بيدار شه	467.
۵۳۶	غل سل کوره وران کړي خو خپل يو ودان نه کړي	468.
۵۳۷	غم او ښادي ورور او خور دي	469.
۵۳۸	غوښه دې په غوښه او ښوروا دې پکښې نفع	470.
۵۴۰	غوښه که وسوزي نو د پيتۍ نه ښه وي	471.
۵۴۱	غور منگۍ يې	472.
۵۴۲	غوري توې شو خو په تالي کښې توې شو	473.
۵۴۳	غور نه گوري او سپي پسې منډې وهي	474.
۵۴۵	قرضداره چا نه دے وژلے	475.
۵۴۶	قحطي ملخ يې هر خه راکاږي	476.
۵۴۸	کارغه کند خوري او مښوکه څنډي	477.
۵۴۹	کال پسې کال دے	478.
۵۴۹	کال له به ښه شو	479.
۵۵۰	کانه مدام د يتيم / غريب سر له راځي	480.
۵۵۰	گر شه د چا د مخه	481.
۵۵۱	کږه خله په سوک سميري	482.
۵۵۲	کله د بابا وار او کله د ابې وار	483.
۵۵۳	کله کله سرے د شېطان هم واورې	484.
۵۵۴	کلي په زور نه کيږي	485.

۵۵۵	کور دې د میردین جومات شه	486
۵۵۶	که په وطن خان وي په پرد پس اریان وي	487
۵۵۷	که پیر خس دے مُرید له بس دے	488
۵۵۸	که چاره د سرو شوه خو په خېته د منډلو نه ده	489
۵۵۹	که چرگ باري شي نو خه به یوسي	490
۵۶۰	که چرگ بانگ ونه وائي نو سبا به نه شي	491
۵۶۱	که چرگه دې کاسیره نه وے ، نو بل کره به یې اگی نه اچولې	492
۵۶۲	که د خوړ کاني پاسته وے نو کیدرانو به نه وې پرېښي	493
۵۶۳	که د غوبه نه خوشې شي ، خو د مالکه خوشې نه ده	494
۵۶۴	که دې راوړله پېسه بیا به وخوړې پتاسه / امرسه	495
۵۶۵	که رښتیا وایم نو مورې ته مې هم وهې	496
۵۶۶	که زړوکی مو زاره دي خو هډوکی مو درانه دي	497
۵۶۷	که سل رگه یې نور وي ، خو یو پکښې د مور وي	498
۵۶۸	که شا کوو نو شا مو سوزي او که مخ کوو نو مخ	499
۵۶۹	که شپه تیاره ده خو منې په شمار دي	500
۵۷۰	که غر لوه دے خو په سر یې لار شته	501
۵۷۱	که غل یار دے خو خپل خر تر لے ښه دے	502
۵۷۲	که گډې مو نه دي خړولې نو خرش خو مو اورېدلے دے	503
۵۷۳	که گور گران دے خو د مړي ناکام دے	504
۵۷۴	که نور سپي غايي نو غايي دې د کولالانو سپیه ته څله غايې	505
۵۷۵	که نوې مو نه کولې ، نو زړې به مو چا یادولې	506

۵۷۷	گټه په تاوان کيږي	507
۵۷۸	گټه په گټه ماتيري	508
۵۷۸	گټه چې په خاۍ پرته وي نو درنه وي	509
۵۸۰	گجر له بوره بڼه ده	510
۵۸۱	گران بې قيمته نه وي او ارزان بې علتته نه وي	511
۵۸۱	گډه بيزه خو خلق په سوک مړني /مړه کوي	512
۵۸۳	گډه بيزه خو خلق په زوره لوشي	513
۵۸۳	گره گره کوه خله به دې خوږيږي	514
۵۸۴	گل په بوټي کښې بڼه ښکاري	515
۵۸۵	گل د کدو گل دے چې يو ترې شوکووم لاندې ترې بل دے	516
۵۸۶	گل شي خو عمر دې د گل مه شه	517
۵۸۷	گنجۍ ته چا وېل چې ستا واده دے هغې وېل يقين مې نه شي	518
۵۸۸	گيدر د خپل سېوري نه هم وېرېږي	519
۵۸۹	گيله د خپلو نه کيږي	520
۵۹۰	لاس د بري کار دے	521
۵۹۱	لاس دې ازاد او توره دې تېره	522
۵۹۲	لاس لاس پېژني	523
۵۹۲	لږ خوره نو تل خوره ډېر خوره نو گنډېر خوره	524
۵۹۴	لعل په اير و کښې نه پټيږي	525
۵۹۵	لکه د موټو غلا کښې چې گېر شي	526
۵۹۶	لکه د بغ په تياره جاله کښېښي	527

۵۹۷	لکه د چرک ښې له هم ټخه ټخه او بدې له هم	528
۵۹۷	لکه د خاړو خوږ خاړه وهې	529
۵۹۹	لکه د ملا بهادر په اودس کښې گرځو	530
۶۰۰	لکه فقير ته چې ميلو اوبخښې	531
۶۰۱	لکه گډو کښې چې خر وي	532
۶۰۲	لمدو لمدو اور درغې د اوچو له کبله	533
۶۰۳	لنډې حلال نه او خانک په سر نيولې	534
۶۰۴	لنډې د چکرو عادت دے	535
۶۰۵	لوبه په غلطۍ توديرې	536
۶۰۶	لور په لوبه نه تيرېږي	537
۶۰۷	لورې تاته وایم اینکورې ته یې واوړه	538
۶۰۹	ما باغ ولیده ما د باغ مالیار ولیده	539
۶۱۰	ما په اسمان غوښتې او خداي په زمکه راگرې	540
۶۱۱	مات لوسې د اوازې پېژندې شي	541
۶۱۲	مار چا په اوبو څښلو نه دے لیدلې	542
۶۱۳	مار خوړلې د پرې نه هم وېرېږي	543
۶۱۴	مار د مار په چغار ښه پوهیږي	544
۶۱۵	ما لالا ته سسته کړه او لالا ماته ، پرستن غلو یوړه	545
۶۱۶	ماما چې ترخ کروي ، نو د خوړنې طمع پیدا شي	546
۶۱۷	ماموته بیا دې موته	547
۶۱۸	ما مۀ شمېره در گډیمه	548
۶۱۹	مرگ حق دے خو کفن کښې شک دے	549
۶۲۰	مړي په ژړا نه ژوندي کیږي ، نه درنیږي	550

٦٢١	مُلا بل ته مسئلي ڪري په خپله پري حملي ڪري	551
٦٢٢	مُلا د جوماته نه راوڃي او بلا جومات ته نه ڃي	552
٦٢٤	مُلا م مال يي تالا	553
٦٢٥	ملڪ کارغانو وران ڪره او بدنامه خراي شوې	554
٦٢٧	ملڪانان چي ڪن شي نو کلي ورائيري	555
٦٢٩	منڊه د سڀي ده ، او سويه د بنڪاري	556
٦٢٩	مور پلار چي زاړه شي ، نو د شڪري نه خواږه شي	557
٦٣٠	مور د مېري مه ڪوه	558
٦٣١	مور يي رنگ گوري او خور يي خنګ	559
٦٣٢	مور د اوږي په حال څه خبر دے	560
٦٣٣	مونږ د خپل سنډا سوته پيژنو	561
٦٣٤	مونږ يي پورې کولو له اريان يو او ته پکښي ماتوي	562
٦٣٥	مه دومره خوږپره چي څوک دې تېر ڪري ، او مه دومره ترخېره چي دې تو ڪري	563
٦٣٦	مه ڪره هغه کار ، چي نه دې مور ڪړي وي ، نه پلار	564
٦٣٧	مه ڪوه په چا اوبه شي په تا	565
٦٣٨	مياشت د اوله پيژندے شي	566
٦٣٩	ميروس په وس پر دے	567
٦٤٠	ميري ته چي خدا په قهر شي نو وزري ورکري	568
٦٤١	مېلمه د کوربه غوائے وي	569
٦٤٢	مېنځه گري چي ګن شي نو جنگ توديري	570
٦٤٤	ناديده چي په ديده شي ، رڼا ورځ پري توره شپه شي	571
٦٤٦	نمر په ګوته نه پتيري	572

۶۴۶	نن دے که سبا دے دا مال د زرغون شاه دے	573
۶۴۷	نہ پوهه نو نه گرم ، بنه پوهه نو بنه گرم	574
۶۴۸	نه د دين شوې او نه د سادين	575
۶۴۹	نه دې په راتلو پوهه شوم او نه دې په تلو	576
۶۵۰	نه سبق وایم او نه په سرک حم	577
۶۵۱	نه سل علاجه او نه یو پرهبز	578
۶۵۲	نيکي به دې باچا کړي ، او بدي به دې رسوا	579
۶۵۳	نیم ملا سرے گفر ته رسوي	580
۶۵۵	واره ژاړي او نائي ورله سر خروي	581
۶۵۶	وازدې د هر چا خوښې وي ، خو د پيشو ورپسې کسي لويږي	582
۶۵۷	ورک ته شې او ورکه دې ډبلې شه	583
۶۵۸	وره خله او غټه خبره	584
۶۵۹	ورې خېټه به مړه شي خو ورې سترگې نه مړيږي	585
۶۶۰	وهم دې کوم خاے او ډبار دې کوم خاے	586
۶۶۲	هر چا ته خپل وطن کشمير وي	587
۶۶۳	هر چا ته د خپل چاتوري شوملې خوږې وي	588
۶۶۴	هر خه بدليري خو عادت نه بدليري	589
۶۶۶	هر خه چې زيات شي نو په زيان شي	590
۶۶۷	هر خه دې سل په سل دي	591
۶۶۷	هر سور ږيرے شاه گل نه وي	592
۶۶۹	هر سرے پوزه توره کړي وائي لوهار یم	593
۶۷۰	هر سرے تر خپل مطلبه پورې يار دے	594

٦٧١	هر شے چي په مېنځومانه وي نو په مزه وي	585
٦٧٢	هر شے چي غبرگه /برغوې نو لنډپري ، او خبره چي برغوې نو اوږدپري	586
٦٧٢	هسې په شپيلي کښې دې واروله	587
٦٧٣	هسې د باد په ټټو سور يې	588
٦٧٤	هسې د بونېر هندو يې	589
٦٧٥	هسې د سيند کاني دي	600
٦٧٦	هسې د کيکر ازغې يې	601
٦٧٧	هسې د مرچو په سټه ناست يې	602
٦٧٨	هسې شاخېلي چارۍ يې	603
٦٨٠	هسې شنه گټه يې	604
٦٨١	هغه به لا څه وي ، چې له تانه پيدا وي	605
٦٨١	هغه مچۍ د سوات دي ، چې غل يې شات دي	606
٦٨٢	هله به خبر شي چې تارو جېي له ورشې	607
٦٨٤	هله به زارېرم چې د کاره وزگارېرم	608
٦٨٥	هم بوره هم بدنامه	609
٦٨٦	هم لور د کوره هم زوم د کوره	610
٦٨٦	هندو د يار د پاره غوښه خوړلې ده	611
٦٨٨	هندو سترې خداي ناراضه	612
٦٨٩	هنر زده کړه او د کندو په سر يې کېږده	613
٦٩٠	ياد به دې زه کړم مور به دې خداي کړي	614
٦٩١	يا خوار نه وې او يا هوښيار نه وې	615
٦٩٢	يا مور راوړې يا ترور راوړې	616

٦٩٣	ينيم د ژړا عادت وي	617.
٦٩٤	يو خوا ډانگ دے او بل خوا پړانگ دے	618.
٦٩٦	يو د لوړې مري او بل يې سر ته پراتې گوري	619.
٦٩٧	يو کار د بل کار دمه وي	620.
٦٩٨	يو کال خو خلق د مور مېړه سره هم تېروي	621.
٦٩٩	يو لاس دې خداے د بل محتاجه نه کړي	622.
٧٠٠	يو لږگے به اور اونۀ کړي ، او دوه ښخې به کور اونۀ کړي	623.
٧٠١	يوه ها وه هغه هم سخا وه	624.
٧٠٣	د متلونو اصلاح - زارۀ متلونه	625.
٧٠٦	نوي متلونه	626.
٧٠٨	اولسي ادب کښې تپه او متل	627.

خپلې خبرې

گرانو خوږو درنو او مینه والو پښتنو! دا کتاب په اول ځل په کال ۲۰۱۰ء کېنې چاپ شوه. زما د کم علمۍ او کمې تجربې له کبله په هغه کتاب کېنې ډېرې غلطۍ او کوتاهۍ وې. په کتابت کېنې هم او په املاء کېنې هم. خو بیا هم د قدر وړو پښتنو زما دا کتاب ډېر خوښ کړه او قدروله وو. په کال کېنې دننه د کتاب ټولې کاپۍ د بازار نه ختمې شوې. بیا ما په کال ۲۰۱۳ء کېنې دوباره د چاپ کولو هلې ځلې شروع کړې. او دا دویم ځل چاپ کول راته د ورومې ځل نه هم زیات مشکله شول. ځکه د پوره کتاب دوباره کتابت کول او بیا د پوهانو نه د هغې کره کتنه کول او تصحیح کول څه اسان کار نه وو. خو د الله پاک په فضل سره هغه ټولې مرحلې سر ته شوې او اوس دا کتاب ستاسو په لاسو کېنې ده.

په دې چاپ کېنې څه لږ ډېر زیات شوه ده. چې یو باب د اولسي ادب او د تېنې په حقله ده. د څه متلونو اصلاح او څه پکښې نوي متلونو شامل کړه شوي دي.

ما د خپل وس او بسه سره خپله هیله والا کړې ده چې دوباره ورکېنې هغه غلطۍ اونه شي. کتابت او چاپ یې هم په ښه طریقه او ښه کاغذ وشي. په دې کېنې مونږ څومره کامیابي موندلې ده. دا ستاسو راتنه پرېږدو. انسان د غلطۍ نه پاک نه ده. کېدنه شي چې بیا هم پکښې څه نه څه غلطۍ پاتې شوې وي. د هغه غلطو او کوتاهو په گوته کولو به زه ستاسو یې کچه مننه لرم.

په اخره کېنې یو ځل بیا د خپل ډېر خوږ او مخلص ملګري ښاغلي نورالامین احساس صېب یوه نړۍ مننه ادا کوم چې ما سره یې ډېر په مینه او خلوص مرسته کړې هغه گران ملګري ښاغلي ا - دم خان یې حده مننه چې د دې کتاب کتابت یې ډېره په مینه او شوق سره سر ته کړه د لود خپلو ډېرو گرانو ملګرو نور رحم - بن سحر او ښاغلي لعل بادشاه خیالي یو جهان مننه چې زما په یو خواست یې خپل قیمتي وخت مونږ ته وسپارو او د دې کتاب کره کتنه او تصحیح یې وکړه.

د ډېرو گرانو پوهانو او د ادب د استادانو نه پښتني سره. په دې باب کېنې ما لږ شان جرات کړه ده چې د ځنې زرو متلونو په الفاظو کېنې مې بدلون کړه. چې د وخت د تقاضو سره سمون اوخوري. څه متلونو مې نوي جوړ کړي دي، چې هغه هم د نن وخت د حالاتو څرګندونه کوي. یا به دا اووايم چې د نن زمانې ضرورت او حاجت وو.

په دې کېنې زه څومره کامیابه شوه یم دا زه ستاسو رایو او فیصلې ته پرېږدم، او خواست لرم چې د خپلو تجزیو او خیالاتو نه ما خبر اوساڼي.

په پښتنه مینه

فرهاد يوسفزې

پېژندگلو

په پښتو کښې چې څه ته مونږ منل وایو، په عربي، فارسي کښې ورته "مثل" وایي. په انگرېزي کښې په (Proverb) او په اردو کښې په ضرب المثل بللې شي. دا د هر ادب مخصوص توره/توکې وي. د هرې ژبې يو لږمې جز وي. چې ژبه وي نو منل به ورکښې خامخا وي. دا د يوې خاصې ژبې او ادب دپاره مخصوصه نه ده. چې کومه ژبه په لغت او ذخيره الفاظو مړه پته وي. او په خوره وره علاقه کښې وځپل کيږي. نو دومره به يې د متلونو پنگه درنه وي. رنگه رنگې او تنوع به پکښې زيات وي.

د منل په حقله رنگ رنگ خبرې شوي دي. او گڼ تعريفونه يې ذکر شوي دي. ولي زه د پروفېسر داور خان داؤد صېب د منل په حقله وينا په دې سلسله کښې جامع او قاطع گڼم. هغه په خپله يوه مقاله کښې ليکي چې! متلفحه وينا، خبرې، فقرې يا جملې ته وځپلې شي چې مختصره، جامع، ساده او اسانه وي. چې د فصاحت او بلاغت نمونه وي. چې بې ساختگي، برجستگي او بې تکلفي لري. چې د تصنع او بناوت نه پاکه وي. ترتيب کښې يې موزونيت وځپي معنی، یې لوره او مفهوم يې اوجت وي. د ژبې او ادب پوهان په دې حقله يوه څه، لکه دي. چې منل د عقل، فکر پوهې، بصيرت او شعور په اډانه ولاړ وي.

د منل غټ خصوصيت به دا وي چې خبره به لنډه وي. مگر جامع به وي. د پوهې دپاره به پکښې بې اندازې اثر انگېزي وي. ځکه پرې واعظان خپل وعظ موثره کوي. شاعران يې د شعر د خوند رنگ سپړا کولو دپاره بکاروي. او مقررین پرې په خپلو تقريرونو کښې جوش، جذبې او ولوله رابڅېره کوي. او خلق د عمل دپاره راپاروي. مجلس اراء خلق پرې خپلو مجلسونو کښې تودخه پېدا کوي. ادیبان يې په برکت په خپلو ليکونو تحريرونو کښې زور، تنوع، زړه راښکون او د مطالعې ذوق و شوق راپورته کوي. وکيلان يې په خپلو بحثونو کښې د دليل او ثبوت په توگه وړاندې کوي. استاذان يې په خپلو درسونو کښې د طالبان د ذهن د جذبې لپاره د مطالعې لپاره د اخذ، زده کړې، ابلاغ او گرانه خبره په اسانه پوهولو دپاره په استعمال کښې راولي. نورو خلکو ته د خپلې خبرې، فکر انگېزه خيالونو تودو جذباتو ترمو احساساتو، په پورته ډول رسولو، پوهولو او په مزغو کښې د کښېنولو دپاره به هر دور او هر هره ژبه کښې د منل نه غټ کار اخستې شوې ده. او منل دا کار په ښه شان سر ته رسولې ده. ځکه په عربي ژبه کښې داسې وځپلې شي چې! "المثل کلام، الملح فی الطعام". يعنې منل په وينا کښې داسې مژه کوي لکه په خوراک کښې چې مالکه وي. په منل کښې چې څه وځپلې شوې وي. دا د يو قام تاريخي، سماجي، معاشي، او د معاشرتي ژوند د يو اړخ هنداره کتلې شي. دا د زمانې او د وخت د گردشونو نه د تېر شوي عمل او تجربو يو تجرور وي.

وځپلې شي چې که ته د يو قام، ملت، د يو وطن د استوګنو د تهذيب او د ژوند ژواک د معيار اندازه لکول غواړې نو د دغه قام د تربفک نظام ته څېر شه. دا به د داسې کج دپاره يوه ښه پېمانه وي. دغه شان که يو کس د يو ژبې، ادب د لوړتيا لرغونيتوب او د تاريخي عواملو اندازه لکول غواړي نو د دغې ژبې او ادب متلونو دې اوڅېروي. نه صرف د ژبې او ادب لوړتيا او معيار به ور معلوم شي بلکې د دغه قام د کلتوري، فرهنگي، تاريخي، منجهي او معاشرتي سرلوړتيا به هم په اسانه اوستجولې شي.

په پښتو ادب کښې د منل، محاورې، تمې او شعر يو ځانگړې خوندور تړون ده. د ليک په وخت يو شاعر ادیب او ليکونکي دا ټول ادبي توکي په خپلو کښې په رنگ رنگ طريقو په پېښلو سره په خپل ليک کښې بې پناه زړه راښکون او اثر پېدا کوي او دغه شان ښکلي ښکلي تخليقات تخليق کوي. کله منل شعر شي او کله شعر منل. کله منل د تمې شکل واخلي او کله تمه په منل مشهوره شي. دغه حال د محاورې او د منل د تعلق هم ده. دغه شان ادب ترقي کوي. ژبه وده مومي او شاهکارې فنپارې د لوستونکي د ذوق و شوق او ادبي تندې ماتولو او سرولو دپاره زېرولې شي.

په پښتو ادب کښې لکه د تمې د متلونو تخليقکار هم نه دي معلوم. دا د ټولو پښتنو مشترکه ميراث کتلې شي. هېڅوک دا وځي، نه کوي او نه کولې شي چې دا منل يا دا تمه ما وپيلې ده او يا زما ده. تمه چې زنان وال رجحان لري. او په منل کښې د ناريناؤ رجحانات برېښي. د زگونو کالو راسې دا سلسله روانه هېر زگونو متلونو او تمې د ويونکو په څه، لکه د ځينو د تخليق دعوی، گېر نه لري. د وخت تعين يې نه کيږي. البته هغه تمې او متلونو چې د څه واقعي ذکر پکښې شوي وي يا څه تاريخي پېښې ته پکښې اشاره شوې وي. نو د هغې نه د وخت او زمانې تعين کېدې شي. لکه دا منل چې، يوې بودی ته چا اووې چې د خدائے او د رسول ﷺ په خاطر زمونږ دا سوال اوملئود، بودی، د څه، لې نه بې ساخته وختل چې بچي! زمونږ په زمانه کښې خو نه خدائے وؤ نه رسول ﷺ. بس يو سائر وؤ او يو

مشران هم شامل وؤ. په خبرو اترو کښې به يې د تېو ، محارو او خوړو خوړو متلونو استعمال کولو. ما له به يې ډېره مزه او خوند راکولو او د نااشنا ناستا متلونو په اوږدېدو به ورته ډېر خوشحالمېم.

فرهاد علي وسيم يوسفزې وايي چې زه کله رېټارډ شوم، او بيا دې زور ماحول ته راغلم نو د حجرې د مجلسونو مينه مې بيا تازه شوه. يو دوست محمد عالم د (شېوې کلي) به په هره خبره کښې د متل استعمال کولو، تر دې چې هغه ته به مونږ د متلونو بابا وښلو. د هغه سره په ناسته پاسته کښې مې دې طرفته خيال لارو چې دا متلونه راجمع او محفوظ کړې شي. حمزه صېب (الله پاک دې جنتونه نصيب کړي)، به وېل چې: "دا شوق په زلمو چې د پښتو راغلې دے" فرهاد علي يوسفزې غوندې د پښتو غم خواره زلمي دې فکر اوخوړو چې زمونږ د ژبې ، ادب ، تهذيب ، رواياتو او قدرونو دا نخښې ښانې ورځ په ورځ زړې ، دورېرې او وړانېرې. اوکه دا حال وي نو هسې نه چې پښتانه ژوندي پاتې شي. خو د ژبې ، ادب ، کلتور او فرهنگي دا نخښې ښانې د زمانې د گردشونو (د نوي اردر) د چپاوونو او يلغار د لاسه ورکې ، تېاه او بربادې شي. او زمونږ د نوي راتلونکي نسلونو د فخر ، وياړ او د قامي ناموس د حوالې دپاره هم څه پاتې نه شي.

د خوش بختۍ علامه ده چې د زلمو دې خوا پام شوے دے. که خدائے کرے خبر وي نو د نورو زلمو د ليکونو سره سره به يوه ورځ د فرهاد علي يوسفزې د متلونو کتاب هم د چاپ نه تېر شي. او د ليک لوست مثبانه به پرې د خوږې مطالعې تندرسته سره کړي. دا کتاب څه دپاسه د شپږو سوه متلونو مجموعه ده. د دې کتاب ځان کړے خصوصيت دا دے چې دا صرف د متلونو مجموعه نه ده، بلکې د هر متل په شا چې کومه قيصه يا واقعه تېره شوې ده يعنې په کوم پس منظر کښې چې دا متل وښلے شوے دے. هغه 'شاليد' يې هم بيان کړے دے. فرهاد علي وسيم يوسفزې ځان ادیب او شاعر نه بولي. ولې د شعر څه نمونې يې زما د نظره تېرې شوې دي. د ليک ژبه يې د صوابۍ او يوسفزو د لهجې خواره لري. د ځنې متلونو شاليد يې په پخو رواياتو اډانه نه لري. ولې حقه خبره دا ده چې پښتانه په کوم ټاټوبي کښې مېشت نه دي. دا ډېره خوږه وړه علاقه ده. هر رنگ جغرافيايي او موسمي حالات لري. دنک لور غرونه ، خواره واره مېدانونه ، کل ورينې درې او وادي ، کن گور ځنګلونه ، سپندونه ، اېشارونه، غرض د قدرت او فطرت ټولې نظارې او نندارې د پښتنو په زمکه موجود دي. دې حقيقت پښتون کلتور ، پښتو ژبې او ادب ته يو عجيبه خوند رنگ او زړه راښکون ورکړے دے. د کرو وړو فرق ، د دود دستور فرق او د لهجو فرق يې جوت دے. دغه وجه ده چې د يو متل په حقله په يوه علاقه کښې يو شاليد يا پس منظر بيانېږي. او په بله علاقه کښې هم د هغه متل شاليد بل شان. زلمے فرهاد علي د يوسفزو د سپېڅې سره تعلق لري. ځکه هغه د متل هغه واقعه بيانوي. کومه چې په يوسفزو کښې مشهوره وي. تاسو ته به د فرهاد علي يوسفزې په ليک کښې ادبي ژورټيا هم ښکاره نه شي. هغه شوقيه ليکونکے دے. د پښتو متل دے چې: مېلمه د کور به تندی ته کوري تالي ته نه.

مونږ به هم د دې زلمي د پښتو ادب ، ژبې او کلتور سره بې پناه مينې او د خلوص نه ډکې جذبي ته گورو او د ده دا وورمېه کوشش به په دې دعاگانو سره پوښتو او قدرونو چې الله تعالٰی ، د دې دې زلمي فرهاد علي وسيم يوسفزې د پښتو ژبې ، ادب او کلتور سره دا لېونۍ جنبه تل تانده ساتي او په قلم دې برکت شي.

پروفېسر ميان عنوان الدين کاکاخېل

د متل زمانموزير د زمانې په ۱ - ټينه کښې

کله چې سترگې د کلونو غونچه وويي او په زړه او ذهن د باغونو او گلستانونو زرگونه رنگونه خواره شي. هم دغسې متل د ژوند د تجربو د معنو نه يوه ډکه پکه داسې مجموعه ده چې زړه او ذهن يې واورې نو د فکر او تخليق جينې تاندې کړي. او خيالونو ته نوې او ناليدلې لارې په گوته کړي. متل د ژوند د کالوت روح دے. چې دغه روح قرار شي نو متل يې قرارې وروبخښي. او چې بې قراره شي نو قرار ورکوي. چې روغ وي، بيمار يې کړي. او چې بيمار شي نو پخپله يې طبيب او پخپله يې دارو شپېتل د انسان د ژوند نه معنې اخستې ده، او متل انسان او د انسان ژوند ژواک ته معنې ور بخښلې ده.

متل د انسان د ژوند ژواک د قيصې د بيان يو داسې جادوگر دے چې انسان ته په وړه خبره کښې د ژوند ژواک ټولې قيصې بيان کړي. لکه وايي چې: "د پښو په ليکه مڼه بړه باندې داده" په يو لفظ "داده" کښې خومره جادو دے. او خومره اوږدې فاصلي رالښوي. په دغه "داده" کښې داسې فنکارې نغښتې ده. چې مونږ د فاصلي د لوسته والي سوچ ته نه پرېږدي او هم دغه وي چې بړه باندې مو د ذهن په پرده تصوير شي. او دغې تصوير ته د رسېدو دپاره چې دغه ټکي مونږ ته کومه جذبه رايځي. هم دغه د وصال مقاصدو ته د رسېدو جذبه زمونږ په خيال کښې توان او پښو کښې زور اچوي. او زمونږ د ژوند د قيصې کاروان په مخکښې بيايي.

متلونو د هغه پيو په مثال وي چې زمونږ د ژوند ماشوم او نادان وجود ته ټول په ټوله خوراکونه ورکوي. هغه خوراکونه کوم چې زمونږ د پلرونو او نيکونو د زرگونو کالو د تجربو تجرباوي خوند دپاره يې مونږه کله د مښ، ستو، کله د شکر، حلو، کله د غوړو، کله د کجيو او کله د پخکړي په حيثيت خورو. د ژوند او خوند ضرورتونه مونږ ته دغه عملي تجربې راکړي دي. او دغو عملي تجربو راته د بيان او د نظم په شکل کښې متلونو رايځيږي دي. لکه: "چې د ابي زړه وي نو په ساکو کښې هم تېې کوي"، يا "چې اختيار يې د مور وي نو لاوڼ يې سپور وي"، "ژرند که دې د پلار ده، خو په وار ده"، "ليکنجري شوې غور خوراکونه غواړي"، او يا د مشهوره تېه چې:

ارمان ارمان د دادا کوره

د ډکه شکوره به چاپېره تاوېدمه

متلونو زمونږ د ژوند ژواک ورکې شوې خزاني دي. خلق وايي چې لکه په کاواکه د مڼه موندلې شپږو زمونږ د مڼه په واک کښې دي. ځکه چې موږ په نور وړو کښې تعليم حاصل و. او د نورو د ژوند د بړه او ټيټه تاريخونو وايو. لاخلو خزانو نيولو ته نه يو وژگار. دا او دغسې نور په سوونو زرگونو قېد خيالونه چې د متل په حقله زما په ذهن او زړه کښې خوبولي خوبولي پراته وو. فرهاد علي وسيم ترې د خپل کتاب په ذريعه دغه يو څو خيالونه ازاد کړه. او دغو ازادو خيالونو تاسو سره خپلې جذبې شريکې کړي.

فرهاد علي وسيم يوسفزې روغ لېونه زما ته وړ ليدل او نه مې تر دغه وخته پېژندو. څه ته چې پښتانه پېژندکلو وايي د هغې مقاصدو په رڼا کښې يې اوس هم نه پېژنم. خو چې زه پښتون يم او هغه هم پښتون دے. وطن مو پښتون دے او ژبه مو پښتو ده نو دا پېژندکلو څه کمه کوزه پېژندکلو نه ده. فرهاد علي وسيم يوسفزي متلونو راټول کړي دي. يو ترتيب يې ورکړے دے. او د متلونو منظر او پس منظر بيانولو هغه يې هم زمونږ د زياتې اسانۍ دپاره کړې ده.

ملکرے فرهاد علي وسيم يوسفزې په خپلو خبرو کښې وايي چې متلونو تر اوسه جان دې راټول کړي، يا يې پرې کار نه دے کړے. نو خبره به داسې نه وي. ماته پوره ياد نه دي خو څه موده مخکښې چا په دې حقله ډېر متلونو راټول کړي وو. خداڼه خبر چې به يې کتاب کړي وي او که نه. د دې نه مخکښې ما خپله په سوونو متلونو راټول کړي وو. خو نه مې دغسې ترتيب ورکړے وؤ او نه مې ترې کتاب روان کړے وؤ. البته هغه کاپي زما نه په يوه مقدمه کښې ضائع شوه. او بيا مې دې طرف ته توجه ورنه کړے شوه. هن يو کتاب د ملغلرو امېل په نوم د کوټي ولي محمد ولي چاپ کړے وؤ. دا کتاب ۱۹۰ مخونه لري. د چاپ کال يې ۱۹۸۶ء دے. او ما ته يې په اتم ستمبر ۱۹۸۶ء راتحفه کړے وؤ. پته يې ولي محمد ولي پښتو اکېډمي توغې رود کوټه، ترون يې د حمزه بابا په نوم کړے وؤ. ولي محمد ولي هم په سپين رويو نروښخو پسې تلے او گرځيدلے وؤ. او د متلونو قيصې او پس منظرونه يې راټول کړي وو. "متل د پوهانو په نظر کښې" يې د ډېرولورو ټولنې لیکوالو هغه نظرونه يې راټول کړي وو کومو چې وخت په وخت د متل په حقله لرلي دي. ښه به وه که هغه نظر ما هم به دې ليک کښې خايلولے شولے. ولي دا د کران ولي محمد د کتاب سنگار او برخه ده. نو ما پرې زړه اونه کړے شو.

ابوالخبر خلدن پري سربزه ليکلي ده چې د ليکونکي پېژندلکو ترې ډېره ښه کيږي. يوه خبره چې د کولو ده او هغه دا چې د گران ولي محمد ولي متلونه زيات تر د افغانستان او کوښي د خواوشا اطرافونه راټول کړي شوي دي. او د فرهاد علي وسيم يوسفزي متلونه د لوړې پښتونخوا اکثرو خورو ورو علافو سره تعلق لري. که د ولي محمد ولي کاوشونه د ستاينې وړ دي. نو د فرهاد علي وسيم يوسفزي کاوشونه هم د ډېرې ستاينې وړ دي. چې دده هم ډېره خواږي کړې ده. او زمونږ د شفاهي ادب دغه مونږ ته سپينه په سپينه رارسېدلې برخه چې اوس قريب قريب د ورکېدو د وېرې په حالت کښې وه. هغه لکه چې نيت کړې ده. چې دا ورکېدو نه بچ کړي. خو دا خبره ياد ساتل غواړي چې دا به په يو کتاب کښې راځي نه کړې شي. دا به څو کتابونه غواړي. خدايې دې وکړي چې دا ملگرې دا سلسله جاري وساتي او ورپسې اونخلي نو شايد چې دا به په پښتو ډېر لوښه احسان وکړي. دا کار د کار ښه هم ده او نوې کار هم ده. دغسې يو نوې کار گران حضرت زېږ زېږ هم کړې ده. هغه د "اولسي رنگزار" په نوم اوس اوس يو کتاب چاپ کړې ده. چې ورکښې د هرې علاقې د ماشومانو هغه لويې راغونډې کړې دي کومو چې زمونږ د ماشومانو دپاره د سکول او کالجونو درجه لرله. په دغه کتاب کښې د اشرف غوبلو سره سره د متلونو او مثالونو څه قيصې هم موجود دي.

د دې کتاب "د متلونو په لار" په حقله زما د فرهاد علي وسيم يوسفزي د متلونو راټولول ، هغې ته په يو ښکلي طريقه سره ترتيب ورکول. او بيا د هغې قيصې بيانولو انداز ډېر خوښ شو. زما يقين ده چې دا کتاب "د متلونو په لار" به زمونږ نور ليکونکي دغسې يوې بلې موضوع ته را وپاروي او کوم کارونه چې زمونږ د پښتو اکېډمي يا د پښتو بورډ ذمه داري جوړېده هغه به هم دا او دغسې نور زلمي ليکونکي په يو يو سر سر ته رسوي. انشاء الله تعالی.

د متل په حقله چې د کومو خبرو ضرورت وؤ. د متل وضاحت چې حرت څه حاجت او ضرورت وؤ. هغه دې ملکري فرهاد علي وسيم يوسفزي په قلم کښې بيان کړې ده. د متل چې څه معنې جوړېږي د هغې وضاحت هم دې ملکري کړې ده. نور زما د ډېر څه وېلو کنجاش پکښې نه دې پاتې. بس دومره يقين مې پيدا شوی ده چې دا کتاب به ښکله هم وي او يو قدر قيمت به هم ولري. او دا به زمونږ دغه پتې خزاني يواځې راپېدا نه کړي بلکې زمونږ ډېرو طالبعلمانو ته به هم دا کتاب د سوونو او زرگونو کالو يوه پنکه په لاس ورکړي. بلکې دا داسې پنکه ده چې دا به زمونږ د طالبعلمانو تخليقي جينې راوکړي او لا به يې راټاندي کړي. او د دې نه به يې خبر کړي چې پښتو څومره توانا او غني ژبه ده.

د دې کار قدر و قيمت به چې د ملکري فرهاد علي وسيم يوسفزي به زړه او ذهن کښې هر څومره موجود وي. ولې دا کار د هغې نه هم ډېر زيات او بسيار ده. خدايې دې وکړي چې فرهاد علي ستره نه شي. او دې کار ته اونخلي چې د پښتنو د کور کور او کوڅې کوڅې نه دا کلونه او رنگونه راټول کړي. او په څو غونډو کښې يې مونږ ته وسپاري. ځکه چې دا خزاني وړې او لږې نه دي. دا په زرگونو کالو راسې خور وور ژوند لري. او که وکتې شي نو اوس خو نوې تعليم يافته خلق دي. ژوند په نوي ډگر او په خبرو اترو کښې يې اردو او انگرېزي راننوتې ده. زمونږ مشرانو به په خبرو خبرو کښې متل کوو. دا به متل هم وؤ ، شعر هم او ټپه به هم کېده شوه. دا يو داسې جامع او کوټل فن ده چې خبره شروع کوي هم او خبره ختموي هم. ډېر متلونه داسې وي چې خبره شروع کوي لکه وايي چې. "د کلي اوڅه د نرخه مۀ اوڅه" او قېل "ا - ټين دے مخ پکښې ليدے شي" او ډېر متلونه داسې وي چې هغه خبره ختموي. لکه وايي چې! "خبرې ډېرې او سر يې دا".

زه ملکري فرهاد علي يوسفزي ته داد او شاباسې ورکووم او د زړه د تل نه ورته دعا کووم. چې د ده په قلم ، جذبه او مينه دې تل برکت وي. چې مونږ د نورو ډېرو ناليدلو او ورکو لارو سره اشنا کوي. که په دې قلم کښې دغه شان زلمي راپېدا شو نو دا ژبه او د دې ژبې ادب نه شي ورکېده. دا ژبه لکه چې ژوند د غني ژبه ده. هم دغسې لېوني به زېږوي. ځان او مونږ به ژوندي ساتي.

ډېر په مينه

رحمت شاه ساثل

د متلونو په لار

په داسې وخت کې چې د پښتو لیک لوست په کېدو دے، بلکې که زه دا ووايم چې پښتو په ختمېدو دے، نو بې ځايه به نه وي. د دويمانو کلي د يو زلمي شاعر او ليکونکي فرهاد علي وسيم روغ لېوني دا کار د ستاينې وړ دے. چې په ننني سائنسي او د کمپيوټرو په دنيا کې بې قلم راخست د پښتو په لمن کې نوي نوي نقشونه سازوي. او د پښتو په ادب کې د زياتې او اضافي کوششونه کوي. متلون د هرې ژبې د يو عظيم سرمايې حيثيت لري. ځکه چې ژبه هغه باروړه وي، چې په هغې کې متلون او محاورې موجود وي. دا متلون او محاورې ژبه ژوندۍ ساتي. او تر څو چې دا څيزونه موجود وي، نو ژبه هم ژوندۍ وي. او چې ژبه ژوندۍ وي نو هغه قام هم ژوندۍ وي او ژوندۍ بللې شي. او دغسې قام په ژبه او ژبه په قام تل تر تله پاتې.

د فرهاد علي روغ لېوني متلون چې ما وکتل نو د هغه دا کوشش اگرچې نوے نه دے، د دې نه مخکېني هم پرې کار شوے دے. خو نااشنا ضرور دے. ځکه چې ډېر کم ليکونکي دي چې دې طرف ته يې پام لږ نه کړې ده. او زه اميد لرم چې دا زلمه به د خپلو صلاحيتونو په برکت په دې توگه کامياب او کامران شي. خو خوارې به ورله پکار وي. او نااميده کيږي به نه. تر څو چې د پښتو د متلونو تعلق دے نو دا متلون په ټوله پښتونخوا کې معروف او مشهور دي. هر څوک ترېنه واقف دي او هر څوک بې په خپله موقع استعمالوي. خو ډېر کم خلق به داسې وي چې د دې متلونو د قيصې او پس منظر نه به واقف وي. دې زلمي دا کوشش کړے دے چې د متلونو پس منظر يې هم بيان کړے دے. چې خلق د دې په بنا د واقعاتو او حالاتو نه هم خبر شي. دلته به زما مشوره وي چې د ليک په وخت د روانې او بامحاورې پښتو ليکلو کوشش او هڅه کوي، چې د ژبې د بلاغت او فصاحت روزنه هم وکړے شي. فقط

شمس الرحمان سليم

(اسسټنټ ډسټرکټ افسر ، دويمان ، صوابۍ)

هيله واله

م. ثل، مثال يا مثل = د عربي ژبې لفظ ده. لفظ په قرا - ن شريف کښې شو خو خايه او خو واري فرمايېل شوي دي. جرته مثل = او جرته د جمعې دپاره امثال ليکلي شوي دي. مثل په اصل کښې داسې قسم خبرې ته وايي چې هغه د بلې خبرې په شان وي، يا د هغې خبرې په رنگ، معني او مطلب څرگندوي، يا يو کار، قيصه او واقعه د بل کار يا د بلې واقعې سره تړي. په ځنې ځايونو کښې د مثل بيانولو يا وړاندې کولو دپاره د ضرب لفظ استعمالېږي. لفظ هم د عربي ژبې او د قرا - ن شريف نه اخستې شوي دي. په قرا - ن شريف کښې د مثل لفظ په ډېرو ا - يتونو کښې بيان شوي دي. لکلمرب الله مثلا = فضله صفوان، و مثل الذين ينفقون (البقره). داسې نورو ډېرو ا - يتونو کښې دا لفظ بيان شوي دي. او هم داسې دا لفظ د عربي نه نورو ژبو نقل کړې، خپل کړې او اخستې دي. په اردو، فارسي او پښتو ژبو کښې دا لفظ هم په دې معنو او مطلب سره استعمالېږي. لکلمرب المثل، مثلا =، مثال کي طور، د مثال په توگه، او دا قسم نور ډېر.

په پښتو ژبه کښې لفظ مثال هم د دې مطلب دپاره استعمالېږي. خو جمع يې لکه د عربي د قاعدې لاندې امثال نه راځي. بلکې په پښتو کښې مثالونه وئېل او ليکلي شي. د دې سره سره د پښتو ژبې يو بل تور = "مثل" زمونږ په امروزه ژوند کښې ډېر استعمالېږي. مثل هم د مثال معني او مطلب ورکوي يا څرگندوي. معلوماتي داسې چې مثل هم د مثل نه جوړ شوي او اخستې شوي دي. په زړه عربي ژبه کښې لفظ (ث) په (ت) وئېل شي. نن هم د عربي په ډېرو علاقايي ژبو کښې (ث) په (ت) وئېل شي. لکه د عربي يو نوم ابن هېثم د. خو په وينا کښې ابن هېثم وئېل شي، يا بل د عربي لفظ چې په ليک کښې الاثن د. خو په وينا کښې الاثن وئېل شي، چې معنې يې ډو (۲) ده. داسې التلاته هم په (ث) ليکلي شي. خو په وينا کښې التلاته وئېل شي چې معنې يې ډېرې (۳) ده. دې د عربي لفظونو ته چې پام کړو. نو د دې نه دا معلوماتي چې پخواني (تبره) زمانه کښې د لفظ مثل نه په پښتو ژبه کښې مثل لفظ جوړ شو. چې معنې يې او مطلب يې هوبړو د لفظ مثل سره تړون خوري. خو د دې جمع د امثال په ځانې مثالونه جوړ شول. متلونو د دنيا په ډېرو لويو او زړو ژبو کښې ليدل او کتلي شي. د ژبو په تاريخ د لتون او کنه (لساني رېسرچ) پوهه مشران وايي. کومه ژبه چې څومره زړه وي دومره ډېر متلونو لري. او چې کومه ژبه کښې څومره متلونو زيات وي نو دومره هغه ژبه ژوره او مهذبه گڼل او منل شي. او پوهان وايي چې مثل د هر قام د کلتور، ادب او د ژبې ډېره لويه بلکې ناوښت او ورته او خزانه وي.

مثل يا متلونو څه دي؟ د زمونږ د مشرانو، هوبښارانو او پوهانو هغه وينا ده کومه چې د ډېرو تجربو، ازموينو او عمرونو تېرولو نه پس حاصله شوې ده. په هغه مشرانو باندې چې کوم تاوده ساره او خواږه تراخه تېر شوي دي. نو هغو خپلې تجربې د متلونو او قولونو په وړو وړو جملو يا لفظونو کښې وړاندې کړي دي. دا وړې وړې جملې، فقرې، يا يو شعر، يا يوه تېه داسې په ټول پوره او کوتلې د حقيقت، نصيحت او د سبق خبره او وينا وليکله چې کومو زده کښې سمندر بند کړې شي. او مونږ له پکار دي چې د دغه سمندر (د هوبښارانو د تجربو) نه څه فائده او کنه تر لاسه کړو. او د غلطو لارو، بدو، شخړو، ناوړو او کرکو (زيان او تاوان) نه ځان په ډډه وساتو. د مشرانو پوهانو د څه لې هغه قولونه چې د پوهې او حکمت نه ډکې بې بها خزاني دي، چې ورته مثل وئېل شي. او دا متلونو ټول په خپل ځانې د کاني کړي دي. دا متلونو اکثر په داسې ساده غلڼه ژبه کښې وئېل شوې دي چې اورېدونکي يې ډېر زړ په معنې، او مطلب پوهه شي. خوند، مزه، سبق او نصيحت ترې نه واخلي. په خبرو اترو کښې د موقعې او د خبرې په مناسبې سره د متلونو استعمال هم يو ډېر لوړ فن د. د پښتنو په حجرو، محفلونو او جرگو مرکو کښې چې کوم خلق په خپله وينا کښې متلونو وړاندې کوي. نو د هغه خبره ډېره په توجو او د زړه په غوږو سره اورېدې شي. اورېدونکي ترې خوند خوندې کوي. سبق او د ژوند رڼاگانې ترې نه تر گوتو کوي. ځکه چې دا د حکمت او پوهې نه ډکې خزاني دي.

د پښتو ژبې پوهان وايي چې متلونو په دوه قسمه دي. يو هغه چې ساده او بې واقعه يعنې څېر واقعاتي وي. او بل هغه چې د هغې په شا (پس منظر) کښې څه قيصه يا واقعه وي او د هغې واقعه نه مثل مشهور شوي وي. مشرانو دا خبره څرگنده کړې ده چې عام او ساده متلونو د واقعاتي متلونو په نيز زيات دي. د ساده مثل لفظونه، معني او مطلب ډېر ساده وي. چې اورېدونکي يې ډېر زړ په معنې او

مطلب پوهه شي. لکه! "اصیل له اشاره او کم اصل له ډانگ"، چې لاس مات شي نو غاړې له ځي" یا "چې نه پوهېږي نو کران اخله" او داسې نور ډېر.

واقعاتي متلونو هم بیا په دوه قسمه دي. یوه هغه چې د اورېدو سره یې قیصه او مطلب معلوم شي، او اورېدونکي یې بېر د څه مشکله راز ته ورسې لکه! "ډمې ته چا وېل چې یار دې مړ شو، نو وېل یې د کومې کوڅې،" یا "کجی ته چا وېل چې واده دې دے، وېل یې نه شي". او داسې نور ډېر.

د واقعاتي متلونو دویم قسم هغه دے، چې تر څو اورېدونکي د پوره قیصې یا واقعي نه خبر نه وي. نو تر هغې ترې نه مطلب اخستې شي. او نه خوند لکه! "جرته هندوان او جرته توتان" یا "د سترو ځای شهباز گره ده". او داسې نور ډېر.

په دې کښې څه داسې هلوځو ته چې هغه د قرا - ن شریف د ا - یتونو او د حدیث مبارکو د معنو سره تړون خوري او هم د دې ا - یتونو یا حدیثونو په مفهوم باندې دا متلونو مشهور شوېکېږي قرا - ن شریف د ا - یت ترجمه ده! "چې تاسو خپلې ښکې په احسان اېښودلو باندې مه خرابوئ یا ضائع کوئ." (البقره)، په دې لړ کښې منل مشهور دے. وایي چې: "ښه چې دې زباد کره نو دې برباد کره"، یا د څه حدیث مبارکو ترجمه او مفهوم دے وایي چې: "حیا نیم ایمان دے" "شرم د ایمان جامه ده" او "گمان د ایمان زیان دے".

داسې د پښتو ژبې ډېرو شاعرانو هم څه شعرونه جوړ کړي او وېلي دي چې هغه هم نن زموږ په امروزه ژوند کښې د منل په توگه استعمالېږي. په دې لړ کښې زموږ د مشر او خوږ دروند صوفي شاعر عبدالرحمان بابا شعرونه ډېر مشهور او خوندناکه دي. دا د سبق، حکمت او مطلب نه ډک شعرونه په اورېدونکو باندې ډېر ژور اثر غورځوي. لکه وایي چې:

کــوهــه مــه کــه د بــل ســري پــه لــر کــښــې
چــرې ســتا بــه د کــوهي پــه غــاره لار شــي
هــر ســره تــر خــپل مطلب پــه پــوري یــار دے
مــا د خــدائے دېــاره یــار لــيــدلے نــه دے
پــو زــنــده جــي د مــرده پــه قــبر تــر شــي
دو مــره بــس دے نصــیحت پــه دې دنــيا

او داسې نور ډېر.

بل خوا په متلونو کښې داسې نور ډېر متلونو دي، چې هغه شعرونه خو نه دي. خو لکه د شعر په قافيې او ردیف ښه ټوله او برابر وي. لکه وایي چې: "مه کوه په چا اوبه شي په تا، خپل عمل د لارې مل، زه په طمع ته بې غمه، او داسې نور ډېر.

د دې نه علاوه د پښتو ژبې په دې خزانه کښې بې شمېره داسې متلونو هم دي چې د هغې وېنا یا جملې فحش او لغړې وي. یعنې هغه جملې یا الفاظ د اخلاقو د دائرې نه پرېوتې دي، چې څوک یې په هر محفل کښې نه شي استعمالول. د مشرانو او پوهانو وېنا ده چې دا قسمه متلونو د روغو او صفا متلونو په نیز زیات دي. دا فحش او لغړ متلونو هم په دوه قسمه دي. یو قسم هغه دے چې د هغې وېنا یعنې الفاظ فحش وي خو مطلب ترې نه روغ اخستې شي یا د منل قیصه فحش او لغړه وي خو مطلب یې روغ وي. لکه وایي چې: "شبه تېره خبره هېره، پردېکد ښې شي وي یا د چا په خ، ور کوته متبازې نه کول او د فحش متلونو بل قسم هغه دے چې د هغې الفاظ، معني او مطلب هر څه فحش، لغړ او عربانه وي.

ځنې متلونو داسې دي چې هغه په یو خاص غړي، نامې، خاص ځای یا خاص شي پسې جوړ شوي وي. هغه انسانان دي ځانور دي او یا مرغان دي. لکه چې وایي: "هسې سخي ارسلان خان یې، څه د ځانه دې راته جهني خان جوړ کړه دے، که جرگ بانگ اوڼه وئ نو سبا به نشي، خر سې د کینر ورور وي. یل د باز د جالې نه د باز بچي الوځي، او داسې نور ډېر.

د منل نه علاوه نورې ډېرې مثالي قیصې او لطیفې هم جوړې شوې دي. چې خلق یې د منل په توگه استعمالوي. دا قیصې په جدا جدا علائقو کښې په جدا جدا رنگ او خوند کښې مشهورې دي. دا متلونو، مثالونه، قیصې او لطیفې چې شومره دي، په ټولو کښې یوه خبره مشترکه ده او هغه دا چې دا ټول متلونو زموږ د غریبو خلکو د کلي وال ژوند او بیا په خصوصي توگه د زمېدارو خلکو د ژوند عکاسي کوي. په دې متلونو کښې زموږ د زمېدارو خلکو د ژوند ډېره برخه ده. د هغوي د امروزه ژوند کولو طور طریقې، یعنې دود دستور، ناسته پاسته او د یو بل سره تعلق موږ ته په دې متلونو کښې څرگنده شوي او وړاندې شوي دے.

اخړه کښې زۀ دا خبره په گوته کول غواړم چې متلونه هم زمونږ د پښتو ژبې او د ادب يوه لويه برخه ، خزانه او ورثه ده. زمونږ د اولسپندرو ، جاربېتو ، ټپو ، نيمکو او پخوانو قصو په شان متل هم زمونږ د ادب يو اهم جز ، زۀ د تلکي زمونږ د ژوند يوه ا - ښه او هنداره ده. افسوس چې لکه څنگه زمونږ پخوانۍ اولسي سندرې او ټپې زمونږ نه هېرې شوې. هم دا رنگ زمونږ د متلونو ډېره برخه زمونږ د مشرانو سره قبرونو ته لاړه کوزه شوه. که څۀ لږ ډېر متلونه چاته ياد وي نو هغه صرف د اورېدو په لار سينه په سينه يو بل ته پاتې دي. گڼې په دې لړ کښې چا په ليک کښې څۀ ذخيره نه جمع کړې ده او نه يې پرېښودې ده. ډېره د افسوس خبره ده چې د پښتو ژبې لوڼۀ لوڼۀ شاعران ، ليکوال ، د علم او حکمت ماهره استاذان او هوښياران لږل تېر شول. خو د پښتو او پښتنو دې ورثې ته چا خاص نظر او پام لرنه اوڼۀ کړه. چې په دې لاره يې څۀ د لټون او څېړنې کار کړے وے. دا ډېر گران بلکې زړۀ جاوډے کار دے. د هر متل قصه معلومول او د هغې مطلب ته رسېدل او بيا څرگندول ډېر محنت او کړاؤ غواړي. زما هڅه او کوشش وؤ چې د هر متل قصه يا واقعه معلومه کړم. خو ډېر په افسوس سره زۀ خپله دا پړه او گهزوري منم چې ډېر متلونه پکښې بغير د واقعې معلومېدو او مطلب څېړنې نه پاتې شول. زما دا وعده او اراده ده چې د کتاب په دوهم چاپ کښې به که خبر وي هغه ټول پاتې متلونه راجمع کولېښاء الله تعالٰى .

د گرانو ، خوړو او د قدر وړو مشرانو پښتنو د زړۀ د کومې نه ښکريه او مننه ، په خصوصي توگه د حکمت او علم پوهاند مشر استاد ، ښاغلي پروفېسر ميا غنون الدين کاکاخېل صېب ، د قدر وړ او د قام په مينه مسټ لوڼۀ استاد شاعر رحمت شاه سائل صېب او د خپل کلي د خوږ مشر ورور عالم او استاد شمس الرحمان سليم صېب ډېره مننه او ښکريه ادا کوم. چې هغوي د دې کتاب څېړنه وکړه او ما له بې خپلې مينه ناکې او د قدر وړې مشورې راکړې ، او پېرزوگاني راوڅښلې. زما په دې کار يې ما له زما حوصلي نورې سپړا کړې. بيا په خصوصي توگه د خپل مشر گران او خوږ دوست محمد عالم عالم □ د ښوې کلي د زړۀ د تله ښکريه ادا کوم او مننه يې لرم چې هغۀ ما سره په دې لټون او راټولنه کښې ډېر محنت او کوشش کړے دے او وخت په وخت يې قيمتي صلاحاتي او مشورې راکړې او شاملې کړې دي. بيا خپلو گرانو لوستونکو پوهانو او مشرانو ته خواست دے چې ما په خپلو غلطو او کوتاهو باندې خبرداره کړي. ځکه چې بنيادم عاجز دے. او د غلطو نه پاک نه دے. په دې کتاب کښې به زما نه ډېرې غلطۍ او کوتاهۍ شوې وي. او لکه څنگه چې زما مشرانو دا خبره په گوته کړې ده چې زما ليک په يو ساده او عامه ژبه کښې دے. ځکه چې زۀ لا د ادب د ليک لوست په "ا" ، "ب" نه پوهېږم. بلکې اوس په دې لاره الف ، ب زده کوم. ځکه زۀ د خپلو قهرمنډو نه د خپل محنت ، کړاؤ ، خواري او زړۀ جاوډون له کبله د معافۍ او بخښنې خواست کووم. او اميد لرم چې د دې کوشش ، هڅه او هيله واله به د راتلونکي نسل د سبق ، نصيحت او د زده کړې دپاره څۀ لږه ډېره ذخيره پاتې لېښاء الله تعالٰى .

يادگېرته:

د ځنې متلونو سره د دليل په توگه جرته شعرونه او جرته ټپې هم وړاندې شوې دي. د شعر سره د شاعرانو نامې هم ليکلي شوې دي. او بغير نامو شعرونه او ټپې زما خپلې دي.

فرهاد علي وسيم يوسفزې (روغ لېون)
(کلۀ دو بيان ، ضلع صوابي)

هغه متلونې د قرا - ن شريف د اياتونو او د حديث شريف د مفهوم نه اخستې شوي او جوړ شوې

دي

اتفاق کښې برکت وي

په قرا - ن شريف کښې الله تعالی فرمائيږي دي. و عتصمو بحبل الله جميعا ولا تفرقوا (ن). ترجمه: فرمائي چې دالله پاک رسي. يعنې (ن او دين اسلام) په اتفاق سره اونيسي او فرقي مه جوړوي، يا په خپلو کښې تفريق او نفاق مه راولي. د يو بل ايات شريف ترجمه ده. فرمائي چې: مسلمانان خپلو کښې نرم خو به، په يو بل مټين او خړ، وگمن وي او دښمن او کافرانو ته کلک لکه د يو دېوال او يو موتي وي. د يو حديث شريف مفهوم دے. فرمائي چې: د مسلمانانو مثال داسې دے لکه د يو وجود او يو بدیکه په بدن کښې يو جوړ هم په تکليف کښې وي نو ټول بدن په تکليف کښې او بې ارامه وي. د يو بل حديث شريف مفهوم دے چې د مسلمانانو مثال د يو کور يا يوې کوټې د که چېرې د دې کوټې نه يوه ک - ته يا خښته پرېوځي يا وباسي شي نو ټول کور ته ترېنه زيان رسي. دا پاک اياتونه او حديثونه هم د دې دپاره فرمائيږي شوي دي چې مسلمانان په اتفاق او اتحاد کښې اوسي. او بيا خاص چې دښمن ته يو موتي شي. نو د اتفاق په برکت به فتح او گټه الله پاک ورکوي.

په دې لړ کښې د تاريخ اوراقو کښې هم ډېرې قيصې بيان شوي دي. د هغه قيصو نه هم دا خبره څرگنده شوې ده چې کښې اتفاق کښې برکت وي. په دې حقله يوه مشهوره قيصه چې زمونږ د مرسو (سکولونو) په کتابونو کښې هم بيان شوې ده. او هر جا ته ښه ياده او معلومه ده. يعنې د بودا سړي هغه قيصه، چې بې د مرگ په وخت خپلو خامنو ته نصيحت کولو. نو د اتفاق د برکت په حقله بې ورته د حنجو يا د ډکو ماتولو مثال وړاندې کړے وو. او په دې حقله يعنې د اتفاق د برکت دپاره هم دغه مثال داسې پوره او کولے دے چې دپاسه پرې بل نه لېږدېږي چې د قرا - ن د ا - ياتونو تفسير او د حديثو مفهوم زمونږ مشرانو هم د دې مطلب دپاره په دې فقرو جمله او يا مثل کښې د نصيحت په توگه وړاندې کړے او مشهور کړے دے. او مطلب ترېنه دا دے چې هر کار او خبره چې په اتفاق سره وي. که هغه دنياوي کار وي او که ديني، نو الله پاک ورکښې برکت اچوي. ځکه خو وايي چې! "اتفاق کښې برکت وي".

په دې کښې به يې خبر وي

قيصه:

الله پاک په قرا - ن شريف کښې فرمائيږي دي. چې د سبا علم جاته نشته. چې سبا به څه کيږي يا علم الله تعالی ی سره دے. بې شکه چې الله تعالی ی علیم و خبير دے. تقدير حق دے او په دې زمونږه پوخ ايمان دے. چې په تقدير کښې څه ليک دي. هم هغه هر جا ته ورسېږي. زمونږ د بې عقله انسانانو په ورکوتي شان عقل فکر کښې دا خبره نه راځي چې الله تعالی ی زمونږه په حق کښې څه فيصله کړي ده. هغه زمونږ د سود (فائدې) ده، يا که د زيان ده. اکثر بنيادم داسې څه کارونه د فائدې گڼي دي چې د هغې نه ورته زيان رسېدلے دے. او چرته په ظاهره د زيان کارونه ورله الله پاک د سود او د گټې سبب گرځولي دي.

که چرته يو بنيادم ته داسې څه حادثه ورپېښه شي. چې هغه ته ترېنه په ظاهره زيان او نقصان رسي. خو زمونږ د کم عقلو عقل په دې نه رسي چې کېدے شي دا فيصله زمونږ د فائدې دپاره شوې وي. په دې حقله خو ډېرې قيصې شهورې دي لکه د م - لا او د زمېدار هغه قيصه.

واټي چې يوه ورځ د يو زمېدار غواۍ مړ شو. لا صېب ورته د دم دلاسې په توگه داسې وټېل چې خان! صبر کوه. په دې کښې به يې خبر وي. څه ورځې پس د زمېدار غوا مړه شوه. لا صېب هغه نصيحت وو. چې صبر کوه، په دې کښې به يې خبر وي. څه ورځې پس بيا د هغه غري خر مړ شو. دې ځل دې زمېدار په زړه کښې دا پخه صلاح وکړه چې م - لا صېب نن هم د صبر او خبر خبرې وکړي نو پښې ورباندې ماتوهمېدار په انتظار وو خوم. لا صېب راغږېدو! زمېدار د ماښامي د م - لا کور ته ورغلو نو هلته خبر شو چې م - لا صېب راپور ټوټه دے. او پښه يې ماته شوې ده. زمېدار چې دا واورېدل نو يقين او ايمان يې ښه پوخ شو. چې بې شکه هر کار زمونږ دپاره د خبر وپه دې کښې د م - لا صېب خبر وو. چې يوه پښه يې ماته شوه. گي ما خو ورله دواړه پښې ماتوهم داسې په قرا - ن شريف کښې د

موس، ی ځای او د خضر ځای هغه قیصه چې په ظاهره خضر ځای د زیان رسولو کارونه کول خو وروستو یې بیا فائده ښکاره شولې. دا قیصه زموږ د سبق او نصیحت دپاره بس ده. دلته عرض دے چې دا مثل هوښیاران په داسې حالاتو کېږي وړاندې کوي جرته چې ځانه داسې څه حادثه ورپېښه شي. چې بنیادم ته تړپنه تکلیف ، درد ، کړاؤ ، غم او خفکان ورسې. نو هوښیاران ورله طبع تسلي کوي او د صبر تلقین ورکوي. چې خبر دے دا تکلیف او کړاؤ به ستا د خبر سبب وگرځي. د دې مطلب دپاره ورته دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې خفه کېږه مه ، صبر کوه! "په دې کېږي به یې خبر وي"

د رب کارونو ته ټول د خبر وړ وي
بنده لاسه پټي چې پټي شکر وباسینه

تادي کار د شيطان وي

دا مثل هم د حديث شريف نه اخذ کړے شوے دے. د يو حديث شريف مفهوم دے چې تادي کول د شيطان کار دے. او د يو بل حديث مفهوم دے. چې تاسو د خبر او د نېکي په کارونو کېږي تادي کوئ. د دې نه دا سوال پېدا کېږي. چې څه وجه ده چې يو خوا د تادي کولو حکم دے او بل خوا يې تادي کول د شيطان سره تړلي ده. په ښه کارونو کېږي د تادي کولو مطلب دا دے چې که چېرې د مانځه وخت وي نو بيا په مونځ ادا کولو کېږي تادي کوه. هسې نه چې د مانځه وخت درنه تېر شي. اکثر داسې کېږي چې بنیادم سستې وکړي او په ټال متول کېږي ترېنه د مانځه وخت تېر شي. د داسې کار دپاره د تادي کولو حکم دے. او د تادي نه کولو په داسې وخت او کار کېږي حکم دے. لکه بيا به مثال د مانځه واخلو. چې مانځه ته په تيارۍ او په وخت ادا کولو کېږي تادي پکار ده. خو په مونځ کولو کېږي تادي مه کوه. يعنې مونځ ښه په طبع او تسلي سره ادا کړه. دا نه چې گڼې څلور رکعتونه مونځ د پنځو شپږو متو په ځان په يو دوه منته کېږي ادا کړي. داسې تادي کولو ته د شيطان کار وئيل شوے دے. داسې نور ډېر حديثونه دي لکه د مري په باره کېږي چې په جنازه تادي کول پکار دي. او د تادي نه کولو مطلب دا دے چې گڼې هر کار کېږي که هغه ديني وي او يا که دنيوي. داسې تادي مه کوئ چې وخت کول پکار دې. د تادي نه کولو مطلب دا دے چې گڼې هر کار کېږي که هغه ديني وي او يا که دنيوي. داسې تادي مه کوئ چې هغه کار د کولو يا روغولو په ځان وړان شي. او دا خبره د تجربې نه څرگنده شوې ده چې کوم کار بې سوچه ، بې فکره او په تادي سره شروع شي نو هغه اکثر وړان او خراب شي. د داسې وخت او موقعې دپاره دا مثل مشهور شوے دے. نو ځکه مشران وايي چې "تادي کار د شيطان دے"

هر کار په صبر خوندي مزره کا
تلوار کا وټک د شيطان مرسته کوښه

څنگه نيت هسې مراد

يو مشهور حديث شريف دے. مفهوم يې دا دے چې د عمل دارومدار په نيت باندې دے. يعنې که يو سرے ښه کارکوي خو نيت يې د نوم ناموس دپاره وي نو په داسې عمل به هغه ته اجر او ثواب نه مېلاوېږي. د هر قسمه عمل دپاره د نيت صفا ساتل لازمي دي. گڼې چې څنگه نيت وي نو د هغې عمل نتيجه او انجام به هم هغسې مېلاوېږي ، يا که څوک د جا دپاره نيت بد ساتي اود جا دپاره بدې يا بده ورځ ، کړاؤ او خواږي خوښه وي. نو کېدے شي چې دغه غري ته د خپل بد نيت له کبله څه بدې ، نصيبت ، کړاؤ او خواږي ورپېښه شي. داسې د نيت نتيجه او مراد هغه ته په خپله ورسې. او چې کوم بنیادم نورو خلقو ته خپل نيت روغ او صفا ساتي. نو الله پاک د صفا نيت له کبله د هغه ښه مرادونه سر ته کړي. يعنې هم په دې دنيا ورله اجر ورکړي او هم د اخرت ثوابونه ورله وليکله شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او د نصیحت په توگه يې خلقوته وړاندې کوي او داسې وايي چې "څنگه نيت هسې مراد".

هر څوک په خپل نيت کېږي کړي
څنگه چې نيت وي داسې رسې مرادونه

حیا نیم ایمان دے

دا مثل مشرانو د یو حدیث شریف نه اخذ کړې دے. د یو حدیث شریف ترجمه ده چې: صفایي نیم ایمان دے. داسې په ډېرو حدیثونو کېنې د حیا او شرم دپاره هم راغلي یا فرمائیل شوي دي. او مطلب یې دا دے چې کښې چا چې خپل شرم او پرده وساتله یعنې یې حیاتي د ډېرو گناهونو جرړه ده. د چا د سترگو نه چې حیا او شرم ختم شي نو هغوي ډېر زر په نورو ډېرو گناهونو کېنې راگېر شي او د هغه گناهونو له کبله د ایمان ختمېدو یا کمزوري کېدو خطر وې. په دې وجه یې حیا نیم ایمان گرځولي ده.

دا مثل په داسې حالاتو او موقعو کېنې استعمالېږي جرته چې څوک د بې حیايي کارونه کوي، یا جرته سپکه، لغره او بې شرمه وېنا کوي. چې ترېنه یې حیاتي خورېږي، یا ورته مرسته مېلاوېږي. نو په داسې وخت هغه غړي ته خلق دا مثل وړاندې کوي. او داسې وایي چې شرم وکړه. حیا ښه شے دے. خو چې چا کېنې وي. ځکه چې. "حیا نیم ایمان دے"

په حیا نیم ایمان تـــــــان تـــــــازه شـــــــي
داسې په زیـــــان شـــــــي چې شـــــــوک شـــــــک پکښې کونـــــــه

خپل عمل د لارې مل دے

الله تعالی د کلام پاک په ډېرو ا - یتونو کېنې فرمائيلي دي چې بنیاد څه هم عمل کوي نو د هغه عمل نامه به د قیامت په ورځ هغه ته ور مخکېنې کړه شي. یعنې په دنیا کېنې د هر بنیاد هر عمل که هغه ښه وي او که بد لیکل شي. او په ورځ د قیامت به هغه عمل نامه بنیاد ته په حواله شي. او د هغې عمل نامې په حواله به بنیاد سره حساب کتاب کېږي که بنیاد ښه عمل کړې وي نو ښه ص. له یعنې اجر او ثواب به ورته مېلاو شي. او که بد عمل وي نو د هغې عمل مطابق به ورته سزا مېلاوېږي. داسې به بنیاد سره د هغه خپل عمل ملگرې ټولې. ن شریف د ا - یتونو په تفسیر کېنې ډېر حدیثونه هم راغلي دي. چې د هغې معنی او مطلب هم دا دے چې انسان څه عمل کوي نو هغه عمل به د هغه پکار راځي. او د هغه به ملگرې وي. نه مور، پلار، ښځه او بچي، نه یار، دوست او نه خپل خپلوان به د چا پکار راځي. او نه به یې ملګرتیا کوي. که ملګرې وي نو یو خپل عمل به یې وي که هغه ښه عمل وي نو د بنیاد انجام به هم ښه وي او که بد وي نو انجام به یې هم بد وي.

د آخرت د دې انجام نه علاوه په دنیا کېنې هم دا عمل د بنیاد سره ملګرې وي که څوک ښه عمل کوي نو د هغه دا دنیا هم ښه او ښائسته وي او چې څوک بد عمل وي نو هغه ته به په دې دنیا هم د بدو سزا مېلاوېږي. اکثر د بد بنیاد ژوند د خپلې بد عملۍ له کبله په بد انجام سر ته ورسې. د دې اېتونو او حدیثو معنی، مفهوم او مطلب هوښیارانو به دې مثل کېنې راجمع او څرګنده کړو. او د نصیحت په توګه یې خلقو ته وړاندې کوي. او داسې وایي چې. "خپل عمل د لارې مل دے".

په دې لړ کېنې د پښتو یو بل مثل هم مشرانو مشهور کړې دے. چې مطلب یې د دې مثل سره تړون خوري. او هغه داسې وئیل شي چې "چې څه کړه هغه به رېږي". د دې مطلب په حق کېنې یو مشهور حدیث دے وایي چې. "دا دنیا د آخرت پټ دے". په دې کېنې چې دې څه وکړل نو په آخرت کېنې به هغه رېښه چې دلته دې ښه عمل وکړو نو په آخرت کېنې به ښه ص. له او بدله مومي او که بد عمل وي نو سزا او عذاب به مېلاوېږي. د دې مطلب دا شو چې څوک ښه کوي نو ښه به مومي. او چې بد کوي نو بد به مومي. هم په دې دنیا او هم په آخرت کېنې. دا دواړه متلونو هم دا مطلب څرګندوي. ځکه یې هوښیاران د نصیحت په توګه خلقو ته وړاندې کوي او داسې وایي چې خیال کوی! "خپل عمل د لارې مل دے" یا "چې څه کړه هغه به رېږي".

دا د هوښیار ســـــیار وېـــــــري وېـــــــر
هغه هـــــر رېـــــر چې دې شـــــرل فـــــرلونه

ښه چې دې ذباد کړه نو دې برباد کړه

د قرا - ن شریف ا - یات دے یا ایها الذین امنوا اتبطلوا صدقتکم. (البقره - ۲۶۷).

ترجمه: اے ایمان والو تاسو خپلې نېکۍ او خبراتونه په احسان خپلولو/اېښودلو او په ضرر رسولو باندې مه خړاؤئ. د دې مطلب دا دے چې که جرته تاسو د جاسره نېکۍ کوئ نو خاص د الله تعالیٰ د رضا دپاره یې کوئ، چې د هغې اجر او ثواب مېلاؤ شي. دا نه چې گڼې هغه سړي یا هغې ډلې ته خپلې نېکۍ وړاندې وړاندې کوئ. او احسانونه ورباندې خپړوئ، یا ورته د نېکۍ په بدل کېنې شے ازار او ضرر ورسوئ. په داسې وېنا او عمل سره هغه نېکي د الله پاک په در کېنې نامنظوره شي. او بیا د هغې اجر او ثواب نه مېلاوېږي. په دې لړ کېنې نور هم ډېر ۱ - یتونه او حدیثونه فرمائیلې شوي دي. وایي چې که چېرې څوک د احسان خپلولو دپاره یا د نوم ناموس دپاره شے د نېکۍ کار کوي نو هغه الله پاک ته قبول او منظور نه وي د دې مطلب دا شو چې که تاسو د جاسره شے نېکۍ وکړئ نو بهرې یې کړئ. بیا بیا یې مه وربادوؤ؟ ۱ - بات او د حدیثو مبارکو په تفسیر کېنې ډېر شے لیکلې او په مثال کېنې وړاندې کولې شي. خو دا مثل داسې دے لکه چې کوزه کېنې سمندر بند کړے شي. په دې یو ساده او عامه جمله کېنې ټولو خلقو ته نصیحت دے چې هغوي د داسې کار او خبرو نه منع شي. په کومو چې د انسان خپلې نېکۍ ختمې او بریادې شي. دا مثل دومره ښائسته او ساده دے چې هر غریبه یې په اورېدو سره معني او مطلب ته ورسې. هم د دې مطلب دپاره یې مشران د نصیحت په توگه استعمالوي او داسې وایي چې پام کوه خانه! "ښه چې دې ذباد کړه نو دې بر باد کړه" هم د دې مطلب دپاره په اردو ژبه کېنې داسې وئیلې شي چې "نیکي کر دریا میں ڈال"

چې ښه دے دې ذباد کړه نو بر باد شو

په بدله کېنې چې وړنه کړي خبراتونه

د تقدیر لیک په تدبیر نه بدلیږي

ځنې خلق داسې وایي چې قسمت کته کړے خر دے. خو په حقیقت کېنې داسې نه ده بلکې زمونږه دین او شریعت مونږ ته دا سبق راکوي بلکې زمونږ په دې ایمان دے. چې تقدیر لیکل شوی دے. یعنې د عقیدې یو جز دا دے چې مونږه د تقدیر لیک د الله پاک له غاړې نه لیکل شوي اومنو او وگډوکه چې الله پاک په قرآن (سورة الرعد- آیات ۹) او (سورة الحج- آیات ۵) کېنې د بنیادم د زېږېدو ذکر کړے دے. بیا په (سورة المومن- آیات ۱۲) نه تر ۱۶ پورې او په سورة الحج- آیات ۷) کېنې د بنیادم د زېږېدو او د تقدیر ذکر شوی د دې ۱ - یاتونو په تفسیر کېنې عالمانو ډېر احادیث هم بیان کړي دي. د دې ایاتونو او حدیثونو په تفسیر او مفهومو کېنې فرمائې. چې کله یو ماشوم د مور په خېنه کېنې د څلورو میاشتو شي. نو الله پاک یوې فرېښتې ته حکم ورکړي چې هغې ماشوم ته د هغه روح ورسوي. یعنې روح پکېنې واچوي. په دې وخت هغه فرېښته د الله پاک نه سوال کوي چې یا رب ذوالجلال د دے عمر به څومره وي. د دے رزق به شے او څومره وي. نېک او که بد به وي، مرگ به یې څنگه او جرته وي. حدیث کېنې فرمائیلې شوي دي. چې الله پاک ورله ځواب ورکوي او فرمائې چې کتاب کېنې اوکوره هر شے پکېنې لیک دي.

په صحیح مسلم کېنې بل یو حدیث دے. د ابن عباس ۶ نه روایت دے. وایي چې الله پاک د دې دنیا د پېداش نه پنځوس زره کاله (۵۰۰۰۰) مخکېنې یا وړاندې قلم پېدا کړو. او قلم ته حکم وشو چې ولیکه. قلم عرض وکړو چې یا رب ذوالجلال شے ولیکم. نو الله پاک حکم ورکړو چې هر هغه شے ولیکه کوم چې زما په علم کېنې دي. او داسې د هغه وخت نه تر قیامته پورې چې څومره حالات او واقعات دي. هغه ولیکلې شول. او هغه لیک په کتاب (لوح محفوظ) کېنې محفوظه کړے شو. (سورة الحج- آیات ۷۰) معنې ده. چې هر څیز د الله پاک په علم کېنې دے. او په کتاب کېنې لیکل شوي (محفوظه) دي.

عرض دا دے چې په دې حقله نور ډېر ایاتونه او حدیثونه دي او مطلب ترېنه دا دے چې تقدیر لیکل شوی دے. او بیا خاص کر څلور څیزه یعنې عمر، رزق، نېک او بد او د مرگ نېټه او ځای. د دې نه پس هم که څوک وایي چې قسمت کته کړے خر دے نو دا هسې خبره ده بلکې زیاتے دے. هم دا مطلب هوښیارانو په دې مثل کېنې څرگنده کړے او خلقو ته وړاندې کړے دے. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې په تقدیر چې شے لیک دي نو که یو بنیادم ډېر هم خپل جالونه او تدبیرونه جوړ کړي یا ولجوي خو د تقدیر لیک نه وړانږي. دا ضرور ده چې په شے حدیثونو کېنې داسې راغلي دي چې د شے بلا، تکلیف او مصیبتونو نه په دعا سره بچ کېدے شي. یعنې که یو بنیادم په شے مصیبت، تکلیف او غم خفکان کېنې گېر وي او هغه بنیادم په اخلاص سره الله پاک ته رجوع وکړي اود خپلو غلطو او گناهونو نه توبه کار شي او معافي وغواړي نو کله چې الله پاک د هغه دعا قبوله کړي نو د هغه غم، خفکان، تکلیف او مصیبت هر شے

د قسـمت برخـه په صـبر پـه واړه شـوي
خانـه خـلـه د قـسـمـت مـه مخـکې زـي زـغـلي

دا يو عام او ساده مثل دے۔ معني او مطلب يې د الفاظونه څرگنده دي، مثل هم د قرآن شريف د هغه اياتونو او د خه حديثونو د مفهوم نه اخذ شوي دے۔ په کومو کيې چې مسلمانانو ته حکم ورکړے شوي دے، چې د خپلو ورونو مسلمانانو قدر او عزت کوي، د زني او د لاسونو نه جاته ضرر او زيان نه رسوي، د الله پاک حکم دے چې اے مسلمانانو! تاسو سړي په سړو پسې او ښځې په ښځو پورې خداگانې، ټوټې او مسخړې مه کوي، کېدے شي چې هغوي ستاسو نه بڼه ټپک او غوره وي، يو بل له پېغورونه مه ورکوي او مه يو بل په بدو نامو يادوي يا رايځي۔ (الحجرات — ٤٩)۔

بل حکم دے جي اے مومنانا! يو بل باندې گهاٺو نه مٿه ڇلڻو يا مٿه ڪوئي. به يو بل ڀسڻ لٺون مٿه ڪوئي. او د يو بل غيبت مٿه ڪوئي. د يو حديث شريف مفهوم دے. فرمائي جي هغه سرے به جنت ته نه ٿي د جا د لاس اوڙبي نه جي د هغه ڪاوڻڀي محفوظه نه وي. دوهم مفهوم دے جي ڏوڪ به دنيا کڻي د جا پرده وسائي نو الله پاڪ به په ورځ د قيامت د هغه پردي وسائي. د دي معنوتر لاندې د مثل نه مطلب دا شو جي تاسو په خپلو کڻي يو بل ته پيغورونه ، خداگاني ، ٽوڻي مسخري ، بد گهاٺونه ، بدلي او خرابي نامي او غيبتونه مٿه ڪوئي. او د يو بل پردي وسائي. ڇڪه جي د دي قسمه خبرو او مسخرو نه زړه ته تڪليف او خفاڪان رسي. او دا ضرر ، پيغورونه او تڪليفونه د شيطان په مرسته او لمسونه سره په زړه داغ ، او بيا د داغ نه زور زخم جوڙي ٿي د بنيادم په بدن د حارۃ او تهر وڃي زخم وٺي نو هغه پرهر به جوڙي شي خو د جا د پيغور ، مسخري او د شرارت نه په زړه لکڻي زخم نه جوڙيږي. او نه صفا ڪيري. بلڪي د وخت تهربدو سره لا زور وي جي د تهر وڃي زخم نه زيات زور شي. او تر هغي سوه او درد کوي تر څو جي بي د هغه پيغور بدل نه وي اخيست. زمونږ د پښتنو په معاشره جاپرچل کڻي ډيري دښمني د جا د پيغور ، طنز او مسخرو له کبله جوڙي شوې دي. او ډېر کورونه ورکڻي تباہ و برباد شوي دي. هم د داسي حالاتو او د داسي دښمنو له کبله مشرانو دا مثل جوړ او مشهور ڪړے دے.

نن سبا چرته چې شوک داسې جا ته شخړه د پېغور ، شرارت او د جغلی خبرې کوي یا په ډک مجلس کېنې شوک د جا د کور پرده ماته کړي یا داسې د جا شخړه کمزورۍ او غلطۍ د طنز او مسخرو په توګه څرګندوي یا بیانوي نو دا داسې شوه چې په هغه غړي یې داسې ګرار وکړو چې د هغې زخم د تړلو وړې د زخم نه ژور وي. داسې موقع څکه خلق وايي چې د تړلو وړې ګرار به یې راباندې کړه و. خو دا خبره به یې نه کوله. او دا مطلب مشران په دې جمله یا فقره کېنې وړاندې کوي او داسې وايي چې زېږې زخم د تړلو وړې د زخم نه ژور وي."

دھوبہ یارانو د خ ، ا چ ک ، ف دے
 ژور زخمونہ شہ سی د ژبہ سی گوڈارونہ

د صبر مېوه خوره وی

بنیادم فطرتا = (پیدائشی) حرص کونکے ، تلوار گندے او بی صبرہ دے۔ پہ دے بنیادی او ازلی کمزور باندی د قابو موندلو
 دیارہ اللہ پاک حضرت انسان نہ بیا بیا د صبر کولو تلقین او حکم ورکے دیندہ بر ا - یتونو کبھی بے پہ تاکید سرہ فرمائیلی دی۔ جی اللہ
 پاک صابرہ خلق خوبسوی۔ او د صابرہ خلقو ملاتر او ملکرے دے۔
 صبر خہ بے دے؟ لکھ خٹکھ جی ورندي ذکر شوے دے جی دا انسانی فطرت دے جی حرص کوی ، حرص د انسان د
 زرد ہفہ کیفیت دے جی ہفہ پہ خپل حال باندی مطمئن نہ وی۔ بلکی د بے نہ بے او د غوری نہ غوری شیز ، یا د حالاتو طلب ،

بل ڪهيت دا دے جي جرتہ انسان تہ داسي خُہ حادثہ ورپيئنه شي. جي بنياد تہ نقصان او زبان ورسِي او د هغي حادثي لہ ڪيلہ انسان ڊر خفہ، غصہ، دردمند او زړہ جودے شي. خو بيا هم هغه بہ خپل ڪهيت قابو ومومي يا ورلپہ خُہ لہ يا بہ زړہ دننه بي د خُہ قسمہ ڪيلہ شڪوہ رانہ شي. او بہ هغه حالئو بي زړہ مطمئن او د الله پاک شکر گزار وي. نو داسي ڪهيت او حالت تہ صبر وئيلہ شي، يا جرتہ داسي حالات جوړ شي جي يو بنياد تہ د جا د لاسہ خُہ نقصان او زبان ورسِي. او هغه غرے سرہ د طاقتہ خپل بدل وانخلي، بلڪي خپل غم، خفکان او غصہ قابو ڪري. خُہ ڪيلہ شڪوہ نہ کوي اونہ لري. د الله پاک د رضا دپارہ هغه کس معاف ڪري او زړہ بي د الله پاک بہ رضا مطمئن او شکر گزار وي. نو داسي ڪهيت او حالت تہ صبر وئيلہ شي. بہ داسي حالئو ڪنبي جي ڪوم انسان خان د حرص، د بغي او حسد نہ وساتہ. بہ زبان بي زړہ مطمئن او د الله پاک بہ رضا بي خيلہ رضا وساتلہ. د بدل اخستو بہ خائے بي د معاف ڪولو غورہ عمل اختيار ڪرو. نو الله پاک سرہ د داسي صبر ڪونکو دپارہ ڊر لوئے اجر او ثواب دے. بہ آخرت بہ داسي انسان ڪاميابہ وي او بہ دنيا ڪنبي بہ ورته هم د هغي نہ زياته اوچتہ او غورہ بدلہ او ميوہ ورڪرے شي. خُہ خو هو بنياران خلقو تہ د صبر تلقين ڪوي. او د نصيحت بہ توکو ورته دا مثل وړاندی ڪوي او داسي وایی جي صبر ڪوہ "د صبر ميوہ خورہ وي"

بنيخه د تن جامه ده

په مثل کېنې مشرانو یواځې ښځه ذات ستاېلې ده، او دا ځکه چې د زمانو د ازېښتونو نه پس دا خبره په گوته شوې ده. چې ښځه ذات فطرتي په راز پټ ساتلو کېنې ډېره کمزوري ده. بلکې زیات تر میرمنې په دې تکل او تلوسو کېنې وي چې د بل د کمزورو او رازونو نه ځان خبر کړي او زړ تر زړه یې په دېوال بلې ته ورسوي. یعنې خبره خورول ، خبره گوته ته خپرول او ګټوکوسې خورول د میرمنو ډېره د خوبنې او زړه پورې مشغولا ده. ځکه مشرانو ښځه ذات په گوته کړې ده. او مطلب ترېنه دا دے چې ګڼې که د بده مرغه د چا په کور کېنې دارنکې ښځه وي چې د خپل کور او د خاوند د رازونو امینه نه وي یعنې د خپل کور رازونه هم نه شي زغملے او هضمولے. نو اکثر د ځم ګاونډ په تپوس پوښتنې ، په غم ښادۍ کېنې او یا د تنور د غاړې په مجلسونو کېنې د کور پرده او رازونه رابرسېره کړي. نو دا داسې شوه چې د هغه کور او د مالګ جامې اووتلې. او چې د چا په نصیب نېک بخته او بختوره ښځه رسېدلې وي نو د هغه کور شرم حیا او رازونه هر څه په پرده کېنې وي. او هغه کور به دې دنیا د جنت یوه نمونه وي. مطلب دا چې ګڼې که ښځه ښه وي نو په تن جامه پرته وي. او که ښځه امانت ګره نه وي نو په هر ځایه او هر چا ته به یې جامې وتلې وي. هم دا مطلب مشران په دې مثل کېنې وړاندې کوي او داسې وایي چې:

"ښځه د تن جامه ده."

دا مثل هم د يو حديث شريف ترجمه ده. په دې لړ کښې نورو ډېرو حديثونو کښې هم فرمايلي شوي دي. د دې حديثونو مطلب دا دے چې هېڅ بې هېڅه په دين اسلام باندې او په اسلامي قوانينو او عقيدې باندې شک او گمان کول حرام دي. داسې په خپل مسلمان ورور باندې گمان کول د ايمان د ختمېدو نڅښه ده. يعنې بنيادم پرې کفر ته رسي. او دا د ايمان زبان دے. دا قوانين د الله هال ؤ. ي د طرفه راېرلې شوي دي. او د بنيادم د وروکټي شان عقل فکر نه ډېره لرې او بيرته خبره ده. چې هغه د دې قوانينو سود زبان معلوم کړي. د ايمان په عقیده کښې ورومې سبق دا دے چې "لارېب فيه". ايمان نوم د داسې عمل دے چې انسان د زړه د اخلاصه داسې کار او داسې خبره اومني چې هغه د انسان د فکر او عقل نه بالاوي. لکه مونږ الله پاک نۀ دے ليدلې خو زمونږه دا ايمان دے چې الله پاک بې شکې بې شېعې وحده لا شريک دے. پېغمبران حق دي، کتابونه حق دي، ورځ د قيامت او د اخرت حساب کتاب، سزا او جزا دا ټول حق دي. او په دې کښې معمولي شان شک کول يا گمان ساتل د ايمان د ختمېدو وجه جوړېدے شي. الله پاک دې هر مومن مسلمان له پوخ يقين او خوږ ايمان نصيب کړي. مين. بل طرف ته په مسلمان ورور باندې د څۀ خبرې شک يا گمان کول هم حرام دي. د الله پاک حکم دے او په حديثو مبارکو کښې هم فرمايلې شوي دي چې په چا باندې هېڅ بې هېڅه شکونه او گمانونه مۀ کوئ. د يو بل د بدو په لټون کښې مۀ گرځئ. جعلي او غېټه مۀ کوئ. يو بل په بدو نومونو مۀ يادوئ. او دا ټول گناهونه او گناهې د شک کولو او د گمان ساتلو نه راوړلېږي يا راپېدا کېږي. او چې په چا کښې دا خبرې وي نو د هغه ايمان په زبان کښې وي. ځکه مشرانو د الله پاک د حکمونو، د حديثو مبارکو معني او مطلب په دې يو څو ساده ټکو (الفاظو) کښې راجمع کړي او مشهور کړي دي. او خلقو ته يې د نصيحت په توگه وړاندې کوي. او داسې وايي چې: "گمان د ايمان زبان دے".

ایمان پہ زیان نہی چي کمان خوک زغلوینہ

د ٻيو حديث شريف مفهوم دے۔ فرمائي ڇي د عمل ليدنه ، کتنه ، پلٽنه (دار و مدار) او نتيجه د نيت سره تړلې ده. يعني څنگه د ڇا نيت وي نو هم هغسي انجام ، نتيجه ، جزا او سزا به ورته مډلاوږي يا سږيري. او داسي معلوميري ڇي دا قول هم هوښيارانو د دې حديث شريف نه اخذ ، يا جوړ کړي او مشهور کړي دے. او مطلب ترپنه دا دے ڇي په هر حال ، يعني هر کار ، هر عمل او هر خبره گڼي نيت صفا ساتل پکار دي. ځکه ڇي نتيجه او انجام به د نيت په مناسبت مډلاوږي. ڇي به صفا نيت هر کار شروع شي نو د اخلاص اوصفا نيت له کبله هغه بنياد سره د الله پاک مرسته او مدد شامل وي. او که منزل ډېر هم گران وي. خو د الله پاک په نصرت او مدد هغه اسان شي. او بنياد خپل مراد ، مطلب ، منزل او مرام ته ورسې. هم د دې مطلب دپاره يې مشران د نصيحت په توگه خلقو ته وړاندي کوي. او داسي وايي ځي بنه په اخلاص سره په الله پاک توکل کوه ځکه ځي." نيت صفا منزل اسان "

واړه خبره د قس د مټ دي
خو صغانيت سره منځ ته رسويږي

دا مثل هم د قرآن - ن شریف د کتب اياتونو د معنونه اخذ کړې شوي دي. قرآن - ن شریف کتبې څو څو واري الله پاک فرمايلي دي چې روزي رسان صرف او صرف الله پاک دے. دا زمونږ د ايمان يو پوځ او بنيادي جز دے. چې رب زمونږه الله پاک دے، د لفظ رب په معنو کتبې ډېرو عالمانو دا تفسير ليکله دے چې رب هغه ذات ته وييلې شي چې هغه خالق وي او د خپل مخلوق پرورش کولو والا هم وي. په پرورش کبې هر هغه څه شامل دي چې کوم د بنيادم ضرورتونه دي. لکه، هوا، اوبه او خوراک سخاک. دا ظاهري ضرورتونه دي خو د دې سره سره د انسان ذهني پرورش يعنې عقل فکر، شعور، علم، حکمت، تعليم و تربيت دا ټول هغه څيزونه يا ضرورتونه دي

چې د انسان په رزق کښې شامل دي. يعنې رب چې د کائناتو خالق دے. انسان ته بيا بيا فرمائي چې: لکه نورو مخلوقاتو ته چې څنګه رزق مېلاوېږي داسې د انسان رزق هم د الله پاک په دست قدرت کښې په قوا. - ن شريف کښې په ډېرو ا - ياتونو کښې د رب او د رازق ذکر شوی دے. او بيا په خصوصي توګه څه بڼه فرمائيلي شوي دي چې الله پاک خبر الرازيق دے. يعنې د ټولو نه غوره، بڼه، د خبر او د رحمت رازق دے. دې متل کښې هم د دې ا - ياتونو د تفسير نچور راجمع شوی دے. او مطلب ترېنه دا دے چې الله پاک انسان ته فرمائي چې د رزق په لړ کښې هېڅ فکر او غم مه کوه. د سبا ورځ به هله راځي يا هله به سبا کيږي چې په هغې کښې ستا د رزق بندوبست شوی وي. په دې زمونږه پوخ يقين او پخه عقیده ده چې زمونږه رب او رازق صرف او صرف الله پاک دے. (لا شريکه لک). د دې مطلب څرګندولو دپاره هوښيارانو د پښتو ژبې دا الفاظ غوره کړل او مونږ ته يې د متل په توګه وړاندې کړل. او نن هم چې مشران يا واعظان خلکو ته د رزق په حقله څه نصيحت کوي نو دا متل ورسره ضرور وړاندې کوي. او داسې وايي چې: "هله به سبا کرم چې ستا روزي پېدا کړم". او لېونې وايي چې:

بې شې ګل الله روزي رســان دے
د رزق غــم کښــې د ســبا مــه کــړه فکرونه

Pukhto.Net
پښتو

"الف"

اوبه په ډانگ نه بيليري

دا د پښتو محاوره ده چې کله کله د متل په توګه هم استعمالېږي. یې د الفاظو نه ظاهره ده چې اوبه په ډانګ (لرګي) نه بيليري. نو مطلب یې هم دا دے چې اوبه په ډانګ نه بيليري. که په اوبو څوک هر څومره د لرګي ګوډارونه وکړي خو اوبه د یو چې سره بیا خپل ځان له واپس راشي. دویم مطلب دا دے چې مشرانو د وینې رښتني (خپلولي) هم لکه د اوبو یادې کړي دي. یعنې د وینې ښریکي خپلولي. هم لکه د اوبو په شان نه بيليري. هر څومره که زړونه بد شي. خو اخر څه وخت پس بیا خپله خپلولي او ورورې خوري لکه د اوبو رابوځانې شي. مشرانو دا متل د دې مطلب دپاره مشهور کړے دے. وایي چې که هر څومره څوک زور ولکوي خو د وینې رښتني (خپلولي) لکه د اوبو د یو بل نه نه شي بیلولے. او که څوک جرته داسې د دوو ورونو تر مېنځه لمسونه ، غمازي او جغلخوري کوي نو په داسې وخت هغه غماز او جغلخور غړي ته مشران دا متل وړاندې کوي او داسې وایي چې خانه په قلاړه کېښه! "اوبه په ډانګ نه بيليري".

اوبه په کمزوري ځانے ماتيري

د اوبو دا طاقت او خاصیت دے چې دا بهيري او چې جرته ورته لاره او مخه مېلاوېږي نو په هغه مخه روانې وي. که سمندر دے ، سیندونه دي ، خورونه ، نهرونه او یا لختي دي. خو اوبه پکښې مدام په خپل رفتار او مدوجزر سره روانې دوانې وي. که جرې دې روانو اوبو ته بند او تړل شي نو دا اوبه به تر څه وخته پورې بندې شي. لکه څنګه چې د اوبو دا خاصیت دے چې بهيري نو ځکه ځانله لاره ګودره کوري ، یا جوړه وي چې پرې روانې شي. د اوبو د بهیدلو هغه خصوصیات چې کله د پ . لمي او یا بند سره ټکري خوري او ځانله لاره کوري او جوړوځیو اخر چې د پ . لمي یا بند کمزوري حصې یا کمزوري ځانے مات کړي. او ورباندې اوبه ورماتې شي. او ځانله د بهیدلو دپاره لاره جوړه کړي. او که جرې بند یا ورځ مضبوط وي نو اوبه په خپله لاره او مخه روانې وي. خو بې ځایه او بې ورځه نه ورماتيري. د اوبو دا طاقت او د بند کمزوري حصې مشرانو په دې متل کېږي د دې مطلب دپاره وړاندې کړې دي چې که جرې اوبه ډېرې هم طاقت وړې وي خو چې بندونه ورته مضبوط او کلک او تړل شي نو بیا اوبه په قابو کېږي وي. او که جرې بند یا ورځ کمزورے وي نو لازمي ده. چې اوبه به په کمزوري بند یا ورځ ورماتې شي. ځکه چې دا د اوبو خاصیت دے چې په کمزوري ځانے ورماتيري.

نن سبا دا متل په داسې حالاتو کېږي استعمالېږي جرته چې څوک زورور غړے د چا کمزوري غړي سره وهل ټکول وکړي ، یا ورله بې عزتي وکړي. بدرد ، سپوري ستغي او کنځل ورته کوي. نو دا داسې ښه لکه چې اوبه په کمزوري ځانے ورماتې شوې. په داسې موقعو کېږي اکثر خلق دا متل وړاندې کوي او وایي چې دا ځکه وشو چې! "اوبه مدام په کمزوري ځانے ماتيري".

اوبه يې بليري

اوبه بلېدل په اصل کېږي د پښتو ژبې محاوره ده. خو په ځنې وخت او موقعو کېږي يې مشران د متل په توګه هم استعمالوي. پخوا په زمانه کېږي ، کله چې پرېښا (برقي رېجېلي) او کبس معلوم او په استعمال کېږي نه وؤ. نو خلقو به د شپې د رڼا دپاره ډيوې بلولې. په هغه ډيوه کېږي به د خاورو یا شرشمو تېل بلېدل. اوس هم هغه ډيوې په ځنو ګورونو کېږي او اکثر په مزارونو (قبرونو) کېږي ليدے او کتے شي. اوبه بلېدل په حقيقت کېږي ډېره مشکله بلکې د نه منلو (ناممکنه) خبره ده. اوبه خپله د اور مړ کولو تاثیر لري او خلق يې هم د اور مړ کولو دپاره استعمالوي. دلته د متل نه مطلب دا دے چې کي داسې د نه کېدو څه کار ، یا د نه منلو څه خبره وشي ، یا سر ته شي ، چې هغه لکه د اوبو بلېدلو رنګې عجيبه ، ګرانه او یا د نه منلو وي. يعنې په دنيا کېږي ډېر خوش قسمته خلق داسې هم شته چې الله پاک د

هغوي ډېر داسې کارونه سر ته کړي کوم چې په ظاهره لکه د اوبو بلېدلو په رنگ ناممکنه ښکاري. نو په داسې موقع مشران دا منل د دې مطلب دپاره وړاندې کوي. يعنې جرته چې د جاشو ډېر مشکل او ناممکنه کار يا مطلب سر ته شي ، يا ورله الله پاک بغير د شتمنت او کړاو بڼه ډېره فائده يا مال دولت ورکړي. نو د داسې خلقو په حقله لېونه داسې وايي چې خان کاکا! دا ډېرانه شومره خوش بخته دے. نن سبا يې هسې اوبه بليري.

بخت چي بيستار سره هوبه بيار شي
اوبه يي بليري نور يي شته پرواه ساتينه

ابې پکښې پرېوتې واخله

قيصه:

د دې منل قيصه داسې مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې دوه سادگان وروڼه وؤ د هغوي بودی. مور مړه شوه. د خاورو اړولو نه پس کلې م. لاصېب په قبر مسئلي کولپه خصوصي توگه يې د قبر او د اخرت د سختو ذکر کولو ، د پ. ل. صراط په حقله يې وېل چې دا ډېره سخته لړلده ده. لږ ډېر نرم ، تېره او ترې پ. ل. ديه دې پ. ل. تېرېدل ډېر کران ، ډېر مشکل او سخت وخت دے. د پ. ل. نه لاندې دوزخ دے. او چې څوک پ. ل. نه پرېوځي. نو نېغ به دوزخ ته پرېوځي. لاصېب د دې بيان په اورېدو سره د هغه يو ورور د خ. ل. نه دا خبره وخته. چې دا دومره گرانه لړ ده نو ابي پکښې پرېوتې واخله. او داسې د هغه وخت نه دا خبره په منل مشهوره شوه. او مطلب ترېنه دا دے چې په څه کار ، څه خبره ، څه ازمنېست ، څه مقابل او يا په څه امتحان کښې پاتې راتلل ، راغورځېدل او راپرېوتل. نن سبا دا منل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې چا ته څه داسې حالات جوړ شي. چې د هغې نه د وتلو څه امکان او ب. ن. ب. نه ويځي. جرته څوک په څه امتحان ، يا په څه مقابل کښې برخه واخلي او هغه ته دا پته ولکي چې هغه پکښې پاس کېدے نه شي. بلکې د (پرېوتو) فېل کېدو خطر په زياته وي نو په داسې وخت هغه خپل حالت په دې منل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې يار دا ځل پکښې "ابي پرېوتې واخله".

ابي ته د مرگ کليمه مه وايه بيا خفه کيږي

د يو حديث شريف مطلب او مفهوم څه د رنکې دے. فرماني چې بنېادم بودا شي نو د هغه دوه حرصه سېوا شي. يو د عمر او بل د مال دولت. يعنې چې شومره بنېادم بودا کيږي نو دومره غواړي چې عمر يې نور زيات او سېوا شي. او داسې د مال دولت طمع او حرص يې هم زيات شي. او غواړي چې ډېر مال دولت جمع کړي. په منل کښې د کليمې نه مطلب دے خبرې اترې. يعنې د مرگ په حقله څه بحث او خبرې اترې کول. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کڼې د بوداگانو (ابي) په وړاندې د مرگ خبرې اترې مه کوه. بيا پرې بوداگان خفه او غصه کيږي. يعنې هغوي دا گڼي چې کڼې مونږ ته اورونې کوي. او داسې چې په جابنده کښې هم څه غلطې او کمزورې وي او څوک د هغه په مخکښې هغه کمزورۍ او غلا غلطۍ بيانوي. يعنې که څوک ورته نصيحت کوي او هغه رښتيا خبرې ورته وړاندې کوي نو هغه غري له پرې هم غصه ورځي. په داسې خبرو او نصيحت بد کڼي. او خفه يا غصه کيږي. نو په داسې وخت مشران ورته دا منل وړاندې کوي. او داسې وايي چې هلکه "ابي ته د مرگ کليمه مه وايه بيا غصه کيږي".

ابي که زورور وده نو د بابا د زور وده

وښل شي چې پنځه او خاوند دواړه په وروميو کلونو کښې يو بل سره ډېر نژدې او په مينه محبت کښې وي. بيا چې کله ماشومان وشي او تېر داري جوړه شي. نو بيا د ماشومانو په خصمانه ، سهالښت او تعليم و تربيت کښې داسې بوخت شي چې خپل ځان ترېنه هېر شي. خپله په تکليفونو او هلو ځلو عمر تېروي. خو د ماشومانو غم او فکر په مخه اخستې وي. بيا کله چې دا ماشومان لوښه شي او د خپلو خپلو

کورونو مالکان شي نو بوډا بوډی، بیا زارۀ یادونه راتازه کړي. او یو ځل بیا یو بل ته خواږۀ او په مینه کښې شي. دا عمر او وخت هم داسې وي چې د کور واک اختیار هم د دوي په لاس وي. یعنې بوډی د جاتوري او د انغري واکمنه وي. او بوډا د کلي د غم ښادی. او د اتی بت مشري کوي. او دې دوران کښې که ژونۀ یا اینکور د ابی سره ابله هم په کراوه ګرېږي. نو بابا بیا کونک ته لاس ګرځي وي. او ورومۀ دپکه بې دا وي چې ګورۀ ټول به د کوره وباسم. او په داسې موقعو کښې چې بابا یو زور کوي. نو ابی دوه دونه زور کوي. یعنې که بابا یوه دپکه کوي نو ابی ورسره دوه درې نورې هم ملګرې کړي. او ابی دا زور زیردستي، خاني او نوايي د بابا په مرسته او د بابا له کبله کوي او چلوي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کچې جرته څوک زورور او یا مالداره څرۀ د چا غریب او کمزوري غري ملګرتیا او مرسته کوي. او چې هغه کمزورۀ څرۀ بیا خپله زورورتیا چلوي. نو د هغه زورور ملاتړ او مرستیا له کبله وي، یا که څوک د پلار نیکۀ په جابډاد خاني او نوايي کوي او کله چې د داسې غرو نه هغه مرسته ملګرتیا ختمه شي یا هغه مال دولت او جابډاد ختم شي نو د هغوي خاني نوايي او زورورتیا هم ختمه شي. په داسې وخت او موقع لېونۀ دا منل وړاندې کوي او داسې وایي چې خانه!

"ابی که زوروره وه، نو د بابا د زوره وه."

ابی مرده تبه یې پرې

قیصه:

د دې منل په حقله داسې یوه قیصی مشهوره ده. وایي چې پخوا په زمانه کښې د یو ساده گل مور ناروغه په میادي تبه پرته وه او ډېره ورنخېده. چې نېټه یې پوره شوه نو هم په هغه تبه کښې په حق ورسېده. یوه ورځ دې غري سره یو دوست په ډېره موده پس مېلاؤ شو. هغه تر پنه د ابی پوښنه کوله چې وایه اشنا ابی په څۀ حال کښې ده. هغه ساده گل ورته وئېل چې د ابی تبه پرې شوه. هغه دوست یې وئېل چې شکر دے. خو دا راته ووايه چې تبه یې په څۀ ښۀ شوه. هغه ورته وئېل چې ابی مرده تبه یې پرې. او داسې د هغه وخت نه دا خبره په منل مشهوره شوه.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعماليري. جرته چې څوک د چا نه د څۀ کار او خبرې په حقله څۀ تېوس پوښتنه کوي. او هغه څرۀ ورله په لنډو ځواب ور کول غواړي، یا خبره ختمول غواړي. نو دا منل ورته وړاندې کوي، یا څۀ مصیبت تکلیف او غم خفکان چې د سره واورې یا تېر شي. نو په داسې موقع هم داسې وئېله شي چې "ابی مرده تبه یې پرې".

ابی مري مري نه تسوي مېدان ګرموي

قیصه:

پخوا په زمانه کښې به په مري باندې مېرمنو ډېر ویر، ژړا او انګولا کوله. په ویر ژړا او ساندو به یې مري درنول. دا ویر ژړا او ساندې به په خصوصي توګه بوډی. ګانو مېرمنو په ډېر سوز او سر ږړي او وئېلې. د دې منل په حقله داسې یوه قیصی مشهوره ده. وایي چې داسې به یو کلي کښې یوه بوډی وه. چې د هر چا غم کښې به حاضره وه. او په ویر، ژړا او ساندو به یې غم او مېدان ګرمولو. دې به داسې د افسوس سره او په سوز کښې ساندې او غاړې وئېلې چې ټول خلق به یې د ځان سره په ژړا او سلکو اړولي وو. په کلي څۀ چې به علاقه کښې دا بوډی مشهوره وه. جرته چې به غم وشۀ نو بوډی به رسېدلې وه. د مري سر ته به اوچته ناسته وه او مېدان به یې ګرم کړۀ وه. یوه ورځ د بوډی د زوي نه چا پوښتنه وکړه. چې هلکه دا ستا ابی ولې دومره زهیرۀ او غم زېلې ده. چې مري ته ګټۀ نه شي. چې مري ویني نو سم د لاسه یې په ځان راباندې کړې وي. په ویر ژړا او ساندو سر وي. د بوډی زوي ورله ځواب ورکړه. چې خانه پر پرده دا خبرې، ابی مري مري نه تسوي هغه خو مېدان ګرموي. او داسې د هغه وخت نه دا خبره په منل مشهوره شوه. او مطلب تر پنه دا دے چې کښې د چا به غم خفکان او زیان یې څۀ کار او پرواه نشته بس مېدان ګرموي، یا خپل شوق پوره کوي.

نن سبا په داسې حالاتو کې چې استعماليېري جرته چې څوک د چا په غم خفکان نه وي، نه د چا په سود زبان وي، بس خپله ډنکوي، او بل ته هم پيلات او لمسون ورکوي، مېدان بېلېسته کوي او گرموي، نو په داسې وخت مشران دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "ای مري مري نه تسوي مېدان گرموي".

اخترخه پټ مېړه نه دے

اختر د خوشحالو، نندارو، مزو او د خوندونو نمانځلو او خوندې کولو يوه ورځ او موقع ده. اختر زمونږ د اسلامي او اولسي کلتور يوه کاليزه او دستوره ده، يعنې دا ورځ زمونږ د ژوند ژواک د خوشحالو نه ډکه دستوره او اسلامي فريضه ده، ځکه يې خلق راتلو ته ډېر زيات لېواله وي، او راتله يې هم ډېر په ډنکه ډونکه او خوشحالو سره وي، يعنې څنگه چې يې خلق په انتظار وي نو راتله يې هم هر لوتې ماشوم ته بڼه معلوم وي، او تياره ورله کوي، يعنې د اختر ورځ او مياشت هر چا ته معلومه وي دا نه چې گڼې اختر پټ په پټه راشي او تېر شي. د دې نه دا معلومه شوه چې گڼې اختر پټ نه شي پاتې کېدے. د دې معنوتر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې گڼې څه کار يا څه خبره چې لکه د اختر غټ يا غټه وي، نو هغه پټه نه شي پاتې کېدے. اکثر په داسې موقعو کې چې استعماليېري جرته چې څوک څه غټ کار وکړي او بيا يې په راز کېنې د ساتلو هڅه کوي يا څوک کبله مانده کوي چې گڼې تاخير نه کړم، نو پټه خو ولگېده، يا څوک د څه کار او يا د څه خبرې په حقله گمانې وي چې گڼې دا به څنگه کيږي او زه به ترې خبر شم که نه، نو په داسې موقعو کې چې دا متل وړاندې کيږي او داسې وېيلې شي چې غم مه کوه يا فکر مه کوه پټه به ولکي: "اختر څه پټ مېړه نه دے".

اخون له خو دې پي وي، که د خړې وي که د سپي وي

تېبصه:

د پښتونخوا په سيمه کېنې مياکان، م، لېمان او اخونزادگان مدام د راکړې سره ستايلې شوي دي، يعنې دوي په ورکړه نه پوهيږي. بس راکړه يې زده وي، په دې حقله ډېرې تېبصې او لطيفې هم مشهورې دي، او مطلب ترېنه دا دے، چې دوي له به ورکړه کوي، خو څه به ترېنه غواړي نه، پخوا په زمانه کېنې به د دوي مشران په کلو کرځېدل خبرات زکوة او قلنکونه به يې راغونډول، او د هغه وخت خلقو خاص زميدارو غرو به دوي له ډېر قدر عزت ورکولو، او په فصل کېنې به يې ورله جدا برخې ورکولې، چا به په سپدانو بلل، او چا به پيران گڼل او منل، هم په دې پېړۍ مريږي، به دوي دنيا راغونډوله، که مريد به هر څومره خوار ووو پير او اخون صېب له به يې پي ماسته او ک، چ ضرور راپېدا کول، وايي چې داسې يوه ورځ يو اخون صېب په يو کلي وپېښ شو، د کلي خلقو ورله بڼه په درناوي راشه درشه وکړل، مشران وايي چې د داسې خلقو جرته بڼه وي نو هلته شپه وي، دې اخون صېب هم په کلي کېنې پخه ډډه واچوله، کله د يو کور مېلېه او کله د بل کره شپه، داسې يو ورځ اخون صېب د يو خوار مريد مېلېه شلوفون صېب چې کله به دودۍ کېنې ک، چ ماسته ونه ليدل، نو دودۍ يې په طبع يعنې په خوند او مزې اوڼه خوړله، مريد غريب پرې ډېر وس وکړو، خو اخون شپې ته پاتې نه شو، او د يو بل مريد په ډېره ورغلو، په سبا يو گاوندې د دې غريب مريد نه پوښتنه وکړه چې هلکه خبر خو وو اخون صېب درنه ولې پکاه خفه لاړو، هغه ورته وېيل چې پټه نه لکي، خو ماته هم داسې بېنکاري چې پير صېب خفه شو دے، هغې گاوندې ترېنه تېوس وکړو چې څه دې ورله پاڅه کړي وو، هغه ورته وېيل چې کاکا! څه چې تيار وو هغه يې په وړاندې وو، خو پي ماسته نه وو، گاوندې ورته وېيل چې ساده سريه د هر ځائ نه چې وو خو پي، به دې ورله راوړي وو، دا خلق په پيو مئين دي، دوي له که د هر څه وي، خو چې پي وي، هغه مريد ترېنه تېوس وکړو چې کاکا! که د خړې وي نو هم خبر دے، هغه گاوندې ورته په خندا شو، او په توکو کېنې وېيل چې! "اخون له خو دې پي وي که د خړې وي که د سپي وي". او داسې د هغه وخت نه دا خبره د متل په توگه مشهوره شوه، او مطلب ترېنه دا دے چې د غرضي مطلب او غرض پوره شي، که په حالاتو وي او که په حرامو، يعنې د مطلب او غرض سره پي کار وي، حرام او حلال نه تسوي، نن سبا په داسې موقعو او حالاتو کې چې استعماليېري جرته چې داسې څوک غږه په حالاتو حرامو نه وي، او خپل مطلب سر ته کوي، په هر څه خېته وراجوي، هر څه ځان ته راکاږي، نو د داسې غږي په حقله مشران وايي چې دے په حالاتو حرامو څه کوي: "اخون له خو دې پي وي که د خړې وي که د سپي وي".

ارمان ارمان کابلې چې هر ځائ دې غ، دل خانه ده

قيصه:

په متل کښې شوک ک . ل. خانه يادوای شوک ک . ل. خانه زما خپل خيال دا دے چې د مطلب سره ځ . ل. خانه زياته تړون خوري. په شا يې چې کومه قيصه يا واقعه بيان شوې ده. نو د هغې نه هم دا معلومېږي چې اصل مثل هم دا دے. داسې وايي چې پخوا په زمانه کښې د کابل نه يو ساده غړی زمونږ سيمې ته راغلی وؤ. يعنې پېښور ښار ته راغلی وؤ. ټوله ورځ يې په ښار کښې ښه سېلونه ، کرځېده او خوراگونه وکړل. د بده شامنه په مازيکر کښې ورته حاجت ورغلو. او دا حاجت ډېره بده بلاده. د مازيکر وخت وؤ ، د ښار هره کوڅه او بازار د خلکو نه پرچک ډک وو. دې غريب حاجت له ځائے ځائیکه لټول شروع کړه. په کوڅو کښې يې کڼدې او کوټونه لټول. خو چې په کومه کوڅه به ور مخامخ شو نو هلته به گڼه گوڼه وه. غريب ډېر سترې شو. او زور هم ورپسې وؤ آخر چې تنگ شو او په سترگو يې داسې تياره راغله چې هيڅ شي ورته نه ښکارېدو. نو د يو دېوال خوا ته د نالۍ د پاسه کښېناستو. د پاسه ورباندې د خلکو يوه ډله راغله او هغوي ډېر لعنت ، ملامت او زورنه ورکړه. نو وايي چې په دېخت يې ډېر په افسوس سره دا خبره د ځ . ل. لمې لږه چې. "ارمان ارمان کابل به هر ځائے دې ځ . ل. خانه ده". او داسې د هغه وخت نه دا خبره په متل مشهوره شوه. او مطلب ترېنه دا دے چې کڼې خپل کور کله او خپل وطن خپل وي. هر چا ته خپل ځائے ځائیکه معلوم وي. او په اسانه او ازاد مټ خپل کارونه ، يا کرامه سر ته کولې شي. نن سبا هم چې داسې شوک خپل کور کلي ، يا خپلې علاقې پسې ارمان کوي ، يا يې يادوي نو داسې وايي چې "ارمان ارمان کابل به هر ځائے دې ځ . ل. خانه ده".

ارمان ————— و ه ————— ځ ————— وک د وطن ————— ک ————— ږي
د کابل ————— ځ ————— و ط ————— ن ————— ډ ————— ډ ————— ډ يادوي ————— ه

ارمان به وکړې وخت به تېر وي

دا د هوښيارانو قول دے. چې د متل په توگه هم استعمالېږي. ي يې د الفاظو نه څرگنده ده. او مطلب ترېنه دا دے چې هر کار به خپل وخت کول پکار دي. ځنې کارونه داسې وي. چې هغه بل وخت ته نه شي سپارلے يا نه شي پرېښودلے. او چې هغه وخت تېر شي او کار نه پکړے پاتې شي يا يې د لاسو نه اوځي. نو بيا بنيادم ورپسې افسوس او ارمان کوي. د وخت د قدر وقيمت په حقله هوښيارانو ډېر څه وښلي دي. او مطلب ترېنه دا دے چې وخت ډېر قيمتي شي دے. او وخت د چا انتظار نه کوي. او چا چې وخت پېژندلے دے او د وخت قدر يې کړے دے نو هغوي منزل او مرام ته په اسانه رسېدلي دي. او ژوند يې کامياب او کامران تېر شوی دے. او شوک چې د وخت په قدر نه پوهېږي او د وخت نه وروستو پاتې شي نو هغوي بيا وروستو ډېر د ارمانه لاسونه مړولي دي. خو افسوس چې تو کړې لږې ، د ورځه تېرې اوږه ، د ځ . ل. لمې نه وتلې خبره ، د لېندې نه وتلے غصه او تېر وخت په بېرته بيا نه راگرځي. هم دا مطلب مشرانو په دې متل کښې څرگنده کړے او مشهور کړے دے. په دې حقله يو بل متل هم مشهور دے چې مطلب يې د دې متل سره تړون خوري چې. "ارمان به ډېر وکړې هلکه ، بيا به نه ويني ادکه". او په دې حقله د پښتو يوه څه ښکلې تېه مشهوره ده. وايي چې:

ارمان ————— وک ————— و ځ ————— و ت ————— ب ————— تېر وي
بيا ————— به ————— ان راپسې ————— ک ————— وړې نه ————— به يم ————— ه

ارمان پس له زواله ئي

دا د هوښيارانو يو عام قول دے. چې د متل په توگه هم استعمالېږي. مطلب يې دا دے چې کڼې ارمان هله چا له ورثې چې هغه خپل زوال ته ورسلېد. زوال نه دلته معنې . ي ده چې پر راتلل ، پاتې کېدل ، ناکامه کېدل او يا د څه کار کمزورے کېدل او يا ختمېدل. يعنې مطلب دا شو چې د چا نه څه کار وران او خراب شي نو بيا ورله افسوس او ارمان ورځي ، يا شوک په څه امتحان او مقابلې کښې ، په څه کار يا خبره کښې پر او پاتې راشي يا ملامت شي نو بيا افسوس او ارمان کوي. داسې په بام ولاړ يا بام ته په تگ کښې خلق کبر او غرور کوي. لاندې نه کوري او نه صحيح او غلط ته پام کوي. خو چې کله يې زوال شي نو بيا ورله افسوس او ارمان ورځي. او په خپلو کرو ستومانه او ملامته وي. هوښياران وايي چې د وروستو افسوس او ارمان کولو نه غوره دا ده چې هر کار او خبرې ته سوچ ، فکر او پام پکار دے. چې په سوچ فکر او پام سره څه کار او خبره وښي نو بيا وروستو پکښې نه سرے ملامته وي او نه ارمان او افسوس کوي. هم د دې مطلب دپاره

مشرانو دا منل جوړ کړې او مشهور کړې دے. او خلقو ته يې د سبق او نصيحت په توگه وړاندې کوي او داسې وايي چې: "ارمان پس له زواله نې".

ازمائيلي مه ازمايه

قيصه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کښې يو سړي ته پلار نصيحت کړې وؤ، چې بچيه! مه چرته په پنځه ذات باندې اعتبار کوه او مه په کوتوال (پوليس والا) باندې. دې خبره کښې ډيره موده تېره شوې وه. يوه ورځ دې سړي ته هغه نصيحت ور په ياد شو. د دې سړي د يو کوتوال (سپاهي) سره دوستي وه. ده په زړه کښې فېصله وکړه چې د پلار په نصيحت ازمېښت وکړي چې دا خبره رښتيا ده او که. يو ورځ يې په پټي کښې خپل يو گډ حلال کړو. د گډ سر يې يو څائے کښې ښخ کړو. څه وينه يې په لاسو او څه په جامو ولگوله. او د شپې ناوخته کور ته راغی. ښځې يې چې وينه وليده نو د سړي نه يې په هېبت او حيرانتيا سره پوښتنه وکړه. چې دا ولې او څه جل شوے دے. سړي ورته وئېل چې ښځې چې ښځه څه لاس کېده. څوک در نه خبر نه شي. سرے مې وزلے دے او په فلاڼي څائے کښې مې ښخ کړے دے. پام کوه چې څوک خبر نه شي. هغه ښځه خو تېره شوه خو ښځه يې پرسېدلې وه. سحر وختي يې په دېوال کاوندۍ ته قيصه تېره کړه. داسې د يوې نه بلې ته بيا د بلې نه بلې ته خبره روانه وه. او آخر چې د هغه سپاهي غوړو له هم خبر ورسېدو. هغه سپاهي په زړه کښې وئېل چې د دوستي نه څه فائده راشي قاضي خبر کړه. نو څه انعام او ترقي به مېلاؤ شي. قاضي خبر شو او د سړي د نيولو حکم يې ورکړو. سرے بندي شو او هم هغه سپاهي دوست قاضي ته وړاندې کړو. سړي قاضي ته ټوله قيصه تېره کړه. هغه څائے چې اوکسيته شو نو هلته د گډ سر مېلاؤ شو. قاضي چې د قيصې په مطلب پوهو نو سرے يې ا - زاد کړو او دا نصيحت يې ورته وکړو چې خبردار بيا دپاره داسې مه کوه. "ازمائيلي مه ازمايه". او داسې د قاضي دا جمله يا خبره د منل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا دا منل د داسې غرو په حقله استعمالېږي چرته چې څوک جاته ښه معلوم وي. او په هغوي باندې دوباره د ازمائييلو وخت راشي. نو دا منل ورته وړاندې کوي او داسې وايي چې: داماته معلوم خلق دي يار. "ازمائيلي مه ازمايه".

هغه نه بلکه بل کوم عقل نه وي
په ازمائييلو چې بې بار بار کړي ازمېښتونه

۱ - س د خرو په ډله خر شي

اس اس وي او خر خر. نه اس خر کېدے شي او نه خر اس جوړېدے شي. خو هوښيارانو په دې منل کښې دې خبرې ته اشاره کړې ده چې کڼي مجلس او محفل تاثير لري. او بنيادم چې په کوم مجلس کښې ناسته پاسته کوي نو هم هغه شان اثر ورباندې کيږي. يعنې که د ښو، ښکو، کارو، بااخلاقو او عالمانو سره دې ناسته پاسته وي. نو اخلاق او کردار به دې ښه جوړېږي. او که د بد، لوفر، لغڼکو او بدمعاشانو سره په ډله شوې. نو هم هغه شان عمل او عادتونه به خپل کړي، يا د هغوي په لار به روان شي. يعنې د هغوي په رنگ کښې به رنگ شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے د لامل مطلب ترېنه دا دے چې که ا - س د خرو سره ملکرے شي نو څه ورځې پس به ا - س هم لکه د خرو خوي خصلت کوي. يعنې د خرو په رنگ به رنگ شوے وي. او د خرو غوندې عادتونه به ورکښي راغلي وي. يعنې مطلب دا شو چې محفل، ملکزتيا او ياري دوستي اثر لري. او په يو بل اثر کوي. په دې لړ کښې يو بل منل هم مشهور دے. وايي چې: "د درنو سره به دروند يې او د ښکو سره ښک". او هم د دې مطلب دپاره به اردو ژبه کښې يو منل داسې وئېل شي چې: "خربوزه خربوزه کو دیکه کر رنگ پکڑتا ہے".

۱ - سونو نعلونه وهل نو چيندخانو ورته هم پښې پورته کړې

دا يو ساده منل دے او مطلب يې دا دے چې گڼې چيندخانو د اسونو سره سيالي کولعلائنکې د ا - س او د چيندخ تر مېنځه د زمکې او د اسمان فرق دے. هم داسې چرته چې يو غره څه کار کوي. او بل څوک هم د هغه سره سيالي کوي هم هغه شان کار شروع کړي يا يې د کولو تکل کوي يا څوک غره د خپل حيثيت نه زيات او اوچت کار کوي يا د کولو هڅه کوي ، يا څوک داسې په څه کار او خبرو کښې د بل جا نقل شروع کړي. يعنې په جامه پېزار يا په کار روزگار او ناسته پاسته کښې د بل د سيالي نه بدلون راولي. او د هغه سره ځان برابروي. يعنې مطلب دا شو چې يو کمزور غره د جا زورور سره ، يا څوک وړې غېږې او کمې درجې والا غره جا غڼې غېږې والا سره او يا څوک غريب د چا مالدار سره څه مقابلې او سيالي کوي يا ځان برابروي. نو په داسې موقع او داسې غرو ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هن! ده ته کوره او د ده دې کار ته کور! "سونو نعلونه وهل نو چيندخانو هم ورته پښې پورته کړې".

۱ - وښ د لکۍ نه نه ټينگيږي

دا يو ساده او عام منل د هغه ، ي يې څرگنده او ښه معلومه ده. مطلب يې دا دے چې گڼې اوښ څومره غټ پټ او پهلوان ځناور دے. او که هغه څوک د لکۍ نه ټينکول او قابو کول غواړي نو په دې طريقه نه قابو کيږي او نه ټينگيږي. لکه نورو څارووته چې په پوزه کښې پېزوان اچولې شي. هم داسې د اوښ په پوزه کښې د لرکې يو وړه ښانې ټوټه اچولې شي. هغې پورې ترې مړه ترلې وي. چې ورته م - بهار ونيولې شي يا په م - ار پورې جلب ترلې شوه وکله د م - بهار او جلب د اوښ د ټينکولو يا قابو کولو ترکيب او ذريعه ده. که اوښ ډېر هم مست او پهلوان وي خو چې م - بهار يې د ساربان په لاسو کښې وي نو بيا هغه په قابو کښې وي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گڼې که اوښ ټينکول غواړي نو د م - بهار نه يې نېسه. نه چې د لکۍ نه. دوهم مطلب ترېنه دا هم اخذ کيږي. چې گڼې د نورو څاروو په نيز د اوښ لکۍ وړه يعنې لنډه وي. او اوښ په قداکات کښې هم دنک وي. او يو عام وکر په ولاړه د اوښ لکۍ ته رسېدلې هم نه شي. او که ورسي نو هم يې مضبوطه ټينکول نه شي. نو داسې که څوک هڅه کوي چې اوښ د لکۍ نه راټينگ کړي نو دا د نه منلو او نه کېدو خبره ده.

درېم مطلب ترېنه دا هم اخذ شوه دے چې کله يو څارو د د حلالې دپاره يا د دارو درملو ورکولو دپاره راوپرځوله شي نو د هغه څاروي لکۍ د وروستۍ پښې د لاندې نه . په ترڅ کښې راتاؤ کړه شي او يو غره يې کلکه اوښسي. او د دې لکۍ په زور هم څارو په قابو کښې شي ، يا راټينگ کړه شي او دا معلومه ده چې د اوښ لکۍ لنډه وي. نو هغه په ترڅ کښې نه راتاويږي او نه نيولې شي. نو په دغه وخت هم اوښ د لکۍ نه ټينکول کران بلکې د نه کولو کار دے. نن سبا په داسې حالاتو کښې استعماليږي چرته چې څوک داسې لکه د اوښ ښانې غټ کار کوي خواتيا وړله مضبوطه نه گوري. او نه جوړوي ، يا څوک داسې څه غټ شي ته معمولي شان اړم ورکوي. او په هغې يې ودرول يا ټينکول غواړي ، يا څوک زورور غري په معمولي جال ، داؤ يا مکر فرېب او په چل هنر قابو کول غواړي. نو مشران ورته په داسې وخت دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه! "اوښ د لکۍ نه نه ټينگيږي".

دې بعضې خلقې و تـــــــه چېـــــــران شـــــــ
اوښ د لکۍ نه ټينگـــــــوي ژړا راځينـــــــه

اصل له خطا نشته او کم اصل نه وفا

دا يو عام منل دے. او په امروزه ژوند کښې زيات استعماليږي. هسې خو هر بنيادم له خطا شته. يعنې خطا د هر جا نه کېدے شي خو بيا هم په دې متل کښې هوښيارانو د ذات او نسب څه خوي او څه ع. لټونه بيان کړي دي او مطلب يې دا دے چې گڼې ښه او اصل ذات والا غري څه غلط کار يعنې ناوړے ، لغړ ، فحش ، د بې شرمۍ ، بې حياۍ او د بې غېرتۍ کارونه نه کوي. يعنې د داسې

یاری د اصل سـ ر ه خونـ د کـ ه
کـ ه و فـ ا نـ ه و ی نـ و خـ طـ ا نـ ه کـ ر ی مـ نـ ه

دا د هوښيارانو يو قول دے. چې د منل په توگه هم استعماليري. مطلب او معني يې د الفاظو نه څرگنديږي. په منل کېنې د ذات پات ستاېنه شوې ده. او مطلب يې دا دے چې کيې اوچت او بنه ذات والاېنياد اصيل وي. او کم ذات والا کم اصل په دې حقله نور هم ډېر متلونو مشهور دي. او د ټولو نه مطلب دا اخذ شوے دے چې کيې اصل ذات (اوچت ذات) بنه کردار او بنه اخلاقو والاوي. او کم ذات بد کرداره، يې ادبه، بد اخلاقه او بد تميزه وي. دوېم مطلب ترېنه دا هم اخذ شوے دے. چې کيې د بنياد ذات که هر څه وي خو بنه اخلاقو والايعني اشراف او بنه خوي بوي والاغري اصيل وي. او بد اخلاقه، بد عمله او بدمعاش غرے کم اصل وي. ځکه داسې غرو ته کله کله د زورنې او کڅلو په توگه داسې ونيله شي چې د کم اصل ذات ته ياد کم اصل خوږه. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کيې يو خو بنياد په ذات اشرافه وي او بل په خپلو اخلاقو او علم هم اشرافه او اصيل جوړېدے شي. او نن هم اکثر په داسې حالاتو او موقعو کېنې استعماليري جرته چې څوک داسې څه غلط يا بد کار وکړي. چې د هغه ذات خاندان او يا نسب ته گوته نيولے شي. نو په داسې وخت او د داسې غرو په حقله هوښياران داسې وايي چې پرېږده ياره! د داسې خلقو ته به نور د څه طمع کوي! "اصيل اصيل وی او کم اصل کم اصل".

دا يو عام او ساده مثل دے. اصیل او کم اصل په دوه معنو کېږي استعمالیږي. د پښتنو په سپهه کېږي اصل د اوچت نسل يعني د افغان قام دپاره او کم اصل په بعضو خلکو کېږي د کسب کړو خلکو دپاره استعمالیږي پوهه معنی یی دده چې کوم ښه اخلاقو، اشرافه او روغ خلق وي. نو هغوي په اصل باندې بللې او منلې شي او چې کوم بد معاش، شیطان خوښه او شرېر خلق وي. نو هغوي په کم اصلو باندې یادېږي. که یو غړی جرته څه شرات، مسخره، جنگ جگره یا څه وران کار کوي. او د بل چا په یو ځل دوه منع کولو یا په یوه خبره (اشاره) هغه وران کار یا هغه خبره پرېږدي نو وایه چې دا اصیل دے. او که چېرې هغه غړی د بیا بیا منع کولو نه پس هم نه صبرېږي. او هغه خپل شرات یا مسخره جاري وساتي، یا په وړانو او په بدو کړو سر وي نو پوهه شه چې دا کم اصل دے. او دے په اشاره يعني په خبره یا وینا باندې نه منع کېږي. بلکې په زور يعني په ډانگ به منع شي. د داسې وخت، حالاتو او د داسې خلکو دپاره مشرانو دا مثل مشهور کړے دے او داسې وایی چې: "اصیل له اشاره او کم اصل له ډانگ".

يــا و ائــشــا رــا و ر ا هــه كــا فـي شـي
اصـيـل د چـا چـي مـور او پـلار تـبر شـوي و بـه

اصيله كول گران دي او ساتنه يې اسان ، کم اصله كول اسان وي او ساتنه يې گران

دا مثل د مشرانو هوښيارانو د عمرونو او د زمانو د تجربو ، جذباتو او احساساتو يو نچور دے. اصیل او کم اصل دوه معنې لري. یو ترېنه نسل او نسب مطلب دے. یعنې چې د چا نسب او ذات ښه او اوچت ذات وي. نو هغه په اصیل او اصل کتل او منل شي. او ځنې داسې ذات یا قبیله دي (دلته د نامو اخستلو حاجت نشته) چې زموږ په معاشره کېنې په کم اصل او کم نسب یا کم ذات یادېږي ، کتل او منل شي. د ذات پات دا فرق ، تفاوت او لاندې باندې کو چې په اسلامي تعلیماتو او شرعي احکاماتو کېنې جاکړ نه دي. خو بیا هم په هره معاشره کېنې د ذات پات دا تقسیم لیدے او کتے شي. یعنې مطلب دا شو چې د ښیادم په ذات او نسب کېنې اصیل او کم اصل وي. او په دې لړ کېنې د مشرانو نور هم ډېر قولونه او متلونو مشهور دي.

دوهم مطلب ترېنه دا اخذ شوے دے چې څوک په خوي خصلت ، اخلاقو او عادتونو اشراف وي. نو هغه په اصیل کتل ، منل او بللے شي. او د چا چې خوي خصلت بد وي. اخلاق او عادتونه یې فحش او لفر وي. بې ادبه ، بد تمیزه ، بې شرمه او بې حیا وي. نو هغه غړي په کم اصلو یادېږي ، منل او بللے شي. په دې مثل کېنې مشرانو دا دواړه مطلبونه څرگند کړي دي. او د اصل کم اصل اشاره یې ښځې ذات ته ورکړې ده. یعنې په مثل کېنې اصیله او کم اصله ښځه ذات مراد دے.

ددې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې اصیله ښځه واده کول او د کور مېرمنه جوړول گران دي. یعنې یو خوا اصیله ښځه مېلاوېدل گران دي. نو بل خوا د ذات پات د لاندې باندې له کیله یو بل له ورکړه راکړه هم گران وي. او چې کله د چا داسې اصیلې ښځې سره واده وشي نو بیا هغه ښځه خپل ځان ، مال ، دولت ، حیا عزت ، ننگ ناموس او خپل واک اختیار هر شے د خاوند په نامه کړي. په هر حال کېنې د خاوند د حیا عزت خیال ساتي او په اسانه گزاره کوي. لوړه تنده او پټه پرېنډه هر شے یې د خاوند سره یو وي. او د خاوند په رضا یې رضا وي.

بل خوا داسې څوک کم اصله که هغه په ذات وي او که په کردار. نو د هغې سره واده کول ډېر اسان وي. یعنې داسې ښځې ډېرې په اسانه مېلاوېږي. خو بیا وروستو په کور کېنې د هغې گران ډېر گران وي. څوک چې د ښو عادت وي او په بدو لارو چارو سر وي نو هغوی بیا نه د خپل ذات په عزت وي او نه د بل. نه گزاره کوي او نه خپلې کټې وتې ته خیال فکر کوي. او نه یې د خاوند په غریبۍ شے کار وي. خپله عیاشي او بد معاشي غواړي او جلولي. نو بیا په داسې حالاتو کېنې گزاره کول ډېره گرانه شي. یعنې ساتنه یې گرانه شي. او هم دا مطلب مشرانو په دې مثل کېنې وړاندې کړے او مشهور کړے دے. او خلکو ته یې د نصیحت په توګه وړاندې کوي او داسې وایي چې: "اصیله کول گران وي خو ساتنه یې اسان ، او کم اصله کول اسان وي خو ساتنه یې گران".

اغېرلے به په خپله دونمهاله خلاصیږي

دا یو عام مثل دے خو په امروزه ژوند کېنې زیات نه استعمالیږي. د اغېرلې نه دوه معنې اخذ شوي دي یوه معنې یې پرسېدلې ده. یعنې د چا ښیادم یا د ځناور چې باد بند شي او ځښته یې اوږسیري. نو هغه ښیادم یا هغه ځناور ته اغېرلے وئیلے شي. زموږ په خوراګونو کېنې ډېر داسې بادي څېړونه دي چې په خوراک یې ښیادم پرسیري او ترېنه تکلیف او مرضونه راولاړېږي یوه معنې یې دا ده چې کټي څوک غړے د غورو او تګر نه پرسېدلے وي ، ایغ ټیغ ګرځي. نو داسې ښیادم هم په اغېرلې بللے شي دونمهالي نه معنې یې ده وروستو یا اخري سر. په یو مثل کېنې دونمهاله داسې استعمالیږي شوي ده. وایي چې. د لښکر په دونمهاله څه او په سر یې راځه. په دې مثل کېنې هم د دونمهالي نه مطلب د ښیادم د شا طرف یا د شا حصه ده. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې داسې څوک پرسېدلے (اغېرلے) ښیادم یا څاروے وي. او په دغه حالت کېنې تنګ او په مصیبت کېنې وي. نو که په داسې وخت د هغه د ځښتې نه شے لږه ډېره هوا خارج شي نو د مریض پرې شے نه شے گزاره وشي. په دې لړ کېنې یو بل مثل هم مشهور دے چې مطلب یې د دې مثل سره تړون خوري ، وایي چې. "د اغېرلې په یو درې هم گزاره کیږي". دا مثل نن سبا په داسې وخت یا حالاتو کېنې استعمالیږي. جرتنه چې څوک په شے کار ، یا په شے ښځه کېنې کېږ وي. او هغه کار یا هغه خبره د بل مدد لږ او خپل همت او محنت زیات غواړي. نو خلق هغه غړي ته

د اغېز لـيـدـي د اـعـلـاج شـيـي
د دونهـبـالـي لـهـن لـهـ وـر دـي کـرـي بـادونـه

28 - www.freepdfpost.blogspot.com

دا متل نن سبا په داسې حالاتو کېږي استعمالېږي. جرته چې څوک (يو فنکار ، هنرمند يا استاذ غږه) څه کار وکړي. او هغه کار يا هغه خبره مشهوره شي. او د هر جا خوښ يا خوښه وي. او هر څوک يې کول غواړي. خو کول يې نه شي ، يا هو به هو هغه شان بڼکله او مزېدار نه کېږي ، يا ترېنه هغه شان گټه او فائېده حاصله نه کړه شي. نو په داسې وخت او داسې غږو ته مشران دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې خانلار! موهم هغه ده خو څه . له د ميلا عمر نه ده .

الوتې مرغۍ بيا په لاس نه راځي

دا يو ساده او عام متل دے. او مطلب يې دا دے چې کښې مرغۍ يو وار د لاسو نه (بجرې نه) ازاده شي نو بيا هغه واپس په لاسو نه راځي. او چې کوم شے يو وار لارو او دوباره د راتلو نه وي. نو نه يې انتظار پکار دے او نه ورپسې افسوس ، ارمان او خفگان. ځکه چې الوتي يا تلي شي پسې افسوس کول يې وقوفتيا او کم عقليا ده. داسې که د جا د لاسه څه خطا کار وشي ، يا ترېنه څه شے ورک شي ، يا د څه په انتظار وي ، يا د څه کار موقعه او وخت ترېنه تېر شي. او په دغه کارونو يا هغه وخت پسې بيا ډېر خفه ، غمژن او زهير وي. افسوس او ارمانونه کوي. نو مشران ورته د طبعي تسلي او د نصيحت دپاره دا متل وړاندې کوي او داسې وايي. چې بار زړه دې صبر کړه. په تللي شي پسې خلق افسوس او ارمانونه نه کوي. او دا مطلب ورته په دې متل کېږي څرگندوي او وړاندې کوي او داسې وايي چې پر پرده بار نور زړه ورپسې مه خوره! "الوتي مرغۍ بيا په لاس نه راځي".

انگار جانې لوهار جانې

دا يو عام متل دے. چې په امروزه ژوند کېږي زيات استعمالېږي. مطلب ترېنه دا دے چې کښې لوهار پوهه شه او انگار پوهه شه. د لوهار او د انگار د يو بل سره ډېر نژدې تعلق او تړون دے. د لوهار ډېر کارونه بېر له انکاره نه سر ته کېږي. که انگار نه وے نو لوهار به نېمگړه وے. مشرانو به متل کېږي هم د دواړو داتړون يعنې د لوهار دپاره انکار ضرورت او حاجت په دې متل کېږي څرگنده کړه دے. او مطلب يې دا دے چې کښې که انگار نشته نو دا د لوهار حاجت دے. لوهار پوهه شه او کار يې پوهه شه. که خپل حاجت او ضرورت پوره کول غواړي نو خانله به غم کوي. نن سبا هم په داسې حالاتو او موقعو کېږي استعمالېږي جرته چې څوک داسې د جا مدد او مرسته کول نه غواړي يعنې چې بېخي انکاري شي نو سکه . ټټ خواب په دې متل کېږي ورکوي او داسې وايي چې څه مړه! "انگار جانې او لوهار جانې".

انگور تراوۀ دي

قيصه:

انگور تراوۀ هم وي او خواره هم. خو په متل کېږي د تراوۀ ذکر شوے دے. دا متل ډېر مشهور دے او خلقو ته يې قيصۍ هم معلومه ده او مطلب هم. هغه قيصۍ داسې بيانېږي. وايي چې په يو ځنګل کېږي يوه لومبره ډېره وړې ترې د خوراک په تلاش او تګل کېږي سرگردانه گرځېدله. ناڅاپي يې د انگورو يو غونچه په نظر شوه. دا غونچه د ونې نه لږه شان رازوړنده وه خو دومره اوچته وه چې لومبره ورته رسېدے نه شه! انگورو په لېږدو د لومبرې په څه . له کښې اوږه راغلې. لوړې وهلې لومبرې د انگورو د خوراک تدبېرونه او سوچونه شروع کړل چې په څه طريقه انگورو ته ځان ورسوي. چې څه ترکيب ترېنه جوړ نه شو نو د لاندې نه يې ورپسې توپونه شروع کړل. لومبره په توپونو وهلو سترې شوه. خو انگورو ته اوڼه رسېد. چې په توپونو يې بڼه زاره شنه شوه نو سترې ستومانۍ به يو طرف روانه شوه. او د ځان سره يې وېل چې پر پرده دا انگور تراوۀ دي. هم د دې قيصې نه مشرانو دا متل جوړ کړه او مشهور کړه دے. او مطلب ترېنه دا دے چې کله چا له څه شے په لاسو ورنه شي نو هغه بيا په هغه شي او يا هغه کار کېږي عېبونه او ع. لمتونه راوباسي.

نن سبا په داسې حالاتو کېږي استعمالېږي جرته چې څوک غږه د څه کار تګل کوي يا د څه شے طمع لري او هغه ورته مېلاؤ نه شي او د هغه کار کولو يا د هغه شي د حاصلولو ټول ترکيبونه او ترتيبونه يې عبث لږ شي. يعنې په خپل مطلب کېږي ناکامه شي نو بيا د ناکامه زړه صبروي او د هغه کار ياد هغه څيز عېبونه او ع. لمتونه بيانوي. او په دې خپله ملائنه پتوي. خو نور خلق ورته په داسې وخت دا

جـي يـي د و س او بـس نـه او خـي
جـور د خـور و نه شـي تراخـه تراخـه خـز و نه

دا مثل نن سبا د داسې خلقو دپاره استعمالېږي چرته چې څوک داسې د چا نه څه سوال وکړي او هغه د شومتيا له کبله انکار وکړي . يا څوک داسې شوم او کججوس سره چې په کلي محلث کينې مشهور وي نو که د هغه نه څوک د څه شي طمع لري يا ترېنه سوال کوي نو مشران په داسې موقع هغه غړي نه دا مثل وړاندې کوي. او داسې وايي چې هلکه!" ونه کوره نو د سپوږي لاندې بې کټېنه او سړي نه کوره نوسوال تری کوه".

قصه:

پخوا په زمانه کښې غریبي ډېره وه. هر جا به د اور لکیت (د تیلو ډبې) هم نه شوه ساتلې. اکثر خلقو به د یو بل د کورونو نه اور یعنې انکار (سکروټې) ورلې او خپل کار به یې پرې سر ته کولوسې وایې چې هغه زمانه کښې په یو کلي کښې یوه ک. نده غریبه ښځه وهغې یوه پیغلې ل. و. و. هغه جینی یوه ورځ د کلي د ملک (خان) کره اور غوښتو له لږه. د ملک یو ځوان زوئے وو. هغه چې دا جینی ولیده نو خوښه یې شوه. هغه ځوان مور بلار به دې خبره رضا کولې د کونډې ل. و. و. سره واده وکړې. او هم داسې وشو هغه جینی د ملک د کور مېرمن جوړه شوه. هغه وخت کښې یوې بوډۍ ښځې چې د دې ټولې قیصې نه خبر وه دا خبره وکړه ، چې اور له راغله نو د کور مېرمن شوه. او داسې دا خبره وروستو بیا په منل مشهوره شوه.

ٺٺن سڀا ۾ ٽنهنجي ڏانڊي حالت جوڙي ٿي جي شڪ د بيل نه نوڪري ڪيئي ڏانڊي حال ته وري جي هغه نوڪر د هغه د کان يا د هغه ڪاروبار مالڪ جوڙي ٿي. نو نه ڏانڊي وخت دا مثل وڙاندي ڪري. خونن سڀا جي اڪثر او زيات تر بوڊي ڪائي مڙمي نه خصوصي توڙه خوابياني د اينڪور يانو نه حقله استعمالوي. يعني جرت نه جي د خوابي او اينڪور جگره جوڙه ٿي نو خوابي اينڪور ته د پيغورونو سره سره دا مثل وڙاندي ڪوي او ڏانڊي وڙي جي هن دي ته ڪور! "اور له راغله نو د ڪور مڙمي نه ٿوه".

پهاند، په يوه اور مظلوم تېرې کړي شوي
لکه ملاموت غونډې موندلې په قسمت شوي

اول وخوره د ځان غوښې نو بيا وخوره د ښکار غوښې

قيصه:

ښکار کول، که هغه د مرغانو د، د مېهانو د، او که يا د نورو ځناورو د، خو ډېر گران، د محنت او د کړاو کار د. دا ډېر محنت او صبر غواړي. داسې وايي چې پخوا په زمانه کېنې يو ناراسته غره و. هغه يوه ورځ څو کسه ښکاريان وليدل. چې ښي ډېرې مرغۍ يې ښکار کړې وې. دې غري هم په زړه کېنې دا صله او فېصله وکړه چې سبا به څنګل ته د ښکار دپاره ځم. په بله ورځ يې د ښکار اوزار او سامان واخستل او څنګل ته لاړو. څه شېبه د ښکار په تګل کېنې وګرځېدو. خو څه ښکار يې بيا نه موندو. څه خو دا سره ناراسته و. او څه په ګرځېدو سترې شو. نو آخر د يوې ونې لاندې دمې ته پرېوتو او اوډه شو. کله چې راويښ شو نو ماښام و. هم داسې تش تور لاس کلي ته واپس راوان و. په لاره يو بودا غره مخې له ورغې. هغه ترېنه پوښتنه وکړه چې څوانه د کومې غارې؟ دې ناراسته غري ورته ټوله قيصه تېره کړه. هغه بودا ورته ووتل چې څوانه! "اول وخوره د ځان غوښې نو بيا وخوره د ښکار غوښې". مطلب يې دا و. چې اول ښه محنت خوري وکړه. يعنې اول د ځانه خولې وپاسه نو هلته به درته بيا ښکار مېلاوېږي. او داسې د هغه وخت نه دا خبره په منل مشهوره شوه.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي جرته چې داسې څوک ناراسته غره محنت نه کوي. ځان سختي نه وکړي خو ژوند خپل ښه، غوره او د ارام غواړي، يا څوک محنت نه کوي. ځان خوري، مزدوری او کړاؤ ته نه نيسي خو بيا هم په کاروبار کېنې ګټه او فائده زياته غواړي. يعنې په تشه ناسته ځاني او نوايي غواړي. نو داسې خلکو ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې ځانه! "اول وخوره د ځان غوښې نو بيا وخوره د ښکار غوښې".

اول د ځانه څه خولې تړولې وې کړه
بيا به د ښکار په غوښو به څه وځي شتونونه

اولاد هم غم او نه اولاد هم غم

دا يو ساده منل د. او مطلب يې د معني تر لاندې څرګنده د. ورکړه خو د الله پاک ده او د قسمت برخه ده. چا له په دلو دلو او چا له يوه دانه هم نه. يعنې مطلب دا چې د چا اولاد نه وي نو هغه کورنۍ په غم او خفګان کېنې ژوند کوي. داسې خلق په اولاد پسې افسوس او ارمان کوي. او اکثر داسې وايي چې يو وارث مو و. نو هم به ښه وه. بل خوا داسې خلق وي چې د هغوي ځامن وي خو لوڼه ورله الله پاک نه وي ورکړي. نو هغوي د لوڼو په ارمان وي او چې د چا لوڼه وي او څو يې نه وي نو هغوي هم په غم او خفګان کېنې کېږي وي. داسې ګه د چا ځامن او لوڼه دواړه وي خو ښک باسه او ښک عمله نه وي نو هغوي ته هم اولاد له کبله روزانه غم جوړ وي. داسې چې څوک د اولاد د لاسه اوښتېږي او د شترکو د لګېدو ځان يې پاتې نه شي. نو دا د ټولو نه لوټه غم وي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې ګني اولاد نه وي. نو دا خو د لوټه غم او خفګان. خو چې د چا اولاد وي نو هغوي هم اکثر د اولاد د لاسه په غم، مصيبت او خفګانو کېنې راکېږي وي. هم دا حالات مشرانو په دې منل کېنې ستايلې او څرګنده کړې د. نن سبا چې څوک داسې د اولاد نه ډېر زړه جاوړي او رېځې رېځې و. هغه به څه بله اکثر دا منل وي. او داسې وايي چې! "اولاد هم غم او نه اولاد هم غم".

څوک په اولاد پسې ژړا کړه
څوک په لوټه غم کېنې د اولاد د لاسه شيننه

اول ځان او بيا جهان

دا د مشرانو يو قول دے. چې د منل په توگه هم استعمالېږي. مطلب يې دا دے چې هوښيارانو د بنيادم يو فطرتي او قنرتي عمل ته اشاره ورکړې ده. يعنې په هر بنيادم کېنې دا يو قنرتي او فطرتي سوچ او فکر وي چې هغه اول د ځان غم کوي. او بيا د بل چا (جهان) په حقله سوچ او فکر کوي. په دې لړ کېنې د شادو هغه قيصه هم مشهوره ده. وايي چې په ځنګل کېنې اور ولگېږو، نو شادو خپل بچي د پښو د لاندې کړي وو. په دې حقله يو بل منل هم مشهور دے. چې مطلب يې د دې منل سره تړون خوري. لکه وايي! "چې په علاقه دې راشي نو د کلي خبر غواړه. او چې په کلي دې راشي، نو د کور خبر غواړه. او چې په کور دې راشي نو د ځان خبر غواړه". د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې بنيادم خو فطرتي غرضي او مطلبي دے. خو څوک کم وي او څوک زيات. او څوک چې داسې ډېر زيات مطلبي او خودغرضه وي نو هغه ته اول ځان وي او بيا جهان. يعنې اول د ځان غم، سوچ او فکر کوي او بيا وروستو د جهان. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او نن سبا يې په داسې حالاتو کېنې استعمالوي، چرته چې څوک غرضي غړے داسې څه کار يا څه عمل وکړي. چې نور ملکري او دوستان په ډاگه پرېږدي. او هغه ملکري يا څوک نور خلق ورته پېغور ورکوي، يا ترېنه کيله شکوه کوي. نو هغه غرضي غړے ورته په ځواب کېنې دا منل وړاندې کوي. او داسې وايي چې پرېږده يار! "اول ځان او بيا جهان".

اول خو ور ځان شـي بيـي جـهـان شـي
عظمت خو شـي حاله د مالـ دارو پـه غـم شـي

ايلو هيله کوله نو چکړې يې خوراک شوې

مرغايې په دوه قسمه وي. يو قسم وي چې په کورونو کېنې ساتل شي. او دويم قسم صحرائي او يا ځنګلي مرغايې وي. چې ايلو ورته هم وئيل شي. او په منل کېنې د ايلو نه دواړه قسمه مرغايې مطلب دے. د هيلې کولو نه مطلب دے، غوښتنه کول، ارمان کول، طمع کول، اسره کول، وسواس او تلوسه کول، اندېښنې کول، په څه شي کېنې زړه وهل او توکل نه کول. يعنې د هيلې کولو نه دا ټولې معنې اخستې شي. خو په منل کېنې ترېنه اندېښنه لرل، زړه وهل او توکل نه کول مطلب دے. لکه د مثال په توگه داسې وئيل شي چې هلکه هيله مه کوه، وردانکه. د دې مطلب دا شو چې کتي زړه پکېنې مه وهه. بس توکل کوه او وردانکه. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې ايلو طمع لرله چې گڼې د دې نه به راته ښه برخه مېلاو شي، يا په زړه يې اندېښنې او وسوسې وې او توکل يې نه کولو. نو ځکه ورته چکړې مېلاو شوې. او اوس يې د عمر خوراکه شوه. او دا مطلب هوښياران بنيادم ته اشاره ورکوي. چې هيله کول نه دي پکار. بس په الله پاک توکل پکار دے. او چې څوک هيله کوي يعنې په څه کار کېنې زړه وهي نو هغوي ته هم لکه د مرغابو غوندې اخره کېنې چکړې پاتې شي. او هم د دې مطلب دپاره يې هوښياران عامو خلقو ته د نصيحت په توگه وړاندې کوي او داسې وايي چې "ايلو هيله کوله نو چکړې يې خوراک شوې".

" ب "

باران په تيراه وشو او خرۀ يې د خالصې يوړۀ باران په قلاش وشو او خرۀ يې د رامورې يوړۀ

قيصه:

تيراه د پښتونخوا د سيمې يوه ډېره ښکلې غرښه علاقه ده. دا علاقه په انتظامي نيز په خيبر ايجنسۍ کېنې شامله ده. د دې نهر ختيز اړخ ته د پېښور علاقه فقيلې اړخ ته د ک د ر مې ايجنسۍ ده. سوېل طرف ته کوهاټ او قطب ته يې د افغانستان سره پوله لگېدلې ده. په دې علاقه کېنې وايي چې اتلس قبيلې اورکړي او اته قبيلې د افرېدو مېشته دي. ر مې غاړې ته پاس په غرونو کېنې اورکړي او لاندې کوهاټ او پېښور اړخ ته افرېدي قامونه اباد دي. په کومه علاقه چې افرېدي اباد دي. دغه علاقه د مېدان په نامه مشهوره ده. هسې خو ټوله علاقه غرښه ده خو د افغانستان سره په پوله يې د دنکو او لورو غرونو سلسلې دي. دا غرونه د سپين غر په نامه مشهور دي. په دې غرونو باندې د ژمي په موسم کېنې اوږې وريږي او د کال دولس مياشتې دا غرونه په واورو کېنې پټ وي. کله چې دا واورې ويلې کيږي نو په کوڅه د مېدان علاقې ته اوږه راپهيري. د دې سره سره د باران او د جينو اوږه هم د مېدان علاقې ته راپهيري. دا خوږې وړې اوږه د ورو ورو نالونه يو غټ خوږ يا درياب جوړ شي. او په باره راتېريږي. او بيا د بارې نه د پېښور په لور راپهيري. ځکه دا خوږ د بارې په نوم مشهور دے. يعنې يو خوږ د بارې په نوم مشهور کله دے او بل د دې خوږ يا درياب نوم هم باره دے. هم د دې خوږ په نامه يوه اولسي سندره مشهوره ده. وايي چې " په دې باره کېنې اوږه کېنې وډې ځينې. شنوارې لونکينه ". دا خوږ د تيراه د غرونو نه راوتلې دے او د مېدان نه بارې ته ، بيا د بارې نه د پېښور علاقې ته رارسېدلې دے. د پېښور ښار نه سوېل طرف ته مخ په نهر خاتۀ تېر شوې دے. بيا د لوټې سرک (جي تي روډ) د لاندې قطب اړخ ته اوږه بدلې دے. دا علاقه د خالصې په نامه مشهوره ده. نن سبا دلته د څاروو لويه او غټه مېله (منډۍ) لکې. بيا دا خوږ د ارباب باندې په څنگ کېنې درياڼه کابل ته ورپرېوتې يا يو ځايه شوې دے. د منل نه مطلب دا دے چې گڼې جرته تيراه او جرته خالصة ، ډېره لويه فاصله ده خو قيصه داسې بيانېږي. وايي چې پخوا په زمانه کېنې په تيراه بارانونه وشول او په باره خوږ کېنې سېلاب راغلې وؤ. د خالصې په علاقه کېنې د خوږ په غاړه جرته يو څو خرۀ څرېدل. د بارې سېلاب چې کله خالصې ته راورسېدونو دا خرۀ يې هم د ځانه سره په مخه کړل. په هغه وخت خلقو ته دا څه عجيبه خبره ښکاره شوه. چې کوره باران په تيراه وشو او خرۀ يې د خالصې يوړل. د هغه وخت د چا د خبرې له خبره نه په منل مشهوره ده. او مطلب يې دا دے چې گڼې کار يو وشو او انجام يې بل وختو ، يا د يو کار يا خبرې اثر په بل کار يا بلې خبرې داسې پرېوځي چې زبان او تاوان ترېنه ورسي. نو په داسې وخت خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې " باران په تيراه وشو او خرۀ يې د خالصې يوړۀ " او د دېر ، سوات او ملاکنډ په علاقه دا منل داسې مشهور دے ، چې " باران په قلاش وشو او خرۀ يې د رامورې يوړۀ ".

باران پسې پټه گرځوي

باران پسې پټه گرځول د پښتو ژبې محاوره ده. چې کله کله د منل په توگه هم استعمالېږي. او مطلب يې دا دے چې د هر ځايه نه خپل غرض پوره کول يا خپل غرض ، سود او گټې پسې تلل او گر ځېدل. يعنې مطلب دا چې داسې خود غرضه خلق چې جرته خپله گټه او فائده وينې نو هلته خان رسوي او خپل مطلب او غرض تر لاسه کوي. دا محاوره يا منل مشرانو هم د دې مطلب دپاره جوړ کړې او مشهور کړې دے. او په داسې حالاتو کېنې يې استعمالوي جرته چې څوک غرضي غړې خپل مطلب او غرض په مخه کړې وي. د سود او گټې دپاره خپل کار روکار او خپل سامان هر هغه ځاي ته وړي يا رسوي کوم ځاي چې خپله گټه وينې ، يا څوک د بودې کولو په تکل کېنې ځان هر ځاي ته رسوي. نو په داسې وخت او موقعه د هغه غړي په حقله دا منل وړاندې کولې شي او داسې وايي چې دے خو خپل غرض لېون کړے دے! " باران پسې پټه گرځوي "

بټ په پوسکو نه توديري

چې په کوم ځایه يا شي کښې د جوارو يا د جنو دانې وړتيري يا وړتولې شي نو هغه ځایه يا هغه کارخانې ته بټ وټېل شي. بټ که چېرې ښه تود يا گرم نه وي نو دانې خرابې ، متکوري او بې کاره شي. يعنې بيا د خوراک او د چيچلو جوگه نه وي. د بټ تودولو دپاره د ښه ډېر او تېز اور ضرورت وي. او د اور دپاره د خشاک ، که خشاک نه وي نو تش په پوکو وهلو او بادو ورکولو بټونه نه توديري. لکه چې څنگه د بټ دپاره د اور ضرورت وي ، او د اور دپاره د سامان (خشاک) ضرورت وي. داسې د هر کار کولو دپاره د خپل سامان او اوزار ضرورت وي. که چېرې يو سره په څه کار کولو کښې د هغه کار برابر سامان يا اوزار نه لري او نه ورله برابرول غواړي بلکې بشومتيا کولپه دې طمع وي چې په دې لړ سامان يا په مات کولو اوزار به هغه کار پوره کړي نو په داسې حالاتو کښې او د داسې غړي دپاره مشران دا منل وړاندې کوي. او داسې وايي چې خانه! "بټ په پوسکو نه توديري".

دا د هوبښ پيار سره د بټ تودولو لار ده
په بادو نه شي گرمېدې د بټ چاڼونه

بخت چې بيدار شي ، سره هوبښيار شي

دا يو عام منل دے. مطلب يې دا دے چې کله د بنيادم بخت يعنې نصيب او قسمت راويښ شي نو هغه له الله پاک عقل فکر او شعور ورکړي. او د کم عقله نه هوبښيار شي. يعنې د بې وقوفتيا او کم عقلتيا کارونه پرېږدي. او چې د چا بخت کوته شي نو که هغه ډېر هم هوبښياره غږې وي. هر کار له ترتيب او ترتيب جوړوي. خو هر ترکيب او چال ورته اپوته کيږي. او هم هغه خپل چالونه او ترکيبونه ورته د زيان او تاوان سبب جوړيږي. د داسې حالاتو د څرگندونې دپاره مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او مطلب يې دا دے چې کښې بخت او يا نصيب يو کولې حقيقت دے. او چې بخت بيدار شي نو بنيادم له پوهه او عقل هم راشي. نن سبا يې خلق په داسې حالاتو کښې استعمالوي. جرته چې څوک داسې کم عقله وکړے وي چې په څه کار روزگار نه پوهيږي ، يا يې علم او هنر هم زده نه وي. خو بيا هم ورله الله پاک په رزق کښې برکت واچوي. کار روزگار يې ښه روان وي يا داسې د عقل فکر او هنر په څه امتحان او ازموېنت کښې کامياب و کامران شي. نو د داسې غړي په حقله اکثر خلق داسې وايي چې ډېر بختي يا ډېر خوشبختنه بنيادم دے ، يا دومره بختور دے چې اوبه يې بليري ، يا دومره بختور دے چې اپوته يې غورځوي ، نو هم سم پريوځي. نو دا خبرې يا دا مطلب ورته په دې منل کښې هم وړاندې کوي. ځکه خو لېونه وايي چې بابو! دا ټولې د بخت خبرې دي. "بخت چې بيدار شي نو سره هوبښيار شي".

بخت چې بيدار سره هوبښيار شي
په روغ لار يې شي د ژوند واره چالونه

بد مه وايه په بد پلار ، گني بد به شي ستا ښه پلار

دا يو عام منل دے او په امروزه ژوند کښې زيات استعمالېږي. د دې او مطلب ترېنه دا دے چې گني د چا بد پلار په بدومه يادوه. نو ستا ښه پلار به هم څوک په بدومه يادوي. يعنې که يو سره هر څومره بدمعاش ، بداخلاقه ، بدتميزه ، بې شرمه ، بې غېږته ، ډاگو ، غلاکر او يا جوارگر وي. خو ته هغه په دغه بدومه يادوه ، يا ورپسې بد درمه وايه ، يا ورته کنځل وپنا مه کوه. کښې نو هغه غږے يا د هغه وارثان او خپل خپلوان به ستا نېک نامه ، ايمانداره او پرهېز کاره (ښه) پلار هم په هغه بدومه يادوي. يعنې که ته چاته کنځل وپنا کوي نو لازمي ده چې هغه به هم ستا مور پلار په هغه کنځلو او بدو دردو ستا يې. که د خپل مور پلار حيا عزت غواړي نو د بل چا د بې حيا او بې عزته مور پلار يې عزتي هم مه کوه. گني نو ستا هغه عزت داره ، دينداره او خواږه درانه مور پلار به ورسره هم بې عزته شي. د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او هم د دې مطلب دپاره يې اکثر کشرانو ته د نصيحت په توگه وړاندې کوي. او داسې وايي چې خانه! "بد مه وايه په بد پلار کښې بد به شي ستا ښه پلار".

بدې ورځې له بد ترېور پکار راځي

الله پاک دې هر بنيادم د بدو او بدې ورځې نه وساتي. نه بد وگرې بڼه وي او نه بده ورځ. خو مشرانو په منل کېنې ځکه ستايلي دي چې که چرته د چا بد غړي سره څه بدې راشي. يعنې داسې څوک شريف غږې که د چا بدمعاش د لاسه تنگ راشي. نو په داسې حالاتو او موقع کېنې بد ترېور پکار راځي. يعنې که د هغه شريف غړي په تېر او خاندان کېنې هم څوک بدمعاش غږې وي نو بيا هغه د هغه بل بدمعاش مخ نيوې کولې شي، يا ورته لاره نيولې شي او د هغه د بدمعاشۍ ځواب په بدو ورکولې شي. يعنې د بدو او بدمعاش لاره چې په بدو او بدمعاشۍ سره بنده کړې شي. نو دا داسې شوه چې بد ترېور په بده ورځ پکار راځي، يا چې کوم تېر او خاندان کېنې داسې څوک بد يعنې ژورور او تريخ غږې وي نو په هغه تېر يا کور باندې نور بد او بدمعاشان خلق هم نه بلوسه کوي او نه کولې شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړې او مشهور کړې دے. او په داسې موقعو او حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې د چا د بدو نه د بل بد او بدمعاش غړي له کبله په امان شي، يا په دېمنې کېنې ورسره بد ترېور مرسته او ملګرتيا وکړي نو په داسې وخت او موقع کېنې لېونې دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې ځانه! "بدې ورځې له بد ترېور پکار راځي".

برېښد د لارې جار ووځي خو ورې نه جار ووځي

څېته د بنيادم يوه لويه کمزوري ده. هوښياران وايي چې دا به په خاورو مېرېي يا ډکيري په بل څه نه. مطلب يې دا دے چې بنيادم مړ شي نو هيله به د څېتې (ډکېڼو) د غم نه اوزکار شي. څېته چې تشه وي يعنې چې انسان اوږے وي نو ډېر په بد حال وي. د وري يا د لوړې نه دلته دوه معنې او مطلب اخيستې شي. يو دا چې هسې څېته تشه وي. يعنې څېته خوراک غواړي. دويم مطلب دا چې څوک د مال دولت په نېز خوار او غريب وي. لوړه ډېر خراب او سپېرۍ شے دے. لوړه انسان د انسانيت نه هم لاندې کوډار کړي. ځکه خو الله پاک په لوړه کېنې حرام حلال کړي دي. د لوړې د لاسه انسان خپل، پر دے، بڼه او بد، جائز، ناجائز، حلال، حرام او شرم حيا هر څه هېر کړي. بلکې د دې خبرو تمېز د سره ختم شي. چرته بنيادم په خبر غوښتلو مجبور شي. چرته غلا غولۍ او ډاکې شروع کړي او چرته په نورو گناهونو کېنې راگېر شي. د لوړې له کبله په بنيادم يو وخت داسې هم راشي چې د هغه د سترگو او د زړه نه هغه شے بالکل ختم شي چې کوم ته حيا او شرم وټيلې شي. د يو حديث شريف مفهوم دے چې حيا نيم ايمان دے. او چې په چا کېنې شرم حيا نه وي نو د هغه بيا نه په ايمان او نه په ځان څه کار وي. نه ورته خپل عزت خوږ وي او نه يې د بل په عزت او حيا څه کار وي. د داسې موقعو لپاره هوښيارانو وټيلې دي چې که جرې يو بنيادم برېښد وي خو د هغه په سترگو کېنې دومره شرم او حيا وي چې هغه د بې حيايي او د گناه د کارونو نه ډډه کوي يعنې جار ووځي، خو که جرې وېرې وي يا وېرې سترگې وي. نو د هغه د لوړې نه نظر نه لکي. او هغه ته شرم حيا، بڼه، بد، جائز، ناجائز او حلال حرام هېڅ نه ېسکاري. نو ځکه هغه د بې حيايي نه نه جار ووځي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړې او مشهور کړې دے او خلکو ته يې د نصيحت په توګه وړاندې کوي. او داسې وايي چې! "برېښد د لارې جار ووځي خو ورې نه جار ووځي".

دا اوږې څېته ————— نه به سترګه شري
حيا نه ————— خلاص سترګه په ————— ورو سترګو شري

بلا وه برکت يې نه وو

د بلايوه معنې، ى خو دا ده چې گڼې داسې يو ناليدلې بد شکله او قهرزته شے چې په ليدو يې بنيادم وېرېږي. اکثر په دې بلا باندې مېندې ماشومان وېروي او فلاروي. کله ورته وايي چې بلا راغله او کله وايي چې هغه دے باؤ راغړوپه معنې، ى يې څه مصيبت، تکليف، کړاؤ، افت، حادثه او غم خفګان دے. يعنې داسې چې څوک په څه غم او خفګان واوري يا ورته څه مصيبت او افت ورمخ شي.

نو داسې هم وايي چې په بلا واورېدو، يعنې مصيبتونه، غمونه او افتونه هم د بلا په نامه يادېږي. او د متل نه مطلب هم دا غمونه او مصيبتونه دي. او مطلب ترېنه دا دے چې کښې داسې په جا څه حادثه راشي يا ورته څه مصيبت شخړه او کړم ورمخ شي او په خبر تېره شي. يعنې څه زيان او تاوان ورته ونه رسي، يا د ډېر تاوان او مرگ ژوبلې نه يخ شي. نو په داسې وخت هغه غم زېل خپل حالت او کيفيت په دې متل کښې څرگندوي. او داسې وايي چې خبر شوا "بلاوه برکت يې نه وو".

بنگ به لرکې نه شي او خټک به سرې نه شي

د خټکو د قبيلې د قدرمنو نه ډېر په معذرت او بخښنې سره. خو دا هم د هوښيارانو قول دے او د هوښيارانو قولونه د هغوي د زمانو او عمرونو د تجربو نچور او نتيجه وي. نو ځکه د کاني کښې کتل او منل شي. داسې ښکاري چې دا د خټکو د خپل نېکه يعنې د خوشحال خان بابا قول وي. ځکه چې هغه هم د خپلې قبيلې نه ډېر زړه جاوډے او زړه سترے وو. د بابا په خپل ليک کښې هم په دې لړ کښې څه نه څه کيلې مانې يا شکوي ليدے او کښې شي. لکه څنگه چې دا خبره معلومه ده چې د بنکو يو وړوکے شان بوټے وي. يعنې په قد يو کر دوو لوښري او که ډېر هم غټ شي نو د لاس د غټې کوټې هومره ډکے او ټنډر وي. يعنې د بنکو بوټے دومره نه غټېږي چې لرکې ترېنه جوړ شي. او د سري جوړېدو نه مطلب دا دے چې کښې څوک د اولسي ژوند ژواک په لاره پوهېږي. يعنې په ادابو، اخلاقو، اصولو، قانون، عزيزولي، خپلولي، ورورولي او په غم ښادۍ (پښتو) پوهېږي. نو داسې وکړي ته سرے، يا ښه سرے ونيل شي. او چې څوک د پښتو په لاره نه پوهېږي نو هغه په "نه سري" ياد وي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې کښې نه د بنکو بوټے لرکې جوړېدے شي او نه به د خټکو قبيلې والا وکرے سرے جوړ شي.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې څوک داسې د نامردۍ څه کارونه وکړي. د ننگ غېرت، وفا، وعدي او د نېټې په وخت وروستو شي يا اوښتي، يا په عزيزولي، ورورولي او غم ښادۍ کښې د پښتو لاره پرېږدي. نو د داسې وکړي په حقله خلق داسې وايي چې دا خو هډو سرے نه دے، يا د دده نه به سرے جوړ نه شي. نو دا مطلب ورته په دې متل کښې څرگندوي. او داسې وايي چې! "بنگ به لرکې نه شي او خټک به سرے نه شي".

کله چې بنگ د کـــار لـــرکې شـــي
جوړ به سرے شي که خټک په نسل وينه

بنیادم بې وزرو مارغه دے

دا يو عام او ساده متل دے. نن سبا په خبرو اترو کښې زيات استعمالېږي. د متل په حقله يوه قيصۍ هم مشهوره ده. خو د قيصۍ نه بهر يې هم مطلب ښه معلوم او څرگند دے. نن سبا چې څنگه ژوند اسان شوے دے. يعنې د بنياد د ارام او اسانتيا دپاره په قسم قسم څېړونه جوړ شوې دي. او په دې کښې په خصوصي توگه لارۍ، موټري او هوايي جهازونه چې بنياد د وړاندې د ورځو مزلې په گڼتو کښې کوي. يعنې د دنيا د يو سر نه بل سره پورې تلل يا رسېدل نن څه گران کار يا گرانه خبره نه ده. دا دنيا (زمکه) خو لا څه چې اوس خلکانې او سپورمۍ هم د بنياد د قدم لاندې دي. يعنې نن بنياد بې وزرو الوخي او چې چرته يې زړه غواړي نو هلته رسېدے او تلے شي. د پخوانۍ زمانې هغه وړې د زمانو سفرې نن سبا بنياد ته داسې رالنډې شوې دي. لکه چې په هوا والوخي. او خپل منزل ته ورسې. ځکه نن سبا خلق د دې متل په مطلب ډېر ښه او په اسانه پوهېږي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا متل مشهور کړے دے. او په داسې موقع کښې استعمالېږي. چرته چې څوک داسې په ورځ کښې د ملکونو نه گېرچاپېره وگرځي او راشي. نو داسې وايي چې! "بنیادم بې وزرو مارغه دے".

د زمانې رفتار ته گوره   بغیر وزرو انسانان کړي مزلونه

بيا يې د مامو ته لاسکي واچول

پخوا په زمانه کښې چې د اواز کولو او رسولو مشينونه (لاؤډسپيکري) نه وې جوړې شوې نو په کلي کښې به د خبرې خورولو (څه اعلان کولو) دپاره ډمامه وهله يا غږولې شوه. کلي ډم به ډمامه د کوټې سر ته اوڅېړوله او د لرکې په جف ، ځڼو (لاسکو) به يې ډمامه بڼه او غږوله يا ووهله. چې ډمامه به خلقو واورېده نو پوهه به شول چې څه اعلان کېدو والا دے. او د ډم اواز ته به يې غږونه نکې کړل. داسې به ډم هغه خبره يا اعلان وکړو او خلق به ترېنه خبر شول. دې عمل ته به يې نغاړه وئېله. او د دې نغاړې نه د پښتو څه محاورې هم جوړې او مشهورې شوې دي. لکه وايي چې! خبره نغاړه کول. خبره کوټې ته څېړول او خبره خورول. ډمامه غږول. او هغه هم به لږکيا د چخو نه جوړ شوي (لاسکو) باندې په زوره زوره وهل او غږول. چې اواز يې تر لرې لرې پورې خور شي. او زيات خلق ترېنه خبر شي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې گڼې خبره کوټې ته څېړول شو. او د ډمامې سره نغاړه کول شو. چې تر لرې لرې خوره شي او خلق ترېنه بڼه زيات خبر شي. يعنې په څه کار يا خبره باندې دنيا خبرول.. هم دا مطلب مشرانو په دې مثل کښې څرگند کړے دے. او په داسې حالاتو کښې يې استعمالوي چرته چې څوک داسې د چا څه خبره خوروي ، يا د څه کار جرجه کوي. يعنې په حجره جومات کښې د خلقو خبره ښکاره کوي نو دا داسې شوه لکه چې خبره يې نغاړه کړه يا خبره يې کوټې ته اوڅېړوله. په داسې او د داسې غږي په حقله مشران دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې! "بيا يې ډمامو ته لاسکي واچول".

بې زما نه به يې شل نه کړې

يا

بې زما نه دې شل نه کړه

تقصه:

وايي چې پخوا په زمانه کښې يو غريب سرے د مزدورۍ دپاره بل وطن ته لاړو. هلته يې څه کال دوه خواړي مزدوري وکړه او څه پېسې ټکې يې جمع کړې نو بيا خپل وطن ته راستون شو. په راتلو يې د کور خلق ډېر خوشحاله شول. ښځې او بچو يې ډېرې خوشحالي کولې چې گڼې سړي به ډېر مال دولت جمع کړے او راوړے وي. کله چې هغه سرے بڼه په ساه صورت شو نو ټولې جمع شوې پېسې ټکې يې د ښځې په وړاندې راوسپړدلي. دواړو چې پېسې شمېر کړې نو دا ټولې نولس نيمې روپۍ جوړې شوې. دغه وخت دا سرے ډېر زيات خفه او زهېره شو. د خفگان او افسوس سره يې وئېل چې کور! که دا مي شل کړے وے نو څنگه به بڼه وه. ښځې په هغه وخت د لوبڼې د پلو نه اتانځ راپرانيسته او خاوند له يې ورکړو چې دا واخله چې شل شي. او په خدا يې ورته وئېل چې بې زما نه دې شل نه کړه. او داسې د هغه وخت نه دا خبره په مثل مشهوره شوه. مطلب ترېنه دا دے چې گڼې بغير زما د مدد يا زما د مرستې نه دې پوره نه کړه ، يا بې زما نه به يې پوره نه کړې.

نن سبا هم داسې حالاتو کښې استعماليري چرته چې يو غړے څه کار کوي. او هغه کار بغير د بل ملگري د مدد يا مرستې نه شي پوره کولے يا نه پوره کړي. او دا کار کولو والا غړے د بل چا د مدد اخستو نه انکاري وي نو هغه يار دوست يا ملگړے ورته دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې! "بې زما نه به يې شل نه کړې" يا "بې زما نه دې شل نه کړه". او که جرې هغه کار والا غړے د خپل يار دوست او ورور برهاني نه د مدد خواست کوي نو هغه ورته هم د مثل په توگه داسې وايي چې: "راواچوه چې شل شي".

نن د دې شل شوي نن د دې شل شوي

د دنيا ګۍ فـانـي بازار پـاتـي پـاتـي پـاتـي پـاتـي

بيزه د مرگه پټېده د قصاب کره يې شپه شوه

بيزه مرگ او قصاب درې واړه د يو بل سره لازم او ملزوم يعنې تړلي دي. مرگ حق دے او هر ساه والا به د مرگ نه وېره کوي. خو داسې مرگ چې چا ته معلوم او بالکل مخامخ وي يعنې که هغه بنيادم دے او که بل څه به خو چې د مرگ پټه ورته ولکي نو هغه وېره

بيا نوره هم سېوا شي. او هوښيارانو د مرگ دا وېره او شخړه په دې منل كېنې څرگنده كړې ده. يعنې يو خوا د مرگ وېره ده او بل خوا د قصاب په شكل كېنې شخړه مخامخ وكړه ده. حاله يا زبح كول د قصاب د امروزه ژوند كار او روزگار دے. څكه د قصاب زړه ډېر سخت وي. يعنې د حالې په وخت د قصاب په زړه كېنې رحم نه وي. او د خپل روزگار له كبله قصاب يو سخت زړه والا يا ظالم او بې رحمه بنيادم كښل او منل شوے دے. څكه خو جا ظالم ته داسې وئيل شي چې هلكه هسې قصاب يې. يعنې ډېر ظالم يې. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې كڼې بيزه د مرگ نه وېرېږي او چې كله قصاب ته ورمخامخ شي نو بيا به په هغې څه تېرېږي، يا به يې څه حال وي. يعنې چې د څه شي نه وېرېده نو هم هغه يې په قسمت شو، يا هم هغه حادثه، كرامه او شخړه ورته پېښه شوه. يعنې چې د څه وېرې نه يې ټېښته كوله. نو هم هغه ورته پېښه شوه. په دې حقله يو بل منل هم مشهور دے چې مطلب يې د دې منل سره تړون خوري. او هغه داسې وئيل چې "د بارانه پېښو د پرنايې لاندې مو شپه شوه". دا منل نن سبا په داسې حالاتو كېنې استعمالېږي چې څوك غږے د څه كار، څه خبرې او يا د څه مصيبتنه ټېښته كوي، يا د څه كښالي او شخړې نه ډډه كوي. خو بيا هم په هغه غم او مصيبت واوري. نو په داسې وخت د هغه غږي په حقله خلق دا منل وړاندې كوي او داسې وايي چې. "بيزه د مرگه پېښه د قصاب كړه يې شپه شوه".

څوك چې د مرگه ټېښته كانه دې
قسمت يې نه بڼغ د قصابانو كوره وړينه

بې كودره مه وركېږد

دا يو عامه محاوره ده چې مشران يې كله كله د منل په توگه هم استعمالوي. په پښتو ژبه كېنې د كودر دوه معنې اخذ شوي دي. يو هغه كودر دے چې شاعرانو په خپله شاعري كېنې ډېر زيات ستايلے دے. پخوا په زمانه كېنې به كودر د كلي په خوا كېنې د خور هغه ځائ ته وئيل شو د كوم ځائ نه چې به جېنكو په منكو كېنې د كور د استعمال دپاره اوښه راكولې يا راوړلې. دغه كودر كېنې به د كلي جېنكو او مېرمنو د كور جامې جوړې هم ونيخلي او اوجولې. دا كودر هر شاعر په خپل خپل طرز او انداز كېنې ستايلے دے. دويمه معنې يې دا ده چې جرته په ارب (عرب)، نهر، خور او درياب باندې د پورې وتلو لاره جوړه وي. نو هغه ځائ ته هم كودر وئيل شي. په خصوصي توگه داسې ځائ چې هلته د اوبو پاڼيو او جر معلوم وي. او خلق پرې په ارام او اسانتيا سره تگ راتگ كوي. نو هغه ځائ په كودر مشهور وي. يعنې مطلب دا چې كوم ځائ لاره ښه معلومه او پېژندلې شوې وي. نو په هغه ځائ (كودر) خلق ښه په ډاډه زړه وركېږي يا تگ راتگ كوي. او چې د څه ځائ معلومات نه وي. يعنې د اوبو پاڼيو او جر معلوم نه وي نو كه هلته څوك وركېږ شي نو زيان به مومي. هم دا مطلب په دې منل كېنې مشرانو ستايلے او مشهور كړے دے. او د ژوند ژواك سره يې تړلے دے. يعنې د ژوند په هر ه لاره اول ښه سوچ فكر او معلومات پكار وي نو بيا هله به څه كار روزگار يا په څه خبره كېنې وركېږنل پكار دي. يعنې اول د هغه كار يا د هغې خبرې د لارې كودر نه ځان ښه خبر كړه. نو بيا هله يې شروع كړه او چې څوك يې معلوماتو او ناخبره څه كار ته لاس اچوي نو هوښياران وايي چې لكه يې كودره اوبو ته وردانگي. او څوك چې يې كودره وركېږي. نو زيان به مومي. هم دا مطلب هوښياران په دې منل كېنې د نصيحت په توگه وړاندې كوي او داسې وايي چې هلكه پام كولا "يې كودره مه وركېږد".

چې بې كودره وركېږد نه شي
د ژوند دريځ يې كېنې يې لاره ډېر دي سېلابونه

" پ "

پاؤ کښې مې ووهلو

پاؤ کښې وهل ، يوه عامه محاوره ده ، چې د متل په توګه هم استعمالېږي . مې او مطلب يې دا دي. چې کښې څوک په ډېر لږ څه غولول او د هوکه کول. يعنې جرته چې څوک بل بڼېدوم په لږ شي وغولوي ، يا يې د هوکه کړي. او په ټکي توري ترېنه څه شے تر لاسو کړي. نو مشران د داسې حالاتو څرګندونه په دې محاوره يا متل کښې کوي. نن سبا هم په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. جرته چې څوک چا له د هوکه ورکړي او په ټکي توري ترېنه څه شے په کم قيمت يا وېر يا تر لاسو کړي. نو په دغه وخت داسې وئېل شي چې هسې! "پاؤ کښې مې ووهلو."

کـــه څـــوک پـــه پـــاؤ کښـــي و هـــل غـــواړي
د چا پـــاړي نـــه لاس نـــيـــوؤ وکـــړه مښـــنه

پټ غل باچا وي

غل او باچا خپل جدا جدا مقام لري. يعنې په معاشره کښې د غل ډېر پرېوتی ، لاندې او سپک مقام دے. خلق ورته په سپک نظر ګوري. او جرته چې په غلا کښې ګېر شي نو بيا يې خپله د وهلو غل نه معلومېږي. خلق پرې بڼې خپلې وسې وکړي او لکه د بوسو د سخي بې بڼه ګوشمال کړي. او بل خوا باچا دے چې د قدر او عزت وړ مقام لري. هر څوک د هغه د حکم تابع وي خو د هغه نه د تېوس کولو والا څوک نه وي. که تور کوي او که سپين. هر څه د هغه په واک اختيار کښې وي او د هغه په مرضي او حکم جليږي. هېڅ څه وېره او غم ورسره نه وي. يعنې بې غمه او بې پرواه وي. بل خوا غل چې کله غلا کوي. نو ډېره په وېره وېره يې کوي. ځکه وئېل شي چې د غل په کونه کښې هر وخت کينډ ناست وي. يعنې دا وېره ورسره وي چې هسې نه جرته ګېر شم او غلامي پياږه شي. او چې کله د غلا د ځانے (موقعي) نه ووځي او ګېر نه شي. يعنې چې د غلا پته اونه لکي او غل معلوم نه شي نو بيا هغه غل هم لکه باچا يې فکره او بې پرواه شي. يعنې په زړه کښې بې بيا څه وېره او خوف نه وي. چې غل معلوم شي خو هغه ته به سزا ورکړه شي. خو چې معلوم نه وي نو چا له به سزا ورکوي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې کښې پټ غل د سزا نه بچ دے. بې فکره او بې پرواه دے او هېڅ خوف او وېره ورسره نشته. يعنې چې څوک د هر تور (الزام) نه صفا ، بې پرواه او بې غمه شي نو هغه لکه باچا وي او داسې پټ غل هم د هر څه نه بې غمه لکه باچا دے. هم دا مطلب مشرانو په دې متل کښې څرګنده کړے او مشهور کړے دے. نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې داسې څه غلا وني او غل معلوم نه وي. نو هغه غم زېلي يعنې د کور غري داسې وايي چې بار په چا دعوه وکړم ، يا په چا کونه کېږدم. الله زده چې چا به کړي وي. "پټ غل باچا وي".

پخپله مې م ، لا کړې ځان ته مې بلا کړې

قيصه:

د دې متل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې د يو زميدار غري ډېر ځامن وو او واړه ماشومان وو. دوي به په کور کښې هر وخت شور او غل غوبل جوړ کړے وو. خپلو کښې به کله ګرېوان شېلېلے او کله د يو بل سر مات کړي. زميدار چې به کله د پټي نه راتلو. نو اکثر به د دوي په شر او غوښند واورېدو. هغه غريب د دوي د شرارت او شېطانت نه ډېر زيات تنګ راغله ووهو ورځ دې کلي ته د بل کلي مدرسې نه د جندي غونډولو لپاره څو کسه م ، ليمان راغلي وو. ملا صېب په جومات کښې د خبر زکوة د مسئلو او ترغيب سره دوي ته د بجو د سبق ، لېسه او ترغيب هم ورکولو. دې زميدار غري هم کور کښې صلاح وکړه چې د سبق دپاره بچي مولوي صېب ته په حواله کړي په سبا دې زميدار غري خپله مدعا م ، ملا صېب ته بيان کړه. مولوي صېب چې ماشومان وليدل نو زميدار ته يې وئېل چې دوي خو ډېر واړه دي. خو دا يو د سبق وئېلو جوګه دے. دے به مدرسې کښې داخل کړم. کارونه د قدرت دي.

چې کوم ماشوم زيات وړانکاره وؤ هم هغه م . لا صېب د ځان سره بوتلو. هغه ماشوم خو څه ورځې د کور پسې خفه وو. خو بيا يې د خپل طبيعت د طالبانو سره ډله جوړه شوه. هغه زمانه کيښې په دا طالبان (چي) هم ډېر مست وو. ځکه د جنو انډوخر به هم ډېر ياد وؤ. خبر دا ماشوم هم د هغه جنو سره چلې شو. او څه لږه موده پس بڼه په مست چلې مشهور شو. څه مياشت نيمه پس به کور ته راتلو. او چې کله به کور ته راغی نو د مخکښې نه به يې زيات غوږل او انډوخر جوړ کړې وؤ. داسې يوه ورځ دے کور ته راغی وؤ او د جم کاوند ماشومان يې هم ټول راغونډ کړي او لوڼے انډوخر يې جوړ کړې وؤ. پلار چې ورباندې د پاسه راغی نو ډېر په افسوس سره يې ورته وېل چې هلکه! ما خو کټله چې تۀ به م . لا شي. او سم سرے به در نه جوړ شي خو زۀ څه خبر ووم چې تۀ به د هغې نه هم زيات شېطان جوړ شي. که زۀ خبر وے نو مدرسي ته به مې نۀ ليرلې. دا خو ما ځان سره په خپله وکړه خپله مې م . لا کړې او ځان ته مې بلا کړې. او وايي چې د هغه وخت د زميندار د ځ . لې ختلي دا خبره مشرانو د منل په توگه مشهوره کړه. او مطلب يې دا دے چې گڼې دا هر څه ما د ځان سره د خپله لاسه وکړل. نن سبا په داسې موقعو او حالاتو کيښې استعماليري. جرته چې څوک داسې چا ته د څه کارو زگار چل هنر وښايي ، يا ورته فرېب او دھوکې داوونه او چالونه وښايي ، يا د خپله لاسه چاله واک اختيار ورکړي. او بيا هغه وگړے په هغه خپله بنودنه کړيري ، يا ورته څه زبان ، تاوان او تکليف ورسې او بيا په هغه خپل کار يا په هغه خپلو کړو ستومانه شي. نو هغه بنده بيا خپل قسمت داسې ژاړي. او وايي چې زۀ څه خبر ووم! "خپله مې م . لا کړې ځان ته مې بلا کړې".

پردي راوړي نۀ خپليږي

قيصه:

داسې وايي! چې پخوا په زمانه کيښې د يو سړي اولاد نۀ وؤ. د ډېرو دارو دورملو او علاجونو نه پس ښځې او خاوند صلاح وکړه چې د چا ماشوم راولي او وساتي. نو د دوي مينه به ورباندې ماتيري. دوي د يو خپلوان نه ماشوم راوستو او هغه يې لکه د خپل زوي ډېر په مينه محبت او په نازونو ساتلو. د هغه ماشوم هره خبره او هر خواش به دوي پوره کولو. داسې وخت تېرېدو تر دې چې هغه ماشوم زلې شو او دوي دواړه بوداگان. د سړي مال دولت ټول د زلمي په لاس وو. څنگه چې هغه به ناز لوڼے شوے وؤ هم هغسې يې ټول مال دولت په عېش ماش او مزو جرجو ختم کړو. کله چې د سړي ټول مال حال ختم شو نو هغه زلې هم د کوره لږو او دوي دواړه يې په تېر عمر يواځې خبر ته کښېنول. يوه ورځ چا د هغه سړي نه پوښتنه وکړه چې هغه زوڼے دې نۀ ښکاري. هغه سړي ورته ډېر په افسوس سره ټوله قيصه تېره کړه او په اخر کيښې يې داسې وېل چې هائے افسوس! پردي راوړي نۀ خپليږي. او داسې د هغه وخت نه د بودا د افسوس دا خبره په منل مشهوره شوه.

نن سبا هم چې جرته داسې حالات جوړ شي يا څوک په مينه محبت کيښې يا په باري دوستۍ کيښې په چا ډېر مال دولت خرجه کړي او اخره کيښې هغه مينه محبت يا باري دوستي ختمه شي. نو هغه غړے بيا نورو خلقو ته دا منل وړاندې کوي او وايي چې بيار رښتيا ده چې! "پردي راوړي نۀ خپليږي". او دا منل چا شاعر څنگه بڼه په تمه کيښې ستايلے دے. وايي چې:

پردي راوړي نۀ خپليږي
که د طوطي په شان پسي وکړي خدمتون

پر دے غم په سر مه اخله

قيصه:

پخوا په زمانه کيښې يو سړے ډېر خفه او غمزه کور ته راغی. ښځې ترېنه پوښتنه وکړه چې خبر خو دے. ولې دومره غمزن يې. سړي ورله ځواب ورکړو چې ښځه په دې يم چې د فلاني خړې ک . جی (نر بچے) راوړے دے او د هغه لکۍ نشته. نو ښځې ورته وئ چې دا د رب کارونه دي. په دې ځله خفه کيږي سړي ورله ځواب ورکړو چې غم او خفگان به دې اخستے يم چې هغوي به په ک . جی کته (اسباب) څنگه تري. ښځې چې دا خبره واورېده نو ډېر په غصه يې ورته وېل چې سړه! پر دے غم په سر مه اخله. يعنې مطلب يې دا وؤ چې پردي غمونو پر پرده او خپل کور ته راشه. تۀ خو پردو غمونو وخوړي. د ځان او د خپل کور غم او فکر درسره نشته. او هم داسې د هغه وخت نه دا خبره په منل مشهوره شوه. نن سبا دا منل به داسې حالاتو کيښې استعماليري جرته چې څوک داسې د چا په څه خبره غم او

خفکان کوي يا فکر او اندېښنې څرگندوي ، يا د بل چا دپاره خپل ځان په محنت ، مصيبت او تکليف کېږي اجوي ، يا د بل دپاره خپل ځان کروي. نو خلق ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې! "پردے غم په سر مه اخله" ، يا "پردي غمونو پر پرده کور ته راشه".

تـــه څـــو پـــردو غـــمونو څـــو څـــلاص کـــړي
زه دې پـــه طـــمـــع طـــمـــع شـــه پي ســـبا کوومـــه

پردے کت د نیمې شپې وي

د دې منل نه دوه مطلبه اخذ شوي دي. يو مطلب يې لغر او فحش ده. خو سم او روغ مطلب يې دا ده چې پردے نه آخر د واپس کولو وي. يعنې که چېرې څوک د چا نه څه شے يا پېسې قرض اخلي يا ترېنه اوزار او سامان د څه کار دپاره وغواړي نو آخر سر يې د واپس کولو وي. د څه وخت يا د ورځې نيچې نه پس هغه شے آخر خپل مالک ته واپس کولې شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړې او مشهور کړې ده او په داسې موقعو کېږي استعماليري چرته چې څوک د چا نه څه شے وغواړي. او بيا په واپس کولو يې خفه ، ناراضه او گيله مند وي. نو هوسياران ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه خفکان مه کوم! "پردے کت د نیمې شپې وي".

شـــه پـــه دې کـــره تـــر خـــبره هـــم
پـــه پـــردي کـــت نـــه شـــي د تـــولو شـــه پي خو بونـــه

پرون جولا شوې او نن نچې ډکوي

پخوا په زمانه کېږي به جولاکانو په کورونو کېږي په کېدو باندې ټوکي (کېرې) جوړولې. د مالوچو نه به اول په سرخه باندې تارونه جوړولې شو. او بيا به د هغې تارونو نه کېرې جوړولې شوې. په سرخه به چې تار جوړېدو نو هغه به يې لکه د نن زمانې د گونټ پشان په يوه غونډه موندنه نلکه باندې تاوولو. هغه نلکه ته به يې نجه وېبله. هغه نچې نن سبا هم د کېرو په ميلونو (کارخانو) کېږي ليدې او کټې شي. په نجه باندې تار خېژول او تاوول ډېر د پوهې او استنادۍ کار وي. يعنې دا هم د هنر کار ده. او هنرمندان خلق يې کولې شي. يعنې که څوک غږې د جولا سره ورځ نيمه تېره کړي يا په دغه کار کېږي دوه درې ورځې تېرې کړي او بيا ځان په هنرمند حسابوي ، يا نچې ډکوي نو يا به ترېنه تارونه شليري او يا به سرڅې او کېږي (مشينان) ماتوي او خرابوي. مشرانو به دې منل کېږي د جولا او د نچې دا مثال وړاندې کړې ده او اشاره يې هر هغه بنيادم ته ورکړې ده چې په څه کار يا هنر کېږي دوه درې ورځې تېرې کړي او بيا ځان په هنرمند ، ماهر او استاذ حسابوي. د دې معنو تر لاندې دمنل نه مطلب دا شو چې کټې په ورځ نيمه کېږي يا په مياشت نيمه کېږي څوک د څه کار ماهر ، هنرمند او استاذ نه شي جوړېدې. او که څوک ځان په هنرمند حسابوي او څه کار ته لاس اجوي نو هغه کار يا د کار اوزار به ترېنه خرابيري او مات کړي.

نن سبا په داسې حالاتو کېږي استعماليري چرته چې څوک داسې څه کار شروع کړي او ورځ نيمه پس خلقو ته ځان استاذ وړاندې کوي. يعنې دا باور ورکوي چې کټې زه د دې کار هنرمند او استاذ يم. نو خلق ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې. "پرون جولا شوې او نن نچې ډکوي".

پرون مسلمان شوې او نن گيلې کوي

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصۍ مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېږي يو غريب هندو غږې مسلمان شو. څه مياشت نيمه پس هغه غري يو بل مسلمان ته د گيلې په توگه وېل. چې زه مسلمان شوم ما وېل چې زما حالات به لږ بڼه شي. الله پاک به زما هم

دا خواره ورځ ښه کړي. خو زما حالات د مخکې نه لا خراب او بتر شول. هغه زور مسلمان چې خپله هم ډېر غريب وو. ورله خواب ورکړو چې بار مونږ ته پام وکړه. مونږ خو د پلار په ښکته مسلمانان يو. او حال مو ستا د وړاندې دے. ته خو پرون مسلمان شوې او نن گېلې کوي. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه او مطلب يې دا دے چې گنې په څه کار يا ځانگې گنې دې دوه ورځې لا شوې نه دي او بيا ځانله غټه او غوره برخه يا اوچته عهده او مرتبه غواړي. نن سبا په داسې حالاتو کې استعماليږي چرته چې څوک داسې په څه کاروبار کېنې يا په څه تنظيم کېنې حصه واخلي ، يا د چا سره ياري دوستي او ملګرتيا شروع کړي. او په دويمه ورځ ترېنه گېلې شروع کړي. چې گنې ماته ښه يا زياته کټه مېلاؤ نه شوه ، يا راته مقام او مرتبه مېلاؤ نه شوه. نو هغه غږي ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "پرون مسلمان شوې او نن گېلې کوي".

پر مې که نو مې مې

دا يو عام منل دے او په امروزه ژوند کېنې زيات استعماليږي پر معنې ، چې ده ماتې ورکول او خوړل ، ملائمه کېدل ، کچه کېدل ، پاتې راتلل او بېلات موندل. يعنې چې څوک په څه کار او خبره کېنې ماتې اوخوري ، يا په څه وعده او نېټه کېنې پاتې راشي ، يا په څه مقابله کېنې بېلات ومومي ، يا پرې څه جرم ثابت شي. نو داسې غږي ته پر وئېلې شي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گنې که زه پر شوم يا تا پر کرم نو بيا ستا پرې زما غاړه. يعنې بيا ستا خوښه ، مرضي او اختيار دے. چې څه سزا راكوي نو زه تيار يم. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او په داسې موقعو کېنې يې استعماليږي چرته چې داسې د دوو غړو تر مېنځه څه شخړه او لانجه گونجه وي او دواړه ځان په حقه حسابوي نو اکثر يو بل نه داسې وايي چې په چا دې زړه مني نو فيصلې ته به کېښو او که دې پر کرم نو بيا ستا اختيار دے چې څه سزا وي نو زه تيار يم. هم دا مطلب په دې منل کېنې څرګندوي. او داسې وايي چې خانه! هسې د خانه مې به لکيا. څه دليل او ثبوت راوړه يا دوه کسو ته به کېښنو! "پر مې که نو مې مې".

پښتو د سړي پختی ماتوي

پښتو زموږ مورنۍ ژبه ده. چې مونږه پرې خپل احساسات ، جذبات ، خيالات او حالات يو بل ته رسوو ، شريکوو ، ځان پوهوو او بل خبروو. خو دا پښتو تورے (لفظ) يو بل ډېر ژور مطلب هم لري يعنې زموږ د ژوند ژواک کولو قانون ، اصول او نظام (کلتور يا دود دستور) ته هم پښتو وئېلې شي ، يا په پښتو يادولے او منلے شي يعنې پښتانه غږي چې د کومو ، اصولو (ضابطه اخلاق) تر لاندې ژوند کوي. هغه قانون ته ، هغې ، اصولو ته او هغه دستور ته پښتو وئېلې شي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې زموږ د ژوند هر اړخ د پښتو (دود دستور) تر لاندې تېرېږي. او دا دود دستور يا پښتو کله کله بنيادم ته ډېره گرانه او ډېره سخته پرېوځي. يعنې په ځنې موقعو کېنې بنيادم ته ډېر زيات زيان او تاوان رسي. خو هغه مجبوري چې هغه دستور يا هغه پښتو پوره کړي. يعنې د زيان او تاوان په وخت يا داسې د بل څه مصيبت ، گراؤ تکليف ، غم خفکان ، شخړې او گرامې په وخت هغه خپلې پختۍ ماتې کړيږي د . اصولو (پښتو) نه څټ نه شي ايستلے. يعنې په داسې موقع که د څه کار او خبرې نه وروستو کيږي نو پښتو يې ماتېږي او چې ور لاندې ووځي نو پختۍ يې ماتېږي. او پښتون په داسې موقع پختۍ ماتوي خو پښتو سر ته کوي. ځکه چې اخر د پښتو ملک دے يا د پښتو سوال دے ، دا خلق به څه وايي. هم دا حالات او واقعات مشرانو په دې منل کېنې ستايلې او مشهور کړي دي. او مطلب ترې نه دا دے چې گنې پښتو کولو والا غږے اکثر په زيان او تاوان کېنې ژوند کوي. نن سبا هم په داسې حالاتو کېنې استعماليږي چرته چې څوک داسې حالاتو سره مخ شي چې په څه موقع کېنې که وروستو کيږي نو پښتو يې کچه کيږي/ماتېږي او که کام اخلي نو زيان مومي يا تاواني کيږي. نو په داسې وخت او موقع خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه! "پښتو د سړي پختۍ ماتوي".

پښتو ګــول څــه اســان نــه دې
مــاتې پختــی پــه پښتني مینــه کېښي شــینه

پښتون په ډېران اړت بيلي

دا منل هم لکه د وړاندې تېر شوي منل غوندې د پښتو د ا . صولو څرګندونه کوي. مطلب دا دے چې ګڼې پښتون چې پښتو سر ته کوي نو بيا خپل سود زيان ته نه غوري. که يو کار يا خبره کېږي ورته هرڅومره زيان ، تاوان ، ګړاؤ او تکليف رسي نو خبر دے خو چې پښتو يې ګڼه نه شي يا پاتې راشي. هم دا حالات مشرانو په دې منل کېږي ستايلي او مشهور کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چې ګڼې په يو معمولي شي يا لږي شان ګڼي (ډېران) پسې زيات مال دولت او جاېداد (اړت) خرجه کوي او بايلي. يعني ډېران يو معمولي او لږ قيمت والا څه او شے دے او اړت قيمتي جاېداد او دوتر دے او جرته چې داسې څه موقع راشي چې هلته د پښتو سوال وي نو بيا پښتون د يو معمولي څيز په بدله کېږي غټ زيان او تاوان ته غاړه ښيي. يعني (اړت) ته نه کوري خپله پښتو سر ته کوي. نو د داسې غرو په حقله مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "پښتون په ډېران اړت بيلي".

پښتو ګــول څــه اســان نــه دې
پښتون پــه پښت کېښي ســخه کــه اړت بيلينــه

پښتون چې پښتو پر پردي نو زمکه پرې ډکه شه

پښتون او پښتو د يو بل سره داسې کلک تړلې دي. چې د يو بل نه بېر نه پکې وي. يعني که پښتون وي او پښتو ورکېږي نو وي نو هغه غږے خلق په پښتون نه حسابوي. يعني چې پښتون وي نو هغه به ارو مرو د دود دستور او کلتور (پښتو) تر لاندې ژوند کوي. او چې څوک پښتو پر پردي نو هغه بيا په (نه سړي ، دله او بي غېرته) باندې يادېږي. او څوک يې په پنځو شمېري. ځکه هوښياران وايي چې پښتون دله دوس او بي غېرته شي نو د داسې ژوند نه ورله مرګ ښه دے. چې فنا شي او زمکه پرې ډکه شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. يعني مطلب دا چې څوک پښتو پر پردي نو هغه له د شرم نه مړه کېدل پکار دي. نن سبا هم په داسې موقعو کېږي استعمالېږي جرته چې داسې څوک د ننګ غېرته په څه کېږي پاتې راشي ، يا څوک داسې بي غېرته ، بي شرم او بي حيا شي چې په شرم حيا يې څه پړواه نه وي. يعني د بي شرمي ژوند کوي. نو مشران وايي چې د داسې ژوند نه خو مرګ غوره دے. او دا مطلب ورته په دې منل کېږي وړاندې کوي او داسې وايي چې: "پښتون چې پښتو پر پردي نو زمکه پرې ډکه شه".

پښتو څــه حــيــا د ه پښــتو څــه ژــوند دے
چــې څــوک پــه پــر پــردي د جينــجــو څــو وراک دې شــينــه

پنځه واړه په خ ، له مه منډه

دا يوه عامه محاوره ده چې د منل په توګه هم استعمالېږي . ي او مطلب يې دا دے چې ګڼې هر شے خان ته راښکله. هر شے په خ . له منډل ، يا په هر څه خېټه اچول يعني داسې چې څوک په څه شي باندې ټول په ټوله قبضه وکړي. بل ځا ته پکېږي برخه نه ورکوي يا هر څه د خان دپاره خوښوي. د بل په حصه يې هم نظر وي او قبضه کول غواړي. نو دا داسې شوه لکه چې په پنځو واړو ګوتو يا په سپکونو خوراک کوي. يعني هر څه خان ته راګاږي. نو په داسې وخت او داسې غرو ته مشران دا منل وړاندې کوي. او داسې وايي چې: دومره يې صبره مه جوړ پړه. خلق څه خوري او څه پر پردي پنځه واړه په خ ، له مه منډه".

په بار کېږي کور لږکي يې

بار په خر ، ټټو ، سندا يا په غوټي باندې اچول هغه وزن ته وئيل شي چې نيم وزن د څاروي يوې غاړې او نيم بلې غاړې ته وي. په بار كېنې د هر قسمه څيزونو يا سامان اچول او تر لږ شي. د لرگو بار د نورو څيزونو يا سامان په نېز ډېر په اسانه تر لږ او ښكته پورته كولاى شي. خو كه په دې لرگو كېنې يو هم كور لرگي وي نو هغه بيا د بنيادم او هم د ځناور دپاره مصيبت جوړ شي. د هغه كور لرگي له كبله بار نه كلك تر لږ شي او نه په روغه او اسانۍ سره خپل منزل ته رسولاى شي. او بنيادم ته تنگسيا او مشكلات نور هم زيات كړي ، بلكې بنيادم څه چې څاروې ورسره هم په تكليف او مصيبت كېنې كېر وي. ځكه مشرانو د كور لرگي دا وړانې ، تنكول ، مشكلات او تكليف د ځنې انسانانو د اخلاقو او كردار سره په مثال وركړې دې.

د ځنې خلقو دا عادت وي چې په محفل كېنې د څه خبرو يا فيصلو مخالفت شروع كړي. داسې خبرې او اښاري كوي يا په څه حل ه ، څر خپله مدعا او مطلب پوره كوي يې په څه حل ه ، څر ، دروغ وينا او فرېب سره د خلقو سم كار او روغه خبره وړانه وي او د محفل خلقو ته مشكلات جوړوي ، يا د يو غړي د لاسه ټول محفل په مصيبت او غم كېنې كېر شي. نو دا داسې ښوه لكه چې د يو كور لرگي له كبله ټول بار وړان شي. او بنيادم په مشكلاتو او كرامو كېنې كېر شي. ځكه لېون په داسې وخت د داسې غرو په حقله دا منل وړاندې كوي او داسې وايي چې: "په بار كېنې كور لرگي دې".

څوك چې په بار كېنې كور لرگي كړي
لكه ازغۍ چې د كيكړ كور شوو وينه

په بوسو كېنې اوبه مه بوځه

دا د پښتو ژبې يوه محاوره ده چې په ځنې وخت او ځنې ځايونو كېنې د منل په توگه هم استعمالېږي. د تجربې نه دا خبره څرگنده ده چې كوم څائې بوس زيات پراته وي او په هغه څائې اوبه ورشي نو اوبه د بوسو لاندې نه داسې تېرېږي چې پورته يعنې دپاسه بوس په څائې اوچ پراته وي او جاته پته نه لگي چې كني د بوسو لاندې اوبه شته ، تېرې شوې دي او يا تېرېږي. د اوبو اود بوسو دا حالت يا د بوسو دا تاثير چې بوس د وزن نه سېك وي نو دا د اوبو په سر اوچ ښكاري. او اوبه لاندې پټې وي يا پټې تېرې شي چې په سترگو نه شي ليدلې او پټې پاتې شي. مشرانو په دې منل كېنې هم د اوبو دا پټ والې ستايلې او مشهور كړې دې او مطلب ترېنه دا دې چې كني څه كار او يا څه خبره پته او په راز كېنې ساتل ، يا په صحيح حالاتو څوك نه خبرول. يعنې په اكو بكو ، انكړه دنكړه او انكاه ښكاه وئېلو يا كولو باندې صفا او رښتيا خبره پټول او په راز كېنې ساتل.

د ځنې خلقو دا عادت وي چې هغوي نور خلق په مغالطه كېنې ساتي. يعنې د صحيح خبرې يا د صحيح حالاتو نه بل سره نه خبروي. يعنې رښتيا حال او رښتيا خبره نه جاته وايي او نه ښكاره كوي. د يو خوا بل خوا نه خبرې كېنې ودي كړي او اصلي خبره پته وساتي. مشرانو داسې موقع او حالت د بوسو او د اوبو سره تړلي دي. يعنې دا داسې ښوه لكه چې د بوسو نه يې لاندې اوبه تېرې كړې. هم د داسې وخت او داسې خلقو په حقله مشرانو دا منل مشهور كړې او وړاندې كړې دې. نن سبا جرته چې څوك داسې څه كار يا عمل كوي نو هغه وكړي ته نور خلق داسې وايي چې: "په بوسو كېنې اوبه مه بيايه" ، يا "په بوسو كېنې اوبه مه بوځه".

په داسې يې ښار اور اونه كورې
څوك چې اوبه د بوسو لاندې تېروينه

په پوخ لوبني رنگ نه خېزي

پخواني څه ساده خلق وو. ساده يې ژبه وه او ساده يې متلونو وو. په دې منل كېنې لوبنې ستايلې شوې دې. د لوبني نه هغه د ټيكنو لوبني مطلب دي كوم چې به كولااتو د ختو نه جوړول يا سازول او د جوړولو په وخت چې به كولاال څه رنگ غوښتل نو هغه شان شكل او رنگ جوسه به يې وركوله. بيا به يې په غرمو اوچول. دوه درې ورځې چې به نمر ووهل. نو بيا به يې په پچه كېنې پخول. چې كله به پاڅنه شول نو دا به سره ټيكني وو او بيا به د هغه لوبني شكل او يا رنگ روغن نه شو بلېدلې. يعنې چې يو ځل به لوبنې پوخ يعنې سرور ټيكنې شو نو هغه به بيا هم په هغه شكل او هغه رنگ كېنې وو. هم دا عمل مشرانو په دې منل كېنې ستايلې او مشهور كړې دې. او مطلب ترېنه دا دې چې كني څه شې به يو شكل ، رنگ جوسه او يا په يو خوي خصلت يعنې عادتونو كېنې پوخ شي نو هغه له

بيا بل رنگ وركول يا رنگ بدلول ډېره گرانه خبره او كار وي او دا اشاره مشرانو په خصوصي توگه د بنيادمو په حقله وركړې ده او مطلب يې دا دے چې گڼې جرته چې يو غړے په څه عمل او عادت كېنې پوخ شي نو په هغه بيا نه د جا نصيحت اثر كوي او نه يې د جا په وينا او زورنه ښا گرېږي. نن سبا هم په داسې حالاتو كېنې استعمالېږي جرته چې داسې څوك بدعمله وگرېه وي چې نه په نصيحت وي او نه د چا په پوهولو او وېنا يې غوړ گرېږي. نو د داسې بنده په حقله مشران دا مثل وړاندې كوي او وايي چې دة ته نصيحت كول هسې ځان سترے كول دي يا سندا ته رباب وهل دي. په دة دا خبرې او نصيحتونه هېڅ اثر نه كوي ځكه چې "په پوخ لوبني رنگ نه خېزي".

په پوزه مخ نه پرېږدي

مجان هم د الله پاک يومخلوق دے. دوي بعضې وخت د انسان د فائدي ډپاره وي او ځنې وخت انسان ته زحمت جوړ شي. اکثر د گرمۍ په موسم دوي په شمېر (تعداد) كېنې ډېر زيات كې شي. په هر څيز باندې بېړي او لوغرېږي. د بنيادم په بدن باندې هم كله يو ځانے او كله بل ځانے كېنې او پاڅي. څومره چې بې د ځانه شرې نو دومره دوي له خوند وركوي او بيا د يو اندام نه بل ته او د بل نه بل ته دانگي رادانگي. او د اوده بنيادم څو اكثر د پوزې سر له ځان رسوي. د مچانو ښړلو او پاڅولو په عمل بنيادم اخر سترے شي او مجان خپلې مرضۍ ته پرېږدي. خو ځنې خلق د دوي د وژلو كوشش او هڅه كوي او ډېر پكېنې مره هم كړي. ځنې خلق د مچانو په دې بېندو او لوغرېدو باندې اكثر په غصه كېنې وي او خاص كر كه مخ يې جرته د بده شامنه په پوزه كېنېاستو نو بيا څو يې ارو مرو وژني او خپله غصه پرې وباسي.

ځنې خلق دومره قهرژن وي چې په معمولي خبرو باندې په غصه كېنې راځي او لكه د مچ غوندې وړه خبره هم نه شي زغېله. دومره غصه ناك او قهرژن وي چې ډېره په وړه او معمولي خبره هم غصه كيږي او قهرېږي. نو په داسې وخت ، موقع او داسې خلقو ته مشران دا مثل وړاندې كوي او داسې وايي چې هلكه د دة څو دومره غصه ده چې "په پوزه مخ نه پرېږدي".

په تا به يې هم ډماڼې وهلې وي

۱۱۲ دا يو بشري فطرت دے چې په كوم كور كېنې ماشوم پېدا شي نو په هغه كور كېنې خوشحالي نمانځلې شي. او چې ماشوم بيا ورومې او نارينه وي نو دا خوشحالي نورې هم زياتې وي. ظاهره ده چې كوم ځانے خوشحالي وي نو هلته ټنگ ټكور وي. ډماڼه هم د ټنگ ټكور يو اوزار دے، چې د ډولكې (ډولهډې) ا - واز پېدا كوي. پخوا زمانه كېنې چې به د جا كره ماشوم پېدا شو نو د هغه كورنۍ نېكې (ډمې) به په هغه كور كېنې ډماڼه وغږوله يا ووهله. داسې به د ماشوم د زېږېدو او د خوشحالي نمانځلو نغاره (اعلان) وشو. بل خوا ډماڼه به د څه عام اعلان ډپاره هم غږوله شوه چې ورته به يې نغاره وئېله. د خوشحالي په موقع يعنې د واده كوېږدن او د ماشوم ښه ت يا سركلې او د اومې په وخت به د جم كاوند بڼې د بنيادۍ په كور كېنې راجمع شوې او د ډماڼو په ټنگ ټكور سره به يې سننري وئېلې. او خپلې خوشحالي ، مزې او خوندونه به يې خوندې كول. داسې د ماشوم په زېږېدنه هم ډېر خلق ډماڼې وهي ، بللول ، س . رنا راولي او خپلې خوشحالي پرې نمانځي او خوندونه خوندې كوي. دا مثل اكثر د طنز او پېغور په توگه استعمالېږي. يعنې جرته چې څوك بنده په اخلاقو او بدني كمزورۍ باندې دومره كمزورے وي چې هغه په نه سرو شمېر شي ، يا په ځنو خلقو كېنې د زناؤ غوندې عادتونه وي. يعنې د هغه خبرې او كړه وړه لكه د جينكو وي يا څوك داسې د بزدلي څه كار وكړي لكه په څه موقع باندې د مېدانه اوتښتې يا د خپلې وعدې نه اوتښتې نو په داسې وخت او هغه خلقو ته داسې وئېله شي چې څه مره ته هم ځان ته سرے وائ! "په تا به يې هم ډماڼې وهلې وي". او په ځنې علاقو كېنې داسې وئېله شي چې "په تا به يې هم حلو خوړلې وي". يا "په تا به يې هم سر ترلے وي".

په تپوس سرے هندوستان ته هم رسي

قيصه:

پخوا په زمانه كېنې كله چې پاکستان او هندوستان يو وطن وو. نو دا ټوله علاقه د هندوستان په نامه مشهوره وه. هغه زمانه كېنې به د پښتونخوا د سيمې نه ډېر خلق د خوارۍ مزدورۍ ډپاره بمبۍ او كلكتې ته تلل. وايي چې داسې په هغه وخت كېنې يو ساده

پښتون وگرې د مزدورۍ دپاره بمې (مېمې) ته لاړو. هغه زمانه کښې پېدل مزلې وې. دا سره هم په تېوس تېوس بمې ته ورسېدو. هلته يې خه کال نېم محنت مزدوري وکړه او بېرته بيا خپل وطن ته راستون شو. هغه زمانه کښې به جرته د کلي نه يو کس نېم مسافر وو. او کله چې به مسافر وطن ته راغی نو خپل خه چې د کلي ټول خلق به ورته هم ډېر خوشحاله وو. ځکه چې د کلي ساده خلقو به د هغه نه د بل وطن خبرې او قيصې ډېرې په شوق اورېدلې. او خوندونه به يې ترېنه خوندي کول. کله چې دا سره کلي ته راغی نو د ده نه به هم په حجره کښې خلق راجاېېره وو او ده به ورته خه دروغ او خه رښتيا خپلې قيصې قطارې بيانولې. داسې يو ورځ په حجره کښې کپ گرم وو چې يو زلمي ترېنه پوښتنه وکړه چې کاکا تا ته لاره معلومه وه. ته ځنکه هندوستان ته ورسېدې. هغې کاکا خواب ورکړو چې خان! لاره خوراته نه وه معلومه خو په تېوس تېوس ورسېدم. هغه هلک ډېر په حېراتيا سره وېل. چې بڼه په تېوس سره هندوستان ته هم رسېدې شي. نو هغه کاکا ورته وېل چې کالاه! ولې نه. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه او مطلب ترېنه دا دے چې کښې جا ته خه خائېکې نه وي معلوم. نو هم پرواه نشته په تېوس سره خپل منزل ته رسېدې شي. نن سبا هم په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې څوک داسې نامعلومه خائې ته د تلو تکل کوي او څوک ترېنه پوښتنه کوي چې کښې تا ته دا خائې معلوم دے يا لاره درته معلومه ده ، يا څوک داسې په ورومې خل جرته نالاشنا خائې ته ورشي او هلته ترېنه څوک پوښتنه کوي چې کښې په خبر راورسېدې. لاره گودر درته معلوم وو او کڼه. نو په داسې وخت هغه سره په خواب کښې دا منل وړاندې کوي. او داسې وايي چې غم مه کوه بيا! "په تېوس سره هندوستان ته هم رسي".

په تلي کښې يې مه زرغونوه

په تلي کښې زرغونول يوه عامه محاوره ده چې کله کله د منل په توگه هم استعمالېږي. ی او مطلب يې دا دي چې کښې په کار روزگار او يا په خه خبره کښې منډه ، تادي ، تلوار او بيره مه کوه. يعنې چې خه کار ته لاس اچوې نو هغه بڼه په صبر او سوچ فکر سره کوه يا که د جا نه د خه کار طمع لرې يا يې د خه کار دپاره لېرې يا ورته خه کار په حواله کوي نو تلوار پرې مه جوړوه. بلکې په صبر ، ساه صورت او حوصلې سره پوهول پکار دي. چې خپله هم په خبره او کار بڼه پوهه شي. او بل هم پرې پوهه کړي. نن سبا هم په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. جرته چې څوک داسې په خه کار يا خبره کښې تلوار کوي. يعنې په منډه او بيره کار کول غواړي يا د جا نه په تادي او منډه کښې کار ايستل يا کول غواړي. نو خلق ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار لږ ساره خوره دومره! "په تلي کښې يې مه زرغونوه".

په جنگ کښې اسونه نه تيارېږي/خرېږي

دا يو عام او ساده منل دے چې په امروزه ژوند کښې زيات استعمالېږي. مطلب يې دا دے چې د جنگ دپاره د مخکښې نه تياره پکار دے. عېن د جنگ په موقع د تورې تېرولو او د اس تيارولو وخت نه مېلاوېږي. پخوا په زمانه کښې به جنگ په تورو ، نېزو او غشو لېندو کول شو. فوخيان به په اسونو سواره نېغ په نېغه يو بل ته مخامخ شول او په يو بل به يې حملې کولې. د جنگ دپاره به دا اسونه بڼه تيار او ستمبال ساتل شول. يعنې بڼه تکره ، جاک جوېند او تربيت به يې هم بڼه شوې وو. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو. چې کښې د جنگ تياره د جنگ نه مخکښې پکار دے. د جنگ ټول سامان او د ضرورت هر شے د جنگ دپاره هر وخت تيار ساتل پکار ديځا نه چې کښې جنگ شروع او سره ور شي. او بيا د تيارې دپاره خلق منډې ترې جوړې کړي. او چې څوک د جنگ په وخت کښې اسونه تياروي يا توره تېروي يا د جنگ نور سامان راټولوي يا گوري او يا اخلي. نو داسې فوځ يا داسې خلق نه جنگ کول شي او نه کتلے. هم د دې مطلب دپاره هوښيارانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے او مطلب ترېنه دا دے چې کښې د خه کار لپاره د مخکښې نه ټول تياره پکار دے.

نن سبا په داسې موقعو او حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې څوک خه کار کوي يا کول غواړي او د هغه کار دپاره يې پوره تياره نه وي کړے. يعنې د هغه کار مطابق اوزار او سامان ورسره تيار نه وي يا څوک د خه کار کولو تکل کوي خو تش لاس وي نو داسې

خلقو ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې خانۀ! اول خپل ځان بڼۀ تيار کره نو بيا په کار لاس پورته کوه ، ځکه چې: "په جنگ کېنې اسونه نه تيارېږي".

په جنگ کېنې مري کيږي

جنگ کار او عمل داسې دے چې په دې کېنې خامخا مري کيږي. يعنې کله چې دوه فوځونه ، دوه ډلې او يا دوه کسه په جنگ شي نو خامخا به ورکېنې څوک نه څوک مري. او که څوک دا غواړي يا دا گڼي چې گڼي جنگ دې هم کوي او مرگ ژوبله دې پکېنې نه وي نو دا نه شي کېدے ځکه چې جنگ وي نومرگ ژوبله به پکېنې خامخا وي. د دې مطلب دپاره هوښيارانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او مطلب ترېنه هر هغه کار دے چې په هغې کېنې د سود سره زبان هم وي يا د گڼې سره د تاوان رسېدو خطر هم وي ، يا بنده ته هغه کار د خواري ، محنت ، تکليف او کړاؤ سبب جوړ شي. نن سبا هم د دې مطلب دپاره استعمالېږي. جرته چې څوک داسې څۀ کار وکړي چې په هغې کېنې ورته زبان ورسې يا ورته زيات تکليف او کړاؤ مېلاؤ شي او بيا چا ته کيلې مانې کوي يا خپل تاوان او خوار قسمت ژاړي. نو هوښياران ورته داسې وايي چې خانۀ! تا دا رنگي کارونه کول نو دې سره خو به دا زبان يا دا تکليف او کړاؤ مېلاؤ بدل. يعنې چې داسې څۀ د خطري (رېسک) والا کارونه کوي. نو هغې سره خو به دا رنگ غمونه او کړاونه وي ، يا زبان او تاوان هم وي. او دا مطلب ورته په دې منل کېنې څرگندوي. او داسې وايي چې خانۀ! "په جنگ کېنې مري کيږي". او په اردو ژبه کېنې د دې په حقله داسې وئېل شي چې!

"ايساتو بوتا په پهر اس طرح کے کاموں میں"

په چټي پسې باز مه پرېږده

دا يو ساده منل دے او ځنګه چې ظاهره ده چې باز ډېر نابابه او قيمتي مارجۀ دے. دا ډېر په خواري او محنت سره نيولے ، ساتلے او د ښکار کولو دپاره تيارولے شي. دا هم معلومه خبره ده چې چټ به ټولو مرغو کېنې ورکوي او کمزورې مرغۍ ده. يو خوا د چټي او د باز څۀ مقابلۀ نشته. يعنې چټ کمزورے او باز زورور مارجۀ دے. او بل خوا د سود زبان هم ډېر تفاوت دے. که چټ ښکار هم شي نو څۀ خاص فائده يې نشته. خو که چرې باز جرته زخمي شو يا ورته څۀ حادثه پېښه شوه نو دا ډېر لوڼے زبان او تاوان دے. د کمزورۍ او زورور ، د گڼي او تاوان دا تفاوت چې د چټي او باز تر مېنځه دے. مشرانو د منل په توګه مشهور کړو او مطلب ترېنه دا دے چې د لږي فائدي دپاره ځانله زيات زبان او تاوان مه ورکوه ، يا د لږي فائدي دپاره ځان په خطر کېنې مه اچوه.

دا منل په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي جرته چې څوک زورور غږے د چا کمزورۍ غري سره مقابلۀ کوي يا کول غواړي يا څوک داسې کار کوي يا کول غواړي چې د فائدي په ځائے پکېنې زبان او نقصان زيات وي. نو په داسې وخت داسې خلقو ته مشران دا منل وړاندې کوي او وايي چې پرېږده يار! "په چټي باز مه پرېږده".

د هغه ————— زيات ————— عظم ————— وې

د چټو ښکار کېنې چې خپل ————— باز بېلې مېښه

په څ ، له پوست په زړۀ روست

دا د هوښيارانو قول دے چې د منل په توګه هم استعمالېږي پوست نه معن ، ی او مطلب دا دي چې گڼې څوک چې څ ، له بڼې خوږې او پستې خبرې کوي. يعنې چا ته سپوږمستغه نه وايي نه چا ته کنځل وېنا کوي نه څۀ فحش او لغره خبره يې په څ ، له راځي بلکې په بڼۀ اخلاقو او جي جان سره د خلقو سره راشه درشه او تعلق ساتي د داسې بنده په حقله وئېل شي چې په څ ، له ډېر پوست

پہ خ ، لمہ خور پہ زرد کور

[illegible]

په دوو بېرو پښې مه ږده

خـــوڪ چـــي پـــه دؤبـــه رو س وړپړي
اخر انجـــام يـــي دؤبـــه پـــه او بـــو شـــيښه

په دې شوملو کچه نه راځي

دا يو عام منل دے. شوده (بېچ) کله وشارلې شي نو د هغې نه څه حصه کچه جوړ شي او د څه نه شوملې. پي يا شوملې چې څومره زياتې شارلې شيو دومره زيات کچه ترې نه اوځي. دا منل د دې مطلب دپاره مشهور شوه دے. چرته چې يو بنده يا ډله چا ته د څه کار يا د څه خبرې دپاره ترغيب او لمسه ورکوي خو هغه بنده سره د بيا بيا وېنا او د لمسون هغې کار يا خبرې کولو ته تيار نه وي. نو دا داسې شوه چې شوملې بيا بيا شارلې شيو په هغې کچه نه راځي. په داسې وخت او حالاتو کې چې د هغه بنده په حقله دا منل وړاندې کړي او داسې وېلې شي چې پرېده سره به، يا پرېده پرېده "دې شوملو کچه نه راځي".

په دې کېنې به څوک څه ووايي

دا د هوښيارانو قول دے چې کله کله د منل په توګه هم استعمالېږي. ورومې مطلب يې دا دے چې په څه خبره، يا کار کېنې د چا تائيد کول يعنې په څه خبره يا کار کېنې د چا ملګرتيا کولای. چې څوک څه بڼه، بڼکې او صفا خبره وکړي. چې څه جولو او غلطې ورکېنې نه وي، يا څوک داسې څه کار وکړي. چې هغه بڼه بڼکې، روغ رمت، سم دم او سل په سل وي. يعنې څه جولو، خرابتيا، کمزوري او غلطې ورکېنې نه وي. نو د داسې خبرې او د کار په تائيد کېنې داسې وېلې شي چې دا هر څه بڼه ټېک ټاک دي. دې کېنې د خبرې کولو څه شان، ځانته، حاجت او ضرورت نشته. نو دا مطلب په دې جمله يا منل کېنې داسې څرګندوي او وايي چې. "په دې کېنې به څوک څه ووايي".

دوېم لقطه ترېنه دا اخذ شوه دے چې چرته څوک داسې څه غټ کار وکړي چې خلق ورته کوته په څه نه شي او د هغه کار يا د هغې خبرې د روغولو، سمولو او صفا کولو څه بنديز نه کړي. يا څوک داسې څه شي وران کړي چې د رغېدو اسره او اميد يې ختم شي، يا څوک داسې وران کار او بد اخلاقه بنده چې څه ضد ونيسي او د چا منت زاري او نصيحت نه مني او نه ورباندې اثر کوي نو په داسې حالاتو او موقعو کېنې خلق داسې وايي. چې اوس خو خبره داسې حد له رسېدلې ده يا اوس خو بې داسې سر خورل دے چې د وېنا يا د خبرو کولو پکېنې څه ضرورت پاتې نه دے، يا د لاس پېنو وهلو ضرورت او حاجت پاتې نه شو. نو دا مطلب په دې منل کېنې څرګندوي او داسې وايي چې خانه! "په دې کېنې به څوک څه ووايي".

په دې کېنې څه شک دے

دا هم د هوښيارانو قول دے. چې د منل په توګه هم استعمالېږي. د ډېرو خلقو دا يو عادت جوړ وي چې په هره خبره کېنې دا فقره استعمالوي. او د دې مطلب هم د چا د خبرې تائيد کول دي. يعنې د چا خبرې سره سل په سل اتفاق لرل او اتحاد کول. يعنې د چا په خبره او کار باندې خپله رايه ورکول چې هو! دا کار يا دا خبره هم داسې شوې ده يا لکه چې څنګه بيانېږي هم داسې ده. خو اکثر يې خلق هم د داسې کار او خبرې دپاره استعمالوي چې واقعي په هغې کېنې څه شک نه، بڼه نه وي. لکه څوک وايي چې ما په ښار کېنې ازمړے وليدو نو دا د شک والا خبره ده. يعنې ښار کېنې ازمړے کېدے هم شي او نه هم شي. او که څوک وايي چې ما په ځنګل يا په غر کېنې ازمړے لېدلے وو نو په دې يقين کول بکار دي. ځکه چې ازمري وي هم په غرونو او ځنګلو کېنې. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې د څه داسې خبرې او کار تائيد کول چې هغه کولای، رښتيا، صفا او يقيني وي. نن سبا دا منل په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې د خپلې خبرې تائيد د چا نه غواړي. يعنې تېوس ترې کوي چې هلکه په دې حقله ستا څه خيال دے. نو هغه دوست يا هغه ښادام که ورسره سل په سل اتفاق لري او د هغې خبرې تائيد کوي نو داسې وايي چې هو! "په دې کېنې څه شک نشته".

چې د درې شـ کـ پکـنـيـ نـشـته
داسې په شرح کېنې بيا څوک کوي شرمونه

په دې کېنې دې هم پلار خبرې کوي

قيصه:

د دې متل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې يوه جينې واده شوه. د خاوند په کور يې نوے څانگې او نوي خلق وو. هر څه ورته عجيبه عجيبه لگېدل او ښکارېدل. کله چې دا جينې د پلار کره په اومه راغله، نو خپل کور ورته ډېر ښکله او ښائسته ښکاره شو. کله به يې يو څيز راخستو او صفتونه به يې گول او کله بل شے. داسې يې د خپل کور او مور صفتونه گول او د خاوند د کور والو يې عېبونه او عفتونه بيانول. وېل يې مورې هلته خوهر څه کنده په کنده پراته وي. او ستا د لاس دودۍ خو مې بيا ډېره ياده شوې ده. هلته خو داسې يې خونده او بدرنگه خوراک وي چې بس په ليندو مې زړه مور شي. مور يې په دې صفتونو په زړه دننه ډېره خوشحاله شوې يو سور اسوېله يې د خ... لې لاوروېل چې ل... وړې! په دې کښې دې هم پلار خبرې کوي. او داسې د هغه وخت نه دا جمله د متل په توگه مشهوره شوه او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې د ځنې خلکو دا پوخ عادت وي چې په هر څه کښې عفتونه او عېبونه لټوي او خبرې يعني زورنه او وېناگانې کوي او د خلکو ښه کار هم په بدو حسابوي.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. چرته چې د جا داسې غړي سره گران شي چې د هغه ښه قدر عزت او خيال خاطر ساتل شي. خو بيا هم نه د هاغه خدمت متنبته وي او نه د هغه کار کوونکي څه مننه او ښکريه. بلکې د هغه په هر کار يا خبره کښې غلطۍ لټوي يا رااوېاسي. او په هغې ورته زورنه او خبرې کوي. نو په داسې وخت هغه کار کوونکې بنده د خپل زړه حالت او د هغه سړي جهالت او ناشکري په دې متل کښې وړاندې کوي. او داسې وايي چې: "په دې کښې دې هم پلار خبرې کوي".

په ډېرو لېوني خوشحاليږي

دا د مشرانو ډېر زيات مشهور قول دے. چې د متل په توگه هم استعمالېږي. هسې خو لېوني نه په گرمۍ وي او نه په پخۍ ، نه په غم خفگان پوهېږي او نه په ښادۍ خوشحالي. خو دا خبره هم سل په سل رښتيا ده چې څه شے زيات وويني يا ورته څه زيات مېلاؤ شي نو بيا هغوي هم د خوشحالي څرگندونه کوي. يعني که په نور څه نه پوهېږي خو په ډېرو پوهېږي. او چې څه شے ډېر وويني نو د خپلو جذباتو او احساساتو څرگندونه په خوشحالي او خنداگانو کښې پرېڅېره کوي. دا لېوني په خپل سود زبان او ښه بدنه پوهېږي. چې دا زيات والې يا ډېر والې د هغه دپاره ښه دي او که بد يا ورته فائده رسوي او که زيان. بس د هغه وخت خوشحالي وي چې په ډېرو خوشحاله شي او د انجام نه يې ناخبره وي. خو روغ ، پوهه او هوښياره خلق د هر څه په شمېر (تعداد) حدونو او استعمال پوهه وي. او د انجام نه يې هم ښه خبر وي. چې څه ډېر شي نو کنډېر شي يا چې څه زيات شي نو برباد شي. ځکه هغوي د مېنځ و مانه لاره خوښوي. او هر شے په مېنځ و مانه کښې ساتي. د دې قولونو د معنو نه دا خبره معلومه او مطلب څرگند شو چې هر شے که هغه څه کار وي ، څه خبره وي ، خوراک څښاک وي يا زموږ د ژوند ژواک دود دستور ، ناسته پاسته يعني د ژوند په هر اړخ زياتې نه دے پکار. بلکې د مېنځ و مانه په لږه تگ او وسېدل پکار دي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا متل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او په داسې موقعو کښې يې استعمالوي. چرته چې څوک د څه ډېر کار کولو تکل کوي يا په ډېرو پسې غم خفگان او افسوس ارمان کوي يا يې صبري کوي او د څه شي زيات طلب او غوښتنه کوي. نو مشران ورته دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې پرېده يار! "په ډېرو لېوني خوشحاليږي".

په دې حقله يو بل متل هم مشهور دے. وايي چې د لېونو دوه برخې وي. يعني لېوني په ډېرو خوشحاليږي نو ځکه لږ يا يو څيز نه اخلي. ځکه ورله هوښياران خلق يو څيز دوه ټکړې کړي نو بيا يې ښه په خندا خوشحالي اخلي. ځکه چې ځنې علاقو کښې دا متل هم مشهور دے. وايي چې! د لېونو دوه برخې وي.

په رځړو کښې ۱ - ستونډا نه سېهي

په ضلع صوابۍ کښې اسماعيله نوم کله د لوئې سرک (صوابي مردان رود) دپاسه د مردان نه نمر ختيز (مشرق) غاړې ته څه غالباً د دولس ميله لرې اباد دے. دا کله د صوابۍ ضلعي ورومې کله ، حدودو او پوله ده. يعني د صوابۍ او مردان ضلعي پوله ده. د اسماعيله کلي نه قطب (شمال) طرف ته کره مار غر دے. د دې غر نه مخ په سوېل /نيلو (جنوب) ته اسماعيله کله ، دويمان کله ، بيا د دويمانو نه سوېل /نيلو ته تر (ختکو پولي) لوئې نهره (جکاناتاپور) او بيا مخ په نمر خاتۍ تر گوهاټي پ... ل پورې دې ټولې علاقې ته د رځړو علاقو وټلې شي يعني رځړو د علاقې يو سر نمر خاتۍ ته د گوهاټي پ... ل دے. قبلي طرف ته يې اسماعيله (سېبله) کله دے. قطب (شمال) طرف يې د کره مار غر چې مخ په نمر خاتۍ تر بونېره پورې رسېدلی دے. او سوېل /نيلو طرف ته يې د لوئې نهر نه پورې د ختکو سره پوله

لکېدلي ده. د دې علاقې او درانه کلي اسماعيله ، ادينه ، کالو خان ، دوپيان ، يار حسين ، ډاگي ، ترکي ، ت. ر. لاندی ، نوے کله (کرل شهر خان) ، جاريغ ، شېوه ، شيخ جانو او نارنجي کلي دي. نور هم پکېږ ژاړه خواړه کلي ۱ - باد دي. د شېوي کلي سره خواته اسوتا ورکوته شان کله هم ۱ - باد دے. دامتل هم د اسوتا کلي په حقله وټېل او مشهور شوه دے.

قيصه:

وايي چې پخوا په زمانه کښې د رخړو د علاقې مشرانو د علاقې د بهبود يعنې د خبر ښېکړې او خوشحالي سوکالي دپاره يوه جرگه اوبلله. ټولو کلو ته يې خواست کړے وو چې د کلي مشران په جرگه کښې شموليت وکړي چې د علاقې د خبر ښېکړې په حقله صلاح مشوري وکړے شي. په ټاکلي ورځ او وخت د جرگې ټول مشران راجمع شول. خو د اسوتا کلي نه هېڅوک رانغلل. شے شېبه خو ورته د جرگې مشرانو انتظار وکړو خو اخر چې صبر يې تمام شو نو يو مشر پکښې دا خبره وکړه چې پرېږده سړو! خپل کار شروع کړئ. په رخړو کښې اسوتا نه سېي. او داسې د هغه وخت نه دا خبره په مثل مشهوره شوه او مطلب يې دا دے چې کښې بغير د اسوتا نه رخړ شے نيمکړے نيمه خوا نه دي. بلکې په خپل ځانے ، په خپل کور ښه پوره او کران يا گزاره يې کيږي. او مشران يې د هر هغه شي يا بنيادم سره په مثال تري يا ورکوي په کوم چې د چا هېڅ نيمکړے او پوره نه وي. يعنې بغير د هغه شي يا بنيادم نه يې هم ښه گزاره کيږي.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمال کيږي چرته چې څوک داسې په ياري دوستي او عزيزولي کښې د شے خفکان ، يا شعرې له کبله چا سره غم ښادي پرېږدي ، يا چرته په دوستانو کښې يو دوست په شے وجه د دوستانو ډله ، تعلق ، غم ، ښادي او عزيزولي پرېږدي. يعنې ناراضه او خفه شي. او هغه خپل خپلوان ، عزيزان او دوستان يې هم هغه خفه او ناراضه بنده يا هغه کورنۍ رضا کول او په خلا کول نه غواړي. نو په داسې موقع او حالاتو کښې دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې پرېږده يار! خپل خره به خړئ او خپل به خړوو ، چې لړل نو ځي دي په مخه يې ښه "خړو کښې ۱ - سوتا نه سېي".

په رندو کښې د يو سترگې والا باچا وي

که د بنيادم په وجود پښ باندې پام وکړے شي نو په دې کښې يو چر يا اندام هم بې کاره او بې مطلبه نشته. هر يو اندام په خپل ځانے ډېر زيات قيمتي او بې کچه ضروري دے. که يو معمولي ښان اندام هم خپل کار پرېږدي نو ټول بدن او بنيادم پرې کنډم شي. خو بيا يې هم د ژوند گادے په گزاره روان وي. او څه اندامونه داسې دي که چېرې هغه کار پرېږدي نو بنيادم بيا بالکل د بل محتاجه شي. په دې قيمتي او نواباته اندامونو کښې يو اندام د سترگو هم دے. وايي چې د زړو قدر په زرگر وي. يعنې سترگې څومره قيمتي ، او بې بها نعمت او غنېمت دے. د دې قدر او اندازه د ژوند نه تېوس وکړه. يعنې د بنيادم دپاره سترگې ډېر اهم او بې کچه ضرورت او حاجت دے. چې سترگې نه وي نو بنيادم د بل لاس ته محتاجه وکړه د بل محتاجي او م. تازي د خپل ژوند نه بېزاري جوړه شي. ځکه چې د ژوند هر حرکت او مرضي د بل په لاس او مرضي شي. هم په دې مثل کښې هوسيارافروند دا بې وسي ، بې کسي ، م. تازي او محتاجي ستايلې او څرگنده کړې ده. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې په داسې بې وسه او محتاجه غړو کښې که د چا يوه سترگه روغه وي نو هغه د بل محتاجه نه وي بلکې خپل حرکت يا خوري او محنت پخپله کولے شي. نو دا داسې شوه چې هغه په بې وسه او محتاجه (رندو) غړو کښې لکه د باچا وي.

يعنې مطلب دا چې په ټپو روند وي نو د هغه په نېز د يو سترگې والا روند باچا وي او دا اشاره مشرانو د هر هغه چا دپاره ورکړي ده څوک چې په څه کار يا خبره کښې خپل څه نه شے حرکت او محنت کولے شي ، يا په خپلې مرضي او واک اختيار سره خپلې فېصلي کولے شي. په نېز د هغه خلقو څوک چې بالکل بل چا ته محتاجه وي يا د بل لاس ته ناست وي. نو په داسې وخت مشران وايي چې د پوره غلامۍ نه يا د پوره محتاجه نه. تازي: نه دا لږ حرکت او محنت والا ، يا لږ شان واک اختيار او خپلې مرضي والا بنده لکه چې باچا دے. هم دا مطلب په دې مثل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "په رندو کښې د يو سترگې والا باچا وي". په اردو ژبه کښې هم د دې مطلب دپاره داسې وټېلے شي چې: "نډهون مېن کانا سردار بوټا په" يا "نډهون مېن کانا راجا بوټا په".

په زور رباب بيا تارونه تري

هوښيارانو د رباب او د رباني حالات په دې متل کښې ستايلې دي. او مطلب يې دا دے چې کڼې رباني خپل عادت يعني رباب وهل يا ټنگول او غږول پرېږدي. او رباب يو گوټ ته وغورځوي. خو څه موده پس يې بيا شوق راپېدا شي او په هغه زور رباب بيا تارونه اوټري. او وهل يا غږول يې شروع کړي. او دا مطلب هوښيارانو د داسې حالاتو سره تړلې دے. چې کله کله داسې يو بنيادم د څه کار نه توبه کار شي او هغه کار پرېږدي خو داسې هم شوي دي چې هغه بنده بيا په جوش او شوق کښې راشي او هم هغه زور عادت سر دوباره شروع کړي. نو دا داسې شوه چې رباني بيا په زور رباب تارونه اوټرل. يعني مطلب ترېنه دا دے چې يو بنده څه کار پرېږدي يا د چا سره لېن دېن، دعا سلام، راشه درشه او ياري دوستي ختمه کړي او بيا څه موده پس د خپل شوق او زړه په خوښه يا د څه مجبوري له کبله بيا هغه زور کار شروع کړي، يا هغه لېن دېن، خپلولي او ياري دوستي دوباره تازه کړي. په خصوصي توگه چې څوک زړې ياري دوستي دوباره تازه کوي نو هغه غږونه داسې وئېل شي چې: "په زور رباب بيا تارونه تړي".

په سترې مه شي د چا څه شي ، بس تشه څه ، له پرې کره شي

د يو حديث شريف مفهوم دے چې سلام عام کړئ، يعني هر چا سره دعا سلام جوړ کړئ او ساتئ. ځکه چې سلام مينه او محبت پېدا کوي او زياتوي. پښتانه غري چې د يو بل سره مېلاو شي نو د يو بل د حال حال پوښتنه او دعاگانې په پښتو ژبه کښې کوي يا د يو بل سره شريکوي. لکه راتلونکي مېلمه ته کوربه وايي چې: په خبر راغلې نو په ځواب کښې ورته مېلمه داسې وايي چې: خدائے دې اويښه. داسې سترے مه شي هم د راشه درشه په دعاگانو کښې د دعا يوه فقره ده. کله چې دوه کسه په خصوصي توگه زميندار خلق چې يو څائے شي نو اکثر په يو بل مخکښې کيږي. او داسې وايي چې پخبر هلک! سترے مه شي. نو هغه بل ورته په ځواب کښې داسې وايي چې: پخبر اوسې، خوار مه شي. مطلب دا چې د پښتو ژبې دا دعا سلام د يو بل سره د مينې محبت، خلوص، دعاگانو او د پېرزوگانو شريکولو او ورڅښلو يوه طريقه وه او ده. ددې مطلب دپاره مشرانو دا متل جوړ کړے او مشهور کړے دے. چې د هر چا سره دعا سلام کول پکار دي. يعني په سلام او سترې مه شي وېلو نه د چا کور وانيږي. او نه پرې څوک سترے کيږي د څه . له وېنا ده او لږه نشان څه . له پرې کره ښه شي څه . له پرې اوخوږي. او هم د هغه حديث شريف په مطلب کښې يې مشران د نصيحت په توگه وړاندې کوي. چې دعا سلام د هر چا سره ساتئ او کوئ. ځکه چې په دې مينه محبت او په زړونو کښې خلوص پېدا کيږي او سېوا کيږي. نو داسې وايي چې: "په سترې مه شي د چا څه شي، بس تشه څه . له پرې کره شي".

په شرح کښې څه شرم دے

کله چې د واده نکاح تړلے ، وئېل يا ليکلے شي نو د واده زلمه او ناوې (جيني) په دغه وخت ډېر شرميږي. يعني د مشرانو او کڼې گونې په مخکښې د نکاح قبولولو اعلان نه شي کولے ، يا هان/او نه شي کولے. پخوانو غرو کښې خو په دې حقله بيا ډېر سخت شرم او حيا وه. هغوي به د مشرانو په مخکښې د داسې خبرو نه ډېر احتياط کولو. هغوي په شرم حيا او د مشرانو په ادب، عزت او مخ ملاظه کښې د نن زماني د زلمونو ډېر مخکښې، ښه او غوره وونن سبا زلمه کږول خو ډېر ا - زاد خياله دے. دوي د دې خبرو ډېر کم کوز خيال خاطر او لحاظ ساتي. او دا هم د مغربي بلغار (اليکترانک ميپيا) اثر دے. بلکې د کله نه چې د حجري مدرسه ختمه شوې ده نو زلمو نه اداب زده کړل نه اخلاقي او نه پښتو. قيصه:

وايي چې داسې پخوا په زمانه کښې د يو هلک واده وشو. د نکاح په وخت هغه زلمه زيات تلوار گندے وو. د مولانا صېب د وېنا سره سم ترلې هغه هلک هم د نکاح د قبولولو اعلان وکړو. د محفل خلق ټول حېرانه پاتې شول او خاص بيا د زلمي دوستان ډېر په غصه کښې وو. زلمي ته يې وئېل چې يارا دومره يې شرمه شوې چې داسې زړ دې ښه وکړل. خلق خو تر نيې ښې پورې انتظار کوي. هغه زلمي ورته وئېل چې وروڼو! دا يو اسلامي، قانوني او شرعي کار دے. نو بيا په شرح کښې څه شرم دے. او داسې دا خبره د هغه وخت نه په منل مشهوره شوه.

چـي د ذري شـ ک پکـي نـي نـه
داسـي پـه شـرح کـي پـا خـوک کـوي شـرمـونه

قصه:

په پاردې كور سړي مله وي
خپله پيدا ورك وي كه يې دېر كړي تپوسونه

زموږ د پښتونخوا په سيمه كېنې د پخوا راسې ځانۍ راروانې دي. په هر كلي كېنې د ځانانو كورنۍ مېشتنه دي چې په خاتېل
قام يادول او بله نهي ځانان د كلي مالكان وو ځكه چې تخنيان = په سلو كېنې اتيارې جابېداد به د ځانانو وو. او باقي شل برخې به د
ټول كلي په شريكه وو. د كلي غريب وگړي به د ځانانو زميدار ، دهقانان او مزدوران وو. او يا به د ځان ټوپك مار وو. نن هم داسې كلي شته
دے چې د ځا ځان په نامه جوړ ، ياد او پېژندے شي. ځكه چې هغه كلے ټول په ټوله د ځانانو جابېداد وي. او د كلي غريب خلق د ځان
كېنډريان او نوكران وي. د دېسېه لکله او ځنۍ ځانانو به هسۍ د ځانۍ د رڼې داب ساتلو دپاره ټوپك مار (سيكورتې گارد) او

بدمعاشان ساتلوي به د خان د خ . لمي نوکران او د حکم غلامان وو. د خان په حکم به تړل او پرانستل وو. داسې به د خان په خلقو رعب داب ، خاني او زورورتيا جلبدل. او د دې نوکرانو او غلامانو به د ژوند کاډه جلبدل. د خان يا د خانانو دا زورورتيا او رعب داب هوښيارانو په دې مثل کښې ستايل او مشهور کړې دے. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې که څوک ظالم غږه په جا کمزوري او غريب باندې زور ظلم او زياتې کوي. نو هغه ته اشاره ده چې د خپل سيال سره يا د خپل جوړ سره مقابلې شه. نو پته به دې ولگي چې ته څومره اوبو کښې يې. يعنې خان چې خپله زورور دے يا هغه هم خان ته څه وځي. نو هغه ته ور مخامخ شه نو هله به دې زور معلوم شي ، يا هله به ستا پته ولگي يا هله به دې ايمان معلوم شي.

متلون به خپل ځان د کاني کرښې دې څکه چې دا د هوښيارانو د عړونو د تجربو نجور وي. دا مثل نن هم د هغه زرو معنو او مطلب سره تړون خوري ، يا هغه مطلب ترېنه اخستې شي. خو زما په خيال اوس په زرو ټکو (لفظونو) سره وښل او يادول صحيح نه دي. څکه چې نن سبا نه هغه خانان شته او نه هغه خاني پاتې دي. زمانه ډېره بدله شوې ده. د تعليم او علم له برکته د خانانو د راج او د نوکري ، غلامۍ هغه دوران ختم شو دے. نه هغه ټوپک مار شته او نه هغه رعب او دبدبه. نن هر سره په خپل ځان خان دے.

په گڼو قصا بانو کښې غوا مردار يري

قيصه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کښې د يو سري غوا ناجوره وه. هغه د قصاب سره د غوا سودا جوړوله. مالک دا هغه کوله چې په څه چل وزن ناروغه غوا په قصاب کرانه ور تين کړي. او قصاب په دې تکل کښې وو چې څنگه به دا بنده په پاؤ کښې ووهي. د دوي خبرې اترې جاري وې چې د پاسه ورباندې يو بل قصاب هم د سودا دپاره د هغه سري کور ته راغے. دواړه قصابان يو شول او خپلو کښې يې صلاح مشوره کوله چې سودا په څو خلاصه کړي. دې دوران کښې د غوا حالت خراب شو. غوا مرگ ته نژدې وه مالک قصابانو ته وښل چې غوا حلاله کړئ. دواړو قصابانو غوا يو بل ته سپارله. يو وښل چې ته يې حلاله کړه او بل وښل چې لا لاستا حق دے. ته يې حلاله کړه. د قصابانو په دې تکرار کښې د غوا نه ساه وخته او مرداره شوه. د غوا مالک چې ډېر خفه او غصه وو. نو د ډېر قهر ، غصې ، خفگانه او د افسوسه سره يې دا خبره د خ . لمي وخته. چې هائے قسمته! په کيو قصابانو کښې مې هم غوا مرداره شوه. او داسې دا خبره بيا مشرانو د مثل په توگه مشهوره کړه. او مطلب ترېنه دا دے چې کتي په څه کار کښې د ضرورت او حاجت نه زيات خلق يعنې په گڼ شمېر گڼون وکړي او د هغه گڼو کسانو په شرکت سره هغه کار وران او خراب شي يا سر ته نه شي. نو په داسې موقع مشران دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "په گڼو قصابانو کښې غوا مرداره شوه".

د قصا بانو څه کنه کنه شـاهـ شـوه
داسې حالات موليـانو دېـر ژړـليـي دینـه

په مړ سپي زړونه بدوئ

قيصه:

د دې مثل په حقله داسې يوه قصي مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې يو زميندار سري ډېر ښه او بد سې ساتل وو. دا سې د څو کي هم ښه وو او ښکار به يې هم کولو. د دې زميندار په ورشو کښې ډېره وه. هغه سې به هم هلته د پټو او د مال ډنگرو څو کي کوله. يوه ورځ يو بل زميندار وگرې دغې سپي والا سپي ورغلو ، ورته يې وښل چې زما په پټي کښېرمان عادت شوي دي. کتي او جوار يې راله تبا کړل. هغه سې دې يو څو ورځو له راکړه. چې د وړو دا موسم تېر شي نو بيا به يې واپس کړم. هغه سپي والا سري ورته وښل چې وروړه هغه سې خو مړ شوه دے. دې غوښتونکي ورته وښل چې هسې بهاني مڼه جوړوه. د يو څو ورځو سوال دے. بيا به يې واپس کړم ، منت زاري او گېلې ماني يې ورته شروع کړې. هغه د سپي مالک چې تنگ راغے نو ورته يې وښل چې خانه سې خو مړ دے او که مړ نه وے نو هم مې نه درکولو. په دې خبرو اترو کښې د دوي تکرار او شور زيات شو. دې دوران کښې ورباندې يو بل زميندار راغے. هغه ترېنه پوښتنه وکړه چې هلکو څه چل دے. ولې يو بل ته د مرگه تېر يي. دې سپي والا ورته ټوله قيصه تېره کړه. چې سې مړ دے او دے زما په خبرو باور نه کوي. او هغې بل ورته خپله ژړا فرياد وکړو. چې سې څه دومره خبره نه ده خو د دې په نيت باندې خفه او غصه يم. هغه ډرېمکړه چې د حاله خبر شو نو ورته يې وښل چې کم عقلو خړو! په موقع هڅ هم نشته ، تر مېنځه مو يو سې دے او هغه هم مړ دے.

په مړ سېمي زړونه مۀ بڼوئ. ځئ خپل کار کوئ او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توګه مشهوره شوه. او مطلب ترېنه دا دے چې ګڼې دومره په نه څۀ خبره ، يا دومره په لږه خبره جنگ جګړه کول.

نن سبا هم په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي. چرته چې څوک کم عقل خلق په نه څۀ خبره يا په ډېر لږ شي زړونه بدوي او يو بل ته بېنې راکاري ، يا د چا په لمسون او دروغو وېنا سره د چا تر مېنځه خبره وړانيزي نو مشران او صلح کولو والا ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې په قلاړه شي يا په قلاړه کېښئ ، هسې! "په مړ سېمي زړونه مۀ بڼوئ".

څوک چې په مړ سېمي دېنېمني کـــه
داسې بـــه وي لکـــه چې خـــدائـــه وهـــلـــي وينـــه

په مړه خېټه مرګ هم بڼه دے

دا يو عام منل دے او په امروزه ژوند کېنې زيات استعمالېږي. ځي يې دا ده چې ګڼې په خېټه مور وي او مرګ راشي نو هم خبر دے. خو د لوړې نه مړه کېدل يا په لوړه کېنې مړه کېدل بڼه نه دې. او مطلب ترېنه دا دے چې اوږد او مور د غريبې او مالدارۍ دپاره هم استعمالېږي. يعنې د چا غريب غري په حقله داسې هم وئيل شي چې دا فلاڼۍ خو نن سبا ډېر ورے دے يا د لوړې مړې يا په لوړو سر دے يا وړې ترے دے. يعنې مطلب دا شو چې ګڼې زيات غريب او مسکين دے. داسې د مور نه هم مالداره مراد دي. يعنې د چا په حقله داسې هم وئيل شي چې ماړه دي يا د مور تېر نه دے يا نن سبا بڼه ماړه دي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې ګڼې څوک (مور) مالدار وي. نو که هغه بڼه ناروغه هم شي نو هم ورته علاجونه او دارو درمل مېلاوېږي. يعنې په علاج کېنې ورته څۀ کړاؤ او تکليف نه وي. او چې مړ شي نو بيا هم خلق وايي چې عظمت! مړې داسې وي. او بل خوا ورے غريب بنده اول د غريبۍ د لاسه په تکليف او غمونو سر وي او چې ناروغه شي نو بيا ورسره د علاج او دارو درملو څۀ پېسه ټکه او اسره نه وي. نو ځکه بې مرضونه بڼه ورنځوي او وکړوي. يعنې د غريبو خلقو مرګ هم په لوئۍ تکليف او کړاؤ وي.

دوهم مطلب ترېنه زيات خوراكي (پېټو) ، خودغرضه او بد حرصه خلق دي. يعنې داسې چې څوک زيات خوراک کولو والا وي ، يا څوک زيات بد حرصه وي يا څوک غرضي چې په هر څۀ خېټه وراجوي ، يا هر څۀ خېټې ته وراجوي. نو د داسې غرو دا مدعا او منشا وي چې خېټه ډکه کړي نو که بيا مرګ راشي نو هم خبر دے. يعنې هغوي صرف د خوراک دپاره ژوندي وي. او که څوک مشر او هوښيار بنده ورته نصيحت کوي چې لږ خوره نو تل خوره او د ډېر به دې ګندېږ شي. نو هغه (پېټو) بنده ورته په خواب کېنې داسې وايي چې پرېږده يار! پاتې دنيا ده. "په مړه خېټه مرګ هم بڼه وي".

په مېنه غز نه لري

دا يو عام منل دے خو په امروزه ژوند کېنې ډېر نه استعمالېږي مېنې نه معنې ، ځي پوله نټې ، جاېداد او دوتر دے. يعنې د زمکو ونډ ته مېنه هم وئيل شي. او غز يوه ونه ده. دا ونه پخوا په زمانه کېنې ډېره زياته وه او نن سبا ډېره کمه کوزه ده. يعنې خال خال چرته لېدے او کټے شي. د غز ونه يا لرکے د کار او قيمتي شے نه دے. يعنې نه يې لرکے د څۀ خاص کار دپاره استعمالېږي نه مېوه لري او نه يې څۀ خاص سپورے وي. بس د خشاک يعنې د سوزولو دپاره پکار راځي. د دې نه دا معلومه شوه چې غز يو بې کاره او بې قيمته يا کم قيمته ونه ده. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې ستا په زمکه يا پوله ټپي (مېنه) خو يو بې کاره يا ناپکاره (غز) ښانې لرکے هم نشته. يعنې تۀ خو دومره غريب يې چې تا سره خو هېڅ نشته. ستا د زمکو فصلونه څۀ ، چې په پوله دې د غز غوندې کم تر او وېر يا يوه ونه هم نشته او هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې خپل مال دولت د نورو خلقو نه پټ ساتي. او ځان غريب حساسوي يا خلقو ته ځان غريب څرګندوي نو خپل حالت او کيفيت په دې منل کېنې څرګندوي. او داسې وايي چې يار! زۀ خو د خدائے کبير فقير يم. "زۀ خو په مېنه غز هم نه لرم". يا چې څوک داسې په رېښيا ډېر غريب مسکين وي نو د هغه په حقله داسې وئيل شي چې. "په مېنه غز هم نه لري".

دا د پښتو ژبې يوه محاوره ده چې د لږ شان بدلون سره د منل په توګه هم استعمالېږي. ۱ - ی بي د الفاظو نه څرګنده ده، خو مطلب يې جدا دے. په هوا کېنې محل جوړول څه په رښتيا سره جوړول نه دي. بلکې دا د خيالي د نړيا يو تصور دے. کله کله بنيادم په داسې سوځونو او فکرونو کېنې ډوب شي. چې هغه په هوا يعني په خيالي د نړيا کېنې ګرځي کله ځانله بڼکلي ۱ - بادوي کله کاروبار او روزګار جوړوي او کله کله د دې د نړيا نه بېرته لرې جرته د بلې د نړيا سېل کوي. او کله پکېنې د جنت نظاري او نندارې هم کوي. مطلب او غرض دا دے چې کله په انسان داسې چه او دوره راشي هغه په خيالونو کېنې خپله جدا دنيا ۱ - باده کړي. او چې کله د هغې خيالي دنيا نه حقيقي ته راواپس شي او بيا هم د هغې دنيا خبرې کوي چې زه به دا اوکړم يا دا مي کړي دي يا داسې کول غواړم او دا به جوړ کړم. لکه د شيخ جلي چې خپله دنيا ابادوي او وړانوي. نو د داسې خلقو هغه سوچ فکر ، حالات او خيالات مشرانو په دې منل کېنې وړاندې کړي او مشهور کړي دي. او وايي چې دا داسې ښه لکه چې به هوا کېنې محل ابادوي.

نن سبا دا مثل هم د داسې خلقو په حلقه استعماليري چرته چې شوک داسې لکه د ښځ چلې خپله خيالي دنيا ابادوي او وړانوي. او چې حقيقت ته يې وبلې نو بيا سوډم ته ښين وي. په داسې وخت او داسې خلقونه مشران دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه دا څڼا "په هوا کښي محلوته جوړوي".

په نامه په یاد د شلمې پېچ جلايي شلمې
خوکی جلايي هېواد کونډی محلونه جوړونه

ٽيڪي ڊ جاقو، چار۽ اوڊ ٽ، وري هغه ڪسوري (ڪپس) نه وٺيل شي جي دا خيزونه پگهي پرائي ويهي جي چار۽ اوڊ ٽ، وري به استعمال ڪبي نه وي. نو په ٽيڪي ڪبي پرائي وي. ٽيڪي ڊ چار۽ اوڊ ٽ، وري به حساب يعني په ڪج ميج سره برابر جو پريهي بوه ٽ، وري جي ڄومره اوڊه او پلنه وي نو هومره بي ٽيڪي وي. نه اوڊ او پلن او نه لنڊ او تنگ. ڊي نه دا خبره معلومه بوه جي ڪي ٽيڪي به داسي ڪج ميج جو وي جي وري ڪبي صرف بوه ٽ، وري ڄايري يا رانگ شي. يعني په يو ٽيڪي بوه ٽ، وري ڄايري دوه نه شي. ڊي معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو جي ڪي په يو وخت دوه يو شان ڪارونه نه ڪيري يا په يو وخت په يو ڄاڻي ڪبي دوه مشران (باچايان) نه شي جوڙ پڊے. او هم ڊي مطلب دپاره مشرانو دا مثل جوڙ ڪري او مشهور ڪري دے.

نن سبا هم په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي جرته چې داسې په يو ځانې کېنې يعنې د کور ، د يوې ډلې (تنظيم) يا د څه ادارې مشران دوه شي ، يا گڼ شي نو د هغه کور ، ادارې او ډلې نظام او انتظام دواړه کډ وډ او تېاه برېاد شي. يعنې نه د يو ملک دوه باجايان جوړېدے شي او نه په يو کلي کېنې دوه ملکاتان، او چې څوک هم د فطرت د دې فلسفې نه خلاف کار کوي، نو هوښياران ورته دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې دا څه د کم عقلو کار کوې! "يو ټيکي کېنې دوه تړ" وړې نه ځاېږي". او په دې حقله جمشېد د توبۍ څه بڼه وئېلې دى چې:

نە پە يوتىكى كىنەپ دۈە تە ، ورې خالىرى
نە پە جور شى پە يو ملك كىنەپ باجيان دۈە

قصه:

د دې منزل په حقله داسې يوه قيصي مشهوره ډولايي چې يو ماشوم په جومات کښې د م . ا لاسره ديني سبق وښلو. د دې ماشوم په وړاندې به کله کله حاد م . ا صيب نه د څه مسئلې پوښتنه کوله . ا صيب به يو کتاب راواخستو او د هغې نه به يې د هغوي د مسئلو ځواب ورکولو. داسې دې مېلڅو څو ځله وليدل چې م . ا صيب به د هرې مسئلې ځواب د هغه يو کتاب نه ورکولو. اخر دې ماشوم هم دا سوچ وکړو چې زه هم دغه يو کتاب ووايم يا خلاص کړم نو م . ا به شم. په بله ورځ چې ماشوم جومات تونښتو م . ا صيب ته

بي وټېل چې استاد جي زه نور سبق نه وایم. ماته هم د دغې کتاب نه سبق شروع کړه. نورې سپارې او کتابونه پرېږده. لا ترېنه پوښتنه وکړه چې بچي خبر خو دے غه جل درباندي شوے دے. هغه ماشوم ورته ډېره په سادګۍ سره وټېل چې استاد جي تا خو هم دغه يو کتاب وټېل دے. چې څوک راځي نو ته ورله د دغې کتاب نه ځواب ورکوږه به هم دغه کښې سبق ووايم چې م. لاشم. ملا صېب د ماشوم په سادګۍ م. سکے شو او ورته بي وټېل چې بچيا! يو کتاب وټېلو څوک نه م. لاکيري. اول به په قلاړه دا واړه کتابونه خلاص کړې نو بيا به هله دې کتاب کښې سبق واټلو چې دا ټول کتابونه دې نه وي وټېلي نو م. لانه شي جوړېدلے. او وايي چې داسې د هغه وخت نه د م. ملا صېب دا قول په منل مشهورو مطلب ترېنه دا دے چې کڼې په لړ سبق، لړه، لړ او په لړه زده کړه نه څوک م. لا، نه استاد او نه هنرمند جوړېدے شي. نن سبا هم په داسې موقع استعماليري چرته چې څوک غږے دوه جملاته پاس کړي او د ځانه بي بيا لقمان حکيم يا افلاطون جوړ کړے وي نو هوښياران هر داسې وايي چې هلکه دوه جملاته دې څه وټېلي دي چې د ځانه دې راته لوږے م. لا جوړ کړے دے په يو کتاب څوک نه م. لاکيري."

په يو هندو بت خېله نه وړانيري

قيصه:

د دې متل په حقله داسې يو قيصی مشهوره ده. وايي چې کله پاکستان او هندوستان بيل بيل ملکونه جوړ شول نو د هندوستان د علاقې نه مسلمانانو پاکستان ته هجرت کولو او د پاکستان نه هندوانو هندوستان ته. داسې د پښتونخوا نه هم ډېرو هندوانو هجرت کړے وو. د بونېر او سوات په علاقه هندوان زيات مېشته وو. د دلته نه هم ډېرو هندوانو هجرت کړے وو او څه لږ ډېر پاتې وو. چې هغوي هندوستان ته تلل نه غوښتل. او هم دلته پاتې شول. داسې په بت خېله کښې هم يو هندو پاتې وو. چې هغه هجرت نه کولو. د بت خېلې څه زلمي راجم و او دا هندو بي مجبور وو چې دا کله او علاقه پرېږدي. په دې خبره چې کله مشران خبر شول نو هغو د هندو نه تېوس وکړو چې ستا څه مزي ده؟ هندوستان ته تلل غواړي او که دلته وسېدل. هغه هندو ځواب ورکړو چې دا زما د پلار نيکه وطن دے او زه هم دلته استوګنه غواړم. هغه مشرانو ورله اجازت ورکړو چې هم دلته په خېل کور ودانه اوسه. په دې فېصله هغه زلمي رضا او خوشحال نه وو. زلمو مشرانو ته وټېل چې دا هندو دے. دے به شرارت او شېطانت کوي او دا زموږ کله به وران کړي. په مشرانو کښې يو مشر هغه زلمو ته د نصيحت او پوهې په توګه وټېل. چې ځوانانو خبر دے وي به، دا يو تن دے او په يو هندو بت خېله نه وړانيري. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د متل په توګه مشهوره شوه او مطلب ترېنه دا دے چې کڼې يو کس په ډېرو غرو يا په ډله بر کېدے يا ور کېدے نه شي، يا په يو غري نه پوره او نه نيمکړے. يعنې که به ډېرو کښې يو تن يا يو او لږ شے مېلاؤ شي نو هم پرې څه نه. او که ترېنه جدا شي نو هم پرې څه فرق نه پرېوځي.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعماليري چرته چې داسې يو بنده چې هغه نه د چا د بڼې وي او نه د چا د بدنې. نو که هغه د چا سره په څه کار کښې ملګرتيا او مرسته کوي يا شريک وي او که نه وي. نو هم د هغې ډلې يا د هغه بنده ورباندې څه پوره نيمکړے نه وي. نو په داسې وخت د هغه بنده په حقله دا متل وړاندې کولے شي او داسې وايي چې. "په يو هندو بت خېله نه وړانيري."

په يوه کښې مې هم نه پرېږدي

قيصه:

وايي چې پخوا په زمانه کښې يو سرے بل وطن ته مزدوری له تلے وو. څه موده پس چې واپس راتلو نو د ځان سره بي د کور او د کور والو دپاره څه سامان راخستے وو. هغه سامان سرې په سر باندې پڼد کړے کلي ته راروان وو. په لږه ورته د کلي يوه بودۍ مخې له ورغله. د دعا سلام نه پس ورته بودۍ وټېل چې خانه دومره شوم شوې. ځان دې په وزن مړ کړو، دا سامان به دې په خر ټټو په کرايه را وړے وښه موده پس بيا هغه سرے واپس کلي ته په چ. تمهي راروان وو. دا ځل ورسره سامان ډېر وو نو په کرايه بي ټټو والا ته په حواله کړو. کله چې سره د سامانه دا سرے کلي ته ورنژدې شو نو بيا ورله هم هغه بودۍ په مخه ورغله. د سلام دعا نه پس ورته بودۍ وټېل چې اے خانه! دومره نياز بين شوې. چې دا سامان هم تا په سر نه شو راوړلے. هغه وخت ورته هغه سرې ډېر په افسوس سره داسې وټېل چې تروري! په يوه کښې مې هم نه پرېږدي. تېر کال مې په سر راوړلو نو تا راله د شومتيا پغور راکړے وو او سخ کال راله د نياز بيتوب. او داسې

د هغه وخت نه دا خبره په مثل مشهوره شوه. او مطلب يې هم دا دے چې کي د ځني خلقو دا پوخ عادت وي چې سره په يوه کتبي هم نه پرېږدي.

نن سبا هم داسې حالات په هر لوري ليدے او کښه شي. دا خلق نه سره مور ليدے شي او نه اوږه. که بڼه کړي نو هم د خلقو خبرې دي او که بد کړي نو هم. که بڼه واغوندي نو وايي چې مست شو او که گزاره کوې نو وايي چې شوم دے. په داسې وخت او حالاتو کتبي مشران دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "دا خلق څوک په يوه کتبي هم نه پرېږدي".

پياز دې وي خو په ناز دې وي

هغه د دروغمن خبره چې نن سبا خو پياز هم سره زر شوي دي. يعنې دومره گران دي چې غريب خلق نن سبا د پيازو سره ډوډۍ خوراک هم نه شي کولے. پخوا به زمانه کتبي پياز يو معمولي او ارزان شے وو که نور به هېڅ نه وو نو غريبو خلقو به د پياز او شوملو سره د خېټې اور مړ کړو. اکثر به زميندارو خلقو په پټو کتبي کړل. او په جم گاوند کتبي به يې وېرېا وېشل. او داسې به د غريبو کزران د زميندار د چاټوري په شوملو او د پټي په پيازو روان وو. د پيازو دا معمولي قنروقيمت، ارزاني او د هر چا کره شته والے هوبښارانو په دې مثل کتبي ستايلے دے او مطلب يې دا دے چې کي جرته چې څوک د جامله شي نو که د غورو زېرو توان او طاقت نه وي نو خبر دے تش پياز او ډوډۍ دې وي خو چې په قبر او عزت وي. يعنې په صفائيت او روڼ تندې وي. او که د کوربه نيت خراب او تندے جوړه وي نو که د مېله مخکې غوري شکرې پراڼه وي خو هم بې نورۍ د مړۍ نه لاندې نه تېرېږي. او چې کومه تېره شي نو هغه داسې وي لکه زهر. ځکه چې خلق تندې ته گوري نالي نه ته. او چې په روغ صفائيت د حرکانو په ځانے معمولي خوراک لکه پياز هم وړاندې کړے شي نو مېله هم په طبع او مزې سره ډوډۍ وخوري. او کوربه هم خوشحاله شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل جوړ کړے او مشهور کړے دے. نن سبا هم چې مشران چاته نصيحت کوي نو داسې وايي چې هلکه دا خېټه لاندې ده د باندې نه. دې کتبي که دې هر څه وړاچول نو پټه بې نه لکي. خلق خوراک پسې نه ځي. بلکه خپل قدر، عزت، صفائيت او روڼ تندې ته گوري. خبر دے! "پياز دې وي خو په ناز دې وي".

پېريانو ته غزنه څه دے

قيصه:

د دې مثل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کتبي يو دوه دوستان وو. هغه يو دوست يې دا دعوی، کوله چې د هغه د پېريانو سره دوستانه ده. يوه ورځ دواړو په ورشو کتبي مال ډنگر څرول. چې هغه يو دوست دې پېرياني ته وټېل چې هلکه نن زه ستا د پېريان کورم چې دروغ دي که رښتيا. هغه پېرياني ورته وټېل چې خدمت وايه که پوره نه شو نو بيا ستا پرے او زما غاړه. هغه ازمنښت کولو والا ورته وټېل چې څه داسې نانشنا شے راباندې اوخوره چې ما په ژوند کتبي نه ليدلے وي او نه خورلے. هغه پېرياني ورته ځواب ورکړو چې ډېره بڼه ده بس انتظار کوه. څه لږه شېبه يې سترگې پټې کړې وې او داسې بڼکارېده لکه چې د چا سره په چه څه له خبرې کوي. څه شېبه پس د دواړو مخکې په دسترخوان رنگ رنگ او قسم قسم خوراک پرته وه. دواړو ورته څه شېبه حېران په بکو بکو کتل. او بيا يې چې خوراک شروع کړو نو هغه ټول څېړونه په رښتيا داسې وو چې دوي دواړو جرته په ژوند کتبي هم نه ليدلې وو او نه خورلې. خبر دواړو په خوراک کتبي هم بڼه انصاف وکړو. د ډوډۍ نه پس ورته هغه ازمنښت کولو والا وټېل چې اشنا خبره خو ستا رښتيا شوه. خو دا راته ووايه چې دا څېړونه راغلي د کومه وو. هغه پېرياني ځواب ورکړو چې دوستان وايي چې دا مو د غزني د باچا د محل نه راوړلې وو. هغه دوست يې لازيات حېرانه شو او په حېرانتيا سره يې وټېل چې خانه نور دې هر څه منم خو دا د غزني خبره مې د مړۍ نه تېرېږي. جرته دا د هشتنغر ورشوگانې او جرته غزنه. دا خو پوره د مېاشت مزل دے. نو هغه دوست ورله ځواب ورکړو چې يار! پېريانو ته غزنه څه دے. يعنې هغوي د سترگې په رپ کتبي کابل او غزني ته رسې. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره په مثل مشهوره شوه او مطلب يې دا دے چې کي لکه د پېريانو پشان ډېر زر او په منډه څه کار ختمول يا پوره کول.

نن سبا هم په داسې حالاتو کتبي استعمالېږي جرته چې داسې څوک ډېر جاک چوښد او جوست بنده وي. چې هر کار په تره سر ته رسوي، يا چې څه کار پسې اونښلي نو هله يې پرېږدي چې پوره يې کړي. نو د داسې وکړو په حقله خلق داسې وايي چې دوي خود

کار دومره بد دي يا داسې په منډه کار ختموي لکه چې د پېريانو بچي دي ، يا لکه چې د پېرانو د ذاته دي. او دا مطلب په دې متل کښې څرگندوي او داسې وايي چې هسې پېريان دي او: "پېريانو ته غزۍ څه ده".

پېسه په غر کښې لار وباسي

غالباً د ا متل د هغه زماني څېړنه کوي کله چې په غرونو کښې لارې او سرکونه جوړول شروع شوي وو. هغه دوران کښې دا يو عجيبه ، کرانه بلکې د نه منلو خبره ښکارېده ، يا کله شوه ، چې کڼي په غر کښې هم لاره يعني سرک ايستل يا جوړول شي. د هغه زماني هوښياران او مشران که نن وې او دا نه ساکسي دور او د دنيا پرمختگ يې ليدلې وې نو بيا کېدې شوه چې نن دا متل به دې طرز ونيول شوې چې: "پېسه په خلاکښې ، يا پېسه په سمنډ کښې لار وباسي". خبر په دې متل کښې د پېسې او د غر ذکر شوه دے. او مطلب ترېنه دا دے چې کڼي که غر لوړ دنگ ، مضبوط او طاقتور دے. نو په پېسه کښې هم دومره زور او طاقت دے، چې غټ او مضبوط غر هم رېزه رېزه کړي ، سر ورله خور کړي لارې گودرې او سر ړنکونه ورکښې جوړ کړي. د پېسې او د غر دا مقابلې يا د طاقت او قوت دا تفاوت مشرانو په دې متل کښې ستايل دي. او مطلب ترې نه دا دے چې کڼي پېسه ډېر طاقت او زړو لري. يعني په پېسه باندې د کران نه کران کار کولې او ايستلې شي او په داسې موقعه استعمالېږي چرته چې جات ته څه داسې کران کار پېښ شي چې په ظاهره هغه د نه کېدو (ناممکنه) وي ، يا د نه منلو ښکاري. نو هغه غري ته هوښياران داسې وايي چې هلکه که پېسه درسره وي نو بيا ورک شه غوښه ، ځکه چې: "پېسه په غر کښې لار وباسي" او نن سبا اکثر چې د جات څه کار د سرکار په محکمو او ادارو کښې باندې شي نو داسې خلکو ته هغه محکمې والا خپله لاره سموي او داسې وايي چې خانا! ته هم لږ جېب اوکړوه ، يا جېب له لږه هوا ورکړه ځکه چې: "پېسه په غر کښې لار وباسي". او په اردو ژبه کښې هم د دې مطلب دپاره داسې ونيولې شي چې: "پېسه پھينک تھاشه ديکھ".

پېسه د لاس خپړه دے

مال دولت يعني پېسه ټکه د لاس خپړه دے. مطلب دا چې خپړه په لاسو نه ټينگېږي. ساعت کښې لاس خپرن وي او چې بې وويځي يا بې د يو بل سره اومرې نو خپړه ختم شي او لار شي. يعني خپړه هغه شے دے چې په ورځ کښې څو ځله په لاسو راځي او ځي. مشرانو د خپري دا حال يا حالت د پېسې ټکې سره په مثال ورکړه او تر لے دے. او مطلب يې دا دے چې کڼي مال دولت هم لکه د خپري پشان دے. کله بنيادم د پيسو سره لوبې کوي او کله يې جېب بالکل تش تور او خالي لاس شي. يعني پېسه بې اعتباره شے دے ، کله دومره راشي چې سرے باجا شي او کله داسې خالي لاس لکه فقير. هم دا مطلب مشرانو په دې متل کښې ستايلې او مشهور کړه دے.

نن سبا يې مشران اکثر د نصيحت په توگه خلکو ته وړاندې کوي. په خصوصي توگه هغه مغروره خلکو ته کوم چې په مال دولت ډېر ناز او غرور کوي. نو هوښياران ورته وايي چې په مال دولت دومره مه نازېږه يا دومره غرور مه کوه ، مال دولت ډېر بې وفا شے دے او دا مطلب ورته په دې متل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې خانا! "پېسه د لاس خپړه دے".

دا جاتنه ځان جاتنه ايم. شان ششي
جاتنه ځوره پيسه د مسوره پلاره شينه

پيشو تر هغه شېخه چې په غوښه نه ده پېښه

پيشو په ظاهره يو معصومه او بې ضرره ځناور ښکاري. خو په خويي خصلت ډېره چالاکه او مکاره ځناور دے. خلق يې په کورونو کښې ساتي هم او په ځنگلو او ورشو کښې هم ليدے او کټ شي. او په لږو کوڅو کښې لږوي. (کوڅه ډېې) هم کرځي. ډېره هوښياره او مينه ناکه ځناور دے. هسې خو دا هر څه خوري خو په غوښه او پيټو ډېره مټينه وي. د پيشو سره نور هم ډېر متلونو جوړ او ترلي شوي دي. دا متل هم د پيشو د يو عادت پورې جوړ شوه دے. او مطلب يې دا دے چې کڼي که پيشو ډېره ښکه (شېخه) او پرېهزکاره وي خو

چې غوښه وويني يا ورته مېلاؤ شي نو بيا ترېنه ټوله شېخي هېره وي. يعنې چې تر څو يې څه ليدلي نه وي نو ښه نېکه او شېخه ده خو که غوښه يا بل د خوراک شي يې وليدو نو بيا هر څه هېر دي. يعنې ښه او بد حلال او حرام يا تېوس پوښتنه پکښې نه وي. هم د دې مطلب دپاره هوښيارانو دا منل جوړ کړې دے او د پيشو مثال يې د داسې خلقو سره ورکړې دے چې څوک د ناکامه شېخان وي ، يعنې چې لاس او وس يې نه رسي نو د ناکامه نېک او شېخ وي او که څه په لاسو ورغله نو بيا پکښې شېخي ، نېکي او مسلمانې نه وي. بيا ترېنه هر څه هېر وي. يعنې چې څه مومي ، که حلال وي او که حرام نو خېته پرې وراچوي ، يا که ډالۍ او ښمۍ مېلاوېږي نو بيا شېخي مېخي نه ټسوي. لنډه دا چې چاله هم څه په لاسو ورشي نو هغه بيا خپل وس کوي او چې چاته څه موقع نه مېلاوېږي نو هغه د ناکامه شېخ وي. نن سبا هم په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې څوک داسې د ناکامه شېخ جوړ شوې وي او د هغه پېژندګلو خلق د هغه په کردار او عمل خبر وي. نو هغوي ورته د طنز ، پېغور او لعنت په توګه دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "پيشو ده تر هغې شېخه چې به غوښه نه ده پېښه".

هـ ر ځـائـي لاس د بـري کـار دے د کـوتـک والادـه مېـښـه
کـه دې د پـرـه چـالـه وکـړـه بـيا وياـسـي پـي د پـخـه
دا چـي لاس کـښـي د حـاجـي دې دا تـسـمـيح غـانـي د هـاتـي دې
پيشـو دـه تـر هـغـي شـېخـه چـي پـه غوښـه نـه دـه پېښـه

پيشو ته وازدې سپاري

په دې منل کېږي هم د پيشو سره د غوښو او وازدو ذکر شوې دے. او مطلب ترېنه دا دے چې غوښې ، چيچرې او وازدې د پيشو دومره خوښې وي چې ورپسې ځان وژني او که څوک پيشو ته وازدې سپاري. نو هغه به څنګه امانتي پاتې شي ځکه چې پيشو ده تر هغې شېخه چې په غوښه نه ده پېښه. يعنې د منل نه مطلب دا شو چې څوک پيشو ته غوښې يا وازدې سپاري يعنې د وازدو څوکيداره او امانتداره پيشو جوړوي نو د هغه نه بل غټ ې وټوفه او کم عقل نه وي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړې او مشهور کړې دے. او په داسې حالاتو کښې يې استعمالوي جرته چې څوک څه شي داسې جا بنده ته د امانت په توګه په حواله کړي چې په امانت کېږي د خيانت خطره وي يا يې د ورکېدو ، خرابېدو ، ختمېدو او يا د قبضه کېدو خطره وي نو هغه غړي ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه دا دې څه وکړل! "پيشو ته وازدې سپاري" او په اردو ژبه کېږي هم د دې مطلب دپاره د وازدو په ځانۍ شوه يادوي او وايي چې:

"دوده کی رکھوالی وه بهی بلی".

پيشو خلق په اوله شېبه وژني

قيصه:

د دې منل په شا داسې يوه قيصې مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېږي يو زلمي واده وکړو. هغه زمانه کېږي ډېر ساده کان خلق وو. زلمي به د واده د دود دستور او د لانجو کوچنيو نه ناخبره وېو اکثر به ورله دوستانو څه دروغ رښتيا او ولته پ. لمته مشورې ورکولې. دا هم يو دستور يا جالاکي او مکر فرېب وؤ چې په اوله شېبه به زلمو په کور ودانو (مېرمنه) ب داب اجولو ، يا خپل زور ، دهشت او دبدبه به يې ښودله. خبر د هغه زلمي نه هم دوستانو په دوښه ورځ پوښتنه وکړه چې وايه اشنا څه رعب داب دې اچولې دے که نه. هغه ساده ځوان ترېنه تېوس وکړو چې هغه څنګه؟ هغه دوستانو ورته چل ول ښودلې دے چې خبر اوس هم څه تلي راغلي نه دي. نن شېبه داسې وکړه چې د خانه اشور جوړ کړه ، چا ورته وئېل چې جرګه راکېره کړه او چا وئېل چې پيشو. اخر ټول په دې رضا شول چې يو دوست به ورله پيشو راولي او دے به يې پورې کښې پته بوځي او په کوټه کېږي به يې راکېره کړي چې په کور ودانې ښه رعب داب پرېوځي. دوستانو ورته وئېل چې پيشو راکېره کړې نو تر څو چې درته ښځې ښه ډېر منت زاري نه وي کړي تر هغې يې مۀ پرېږده. دا زلمه ښه په جرت کېږي کور ته ورغی. او د ورتلو سره يې کوټک ته کوټي کړې. ښځه يې خو د اول نه ډېره وېرېده چې کي زما نه څه غلطي شوې ده. خو چې کله د بورۍ نه پيشو غر وهل او دې زلمي هم ورپسې ورتو پ کړو. پيشو مخکښې او دے ورپسې. کله يو کوټ او کله بل. کله د

کټ لاندې او کله د تونۍ. کله کڼۍ. ماته کړې او کله خانک غورځولې. نه پېشو کېږي او نه د کوتک کوڅار ورسې. دا ښځه خو څه شېبه په تماشه وه او بيا يې ترېنه پوښتنه وکړه چې خان دا ولې، دې پېشو غريبې څه گناه کړې ده. هغه زلمې ورته وئېل چې نن بې خامخا وژنم پرېږدم بې نه. هغه ښځه هم په ډرامه پوهه شوه نو ورته يې وئېل چې خان راځه دا ستا کار نه دے او هسې هم د دې کار وخت تېر شوے دے. پېشو خلق په اوله شېبه وژني. او وايي چې داسې د هغه وخت نه مشرانو دا خبره د منل په توگه مشهوره کړه او مطلب يې دا دے چې گڼې د دې کار وخت تېر دے. دا کار د اول نه کول پکار وو.

نن سبا په داسې حالاتو کېني استعمالېږي جرته چې څوک داسې د وخت تېرېدلو نه پس يا د موقعې نه وروستو خان باتور پاتور کوي. يعنې چې مار تېر شي او بيا يې په کرښه راباندې کړې وي نو داسې غړي ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې بس که بار! "پېشو خلق په اوله شېبه وژني".

پېشو د خدائے لپاره منبرک (مړه) نه نيسي

دا يو عام منل دے چې معنې، ی او مطلب يې د لفظونو نه څرگنده دے. گو چې نن زمانه کېني نه هغه پېشوگان ښته چې مړه اونيسي او نه هغه مړې ښته چې د پېشو نه وېرېږي، يا خو پېشوگان بزدله شو او يا منبرکان تکره او بهادره شول. خبر بيا هم دا منل په خپل ځان د کاني کرښه ده. د منل مطلب دا دے چې پېشو مړه نيسي نو دا د هغې خپل ضرورت او حاجت دے. يعنې دا د پېشو خپله خوراکه ده که جرې پېشوگانو منبرکان نه خول نو هېجرې به يې نه نيول. دا مثال يعنې د پېشو او د منبرک دا دښمني مشرانو د دې مطلب دپاره وړاندې کړے دے چې په انسانانو کېني هم ډېر داسې غړي وي چې هغوي د خپل مطلب او ضرورت دپاره د بل چا کار کوي. يعنې هسې د خدائے دپاره د بل چا کار بغير غرضه يا بغير مطلب نه کوي.

نن سبا په داسې موقعو او د داسې خلقو دپاره استعمالېږي. جرته چې څوک د بل چا څه کار وکړي. خو مطلب ترېنه خپل پورته کوي يا څه داسې خبرې کوي، يا جوړوي چې احسان په بل وړاوي خو مطلب او غرض ترېنه خپل سر ته کوي نو په داسې وخت او داسې غړي ته مشران د منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "پېشو د خدائے دپاره منبرک نه نيسي".

داسې پېشو _____ و _____ پېشو _____ دا _____ ش _____
د خدائے دپاره _____ د _____ ش _____ کار کوين _____

ت

تا د بل سترگې نه دي ليدلي ، تا سرې سترگې نه دي ليدلي

په منل کېږي د بل د سترگو او د سرو سترگو نه مطلب دے د بل چا بدمعاشي ، نشه ، غصه او د هغه زورورتيا ، يعني قهر پدې سرې برنډې سترگې. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې دا چا ته طنز ، پېغور او خبردارۍ (جېلنچ) ورکول دي. چې کي تۀ که ځان په سپر حساسوي. نو بل سوا سپر هم نشته ، يا د سر د پاسه سر وي. که تا د ځانه اشور پهلوان يا چمني خان جوړ کړے دے نو تۀ لا په چا اوږدې نه بې. او کله چې په داسې بنده پېښ شي چې د هغه سترگې ستا نه زياتې برنډې او سرې وي نو بيا به درته پته ولکي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ او مشهور کړے دے. او په داسې حالاتو کېږي بې استعمالوي جرته چې داسې څوک بنده خپله بدمعاشي او زورورتيا په چا غړيو او کيزورو خلقو جولي يا قانډوي. نو مشران ورته داسې وايي چې پخپله به سم شي. "تا لا د بل سترگې نه دي ليدلي".

تا راته څۀ د پېښ نه پشم خان جوړ کړے دے ؟

دا يو عام منل دے او مطلب يې دا دے چې د ځنې خلقو دا عادت وي چې د لږې او وړې خبرې نه ډېره او څښه خبره جوړه کړي. يعني څۀ معمولي خبره وي او هغه بنده يې دومره درنه کړي. هغه د چا خبره ، چې ناباري خبر يې نه شي ور لے. دا منل په داسې موقعو کېږي استعمالېږي جرته چې څوک وړې او معمولي خبرې له ډېر زيات اهميت ورکوي يا جرته يو عام او معمولي بنده په صفتونو او تعريفونو د زمکې نه ا - سمان ته او خبروې نو کله چې اورېدونکے د دغه صفتونو نه تنگ راشي او هغه بيان کوونکے د داسې قسمه خبرو نه منع کول غواړي يا هغه ملائمه کول غواړي نو دا منل ورته وړاندې کوي. او داسې وايي چې غلے کېښه يار! "تا راته څۀ د پېښ نه پشم خان جوړ کړے دے". او په اردو ژبه کېږي هم د دې مطلب دپاره داسې وېلے شي چې "بات سے بهتنگر بنانا".

د بعضو ځي خلقه _____ و دا د _____ عادت وي
چې يې د پېښ نه پشم خان جوړ کړے وينه

تا راته څۀ د ځانه چمني خان جوړ کړے دے ؟

د پښتو ډېر متلونو د څۀ خاص ځائے يا د چا خاص وگړي په نامه هم جوړ شوي او مشهور شوي دي. لکه سخي ارسلا خان ، متشم ، شاکل ، ميردين او داسې په دوي کېږي يو چمني خان هم وو. چې نن هم د خپل نرتوب ، بنه سرتوب او باتوري له امله په متلونو کېږي ژوند دے. وايي چې چمني خان ډېر نر او بهادر پښتون وو. نو ځکه د هغه کارنامي نن په متلونو او سندرو کېږي ژوندۍ او مشهورې دي او خلق يې يادوي ، د دې منل نه مطلب هم دا دے چې کي ځان د چمني خان غوندې باتور کي. يعني ځان ډېر باتور او بهادر حساسوي.

نن سبا دا منل په داسې موقع او حالاتو کېږي استعمالېږي جرته چې څوک په محفل کېږي ډوږې وولي. د دروغو خپلې کارنامي بيانوي يعني خپله درنه او د بل سپکه وايي او د ځانه يې داسې باتور او بهادر جوړ کړے وي چې د پاسه پرې بل نه وي. نو په داسې وخت او داسې بنده ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه غلے کېښه! "تا راته څۀ د ځانه چمني خان جوړ کړے دے".

تا سره نېکي کول په شکو کښې متيازي کول دي

دا يو عام منل دے چې په الفاظو کښې يې څه لږه ډېره يې شرمي يا يې حيائي ښکاري خو مطلب يې روغ دے. په شکو کښې چې کله اوبه توې شي نو شکې يې ډېرې زر داسې راکاږي لکه چې د اوبو وجود نه وے. يعنې اوبه ډېرې زر د شکو ويخ ته لږې شي. داسې د ځنو خلقو عادت وي که هغه سره څوک نېکي او احسان وکړي نو هغه يې ډېر زر هېر کړي. نه د چا احسان ياد ساتي او نه د چا مننه لري. مشرانو دا حالات او داسې خلق د شکو او د اوبو سره تړلي او گېلي دي. مطلب دا چې کښې دا داسې شوه لکه چې شکې اوبه ډېرې زر راکاږي او هېرې يې کړي. هم د داسې خلقو او داسې حالاتو دپاره دا منل وړاندې کيږي او داسې وېيل شي چې پرېږده يار! "تا سره خو نېکي کول په شکو کښې .... کول دي".

لکه په شکو اوبه توې شي داسې کم اصلو ته نېکي د خلقو ښينه

تا کومې مډ ، لمې کونډې کړې ؟

پخوا په زمانه کښې چې کله زمونږه په علاقه يعنې برصغير پلنډ مډ ، لمو حکومت او سرکار وؤ نو په ځنې علافو کښې واړه واړه څه داسې ولايتونه هم وو چې دهغوي د مډ ، لمو نه بغاوت کړے ووهغه وخت کښې زمونږ په سيمه د يو يوسفزو خانله يوا - زاد وطن وو. چې د مغلو د سرکار غلامي يې نه قبوله کړې وه او نه يې قبلولېغوي د خپلې ا - زاديانه د مغلو خلاف خپل د ا - زادی، تحريک او جهاد جاري ساتلے وو. هغه ټول حالات د تاريخ په پاڼو کښې ښه په تفصيل سره نن هم ژوندي دي او داسې د خوشحال خان خټک بابا او د مډ ، لمو تر مينځه جنګونه هم د تاريخ په پاڼو کښې ژوندي دي او دا د پښتون قام د باتورۍ ، قام پرستۍ او وطن پرستۍ يوه ښکلې او د ستائښ وړ نمونه او ورته ده! منل هم د هغه وخت د پښتون قام او د مډ ، لمو تر مينځه د جنګ جګړو له کبله جوړ او مشهور شوے د هغه ، ۱۱ يې دا جوړ پرېچې کښې يو بنده ته دا پېغور او طنز ورکولے شي چې نه د مډ ، لمو خلاف په جنګ کښې شريک شوے يې او که يې څومره مډ ، لم دې وژلي دي. چې د دهغوي نه ښځې کونډې پاتې شوې دي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کښې تا د ځانه باتور يا اشور جوړ کړے دے. نو ته څومره بهادر او باتور يې. ماته د خپلې باتورۍ کارنامې اوسبايه.

نن هم دا منل د دې مطلب دپاره په داسې موقع کښې استعماليري جرته چې څوک څه ډوږي وولي يا اوچتي لاپې وولي. نو د داسې سړي څه ، له په دې منل بندېږي او يا څوک چا پورې ټوټې مسخرې کوي. د دله توب او بې غېرتۍ پېغورونه ورکوي نو هغه نامرده يا بې غېرته بنده هم داسې ځواب ورکوي چې ښه ده زه خو دله شوم خوتا چې کوم د باتورۍ او بهادري کارونه يا کارنامې کړي دي نو هغه ماته اوسبايه. او دا پوښتنه ترېنه په دې منل کښې کوي او داسې وايي چې خانما! "کومې مډ ، لمې کونډې کړې" "پلا! کومې مډ ، لمې کونډې کړې دي".

تربور چې د تربوره کم وي نو

غوږ يې د پرېکولو دے

قيصه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کښې د يو سړي خر رنځور شوے وؤ. د خر غوږ خراب وؤ. چا پوهه سړي ورته وېيل چې د خر نه غوږ پرې کړه نو ښه به شي. هغه سړي د خر نه رنځور (خرابگوړ) پرې کړو او څه موده پس د دارود - رملو سره د خر غوږ ښه شو. د دې سړي يو تربور وؤ چې هغه هم خر ساتلے وؤ. هغه چې د تربور نيم غوږے خر وليدو نو کور ته لاړو او ښځې ته يې وېيل چې ښه تېره چاره راوړه. ښځې ترېنه پوښتنه وکړه چې په چاره څه کوي. سړي ځواب ورکړو چې د خر نه پرې غوږ پرې کووم. ښځې ورته وېيل چې سربله! اوچ په موجه د خر نه غوږ څله پرېکوي؟ سړي ورته ځواب ورکړو چې د فلاني د خر يو غوږ نشته ځکه يې ترېنه پرېکوم. ښځې ورته وېيل چې پاکل شوے يې څه؟ د هغه د خر غوږ خو خراب (رنځور) وؤ. ته څله د خپل خر نه سم او روغ غوږ پرې کوي. سړي ورته ډېر په غصه کښې ځواب ورکړو چې جب شه کم عقلي ښځې! تربور چې د تربوره کم وي نو غوږ يې د پرېکولو دے. زه د تربور نه په څه کم يم يا زما خر د هغه د خر نه په څه کم دے. او داسې د هغه وخت نه دا خبره په منل مشهوره شوه.

دا منل اکثر په داسې موقعو کېږي استعمالېږي چرته چې څوک شدت مار ، چغلخوړ او لمسون کولو والا سره جاته د ترېور خلاف شدت او لمسون کوي. نو دا منل ورسره ضرور وړاندې کوي او داسې وايي چې: "اهو خيال کوه کور!" "ترېور چې د ترېوره کم وي نو غوړ يې د پرېکولو دے". او ځنې خلق داسې وايي چې: "خر چې د خره کم وي نو غوړ يې د پرېکولو دے".

خـــــر چـــــې د خـــــره کـــــم شـــــي يـــــاره
داســـــې ترېـــــور تـــــه هـــــم د غـــــوړ شـــــي پېغور و نـــــه

ترور نیمه مور

مور په مخ د زمکې الله پاک داسې یو هستي پیدا کړې ده چې ټوله مینه مینه ده. زړه یې د مینې محبت او د رحم د جذبو نه ښه کونکې ډک پک وي. د اولاد په یو معمولي شان کړاؤ باندې د رحم دا جذبې داسې په جوش او موج کېږي شي چې د اولاد په ځانته هر قرباني ته غاړه نیسي. ځکه د مور بدل خو څوک نه شي جوړېدے. خو بیا هم الله پاک د مور شان رحم او څه لږه ډېره مینه د ترور په خمبیر (زړه) کېږي هم اچولې ده. ترور په پښتو ژبه کېږي د مور خور ته وئیلې شي. ترور په خور یو خور یو یعنی د خور په اولاد هم دومره مینه وي چې څومره په خپل اولاد وي. مونږ په ژوند کېږي ډېر داسې واقعات لیدلي او کڼلي دي چې ډېر داسې ماشومان چې د هغوي مور مړه شوې وي نو هغه تروريانو پاللي او لوڼې کړې دي. چې د مور نه پس که د جا په زړه کېږي مینه محبت ، ترس او د رحم جذبې وي نو هغه د ترور زړه وي ځکه مشران وايي چې ترور که ټول په ټوله نه وي نو نیمه مور ضرور کېدے او جوړېدے شي.

نن سبا اکثر په داسې حالاتو کېږي استعمالېږي چرته چې څوک داسې د ترور د لاس خواره ووموي نو په خپلو خبرو اترو کېږي د ترور شکریه ، مننه ، صفتونه او ستاینې هم په دې منل کېږي وړاندې کوي. او داسې وايي چې: "ترور نیمه مور". په اردو ژبه کېږي د دې مطلب دپاره داسې وئیلې شي چې "نالی" - دمی گهر والی".

تري شپيلي نه غواړي

قیصه:

په منل کېږي د تري نه تري څاروي او ځناور مراد دي. ځکه چې د تري سره شپیلې هم استعمال شوې دے. او شپیلې به زمېدارو غرو د څارو اوبه کولو دپاره وهلو. یعنی چې زمېدار غري څاروي اوبگوي نو هغوي په یو خاص سړ او طرز کېږي شپیلې وهي او هغه څاروے هم د شپیلې په طرز او مطلب پوهه وي. که ترے وي خو په اوبو څښلو شروع وکړي اوکه ترے نه وي نو په اوبو کېږي شونډ ووهي او بیا سر وخت کړي. دا منل هم د زمېدارو غرو په دې اړخ یا عادت پسې جوړ شوے دے. په دې لړ کېږي داسې یوه قیصه مشهوره ده. وايي چې یوه ورځ یو ساده زمېدار خپل غواڼۍ اوبونه ودرولے وو او شپیلې یې ورته وهل. هغه غواڼۍ اوبه نه څښلې او په وروستو یې د تلو زورونه کول. خو دې زمېدار به بیا په زوره د اوبو خواته رارول. او شپیلې به یې ورته وهل. دپاسه وړ باندې یو بل زمېدار راغے او تپوس یې ترېنه وکړو چې یار په شپیلو وهلو می زاره شته شوه خو دا غواڼۍ اوبه نه څښلې. هغه پوهه زمېدار ورته وئېل چې کم عقله! تري شپیلې نه غواړي. ستا غواڼۍ ترے نه دے ، که ترے وے نو په خپله به یې اوبه څښلې وے. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا په داسې حالاتو کېږي استعمالېږي چرته چې څوک په څه کار کېږي انې بهانې جوړوي. او هغه کار کول نه غواړي یا د څه کار ورته ضرورت او حاجت نه وي یا په خوراک او په څه کار کېږي ستونه او متونه غواړي. نو هوښیاران وايي چې دا ورے ترے نه دے. که ترے وے نو ستونه او متونه به یې نه غوښتل او دا مطلب ورته په دې منل کېږي وړاندې کوي او داسې وايي چې: "ترے شپیلې نه غواړي".

ترے کوهي پسې ځي کوهه تري پسې نه

دا يو عام منل دے چې په امروزه ژوند کښې زيات استعمالېږي. د بي بي دا ده چې گڼې څوک ترې وي نو هغه د اوبو په تلاش پسې شي، يا د اوبو ځائے يعنې کوهې لټوي او هلته ځان رسوي يا ورځي. د ترې او د کوهې د دې تړون نه د منل نه مطلب دا شو چې گڼې حاجتمند او ضرورتمند د حاجت او د ضرورت ځائے ته ځي. يعنې چې د کوم ځائے نه يا د چا نه چې ضرورت او حاجت پوره کيږي نو ضرورتمند هغه ځائے او هغه بنده پسې ورځي. هوبښارانو د ضرورت او حاجت دا فلسفه او حالات په دې منل کښې ستايلي او مشهوره کړي دي. او دا خبره يې په گوته کړې ده چې گڼې بنيادم خپل ضرورت او حاجت پسې خپله درومي. نه چې ضرورت او حاجت بنيادم پسې کور ته راځي.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې څوک داسې د چا نه څه شي وغواړي او ورته دا سپارځتنه او ضد هم کوي. چې کور ته يې راله راوړه يا څوک بل چا ته څه کار په حواله کړي. او د هغې گټه يا مېوه هم په کور کښې غواړي. نو که هغه ورکولو والا بنده اوږکان نه وي يا هغه دا نه غواړي چې له نوري ورله په څه. له کښې ورکړي نو ورته داسې وايي چې خانه! حاجت ستا دے که راغلې نو خپل حاجت، ضرورت او يا کار به پوره کړي کڼي زما مېټ کار نشته چې تا پسې کډې گرځوومه. هم دا مطلب ورته په دې منل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "ترې کوهې پسې ځي، کوهې ترې پسې نه".

تماشکير د نخښې مېنځ وولي

دا يو ساده او عام منل دے معنې، ي او مطلب يې د الفاظو نه څرگنده دي. اکثر داسې ليدے او کڼ شي چرته چې څه لوبه کيږي او په مېدان کښې لوبغاړي په مقابلې کښې وي نو د مېدانه بهر ناست تماشکير ډېر په جوش او جذبي سره د خپل طرف (ډلې) لوبغاړو ته شاباش، ډاډکېونه او مرسته ورکوي څوک جفي سورے او نعرې وهي، څوک په څه. له شپيلي او په لاسو تاري (چکچکي) غږوي. او چې څوک ډېر شوقين او جذباتي وي نو هغوي سم د لوبغاړو سره د مرستې دپاره زورونه کوي، جلونه او دوونه ورته هم وربښاي. داسې سپالي او مقابلې که چرې د نخښې او موخې د وېشتو وي نو په هغې کښې خو بيا تماشکير لا ډېر زورونه کوي او لوبغاړو له مرسته او ډاډکېونه ورکوي. څوک پکښې داسې هم وي چې باقاعده لوبغاړو ته جلونه وربښاي چې هلکه داسې يې ووله يا هلکه مېنځ يې اووله او داسې که د چا نه نخښه خطا شي نو تماشکير ورته نور هم په جوش او جذبي سره د وېشتلو جلونه وربښاي. او ځنې خو پکښې د ډېر جوش او غصې نه داسې هم وايي چې ارمان دے زه به نه وے نو، اوس به مې داسې په مېنځ وېشته وے چې دينا به کڼه وے. اصليت کښې دغه تماشکير د مېنځ د دحاله نه وي خبر چې په مقابلې کښې په لوبغاړو څه تېرېږي. کله چې سرے خپله ورمېدان ته شي نو هله ورته پته ولکي چې د سېره شو پخېږي. په منل کښې هم مشرانو د مقابلې دوران او د تماشکيرو حالت او کيفيت ستايله او وړاندې کړے دے.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې څوک داسې د چا په کار کښې څه غلطی، عېبونه او نقص راوباسي، يا ورته په څه کار کولو کښې خبرې کوي يا ورته د کار کولو جلونه وربښاي، يا ورته خپله لوبي، پوهه، جالاکي او استاذي ورمخکښې کوي نو په داسې وخت او داسې غړي ته خلق داسې وايي چې ستا به هم پته ولکي خو چې ورمېدان ته شي. د ډېر نه خو هسې: "تماشکير د نخښې مېنځ وولي".

ت، و ت ته يې اوخېزوؤ

ت، و ت ته خېژول يوه محاوره ده چې د لږ شان بدلون سره د منل په توگه هم استعمالېږي او مطلب ترې نه دا دے چې گڼې څوک په فرېب او جالاکۍ سره د هوکه کولېږي په څه د هوکه فرېب، جالاکۍ، ټکۍ توري او په خوږه څه. له او خوږو خبر و سره د چا نه څه شي بود کول يا څه قيمتي شي ارزان اخستل، يا وېر يا تر لاسه کول يا خپل خراب او ارزان شي په گران قيمت خرڅول، يا ترېنه خپل مطلب او غرض پوره کول او سر کولو ته. ت، و ت ته خېژول وئېله شي. لکه داسې وئېله شي چې د ښار خلق او دوکانداران ډېر زيات هوښار او چالاکه وي. او کله هم چې ورته د کلي څوک ساده باده بنده کېږ شي نو بيا راشه که تودېږي هغه ساده ک، ل چې شو په ځان پوهېږي نو دوکاندار پرې د شلو څيز په سلو ورتين کړے وي. بيا يو خوا هغه ساده غريب په لاره کوټې شمېري او بل خوا دوکاندار داسې وايي چې: "ت، و ت ته مې اوخېزوؤ". په دې حقله زما يوه ټپه ده چې:

ت ، ورې دې لالا وهي نورې دې عبدالله وهي

قصه:

د دې متل په حقله داسې وئيل شې چې پخوا په زمانه کېنې په يو کلي کېنې دوه ورونه وسېدل. دواړه ډېر ښه او نکره ځوانان وو. د مشر نوم زاهد الله وو او کشر عبدالله نومېدو. مشرۍ ډېر تکره او نر ځوان وو جرته چې به د مرانې کار وو نو هغه به پکښې مخکښې ولاړ وو. وايي چې يوه شپه په کلي باندې ډاکوانو حمله وکړه. د کلي خلق هم د ډاکوانو مقابلې ته اودرېدل. ټولو ځوانانو د ډاکوانو سره مقابلې کوله. دغه وخت زاهد الله ډېر په مرانه توره جلوله خو عبدالله په دغه وخت حاضر نه وو. اخر چې د ډاکوانو نه ډېر کسان مړه شول. او څه وتښتېدل. په سبا له د کلي خلق په گډه راجمع وو او خوشحالي يې نمانځلې. د کلي مشر خان ټولو وگړو له د دودۍ بندوست هم کړه وو. په دې موقع مشرۍ ورور زاهد الله حاضر نه وو. او عبدالله په هغه ډله کېنې ځان مخکښې او مشر کړه وو. په دغه وخت د يو مشر د خ ، لمې نه خبره وخته چې بېکاه د ت ، ورې وهلو په وخت زاهد الله وو او اوس خوراک له عبدالله د ټولو مخکښې حاضر دے. په دغه وخت يو بل مشر دا خواب ورکړو چې ا - هؤا. ورې يې لالا وهلي او اوس نورې عبدالله وهي. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د متل په توگه داسې مشهوره شوه چې: " ورې دې لالا وهي او نورې دې عبدالله وهي ".

نن سبا دا متل په داسې موقعو او د داسې خلقو دپاره استعمالېږي جرته چې څوک د بل چا په مرانو او کارنامو باندې خپله نامه ږدي يا اوجتوي ، يا د چا سر ته کړه کار باندې خپله نامه ټري. او د هغې وخت يا موقعې نه سود او کټه تر لاسو کوي. نو په داسې وخت هغه غړي ته خلق دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې: " ورې دې لالا وهي او نورې دې عبدالله وهي ".

ت ، ورې وهل ..... و ..... ل ..... لاوو
اوس ..... تېره ..... عبدالله وه ..... يې ..... خوندونه

توکل نر دے او اندېښنه ښځه ده

په دې متل کېنې هوبښارانو د توکل او د اندېښنې څرگندونه داسې کړې ده. چې د توکل مثال يې د سري (نر) سره او د اندېښنې مثال يې د ښځې سره تړلے دے. نر يعني سره زړه ور ، مضبوط او زړور وي او چې يو وارې د څه اراده وکړي نو بيا يې زړه له څه اندېښنې او وسواس نه راځي. پس توکل کوي او وردانگي. ځکه مشرانو توکل په نر حساب کړے دے. ښځه ذات په هر کار او هره خبره کېنې وسواس او اندېښنې کوي نو ځکه يې اندېښنه د ښځې ذات سره ستايلې ده. داسې يو بل متل هم مشهور دے چې مطلب يې د دې متل سره تړون خوري. او هغه دا چې: " ښځه د وسواس په ورځ پېدا ده ". هم د دې حالاتو څرگندولو لپاره مشرانو دا متل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او مطلب ترې نه دا دے چې توکل کول د نرانو خلقو کار دے او په څه کار کېنې زړه وهل يعني اندېښنې او وسواس کول د ښځو کار دے. نن سبا هم په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي جرته چې څوک داسې په څه کار او خبره کېنې اندېښنې او وسواس څرگندوي ، زړه وهي يا ښکته پورته کوي او توکل نه کوي. نو داسې غړي ته خلق دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې بار زړه پکښې مة وهه ، توکل پرې کوه وردانگه. "توکل نر دے او اندېښنه ښځه".

چې توکلي وي هغه نر وي په اندېښنو سره د ښځو رنگې ښينه

ت ، وکلې لارې خ ، لمې ته بېرته نه راځي

دا يو عام متل دے چې په امروزه ژوند کښې زيات استعمالېږي. ي يې د الفاظو نه څرگنده ده. چې گڼې يو ځل څوک لارې ت ، و کړي نو هغه بيا دوباره خ ، لمې ته نه شي راتل. او دا مطلب هوبښارانو د وخت سره هم ورکړے دے. او داسې وئيل شې چې تېر وخت په بېرته نه راځي. هم دا متل هوبښارانو د هر هغه کار او خبرې سره په مثال ورکړے دے چې په هغې وخت تېر شي يا يې وخته وشي. يعني د هر کار او خبرې يو خپل وخت وي. او هر څه په خپل وخت کول پکار دي. چې وخت تېر شي نو بيا وروستو سره ډېر افسوس او ارمان کوي خو تېر وخت نه شي راکړخولے. دوهم مطلب ترېنه دا هم اخذ شوه دے چې گڼې د هرې خبرې هم يو خپل وخت او موقع وي. که

څه خبره يې سوچه او بې فکړه او بغېر موقعي وشي نو بيا وړاندې بڼېدوم ډېر ستومانه او ملامنه وي. خو څه کوله نه شي. يعنې چې خبره يو ځل د څه لې نه ووځي نو هغه بيا لکه د ټوکر لارو بېرته نه راځي. البته خبره صفا کيږي خو سره پرې ملامنه ، پر او ټيټ سترگه جوړ شي.

هم د دې مطلبونو دپاره مشرانو دا متلونو جوړ کړي دي او خلکو ته يې د نصيحت په توگه وړاندې کوي. او داسې وايي چې: "وگلي لارې څه لې ته بېرته نه راځي". او داسې نور هم متلونو دي چې مطلب يې د دې منل سره تړون خوري. لکه وايي چې: "د ورځه تېرې اوبه بېرته نه راگرځي". "لوتې مرغۍ په لاسو بېرته نه راځي". د دې ټولو متلونو نه مطلب هم دا دے چې هر کار او خبره په خپل وخت او سوچ او فکر سره کول پکار دي. چې بيا وروستو بڼېدوم ستومانه ، شرمنده او ملامنه نه وي. او د افسوسه لاسونه نه مروي.

د څه لې نه ووځي ، د ټوکر لارې گډه داسې د ورځه او بېرته بېرته نه راځي

ته په کومو کندو سر يې

په کندو سر کېدل يوه عامه او ساده محاوره ده ، چې کله کله د منل په توگه هم استعمالېږي. يو مطلب ترېنه دا اخذ شوے دے چې چرته څوک په غلطو ، بدو او بې مطلبه کارونو او لارو سر وي نو دا داسې شوے لکه چې هغه سره د لارې نه بې لارې شوے وي. او په کندو کېرو سر وي. نو داسې بنده ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وائي چې! "ځانه دا ته په کومو کندو سر يې. او دوهم مطلب يې دا دے چې چرته دوه کسه په څه خبره کښې په بحث مباحثه وي او د يو بل نه مخالفه وي. د يو خبره د بل نه جدا وي. يعنې د يو بل خبرې سره اتفاق نه لري ، يا څوک چا ته څه خبره بيانوي خو هغه سره يې مطلب ته نه رسي يا ترېنه غلط مطلب اخلي. نو د داسې خلکو پام خپلې خبرې ته يا خپل مطلب ته د راکړخولو دپاره مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې "ځانه" دا ته په کومو کندو سر يې".

ته خو د لستوني مار يې

مار! هوښياران وايي چې مار هېڅ کله هم دوست کېدے نه شي. که د مار بچے ډېر په محنت ، خواړو زارو او نازونو سره وساتل شي خو هغه به د بڼېدوم دوست نه شي. ځکه چې د مار فطرت دے ټک ورکول. يعنې چيچل يا خورل. د لستوني مار نه هم مطلب دا دے که چېرې انسان يو مار سره موښه او محبت وساتي او ځان سره يې دومره نژدې کړي چې هغه هر وخت د بڼېدوم په منگ ، له يا په لستوني کښې ناست وي. خو د مار فطرت دے چې يو ورځ به هغه ټک ورکوي. هم دا مطلب او اشاره هوښيارانو د انسانانو په حقله ورکړې او مشهوره کړې ده. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې ډېر په اعتبار او باور کښې دې ټک راکړو. يعنې په اعتبار ، باور کښې ، خپلولی او خوږه دوستی کښې زبان ، تاوان ، تکليف او غم ځحکان رسول يا ورکول. او نن سبا اکثر د داسې نژدو او خوږ دوست په حقله استعمالېږي کوم چې په پاری دوستی کښې ټکي توري او دھوکه فرېب وکړي. او په خوږه دوستی کښې چې څوک دوست ته څه زبان ورسوي نو هغه ټک ، بدبختنه او بې وفا دوست ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار! "ته خو د لستوني مار يې".

څوک په يې لاری کښې چې غدار نشي لکه پېمار چي په لستوني کښې پېټ وينه

ته خو د هر دېگ څمځي يې

دا يو عام منل دے. د پېښنو په سيمه کښې اکثر په غمونو او بڼادو کښې ورېږي پخولے شي. دا ورېږي اکثر په ډېکونو کښې پخولے شي. د غم بڼادی دا دودۍ اکثر کسب گر پخوي. په ځنو علائقو کښې نايان او ځنو کلو کښې کولان. د پخلي والاسري (دېکار) سره يوه څمځي وي او هغه هم لکه د جان سورے وي. او دېکار په هر دېگ کښې هم هغه څمځي استعمالوي. يعنې ډېکونه که هر

حمچه يا څمځي لفظونه په دوهم مطلب کښې د چاپلوسۍ ، خوشامندگرۍ او حمچه گيرۍ دپاره هم استعماليري. لکه وئيل شي چې تۀ خو د فلاحي حمچه يې ، د هغه حمچه گيري کوه. دا مثل هم د دې مطلب دپاره وړاندې شوے دے. جرته چې يو غړے داسې د هر چا چاپلوسي ، خوشامندگري او حمچه گيري کوي يا د هر چا خبرې ته ځان بڼه وايي والا معامله وي. يعنې کوکو ځان بڼه وايي او وا ځان ته هم بڼه وايي. نو د داسي خلقو په حقله دا مثل وړاندې کيري او داسي وئيل شي چې: "تۀ خو د هر دېک څمځي يې".

تہ شوک یی! خامخا

دا د طنز او پهغور ورکولو یوه فقره ده چې په محفل کېنې اکثر داسې درېځي تر وړاندې کولې شي. څوک چې داسې بې تېبوسه او نابللې د جامېنځ ته وردانکي. یعنې د دوو غړو یا د لې تر مېنځه په څه کار یا په خبرو کېنې ځان شریکوي. صلاح او مشوره کوي خو هغه کسان یا ډله د دې نابېلې صلاح مشوره نه خوښوي او نه مني. بلکې په شرکت کېنې یې بد گڼي. نو هغوي دغه غړي ته د طنز او د پهغور په توگه داسې وایي چې هلکه ته څوک یې زمونږ فیصله کولو والا، یا نا ته ضرورت نشته په قلاړه کېښنه. ته څله د بل په کار کېنې کار لري، یا ته زمونږ په خبرو کېنې غرض مه لره. نو دا مطلب ورته په دې مثال کېنې وړاندې کوي او داسې وایي چې: "ته څوک یې! خامخا".

تہ د کوم بن لرگے یی /
تہ د کوم باغ مولی یی

دا یو عام او ساده مثل دے معنا، ی او مطلب یې د لفظونو نه څرگنده دي. دا مثل د سوال کولو په شکل کښې دے خو مطلب یې عام سوال نه دے بلکې جاته زورنه او د مقابلې دهمکې ورکول دي. دا مثل د داسې حالتونو دپاره مشهور او وړاندې شوو دے جرته چې د دوو کسانو په خپلو کښې څه جنګ جګړه وي او یا یې په څه څه خبره بحث مباحثه وي او په دوي کښې یو تن ځان مخکښې او باتور باتور کوي پکې یا د جنګ دهمکې ورکوي او هغه بل بنده د ده په رعب داب او دپکو کښې نه راځي. او وېره یې ترې نه کيږي یا نه وېرېږي. او جنګ ته تیار وي نو هغه هم ورته د دهمکې او خبرداري (جېلج) په توګه دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې څه مرګه! "نه د کوم بل لږکې یی" یا "نه د کوم باغ مولی. ئی".

د نامعلوم۔ ب۔ ن۔ ل۔ ر کے ش۔ ی
شوک جی د جامینخ لہ بقمر ٹوسہ خینہ

تہ ہاریانو سرہ اکی جنگے
تہ ہاتھیانو سرہ تانتی جوی

قصه:

زموږ د پښتونخوا په سيمه کښې په خصوصي توگه د کوټڼې په علاقه او د هشتنغر او د پېښور ښار سره نژدې په خواو شا علاقه کښې يوه ډېره زړه او مشهوره لوبه د اکو جنګولو لوبه ده. دا لوبه نن سبا هم په ځنو علاقه کښې د اختر په ورځو شپو کښې خوندي کولې شي. پخوا چې څنگه خلق سادګان وو نو داسې د هغوي لوبې هم ډېرې ساده باده وې. دا لوبه داسې کولې شي چې د جرګو اکې وېشولې شي. رنګونه ورله ورکړي او بيا يې د يو بل سره جنګوي. د اختر په مېلو کښې اکثر دوکاندارانو داسې اکې د مخکښې نه تيارې کړي وي او په هغه دوکانونو دا لوبه کړمه وي. يعنې خلق د دوکان نه اکې اخلي او جنګوي. دا لوبه داسې کولې شي چې يو وکړې په موتي کښې

اکی داسې اونيسي چې د هغې سر د موتي نه لږ پورته ښکاره وي او بل کس بيا په بله اګۍ گزار ورکوي چې کومه اګۍ ماته شي نو د هغه بنده بېلات وي او د بل کټنه، هغه ماتې اګۍ بيا ګڼې والاته مېلاوېږي. او داسې دا لوبه ډېر په شوق او د يو بل په ضد کېنې خوندي کېږي. وائي چې پخوا په زمانه کېنې داسې يو کلي وال بنده د اختر په ورځو کېنې ښار ته تلې وؤ. په مېله کېنې يې دا لوبه وليده، هغه هم لوبه شروع کړه. اګۍ به يې اخستې او بائيللې، ښاريان خو هسې هم ډېر چالاکه وي او د اګو په جنگ کېنې خو هغوي بيا ډېرې چالاکۍ او د هوکې کوي. اکثر يې د لرکي نه اګۍ جوړې کړې وي او هغې له يې رنگ روغن ورکړې وي. دا ساده هلک هم په داسې چا پېښ شوې وؤ. چې هغه ورله د اګو په جوارۍ (جنگ) کېنې ټول جېب خالي کړو. دے چې څو په ځان پوهېدو نو بيا الله هم پاک او دربار هم پاک. نه بيا د مېلې په خوند پوهه شو او نه په رنگ. اورے ترے پياده کلي ته زورندروان شو. ماښام په تياره په ډېکو ډېکو کلي ته ورسېدو. په کلي کېنې ترېنه يو مشر پوښتنه وکړه چې هلکه ولې ته خو داسې خفه، زهيره او ناخواله راروان يې. په دې وخت د کومې؟ هغه هلک ورته ټوله قيصه تېره کړه چې د ښار په مېله کېنې مې د اګو په جنگ کېنې ټولې پېسې بېلې. نار نهوړ دا دے اوس پياده را ورسېدوم. هغه سړي ورته وېيل چې کم عقله! ښاريانو سره اګۍ جنگولي، هغوي خو هسې په پاؤ کېنې سرے وهې. او داسې وايي چې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توګه مشهوره شوه. او مطلب يې دا دے چې کي په څه کار يا څه خبرو کېنې د ماهر لوبغاړي او استاذ بنده سره مقابلې مۀ کوه او هم داسې چا چالاکه، د هوکۀ باز او فرېب ژن غړي سره لېن دېن يا کار روزگار مۀ ساته.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي جرته چې څوک په څه مقابلې کېنې، يا په څه کار او يا په څه لوبه کېنې يو غړے ور شي او بل پر. نو هغه ور غړے ورته د طنز په توګه داسې وايي چې ته دومره نه يې چې زما مقابلې وکړې، يا ته د لوبغاړو سره د مقابلې جوګه نه يې. نو دا مطلب ورته په دې منل کېنې وړاندې کوي. او داسې وايي چې. "ته ښاريانو سره اګۍ جنگۍ". او يا "ښاريانو سره اګۍ مۀ جنگوه". او په ځنې علائقو کېنې داسې وېيلې شي چې. "هاتېهانو سره ټانټې مۀ جوه".

ته کوز شه ټټو ما له راکه

ته کوز شه ټټو ماره چې زۀ سور شم ستا دپاره

قيصه:

وايې چې پخوا په زمانه کېنې يو سرے په سفر پياده روان وؤ. د څۀ مزل کولو نه پس هغه سره يو بل بنده ملکرے شو. چې په س سور وؤ. دواړه په کېو شېو کېنې مشغول په سفر روان وو. دې پياده سړي په زۀ کېنې کرل رېيل چې په څۀ جل وزن دې سړي سره به س سور شپه يو موقع کېنې دې ا س والا سړي وېيل چې بار زۀ خو ډېر د لرې نه راغلم او ډېر سترے شوے يم. هغه پېدل سړي ورته د ټوږي په انداز کېنې خواب ورکړو چې ته کوز شه ټټوماره چې زۀ سور شم ستا دپاره. مطلب يې دا وؤ چې کي ته په ناسته ناسته سترے شوے يې. ته کوز شه او ټټو ماله راکړه. ته به په پياده سفر دمه شي او زۀ به لږ په ټټو دمه واخلم. هغه ټټو والا ورته وېيل چې دوسته، خفه کېږه مۀ. ځنګه چې زۀ سترے يم داسې مې ټټو هم سترے شوے دے. ښۀ به دا وي چې مونږه جرته په سېوري لږ ارام وکړو نو ټول به دمه شو. او داسې وايي چې د هغه وخت نه دا خبره مشرانو په منل مشهوره کړه.

نن سبا د داسې غرضي غړي په حقله استعمالېږي جرته چې څوک د خپل غرض او مطلب دپاره بل ته جلونه ښايي، يا ورته لارې ګودرې سموي، يا ورښايي خو مطلب او غرض يې خپل وي. نو په داسې وخت او موقع هغه سړي ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې دا خو داسې شوه لکه چې. "ته کوز شه او ټټو ما له راکړه" يا "ته کوز شه ټټوماره چې زۀ سور شم ستا دپاره".

ته هم ظالم يې، خو دود غوايان نشته

قيصه:

پخوا د زميندارو خلقو ژوند ډېر ګران وؤ. زميندارۍ کېنې به دوي ډېر محنت، کړاونه او خوارۍ کولې. نن سبا خو ترېکټرو او مشينانو د زميندارو ژوند ډېر اسان کړے دے. ترېکټر په لږه شېبه کېنې ډېره زمکه دوه درې ځله بوي کړي. او د فصل دپاره يې تياره کړي. پخوا زمانه کېنې به زميندارو په غوايانو بوي کولې. يعنې زمکې (پټې به يې اړول) ښۀ تکره زميندار او تګو (لمبې) غوايانو به جرته په ټوله ورځ کېنې يو جريب نيم پټ اړولو. داسې وايي چې هغه زمانه کېنې يو زميندار وؤ چې هغه به د بوي دپاره سحر تلولو او په تياره ماښام به راتلو.

يوه ورځ دا زمېدار د پټي نه واپس راروان وو چې په لاره كېنې يو دوه اوزگار خېل ناست وو. هغه يو كس دې بل ته وئېل چې كوره دا كاكا څومره ظالم دے په دې غوايانو څومره ظلم كوي بچر وختي ځي او په ماسخ ، تن راځي. په كار يې د غوايانو څرمن وويسته. دا خبرې دې زمېدار سړي واورېدې. هغه چې دې كسانو ته رانژدې شو نو ځواب يې وركړو چې خانه! تۀ هم ظالم يې ، خودوه غوايان نشته، يعنې ستا د وس لاندې غوايان نشته نو ځكه دې د خانه بڼۀ سرے جوړ كړے دے. يعنې مطلب دا چې تۀ هم ظالم يې خو ستا په څۀ شي وس تۀ رسي. داسې د هغه وخت نه دا خبره مشرانو د متل په توگه مشهوره كړه. نن سبا دا متل هم داسې كسانو ته وړاندې كيږي. چرته چې څوك د بې وسۍ له كبله بڼۀ سرے جوړ شوى وي نو كه داسې خلق د چا په كردار باندې څۀ داغ لكوي يا نور خلق په بدو حسايوي او يادوي نو په داسې وخت دغه سړي ته مشران دا متل وړاندې كوي او داسې وايي چې يارا! "تۀ هم ظالم يې ، خودوه غوايان نشته".

تېرو ته يې پام نه شي

قيصه:

دا د شېطانت شرارت او د لمسي وركولو يوه محاوره او جمله ده. د دې په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه كېنې د دوو زمېدارو په اوبۀ خور باندې جنك وو. يو پهلوان وو او بل كمزورے. دې پهلوان هغه كمزورے په لختي كېنې رامنځېله كړے وو. او د بېلجې په سته يې پرې راباندې كړي وو. په دغه وخت يو شېطان خويه او شرېر سرے په لاره تېرېدو. هغه وليدل چې دوه كسه په جنك دي. نو د خلاصې او سولې صفالي په ځائ ورنه په پوله اوږدېدو او دا نعره يې وهله چې خدايه خبر! تېرو ته يې پام نه شي. اخر چې دا اواز د هغه پهلوان سړي تر غوږو شو او هغه ورنه بېلجې په دوه لاسي په تېرو كړه او د هغه لاندې پروت سړي سر يې په يو گوډار دوه ټوټې كړو. يو مړ شو او بل خندان ته ورسېدو او داسې د هغه وخت نه دا خبره د متل په توگه مشهوره شوه. مطلب ترېنه دا دے چې كڼې د شېطاني او شرارت په كار كېنې چا له لمسه او ترغيب وركول. نن سبا هم په داسې وخت او حالاتو كېنې استعمالېږي چرته چې داسې د جنك جگړې حالات جوړ شي نو څوك شېطان خويه بنده وركېنې د شرارت او د لمسي دپاره دا جمله يا نعره پورته كوي ، يا اكثر يې دوستان خپلو كېنې د طنز او مزاح په توگه هم يو بل ته استعمالوي او داسې وايي چې خدايه خبر! "تېرو ته يې پام نه شي".

" ج "

جنگ کور کوي او بېرې په صحرا نه خوري

قيصه:

د دې متل په حقله داسې قيصي مشهوره ده، وايي چې پخوا په زمانه کښې يو دوه شپونکي ډېر خواره دوستان وو. دوي به په صحرا کښې اکثر يو ځاي گډې پيژې غولې. يو ورځ چې دوي په صحرا کښې يوځاي شول. يو شپونکي په چارو کښې بېرې (کرکې) ټولې کړې وې. دې بل دوست ته يې بېرې ورکولې. چې والا يار وخوره. خو هغه دوست يې مرور او خفه خفه کېدو او بېرې يې نه اخستلې. هغه بېرو والا دوست تر پنه پوښتنه وکړه چې دوسته څه چل شوې دے په څه خفه او مرور يې. هغه بل ورته ځواب ورکړو چې دوسته ستا نه خفه نه يم. خو ما سحر کور جنگ کړې دے. نو ځکه بېرې نه خورم. هغه بېرو والا ورته وئېل چې پر پرده لېوني! جنگ کور کوي او بېرې په صحرا نه خوري. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د متل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا دا متل د داسې خلقو دپاره استعمالېږي څوک چې داسې د کوره خفه شوې وي او د بارانو په محفل کښې هم ځان خفه کوي، يا د يو دوست نه خفه وي او د بل دوست سره هم هغسې د خفگان او مرورتيا سلوک ساتي، يا ځان ورته خفه او مرور کوي. نو نور دوستان ورته دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار! "جنگ کور کوي او بېرې په صحرا نه خوري".

"

چ

چرتنه هندوان او چرتنه د وتان

قيصه:

کله چې هندوان او مسلمانان يو ځای په يو وطن (برصغير) کېنې وسېدل. نو هغه ورځو کېنې د پښتنو په علاقه کېنې هم ځای په ځای لږ ډېر هندوان ا - بلوڅو ورځ څه پښتانه هلکان د ت . وتانو په موسم کېنې د غرمې ت . وتانو خوړلو دپاره لږل. دوي سره د هندوانو يو هلک هم ملکره شو. هلکان ټول ونو ته وختل خو دا هندو هلک ونې ته نه شو خنډې نورو ملکرو ورته څه لږ ډېر ت . وتان وخنډل ، خو دې هندو هلک بيا هم ونې ته د خنډو تکل کولو. خپلو ملکرو دے بيا بيا منع کولو. چې د ونې د خنډو نه يې ، لاندې به گوډار شي. خو هغه هندو هلک هم دا ضد نيولې وؤ چې اوس خو به ارو مرو دې ونې ته خېژم. اخر چې ونې ته تر څه حده پورې وختو نو پښه يې خطا شوه. او سر د لاندې راوغورځېدو. هغه وخت د يو هلک د خ . لمې نه دا خبره وخته چې هېرته هندوان او چرتنه ت . وتان. او داسې د هغه وخت نه هوسيارانو دا خبره په منل مشهوره کړه. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې چرتنه دا خلق او چرتنه دا کار يا چرتنه ت او چرتنه دا کار ، يا تڼه د دې کار د کولو لائق نه يې او يا تڼه دا کار کولې نه شي. نن سبا دا منل په داسې موقعو او حالاتو کېنې استعماليري چرتنه چې يو سره د څه کار د کولو جوگه نه وي. او هغه بيا هم د هغه کار کولو کوشش کوي ، خو کولې نه شي يا ترېنه هغه کار وران او خراب شي. نو د هغه په ناکامه کېدو او پر راتلو باندې ورته خلق د طنز په توگه دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې څه مړه! "چرتنه هندوان او چرتنه ت . وتان".

چې د غـ وېي لـ وني خـ وراک شـ وه
لکـ هـ ندوانو چـ چې تـ وـ تـ ان خـ وړلي وينـ هـ

چرک خو يو مارغه دے چې چا اونيوؤ

د هغه دے

قيصه:

چرکان صحرائي هم وي او کورني هم. صحرائي يعني ځنکلي چرکان الوڅي او کورني چرکان الوتے نه شي. حقيقت هم دا دے چې چرک د مارغانو د کورنۍ نه يو مارغه دے خو چې چا په کور کېنې ساتل وي نو هغه د مالک مال ، جائيداد او حق گڼل او منل شي. د منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېنې يوه ورځ په جومات کېنې مولوي صېب ډېر په جوش او جذبي سره مسئلې بيانولې. د حلالو ، حرامو او د پردي مال په ناحقه د خوړلو خبرې ترې او بيان کېدلو سمه ته کوره چې هم په دغه ورځ د م . ملا صېب کړه د چا چرک راغلې وؤ او د م . ملا صېب کور ودانې (مېرمنې) هغه چرک حلال کړه او بڼه مزېدار يې پوخ کړه وؤ. کله چې مېرمنې د م . ملا د خ . لمې مسئلې او خبرې واورېدې نو ډېره زياته خفه او ځان ته ملامنه شوه. چې کني نن مي لويه گناه کړې ده. د سزا او وېرې له کبله يې په زړه کېنې کرل رېږل چې اوس به څه کړي. اخر په دې صلاح شوه چې مولوي صېب ته ټوله قيصه رښتيا بيان کړي. کله چې مولوي کور ته راغی نو مېرمنې ورته ټوله قيصه تېره کړه. مولوي هم په دوؤ کېنې حېران شو. چې اوس څه فيصله وکړي. که چرک حلالوي نو د خپل تازه بيانه جار ووځي. او که حراموي نو کور ته راغله په تالي کېنې تيار چرک يې د گوټو ووځي. څه شېبه خو مولوي صېب په سوجونو ډوب وؤ. او اخر يې دا خبره زړه له راغله چې راشه پښې ورله اوږو ته کړه. مسئله به په مسئله پاتې شي او چرک به راته هم په کور پاتې شي. نو بنځي ته يې په خندا کېنې وېښل چې کم عقلي! "چرک خو يو مارغه دے چې چا اونيوؤ د هغه دے". او داسې د هغه وخت نه دا قول مشرانو د منل په توگه مشهور کړو او مطلب يې دا دے چې گڼې څه شے چې څوک ومومي نو هغه موندے شے هم د هغه بنده شي. يعني چې چا له په لاسو ورغے نو د هغه حق او ملکيت دے.

چي اختر تهر شي نو نكريزي په دېوال اوټپه

واپي جي پخواهه زمانه کڻي يوسرے بل وطن ته مزدوری له ٿي ۽. يو ڪال مزدوري خوري بي وکره او د اختر ورغو له کور ته راروان شو. د خان سره بي د کور اود کور والو دپاره څه سود سودا هم ڪري وه. پخواهه پياده مڙي وي. دا سرے هم پياده کلي ته راروان وو. د الله پاڪ ڪره داسي وشو جي دا سرے اختر له کلي ته ونه رسيدو او اختر پري په لڙه راغے. اخر جي د اختر نه څه ورځي پسي دے کور ته ورسيدو. کور والا ورته هم ڊبر لهاله ناست وو. او په راتلو بي ڊبر خوشحاله شول. دڏ جي جال څه راولي وو نوهر جات به بي خپل خپل ڳيرونه حواله ڪرل. مېرمن (کوروداني) له بي نڪريزي راولي وي. دي سري بڻجي ته وٽيل جي اختر خو تير شو خو خبر دان نڪريزي ستا دي ، خان له بي ولکوه. بڻجي ورله خواب وکرو جي سره به در کار خپل يو وخت وي جي اختر تير شو نو نڪريزي په دېوال اوتبه ، نه اوس په نڪريو څه ڪرم. داسي د هغه وخت دا خبره مشرانو پيا دمنل به توگه مشهوره ڪره او مطلب تري نه دا دے جي گهي د هري خبري او د هر کار کولو يو خپل وخت وي او جي هغه وخت تير شي نو بيا د هغه کار نه هغه شان خوند وي او نه مزه. نن سبا دا منل خلق په داسي موقعو کڻي استعمالوي. جرتھ جي د جانہ د څه کار کولو وخت تير شي او هغه بيا هم د هغه کار کولو هڻه کوي. نو خلق ورته دا منل وړاندي کوي او داسي واپي جي پرڀرہ يار اوس وخت تير دے او!" جي اختر تير شي نو نڪريزي په دېوال اوتبه".

دهويش يارانو دا وېنه
جی اختر تمري پيا پري سره کړه دېوالونه

چی اوربشه پوره شی نو خه بهانه شی

اوريشه د پخوا زماني غله ده. نن سبا هم پيدا كيږي خو ډېره گه كوزه. د غنمو شان بلكې د غنمو نه هم زياته قيمتي او د ژوند دپاره ډېره ضروري ده. نن سبا د سانس او حكمت د نوي لټون (پېرچ) له كبله دا خبره په گوته شوې ده چې د ژوند ژواك لپاره اوريشه ډېره قيمتي او گټه وړه څيز دے. اوريشه د ډيرو مرضونو دپاره علاج او شفاء ده. دا خبره خو نن په گوته شوي ده. خو زمونږه مشرانو الله زده چې د كله نه د اوريشې مثال د ژوند سره تړل ؤؤ. او د اوريشې داتړون ، حاجت او ضرورت يې په دې مثل كېني مشهور كړے دے. او مطلب يې دا دے چې كې د جا اوريشه (رزق) پوره شي نو ورته څه نه څه بهانه جوړه شي. او هغه بيا د بلې دنيا په سفر روان شي. يعنې حاته څه مرض ، چاته حادثه ، چاته اوبه او چاته اور بهانه شي او يا څوك قتل شي. يعني د مرگ دا ټول اسباب يوه بهانه ده. په اصل كېني خبره د اوريشې ده او كله چې اوريشه (رزق) پوره شي نو سره مر شي. نن سبا هم به داسې موقع استعمالېږي چرته چې داسې څوك په حق ورسې يعنې پر شي نو په داسې موقع اكثر مشران داسې وايي. چې خبره د رزق ده ، بس چې: "اوريشه پوره شي نو څه بهانه شي".

واړه كارونـ ه د قـ حـ رت دي

خه یی بهانه شی جی دانسه یی ختمه شهینه

چي اوبسان ساتي نو دروازي دنكي ساته

دا یو سادہ مثل دے او په امروزه ژوند کېنې زيات استعمالېږي. ی بې د الفاظو نه څرگنده ده، يعنې اوبښ چې په ټولو ځناورو کېنې دنگ لور دے. نو د هغه دپاره لږمي دروازه دنکه پکار وي. ځکه چې په جينته يا وړه دروازه باندي د اوبښ تگ رانگ گران دے. او مطلب د مثل دا دے چې گڼې که د اوبښ رنکې غټ او لوئے کار کوې يا کول غواړې نو لکه د دنکې او لوړې دروازې شان ورته زړه هم لوئے کړه يا لوئے ساته.

زُزْهٖ وَرْتَهٗ غَدَهٗ دَر دِي اَوْجَهٗ تَكْتَرَهٗ
د اَوْنِ سَخْتَنِ لَهٗ دَر لَهٗ رَو پَك رَاخِنَهٗ

دا د مشرانو او هوښيارانو يو عام قول دے. چې د مثل په توگه هم استعماليريدنه. ی يې د الفاظو نه ظاهره ده. اوکله د يو قسم سبزي ده. دا ډېره قيمتي او د کار شے ددې ډېرو مرضونو دپاره د دارو د رملو کار ورکوي. خاص کر د وينې د تېز رفتار (High Blood Pressure) دپاره ډېره تر ټاکنه د ښځه سره نورو ډېرو دارو د رملو کښې هم د دې کښون لژمي کله شي. زمونږ په امروزه ژوند کښې دا د سالن (اينکولي، پخکړي) لازمي حصه او جز دے. په اينکولي کښې د دې گڼون، داغ يا بکار خوند، مزه او ذائقه جوړوي او زياتوي. د دې ټولو خوښو سره سره د دې يو علت يا بدواله هم دے. او هغه دا چې دا ډېر تېز بوي لري. چې په سالن کښې پخه شي نو بوي يې مات او ختم شي او يا ډېر کم شي. خو کله اوکله ډېر تېز بوي لري او بوي هم د خوښې بوي نه وي. بلکې داسې بوي چې په انسان ډېر بد لکي. په دې حقله يو حديث شريف هم دے. چې رسول الله ﷺ د اوکې خوراک منع فرمائيلې دے او په خصوصي توگه چې جومات ته د تلو په وخت خوراک بالکل نه دے پکار. ځکه چې کله اوکله څوک اوخوري نو د هغه سړي نه بد بوي ځي. او دا داسې بوي وي، ښېدام څه چې فرښتو ته ترېنه هم تکليف رسي. جا چې اوکله خوړلې وي نو هغه غږه نه بيا دا پټوله شي او نه ترېنه انکار کوله شي. او داسې غږه ښه په اسانه او ښه صفا پېژندے شي. د اوکې خوراک، بوي او د هغه غږي په اسانه د پېژندلو دا حالانو مشرانو په دې مثل کښې ستايلې او مشهور کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چې کښې څوک څه کار وکړي نو په هغې کښې څه نه څه اشارې يا څه نخښې نښانې داسې وي يا پاتې شي. چې د هغې نه د هغه کارکوونکي بنده په اسانه پېژندلو وشي. نو ځکه ورته بيا خلق گوته نيسي چې دا کار دې بنده کړے دے. يعنې د مثل نه مطلب دا شو، چې څنگه د اوکې د بوي نه غل (خوړلو والا) پېژندے شي نو داسې د څه نخښو نښانو نه هم غل (کار کوونکي) پېژندے شي.

دا مثل نن سبا د داسې خلقو په حلقه استعمالیږي چرته چې څوک داسې شے غلط کار یا خبره وکړي ، خلق ورباندې بدرد او لعنت ملامت وایي. او که هغه بنده د هغه کار یا خبرې نه منکر وي نو خلق ورته دا مثل ورباندې کوي او داسې وایي چې که چرې تا کښې شے غلا نه وے. نو خلقو په درباندې نه وئبل ځکه." جی اوکه نه خوری نو بوی تری نه ځی".

چې اوکړه نه خوړي بوي ترې نه ځي
داسې په روغ وخلق و نه شي الزامونه

د پښتو ژبې پوهانو، هوښیارانو او استادانو چې د پښتون لفظ (ټوکی) نه کومې معنې جوړې کړې او اخذ کړي دي نو هغه څه په دې رنگ دي: پټ، پټ، بڼ، بڼاخ، ت، توریال، و، وفادار، او، ننگیال، یعنی (پ ټ ټ و ن= پښتون). چې پټ، بڼاخ، توریال، وفا او ننگ راجمع شي نو پښتون ترېنه جوړ شي. او حقیقت هم دا ده چې پښتون قام په نېز د نورو قامونو بڼه توریال، ننگیال او وفادار قام ده. د پښتنو تاریخ هم په دنیا بڼه روښانه، ستایلی شوی او منلی شوی ده. د دې قام دا یو لوی صفت او عادت ده چې دوي د ژوند په هر اړخ اثباته رسېدلی وي. که دوستي او وفا شوه نو سر باښللو ته پکښې تیار وي. که دښمني شوه نو هم هر وخت کفن په سر ترلې ولاړ وي. که نرتوب او مرانه شوه نو هم دوي د هر قام نه مخکښې ویکه تقوی او پرېزگاري شوه نو هم دوي د نورو قامونو په نېز ډېر تقوی، دار او اېمانداره دي. خو هم داسې که څوک پکښې دله، دوس او بی غیرته اوڅږنې نو هغه هم بیا په دې لړ کېنې آخری حدله

رسېدلې وي. بلکې حدونه يې مات کړي او ډنډۍ ورباندې ماتې شوې وي. هم د دې حالاتو او د داسې غري په حقله هوښيارانو دا متل جوړ کړې او مشهور کړې دے. کنه د خر ، ټټو يا د بل باري څاروي دپاسه اچولې شوې يا ترلې شوې هغه د بورو يا د کينډرو کېږو ټکرو (اسباب) ته وايي کوم چې د څاروي خپل حاجت او ضرورت وي. يعنې د څاروي د حفاظت دپاره ورباندې ترلې شي. نو ځکه دا کنه د څاروي يو شان خپل وزن منل او کتلې شي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې گڼې که يو څارو د دومره کمزورۍ او يا دله دوس شي چې هغه خپل وزن (کنه) هم نه شي وړلې نو هغه به نور څه وکړي ، يا د هغه نه به نوره څه طمع لرلې شي. هم دا مطلب مشرانو په دې متل کښې ستايلې او مشهور کړې دے او مثال يې د بنيادم سره ورکړې دے. د بنيادم لپاره د (کنې) وزن نه مراد خپله خرجه ، د کور غم بنيادي او ماته کړ ، ډه يعنې د کور حاجتونه او ضرورتونه پوره کول. يعنې مطلب دا شو چې څوک پښتون غرۍ دله دوس شي نو هغه بيا خپله خرجه ، يعنې کور ماتې کړ ، ډې هم نه شي پوره کولې يا نه شي وړلې ، يا پوره کول نه غواړي نو د داسې دله دوس ، بې ننگه او بې غبرته غري په حقله مشرانو دا متل وړاندې کوي او داسې وايي: "چې پښتون دله شي نو خپله کنه هم نه شي وړلې".

چې پوره يې نه وي ، که سر يې د کاني لاندې کړې نو هم نه مري

دا يو عام متل دے چې مشرانو د مرگ د نېټې په حقله جوړ کړې او مشهور کړې د هغه ، ي خو يې د الفاظو نه څرگنده ده او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې د جا د مرگ نېټه يعنې وخت پوره شوی نه وي. او له د ژوند اورېشه يې په دې دنيا وي نو که د هغه سر له کاني راخلاص کړې هم مر به نه شي ، يا که د څه حادثې او يا - فت له کبله او کاني لاندې کېږ شي نو هم به ژوندۍ وي. او داسې څو څو ځله مونږه ليدلي او کتلي دي. تازه مثال يې د کال ۲۰۰۵ء د اکتوبر د مياشتې هغه خونړۍ زلزلې وه چې په زرگونو خلق ورکښې مړه شوې او ژوبل شوې وو او چې د چا نېټه نه وه پوره نو هغوي د څارو او د کانيو د ملې نه دوه درې ورځې پس ژوندي ژار راويستلې شوې وو. او وايي چې د هزارې په علاقه په بالا کوټ کلي کښې يو ماشومه په پنځلسمه ورځ د ملې نه ژوندۍ راويستلې شوې وه. هم د داسې حالاتو او واقعاتو په حقله مشرانو دا متل جوړ کړې او مشهور کړې دے. او مطلب يې دا دے چې گڼې د چا نېټه پوره نه وي نو هغه د گڼو کانيو لاندې هم ژوندۍ پاتې شي.

نن سبا هم په داسې حالاتو کښې استعماليري جرتې چې داسې څه معجزه وليدې شي چې د بنيادم د بح کېدو څه طمع او ا. ميد نه وي خو په څه حادثه کښې هغه ژوندۍ پاتې شي يا داسې څوک د سخت مرض او رنځ نه بيا راژوندۍ شي. يعنې ښه روغ رست شي. نو په داسې وخت خلق دا متل وړاندې کوي او داسې وايي: "چې پوره يې نه وي نو که سر يې د کاني لاندې کړې نو هم نه مري" او هم د دې مطلب دپاره د اردو ژبې يو متل داسې مشهور دے ، وايي چې: "جيسے الله رکھے، سے کون جھکے".

چې په ا - خور دې لوټې شي نو غاښ يې مه گوره

قيصه:

د څاروو عمر اکثر خلق د غاښونو نه معلوموي. سخونډر ، جوته يا سخي کني اکثر په دوه کاله پس دوه غاښه را وباسي. ځني پکښې داسې هم وي چې هغوي دوه کاله پس غاښ ونه کړي نو بيا څلورم کال په يو ځاي څلور غاښه وباسي. دې څاروو ته دوه غاښه يا څلور غاښه وئيلې شي. د دې متل په حقله يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې يو ساده زميندار سړي ډېر څاروي ساتلي وو. يوه ورځ يې يوه سخونډر نيولې او غاښ يې ورله کتل. په دغه وخت دپاسه ورباندې يو بل گاوندې زميندار راغې او تېوس يې وکړو چې هلکه څه کوې؟ هغه سړي ځواب ورکړو چې د دې سخونډر غاښ مې کتل. چې د څومره عمر شوه. هغه گاوندې ورته وئېل چې ساده سړي! چې په ا - خور دې لوټې شي نو غاښ يې مه گوره. مطلب يې دا وو چې گڼې دا سخونډر تا سره وړه لويه شوه پکار دي چې تا ته د دې عادت ، عادت ، صفت او عمر ښه معلوم وي. ته د دې غاښ څله گوري. او داسې د هغه وخت دا خبره مشرانو په متل مشهوره کړه او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې د معلوم او پېژندگلو بنده يا د څه شي عادتونه ، صفتونه او ع. لبتونه ښه معلوم وي. نن سبا دا متل په داسې وخت استعماليري جرتې چې په محفل کښې څوک لاپې او ډوږې وولي ، خپله درنه ، خپل صفتونه بيانوي او ځان باتور باتور کوي ، يا د خانه يې چمني خان او سخي ارسال خان جوړ کړې وي نو څوک پېژندگلو بنده ورته داسې وايي چې کېښه غل! ماته معلوم نه يې څه ، يا زه دې ډېر

ښه پېژنم چې ته څومره باتور يې. او دا مطلب ورته په دې منل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې "په ا - خور دې لوئې شي نو غاښ يې مه کوره".

د تېر ولس هـ _____ پخـ _____ رورت نشـ _____ ته
د کـ _____ وړني سـ _____ خوند رـ _____ وکـ _____ شـ _____ مېري غاښـ _____ ونه

چې په تمه د سو - رو شي هغه پاتې په مېرو شي

قيصه:

پخوا په زمانه کښې پياده مزلې وې. دا زما د يادو خبره ده چې زمونږ د کلي او د علاقې نه به خلق پياده په مېره غاړه د کاکا صېب زيارت ته تلل او راتلل. د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې داسې يو غرې پخوا په سفر روان وو. دا سفر يې په خوشې ښارو او مېرو باندې وو. دې غرې چې تر ماښامه سفر وکړو نو سترې شو. د دمې لپاره په لاره يو غاړې ته کښېاستو، دا فکر او سوچ يې کولو چې کېدې شي په دې غاړه څوک راپېښ شي او سورلي ورسره وي. په دې طبع وړېاندې تياره شوه. بيا يې په زړه کښې دا راغلل چې د شېبې به څه مزلې کوم. هم دلته به شېبه تېره کړم او کېدې شي چې څوک نه څوک راپېښ شي. داسې په ناسته او کله ملاسته يې شېبه سبا کړه بيا د سحر يې هم کرل رپېل چې روان شي او که نه. اخر بيا يې انتظار انتظار ته غاړه کېښوده او زړه له يې دا تسلي ورکړه چې پرون ماښام وو او اوس ورځ شروع شوه کېدې شي چې څوک راشي. په انتظار انتظار يې هغه ورځ هم تېره کړه. خوراک څښاک ورسره هم ختم شو او په لوړه تنده يې هغه بله شېبه هم تېره کړه. په بله ورځ بيا سرې د حرکت کولو نه وو. دومره توان يې نه وو چې سفر يې جاري ساتي. هم په هغه ځايه اوږه تېره پړوت وو او لارې ته يې دوه سترگې څلور کړې وې. خو دا هم اتفاق وو چې په دغه ورځو کښې څوک په هغه لاره تېر نه شول. او داسې وايي چې هغه غرې هم په هغه ځايه د لوړې تندې نه مړ شو. خو د مرگ نه وړاندې هغه خپل ټول حالات ليکلي وو چې زما په حال خلق خبر شي او سبق ترېنه واخلي. ځکه هوښياران وايي چې په حرکت کښې برکت وي او چې څوک حرکت کوي نو په ټولند ټولند منزل لښېږي. هم د دې مطلب دپاره د هغه وخت مشرانو دا منل جوړ او مشهور کړو. يعنې مطلب دا چې څوک غرې د سورلي په تمه او اميد کښې په لاره کښې ناست وي. نو کېدې شي چې هغه هم هلته ناست پاتې شي. څه سورلي ورته مېلاؤ نه شي او بيا لاره چې د صحرا، ځنګل او مېري وي نو په هغې کښې سل خطري وي او خدايې خبر چې هغه ښيادام د کومې خطري سره مخ شي. او نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې څوک داسې ناراسته او لټ بنده په هر کار او خبره کښې د بل په تمه او انتظار وي. بيا داسې په لنډ او لږ سفر هم د څه سورلي په انتظار کښې پړوت وي او وخت پرېداوي نو په داسې وخت او موقع داسې ناراسته خلقوته هوښياران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې "په تمه د سو - رو شي هغه پاتې په مېرو شي".

چې په خوي ثاني وي د هغو ياري وي

د خوي خصلت نه معنې او مطلب د ښيادام اخلاق، طبيعت او کره وړه دي. يعنې مطلب دا چې د چا د يو بل سره اخلاق، کره وړه، ناسته پاسته، طبيعت او عادتونه (خوي خصلت) يو شان وي نو د هغوي ياري دوستي او خپلوي وي. يا ياري دوستي يې ښه مضبوطه او پائيداره وي. بلکې زه به دا ووايم چې په دې کښې حيثيت، مقام او مرتبه هم مهمه ده. يعنې د يو حيثيت او يوې مرتبې والا خلقو د يو بل سره ياري وي. د دې معنوتر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کڼې د يو شان خوي خصلت د يو بل سره يو شان نه وي نو د هغوي ياري دوستي او خپلوي ډېره رز ختمه او ماته شي. يعنې د ښه، روغو او ښکلو خلقو هم د ځان پشان ښه او ښکلو خلقو سره ناسته پاسته وي، يعنې ياري دوستي وي او د بد اخلاقو، لوفر لنگ او د بد معاشرانو خلقو هم د ځان غوندې بدو خلقو سره ياري شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړه او مشهور کړه. د څه خلقو ته يې د نصيحت په توګه وړاندې کوي. او داسې وايي چې ځانه! ياري د سياله سره خوند که ځکه! "چې په خوي ثاني وي نو د هغو ياري وي".

چې په ښه مې نه راځي نو نوم يې نه راځي

ټيښه:

د پښتنو په معاشره كښې تره ، تر بور ، تر بورولي او دښمني د يو بل سره تړلې ټيښه دي. ډېرې دښمنۍ داسې وې او دي چې هغه د تړونو راوړو او تر بورانو تر مېنځه وي. داسې وايي چې پخوا په زمانه كښې د يو هلك نه جا تېوس وكړو چې هلكه تره دې شته ، هغه هلك ورته وېشل چې اهو شته. هغه سري ترېنه د نوم تېوس وكړو. نو هلك ځواب وركړو چې نوم يې نه راځي. هغه ترېنه بيا تېوس وكړو چې زامن څو به يې وي ، د هغوي څه نامې دي. هلك ځواب وركړو چې نومونه يې نه راځي. هغه سري ورته ډېر په حېرانتيا سره وېشل چې ته څنگه بڼېدام يې چې نه د تره نوم درځي او نه يې د زامنو. هلك سمدستي ځواب وركړو چې خغه كېره مۀ كاكا! چې په بڼه مې نه راځي نو نوم يې نه راځي. او وېشل شي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه او مطلب ترېنه دا دے چې كښې د چا ما سره لېن دېن ، تعلقات ، تله راغله ، عزېولي او خپلوي نشته يا ساتل نه غواړي. نو زه يې نه د حاله خبر يم او نه ترېنه ځان خبرول غواړم. نن سبا په داسې حالاتو كښې استعمالېږي چرته چې څوك د چا سره د هغه د مخالفو په حقله څه خبرې اترې كوي ، يا ترېنه د هغوي په حقله څه تېوس پوښتنه كوي يا كول غواړي نو هغه غږے د ځان او د خبرې د خلاصې دپاره دا منل وړاندې كوي او داسې وايي چې پرېږده يار! "چې په بڼه مې نه راځي نو نوم يې نه راځي".

چې په شوملو مټين يې نو ځان له غوا واخله

ټيښه:

د دې منل په حقله داسې يوه ټيښه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه كښې يو زميندار غري په پټي كښې د شوملو سره ډوډۍ خورله. مچان هم د شوملو دښمنان وي ، يو مچ به بيا بيا راتلو او په شوملو كښې به ورغوږه كېدو. دې سري به مچ د شوملو نه راويستو او لرې به يې كودار كړو. خو مچ به بيا راوړېدو او په شوملو كښې به ورغوږه شو. داسې چې د مچ نه ډېر تنگ راغله وؤ نو يو وار يې وېشل چې سر خورليو نورې دې رانه اوڼه څښلې. چې شوملي دې دومره خوښې دي نو ځانله غوا واخله. داسې دا خبره د هغه وخت نه مشرانو د منل په توگه مشهوره كړه. او مطلب ترېنه دا دے چې كښې د چا څه بله خوښ وي نو ځانله دې خپل واخلي. د بل په تمه او اسرا دې نه كښېني يا د بل سوال ته دې نه كښېني يا د بل په كور يا د بل په جاتوري دې خېټه نه وراجوې. اكثر يې مشران د طنز په توگه خلكو ته وړاندې كوي او مطلب يې دا وي چې كښې كه څوك د څه شوق لري يا څه خوښوي نو ځانله دې خپل واخلي. د بل په تمه دې نه وي يا د بل نه دې سوال نه كوي او مشران يې اكثر په داسې موقعو كښې استعمالوي چرته چې څوك تش تور بانه بنده شوقونه خو زيات لري خو مدام يې د بل په سر او لاس ، يعنې د بل په جيب پوره كوي. نو داسې بنده ته مشران دا منل وړاندې كوي او داسې وايي چې. "مچ چې په شوملو مټين دے نو ځانله دې غوا واخلي".

چې په كړه مري نو زهره ته يې حاجت نشته

د لفظونو نه ظاهره ده چې دا هم يو ساده او عام منل د معني او مطلب يې دا دي چې كښې كړه خوره وي او هر څوك يې خورلو ته په رضا صلاح سره تيار وي. بل خوا زهر دي چې نامه يې هم ترخه او بده لکي. نو هر سرے ترېنه وېره او ډډه كوي. د زهره خوراك ته څوك په اسانه غاړه نه ږدي ، يا په زبردستۍ وركولې شي او يا په دھوكه دهره. هم داسې چې د چا نه څه كار په رضا صلاح او په مينه محبت باندې اخستل او سر ته كوله شي نو بيا زور زبردستۍ يا وهلو ټكولو ته حاجت او ضرورت نشته. مشرانو دا منل هم د دې مطلب دپاره جوړ كړے او مشهور كړے د معني مطلب دا شو چې په خوره او پسته څه . له يو كار كيږي نو بيا غصې ، زور زبردستۍ او جنگ جگړې ته ضرورت او حاجت نشته. خاص كر د ماشومانو سره د خوږې ژبې او مينې محبت ډېر ضرورت وي. ماشومان د څه خيز په لالچ ، خوره ژبه او مينې محبت سره ډېر زړه بډولي شوې لږه باندې روانيږي يا په لږه كيږي پاته د كړه . دې نه مطلب مينه محبت او خوره وېنا ده. اود زهره نه مطلب زورنه ، كځل وېنا ، غصه ، قهر او جنگ جگړه دي.

نن سبا دا منل دلسې موقعو كښې استعمالېږي چرته چې د يو بڼېدام په بل چا څه كار پېښ شي او هغه كار په كړه . په يعنې په خوره څه . له او پسته ژبه اخستل او سر ته كوله شي. نو هغه سره بيا جنگ جگړې او زور زبردستۍ ته حاجت او ضرورت نه وي. ځكه مشران په داسې حالاتو او موقع كښې دا منل وړاندې كوي او داسې وايي چې په كړه مري نو زهره ته يې حاجت نشته".

چې چې گورۍ نه موم پرې بندام ننه کورې
چې چې که نه زه زهرو ته نشته حاجتون نه

چې پیدا دې نه وي د موره ، ورته اونه وائي وروره

دا يو ساده او عام منل د معنی ، ی بي د لفظونو نه څرگنده ده. يعنې چې څوک خپل سکه ورور نه وي نو بل پردې راوړې ورور کېدې او جوړېدې نه شي. مطلب دا چې خپله وينه خپله وي او پردې راوړې که ډېر هم خوږ شي خو ورور به نه شي. اکثر داسې په یاري دوستۍ کېنې دوه غړي دومره نږدې او خواږه وي چې په يو بل ځان قربانوي. خو بيا هم مشران وايي چې د ورورۍ درجې ته نه رسېږي يعنې د ورور خپل جېثيت ، مقام او اعتبار وي. چې هغه په هر څه کې شي او نه ورکولې شي. په دې حقله نور هم ډېر متلونو مشهور دي. او مطلب د ټولو دا دے چې گڼې د ورور مقام او اعتبار چا بل چا له مټ وروکه. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې یاري دوستي ، تلې راغلې ، اش غوبل او غم بنادي په خپل ځان. او لږمي کول هم غواړي. ځکه چې دا د ژوند سره تړلي دي. او بغېر د دې دود دستور او پښتو نه ژوند ژواک نيمکړې او پيکه وي. خو ورور او ورورولي جدا جېثيت او مقام لري. او دا مقام صرف په یاري دوستۍ يا په ورور وټېلو نه حاصلېږي. او نه چا پردې راوړي ته ورکولې شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ او مشهور کړې دے. د هوبښارانو قولونه د کاني کښې وي او په هغې کېنې يو دا قول هم دے وايي: "چې پیدا دې نه وي د موره ، ورته اونه وائي وروره".

چې تنگ شي نو په جنگ شي

دا يو عام منل د معنی ، ی بي د الفاظو نه څرگنده ده او مطلب يې دا دے چې څوک غږے د څه کار د زياتي له کبله يا د بې ځايه او پروانه کڅلو وينا او زورنې له کبله تنگ راشي يا د چا د ډېر زور ظلم ، ناکردو او بې انصافي له کبله تنگ شي. صبر يې تمام او برداشت ختم شي. بله څه لار کودر يې نه وي يا نه وينې يا بله د تېښتې لار يې نه وي نو اخر د مجبورۍ نه جنگ ته غاړه کېږدي. او بيا دې خبرې يا دې فېصلې ته په صلاح شي چې بس يا به دا زور ظلم ختم کړي او يا به پرې خپل سر مات يا خوږې ايرې کړي. او داسې حالات اکثر ځکه جوړېږي يا پېدلېږي جرته چې انصاف نه وي نو د زور ظلم او ناانصافي نه تنگ راغلي خلق قانون ، اصول او حدونه هر څه مات کړي او جنگ ته تيار شي. که هغه د چا ظالم خلاف وي يا د چا ډلې خلاف ، يا د معاشرې خلاف او يا د سرکار او سلطنت خلاف وي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو. چې گڼې دومره زور ظلم او ناانصافي نه ده پکار. چې له کبله يې خلق دومره تنگ راشي چې هغوي جنگ جگړې ته تيار شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړې او مشهور کړې دے.

نن سبا اکثر په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي جرته چې څوک داسې د چا د زور ظلم او ناکردو نه تنگ راشي ، يا يوه ډله يا قبيله د سرکار د چارواکو د بې انصافي او لاقانونيت له کبله بلوه کوي او باغيان شي. نو په داسې وخت هوبښاران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې اخر د صبر هم څه حد وي. "چې تنگ شو نو اخر په جنگ شو". هم په دې الفاظو او د دې مطلب دپاره په اردو او فارسي ژبه کېنې کېنې داسې وټلې شي چې: "تنگ امد بجنگ امد".

د تېښتې روه گوردر چې بندي بند شوي
اختر په جنگ شي چې څوک تنگ په ژوندون شينه

چې جنگ سور شي مېرې تود شي

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېنې يو سرے مير غلام نومېدو. چې په کور کلي په ميري مشهور وو. مېرے ډېر ساده او کم عقل وو. د ساده والي او بې وقوفتيا له کبله به اکثر خلقو سره په جنگ وو. که امروزه وو نو به دوېه به يې خامخا د چا سره ښکر اښلولې وو. خو خلقو هم به کم عقل لېوني حساب کړې وو. نو ځکه به يې ترېنه ډډه کوله. د ماشومانو نه خو شېطان هم امان غوښتې دے. داسې مېرے به هم کله کله ماشومانو راگېر کړاو په ټوټو مسخرو به يې مېرے ښه تنگ کووړې به هم ماشومانو ته ډېر غصه وو خو د خپلې بې عزتۍ او وېرې نه به خړ له کتدې وو. او کله چې به په داسې موقع څوک مېدان ته

راغلل. يعني خلقو به واړه منع كول يا شړل نو ميري ته به پته ولگېده چې اوس د خلاصې خلق موجود دي نو په دغه وخت به ميري هم کنځل وينا او زورونه شروع کړل. کله به يې ښځې گڼې ته لاس اچوو اوکله د بل په لاس کوټک ته. دا د ميري د جنگ يو انداز او طريقه وه چې کله به دوه په دوه وو نو په ځان به يې غوړونه راجولي وو او چې کله به د خلاصې خلقو خلاصه کولو نو به دغه وخت به ميري تود شو. د مير غلام هغه خوي خصلت مشرانو د متل په توگه مشهور کړو. او مطلب ترېنه داسې چا ته اشاره ده ، څوک چې لکه د ميري غوندې د کار په وخت چل ول کوي. يعني چې د کارکولو وخت وي نو په هغه وخت سره غائب او پټ راپټ شي او چې کار ختم شي او سور شي نو بيا هغه بنده رامېدان ته شي. بډې راکاري او مني رانغاړي او تش په خبرو او هله کوله ځان مخې مخې ته کوي او مېدان گرموي. نو په داسې وخت هغه مېدان ښائسته سړي ته خلق دا متل وړاندې کوي او داسې وايي: "چې جنگ سور شي ، مېرې تود شي".

چې چا چو کړي دي هغوي به يې پاڅوي

قيصه:

د چو کولو معنه ، د ده کښېنول. په خصوصي توگه د اوبسانو کښېنولو ته چو کول وئيل شي. کله چې په اوبس سامان اچولې او بار کولې شي نو اوبس والا (ساربان) ورته اوبس کښېنوي. او دې ناستې ته چو کول وئيل شي. د دې متل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې يو اوبس والا د يو زميندار غري غنم په اوبس راوړل. ده چې کله اوبس جو کړو. نو د حرص يا د ناپوهۍ له کبله يې بار ډېر دروند او تړلو. کله چې يې اوبس پاڅولو نو د زيات بوج له کبله اوبس نه شو پاڅېدل. دې اوبس والا ورسره خپل جل هنر ډېر وکړو خو اوبس به غرغري کولې اود پاڅېدنو نه وو. په دغه وخت يو زميندار په لاره روان وو. دې ساربان ورله اواز ورکړو چې کاکا راشه دا اوبس راسره پاڅوه. هغه زميندار چې د اوبس بار ته وکتل نو پوهه شو چې د دې وزن سره يا د دې بوج نه اوبس د پاڅېدنو نه دے. نو ساربان ته يې وئېل چې خانه! چا چو کړي دي هغوي دې پاڅوي. او وايي چې د هغه وخت نه هوښيارانو دا خبره د متل په توگه مشهوره کړه او مطلب ترېنه دا دے چې کڼې چا غلطې کړې ده نو اوس هغوي پوهه شه او کار يې پوهه شه ، يا چې د جانه کار وران او خراب شوه دے نو اوس دې هغوي سموي يا روغه وي. نن سبا هم په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. حرته چې د جانه خه غلط کار وشي يا ترېنه خه شه وران خراب شي. نو د کار يا د هغه څيز مالک يا نور خلق دمه واري د هغه پر غري به سر داسې وراوړي چې خانه! تانه کار وران او خراب شوه دے يا له تانه خبره وړانه شوې ده. اوس به يې ته سموي يا روغوي. يعني ته پوهه شه او کار دې پوهه شه. نو دا مطلب ورته په دې متل کښې وړاندې کوي او داسې وايي: "چې چا چو کړي دي هغوي دې پاڅوي". په اردو ژبه کښې د دې مطلب دپاره داسې وئيل شي چې: "چو بولې وه بواه کهولې".

چې چرته ښه وي هلته شپه وي

دا د هوښيارانو قول دے چې کله کله د متل په توگه هم استعمالېږي. د دې توري/توکي "ښه" نه دواړه معني مطلب او مراد دي. يعني په ښه نظر کتل. ښه قدر عزت کول او ښه خيال خاطر ساتل. او دوهم مطلب يې د خېټې سره تړل دے. يعني ښه خوراک څښاک (غور زېر ، حلواکانې او چرکان) مېلاوېدل. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې کڼې چرته د چا قدر عزت وي نو هلته وخت (شپه) تېروي. او يا څوک داسې خېټه ور او اوړ سترگې بنده چې په خېټه مړ وي او د هغه غرض هم وخت د بهره کول وي. نو هغه ته چې بيا کوم څائ غور زېر ، يعني ښه او ډېر خوراکونه مېلاوېږي نو هم هلته خپل کټ پوزے اچوي يا غوروي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا متل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او نن سبا هم چې چرته داسې څوک باران پسې ټپه گرځوي نو د هغه په حقله جمعه خان کاکا وايي چې لېونيه! د ډېراني به خه وائي هغه خو. "چې چرته ښه وي هلته شپه وي".

چې چرته ډب وي هلته ادب وي

دا د هوښيارانو قول دے او د نصيحت په توگه يې مشران استعمالوي. د ډب نه مطلب گودار دے. يعنې گودار ورکول او وهل يعنې د گزار په ځان د ډب تورے هم وئيل شي. لکه داسې وئيل شي چې هلک! په دې غوايو دوه ډبه واجوه. يعنې يو دوه گزاره يې ووهه او په محاوره کيږي "ډبول" استعمالوي. لکه وايي چې: دومره مې اوډيوو چې بڼه مې پلن کړو. د دې معنې تر لاندې د مثل نه مطلب داشو چې کيږي چرته وهل وي نو هلته وېره وي او چې چرته وېره وي نو هلته سرے په ادب کيږي وسي. دا مثل په خصوصي توگه د ماشومانو په حقله استعمالوي او مطلب يې دا دے چې کيږي چرته ماشومانو سره دا وېره وي چې کيږي په څه غلط کار يا غلطه خبره به راته سزا مېلاوېږي او وهل به اوخورو. نو هغوي بيا په نېغه لږ وي. شرارت او شېطانت نۀ کوي او د مشرانو مخکښي په ادب کيږي وسي او چرته چې ماشومانو ته په څه کيږي نامنع نۀ وي يا ورته زور نه غصه او ډب نه ورکوي نو هغوي بيا اکثر يې سره او بې ادبه لولئ شي. هم د دې مطلب دپاره هوښيارانو دا مثل جوړ کړے او مشهور کړے دے. نن سبا هم مشران د نصيحت په توگه خلكو ته داسې وايي چې ماشومانو ته د ادابو بنودلو دپاره د محبت او نصيحت سره سره ډب هم لږمي دے. ځکه: "چې چرته ډب وي نو هلته ادب وي".

چې چرته ښاره ده ، نو د ميان م ، لا په غاړه ده

د دې مثل په حقله وئيل شي چې د پښتونخوا په سيمه کيږي چې کله د قبيلو په سطح د زمکو وېش کېدو نو د دوو قبيلو ترمنځ به يې څه زمکه بېر وېشه پرېښودل شوک وايي چې دا زمکې يې مياکانو او م ، لميانو له ورکړې وې او دا به د دوو قبيلو يا د دوو کلو پوله هغې د دوو قبيلو او يا د کلو تر منځ به م ، لميان او مياکان وو. نو هغوي به د بويل په زمکو قبضي او جنگ جگړې نۀ شوې کولې. او څوک وايي چې دا زمکې په شامېلانو حساب وې. کومو پوهانو چې دا وينا ده چې دا زمکې يې م ، لميانو او مياکانو له ورکړې وې خو مياکانو او م ، لميانو نه زمينداري کوله او نۀ کوي نو ځکه ترېنه هغه زمکې ښاري پاتې شوې يا جوړې شوې. نو ځکه ورپسې دا مثل مشهور شو او د بلې ډلې پوهان داسې وايي چې دا شامېلات وو او نن هم داسې په ځينو علائقو کيږي د کلي په سطح د شامېلانو زمکې پرې دي چې نن پرې زور ورو خلكو قبضي کړي دي. خو د هغه وخت زميندارو او خانانو چې به چرته ښاره او د کلي نه لږه لرې زمکه وه نو هغه به يې چا م ، لا يا ميان له خبرتې ورکړه. داسې ډېر شته منو زميندار او خانانو خپلې څه روغې (ابادي) او څه يې ابادي ښاري زمکې دوي ته سپارلې او ورځينېلې وې چې په سيري مشهورې شوې. يعنې چې کومه زمکه به يې دوي له ورکړه نو هغه به د مياکانو سيري شوه. داسې ډېر کلي نن سبا د مياکانو په نامه اباد دي. او وايي چې هم د دې حالاتو له کبله دا مثل جوړ او مشهور شوه دے. مطلب ترېنه دا دے چې کيږي پاتې راپاتې ، خراب يې کاره او ناپاکه څيز يا ښه زمونږ په غاړه شو ، يا زمونږ په غاړه دے.

نن سبا هم په داسې حالاتو کيږي استعمالوي چې چرته چې څوک څه ناپاکه او بې کاره تنگه م ، ښه ، زور يا پاتې راپاتې ښه چا له ورکوي نو هغه بنده ورته داسې وايي بڼه کيږي چې د غورځولو ښو يا ښار ښو نو اوس دې راوړو ، يا ورته په څه وېش کيږي مات م ، ښه او خراب ښه په برخه ورسې يا ورته پاتې راپاتې برخه مېلاو شي نو په داسې وخت هغه بنده خپل قسمت په دې مثل کيږي ټاړي او داسې وايي: "چې چرته ښاره ده نو د ميان م ، لا په غاړه ده". او په ځنې علائقو کيږي داسې وئيل شي چې چرته د خور غاړه ده نو د ميان م ، لا په غاړه ده".

چې چرته غم وي ، د متشم وي

قيصه:

د دې مثل په حقله داسې قيصې مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کيږي په يو کلي کيږي يوه بودۍ کونډه ښځه وه. د هغې يو څو متشم نومېږي. متشم خوار غريب او مزدورکار غړے وو. د خلكو په خدمت او خوارۍ مزدورۍ يې گزاران وو. وايي چې مزدورۍ له يې يو خر او يوه خره هم ساتلي وو. متشم بڼه خوري کيږي او اېماندار بنيادم وو. په خپله برخه بڼه خوشحاله ، مطمئن او شکرگزاره وو. وايي چې په يو حال الله پاک دے. بنيادم ته خو کله شپې اوږدې او کله ورځې. متشم غريب هم د وخت او د بخت په جال کيږي داسې

راکړ شو چې تکليفونه او غمونه يې ورځ تر ورځه سېوا کېدل. اول د کار روزگار په لټون کېنې سرگردانه وو. خو څه مزدوري او روزگار يې نه موندلو. هم په دې ورځو کېنې يې مور داسې ناروغه شوه چې يو څو ورځو کېنې په حق ورسېدله. د مور غم يې لاتازه وو چې يو ورځ يې خر د کمره اورغړېدو او مړ شو. هوښياران وايي چې د خوارو خواړه برخه وي. داسې متشم هم د غمونو سره مخ وو. هم دغه ورځو کېنې يې خړه لنکه شوه او کوچې (نر بچې) پېدا شو. د الله پاک کارونه د حکمت وي. د کوچي لکۍ نه وه. خلق چې د دې نه خبر شول نو نندارې او تماښې له به راتلل. متشم غريب چې د اوله بڼه غمونو زيل وو چې هغه يې لکۍ کوچي ته به يې کتل نو ډېر به زهير شو او چې د خلقو رنگ رنگ خبرې به يې اورېدلې نو بيا خو به يې زړه ټک چودو. يو ورځ داسې په حجره کېنې په متشم او د هغه په کوچي بحث او خبرې اترې شروع وې. په وگړو کېنې يو مشر چې د متشم د حالاتو نه بڼه خبر وو وئېل، چې متشم خو ډېر ايمانداره سره دے. خدائے خبر چې نن سبا يې بخت ولې کوته شوه دے. کوره چې جرته غم دے نو د متشم دے. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه او مطلب ترېنه دا دے چې گېر هر غم يا ټول غمونه د متشم په سر دي. نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعماليري جرته چې څوک داسې لکه د متشم غوندې په مصيبتونو، خفگانو او غمونو کېنې راکړ وي. يو غم لاتلې نه وي چې بل يې په سر وي. او بخت يې داسې کوته شي چې په اوج مېدان او ډاگه ټکرې خوري نو کله چې هغه غره خپل حالت او کيفيت بيانوي نو د خپل بخت ژړا په دې منل کېنې ژړي او داسې وايي: "چې جرته غم دے نو د متشم دے".

چې جرته نه کار، هلته څه کار چې جرته نه گريري نو هلته مه گرو

قيصه:

پخوا په زمانه کېنې ابادي کمه وه. يعنې ځان په ځان او د يو بل لري لري واړه واړه کلي او باندي ابادې وې. ښاري مېرې او ځنگلي زياتې وې. دې ځنگلو کېنې به شرمخان او کيږان ډېر زيات وو. شرمخانو خو به هم زبان رسولو خو کيږانو به فصلونه سم تېاه کول. په خصوصي توگه د جوارو او گنودېښمان وو. د فصل د څوکۍ او ساتنې دپاره به زميندارو اکثر په پټو کېنې سپي ساتل او يا به يې کيږانو ته کوکړې (لټ) کېښودلو. د دې منل په حقله هم داسې يو قيصي مشهوره ده. وايي چې يو ورځ يو زميندار وگړي د جوارو په پټي کېنې کيږانو ته لټ کېښودلو. چې په هغه وخت يو څو ماشومانو وليږو. کله چې هغه زميندار د پټي نه لاړو نو هغه ماشومان ورغلل او هغه ځان يې لټوو. د کښې او لټون دپاره يې چې څنگه هغه ځان کښل شروع کړه نو هغه پټ لټ پرې راخلاص شو او د يو ماشوم لاس ورکېنې کېر شو. هغه ماشوم د درد او وېرې نه جفې سورې جوړې کړې. په جغو سورو سره د خواوښا خلق راجمع شول، څه گوري چې ماشوم په لټ کېنې انځر پروت وو. په دغه وخت پرې هغه د پټي مالک هم راورسېدو. اول خو ورته ډېر غصه شو خو چې د هلک حال ته يې وکتل نو زړ يې د لټ نه خلاص کړو او په غصه يې ورته وئېل. چې جرته نه کار نو هلته څه کار. او داسې د هغه وخت نه دا قول د منل په توگه مشهور شو. او مطلب ترېنه دا دے چې کي جرته دې څه غرض، مطلب او کار نه وي نو هلته څه کار مه يا د خانه څه کار مه کوه، يا خانله کار مه کوره. او نن سبا هم په داسې موقع او حالاتو کېنې استعماليري جرته چې څوک د بل په کار کېنې کار لري، يا د جا کا رخراب او وړانوي. خپل ځان يا بل جا ته زبان رسوي، يا د زبان او د کړاو سبب جوړيري. نو مشران ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي: "چې جرته نه کار نو هلته څه کار" يا "چې جرته نه گريري نو هلته مه گرو".

چې ځان خفه کړي نو بل به خوشحاله کړي

دا يو ساده او عام منل دے. مطلب يې دا دے چې که چېرې بل خوشحالول غواړي نو ځان خفه کړه. يعنې دا منل داسې حالاتو ته اشاره کوي جرته چې دوه کسه د سود او کڼې دپاره د يو بل نه خفه او ناراضه وي. مطلب دا چې د دوو غرو تر مېنځه په څه کار روزگار کېنې چې يوه فائده او بل ته زبان رسي نو فائدي والا بنده بڼه خوشحاله وي او زبان والا بڼه خفه، غصه او ناراضه وي. د دې حالاتو دپاره مشرانو وئېل دي چې که چېرې بل سره خفه کول نه غواړي نو کټه او فائده بل ته ورکړه. چې هغه خوشحاله شي. زبان او تاوان خپله واخله، په ځان غم او خفگان تېر کړه نو هله به بل خوشحاله کړي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کي کله

خوش حالول که د بـ ل غـ وایږ
 په خپل سر پټې کړه د دنیا واړه غمونـه

قصه:

ٺٺن سڀا دا متل به داسي ڄاڻڻو ڪيئي استعمال ٿيڻ جي ڏيو ڪس جا سره داسي ڄڻ ڪار پڻين شي. جي هغه ڪار بغير د هغه ڪس نه ، د هغه دوکان ، يا د هغه اداري نه علاوه بل ڄوڪ نه ٿي ڪول. او د هغه ڪار سر ته ڪولو به ڄڻ لاره ڪورڊ نه ٿي. بلڪي هغه ٻنده مجبور هجي جي هغه ڪس ، دوکان اويا اداري ته غاره ڪپردي. نو به داسي حالتون او موقع ڪيئي هوٻياريان دا متل ورائنڊي ڪوي او داسي وائي جي خانگي ڄڻي نو ا - بازو له به راڻي."

دا يو سادو او عام مثل د **ابو عبدالرحمان بابا دومره زيات مشهور** ڪړے دے چې د پښتون بچي بچي تر پنه خبر ، په مټه ، ي پوهه او مطلب ته رسېدے دے۔ په دې حقله نور هم ډېر متلونو مشهور دي لکه: "مټ ګوه په ځا اوښه شي په تا" يا "خپل عمل د لارې مل" يا "چې څه ګړي هغه به رږپي" او داسې نور ډېر۔ او د ټولو نه مطلب دا دے چې څوک بل ته ګنده ګڼي، يعني د بل ځا دپاره بد خوښوي ، بد ګوري يا بد لټوي يا ورته څه زيان رسوي، يعني په مصيبت ، تکليف او غم يې اړوي، نو يو وخت داسې راشي چې هغه غږے خپله په هغه بدو ګڼي راکږ شي ، يا هغه شان زيان ومومي يا هغسې تکليف ، غم او مصيبت سره مخ شي، يعني دا مکافات علم دے چې د ځا څه رنگ عمل او کردار وي نو هغه ته به هم هغه شان صله ، نتيجه او مېوه مېلاويزي۔ د يو حديث شريف مفهوم دے، وايي چې څه څه د ځان دپاره خوښوي نو د مسلمان ورور دپاره هم هغه شان څيز خوښوه، او چې څه د ځان دپاره بد ، زهر او ناخوښه ګڼي نو بل ورور هم د هغې نه بچ ساته ، يا بچ ګوه، د دې مطلب دپاره هوښيارانو دا مثل جوړ کړے او مشهور کړے دے او د نصيحت به توګه يې خلقو ته

وراندې کوي او وايي: "چې څوک بل ته کمنه کړي نو خپله پکښې پرېوځي". هم د دې مطلب لپاره ځنې خلق داسې وايي: "چې څنگه نيت هسې مراد".

کوڅه مه کله د بل سړي په لار کېنې جړې سنا به د کوڅې په غاړه لار ښي
(عبدالرحمان بابا)

چې څنگه يې دغسې ي و

دا هم د مشرانو يو عام قول دے چې کله کله د منل په توگه استعمالېږي. داسې او مطلب يې دا دي چې گنې ته چې په کوم حال يې ، هغسې مونږه هم ي و. دا منل څنگه مشهور شوے دے چې د ځنو خلقو دا يو پوخ عادت وي. چې خپله بنده ورځ ، غريبي ، تکليفونه او غمونو هر چاته په هر وخت او هر ځائے بيانوي. او خپل قسمت ژاړي. د دې اوږدو قيصو ، ژړا فرياد او ډېرو بيانونو نه د ځان خلاصې دپاره مشرانو دا منل مشهور کړے دے.

دا منل اکثر په داسې موقعو کېنې استعمالېږي چرته چې دوه وکړي په گپ ښې ناست وي او يو کس پکښې د بل د ژړا فرياد او د قيصو اوږدو نه تنگ راشي. مجلس او خبره ختمول غواړي نو د خبرو د خلاصې دپاره ورته هغه زر په لنډه راتاؤ ښي او داسې وايي چې يار بس! چې څنگه يې دغسې ي و. يا څوک چاته خپله غريبي او فقيري ژاړي. او دا تمه لري ، يا ترېنه سوال کوي چې گنې څه مدد او مرسته ورسره وکړي يا ورله څه خبر زکو ، ورکړي. او هغه بل سړے يا خو په حقيقت کېنې دغسې وي او يا ترېنه ځان خلاصوي نو په داسې وخت هم هغه دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار يو حال دے چې څنگه يې دغسې ي و.

چې څنگه يې دغسې ي و
چې څنگه يې داسې ي و

چې څنگ يې ما ئې داسې جا ئې

دا يو عام او ډېر مشهور منل دے. او مطلب يې دا دے چې د هر شي نسل په خپل اصل پسې ځي. په دې کېنې انسانان ، ځناور ، مرغان ، نباتات او هر هغه ښے شامل دے. په کوم کېنې چې د نسل پېدا کولو خصوصيت او صفت موجود وي. د هر يو بنيادم دا فطرت وي او هر چاته ښه معلوم دي چې هر يو انسان ښه او اصلي نسل والا څيزونه خوښوي. هغه که د ژوند ملکر دے ، که اسونه ، سپي او يا نور ځناور دي ، يا که د ژوند کولو او تېرولو د ضرورت او حاجت څيزونه او سامانونه دي. دا ځکه چې د اصل کوم خصوصيات او عادات وي. نو هغه په راتلونکي نسل کېنې هم وي. يعنې د نسب او نسل څه عادتونه او خوښي په راتلونکي نسل کېنې قدرتي او فطرتي موجود وي. کو چې دا به سل په سل نه وي خو بيا هم د اخلاقو ، عادتونو او قدرونو ډېره برخه په ورته کېنې مېلاوېږي. نن سبا د نوي لېتون له کبله دا خبره هم په گوته شوې ده چې ډېر مرضونه هم په ورته کېنې بنيادم ته مېلاوېږي. او د دې منل مطلب هم دا دے چې گنې څنگه اصل وي نو هغه شان يې نسل او نسب وي. يعنې د باز په بچي کېنې به د باز ښانې خوي خصلت وي او د تېوس هغې کېنې به د تېوس. هسې خو هر ښه د دې منل د مطلب په دائره کېنې شامل دے خو مشرانو په خصوصي توگه دا منل د انسانانو دپاره جوړ کړے او مشهور کړے دے. او هم د بنيادم په حقله يې استعمالوي.

نن سبا دا منل اکثر په داسې موقعو کېنې استعمالېږي چرته چې په جا کېنې داسې څه عادت وي چې هغه عادت او خوي خصلت د هغه په پلار نيکه او يا په نسب کېنې مشهور وي. يعنې د بنيادم چې څه عادتونه د مور پلار سره يا د خاندان د نورو مشرانو سره مېلاوېږي ، يا د هغوي پشان وي نو د داسې بنده په حقله خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي: "چې څنگ يې ما ئې داسې جا ئې". په دې حقله يو بل منل هم ډېر زيات مشهور دے. چې مطلب يې هم د دې منل سره تړون خوري. هغه داسې وئيلے ښي چې: "که سل رگه يې نور وي خو يو پکښې د مور وي".

چی خومره خرکے وي دومره یی بارکے وي

د خرڅې نه مطلب دے ، وړوکه خر. یعنې چې په عمر هم وړکوټه وي او په قد کات کېنې هم وړوکه او سپک وي. بار هغه سامان او وزن ته وئيل شي چې د خر دپاسه ترلے او وړلے شي. چې دا بار لږ وړکوټه او سپک وي. یعنې په وزن او حجم کېنې لږ او کم وي نو هغې ته بارکه وئيل شي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې وزن او بوج یعنې بار د خر د توان او طاقت مطابق ترلے شي. یعنې که خر مضبوط او پهلوان وي نو بار ورله هم ښه غټ او دروند ترل پکار دي او که خر وړوکه او کمزورے (خرگے) وي نو وزن ورله هم لږ سپک یعنې بارکه ترل او اچول پکار دی.

د دې مثال په حقله داسې يوه فيصلي مشهوره ده. وايي چې يو زميندار نوے کوچه (خرکي) باري کړه وو. يو ورځ هغه زميندار چرته بل کلي ته تلے وو او د هغه دهقان چې ټول عمر يې په په سر پنډونه راجولي وو نو هغه خرکي له ښه دروند بار تر لے وو. خرکي چې څه لږ ښان مزل کړه دے. نو بيا يې ورته وار خطا وو. دې دهقان په وهلو تر څه ځايه شړلے دے. اخر چې خرکي لاندې او بار پرې دباسه په لږه کښې وران ويجاړ پروت دے. بار دومره دروند وو چې هغه دهقان به يواځې نه شو اړولے. په پټي کښې لکيا يو بل زميندار ته يې غږ وکړو چې کاکا راشه لږ مدد راسره وکړه. هغه زميندار او دهقان چې بار واولو نو څه کوري چې خرکي تري د لاندې سبداله پروت وو. هغه زميندار چې بار ته وکتل او بيا خرکي ته. نو هغه دهقان ته يې وئېل چې اے د خداے ظالمه! دومره ظلم څوک کوي چې څومره خرکي وي نو دومره يې بارکړ وي. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د مثال په توگه مشهوره شوه.

دا مثل نڻ سڀا په داسې حالتو او موقعو کيبي استعماليري چرته جي شوک داسې په خه شي باندې زيات بوج او وزن وراچوي يا د حا د توان او طاقت نه زيات په هغه باندي خه کار ، بېکار ، بوج او ذمه واري وراچوي. نو هوښياران ورته دا مثل وړاندې کوي او داسې ويايي جي هلڪ ظلم مه کوه او گراه کوه حڪم." جي شومره خرکه وي نو دومره يی بارگه وی."

چی خه بوس وو هغه وسو

دا زمونږ د يادو خبره ده چې ترېکېکړې او ترېشېرې لانه وې جوړې ، يا زمونږه سيمې ته نه وې راغلې. نو خلقو به په خاورو (قلمبو) باندې غولېپ کولې. هغه غولې شوې دانې او بوس به په ورځو ورځو په درمنزونو کيښې پراته وو. او د هوا په جلبندو يا الوتو به زميندارو دانې پاکولې. د دې منل په حقله داسې وکړل شي چې پخوا په زمانه کيښې داسې يو درمنز د کلي خواته جوړ شوی و. د غولې نه پس داني زميندار سنبال کړې وې. خو بوس لايه درمنز کيښې پراته وو. يو ماڅيگر جرته د کلي ماشومانو د درمنز خوا سره لويې کولې او اور يې بل کړی و. د اور څه بڼې د هوا سره بوسو ته لږل او بوسو اور واخستو. چې خلق څو خبر بدل ، او بيا درمنز ته رسېدل نو ټولو بوسو اور اخستې وو او هر څه سوي وو. دې دوران کيښې يو کس د ټولو وروستو راغی. او د خلقو نه يې پوښتنه کوله چې خبر خو دے څه وسو. هغه د بوسو مالک زميندار چې ډېر خفاکان او غصې اخستې وو. خو بيا يې هم ډېر په صبر او استقامت سره ځواب ورکړو چې اهو! خبر دے. بس چې څه بوس وو هغه اوسو. او داسې د هغه وخت نه دا خبر د منل په توگه مشهوره شوه. او مطلب يې دا دے چې کني دومره زيات تاوان او زيان وشو چې څه پاتې نه شول او هر څه تباه برباد او ختم شول. نن سبا دا منل په داسې موقعو کيښې استعمالېږي جرته چې چاته ډېر زيات زيان ورسې. يعنې داسې نقصان وشي چې هر څه ټول په ټوله تباه شي. يعنې هيڅ پکښې بچ پاتې نه شي ، هر څه ختم شي. نو په داسې وخت او موقع مشران د منل وړاندې کوي او داسې وايي: "چې څه بوس وو هغه وسو".

www.freepdfpost.blogspot.com

چې خه تيار وي هغه د يار وي

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده، وايي چې پخوا په زمانه کښې يو دوه دوستان وو چې په جدا جدا کلو کښې مېشته وو. يوه ورځ هغه يو دوست د بل دوست کلي ته د خه کار دپاره ورغله وو. کله چې د خپل کار نه اوزگار شو نو وخت داسې وو چې واپس خپل کلي ته نه شو رسېدلی. په زړه کښې يې دا فيصله وکړه چې دا شپه به دلته د دوست سره تېره کړم او سبا به کلي ته واپس لاړ ښکله چې د دوست ځان ته ورسېدو نو ماسخ - تن ناوخته وو. دواړه دوستان مېلاژ شو او د يو بل په ليدو ښه خوشحاله شول. مېلمه به حجره کښې ناست وو. او کوربه لاړو کور ته چې د دودۍ بندوبست ورله وکړي. دے چې کور ته ورغلو نو ښځه يې اوده شوې وه. دې سړي ښځه راويښه کړه او ورته يې وئېل چې دوست مې راغله دے. او د اخلي پخلي خه بندوبست ورله وکړه. ښځه يې چې د کچه خوب نه په راويښېدو باندې غصه وه. نو ډېر په غصه کښې يې وئېل چې زه خوستا د دې بې وخته دوستانو نه خلاصه نه شوم. دغه د دودو شکور دے او هغه کښوۍ د ساکو ډکه ده. د هغې نه ورله يوسه. په دې وخت زه هيڅ نه شم کولې سړي د مجبورۍ نه په خه - له لاس کېښودو او هغه سره دودۍ يې گرمه راگرته کړه. او دوست له يې حجرې ته يوه. په خبرو اترو کښې يې ورته دا خبره داسې وپاړوله، چې يار ما خو وئېل چې خه ښه ښه درله تيار کړم. خو ورنډار دې وئېل چې دا به کله پېږي. او هغه غريب د ډېر لږې نه راغله دے ستره به هم وي او ورپه هم. دا تياره ورله يوسه چې وخوري او اوده شي نو ارام به وکړي. او هسې هم چې خه تيار وي نو هغه د يار وي. او داسې د هغه وخت نه دا خبره مشرانو د منل په توگه مشهوره کړه.

نن سبا دا منل د داسې دوستانو تر مېنځه استعمالېږي څوک چې د يو بل سره ښه ا - زاد او خواږه وي. نه د يو بل سره د مېلمه او کوربه ښاني تعلق ساتي او نه د يو بل نه په دې خبره خفه کېږي، يا چې څوک داسې په تياره کښې مېلمه شي او د خه خاص بندوبست کولو وخت نه وي. نو کوربه ورته اکثر د دودۍ په وخت په دې منل کښې خپله مجبوري څرگندوي، يا مېلمه له سترگې توروې. او داسې وايي چې بس يار دا تياره دودۍ وه او هسې هم. "چې خه تيار وي هغه د يار وي".

چې شېبه تيار هغه د يار وي
څنګ په ځل ول ځلېق ياران د هوک په کوټه

چې خه تېر شي هغه هېر شي /
شپه تېره ، خبره هېره

دا يو عام منل دے. د دې منل په حقله يوه فحش قيصه هم مشهوره ده. خو حقيقت دا دے چې د منل لفظونه هم روغ دي. او مطلب ترېنه هم روغ اخستې شي. او اکثر د نصيحت په توگه خلقتو ته وړاندې کول شېلا - که يو بنده جرته د جا په مرگ باندې ډېر غمجن او بې ا - رامه وي يا د خه شي په ورکېدو، خرابېدو او په ماتېدو سره څوک زيات خفه او غمجن وي نو هغه ته د تسلي او ډاډکړنې دپاره مشران داسې وايي چې صبر کوه خانه، صبر ښه ښه دے. د وخت سره به هر خه ټيک شي. او دا مطلب ورته په دې منل کښې وړاندې کوي. "چې خه تېر شي نو هغه هېر شي". صبر پکار دے صبر کوه او حقيقت هم دا دے چې د وخت تېرېدو سره د هغه بنده صبر راشي او هغه غم او خفگان يې هېر شي.

دوېم مطلب يې دا دے چې جرته چې د دودو کسانو يا دلو روغه صفاله کېږي نو د جرگې مشران هم دواړو دلو ته دا نصيحت کوي چې هلکو خه تېر شو. نو هغه هېر کړئ او نور ځان مه برادوئ، يا چې شپه تېره نو خبره هېره. يو بل سره خپل ټله راغله او روزگار روغ کړئ او خپله غم ښادي شړئ. نن سبا د دې منل يو نوے طرز هم جوړ شوي دے چې مشران يې هم په داسې جرگو مرکو کښې استعمالوي. اکثر د جرگې مشران دواړو دلو ته اخري نصيحت او خبرداره داسې ورکوي او وايي چې هلکو بس. "تېر هېر او باقي روزگار".

خېره هېره شېبه په ک - ره تېره
په پردې ک - ت نه شي د ت - وولي شېبه خوبونه

چې څه کړې هغه به رېږي

دا د هوښيارانو او پوهانو يو ډېر مشهور قول دے. چې د منل په توگه هم استعمالېږي. دى او مطلب يې هم هر چا ته ښه معلوم دے. لکه څنگه چې د دې دنيا په پتو کښې څوک څه کړي نو هغه رېږي شي. د غمو نه غم او د اور بشو نه اور بشي رېږي کيږي. هم داسې دا دنيا دا - خرت تېته دې څه اوکړل نو هغه به په هغه جهان يعني په ا - خرت کښې رېږي. يعني که ښه عمل کوي نو ښه به مومي او که بد عمل کوي نو بد به مومي. هم چې دنيا او هم په ا - خرت کښې به د خپل عمل سزا، جزا او مېوه مېلاوېږي. په دې حقله نور هم ډېر متلونو مشهور دي چې مطلب يې هم د دې منل سره تړون خوري لکه: "خپل علم د لارې مل دے"، يا "مکه په جا اوبه شي په تا" يا د عبدالرحمان بابا شعر: "کوڅه مکه د بل سړي په لږ کښې - چرې ستا به د کوڅې په غاړه لږ شي". د دې ټولو متلونو نه مطلب قريب قريب يو دے. او اکثر مشران يې د نصيحت په توگه وړاندې کوي. چې خلق ترېنه سبق، نصيحت او عبرت واخلي. او د ژوند په لاره ورباندې عمل کوي.

د هوښيارانو دا وېنه _____
هغه به رېږي چې دې څه کړل فصولونه

چې خدائے يې چاته پېښه کړي ،
نو ځان دې ورته مېښه کړي

په منل کښې د مېښې ذکر شوی دے. په ټولو ځناورو کښې مېښې ډېر صبرونه ځناور دے. په خوي خصلت او په چال ډال کښې مېښه ډېره سره بلاده. د مېښې هم دا لويه سینه، غټ زړه او صبر هوښيارانو په دې منل کښې ستايي دے. او مطلب يې دا دے چې کڼې په مېښه باندې که هر څومره توده سره راشي که هر څومره په تکليف کښې او درد کښې وي يا که څوک يې وهي او ټکوي خود هغې هم هغه شان د صبر او د قلاری خپل چال ډال وي. که کلی باران وي او که طوفان خود د هغې ورباندې څه پړوا نه وي. بل څه څاروے چې په موگي ترلے وي او اوږه شي نو بيا يې غول جوړ کړے وي. کله تاوېږي کله زورونه کوي او کله اوازونه. کله موگي ماتوي او کله پري شلوي. خو په مېښو کښې داسې ډېرې گچې کوزې ويچي د مېښې دومره پړوا نه وي که ډېره هم اوږې وي خو د ځمکې نه به يې ا - واز اونه خېژي. ځکه هوښيارانو د مېښې دا صبر او خوي خصلت په منل کښې بنياد ته مثال وړاندې کړے دے. او مطلب ترېنه دا دے چې بنياد په يو حال نه وي کله توده او کله ساړه بادونه الوځي. کله غم کله ښادي، کله راحت کله زحمت او دا ټول راحتونه، غمونه، مصيبتونه، کړاونه، تکليفونه او حادثې د الله پاک د طرف نه وي. نو ځکه بنياد له لوه صبر پکار دے. او صبر هم داسې چې لکه د مېښې ورته سینه لويه او زړه غټ مضبوط کړي. ځکه خو جمعه خان کاکا وايي چې د پېښې نه تېښته نه شي او چې سره ترېنه تېښته نه شي نو بيا خو ورته لکه د مېښې په شان سره سینه، غټ زړه او لوه صبر پکار دے. نن سبا يې هم مشران د نصيحت په توگه خلکو ته وړاندې کوي او داسې وايي: "چې خدائے يې چاته پېښه کړي نو ځان دې ورته مېښه کړي".

چې خدائے يې نه کړي نو پير بابا به يې څه کړي

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې يو مالداره سرے وو. چې د هغه اولاد نه وو. د حکيمانو او طبيبانو نه يې ډېر دارو درمل اوکړه. خو الله پاک ته منظوره نه وه. بيا يې د خلقو په وېنا او لمسه باندې د پيرانو او مليانو نه تعويذونه، ساختونه او دم درود هم ډېر وکړل خو څه فائده اونه شوه. اخر چې په هر څه سترے شي نو هله يې زړه ته قرار راغے او په دې يې ايمان او يقين ښه پوخ شو. چې دا د الله پاک ورکړه دي او چې الله پاک ته منظوره نه وي نو په دارو درملو او تعويذونو نه کيږي. يوه ورځ ورته چا وېل چې خان! د پير بابا مزار له ورشه هلته د ډېرو خلقو مرادونه پوره شوي دي. او کېدے شي چې ستا د زړه مراد هم پوره

شي. د هغه سړي چې يقين او عقیده ښه په دې خبره پخه شوې وه چې گڼي دا ورکړه د الله پاک د طرفه وي او د الله پاک د حکم نه بغير نه مراد سر ته کېږي او نه به وشي. نو هغه سړي ته يې خواب ورکړو چې وروره! چې خدائې يې نه کړي نو پير بابا يې څه کړي او داسې د هغه وخت نه دا خبره په منل مشهوره شوه. او مطلب ترېنه دا دے چې کوم کار الله پاک ته منظوره نه وي يا يې وخت نه وي پوره شوه ، يا يې د ک م ن حکم نه وي ورکړه شوه نو هغه خبره يا هغه کار د دنيا بل هېڅ يو طاقت نه شي کولے.

نن سبا ډېر زيات پيران او موليان د دې کارونو ټېټکداران جوړ شوې دي. او په هر ځائے کېنې د دوي اډې او دوکانونه جوړ شوي دي. دوي دا کاروبار يا روزگار باقاعده د تجارت په شکل کېنې چلوي. په هر ځائے کېنې د پيرانو او باباگانو صلاح کار (کارنده) ساده باده خلقو ته د دې خبرې لمسه او مرسته ورکوي. چې گڼي د هر مشکلاتو حل د فلاني پير صېب يا د فلاني بابا صېب سره دے. د داسې خلقو په عقل شعور باندې هم ژړا راشي. چې د هغوي ايمان ، يقين او عقيدې هم په دې خبرو داسې پخې جوړې شوې دي. چې د هر تکليف ، مصيبت ، غم ، مرض او کشالو مسئلو حل د پير صېب په تعويذ ، ساخت يا په دم درود باندې سر ته کول او ختمول غواړي. د داسې خلقو د نصيحت لپاره دا منل کافي او شافي دے او هم په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې د الله پاک په رضا راضي نه وي او څه کار يا خبرې له د پيرانو او باباگانو واسطې لټوي ، يا څه کار روزگار د محنت کولو په ځائے په چومنتر باندې چلول غواړي. نو داسې خلقو ته هوښياران د سبق او نصيحت په توگه دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه! "چې خدائې يې نه کړي نو پير بابا به يې څه کړي".

دا د قـ ر ا - ن حـ دېث مـ فـ هـ م دے
چې خدائے يې نه کړي څنگ به يې وکړي تعويذونه

چې خوار شي نو هوښيار شي

په منل کېنې خوار او هوښيار په يو ځائے ستايلې شوې دي. دا نه چې گڼې مالداره خلق هوښياره نه وي. مالداره خو د خوارو نه زيات پوهه او هوښياره خلق وي. ځکه چې د هغوي تعليم او تربيت زيات وي. د هوښيارانو سره يې ناسته پاسته وي. په دنيا گرځېدلي او دنيا يې ښه ليدلې او گڼلې وي. بل خوا خوار غريب چې ټول عمر يې په دهکانو او مزدورو کېنې تېر وي. نه هغوي د دنيا په تين تېره پوهېږي او نه د دې نه خبر وي چې دنيا څو ډانکه ده. خو دا منل په اصل کېنې د يو داسې خوار غريب بنده محنت خواري او د هغه هلې ځلې څرگندوي. چې هغه ورباندې د خپل ژوند لارې خوښوي ، روغوي ، اسانوي او بيا پرې خپل ژوند ښه او غوره (بهتره) کوي او تېروي. لکه د مثال په توگه پروني کسب گر خلق نن غټ غټ سېتان او افسران دي. ځکه چې هغوي د خپلې خواري او غريبۍ نه سبق او عبرت اخستے وو. او هوښياران شوې وو. په خپل عقل فکر او هوښيارتيا يې ځانله د ژوند لارې خوښې کړې. محنت خواري ، مزدورۍ يې وکړې. په هغه هوښيارتيا او هلو ځلو نن د هغوي ژوند ژواک د پلار نيکه د ژوند نه په زر ځله ښه او بهتره دے. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گڼې خوار او غريب سره د ژوند کولو دپاره څه لاس پېښه وهي ، يا څه نه څه حرکت کوي او په دې حرکت او محنت کېنې هغه باندې ډېر توده ساره تېر شي. د خوارو ژوند ټول د کرامو او د ټکرو ژوند وي او د دې تکليفونو ، مصيبتونو او د ټکرو له کبله د هغه کم عقل خوار غريب نه هوښيار بنده جوړ شي. هم دا خوار او هوښيار مشرانو په دې منل کېنې ستايلې دے او خلقو ته يې د نصيحت ، سبق او عبرت دپاره وړاندې کوي او داسې وايي. "چې خوار شي نو هوښيار شي".

چې د ابی زړه وي نو په پېټۍ کېنې هم تپې کوي

پخوا په زمانه کېنې به دالدا غوري نه چا پېژندل او نه به يې استعمالول. هر زميدار به لنگه غوا مېښه لرمي ساتله. پي غوري ، ک ج ، ماسته او شوملې هر څه به بسيار وو. زميدارو به اکثر د ماستو او شوملو سره ډوډۍ خوله. او پخکړي (سالن) يا اينکول به يې په

س . وچه (اصلي) غوړو کښې پخولو، او يا به يې د سالن د پاسه سره کړي غوړي اچول. او د کور مشره يعني ابې به د چاتوري او د انغري واکمنه وه، يعني د خوراک خېژونه به د ابې په لاس وو. او ابې ته چې به کوم نسبي نسيان خواره او نژدې وو، نو هغوي له به يې بڼه خوراک ، يعني ماسنه ک . ج او غوړي په خوراک کښې ورکول. هم دا حالات يعني د ابې مرضي ، خوښه ناخوښه او واک اختيار هوښيارانو په دې مثل کښې ستايلې او مشهور کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې پټني يا ساک شے خاص شے (پخکړے) نه دے، خو چې د ابې زړه وي يعني مرضي وي نو په ساک او پټنۍ کښې هم تپي کوي. يعني غوړي اچوي.

نن سبا هم داسې د خوښي او ناخوښي د مطلب دپاره استعماليري، يعني چرته چې داسې څوک شے وبشي او چا له پکښې په فرق او زيات ورکړي يا چا له هسې په انو بهانو شے خېژ رسوي يا ورکوي. د زړه سود او مينه پرې کوي. نو په داسې موقع خلق دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي: "چې د ابې زړه وي نو به پټنۍ کښې هم تپي کوي". او په ځنې علائقو کښې داسې وئيل شې: "چې د ابې زړه وي نو په ساکو کښې هم تپي کوي".

چې د چا په لاس کښې کار دے هغه سرکار دے

دا يو ساده مثل د هغه ، ی او مطلب يې د لفظونو نه څرگنده دي. مطلب دا چې د چا په لاس کښې شے کار وي نو نور خلق يعني ضرورتند خلق هغه غري ته حاجتند ، محتاجه او مجبوره وي. کله چې هغه بنده د خلقو د مجبورۍ نه غلطه فائده اخلي يا اوجنوي، يعني چرته دالۍ او چرته رشوتونه (بڼې) غواړي. او چرته به سفارشونو او واسطو باندې کار کوي ، يا چې زړه يې غواړي نو کا رکوي ، گڼې انکار، نو دا داسې شوه چې هم هغه بنده د خلقو دپاره سرکار وي. او که هغه کار کوونکے سرے بيا د سرکار عهده دار وي. نو هغه بيا لا ډېر په نشه او خشماسۍ کښې وي. او په خلقو باندې د سرکار د حکم په ځانۍ خپل حکمونه چلوي. اکثر داسې موقعي هم راځي يا راشي چې يو معمولي بنده هم د عام خلقو دپاره سرکار جوړ شتهلا . يو معمولي اردلي ، يا د يو جج ، کمشنر يا د ډاکټر چيراسي چې يو معمولي عهده لري. خو ځنې وخت هغه هم د خلقو دپاره لوټه سرکار ويڅکه چې عام وکړي دوي ته محتاجه او م . نازه وي. يعني بغير د اردلي د سفارش ، يا د جيب کرمولو نه هغه د صيب سره نه مېلاوېدے شي او نه ورته خپل فریاد ، غرض او يا مريض رسولے شي. په داسې وخت د مجبورۍ له کبله هغه اردلي يا چيراسي هم د خلقو دپاره سرکار وي.

نن سبا دا مثل په داسې حالاتو کښې استعماليري چرته چې څوک د څه معمولي کار دپاره چا معمولي بنده ته مجبوره شي نو په داسې حالاتو کښې خلق هغه کس ته وايي چې هلکه! تارانه هم د خانه کورنر جوړ کړے دے ، يا ته هم زمونږ دپاره سرکار جوړ شوه يې. ځکه خو مشرانو وئيلي دي: "چې د چا په لاس کښې کار دے نو هغه سرکار دے".

دا د مجبور سر سره وېدنه
هغه سرکار دے چې يې کار په لاسو وېدنه

چې د چا زور وي د هغه کور وي

دا يو عام مثل د هغه ، ی يې خو دا جوړېږي چې گڼې که څوک په زوره د چا په کور قبضه وکړي نو هغه کور د هغه شي. داسې شوي هم دي او کيږي هم. د مثل نه مطلب دا دے چې گڼې څوک زورور وي نو هغه خپل کار او خبره په زوره کولے ، منلے ، ايستلے او سر ته کولے شي ، يا په زوره د خلقو نه کارونه اخلي ، يا د منډو په زور او يا د پيسو په زور نور خلق مجبوروي. چې د هغه خبره اومنلے شي. دا زور او زورورتيا مشرانو په دې مثل کښې ستايلې او مشهوره کړې ده. نن سبا به داسې حالاتو کښې استعماليري چرته چې څوک په زوره د چانه شے قبضه کړي ، يا په زور زبردستي خپل کار او خبره سر ته کوي. او خپل مطلب او مقصد تر لاسو کوي. نو په داسې موقع خلق دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي: "چې د چا زور وي د هغو کور وي". هم د دې مطلب دپاره په اردو ژبه کښې داسې وئيل شې چې: "جس کی لائې ا . س کی بهنس".

چې د چا زور د هغه کور وي
مېښه د هغو شي چې کوټک په لاسو وړېښه

دا يو عالم منډل دے. د دانو نه مطلب جوار او غنم يعني د هر قسم غله ټولو ستاني معذ، ي کوټه (کمره) ده. او د غني ستاني نه مطلب شو غټه کوټه، يعني غټ کور او مالداره کورنۍ. پخوا په زمانه کيې د پيسې ټکي دومره حېثيت او مشهورتيا نه وه. زميندار غټ خلق او زمينداري غټه پېشه او روزگار کيځلے او منځلے شو. هغه زمانه کيې ټول گرزان د زميندارۍ په کنه وټه وو. چې د جا زمکه زياته وه. نو هغه غټ او درانه زميندار غري وو. او چې زمينداري به درنه وه نو د هغوي دانې به هم زياتې وې. او چې د جا کره به دانې زياتې وې نو هغوي به ښته من يعني مالداره غري منځلے شول. يعني د هغو مالداري به د دانو په کچ او پېمانه وه، مشرانو په دې منل کيې ستاينلې او مشهوره کړې ده. او مطلب يې دا دے چې کيې دا غټ کور او مالداره خلق دي، يا دا کار د مالدارو خلقو دے، يا داسې کارونه هغه خلق کولے شي چې څوک مالداره وي. نن سبا يې هم خلق په داسې موقع او حالاتو کيې استعمالوي. چرته چې څوک د چا مالداره غري د شے کار په حقله شے خبره کوي، يا خپله رائے ورکوي چې کيې داسې کارونه، يا داسې خبرې غټ او مالداره خلق کوي، يا کولے شي. نو خپله رائے، صلاح او فيصله په دې منل کيې څرگندوي او وايي: "چې د جا کره داني وي. د هغو غني ستاني وي".

جڏهن ته ٻيو وڏو نشان مرغي دهه، بلڪي ڪه رڌا دا ووايم جي ٻه مرغو ڪٽي ٿي ٿولون وڏو دهه، نو غلطه به نه وي. يو خورو دهه، جي ٻه نظر ڊهره ڪمه راخي. او بل بي دا عادت وي جي ٻه يو خائو نه ٿينگيري. ٻه ونه ڪٽي ديوشاخ نه بل ته او دبل نه بل ته داسي زر زر ٿوپونه وهي جي دسترگي نظر پري نه ٿينگيري. بلڪي دسترگي ٻه ڀڙ ڪٽي بي ڏور پنجه خايونه بدل ڪري وي. نو ڇڪه نه سم ليدے شي او نه ورته شيش اخستے شي. اڪثر خو بنگاري به جتي ڪوڏار نه کوي او ڪه کوي نو هغه هم د توکل ڪوڏار وي. جي اڪثر خطا شي. نو ڇڪه د جتو بنگار ڪول ڊپر ڪران ڪار ڪله او مٽلے شوے دے. او دا ڪران ڪار مشرانو د مٽل به توکه مشهور ڪري دے، او مطلب ترينه دا دے جي ڪٽي داسي لکه د جتي شان وڙو ڪي، سپک بي فائدي او ڪران ڪارونه ڇوڪ کوي نو اڪثر ورته سود او ڪنه نه مٺلاوڀري.

تن سڀا هم به داسي حالانو ڪٽي استعماليري. جرته جي ڇوڪ داسي لکه د جتي به شان وڙو ڪي بي فائدي او ڪران ڪار ڪٽي خان سترے کوي او ڪنه ورته دومره نه مٺلاوڀري، جي ڇومره بي خوري او محنت وي. نو ٻه داسي وخت او حالانو ڪٽي هغه غري ته مشران دا مٽل وړندي کوي. او داسي وايي. "جي د جتو بنگار له ڇي نو تش به راځي."

ک عقل دا خیرہ وارہ

خُوک جی دِجَتو وِی کار لِه خُی تَش بَه راجِنِه

شراب ، افيم ، پودر (هيروين) ، جرس او بنگ دا ٽول د نشي څيزونه دي. يعني په خوړولو او څښلو بې بنيادم ته نشه ورسې ، يا بنيادم نشه كيږي. افيم د ډوډي د بوټي نه اېستلې او جوړولې شي. جرس د بنګو د بوټي نه جوړيږي. د بنګو يو روکۍ شان بوټۍ وي. چې زيات نه زيات يو ګر دوه اوږد پري يا لوښري. او د دې د پاڼو او کچه سانګو او څرګو نه جرس جوړيږي. داسې د بنګو پاڼې او کچه نرۍ څرګې چې لکه د چکنۍ اوټکولې شي او بيا په شربت يا لسې کښې واچولې او ګډې ودې کړې شي. نو دا هم بنيادم ته نشه ورکوي. د بنګو لسې يا شربت جوړول ډېر اسان او ارزان وي. نو ځکه اکثر په مزارونو او زيارتونو کښې ملنګان د بنګو لسې جوړوي او څښي. او د بنګو په نشه کښې بيا ملنګان په سرور او مستۍ کښې راشي او د ډهول سره رڼا سره ګډاګاني ، اتڼي او انډوڅري جوړې کړي. يعني د بنګو په نشه کښې

مستي او سرور هم راځي. ځكه ملنكان بيا د ځانه يې ځانه په مستو او انډوڅرو سر وي. خو چې د چا په وجود كېنې خپل ترنگ نه وي او په زړه يې خپل سرور او مستي نه وي. نو هغوي بيا په نشه كېنې هم په سرور او مستي كېنې نه راځي. بلكې په نشه كېنې ډېر ډوب د حاله يې حاله پراته وي. د بنگو دا نشه او د نشې والا سرور او مستي هوښيارانو په دې مثل كېنې ستايلې او مشهوره كړې ده. او مطلب ترېنه دا دے چې كېنې د چا چې خپله د زړه توان او طاقت خوشحالي او مستي نه وي نو كه هغه بنگ وڅښي نو څه پرې په هغه بيا هم مستي نه راځي. ځكه چې د هغه د ځانه مست نه دے ، يعنې د زړه زور يې نشته. نو په بنگو به څه مست شي. داسې به چا كېنې چې خپل څه لياقت ، هنر او قابليت (مستي) نه وي. نو هغوي د بل چا په مدد او مرستې كاميابه او كامرانه كېدے نه شي. يعنې چې د چا خپل څه قابليت هم نه وي او د څه كار روزگار كولو شوق مينه او جذبه هم نه لري. نو كه هغه سره هر څومره مدد او مرسته وكړے شي. خو هغه به كاميابه نه شي. يعنې بغير د خپل لياقت ، محنت ، قابليت او شوق او جذبي نه څوك نه منزل موندے شي او نه مرام ته رسي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل جوړ كړے او مشهور كړے دے.

نن سبا په داسې حالاتو كېنې استعمالېږي. چرته چې څوك داسې بې زړه ، بې وقوفه ، كم عقله ، نالائقه وي. او يا څوك يې روزگار وي نو داسې غرو ته مشران داسې نصيحت كوي چې كڼې خان كېنې خپل لياقت او قابليت پيدا كړه يا خان كېنې خپل هم څه سرپتوب او عقل پيدا كړه. تر كومي به د بل لاسو ته ناست يې. او دا طنز او پېغور هم وركوي چې په تا كېنې خپله څه لياقت ، قابليت ، جوش ، جنبه ، نشه ، لاشه او مستي نشته. نو دا مطلب ورته په دې مثل كېنې وړاندې كوي او وايي. "چې د ځانه مست نه وي نو به بنگو نه مستېږي".

اے د بنگو و بوټي څه ځار دې كړم
غلام د دنيو ځاكي نشه اوزگ ځار دې كړم

چې د سړي په سړي كار شي ، جوړ د ځوي نه ورته پلار شي

په دې مثل كېنې هوښيارانو د حاجتمند او ضرورتمند بنده د بې وسۍ او بې بسۍ هغه حالت او كېښت څرگنده كړي دي. كله چې يو بنده بل چا ته محتاجه شي. نو د ضرورت او حاجت له كبله د بل بنده نخري او خبرې اوري او زغمي. مطلب دا چې كه هغه حاجت پوره كولو والا غږے په عمر ، عهده ، مقام او حيثيت كېنې ډېر كم وي او هغه حاجتمند غږے د ځانه كم درجې والا ، يا كم حيثيت والا غږي ته لاس نيسي يا كښېني. نو هغه په عمر او مرتبه كم بنده كه د ځوي برابر وي. نو هم به دغه وخت لكه د پلار جوړ شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل جوړ كړے دے. او په داسې حالاتو كېنې استعمالېږي چرته چې څوك د ځانه كم درجې ، عهدي او كم حيثيت والا بنده ته د څه مطلب او غرض له كبله محتاجه او متاثره شي. نو په داسې وخت او موقع مشران دا مثل وړاندې كوي او داسې وايي. "چې د سړي په سړي كار شي جوړ د ځوي نه ورته پلار شي".

چې د سلو نه درباندي شي ، نو غوري شكرې خوره

قيصه:

پخوا زمانه كېنې سل روپۍ ډېر لوڼے دولت وؤ. سل روپۍ به د خانانو او نوابانو سره وي. عامو وگړو ته سل روپۍ كتل او جمع كول ډېر گران كار وؤ. هغه وختونو كېنې د غلامۍ نظام په دهقانانو كېنې بدل شوے وؤ. خانانو او زميندارو به د مزدورۍ او زميندارۍ دپاره دهقانان ساتل. دهقاني هم د غلامۍ يو قسم وؤ. دهقان به په سر پېسې راخستې وې او په هغه پېسو به يې دهقاني كوله. زميندار يا خان به ورله څه لږه ډېره برخه (څلورمه يا پنځمه) هم وركوله. خو دا برخه به دومره وه چې د هغه غريب به پرې گزاره نه كېدله. دهقان به بيا مالك ته د كور د ماڼۍ ، دې او خرچې دپاره لاس په سوال وؤ. داسې به په دهقان غريب كال تر كاله پېسې زياتېدلې. او يو وخت به داسې راغے چې دهقان به تر وېښتو پورې د مالك قرضدارے وؤ. او د هغه قرض له امله به هغه دهقان يو قسم غلام جوړ شو. بلكې اكثر به داسې وؤ چې هغوي به تر راتلونكي نسلونو پورې غلامان جوړ شوي وو.

د دې مثل په خپله داسې يو قيصۍ مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه كېنې يو دهقان وؤ چې ډېره قرضه پرې ختلې وه. هغې دهقان به ښه خرچې ، بلكې فضول خرچې به يې كولې. ښه او د مستي خوراكونه به يې خوړل. هغه دا فرض كړې وه چې كڼې د هغه په ژوند دا قرضې نه شي

خلاصېدے، خو چې تر څو ژوند دے نو بڼې مړې او عبش عشرت پکار دے، يو ورځ هغه ته يو بل دهقان وټپل چې يار په تا خو د سلو نه هم زياتې روپۍ اوږدې دي او ته يې چې گزاره نه کوي. د څادر نه دې پېښې بهر اېستلې دي، بلکې خرچې دې نورې هم زياتې کړې دي. هغه ورته ځواب ورکړو چې يار هيڅ فکر او پرواه مه کوه، چې د سلو نه درياندې شي، نو بيا غوري شکرې خوره. مطلب يې دا وو چې گڼې سل روپۍ ډېر شي دے، او د دې سر د خلاصېدو نه دے. نو بيا فکرونه ځله او پرواه د څه، بڼه خوره او څښه او خپل ژوند بڼه تېروه، چې تر کومې ژوند دے نو دهقاني به کوو، او چې مړه شو نو بس هر څه ختم. او داسې د هغه وخت نه دا خبره مشرانو د منل په توگه مشهوره کړه.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو او د داسې خلقو په حقله استعمالېږي چرته چې يو سرے د بل د قرضو د لاندې وي. او هغه پور ډېر زيات وي. د خلاصېدو يې څه لاره گودره نه وي. او بېغه غړي خپله د پور د خلاصولو څه بن ډلغا نه کوي او نه يې څه پرواه ساتي. خو خپل ژوند بڼه په مزو تېروي. نو هغه بيا خپل حالت، کيفيت يا خپله منشا او مدعا په دې منل کېښې وړاندې کوي. او داسې وايي چې پر پرده بار! "چې د سلو نه درياندې شي نو بيا غوري شکرې خوره".

پور چي د سر لونه ش پورته
مسکت قلندر شي يواغ وري شکرې خورينه

چې د شېبنتو شي نو د ويشتو شي

هسي خودا منل د اسلامي قانون او تعليماتو، د انسانيت او د فطرت نه اپوټه او په ضد دے. بل خوا د اسلام او د انسانيت سره سره دا د پښتو او پښتنو د رواياتو، کلتور او د قدرونو نه هم خلاف دے. خو بيا هم منل دے. او د هوسيارانو وېنا ده. نو ځکه دا هم يو حقيقت دے. گو چې د دې منل خلاف او په ضد کېښې نور ډېر متلونو مشهور دي چې د پښتو د دستور، قانون او د پښتنو د شعور څېړنه کوي. او په اصلي معنو کېښې د اسلامي تعليماتو او د پښتنو د قدرونو او رواياتو څرگندونه کوي. لکه د مثال په توگه وټپل شي چې: "زړه خو مور پلار بڼه وي" يا "مشر د کور برکت وي" يا "مشران خلق د دعا دپاره ساتي" او "مشران چې زړه شي نو د شکرې نه خواږه شي". او داسې نور ډېر.

په اصل کېښې دا منل مشرانو د دې مطلب دپاره جوړ او مشهور کړے دے چې کم مشر د شېبنتو کالو شي نو د هغوي خوي بوي اکثر د ماشومانو شي، يا زيات داسې شي. چې دماغ يې صحيح کار نه کوي. په لږه خبره او معمولي کار خفه او ناراضه کېږي. او د خلقو په هر کار او خبره کېښې غلطې راوياسي يا هيڅ يې بهڅه زورني او وېناکاني کوي. بيا د داسې بوډاگانو نه په کور کېښې ځائ وي او نه به حجره کېښې. نه يې څوک په بڼه بلې او نه په بدو کېښې. نه په تين کېښې وي او نه په تېره کېښې. يعنې په ژوندوني په مرو حساب وي او کېدے شي چېاسې څوک بوډا د خپل داسې قسم ژوند نه تنگ راغله وي او د هغه د ځمکې نه چرته د ډېره سوخته دا خبره ختلې وي چې نن موږ ته د منل په توگه مشهور ده. گڼې پښتانه خو د خپلو مشرانو ډېر زيات قدر عزت او خيال خاطر کوي او ساتي. داسې مشرانو خو ډېر خواږه، درانه او د قدر وړ وي.

د پنځوس نه چې شېبنتو ته رسېدې شي
شېبي همسراء په لاس راغونډ لکه لينده شي
وي دبېختنه چې په بېدند نظر ورگوري
مشران خو و نرور خواږه شي چې زړه شي

چې د کومې بلا نه نه خلاصېږي، نو ډېر ډېر ورته ځانده

دا يو ساده منل دے چې معنې او مطلب يې جدا جدا دي بلا لفظي معنې دې ډېر، يعنې ډېر زيات. لکه وټپل شي چې بلا خلق راجمع وو، يعنې ډېر زيات خلق وو. خو د دې نه يو بل مطلب يو داسې ناليدلې هېبت ناکه شکل يا شے هم دے چې د هغې په ليندو سره په بنيادم هېبت او وېره راشي. زمونږ په معاشره کېښې دا توري اکثر په کورونو کېښې د ماشومانو د وېرولو دپاره استعمالېږي. لکه اکثر مېندې ورو ماشومانو ته داسې وايي چې چې شه، هغه ده بلا راغله، يا هغه دے بؤ راغے. خو تر نن ورځې پورې نه چا بلا وليده او نه يې بؤ، چې دا څه څيز يا څېړونه دي. خو خلق يې د داسې خيالي بدشکله شي دپاره استعمالوي چې هغه په بنيادم وېره او هېبت راولي. د بلا

نه يو بل مطلب شخه حادثه ، غم خفكان او مصيبت هم اخذ شوې دے. او په دې منل كېنې هم دغه حادثه يا مصيبت مطلب دے. يعنې هر هغه مصيبت ، تكليف ، غم درد مرض يا نورې داسې شخه حادثې چې بنيادم ته تر پنه غم خفكان او تكليف رسي. نو دا تكليفونه او مصيبتونه په مثال لكه د بلا دي. لكه چې جا ته شخه حادثه ، غم ، تكليف درد او مصيبت ورمخ شي ، نو خكه په داسې موقع وتيله شي چې: "په بلا واور پو". خكه مشرانو داسې حالات د بلاگانو په نامه ترلي او ياد كړي دي. هم دا مطلب مشرانو په دې منل كېنې څرگنده كړے دے. او وايي چې كه په دې بلاگانو كېنې درباندي چرته يوه بلا راغله او خلاصے دې تر پنه نه شي نو سوچونه ، غمونه او فكرونه مه كوه. په خندا خوشحالي ، روڼ تندي او صبر استقامت سره يې په ځان تېره كړه. ډېر ډېر خندل او په خندا تېرول. په خصوصي توگه په داسې وخت يا موقع استعمالېري چرته چې داسې د جا په كور ناڅاپه څوك مېلمانې راشي چې كور به باندې بوج وي او كه دا مېلمستيا لږه اوږده شي نو بيا سړي ته د بوج نه بلا جوړه شي او كور به په سوچونو ، فكرونو او غمونو كېنې كېر شي. په داسې وخت هغه كور به ته د تسلي او ډاډكېرني دپاره مشران دا منل وړاندې كوي او داسې وايي: "چې د كومې بلا نه څه خلاصېږي نو ډېر ډېر ورته خاندنه".

په اموختنه به لا چې واورې
دا په سي علاج دے ورتنه ډېر خاندنه مېننه

چې د كيدړ نېته پوره شي نو كلي ته يې مخه شي

پخوا په زمانه كېنې به ښاري ، مېرې او ځنكلي ډېرې وې. او په دې كېنې به ځنكلي ځناور هم ډېر وو. كېنړ هم يو ځنكلي ځناور دے. پخوا زمانه كېنې به كېنړان هم ډېر زيات وو. اوس چې څنگه ملك اباد شو. ښاري ، ځنكلي خنېي او زمكې ابادې شوې. نو داسې د كيدړانو نسل هم په وركېدو او خنېدو شو. بايد چې زموږ راتلونكي نسل د نن زمانې كېنړان سبا له لكه د (ډينو سار) په شان صرف په فلمونو كېنې وينې او گوري. زما د يادو خبره ده. موږ چې به بياو ډېرې ته څاروي د څر دپاره بوتلل نو روزانه به مو دوه درې كېنړان په مخه كړي وو. هغه زمانه كېنې به كېنړان اكثر د ښې د كلي خواؤشا ته راتلل او په ونه يا په دېوال ناستې چرگې به يې په مخه كولي. داسې به يو نيم پكېنې د ورځې هم پېره كوله. كله چې به داسې د كلي په غاړو او لمو كېنې چرته كېنړ ښكاره شو نو بيا به ور پسې خلق كوټكو به لاس راولي وو. او سېي به يې ور پسې ورخطا كړي وو او چې كوم كيدړ به كېر شو نو د هغه به بيا مرگ مېلمه وؤ. د دې حالاتو له كبله مشرانو دا منل جوړ كړے او مشهور كړے دے. او مطلب يې دا دے چې كېنې د كيدړ وخت پوره شي او مرگ يې راشي نو مرگ ورله كلي غاړې ته مخه وركړي. او هلته د سېو او يا د بنيادمو د لاسه مړ شي. په كېنړانو پسې نور هم ډېر متلونو مشهور دي. نن سبا په داسې حالاتو او واقعاتو كېنې استعمالېري. چرته چې څوك داسې په شخه كار روزكار كېنې زبان او تاوان ومومي ، يا ورته په شخه كار يا خبره كېنې شخه غم خفكان او تكليف ورسې ، يا چرته په تگ يعنې په سفر كېنې ورته شخه حادثه پېښه شي يعنې د غم خفكان يا د زبان ځانے ته چې يو بنده په خپله ورسې نو په دغه وخت خلق داسې وايي چې كه جرې دا كار يې نه وے كړے يا دې ځانے ته نه وے تگ نو دا تكليف او خفكان به يې نه موندلو. او دا مطلب ورته په دې منل كېنې وړاندې كوي ، او داسې وايي: "چې د كيدړ نېته پوره شي نو كلي ته مخه وكړي".

چې دوه كسه په پرځولو ورشي ، نو يو وركېنې راغورځيري

دا يو ساده او عام منل د معنه ، ی او مطلب يې د لفظونو نه څرگنده دي. يعنې مطلب دا دے چې چرته داسې دوه كسه به پرځولو ورشي نو يو تن پكېنې راپرځولے شي ، يا داسې په شخه بله مقابله كېنې چې دوه وگړي مخامخ شي نو بيا خو به مقابله سر به سر پاتې كيږي خو په عامو حالاتو كېنې داسې موقع ډېره كمه كوڅه وي. خكه چې داسې غړي به ډېر كم وي. چې هغوي په زور قوت كېنې ، په چل ول او هنر كېنې يا په ټكي توري او مگر فرېب كېنې يو شان وي. نو خكه په مقابلو كېنې اكثر د يو كټه او د بل بېلات وي. يو وړ او بل پر. يعنې نه دواړه پړه كېدے شي او نه دواړه وړه جوړېدے شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور كړے دے او داسې د وړې پرې دا فلسفه يې بنيادم ته په هر كار كېنې وړاندې كړې ده. چې كېنې بنيادم به هر كار او هره خبره كېنې وړ كېدے نه شي. كله كله وړله پړه هم منل پكار ده. يعنې كه په شخه امتحان شخه كار كېنې پاتې راشي نو غم خفكان نه دے پكار بلكې بيا سر دوباره تيارے پكار دے. او هم د

دې مطلب دپاره يې خلقو ته په داسې موقع وړاندې کوي. جرته چې څوک داسې په څه مقابلې کېږي پر راشي. نو مشران ورته دا منل وړاندې کوي. او وايي چې خاندا غم مه کوه په مقابلې کېږي داسې کيږي! "چې دوه کسه په پرځولو ورشي نو يو ورکېږي راغورځيږي".

چې دوه لوبښي يو ځائ شي نو ټنگ ترې خېژي

دا يو ساده او عام منل د لوبښي نه معنی دی د کور لوبښي لږکي دي. يعنې د کور د استعمال کېږي ، ځمکې ، پټيله ، خانک ، پرچ بېالي ، تالۍ او داسې نور د استعمال څېزولو. د ټنگ معنی دی ده اواز (غر). يعنې د څه شي نه چې اواز ووځي نو هغې ته ټنگ هم وئيل شي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کيږي جرته چې دوه لوبښي په يو ځائ کېښوده شي يا پراته وي نو يو بل سره د جنګيدو له کبله د هغې نه اواز ووځي ، يا اواز پېدا کيږي. دا مطلب هوښيارانو د بنيادم سره تړلې دے ، يا بنيادم ته اشاره کړې دے. او مطلب يې دا دے چې په کوم ځائ يا کور کېږي چې دوه کسه په يو ځائ ژوند کوي نو د هغې تر مېنځه هم کله کله داسې حالات پېدا شي چې ټنگ ترې خېژي. او داسې حالات په خصوصي توګه د کور د مېرمنو تر مېنځه جوړيږي. يعنې په کوم کور کېږي چې دوه ښځې (بڼې) وي ، يا ځوانېښي اينګور يا پورباني وي ، يا ورنډار او اېنډرور يا نوري داسې مېرمنې يو ځائ ژوند کوي. نو د هغوي تر مېنځه په څه نه څه مېانه ، اکثر د ماشومانو په سر جنګ جګړه راځي او کوي. هم دا حالات مشرانو په دې منل کېږي ستاېلي او مشهور کړي دي. او وايي چې داسې دوه مېرمنې (لوبښي) چې يو ځائ کيږي نو جنګ جګړه (ټنگ) به ترېنه خېژي. او هم په داسې موقع استعمالېږي جرته چې په يو کور کېږي د دوو مېرمنو تر مېنځه لوبه کړمه شي. يعنې اېږي پېږي ، کڅل وېنګانې او پېغورونه په زور وي. نو د هغه کور يا کورنۍ حالات خلق په دې منل کېږي څرګندوي او وايي. "چې دوه لوبښي يو ځائ شي نو ټنگ ترې خېژي".

چې ډېر شي نو ګندېږ شي

د منل نه مطلب دا دے چې کټې هر هغه شي چې د خېل مقدار او حد نه ډېر او زيات شي نو هغه ګندېږ يعنې زهر شي. د مقدار مطلب دے ضرورت او حاجت. يعنې چې د کوم شي څومره ضرورت او حاجت وي نو هم هغه څومره خرڅ کول پکار وي. او چې د ضرورت نه زيات شي نو هغه فضول بېکاره او برباد شي. هسې خو د منل نه د ژوند هر اړخ مطلب او مراد دے خو په خصوصي توګه د خوراک څښاک په حقله زيات استعمالېږي. يعنې چې څه شي د ضرورت او حاجت يعنې د مقدار نه زيات اوڅوړے شي نو هم هغه شي برباد (ضائع) شي. او هم د صحت لپاره زهر جوړ شي. يعنې د کټې او فائدي په ځائ د زيان او تاوان سبب جوړ شي. داسې چې څه کار د خېل مقدار ، بوج او وزن نه سېوا وکړے شي نو کېدے شي چې په زياتي کار هغه مشين او اوزار هم وړان او خراب شي. او د بنيادم يا د څاروي صحت او مال ته ترېنه هم زيان او تاوان ورسي. او د څه څيز نه چې زيات تاوان ورسي. نو دا داسې شوه لکه چې هغه شي ګندېږ (زهر) او يا برباد شو. هم دا مطلب مشرانو په منل کېږي څرګنده کړے دے او د نصيحت په توګه يې خلقو ته وړاندې کوي. او داسې وايي. "چې ډېر شي نو ګندېږ شي".

دا منل دے چې څه ټېر شي هغه هېر شي
هم ګندېږ شي هغه واړه چې څه ډېر شي
هر شي چې زيات شي نو په زيان شي
لکه اوړو کېښي د چا مالک نه زيات نه شي

چې رښتيا راځي نو دروغو به کلي وران کړي وي

قيصه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کېږي يو مالدار زمېدار سره يو غلام يا دهقان وو. هغه غلام ډېر دروغمن او جعلي مار وو. د هغه د لاسه به اکثر دوه کسه په جنګ وو. ډېرو خلقو يې مالک ته کيلي شکوې کولې. خو د مالک پرې يقين نه راتلو. يوه ورځ دواړو په پټي کېږي کا رکولو چې مالک د غلام نه پوښتنه وکړه چې دا ته څنګه دوه کسه په جنګ کړي. ولې خلق لېوني دي چې ستا په لمسون او دروغو به

جنگ ورځي. زما يقين نه شي چې دا روغ خلق ستا په خبرو کښې راشي او په جنگ شي. دې غلام ورته خواب ورکړو چې ستا به يقين راشي خو وخت به تېر وي. په دې خبرو څه موده تېره شوه او د مالک دا خبرې اترې هېرې شوې وې. يوه ورځ دا غلام کور ته راغی نو مالک يې کور کښې نه وؤ. غلام د کور مېرمن (د مالک ښځې) له ډېر په راز او غم رازۍ سره دا خبردارۍ ورکړو چې خبر شوې يم چې مالک بل واده کوي او په فلاڼي کلي کښې يې خبره جوړه کړې ده. ښځه د اورېدو سره سمه سره لمبه شوه. ډېرې غصې او خفگان واخستنه. دې غلام ورته وېل چې فکر او خفگان مه کوه. ما ستا دپاره د مخکښې نه بندوبست کړې دے. په فلاڼي ځانې کښې يو پير صېب دے او د هغه سره مې خبره جوړه کړې ده. هغه به درله داسې تعويذ وکړي چې ستا کور به اباد پاتې شي او مالک به د دويم واده نه صبر شي. خو د دې دپاره د مالک د ډېرې وېښتنې پکار دے. چې په تعويذ کښې بند کړې شي. او دا سپارښتنه يې پرې وکړه چې بېکاه له مالک اوده شي نو د ډېرې نه ورله دوه درې وېښتنې پرېکړه. او سبا له به زه هغه وېښتنه د وخته هغه پير صېب له ورسوم. غلام دا ښځه په دې خبره ښه پخه کړه او ترېنه پټې ته لاړو. مالک يې په پټي کښې مېلاړ شو. په خبرو خبرو کښې غلام مالک ته وېل چې خبره ښه نه ووه. له او غټه خبره خو ما ستا رزق خور دے. اولهې زړه څه ورېږي. نو ځکه دې خبرووم. مالک ورته وېل چې خبره کوه څه چل دے. غلام ورته وېل چې د کور مېرمن د بل چا سره لېن دېن ساز کړې دے او نن دے که سبا دے ستا د مرگ د ښا جوړوي. ځان ساته هسې نه چې بيا افسوس کوېلک ورته څه. هغه شو چې ته څه دروغن سرے يې په دې خبرو زما يقين نه شلې. خبردار که دوباره دې دا خبره به څه. له راغله نو وژل به مې يې. غلام ورته وېل چې ښه ده ته بېکاه له ځان په دروغه اوده کړه نو بيا کوره چې څه کيږي. دې سړي ټوله ورځ په سوچونو او فکرونو کښې تېره کړه. اول خو يې دا خبره نه منله خو سلطان هم ورله په زړه کښې وسوږې احولې. چې بېکاه له ازموښت خو وکړه چې څه کيږي. اخر چې شپه شوه نو دې سړي سم د ماسخوخته ځان د قصده اوده کړو. څه شېبه پس مېرمن په قلاړه د سړي خوا له رانزدې شوه چې د ډېرې نه ورله وېښتنه پرې کړې. کله چې دې ښځې ډېرې ته لاس واچولو نو داسرے پرې راباخېدو او د ښځې په لاس يې چې چاره وليده نو د سړي پوخ يقين وشو چې کڼې ښځې زه وژلم. په غصه کښې يې ښځه راگره کړه او په ځان پوهه نه شو. داسې بده بده يې ووهله چې ښځه په ځان مړه شوه. کله چې ښځه مړه شوه نو غلام په منډه منډه لاړو او د ښځې ورونه يې خبر کړل چې خور يې درله يې گناه ووزله. د ښځې ورونه راغلل او هغه سرے يې قتل کړو. غلام د هغه خايه په منډه منډه د سړي قام پسې لاړو او د هغه ټول قام يې خبر کړو چې زما مالک فلاڼي قام يې گناه مړ کړو. د سړي قام او تېر راغونډ شول او په هغه بل قام يې حمله وکړه. داسې د کلو او د قامونو تر مېنځه جگړه سره شوه. چې ورکښې ډېرې گناه خلق مړه او ژوبل شول. په کاوند کښې يو بودا سرے چې هغه د غلام د عمل او عادتونو نه خبر وؤو د دې نه هم خبر شو چې د غلام په شرارت. چ. هلي. اولهسمن سره دا دومره خلق مړه او ژوبل شول. نو په دغه وخت يې وېل چې ورونو واورئ د نن پس په دې سړي او د ده په خبرو اعتبار اونه کړئ. د دې دروغن د لاسه دوه کلي تېاه شول. "چې رښتيا راځي نو دروغو کلي وران کړي وي". او داسې د هغه وخت نه دا خبره په منل مشهوره شوه.

نن سبا دا منل په داسې موقعو کښې استعمالېږي حرته چې د جاد دروغو په وېنا باندې بل جات ته څه زبان او نقصان ورسي، يا ورته څه کړاوه. شخړه او يا کړاؤ تکليف ور مخ شي نو په داسې وخت او موقع کښې مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي. "چې رښتيا راځي نو دروغو به کلي وران کړي وي".

دا دروغ ————— ژن خدايي ————— گونکے ————— کړي
چې رښتيا رسي ————— کلي لوتې ————— لوتې شپينه

چې زور شي کله به جوړ شي

دا يو عام منل دے چې د زور خيز عېب او ع. ملت پکښې بيان شوے دے. مطلب يې دا دے چې کڼې څه شے زور شي نو اکثر وران، خراب او ناروغه وي. د هر شي يو خپل عمر وي. د وخت تېرېدو سره هر شے زړېږي او چې څومره زړېږي نو دومره هغه ورستېږي او کمزورے کيږي. او چې څه شے روست او کمزورے شي نو بيا هغه ايله په پټانه وي. يعنې په لږ کار هم وړانېږي، ماتېږي، خرابيږي او يا سترے کيږي او ناروغه کيږي. هسې خو د منل نه د دنيا هر شے مراد دے. خو په خصوصي توگه د بنيادم په حقله زيات استعمالېږي. چې بنيادم زړېږي يعنې بودا کيږي نو کمزورے کيږي. او چې څومره کمزورے شي نو دومره ورته مرضونه او تکليفونه زيات شي. ځکه خو هوښياران وايي چې يو بوداوالے د سلو مرضونو برابر وي، يا داسې وايي چې بوداوالے خپله سل مرضونه دي. او چې يو غرے زور شي نو

هغه ته سل مرضونه نېغ ولاړ ولېکه ډېر هم علاجونه او دارو د . رمل کوي نو هم په رغېدو او جوړېدو يې کالونه او مودې لکې. د زور (بوداوالي) دا کمزوري ، ناروغتيا ، کرېدل او جوړېدل هوښيارانو په دې مثل کښې ستايلې دي. او داسې هر يو شې چې هغه زور وي او وران ويچار يا خراب شي نو په جوړېدو يې بيا ډېر محنت ، پېسه او وخت لکې. نو ځکه په داسې موقع بيا مشران وايي:

"چې زور شي کله به جوړ شي"

چې سبا شي غم پېدا شي

د نېبادم ژوند د کړاؤنو ، غمونو ، خفگانو ، مصيبتونو ، شخړو ، کرامو ، افسوسونو ، ارمانونو او اميدونو يوه مجموعه ده. د نېبادم ژوند په يو ډگر نه وي ، بلکې کله راحت او کله زحمت. ځکه خو مشرانو وېلي دي چې غم بنادي ورور او خور وي. خو خوشحالي او بنادي کې کوزې او غمونه زيات وي. د ژوند کاډې چې د وخت په پاڼه روان دے. دا هم د الله پاک لوتې غنيمت ، رحمت او کرم دے. چې شپه يې پېدا کړې الله تعالی . ی فرمائي چې شپه ما ستاسو د آرام دپاره پېدا کړې ده. په لاکړونو او پېښو شکر الحمد . الله چې شپه راشي. او تر څه وخته پورې نېبادم بې غمه اوډه شي. څه آرام او دمه ورته مېلاؤ شي ، گڼې د ژوند سره تړلې دومره غمونه دي چې نېبادم ترې نه سر گړولو ته نه وزگارېږي. يعنې هره لحظه يو نوي غم ولاړ وي. يو لا ختم نه وي چې بل يې په سر ولاړ وي. او نېبادم د دې غمونو او مسئلو په حل کولو او هلو ځلو کښې اخر يوه ورځ خپله لوتې غم جوړ شي او خپلو خپلوانو ته غم جبه جوړه شي. او الله زده چې خپله د غمونو په دلدل کښې وربوخت شي او که د راحتونو په جمن کښې ورکوز شي.

په دې مثل کښې هوښيارانو د نېبادم د غمونو نه پر چک ډک ژوند ته اشاره کړې ده او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې په دې ژوند يا دنيا د نېبادم غمونه نه څښيري. که نن يو غم يا مسئله ختمه شي نو سبا بل نوي غم پېدا شي او دا د غمونو سلسلې به د ژوند سره رواني وي. هم دا مطلب هوښياران په دې مثل کښې څرگندوي او د نېبادم حالت ، کيفيت او د قدرت دا قانون او فطرت داسې بيانوي او وايي. "چې سبا شي غم پېدا شي".

د نېبادم د غم په پېدا کيدو ورځ په ورځ دده
د هر سبا سره راځي نو غمونه

چې سر حيات وي توپي ډېرې

قيصه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کښې په يو کاوند کښې د دوؤ ښځو ښه راشه درشه وو. د يوې بلې سره يې د ورکړه راکړه روزگار هم وو. دې يوې ښځې يوه ورځ د هغې بلې ښځې ماشوم ځوي له توپي جوړه کړه او په تحفه کښې يې ورکړه. د ښځو دوستي او دښمنۍ ډېرې زر زر بدلېږي رابدلېږي. لکه چې څنگه د ښځو د ژوا او د خدا څه پته نه لکي. په يو وېشکي بې خدا وي ، او په بل کښې ژوا. داسې د دوي د دوستۍ او دښمنۍ هم څه اندازه او پهروسه نه وي. داسې يوه ورځ د دې دواړو ښځو تر مېنځه هم په څه خبره زړه بد اوے راغے. او خپلو کښې په جنگ شوې. د جنگ په ميدان کښې ښځې د کتځلو ، وېناگانو ، ښېرو او پېغورونو هم ډېرې مړنې وې. په دې ميدان هم د پېغورونو او ښېرو تشې ډزې په يو بل شروع وې. هغې يوې ښځې بلې ته پېغور ورکړو چې پرېږده خواري د ځوي په سر دې اوس هم زما د لاس توپي پرته ده. او ته هم لا خبرې کوې. هغې بلې ښځې ورته زر د ځوي د سر نه توپي راکوژه کړه. او په غصه يې ور گوډار کړه چې واخله خواره شي خواره ته يې او خواره دې مور ده. زما د ځوي چې سر حيات وي نو توپي ډېرې. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د مثل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا دا مثل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې يو بنده د بل چا نه د څه په تمه وي. هغه که د پېسي ټکې وي. خوراک څښاک وي او يا د نوکرۍ مزدورۍ تمه وي. او بيا خاص کر چې د جبنۍ د رشتې تمه يې وي او هغه تمه پوره نه شي. نو هغه مېرمن بيا اکثر داسې وايي چې زما څوئے ژوندے وي نو جينکۍ ډېرې. او دا مطلب ورته په دې مثل کښې وړاندې کوي. او داسې وايي چې پرېږده خواري! "چې سر حيات وي توپي ډېرې".

دا يې د کونډې مېرور وېنډه
چې سړي حیات وي د توپونو نشته غمونډه

چې شپه يې تر مېنځ وي نو د هغې بلانه مه وېرېږه

دا يو عام منل دے. لومړی ی يې د لفظونو نه څرگنده ده. خو مطلب يې جدا دے. د منل نه مطلب دا اخذ شوے دے چې کوم غم، تکليف، مرض يا څه نورې داسې حادثې چې انسان نه وي ليدلې. او صرف د راتلونکي وخت د حادثو او مصيبت دپاره سوچ فکر کوي او وېرېږي نو داسې وېره او سوچ فکر نه دے پکار. ځکه چې د راتلونکي وخت مصيبتونه او د بلاهيجاه پته نه لکي. بلکې د الله تعالیٰ نه د خبر، رحم او کرم اميد او سوال کول پکار دي. مطلب ترېنه دا شو چې د څه غم خفگان، تکليف او مصيبت (بلا) په راتلو کېنې وخت وي، يا وخت لکي نو د هغې بلانه مه وېرېږه. مه ژړا او مه فرياد کوه. يعنې د سبا په غم کېنې سوچونه، فکرونه او غمونه مه کوه. ځکه چې د سبا تر مېنځه لويه شپه پرته ده.

دا منل د هغه خلقو په حقله استعمالېږي کوم چې د سبا په غم کېنې فکرونو او سوچونو اوږے وي. او د راتلونکي غم او مصيبت په اندېښنو او وېره کېنې کېږي وي. نو داسې خلقو ته هوبېاران وايي چې د سبا هېڅ فکر مه کوه. سبا لارې دے. دومره لويه شپه يې تر مېنځه خبر سوال کوه او اميد لره چې الله تعالیٰ به خبر کړي. د زړه د ډاو او د تسلی دپاره ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي. "چې شپه يې تر مېنځ وي نو د هغې بلانه مه وېرېږه".

د هغې بلانه مه وېرېږه
چې يې تر مېنځه شپه سېاله پاتې وينه

چې عياش شي نو بدمعاش شي

د بنيادمو په خويي خصلت پسې هم هوبېارانو ډېر ټولونه او متلونو وېلي او جوړ کړي دي. په دې منل کېنې هم د بنيادم عادت او خوي ستايلے شوے دے. عياش او بدمعاش يې د يو بل سره تړلي دي. يعنې چې يو بنده عياش شي نو هغه به ارو مرو بدمعاش هم جوړ شي. عياشۍ نه معنی ی او مطلب دے چې مړې جرچې کول. هر هغه کار کول چې زړه يې غواړي. يعنې هر هغه کار چې زړه ته پکېنې سرور او مزه مېلاوېږي. او دا هم منل شوې خبره ده. چې هر بد او شېطاني کار چې په اسلام کېنې منع دے. هغه بنيادم ته زړه راښکونکے او د سرور او مړې نه ډک ښکاري. او داسې د سرور، مزو او د نشو تماشو نه ډک کارونه شېطاني کارونه وي. داسې کارونه، خويونه او عادتونه په بدو کتلے او بللے شي. او چې څوک داسې په بدو سر وي نو هغه بدمعاش کتلے، منلے او بللے شي. يعنې بداخلاقه، بد کرداره او بد عمله سرے بدمعاش وي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې عياشي په بدو کارونو او عملونو کېنې ده. او بد عادتونه او کارونه بدمعاشي ده. اکثر خلق چې په عياشي کېنې اموخته شي نو د هغوي راگرځېدل يا جار وتل بيا ډېر گران وي. عياشي په مال دولت کېږي. او چې چا عياش سره مال دولت نه وي يا ختم شي نو هغه بيا بدمعاشۍ ته لاس کړي. يعنې شوکې، ډاکې، غلاغلطي او جواړي شروع کړي. په زور زبردستی د چا مال قبضه کوي، دې چې څوک ورکېنې او جرټي قاتلان هم جوړ شي. يعنې په پېسو مرگونه کوي. لنډا دا چې هر هغه کار کولو ته تيار وي چې څه مال دولت تر لاسو کړي او خپلې مړې جرچې يعنې عياشي پرې سر ته کړي. او دا ټول کارونه او عملونه د بدمعاشۍ او د بدمعاشانو نخښې او صفتونه دي.

د عياشي او بدمعاشۍ داترون او فلسفه هوبېارانو په دې منل کېنې د سبق او نصيحت دپاره رابوځائے کړې ده. چې روغ خلق د داسې قسم کارونو او عملونو نه ځان بچ او په ډډه وساتي. او اموخته عياش خلق ترېنه توبه کار شي. هم دا نصيحت مشران په دې منل کېنې وړاندې کوي او داسې وايي. "چې عياش شي نو بدمعاش شي" او په ځنې علافو کېنې داسې وئيلے شي. "چې نن عياش شي، سبا بدمعاش شي".

چې غريب خدائے کړې نو دلہ چا کړې

تېښه:

وايي چې پخوا په زمانه کښې دوه دوستان وو. دوي د يو بل نه لرې په جدا جدا علائقو کښې مېشتنه وو. ډېره موده د دواړو ملاقات نه وو شوه. اخر يوه ورځ دې يو دوست تکل وکړو او د هغه بل دوست کلي ته ورغی. په ملاقات يې د يو بل نه گيلې شکوې کولې ، چې گڼې ډېره موده مو ولې د يو بل تپوس پوښتنه ونه کړه. او داسې دواړو يو بل ته پره وراوله. هغه کوربه دوست ورته وېل چې دوسته رښتيا خبره دا ده چې زه ډېر غريب شوی يم. فصل مې باران او کلي برباد کړو. او مال ډنکر مې هم څه مړه شول او څه مې د نېستي له کبله خرڅ کړل. دغه وجه ده چې ما ستا تپوس اونه کړې شو. په دغه وخت ورته هغه مېلمه دوست وېل چې پر پرده يار! چې غريب خدائے کرې نو دلہ جا کړې. مطلب يې دا وو چې گڼې غريب خوشوي خو چې دوستي او ورورولي دې پرېښوده نو دلہ هم شوې. او دا نه وو پکار. څوک وايي چې ورته يې وېل چې کلي خو دې په فصل شوې وه څه په پښو خودې نه وه شوې. او داسې د هغه وخت دا جمله مشرانو په منل مشهوره کړه.

نن سبا دا منل هسې غري په حقله استعماليري چرته چې د چا غريب سري نه په خطايي او يا قصدا = څه داسې د دلہ توب کار وشي ، يا څوک غريب سره چرته په ياري. دوستي کښې يا په خپلوۍ او عزېزولي کښې په څه خبره کښې پاتې راشي نو په داسې وخت هغه غري ته دا منل وړاندې کيږي او داسې وئيلې شي چې هلکه! " غريب خدائے کرې نو دلہ جا کړې".

نېستې څه داسې د قسومت ده
دلہ ته توب درياندي چا کښې دود جاپونده

چې غل نه اوري نو مل دې واورې

تېښه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کښې په يو کلي کښې يو ټنگ غره وسېدو. چې هغه غلاکر ، دھوکہ باز ، نشه باز ، دروغزن ، فريب زن او جوارگر هم وو. يوه ورځ په دغه کلي کښې د يو سري بيزه ورکه شوه. بيزې خاوند به دې غلاکر سري باندې دعوی وکړه. چې بيزه هم ده پته کړې ده. هغه سره د بيزې د غلانه سکوت انکاري وو. اخر خبره جرگې ته ووتله او د کلي مشران راجع شول. مرکه او خبرې اتري شروع شوې. غل د غلانه انکاري وو او د بيزې مالک زور راوسته وو. چې بيزه هم ده پته کړې ده. دواړه طرفه سوکند ته تيار شول. د بيزې مالک وېل چې خامخا به راته سوکند خوري هسې يې نه پرېردم. او غل هم سوکند خورلو ته تيار وو. په دغه وخت د جرگې يو مشر د بيزې مالک ته وېل چې ځوانه! ته خو سم دم روغ سره يې. هغه خو غلاکر ، دروغزن ، او سپين سترگه دے. د هغه خو سترگه نه سوزي. اوس به په دروغو سوکند وخوري خو دا د دواړو دپاره بڼه نه دے. خبر دے که غل نه اوري نو مل دې واورې. ته سوکند مه ورکوه. وايي چې په دې خبره د بيزې مالک د سوکند ورکولو نه واورېدو او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کښې استعماليري چرته چې يو شريف سره د چا بد معاش يا بد اخلاقه سري سره په څه لاجنه کښې اښتې وي ، يا د چا بې وقوفه او کم عقل سره په څه بحث او مباحثه کښې لکيا وي. خو هغه کم عقل د ده خبرې او دليل منلو ته تيار نه وي. نو خلق هغه شريف او هوښيار غري ته داسې وايي چې پر پرده يار ، هغه خو بې وقوفه او يا بد معاش دے. ته ورسره څله ځان بدناموي ، يا ځان شرموي او خرابوي. هم دا مطلب ورته په دې منل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې پر پرده يار! " چې غل نه اوري نو مل دې واورې".

غل چې بې شرمه بې حيا شي
مل لکه پکار دي چې په څه تېرېږي څينده

چې غوا خفه کوي نو سڅه ورله وهه

هسې خو هر ساه والا شے ، که هغه بښام دے ، ځناور دي او او که مارغان ، خو په خپلو بچو باندې زهېره او خفه کيږي. يعنې هر يو شے د بچو درد او تکليف نه شي برداشت کولے. چې بچي په مصيبت او تکليف کښې ويني نو د مور پلار زړه دردېږي او خفه کيږي. خو مشران وايي چې په ځناورو کښې غوا بيا ډېره په بچو مښه وي. او د بچو تکليف ، درد ، غم او جدابي نه شي برداشت کولے. د

غوا دا مينه محبت يې په دې فقرو يا جملو کښې هم څرگنده کړې دي. لکه وايي چې: دا څه دې لکه د لنکې غوا هر وخت نعرې جوړې کړي وي، يا دا څه دې لکه د لنکې غوا هر وخت کور ته مخه کړې وي. د دې متلونو نه مطلب دا شو چې غوا په خپلو بچو ډېره مینه وي. او چې څومره ورسره مينه محبت زيات لري نو ظاهره ده چې دومره به يې په تکليف او درد درديږي او خفه کيږي هم زياته. د غوا دا کمزوري يا دا مينه محبت، درېدل او خفه کېدل هوبسيارانو په مثل کښې د بنيادم سره تړلي او وړاندې کړي دي. او مطلب ترېنه دا ده چې گڼې که څوک زيات خفه کول غواړي نو په هغه ځانۀ کوڅار يا ټک ورکوه چې په کوم ځانۀ هغه زيات درديږي او خفه کيږي. يعنې که زيات زبان رسول او ورکول غواړي نو د هغه په خوږ شي يا د هغه د خوښې په شي قبضه وکړه، يا ورله هغه شے وران او تباه کړه. نو په هغه نقصان به هغه زيات درديږي او خفه کيږي. او هم په داسې موقعو کښې استعماليږي چرته چې څوک په دښمنۍ کښې چاته زبان، تاوان او خفگان رسول غواړي. نو په دې مثل عمل کوي. داسې په دې حقله يو بل عام مثل هم ډېر زيات مشهور ده چې مطلب يې د دې مثل سره تړون خوري. او هغه داسې وئيل شي: "چې کوجر خفه کوي نو کټه ورله وهه".

چې په هغه کوجر دې وس بـ ر نـ نـ شـ
په سـخي کـنـي بـانـدې يـ وـبـاسـه بـراسـونه

چې کلي دوه شي د چ ، هـلـخـور و بـنـه شي

چ ، هـلـخـور ي کول يعنې غيبت او لمسون کول ډېره سختۀ گناه همدې گناه نه په قرا - ن شريف او په حديثو کښې هم څو څو ځايه منع فرمايلې شوې دي. او په ډېرو سختو الفاظو يې غندنه شوې ده. او په ډېرو سختو عذابونو سره به يې سزا وي. يعنې دا دومره غټه، ناروا او کنده گناه ده چې مثال يې د مر ورور د غوښې خوراک سره ورکړه ده. خو بيا هم سره د دې دومره منع کولو زمونږ په معاشره کښې اکثر خلق په دې مرض مريضان دي. او وخت په وخت د دې مرض جرايم نور هم زياتيږي. د پښتو ژبې دا تورۀ (لفظ) ، هـلـخـور ي د غيبت نه زيات د گناه کار او خبره ده. غيبت خو د يو غري څۀ کمزوري، عادت يا بد عمل بيانول يا څرگندول ويچو چ ، هـلـخـور ي کښې څۀ داسې خبره کول، يا لمسون کول، يا چاته مرسته او ډاډ ورکول وي. چې هغه پټه د دې لمسون، شيدت او ډاډ له امله د گناه کار ته تيار شي. په خصوصي توگه د بل چا زبان رسولو ته تيار شي، يا د چا سره بدو، جنگ جگړې او مرگ ژوبلې ته تيار شي. يعنې د دوو غرو، دوو کورنو، د دوو ډلو او يا د دوو کلو تر مېنځ جنگ جگړه جوړول يا راوستلو عمل ته چ ، هـلـخـور ي وئيل شي. او څوک چې داسې عمل او عادت کوي نو هغوي په چ ، هـلـخـور و منل او بلل شي. او دا عمل د غيبت د عمل نه زيات پليټ او د گناه کار ده.

د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې چ ، هـلـخـور د خپل عمل يعنې چ ، هـلـخـور ي له کبل خلقو نه څۀ نه څۀ ب ، ده کوي. يعنې په مخامخ غري ته د هغه صفونه او د هغه د دښمن غيبت او سپکه بيانوي. د دوو ډلو تر مېنځه وړې راوړې کوي او په دې وړې راوړي او چ ، هـلـخـور ي کښې خپله فائده لتولې څۀ نه څۀ ب ، ده کويچ ، هـلـخـور دا کمالات او حالات هوبسيارانو په دې مثل کښې ستايلي او مشهور کړي دي. او مطلب ترېنه ده چې کله چ ، هـلـخـور ي د دوو غرو تر مېنځه وي نو دهغې نه فائده ډېره کمه وي ځکه چې د دوه کسو تر مېنځه خبره او بشخړه زر صفا کېده شي او خبره سپينه شي او داسې د هغه چ ، هـلـخـور غري فائده هم ختمه يا کمه شي. او چې دا چ ، هـلـخـور ي د دوو ډلو تر مېنځه شي نو ب ، ده او فائده لږه نوره زياته شي او کله چې د دوو قبيلو او کلو تر مېنځه جنگ جگړه جوړه شي. نو بيا خبره دومره زر نه صفا کيږي بلکې هغه چ ، هـلـخـور جگړه او بشخړه لاسپوا کوي. او خبره وړانوي. او هم په دې کښې د هغوي فائدي زياتې او تر ډېرې مودې جليږي. او په مثل کښې هم دا فائده (بنه) ته اشاره شوې ده چې د دوو کلو دښمني جوړه شي نو د چ ، هـلـخـور و بڼې مزې شي. نن سبا هم د داسې خلقو په حقله استعماليږي چرته چې څوک داسې د چا تر مېنځه وړې راوړې کوي، يا د چا د دښمنۍ او جنگ جگړې نه خپله فائده او گټه پورته کوي. نو په داسې موقع مشران دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې کلي دوه شي د چ ، هـلـخـور و بنه شي."

چې گريږي نو اخر ورپري

دا يو ساده مثل ده. د گريږو او ورپدو نه ورېځې مطلب دي. يعنې کله چې په اسمان کښې ورېځې راخوړې شي او ورکښې کړه کوره او پرق پروق جوړ شي. نو اخر باران ته ورېځې جوړې شي او باران ترېنه شروع شي. هسې خو يو بل مثل هم مشهور ده چې

مطلب يې د دې منل نه اړوته دے. يعنې داسې وئيل شې. "چې گرېري نو هغه نه وړېري". خو په خپل خپل ځائ او موقعي سره دواړه متلونو روغ او صحيح دي. يعنې کله کله په يو خاص موسم کېنې په اسمان کېنې داسې گره گوډه راشي چې صرف گرېډه او برېښنا وي. او څه لږه شېبه پس بيا اسمان صفا شې. يعنې ورپېښې بېر د باران د وړېدو نه تېرې بلي او اسمان بشپړ شې. او کله کله داسې گره گوډه راشي چې څه شېبه بېنم گرېري او پرېقي او اخر د باران ورپېښې جوړې شي ، نو بيا ترېنه ښه زيات او طوفاني باران وشي يا وورېري. د ورېښو دا گرېډل او وړېدل مشرانو د بنيادمو سره په مثال وړاندې کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې څوک بنده چې د څه کار يا د څه خبرې په حقله لکيا وي خبرې کوي. يعنې هر چاته يا په هر محفل کېنې د زړه منشاء او مدعا څرگندوي او بيانوي ، چې گڼې هغه دا کار کول غواړي يا داسې څوک چاته غصه او قهرېدلي وي او د هغه سړي خلاف خپله غصه او خفگان ښکاره کوي ، يا هغه ته د څه زبان رسولو خپل نيت او اراده څرگندوي. نو هوبښاران د هغه بنده دا خبرې اتري ، يا د هغه اراده ، تکل ، هڅه او هلې ځلې کول په گرېډو حسابوي. او وايي چې داسې څوک ارادې او هلې ځلې (گرېډه) کوي نو اخر يو ورځ به خپل مقصد کېنې کامياب شې. او هغه کار وشي يا هغه کار وکړي ، يعنې وورېري. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې دا بنده د ډېر وخت نه گرېډو نو اخر وورېدو. او په داسې وخت مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي. "چې گرېري نو اخر وړېري". خو په اردو ژبه کېنې د دې منل نه اړوته او د ورومې منل په مطلب کېنې داسې وئيل شې چې. "جو گرچې هېس وه برسېته نهېس".

چې گورگورې خورې نو څه ، له به دې تورېري

گورگورې يو وړه شان مېوه ده. دا لکه د وري بېرې (کرکې) په شان په چارو کېنې کيږي. د پښتونخوا په سيمه د ښو او کوهاټ په غرونو کېنې زياته پېدا کيږي. وړې وړې دانې وي او چې پخې شي نورنگ يې جامني او د جامن نه هم لږ تور وي. لکه چې څنگه له پلاخه جامن تور ښکاري نو داسې پخې گورگورې هم د رنکه توري وي او په خورلو يې څه ، له تورېري. او چې چا گورگورې خورلي وي نو د هغه د تورې . لمې نه دا پته او اندازه لکي چې گورگورې يې خورلي ديگورگورو دا صفت يا علت چې خپله په تن توري وي په خورلو څه ، له توري. او بيا بل چاته غلا پياښه شي چې گڼې دې بنده گورگورې خورلي دي. مشرانو په دې منل کېنې ستايلي او مشهور کړي دي. او د گورگورو مثال يې د لغړ و شغړو او بدو کارونو ، عملونو او بدو اخلاقو سره ورکړې دي. د تورې څه ، لمې مثال يې د مخ تورېدو سره تړلې دے. د دې معنو تر لاندې منل نه مطلب دا شو چې گڼې څنگه چې څوک گورگورې خوري نو څه ، له بې تورېري ، او داسې چې څوک پد ، فحش او لغړ کارونه کوي نو مختور به وي. يعنې په کلي کور او معاشره کېنې بدنامه ، بې شرمه او بې غېرته مشهور شي ، يا وي. او داسې بې شرمه او بې غېرته مدام په لعنت او ملامنه وي. يعنې چې څوک داسې کچه او د ملامتيا کارونه کوي نو لارمې به مختور او په لعنت کيږي. هم د دې مطلب دپاره هوبښارانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او د نصيحت په توگه يې خلقو ته وړاندې کوي او داسې وايي چې "گورگورې خورې نو څه ، له به دې تورېري". او په خپې علافو کېنې داسې وئيل شې. "وټان خورې نو څه ، له به دې تورېري".

چې لاس مات شي نو غاړې له راځي

دا يو عام منل دے او د داسې حالاتو نه اخذ شوي دے کوم چې اکثر په انسانانو باندې تېر شوي وي. اکثر ليدے شي چې د جا بنياد لاس مات شي نو ډاکټران حکيمان يا پوهان يې ورله د يوې کپړې يا د پټې په ذريعه د غاړې سره وتړي. يعنې پټې يې د څټ نه راتاؤ کړي وي او لاس پکېنې په ارام پروت وي. د دې مطلب دا وي چې هغه مات يا رنځور لاس د بنياد د حرکت سره حرکت نه کوي. بلکې په يو ځائ په ارام پروت وي.

دا منل هم د دې مطلب دپاره جوړ شوي دے چې لکه څنگه د يو سړي لاس ته تکليف ورسې. او هغه لاس د خپلې غاړې سره او تړلې شي. ځکه چې غاړه د بنياد په بدن کېنې بنياد ته ډېر نژدې ، د خوښې او د مينې محبت ځائ دے. او چې د چا څوک خوښ وي ، مينه محبت ورسره کوي يا چې څوک چاته زيات نژدې او خوږ وي نو ځکه په ملاقات او مېلاوېدو کېنې يو بل له غاړه ورکوي. او خپلې مينه ناکې جذبي او پېرزوگاني شريکوي. هم داسې جرته چې څوک په تکليف کېنې شي يا وي نو هغه خپلو خورمنو خلقو ته ورنژدې کيږي ، يا ورته خپل خلق ورنژدې شي. ځکه چې خپل خپلوان هم د هغه په تکليف ، درد او غم خفگان خورمن او دردمند وي. نو ځکه يې ځان

(غاړې) ته رانزدې کوي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کښې کله هم په جا بنيادم باندې شته سختو او تکليف راشي نو هغه خپلو خپلوانو او خوږمنو ته ورننډې شي.

دا منل د داسې خلقو په حقله استعمالېږي چرته چې څوک د خپلو خپلوانو نه ، تېمدرارۍ ، عزېزولۍ او د ورورولۍ نه باغي شي او د خپلو نه جدا شي. غم ښادي او تېوس پوښتنه پرېږدي. نو هوښياران ورته دا منل د نصيحت په توگه وړاندې کوي او داسې وايي چې گوره وروره ضد پرېږده. او که ته ډېر هم ضد ونيسې خو اخر به دې دا خپلوان پکار راځي ځکه. "چې لاس مات شي نو غاړې له راځي".

چې مال لري اقبال لري

دا يو ساده منل دے. او په امروزه ژوند کښې زيات نه استعمالېږي مال معنې د ۱۰۰۰۰ مال دولت ، يعنې ټول جائېداد. په دې کښې مال ډنگر ، دوټر ، کار روزگار او پېسه ټکه هر شته شامل وي. خو په عامه ژبه کښې د پېسو دپاره زيات استعمالېږي. لکه وټيل شي چې هلکه څومره مال دې اوکتلو ، يا څومره مال دے درسره. خو په دې منل کښې د مال نه مال دولت يعنې ټول هر شته مطلب دي. دا يو حقيقت دے چې د مال دولت زور او قوت په هره زمانه کښې منل شوې دے. د مال دولت يعنې د پېسې د زور په حقله نور هم ډېر متلونو مشهور دي. لکه وايي چې "پېسه راشي نو کور ډېر د بونېره راځي" او داسې نور ډېر. دويم توره دے اقبال. دا د فارسي ژبې توره دے چې معنې د ۱۰۰۰۰ او مطلب يې دے د قدر او عزت لور مقام. د مال زور او قوت او د قدر او عزت لور مقام مشرانو په دې منل کښې ترلي او مشهور کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چې کښې څوک مال دولت لري. نو د هغوي ډېر قدر او عزت وي. يعنې په کور ، خاندان ، ټبر ، ټولنه او معاشره کښې مالداره سره د قدر وړ وي. يعنې زيات قهرمند او عزتمند وي. د مال دولت دا زور او قوت ، يا فلسفه خلق اکثر په داسې وخت وينې ، کوري او مني. چرته چې څوک داسې د (پېسې) مال دولت په زور د دستار مالک شي. (نن سبا زمونږه وزيران او ممبران) د قدر عزت لور مقام ته ورسي. کوم چې په هغه خلقو کښې خپل شته لياقت او قابليت ته وي چې پرې هغه مقام ته رسېدلې وے. خو د مال په زور هغه مالداره عزتمند جوړ شي. په داسې موقع خلق د هغه بنده او د حالاتو څرگندونه په دې منل کښې کوي. او داسې وايي: "چې مال لري نو اقبال لري".

چې مرگ راشي نو سره تې ته غاړه کېږدي

د بنيادم په ژوند کښې د ټولو نه سخت او گران وخت د مرگ وخت دے. او تې به بشري رنځونو کښې يو رنځ دے. دا هم يو سخت او تکليف والارنځ دے. سره د دې چې د ټولو انسانانو په دې خبره پوخ يقين دے چې مرگ حق دے او اروا مرو به يو ځل هر ساه والا مخلوق مري. که هغه د عمر په هره پاڼې (حال) کښې دے. که ځوان دے ، ماشوم دے او يا که بوډا والے دے. خو يو ځل به راځي او تېښته ترېنه نه شي. بل طرف ته دا هم انساني فطرت دے چې مرگ زمونږ نه هېر دے. او يا مو هېر کړې دے. هوښيارانو په دې منل کښې د مرگ هغه سخت وخت ته اشاره کړې ده. وايي چې که چرې بنيادم ته د مرگ هغه سختې ورمخکښې شي نو بيا بنيادم دې ته تيار وي چې خبر دے که د تې په رنځ رنځور شم خو چې د مرگ سختنه نه وي. مشرانو دا حالات او د بنيادم دا کښت د منل په توگه وړاندې کړي دي. او مطلب يې دا دے چې په دنيوي ژوند کښې چې چرته په چا شته سخت وخت يا مصيبت راشي نو بنيادم بيا په خپله د هغې سختې نه کمې او لږې سختې او لږ مصيبت ته تيار وي. ځکه د يو زميندار په څارو باندې شته مرض راشي او شته څاروي پکښې مړه شي نو هغه بيا داسې وايي. چې پاکه ربه داسې کښه خبر دے که مړ وے خو چې دا لښکه غوا بج شوې وے. نو هم به ښه وه. يعنې بنيادم د ډېر تاوان او زيان په ځان لږ تاوان ته غاړه ږدي. په داسې موقعو کښې د بنيادم د زړه هغه احساسات ، جذبات ، حالات او کښت مشران په دې الفاظو (منل) کښې وړاندې کوي او داسې وايي: "چې مرگ راشي نو سره تې ته غاړه کېږدي".

چې مور مېره شي نو پلار پلندر شي

دا يو ساده او عام منل دے. په دې کښې مشرانو داسې حالاتو ته اشاره کړې ده چې کوم د پښتنو په سيمه کښې زيات ليدے او کښه شي. زمونږه په چاپېرچل (معاشره) کښې مېره مور ډېره بې رحمه ، ناتړسه او ظالمه مشهوره وي. او اکثر وي هم داسې. ډېرې کمې به

داسې وي چې هغوي د مېرانه اولاد سره مېنه محبت کوي او خيال خاطر يې ساتي. د مېرې مور د زور ظلم قيصي خو ډېرې مشهورې دي خو کله کله داسې حالات هم جوړ شي چې سره يې پلار هم د بڼې په لمسون او خبرو کښې راشي او هغه هم خپل اولاد مجرم او گرم کړي او مني. بڼه ذات ډېره فسادي او مکړنه مخلوق ده. وايي چې رسول الله ﷺ په يوه د . غا کښې د بڼو د فتنې او فساد نه امان غوښته ده. کله چې يوه بڼه مېره مور جوړه شي نو هغه په خپل مکر فرېب او چالونو سره سره داسې حد له راولي چې د خپل اولاد نه يې زړه بد او تور شي. بيا د اولاد سره داسې روزگار ، تعلق او لېن دېن کوي يا ساتي لکه چې څنگ يې بڼه يعنې مېره مور غواړي. کله چې يو پلار اولاد ته وچ په م . جه ، يې بڼې يې بډې رټل تروټل ، کنځل وېنا او وهل ټکول شروع کړي نو په هغه وخت اولاد ته خپل پلار بيا مېره پلار ښکاري. او دغه مېرنه کردار ادا کوونکي پلار ته پلندر وئېل شي. مشرانو په دې منل کېږي داسې حالات څرگند کړي دي او د منل نه مطلب هم دا ده چې کي کله د چا مور مړه شي او پلار يې بل واده وکړي نو د هغې مېرې مور له امله بچو ته خپل پلار پلندر جوړ شي. نن سبا دا منل په داسې حالاتو کېږي استعمالېري چرته چې په يو ماشوم باندې مېره مور زور ظلم کوي او پلار يې پوښتنه نه کوي نو په داسې وخت خلق داسې وايي چې کوره که مور پرې ظلم کوي نو هغه خو مېره ده خو دې پلار ته يې کوره چې تېوس پوښتنه يې نه کوي. هوښيارانو څه رښتيا وئېل دي. "چې مور مېره شي نو پلار پلندر شي".

پنښم څه . . . . . وک . . . . . شته . . . . . پت . . . . . سيم څه وار وي
پلار يې پلندر شي د چا مور چې مېره شينه

چې نرے وي ، ازمرے وي چې غټ وي نو لت وي

دا منل په خصوصي توگه د بنيادم د روغ صورت او د صحت دپاره او د بدن د چاک جوړېد ساتلو دپاره جوړ شوی او مشهور شوی ده. د نري نه مطلب چاک جوړېد او جوست بدن ده. او مثال يې د ازمرې سره ورکړی ده. يعنې چې وجود نرے وي نو هغه بنيادم لکه د ازمرې چاک او جوست وي. او چې په وجود غټ وي نو هغه لت يعنې سست سوړ پور او ناراسته وي. د لت تورے (لفظ) اکثر د غوښې سره استعمالېري. کوم غواڼے چې په کار کېږي سست او سوړ وي نو هغه لت وئېل شي او زميدار غري اکثر داسې څاروے په قصاب ورتين کوي. ځکه هوښياران وايي چې د لت غوښې مالک اخر قصاب وي. او چې کوم بنيادم په وجود غټ شي نو هغه هم بيا لت وي. نه ترې څه کار کيږي او نه کولے شي ، او که څه کار کوي هم نو ناراسته بلاوي. نن سبا د طب په نوي لتون (ريسرج) کېږي دا خبره په گوته شوې ده چې داسې غټ او لت د مرضونو جاله وي. يعنې غټ والے د سلو مرضونو جرړه ده. د دې نه دا خبره معلومه شوه چې دا منل هم د چا پوهه حکيم قول کېدے شي. چې بنيادم ته يې دا خبره په گوته کړي او څرگنده کړي ده چې که وجود دې نرے او چاک جوړېد وساته نو لکه د ازمرې په طاقنور او جوست جالاکه يې. او که وجود دې غټ کړو نو بيا به درنه لت غواڼے جوړ وي. او چې څنگه د لت غواڼې مرگ د قصاب د لاسه وي نو داسې به ستا وجود هم د مرضونو جاله جوړېدے او اموخته کېدے شي. نن سبا په داسې حالاتو کېږي استعمالېري چرته چې څوک داسې يې خرته يعنې يې حسابه غټ وي. نو هغه ته هوښياران وايي چې هلکه لړ د ځان خيال ساته او خپل وجود ته پام وکړه. که دا حال وي نو د هر څه به اوځي ، يا د ژوند نه به ډېر ژر لاس اووځي. هم دا مطلب او نصيحت ورته په دې منل کېږي وړاندې کوي او داسې وايي. "چې نرے وي نو ازمرے وي او چې غټ وي نو لت وي".

چې نن سپک شي سبا ورک شي

دا د هوښيارانو قول ده. چې د منل په توگه هم استعمالېري. د سپک توري نه درې معني اخستې شي. ورومے دا چې څه شے په وزن سپک وي. يعنې دا د وزن پيمانه ده چې يو شے به يا سپک وي او يا به دروند او چې څه څيز په وزن کم يا لږ وي نو هغې ته سپک وئېل شي. پوهه معنې ، او مطلب ترېنه په اخلاقو سپکېدل ، د چا قدر او عزت ختمېدل يا کېمېدل دي. داسې چې څوک ډېر يې قدره او بې عزته وي يعنې ډېر بې ادبه ، بدتميزه ، بد اخلاقه ، بې شرمه او بې حيا وي ، نه پخپله حيا وي او نه د بل د عزت څه خيال خاطر ساتي. هر وخت او په هر ځای سپکې سپورې ، بې ادبه ، بې ډبه ، او بې مطلبه خبرې کوي. نو د هغه په حقله اکثر داسې وئېل شي. چې دا فلاڼے خو ډېر سپک سرے ده ، يا دا فلاڼے مې د نظره ډېر سپک راغے. يعنې زما په نظر کېږي دے د قدر او عزت لائق او جوگه نه دے.

چي نه پوهپري نوگران اخله

دهو بنه یارانو داوینده
په ناپوهی کښی مدام گران اخله مینه

چې نه ځي نو وابه دې خلم چې نه خورې نو څه دې کړم

نن سبا دا منل په داسې حالاتو او موقعو کېې استعمالېږي چرته چې څوک داسې په کور کېنې مرور شي ، يا د جا خېلوانو او د ږارنو دوستانو په دعوت کېنې خفه او مرور شي او د خوراک څښاک نه انکارې وي. او په منت زارو هم نه رضا کېږي. نو په داسې وخت هغه مرور بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي: "چې نه څې نو وابه دې خلم خو چې نه خوري نو څه دې کړم"، يا "چې نه څې نو په شا به دې کړم خو چې نه خوري نو څه دې کړم".

چې نه دې رسي لاس ، بيا مه كوه بكواس

دا د هوبښارانو قول دے. چې د متل په توگه خال خال او په خاص موقعو كښې استعماليري. مطلب يې دا دے چې په خه معامله ، خه كار ، خه خبره او يا په خه مسئله كښې دې لاس نه رسي ، يعنې چې په خه كښې واك اختيار نه لرې نو بيا د هغه كار ، مسئلو او خبرو نه ځان لرې ساتنه. په هغه معاملو كښې ځان مه شريكوه يا هغه مېدان ته مه وردانگه. داسې چې دې واك اختيار نه وي نو بيا د چا سره د خه كار او خبرې وعدي نېټې هم مه كوه ، يا چې د فيصلې كولو وس دې نه وي نو بيا د چا تر مېنځه خبرو اترو ته ، مشورو وركولو ته او بحث مباحثې (بكواس كولو) ته هېڅ حاجت نشته. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا متل جوړ او مشهور كړے دے. او په خاص موقعو يې خلقو ته د نصيحت په توگه وړاندې كوي او داسې وايي ځانه! "چې نه دې رسي لاس ، نو بيا مه كوه بكواس".

چې نه سيخ وسوزي او نه كباب

دا يو عام متل دے. چې ډېر زيات مشهور دے او په امروزه ژوند كښې زيات استعماليري. سيخ او كباب د يو بل سره تړلي او جوړه دي. خه كباب په كړه كښې پخوله شي. چې په سيخ اړولے راولے شي. او خه كباب په سيخ كښې تومبلے د سگړوتو دپاسه وړتولے يا پخولے شي. په دواړو طريقو كښې د كباب سره سيخ لازمي وي. يعنې بغير سيخه نه كباب جوړېدے شي او نه پخولے شي. د كبابو پخول هم يو ه . مړ دے. او د متل قطب هم دا دے چې داسې په ه . مړ كباب پخول پكار دي چې نه كباب وسوزي يعنې بېكاره شي. او نه سيخ وسوزي يعنې مات ك . ب خراب ، بېكاره او ناپكاره شي. سيخ او د كبابو دا تړون او د پخولو جل ه . مړ مشرانو په دې متل كښې ستايلے او مشهور كړے دے. او مطلب ترېنه هر كار او هر خبره يعنې هر كار په داسې جل ه . مړ سره كول پكار وي چې نه كار وران شي او نه د كار اوزار ، يا كار كولو والا خلق مات ك . ب رنځور او كنډم شي. داسې په هره خبره كښې په خصوصي توگه د چا تر مېنځه په جرگو مركو كښې د مېنځ لړه كودره جوړول او غوره كول پكار وي. چې نه يوې ډلې ته زبان وي او نه بلې ډلې ته تاوان ورسې ، يا وركړے شي. بلكې صالح صفائي او خبره داسې روغول پكار وي چې دواړه ډلې پرې راضي او خوشحاله وي. هم د دې مطلب دپاره يې مشران د خه كار كولو په موقع او يا د خه فيصلې كولو په وخت خلقو ته وړاندې كوي ، او داسې وايي چې دا خبره يا دا كار داسې كول ، يا جوړول پكار دي ، يا داسې خه جل ه . مړ كول پكار دے. "چې نه سيخ سوزي او نه كباب" په اردو ژبه كښې هم د دې مطلب دپاره داسې وئيلے شي چې. "سانپ بهي مړ جائے اور لالهي بهي نه توتے"

چې نه مري نه مري نو اخر به ومري

مرگ شته او خلاصېدے ترې نشته. پېشكه چې مرگ حق دے. ازموينر د ايمان او عقيدې يو بنيادي او مهمه ج . ب دے. بل زموينره د سترگو وړاندې دا يو حقيقت دے. روزانه موينره وينو گورو او په خپلو لاسو خپل ورونه بهائي گان او خوېندې مېندې تورو خاورو ته سپارو. دا د الله پاك يو قدرت او حكمت دے. الله زده چې په ورځ كښې څومره انسانان پېدا كيږي او څومره مري بس يو سلسله ده روانه ده. او چې د چا اورېشه پوره شي نو ورته خه بهانه شي. په دې متل كښې هم هوبښارانو د اورېشي پوره كېدل او د نېټې يعنې د وخت پوره كېدل په گوته كړي دي. يعنې بنياد ته دا يادكړنه وركول دي چې كڼې كه نه مري نو اخر تر كومي. يعنې كه ډېر هم ژوندے وي يعنې په سوونو كاله هم ژوندے پاتې شي نو اخر يو ورځ به دې ښه پوره شي. ځكه چې مرگ شته او خلاصېدل ترې نشته. او هم دا حقيقت هوبښارانو په دې متل كښې ستايلے او مشهور كړے دے. او خلقو ته يې د نصيحت ، سبق او خبرداري په توگه وړاندې كوي او وايي. "چې نه مري نه مري اخر به اومري". او په ځنې علافو كښې داسې وئيلے شي. "كه نه مري نه مري نو اخر به اومري".

چې نه مني د يار ، مدام گرځي خوار و زار

پخواني څه سادگان او سپين سپېڅلي خلق وو. په ياري دوستي کښې پاڅه ، وفادار او ډېر مخلصه وو. هغه ياري دوستي ، چې هندو د يار دپاره غوښه خوړله. د هغه زمانې دا منل د يارانو او دوستانو اخلاص او خلوص څرگندوي. مطلب يې دا دے چې کڼې ياران داسې وي چې هغوي يو بل له بڼه ، بهرته او مخلصه مشوره ورکوي. او چې څوک په هغه مشوره عمل وکړي نو هغه کار به يې وشي يا هغه بشپړه به يې ختمه شي او که عمل پرې ونه کړي او خپله يې هم عقل کار نه کوي. يعنې د هغې مسئلې څه حل ورسره نه وي نو په هغه خبره يا مسئله کښې خوار وړ شي ، وگرېزي. څوک چې دا منل يو عام منل دے. د وخت او د زمانې د قېد نه ازاد دې خو بيا هم زما په خيال د نن زمانې سره تړون نه خوري. ځکه چې نن نه هغه مسلمانې شته او نه هغه ياري دوستي ، يا خپلولي او ورورولي. چې خلق يو بل له د خبر بشپړکړي او د فائدي مشوره ورکړي. نن سبا خو اکثر داسې ليدے کته شي چې خپل ورور تر بور يا خور دوست به دې پښې وهي ، يا به دې کندې ته راکاري. ځکه خو هوښيارانو دا هم وښايي دي چې. "مشوره د هر جا اوره خو کوه خپله". بويه چې د جا مخلصه يار دوست د خبر بشپړکړي مشوره دې خوښه شي نو عمل پرې وکړه او د داسې وفاداره دوست او د هغه د خبر او مخلصې مشورې او راے په حقله مشران وايي. "چې نه مني د يار مدام کرخي خوار وړ".

چې وار د غل شي نو سپي اوده شي

په پښتو کښې ډېر متلونو په ځناورو سپي هم جوړ شوې دي. په دې کښې د سپو په حقله جوړ متلونو زيات مشهور دي. سې په خوي خصلت ډېر وفادار کيلے او منل شي. اکثر يې خلق د کور او د مال حال د څوکي دپاره ساتي. په منل کښې هوښيارانو د سپي او د غل مثال ستايلے دے. او مطلب يې دا دے چې کتي کله د غل د راتلو او د غلا کولو وار يعنې وخت شي نو سپي چې د کور او مال حال څوکيداره او ذمه داره ده نو هغه اوده شي. او چې څوکيدار اوده وي نو بيا غل ته څه گرانه ده. او د داسې څوکيدار نه څه فائده. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کتي د څه مال حال څوکيدار چې لاپرواه شي نو بيا د بل نه څه طمع ده. بيا خو به غل غلاکوي يا نور خلق به هغه مال تباہ او بربادوي. او يا تالا والا کوي ، يا داسې څوک چې جا ته څه کار په حواله کړي او هغه ذمه دار بنده عین د کار په وخت او موقع پټ راپټ شي يعنې د کار په وخت غېب شي او پکار رانشي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے.

نن سبا هم په داسې حالاتو کښې استعماليري جرته چې څوک داسې چاته د څه کار وېنا وکړي يا ورته څه کار په حواله کړي يا څوک د چانه د څه کار يا څه خبرې طمع لري او عین د کار يا وعدې په وخت هغه غرے د هوکه وکړي. پټ راپټ شي يا څه بهانه جوړه کړي. يعنې ځنې خلق او اکثر ماشومان داسې وي ، چې هغوي ته د کار په وخت مونځ او سبق ورباد شي نو په داسې وخت او داسې خلکو ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي. "چې وار د غلا شي نو سپي اوده شي". داسې يو بل منل دے چې مطلب يې هم د دې منل سره تړون خوري او هغه داسې وښايي چې "وخت د بڼکار شو نو ځنې له غل وړغله".

چې وړانه ده نو د خانه ده

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې به يو کلي کښې يو ټک امير خان نومېدو چې په ميري مشهور وو. دے ډېر جالاکه ، دروغزن او فريبزن وښه لېسون او جملې. به يې اکثر دوه کسه په جنگ کړي وو. او بيا به يې د هغو تر مېنځه وړے راوړے کولو. خپل غرض او مطلب به يې تر لاسو کولوي. د ده به يې ترېنه کوله. په دې وري راوړي کښې سرے داسې تجربه کار او ماهره شو چې جرکو ته ورسېدو. بيا به يې د خلکو فېصلې او جرکې کولې. او د دې جرکو مرکو له کبله امير خان د ميري نه په خان مشهور شو. څومره چې به چا خان راضي او خوشحاله ساتلو هومره به هغه په جرکه کښې دروند او رښتونه وو. او بله ډله به پرده او مړه وه. داسې په کلي څه چې په علاقه کښې خان مشهور شو. جرته چې به د جا څه لاندے باندے راغے نو وښل خان به يې فېصله کړي. داسې وايي چې يو ورځ به پټي کښې د دوو زمېدارو جنگ وو. بل يو مشر درېم کړي يې تر مېنځه خلاصه وکړو. او پوښتنه يې ترېنه کوله چې په څه مو جنگ دے. هغوي دواړو ورته خپله خپله قيصه تېره کړله. هغه درېم کړي ورته وښل چې دا دومره غټه او د جنگ خبره نه ده. خان له ورښي هغه به درله فېصله وکړي. هغه يو زمېدار چې د خان د عمل او کردار نه خبر وو نو ورته يې وښل چې کاکا ته هم بڼه

وايي. خو دا چې ورانه ده نو د خانه ده. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه. او مطلب ترېنه دا دے چې دا خبره ورانه هم د دې کبله ده.

نن سبا هم په داسې حالاتو کېني استعماليري جرته چې شوک داسې د خه کار ، خبرې ، شخړې او د جنگ ذمه واري ، غوره او پره په چارواچوي. يعنې شوک کړم تصور واره گرځوي يا چا ته په خه معامله او حادثه کېني گوته نيسي نو د هغه ج . رم ، تصور او پرتيا په دې منل کېني څرگندوي. او داسې وايي: "چې ورانه ده ، نو د خانه ده".

چې ورپري پرې باران نو مزې کوي خواران

قيصه:

دا منل په دوه جدا توکو (الفاظو) او معنو سره مشهور دے. يعنې يو د مزو سره او بل د ژړا سره. يعنې داسې هم وئيل شي چې ورپري پرې باران نو ژړا کوي خواران. د دې منل په حقله داسې يو قيصي مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېني د يو کلي سره څنگ کېني يو خو - ډ تېر شوه وڅ خو - ډ په غاړه په يو اوجت کېر يو غريب سري خانله يوه جونگره جوړه کړې وه. بک سر په هغه شپول کېني بې گزان وو. وايي چې د پشکال مياشت وه او يوه شېبه بنه ډېر باران وشوه خو - ډ کېني سېلاب راغے او په ټول کلي اوښه واورېدې. هر خوا الغو تلغو جوړ وو. هر چا خپلې کډې کودې او مال حال زغلولو. چا سامانونه زغلول او چا مال ډنگر په مخه کړي وو. او جرته اوج د امن خانے او لارې کودرې بې لتولې چې د سېلابه خان بچ کړي. وايي چې د کلي يو وگړے د هغه غريب په غاړه ورپېښ شو. هغه بودا يو شلېدلے کت په هغه اوجت کېر اچولے وو. او د جيلم نه بې بڼه ج - ډ رت کش راښکلو. هغه کس ورته وئيل چې کاکا کله په بله اوري. سېلاب وخت تر وخته سېوا کړي او تہ بې غمه د جيلم نه خړار وباسي. پاسه د کور او مال حال غم دې وکړه. هغه بودا ورته وئيل چې خانه زما په خه يوسي. دا يو شلېدلے کت او يو پوزے دے. که وري نو وري دې. اوبيا چې په هغه وخت د هغه غري د خ - ډ لمې نه دا خبره وخته. "چې ورپري پرې باران نو مزې کوي خواران". يعنې نن خوارانو سره د خه غم نشتهغوي په ج - ډ رت کېني جيلم کړم کړے دے او مزې کوي. او داسې د هغه وخت نه دا جمله يا فقره د منل په توگه مشهوره شوه. او مطلب ترېنه دا دے چې داسې په خه حادثه ، ا - ډ فت او مصيبت کېني د غريبو خلقو زبان او تاوان لږ وي يا لږ کړي. او د شته منو او مالدارو غرو زبان زيات او ډېر کړي. يعنې که د غريبو زبان وشي نو خه به وي. هغه د مشر کاکا خبره چې يو کت پوزے دے وري دا جرته چې داسې په خه ا - ډ فت يا حادثه کېني د چا مالدارو محلونه او ماني تېاه شي يا بې مال دولت او لارې موټرې تېاه برېادې شي او کله چې داسې زبان او غم خفکان ورته ورسې نو په هغه وخت دا منل خلقو ته راپه ياد شي او داسې وايي: "چې ورپري پرې باران نو مزې کوي خواران".

دوهم منل چې د ژړا سره وئيل او مشهور شوه د هغه مطلب دا دے چې کڼې داسې خه حادثه او ا - ډ فت کېني چې کله د غريبو خلقو يوه جونگره وي. او هغه هم سېلاب يوسي ، يا بې طوفان او زلزلې تېاه و برېاد کړي. بيا د غريبو د سر د پټېدو ، يا په سيوري کېدو خانے څښکې نه وي. نه ورسره خه بدل وي او نه د تېښتې رو گودر وي. نو په داسې حالاتو کېني هغه خواران د ژړا نه علاوه نور خه کولے شي. لږمې ده چې ژړي به. هم په داسې موقع جرته چې داسې د خوارو خواره برخه ورسې او هغوي خپله ژړا فرېاد کوي. خپل قسمت او برخه ژاري نو دا منل وړاندې کوي او داسې وايي: "چې ورپري پرې باران نو ژړا کوي خواران".

چې واورې نو ووايه چې وويني نو مه وايه

دا د هوښيارانو قول دے. چې د منل په توگه مشهور شوه دے. هسې خو نه د اورېدو خبره چا ته وئيل او ډنډوره کول پکار دي. او نه د لېنو. خو هوښيارانو په دې منل کېني دا په گوته کړې ده چې که د بل چا نه خه واورې او هغه خبر يا خبره د ښکاره کولو لائقه وي نو که بل چا ته بې څرگندوي يا رسوي نو خبر دے. خو چې په خپله خه وويني او هغه د څرگندولو نه وي يعنې د چا شرم پرده پرې ماتيري نو هغه مه وايه. ځکه چې د هغې خبرې ته يواځې گواه يې. او خبره په پرده کېني ساتل ستا فرض او ذمه واري ده. يعنې چې په هغه کار څوک خبر نه وي نو ته پرې خلق مه خبروه. بلکې خبره په پرده کېني وساته. د يو حديث شريف مفهوم دے چې چا به دې دنيا د بل پرده وساتله نو الله پاک به په هغه جهان (آخرت) کېني د هغه پردې ساتي. هم دا مطلب مشرانو په دې منل کېني څرگنده کړے او مشهور کړے دے. د هوښيارانو يو بل قول دے. وايي چې تر څو دې په خپلو سترگو لېدلے نه وي نو په هغې خبره اعتبار مه کوه. او د دې

نه هم مطلب دا شو چې څه واورې نو هغه يې اعتباره وي او داسې يې اعتباره خبرې او گڼكوسې خورول ښه كار نه دے. يعنې مطلب دا شو چې احتياط ښه ښه دے ، نه گڼكوسې او دروغ وينا خورول پكار دي او نه داسې رښتيا خبره ښكاره كول او خورول پكار دي چې د جا شرم حيا او پرده پرې ماتېږي. ځكه چې داسې خبرې كول په غېټ كېنې راځي او غېټ كول سخته گناه ده. نو ځكه دا منل مشران د نصيحت په توگه وړاندې كوي او وايي: "چې واورې نو ووايه چې ووينې نو مه وايه".

چې وير شي نو په سر توره ښه دے

دا يو عام منل دے چې په امروزه ژوند كېنې ډېر زيات استعمالېږي. وير ، ژراسر پټ ساتل او سر سرتورول د زنانو يعنې د مېرمنو سره تړلي دي. كومه ژړا چې ډېره د افسوس ، غم ، درد او سوز سره كوله شي نو هغې ته وير وايي. په خصوصي توگه كله چې زياته اكثر په غم كېنې يعنې د چا په مړي باندې ژړا انكولا كوي. نو هغې ته وير وېل شي. په دې وير كېنې جغې سورې ، غاړې/ساندې او سلگي وي. او اكثر زنانې داسې د بشپړ او د وير په وخت پخپله سرونه سرتور كړي. خو ځنې مېرمنې پكېنې داسې منهوښه ، يا يې خوخه شي چې نه بيا د ځان د حاله خبر وي او نه د چاپېرچل نه. يعنې د وير په وخت مېرمنې دا پام او خيال نه ساتي. چې سر يې سرتور دے او كه پټ ، يا لوبڼه ، خادر يې په سر او غاړه ښته او كنه. په هغه وخت هغوي نه دې خبرو ته پام كوي او نه يې خيال ساتي. بس په جغو سورو كډي وي. څوك مخونه ټكوي او څوك ځانونه. د وير په وخت د زنانو دا حال مشرانو په دې منل كېنې څرگنده كړے او مشهور كړے دے. او معذرت يې دا ده چې كه څوك وير كوي او سر هم پټ ساتل غواړي. يعنې د ځان پرده هم ساتل غواړي نو دا دواړه نه كيږي ځكه چې د وير په وخت د ډېره جوشه او سوزه اكثر مېرمنې د ځان د حاله ناخبره وي. يعنې چې وير كوي نو بيا به د سر پړاوه نه ساتي. او چې سوز ، جوش او بې خودي پكېنې نه وي نو هغه وير نه دے. د دې معنوتر پاندې د منل نه مطلب دا شو چې كېنې كه څوك داسې څه كار كوي چې پرده يې پرې ماتېږي يا پرې شرميږي. نو اول خو هغه كار كول نه دي پكار او كه د څه مجبورۍ له كبله هغه كار كول غواړي يعنې بنيادم مجبوره شي نو بيا ورته سم وړاندې وتل پكار دي. يعنې چې ډول په غاړه شي نو بيا ښه په ازاد منځ غږول پكار دي. بيا پكېنې شرم او انې بهانې كول او جوړول نه دي پكار. په داسې وخت او حالاتو كېنې خلق هم دا منل استعمالوي او داسې وايي:

"چې وير شي نو په سر توره ښه دے"

چې يارانه په شلتالو شوه ، نو زما نه پاتې واخله

قيصه:

د دې منل په حقله داسې قيصې مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه كېنې يو دوه دوستان وو. د هغه يو دوست په پټي كېنې د شلتالو يوه ونه وه چې په موسم به وركېنې يو څو دانې مېوي كېدلې. او د كور مېرمنې به په جم كاوندې كېنې وويشلې. څه ورځې د دې دواړو دوستانو ملاقات نه وو شوه. يوه ورځ هغه شلتالو والا شتا د هغه بل پوښتنې له ورغلو. وېل يار! ډېرې ورځې وشوې ښكاره نه شوې. څه جل وو خبر خو وو. هغه بل اشنا ورته وېل چې يار! زه په طبع او ته يې غمه. دا خو سخ كال هډو زما تېوس ونه كړو. هغه ترېنه بيا پوښتنه وكړه چې اخر چل څه شوه دے. د حاله خو مې خبره كه. هغه خفه اشنا ورته وېل چې كوره د شلتالانو موسم راغے او تېر شو. تا دا ځل پكېنې مونږه ياد نه كړو. دې شلتالو والا غړي له په دې خبره ډېره غصه ورغله. او هم په غصه كېنې يې داسې سكوت ځواب وركړو. وېل اشنا! چې يارانه په شلتالو شوه نو زما نه پاتې واخله. يعنې مطلب يې دا وو چې ته دومره په وړه او لږه خبره خفه كيږي يا په لږ شي خفه او مروريږي نو داسې ياري دوستي زه نه شم كولي. نن سبا هم دا منل په داسې موقع كېنې استعمالېږي جرتې چې داسې څوك په وړه خبره يا په لږ شي باندې كېلې مانې كوي ، يا خفگان څرگندوي ، يا داسې څوك په يارانه كېنې حساب كتاب او رڼې ريښتنې كوي نو هغه بڼه ته خلق دا منل وړاندې كوي او داسې وايي چې ك . لاله! "چې يارانه په شلتالو شوه نو زما نه پاتې واخله".

چې يارانه په شلتالو شوه
زما نه پاتې واخله

چې يې وخورې نو غ ، ل به شي ، چې يې وركړې نو گ ، ل شي

دا يو ساده منل دے. خو په امروژه ژوند کښې زيات نه استعمالېږي. ۱. يې داده چې گڼې څه شے چې بڼيادم وخورې نو د هغې نه چې اخري څه جوړ شي، هغه خلقو ته معلوم دي. بل خوا چې څه شے جال وړکړے شي نو د هغې نه يو احسان او ښکې جوړه ښېچې په مثال لکه د ک. د. ل. مثال وړکړے دے چې ک. د. بل خپله يو بڼاسته څيز دے. او ډېر زړه پورې او زړه راښکونکې بوي ترې خپريږي ک. د. ل. ته چې څوک کوري نو په کڼو يې سترگې څوگيري، زړه خوشحاليږي، او چې بوي يې کړي نو د زړه سره روح ته هم سکون ارام او خوشحالي مېلاؤ شي. داسې هوبڼواوړ وړکړه هم لکه د ک. د. ل. ستاينېلې ده. چې جال څه شے وړکړے شي نو دا ښکې او صدقه شوه او هم د دې نه روح ته خوشحالي او سکون مېلاوېږي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گڼې يو څيز چې پخپله څوک وخورې نو د هغې خو به هغه لږ ساعت خوند او مژه وي. خو اخر ترېنه جوړ شي. او که په هغې کڼې څوک شريک کړے شي يا جال خپراتي وړکړے شي نو هغه صدقه، خپرات يا ښکې او احسان سره د بڼيادم روح ته داسې ارام، سکون او خوشحالي وړکړي، يا ورسوي لکه چې څنگه د ک. د. ل. په لېدو او بوښولو رسيږي هغه وړکړه لکه د ک. د. ل. جوړه شي. او دا يو کوچنۍ حقيقت دے چې په احسان او ښکې کولو بڼيادم زړه ته حقيقي خوشحالي او سکون مېلاوېږي. دا منل هم د دې مطلب دپاره هوبڼيارانو د نصيحت په توگه وړاندې کوي او داسې وايي: "چې يې وخورئ نو... شي او چې يې وړکړئ نو ک. د. ل. شي".

Pukhto.Net
پښتو

"خ"

خان به ورک کړم خو تا به ورکه نه کړم

قیصه:

د دې منل په حقله داسې قېصه مشهوره ده. وایي چې پخوا به زمانه کېنې کله چې پېسه کهه وه او قدر یې زیات وؤ، نو یو بنده په لاره کېنې یوه ټکه یا انه بیا اومونده. هغه سکه یې په موتي کېنې کلکه نیولې وه. چې گڼې نه یې شوک وویني او نه رانه جرته ورکه شېخه شېبه پس د دې سري لاس یعنې تلے خو - لې شو. دې ساده سري دا گڼل چې گڼې دا سکه ژاري نو ځکه زما تلے لوند شو. په هغه وخت یې د خان سره وټل چې ژاره مه خان به ورک کړم خو تا به ورکه نه کړم. او شوک وایي چې سر به ورکړم خو تا به ورکه نه کړم. مشرانو ترېنه مطلب دا اخذ کړے دے چې گڼې پېسه دومره خوړه ده چې بنیادم پرې خپل سر بائيلي خو پېسه نه پرېږدي. بیا په خصوصي توگه یو شوم او کنجوس بنده ته پېسه دومره خوړه شي چې باندې خپل ایمان ، عزت او سر بائيللو یا ورک - ولو ته تیار وي. قېصه یا واقعه یې هر څه چې وي خو مشران یې هم د دې مطلب دپاره وړاندې کوي او استعمالوي. جرته چې داسې شوک شوم بنده وي چې په خرجه او لکښت کېنې شومتیا کوي. هر څه یې شاته او صرف پېسه یې اسرا کړي وي. یعنې په پېسه دومره مټین وي چې ورته یې یې وایي. نو په داسې وخت او داسې وکړو ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وایي چې ستا مثال خو داسې دے لکه چې: "خان به ورک کړم خو تا به ورکه نه کړم". په دې حقله بل یو لغز او نقش منل هم مشهور دے. چې مطلب یې د دې منل سره تړون خوري. په اردو ژبه کېنې هم د دې مطلب دپاره داسې وټلے شي چې: "عزت جاوے لیکن دمڑی نه جاوے".

خان ته ترخز وهل

خان ته ترخز وهل یوه محاوره ده. چې په امروزه ژوند کېنې ډېره استعمالېږي. کله کله یې مشران د منل په توگه هم استعمالوي. او مطلب یې دا دے چې کټي هر شے خان ته مه راکاږه ، مه راغونډوه یا په هر شي خېته مه اچوه. یعنې جرته چې شوک داسې په "نیم زر ما ټوله زما" باندې عمل کوي. هر څیز باندې قېضه کوي او د بل د حصې او برخې څه خیال خاطر نه ساتي ، یا په هر کار او خبره کېنې خپله فائده او سود لټوي. او د بل په زبان او نقصان یې څه کار نه وي. بلکې د خپل غرضه سره کار لري. نو په داسې حالاتو کېنې د داسې بنده په حقله خلق دا محاوره د منل په توگه استعمالوي. او هغه بنده ته دا احساس ورکوي یا یې ضمیر راوېښوي چې گڼې هر څه د خان دپاره مه خوښوه ، یا خان ته مه راکاږه. او دا مطلب ورته داسې څرگندوي او وایي چې: "خان ته ترخز مه وهه".

خانله وړانه بلی نه شي جوړولے ،

او بل له ښکلي ابادوي

دا یو عام منل دے. یو او مطلب یې هم د الفاظو نه ظاهره دي. زموږ په معاشره کېنې جرته نه جرته یو کس نیم داسې وي چې هغه ډېر هوښیاره ، جالباز ، جالاکه او د خ ، لې نه ډېر تېز وي. داسې بنده اکثر په محفلو کېنې خان وړاندې وړاندې کوي. او خلقو ته خان داسې وربنکاره کوي چې گڼې دے ډېر د کار سرے دے. اکثر خلقو ته مفت مشوري ورکوي. خپله خود د څه کار روزگار نه وي. پس خان یې د بل د مشورو او مسئلو دپاره وقف کړے وي. په خبرو کېنې اکثر داسې گپ او لټې وولي چې فلاڼي له مې پرون دا کار وکړو ، او د فلاڼي به نن دا کار وشي. خو چې کله د کار وخت راشي نو بیا خپله وړانه بلی هم نه شي جوړولے. خو هسې په خیالونو او گپونو کېنې بل له ښکلي او غټي غټي ماڼۍ ابادوي. په داسې حالاتو کېنې مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وایي چې: "خانله وړانه بلی نه شي جوړولے او بل له ښکلي ابادوي".

حوانان چا بدرنگ کړی دی

دا بوساده متل دے. او مطلب يې دا دے چې گټې ځواني خپله يو بښاښته دوران وي او چې څوک ځوان وي نو هغه بدرانگه نه وي. بلکې بښکې او بښاښته وي. هسې خو ټول مخلوقات په ځوانۍ کښې بښکي او بښاښته وي. خود متل نه مطلب انسانانو ته اشاره ده. مشران وايي چې که زړ وي او که بڼه ذات خو په ځوانۍ کښې بدرانگه نه وي. خو په خصوصي توگه دا متل د زلمو دپاره زيات استعماليري. داسې که څوک درنگه تور ، يا غنم رنگه وي خو چې ځوان وي نو د ځوانۍ له کبله بښکې بښکاري. اکثر په داسې موقعو او حالاتو کښې استعماليري چرته چې د چا ځوان د واده کوږدن خبرې اترې روانې وي او که زلمي ته څوک گوته نيسي او دا اعتراض کوي چې هلک بښکې نه دے. نو د زلمي د غاړې مېرمنې (زانانه) ورته اکثر دا متل وړاندې کوي. او داسې وايي چې خورې!

"ځوانان چا بدرانگ کړي دي"

حہ سین بازار گرحہ

د خنڪل په خنځورو ڪښې چې خنځكه ازمړے د باجا حبثيت لري هم داسې په مارغانو ڪښې باز باجا گڻل شي. خنځكه چې په خنڪل ڪښې ازمړے بي خوفه او بي خطرہ ڪرڻي. داسې باز هم بي خوفه خپل ژوند تېروي. بلڪي ٽول مارغان او د خنڪل څه واړه خنځور هم د باز نه وېرېږي. او ډډه ترې نه کوي. په مثل ڪښې سپين باز ياد شوے دے. هسي خو د سپين مطلب دے په رنگ سپين. خو په پښتو ژبه ڪښې سپين او تور په نورو معنو ڪښې هم استعمالېږي. يعني د سپين مطلب دے صفا ستره يا بغير داغه. او د تور مطلب دے داغ. هغه داغ چې هغه د انسان په ڪردار باندې پورې شي. يعني په حا باندې څه الزام پورې کولو ته تور وييل شي. اڪثر بي خلق به جملو ڪښې داسې استعمالوي لکه په ما يې هسې تور پورې ڪړو ، يا په فلاڻي يې تور پورې ڪړے دے. دې نه مطلب داشو چې تور الزام ته وييل شي. او سپين صفا يې داغه يا يې الزامه ته وييل شي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب داشو چې څه يې داغه يې الزامه صفا ستره او لکه د باز يې خوفه او بي خطرہ ڪرڻه. او دا مطلب مشرانو داسې په دې يو څو ټکو ڪښې د مثل په توگه مشهور ڪړو چې: "څه سپين باز ڪرڅه".

دا مثل په داسې حالاتو ڪښې استعمالېږي جږته چې په چا څه تور پورې وي. او هغه سرے د هغه تور يا الزام نه بري شي ، يا جږته د دوو ڪسانو يا د دوو ډلو تر مېنځه روغه صفاله وشي او د يو بل الزامونه او تور معاف ڪري. او يو بل ته خطرہ نه جوړوي ، يا په يو بل دوسو او بلوسو نه وهي او نه کوي. نو د معاف کولو اعلان په دې مثل ڪښې کوي او داسې وايي چې: "څه يار سپين باز ڪرڅه".

”خ“

دا يو عام منل دے او په امروزه ژوند کيڼې زيات استعمالير يوه ، ی او مطلب بې دا دے چې کڼې گناه او قصور د دواړو غاړو يا د دواړو ډلو دے، يعنې چرته چې شوک بنده څه کار کوي او يو خو هغه کس په هغه کار نه پوهيږي يعنې استاذ او ماهره نه وي او بل ورسره د هغې کار مطابق سامان او اوزار هم نه وي ، يا د هغه کار کولو موقع او وخت نه وي ، يا هغه کار گران او مشکله وي نو په داسې وخت او موقعي مشران وايي چې څه گرم خودا کاريرکړ دے چې په کار سم نه پوهيږي او څه قصور يا غلطی داده چې د کار مطابق سامان او اوزار ورسره هم نشته ، يا د دې کار دا وخت او موقع نه وه. نو ځکه دا کار وران يا خراب شو، يعنې قصور واره دواړه ډلې يا دواړه غاړې شوې. دوهم مطلب ترېنه دا دے لکه چې څنگه به خړو اوبو کيڼې مهيان رانده شي. څه ورته به نظر نه راځي نو بيا ښه په اسانه نيوله شي نو داسې کله څه ادارې په خصوصي توگه رياستي ادارې داسې خړې شي چې ورکيڼې مهيان هم رانده شي په غلاغ ، لمطی ، غبن او ښې اخستلو سر شيو ښاري ناډ ، رسان جوړ شي. د تېوس کولو يا د مخ نيوي بې شوک نه وي. بلکې دا کارونه بغير څه وېرې او خوف ښه په ډاډه زړه سره کوي. يعنې مطلب داشو چې کڼې يو خوا دا نظام او قانون (اداره ، حکومت يا معاشره) دومره گنده او بدسلوکه ده چې د تېوس کولو پکښې شوک نشته او بل خوا خلق هم داسې په بدو عادت او موخه دي چې روغه لاره نه ويني او نه خوښوي. دا مطلب مشرانو به دی منل کيڼې څرگنده کړے دے.

نن سبا اکثر په داسې حالاتو او موقعو کېې استعمالیږي چرته چې شوک داسې په څه اداره یا محکمه کېې د بدو اخستلو کاروبار ښه جاري باري او په جوړښ کېې وويني. نو په داسې وخت د هغه د زړه د براس نه دا الفاظ جوړ شي چې: "څه اوبه خړې دي او څه مهمان رانده".

د پـ ر او و تمیم ز ی نشتنه
راندۀ مهیمان په خړ سبیلاب کیږی لاهو شونه

خه په هغه پسرلي ، چې نه دې غوا څري نه سخي

قصه:

داسي وايي چې پخوا په زمانه کښې د يوزميدار په څاروو مرض راغله وو. ډېر څاروي يې مړه شول او څه يې خرڅ کړل. کور يې داسې صفا شول لکه چې سيلی پرې الوتي وي. يوه ورځ په حجره کښې کپ شپ کړم وو. يوزميدار پکښې خبره وکړه چې شکر دے سر کال بارانونه زيات وشول او دا کال به ښه اباد وي او که خبر وي نو پسرل به هم ښه په جوين کښي وي. مال ډنکر به په گيا ښه ماړه شي. د دې خبرې په اور پوهه غريب زميدار چې د څارو نه يې لاس وينځله وو. يو سوړ اسويله وکړو او ډېر په افسوس سره يې وويل چې بار! څه په هغه پسرلي چې نه دې غوا څري نه سخي". يعنې مطلب يې دا چې اوس په پسرلي زه څه وکړم زما خو نه غوا شته او نه مې سځه کښه شته چې وڅري. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه. او مطلب ترېنه دا دے چې کي زه په هغه کار څه وکړم يا زما په داسي کار څه چې ماته ترېنه څه سوداو کته نه وي.

نن سبا دا مثل په داسې موقعو کيږي استعماليزي. جرته چې څوک د څه کار يا منصوبو ذکر کوي، يعنې داسې وايي چې دا کارونه به داسې وشي ، يا دا به داسې کيږي يا جرته د حکومت يا د عوامو د بشپړې څه بحث مباحثه وي او د کارونو يا منصوبو جوړولو خبرې اترې وي نو که په محفل کيږي داسې څوک حاضر وي چې د دې خبرو نه يا د حکومت د منصوبو نه هغه نه څه فائده نه وي نو په داسې وخت هغه سره دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "څه به هغه پسړلي چې نه دي غوا څرې نه سخي".

دھونے والا ، کھانسی ، فوہ دے
ورک پس لرے شہ چھی دی نئے خری اسونہ

خه د غر پناه او خه د ور پناه

دا يو عام منل دصفت ، ى يې دا ده چې گڼې که څوک د غر پناه شي او که د ور خو په مطلب کښې دواړه يو شان دي. يعنې مطلب تر پنه مسافري ده. د غر نه مطلب لري يا د بل وطن مسافري او د ور نه مطلب نژدې او يا په وطن کښې مسافري ده. يعنې چې يو بنده د کور نه مسافر شي نو که منزل يې د گهڼتو وي او که د ورڅو په جدائې او مسافري. دواړه يو شان وي. يعنې د مسافري غمونه ، فکرونه ، کرامې او مشکلات په دواړو يو شان تېرېږي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړې او مشهوره کړې ده. نن سبا دا منل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. جرته چې څوک د کوره مسافر شي يا لري جرته بل وطن ته لاړ شي. او د کور خلک ورپسې خفه او غمزن وي ، يا څوک د لري او د نژدې په مسافري کښې تقريب کوي. نو مشران ورله طبع تسلي ورکوي او داسې وايي چې خبر دې مسافري ټوله يو شان وي. که د لري وي او که د نژدې خو مسافر ، مسافر وي. او په داسې وخت ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې "خه د غر پناه او خه د ور پناه".

خه ژړنده ورانه او خه دانې لمدې

قيصه:

وايي چې پخوا په زمانه کښې يو سره د ژړنده کري سره په دې خبره په جنک وو. چې هغه ورله اوږه خراب کري وي او ژړنده کري غوره په هغه سري وراوړله چې ستا دانې لمدې وي. نو ځکه دې اوږه خراب شوې دي. دانې به دې اوجې راوړي وې نو اوږه به دې سم او بنه مېده وو. دوي دواړه په دې جگړه وو چې دپاسه پري يو درېم کړې سره راغې. هغه ورته تېوس وکړو چې خه چل دې ولې دواړه په شور يې. دې دواړو ورته خپله خپله قيصه تېره کړه او ورته يې وېيل چې په تا فېصله ده. ته انصاف وکړه چې د جا غلطي ده. او څوک کړم دې درېم کري اول ژړنده وکنه او بيا يې د هغه سري اوږه هم وکتل. په زړه کښې يې وېيل چې دا دواړه غريبانان دي. او په يو تن/کس بوجه وراوړل پکار نه دي بلکې د دواړو روغه صفاله پکار ده. نو دواړو ته يې مخ راوړو او وېيل يې چې ځوانانو خفه کېږئ مډ. قصور واره دواړه يې. خه ژړنده ورانه ده او خه دانې لمدې دي. داسې دهغوي مسئله حل او فېصله وشوه او د هغه وخت نه دا خبره مشرانو په منل مشهوره کړه.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. جرته چې څوک د جا مېنځ کښې روغه صفاله کوي. نو وايي چې بس گناه د دواړو ده. او دا منل ورته وړاندې کوي ، يا چې څوک خپله غلطي اومني خود ځان سره بل هم قصور واره گڼي. نو د خبرې ختمولو دپاره وايي چې بار خه ستا غلطي وه او خه زه په غلطه ووم. د دې مطلب دپاره ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې "خه ژړنده ورانه او خه دانې لمدې".

لــمــدــې دــانــې وــرــتــه يــهــانــه شــي
پــه ژړــنــدــه گــري يــانــه دې رانــشــي الزامونــه

خه سخي سخي کوي

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې د يو زمېدار غري سخي يې درکه شوه وو. هغه غريب ورپسې ډېر در په در وگرځېدو. او په خواو شا علاقه کښې يې ورپسې لتون او نغاړې هم وکړې خو سخي وو چې مېلاو نه شو. د هغه زمېدار په مازغو کښې د سخي ياد او لتون داسې پوخ شوه وو چې په هره خبره کښې به يې د سخي ذکر لازمي کولو. که خبره به هر خه وه يا کار به هر خه وو خو د دې په ذهن کښې د خپل سخي ياد داسې ځانې نيوله وو چې د سخي ذکر به پکښې اړو مرو راتلو. تر دې چې جا به خپلو کښې گپ شپ لکولو او دا سره به محفل ته راغې نو وروستې خبره په يې دا وه چې هلکو دا خه سخي سخي کوي. او وايي چې داسې د هغه وخت نه مشرانو ، پوهانو دې خبرې له د منل رنگ ورکړو.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې د چا غري په مازغو کښې د خه شي طلب ، ضرورت او حاجت دومره زيات شي چې هر وخت يې يادوي. او يا ورپسې هر وخت ارمانونه کوي. په هر وخت او هر ځانې د هغې شي ذکر کوي. نو داسې غري

ته خلق وايي چې هلکه! په تاخو هم د هغه سخي والا شان اثر شوې د ځکه خو دې هر وخت به څه له وي چې هلکوا "څه سخي سخي کوي".

څوک چې په دغه غم کېنې ســـــودايي شـــــي
اوري د هـــــر څـــــوا نـــــه د ســـــخي ســـــخي اوازونه

څه مري په پري کوي

په پري کولو يا په پري وهلو نه مطلب دا دے چې جرته څه کار وران وي يا څه کور وور وي نو خلق وايي چې هلکه په پري بې کړه، يعنې نېغ او برابر بې کړه، کلکار يا مستري چې څه ځان ابادوي نو هغه سره هم يو مړے (نرے پرے) وي، چې د دېوال يو او بل سر ته تړلے وي، او دېوال د هغې مزي (پري) سره نېغ جوړوي يا خېژوي، اکثر زميندار خلق چې ولاړ فصل وي شي نو په هغه موقع هم وئيلے شي چې هلکه په پري بې کړه، يا پرے پري راکاږه، يعنې نېغ او برابر بې اووېشه، بل خوا مقبرو کېنې قبرونه چې اکثر کاره واړه او په لوړه ژوره کېنې جوړ وي، يعنې جرته چې چا ته ځانے مېلاؤ شي هم هلته خپل مړے بېخ کړي، داسې ټول قبرونه بې ترتيبه او ګډ وډ وي، که چېرې څوک مقبره په پري کوي يعنې نېغوي نو دا ډېره مشکله او ناممکنه خبره ده، ځکه چې مقبرې او مري په پري نه نېغيري او نه بې څوک په پري کولے شي.

مشرانو د دې مطلب دپاره دا منل مشهور کړ دے، او په داسې حالاتو کېنې بې استعمالوي جرته چې يو بنده په څه داسې کار کېنې لکيا وي چې د هغې سر ته کول مشکله څه چې ناممکنه وي، او هغه بنده په هغه کار خپل وخت او قوت ضائع کوي يا جرته څوک په څه کار کېنې لکيا وي خو هغه نه غواړي چې هغه کار سر ته شي يا ترېنه څه فائده اوچته شي، بلکې د هغه مطلب او مقصد هسې وخت تېرول بلکې وخت بربادول وي، او د هغه کار خلاصول، نتېجه يا فائده نه غواړي، نو په داسې حالاتو کېنې داسې خلقو ته لېونے دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې يارا "څه مري په پري کوي".

داسې بېگـــــار کـــــوي لکـــــي بېگـــــي
لکـــــه چې مـــــري څوک پـــــه پـــــري نېغـــــه وېنـــــه

" خ "

خارو د کونترې تلل کول نو خپل ترې هېر شول

خارو او کوونتره دواړه د مارغانو د کورنۍ سره تعلق لري. دا دواړه قسمه مرغۍ ځنکلي هم وي او خلق يې په کورونو کېنې ساتي هم. په رنگ جوسه کېنې خو دواړه بېې بشکلي مرغۍ دي. خو په گرځېدو کېنې د کوونترې گرځېدنه بڼاېسته او بشکلي وي. هسې خو شاعران د ناز قدمونه د زرقي سره تري او ستايي خو کوونتره هم په ناز کېنې د جانه که نه ده، يعنې د کوونترې گرځېدل هم ډېر بشکلي او د ناز قدمونه وي. مطلب دا شو چې گڼې د کوونترې گرځېدنه ډېر بشکلي او زړه پورې، يا زړه راښکونکې وي. نو خارو هم غوښتل چې هغه هم لکه د کوونترې په رنگ بشکلي او په ناز قدمونه کېږدي. وايي خارو چې کله د کوونترې نقل يا پېڅې شروع کړې نو خپل تله ترېنه هم هېر شول. ځنې خلق په دې منل کېنې د کارغه او د خارو مثال تري او ورکوي. په منل کېنې که کارغه او خارو وي يا که خارو او کوونتره، خو مطلب يې يو دے. او هغه دا چې داسې جرته شوک په څه کار روزگار، په ناسته پاسته يا په خبرو اترو او کرو وړو کېنې د جانه نقل کوي، يا د هغه په شان کول غواړي يا جرته داسې يو غريب بنده د خپل حبثيت او مرتبې نه سېوا لکه د خانانو نوابانو کره وره او خوي کوي. نو د داسې بنده نه هم اکثر خپل حبثيت، مقام او خپل ابي دادا هېر شي. هم د داسې خلقو په حقله مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې داسې خبرې، نقل، نخري پېڅې او کارونه کول نه دي پکار. ځکه چې په دې عمل باندې د بنياد خپل عمل، اخلاق، کره وره حبثيت او مقام هر څه هېرېږي، بدلېږي او خرابېږي.

نن سبا هم په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي جرته چې شوک داسې د بل جانه نقل او پېڅې کوي نو مشران ورته دا منل وړاندې کوي او وايي چې: "خارو د کوونترې تله کول نو خپل ترې هېر شول" يا "کارغه د خارو تله کول نو خپل ترې هېر شول". په دې حقله هم د دې مطلب دپاره په اردو ژبه کېنې داسې وېيلې شي چې: "کوا حلا منس کی حال اپنا بری بهول گیا".

خبرې ډېرې او سر يې دا

دا د مشرانو قول دے چې په امروزه ژوند کېنې د منل په توگه هم استعمالېږي. مطلب ترېنه دا دے چې گڼې خبرې او قيصې ډېرې دي خو لنډه دا چې دا کار داسې شوے دے، يا دا خبره داسې شوې ده، يعنې د بيان يا د خبرې کوونکي غرض او مطلب دا وي. چې هغه خبره يا قيصه ختمه کړي. او پس د دې فقرې يا جملې نه هغه د خبرې انجام يا نتيجه بيان کړي او خبره ختمه شي. يعنې په دې جمله باندې خلق د خبرو سلسله ختموي. لکه د مثال په توگه داسې وېيلې شي چې يارا څه به دې سر خوگوم. خبرې ډېرې او سر يې دا چې: ډېراني بيا انکار وکړهم د دې مطلب دپاره خلق دا محاوره، چه مله يا فقره په داسې موقع استعمالوي جرته چې خبرې يا جرکې مرکې اوږدې شي او وېنا يا بيان والا بنده غواړي چې خبره ختمه کړي نو هغه په دې فقره خپله خبره يا بيان ختموي او داسې وايي چې: "خبرې ډېرې او سر يې دا".

خپله ژبه هم قلعه ده هم بلا ده

دا د مشرانو قول دے. چې د منل په توگه مشهور دے قلعه معنه، ځای ده هغه ځای چې بنياد ورکېنې محفوظه او په امن وي. يعنې د وسېدو هغه ځای چې پکېنې بنياد د هر قسمه حادثو او مصيبتونو نه، بلکې د جنگ جگړې په وخت هم په امن کېنې وي. د بلا نه مطلب غم خفگان، مصيبت، تکليف، کرامي او شخړې دي. يعنې جرته چې چاته څه تکليف يا مصيبت ور مخ شي نو داسې وايي چې دا څه بلا را پېښه شوه، يا دا څه په بلا واورېدو. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گڼې بنياد ته خپله ژبه قلعه جوړېدے شي چې ورکېنې خپل ژوند په امن او سکون تېرول شي او يا خپله ژبه ورته بلا هم جوړېدے شي چې يې ژوند په غمونو او مصيبتونو سره سر شي.

څکه مشران وايي چې خپله ژبه په قابو او واک کښې ساتل پکار دي. بې ځايه ، بې فائدي او فضوله بيان ، خبرې اتري او کنخل وينا کول نه دي پکار. يعنې چې څوک داسې بې واکه يا کاواکه لکيا وي. نو دا خپله ژبه ورته بلا جوړه شي او ژوند يې په کرامو ، مصيبتونو او تکليفونو سره مخ شي. او چې څوک خپله ژبه په واک او قابو کښې ساتي ، سمه روغه او خوږه ژبه استعمالوي نو د هغوي ژوند په سکون او امن کېږي وي. د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړ دے. او خلقو ته يې د نصيحت دپاره وړاندې کوي. او داسې وايي چې خپله ژبه په واک کښې ساتل پکار دي ځکه چې: "خپله ژبه هم قلعہ ده هم بلا ده".

خپله گناه د ولي مېنځ ، د بل گناه د کلي مېنځ

د ولي مېنځ د وجود هغه جز يا حصه ده چې پخپله ليدے کته نه شي. يعنې يو ښادام خپل ولې پخپله نه شي ليدلے. ځکه چې دا حصه د بنيادم شا ته يعنې د څت نه لږه ښکته وي. د ليدو دپاره سترگې پکار وي او سترگې په تندي وي. په څت کېږي نه. نو ځکه يو بنيادم خپله ملايا وولي نه شي ليدلے. بل تورے د کلي مېنځ دے. د کلي مېنځ نه مطلب دا دے چې کښې د کلي په مېنځ کېږي اکثر دېر خلق راجمع وي. هر وخت پکښې گډه کوڼه وي. او دلته چې کومه خبره مېدان ته شي ، يعنې چې کومه خبره وشي نو د کلي ټول خلق ترېنه خبر شي.

دوهم مطلب ترېنه دا اخذ شوے دے چې د کلي مېنځ ښه ښکاره وي او د کلي د هرې غاړې نه ښکاري يا ليدے شي. او د کلي هر بنده ، لوڼے وړوکي ته معلوم وي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې هر چا ته خپله گناه يا خپل قصور لکه د ولي د مېنځ په شان نه ښکاري. او د بل گناه ورته لکه د کلي د مېنځ رنکې دېره غڼه او مشهوره ښکاري ، يا د بل گناه داسې بيانوي يا څرگندوي چې هر څوک پرې خبر شي ، يا هر چا ته معلومه شي. خبرې دېرې او سر بې دا چې هر چا ته خپله گناه نه ښکاري يا خپله گناه نه ويني او د بل گناه ورته ښه معلومه وي ، يا ترېنه ښه خبر وي. د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او په داسې حالاتو کېږي يې استعمالوي چرته چې څوک په بل تور پورې کوي يا داغ لکوي. نو داسې خلقو ته مشران د نصيحت په توگه دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه اول خپل گروان کېږي وگوره ، يا اول خپل گروان کېږي کتل پکار دي. مطلب دا چې کښې خپلې گناه ته هم پام او فکر وکړه ، دا نه چې: "خپله گناه د ولي مېنځ د بل گناه د کلي مېنځ".

خپله لاسه کړه ، له لاسه

د مشرانو يو بل قول او منل دے. وايي چې د بل په لاس مار وژل هم ښه نه دي. د دې دواړو متلونو مطلب تر څه حده پورې يو دے. په دې منل کېږي خپل لاس ستايلے شوے دے. او په بل کېږي پردے لاس. مطلب يې دا دے چې په خپل لاس کار کول ښه ، سم دم او ښکله وي. خپل اوزار يا سامان که د بل لاس شي نو هم اوزار مات کړه ، له شي او هم کار وران ويجاړ شي. ځکه وايي چې په خپل لاس کار کول لکه د کړه بل ښکله وي داسې خپل سامان يعنې د استعمال څيزونه او اوزار په خپل لاس لکه د کړه بل ساتلے شي. او چې د بل په لاس شي نو د کړه بل نه.... جوړ شي. يعنې يو بنده چې څومره په خپل کار او مال خپله خيال ساتي نو بل څوک د چا په کار او مال حال دومره اړيان نه وي. که څه کار کوي نو هم ښار ښار او تړتیب سره يې ښه ښکله او مژبدار کوي يا جوړوي. او چې د بل په لاس شي نو گنده او خراب شي يا څه سامان ، اوزار يا څاروے هم خلق پخپله لکه د کړه بل په پام استعمالوي او په خيال يې ساتي. هم دا مطلب مشران په دې منل کېږي څرگندوي او داسې وايي چې خپله لاسه کړه ، له لاسه".

چې په خپل لاس وي کړه ، بل ترې جوړ شي
د بل په لاس خاورې ايرې شي سره لعلونه

دا يو غلم منل دے. او مطلب يې دا دے چې اکثر خلق د دوستۍ او خپلولۍ دپاره د خپل ټبر نه بهر د زلمو واده کوونکي دي. که زلمي بشو او که د زلمو مور او پلار خو د خپلو کورونو نه ورته هسې د بهر خلق او کورونه درانه خواړه او جينکۍ ورته بښکې او بښائسته بښکاري. د دې يوه وجه خو دا ده چې د خپلو کورونو جينکۍ چې زلمي يې اکثر د امروزه کار روزگار په جامه کښې يعني د خټو لوټو او د غوجلو په کار کښې سخاڼ پسخاڼ ويښي، نو ځکه ورته پوږي او خيچې پيچې بښکاري. او دا ظاهره ده چې د پردې کور جينۍ څوک په داسې حال او داسې جامه کښې نشي ليدلې. او که د چا ليدنه کانه جرته په غم بڼادۍ کښې وښي نو ظاهره ده چې په داسې موقعو جينکۍ ښي صفا نه، ترهړه او په څه سنگار ښي پوره او برابرې وي.

دوہمہ وجہ ٻي دا هم ٻڌے شي جي زمونڊ د پښتنو په معاشره کيږي اکثر د تړونو تړورانو جنگ جگړي او مسئلې کشالي ډيري زياتي وي. بلکي اکثر پکښي خبره مرگ ژوبلي ته ورسې او تر ټيند د عمرونو پخې دښمنۍ جوړې شي. د دې تېريزو دښمنو او کشالو له کبله زلمي د خپلو کورونو چيڼکي نه خوښوي. او نه ورسره واده ته تيار وي. بلکي هغوي ټکي ورته سل غېمونه او غلټونه په نظر راځي. هم داسې هوښياره ، ماهره استادان او فنکاران ، يا څوک لائق فائق وکړي چې پردو خلقو ته ډېر درانه خوراډ استادان او د قدر عزت وړ وي. خو په خپل تېر يا خپلو خلقو ته هغوي نه استادان او فنکاران وي او نه ٻي هغسې قدر عزت وي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دامل جلور کړي او مشهور کړي دے. نن سبا اکثر په داسې حالاتو کيږي استعماليري چرته چې يوزلک په خپل تېر کيږي د واده کوونډي نه انکاري شي ، يا څه ټال مټول کوي او خبره رنځوي ، يا د ځا استاد او هنرمند بنده پوهه ، هنرمندي او استادي خپل خپلوان مني او نه ٻي قدر عزت کوي. نو په داسي موقع خلق داسي وايي چې دا څکه انکاري شو يا دا څکه يي قدر عزت نه کوي چې. "خپله لور خور کمېزنه وي".

خُکْ هَ دَ کَ وِ رَ هَ رَ اَوُ خَ یِ
دَ کَمِ یَزَنَ وِ جَوَ وِ خَ وِ کَ وِ یِ یَوَ نَدَ تَنَه

قصه:

د دې مثل په حقله داسې قيصۍ مشهوره ده، وايي چې پخوا په زمانه کښې کله چې د اور وژندې په اوبو چلېدلې نو يو ساده زمبېدار غري خپلې دانې ژړندې له ورلې وې. د بده شامته په هغه وخت ژړنده کړۍ نه وو، يو بل زمبېدار ژړنده روانه کړې وه، او خپلې دانې يې پرې اوړه کولې. هغه زمبېدار چې خپلې دانې اوړه کړې نو د دې بل زمبېدار دانې يې ژړندې ته وراوچولې او ورته يې وئېل چې ژړنده کړۍ به راتښي، او که رانښ نو چې ستا دانې خلاصې شي نو بيا ژړنده اودروم، هغه کس خو په خپله مخه لاړو، او زمبېدار اوړو ته اودرېږو، دانې ټولې اوړه شوې خو ژړنده کړۍ رانغلو، دې ساده زمبېدار ته د ژړندې بندېدلو اودرولو چل او هـ څـ نـ څـ ورتلو، دې غريب د خپل عقل فکر او وس مطابق ډېرې هلې ځلې وکړې خو ژړنده يې بنده نه کړۍ شوه، زړه کښې يې کرل رېښل چې اوس به څه کيږي، چې په ذهن کښې يې څه ترکيب رانغلو نو الله پاک ته په دعاگانو سر شو او داسې وئېل چې خدايه پاکه په خپل مقام يې کړې، يعنې په خپل ځانۍ يې اودروې، او داسې وئېل شي د هغه وخت نه دا فقره يا جـ ډـ مله د مثل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا په داسې وخت او حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې د چا نه شۀ کار داسې وران او خراب شي چې د راکړخولو يې بيا شۀ بن بمانۀ ورځي نو داسې بنده ته خلق د طنز او توقي په توګه دا مثل وړاندې کوي. اکثر مسافرو او مريضانو ته هم په دعاګانو کېنې مشران دا مثل استعمالوي او داسې وايي چې: "خدايه په خپل مقام يې کړي".

قصه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کښې په يو کلي کښې يوه بوډۍ کونډه بڼه سره د يو خوي وسېدله. دا بوډۍ ډېره غريبه مسکينه وه. خو ډېره دينداره او ايمانداره وه. خوي له يې هم بڼه تربيت ورکړه وه. د حرامو او غلاغلطۍ نه يې په ډډه ساتله وه. دې

ځوان به د ځنګل نه لرګي راوړل او په بازار کېنې به يې خرڅول. په دې د دواړو کزران وؤ. ژوند يې په خوشحالي، صبر او شکر تېرولو. وايي چې يوه ورځ دا زلمه ناروغه شو. دوه درې ورځې يې په کټ تېرې کړې. مزدوري يې کولې نه شوه. او چې د کور بوني ختمه شوه نو لوړې تندې ورباندې راغلې. يوه ورځ دا بودی. د انځري په غاړه فکرونو وړې ناسته وه. په زړه کېنې يې کرل رېبل چې دومره څه په لاسو راښي چې دې مريض له يې پاڅه کړي. بل خوا دا زلمه هم په سوچونو او فکرونو کېنې بوخت پروت وؤ. د مور په سلګو د فکر د ټال نه رالږه شو. او چې مور ته يې وکتل نو هغې غريبې په تش انځري کېنې په خچې کرېنې راښکلې. ځوي چې د مورخګان او بې وسي ولېده نو په دغه وخت يې د زړه نه دا دعا وخته چې خدايه پاکه خزانه راکړې او هم په دغه انځري کېنې يې راکړې. په بله ورځ د ځوان مرض لږ کم شوه وؤ. همت يې وکړو خپل څادر او پرې يې په اوږه کړو او ځنګل ته روان شو. مور ډېر منع کړو خو زلمي جا د مرضی نه منع کړي دي. هغه هم د پاؤ اوړو ګڼلو په تکل کېنې ځنګل ته ورسېدلته ورته د ونې يو زرمه و. ونډه مېلاؤ شوه. ونډه راويستلو دپاره زلمي زمکه وګټستغه کوري چې د م. ونډه په خوا کېنې يوه کټوۍ ښخه وه. زلمي چې د کټوۍ نه سر پورته کړو نو هغه د اشرفو (پيسو) نه ډکه وه. يعنې خزانه ورته مېلاؤ شوه. لږه ښېبه خو زلمه فکرونو وړې وؤ خو بيا يې په کټوۍ سر کلک کېښودو او خاورې يې پرې ورواړولې. د ځان سره يې وټېل چې خدايه پاکه ما خو په انځري کېنې غوښتلې وه که راکوې نو په انځري کېنې يې راکړه. او بېرې د کسب نه کور ته راستون شو. مور ترېنه پوښتنه وکړه چې څه دې راوړه که نه. دې زلمي ورته ټوله قيصه تېره کړه. مور يې ډېره خفه شوه او ورته يې وټېل چې اے کم عقل! هم دغه خداي درکړې وه او تا ورله لته ورکړه. د ځوان پوځ يقين او عقېده وه چې خداي پاک به يې هم دلته راکوي. دې زلمي چې کله مور ته دا قيصه کوله نو د دېوال خواته يې ګاونډی دا ټولې خبرې واورېدې. ماښام چې کله د ګاونډی کور والا راغی نو ښځې ورته ټوله قيصه تېره کړه. هغه ګاونډي يې هم په زړه کېنې ډېر خوشحاله شو. او هم په هغه ښېبه ځنګل ته لاړو او د پيسيار تلاش نه پس يې اخر هغه ځاي بيا وموندو. دې سړي چې کله د کټوۍ نه سر راپورته کړو نو په هغې کېنې غټه بلا/ژده پرتله وه. زړ يې په کټوۍ سر واپس کېښودو. څه ښېبه خو وېرې او هېبت اخستې وؤ خو چې کله په ساه صورت شو نو په زړه کېنې يې دا صلاح وکړه چې دا کټوۍ د ګاونډی (بودی) په انځري کېنې ښخه کړي او چې سحر د کټوۍ نه سر پورته کوي نو د امار به يې وخوري يا وجيې. هم د ښځې ښځې يې هغه کټوۍ د بودی په انځري کېنې ښخه کړه. سحر چې بودی د انځري خوا له راغله نو د انځري خوا ته يې تازه خاوره ولېده. او په انځري کېنې ورته کټوۍ هم ښکارېدل. بودی د خوشحالي او هېبت نه ځوي ته جغې جوړې کړې. ځوي يې هم د هېبت نه رامنډې کړې چې کټي په مور مې څه جل وشو. زلمي کله مور ته او کله په انځري کېنې کټوۍ ته کتل. اخر چې کټوۍ يې راپورته کړه او سر يې ترېنه لږ کړو نو هغه د سرو زرو د اشرفو نه ډکه وه. بودی خو د خوشحالي نه سيادله شوه او چې کله دواړه په ساه صورت شو نو خزانه يې ستمباله کړه. هغه زلمي وټېل چې مورې! ما درته نه وټېل چې خداي يې ورکوي نو په انځري کېنې يې هم ورکوي. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توګه مشهوره شوه. د منل نه علاوه په دې قيصه کېنې ډېر لوڼې سبق او عبرت دے. يو دا چې په هر قسمه سختو حالاتو کېنې صبر پکار دے او د الله پاک شکر ادا کول پکار دي. دوهم دا چې سوال صرف د الله پاک نه او د زړه د اخلاصه کول پکار دي. درېم دا چې لکه د زلمي شان پوځ يقين او عقېده ساتل پکار دي. هم د دې مطلبونو دپاره مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے.

نن سبا هم په داسې حالاتو کېنې استعماليري چرته چې څوک داسې څه حادثه يا معجزه وويني، يا داسې چا ته څه فائده او ګټه وراوسي چې د هغه بنياد په خواب او خيال او کمان کېنې نه وي. نو په داسې وخت داسې وټېل شي چې "خداي يې ورکوي نو په انځري کېنې يې هم ورکوي" په دې حقله د اردو ژبې يو منل هم مشهور دے چې مطلب يې د دې منل سره تړون خوري. او هغه داسې وټېل شي چې "الله جب ديتا په تو جهېر بهار کر ديتا په".

خداي دې لوڼے کړه خو لوڼي درمه کړه

دا د دعا يو کليمه ده. چې مشران يې د منل په توګه هم استعمالوي. د لوڼے نه دوه معني اخذ کيري. يوه دا چې چا ته دعا وکړي چې لوڼے شي نو مطلب يې دا وي چې په عمر لوڼے شي. يعنې عمر دې ډېر ښه وي معنۍ ۱. يې داده چې ګټي مال حال دې ډېر ښه، عهده او مرتبه دې لويه او اوچته شه. او يا په قدر او عزت کېنې لوڼے او اوچت شي. لکه د مالدار يا د غټ افسر په حقله اکثر خلق داسې وايي چې فلاڼے ډېر لوڼے سرے دے. د دې لويې والي نه د هغه مرتبه، حيثيت، عهده او مقام مراد وي. بل توره/تکي يا لفظ لويې همدې هم دوه معنۍ ۱. اخستې شي. يوه خو په قد کات کېنې لوڼے والے يعنې اوږدوالے د لوبله معنۍ ۲. يې کبر او غرور دے. لکه چرته

چې څوک غږه کړ او غرور کوي نو د هغه په حقله داسې وئيل شي چې ډېره لويې کوي ، يا دومره لويې مۀ کوه. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې خداي دله مال دولت ، مرتبه ، عهده ، حيثيت ، قدر او عزت درکړه خو غرور او تکبر درمۀ کړه. مشران ، بيا په خصوصي توگه بودېکانې مېرمنې اکثر دا دعا خپلو خوږمنو ته ورڅښي او داسې وايي چې: "خداي دې لوئۀ کړه خو لويۀ درمۀ کړه".

خداي يې کوي خو شولې اوبۀ غواړي

قيصه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کيڼې يوه ورځ د جمعي په خطبه کيڼې مولوي صېب مسئلې کولې. په مسئلو کيڼې يې د الله پاک وحدانيت او قدرت بيانولو، مولوي صېب وئېل چې هر شے د الله پاک په قدرت کيڼې او د حکم د لاندې دے. الله پاک چې څۀ غواړي نو هم هغه کيږي. الله پاک چې څۀ غواړي نو اراده او فرمايي او هغه کار وشي. خو دا هم د الله پاک جوړ شوي نظام او ترکيب دے چې هر دنياوي کار له يې څۀ نه څۀ سبب گرځولے دے. يو شے يا يو بنيادم يې د بل محتاجه کړے دے. دا د الله پاک سنت دي چې د دنيا نظام په دې ترتيب سره چليري. لکه مونږ وئيل شو چې يو بنيادم د هوا ، رڼا او د اوبو نه بغير ژوندے نۀ شي پاتې کېدے. نو الله پاک د بنيادم ژوند له دا څيزونه پيدا کړل. هسې خو ډېرې معجزې داسې شوې دي او څۀ مونږه خپله ليدلې کيڼې هم دي چې بغير د دې اسبابو الله پاک انسانان ژوندي ساتلي دي. خو د انسان ژوند چې د څۀ سره تړلے دے نو هغه څيزونه ورله الله پاک پيدا کړي دي. او انسان له يې دا علم او عقل فکر ورکړے دے چې د دې کائناتو او د دې دنيا د جولو دا قاعده او قانون دے چې يو څيز د بل محتاجه يا يو کار د بل کار سبب جوړيږي. او وايي چې مولوي صېب په دې خپل بيان ختم کړه چې يې شکه هر شے د الله پاک په دست قدرت کيڼې دي. او چې الله پاک څۀ غواړي نو هغه کيږي. وايي چې په دې جمع کيڼې يو ساده زميندار سرے هم څه غږي په بله ورځ سحر وختي ق . لمبه په مخه کړه او ښاره خوره زمکه يې واړوله. په بله روځ يې د شولو بوغلے پور و او په هغه ښاره زمکه يې نال شروع کړه. د پاسه وړباندې يو بل مشر او پوهه زميندار وکړے راغے. د ښۀ جاري بېخ راغلي نه پس يې ترېنه تېوس وکړو چې ځوانه دا څۀ کړهغه ورله ځواب ورکړو چې ک . ل کاکا شولې دي. دې مشر ورته وئېل چې ځانه لېونے شوې يې څۀ ؟ په ښاره او خوره زمکه څوک شولې کړي. دې له به اوبۀ د کومې راولي. هغه ساده سړي ورته وئېل چې اوبو ته څۀ ضرورت دے. مولوي صېب وئېل چې هر څۀ الله پاک کوي. نو زما شولې به هم وشي. هغه مشر ورته وئېل چې يې شکه هر څۀ الله پاک کوي خو شولې اوبۀ غواړي. يعني مطلب يې دا ، چې د زمونږه عقیده او ايمان دے چې هر څۀ الله پاک کوي. خو تا له يې هم عقل فکر درکړے دے. او دا يې درته ښودلې دي چې دا کار روزگار به څنگه کيږي او څنگه کولے شي. يعني د هر کار خپل وخت ، ترکيب ، ترتيب او اسباب وي. او ورسره محنت او خواري هم غواړي.

نن سبا هم په داسې حالاتو کيڼې استعماليريږته چې څوک د محنت ، ترکيب ، ترتيب او د س . م نت لره پرېږدي. بغير محنته او بغير اسبابو څۀ شے غواړي. نو داسې خلقو ته مشران وايي چې اول خپل محنت دے ، بيا به الله پاک باندې توکل دے. هله به الله درله مېوه او فائده درکوي. دا نه چې تف دنيا قانون ، نظام او د الله پاک س . م نت پرېږدي يا مات کړي ، او په طمع کيڼې يې چې دا به الله پاک کوي. نو يې شکه الله پاک داسې کولے شي او کړي يې هم دي خو ما او تا ته يې علم ، عقل ، ترکيب او طريفي هم ښودلې دي. هم دا مطلب ورته مشران په دې مثل کيڼې وړاندې کوي او داسې وايي چې ځاندا! "خداي يې کوي خو شولې اوبۀ غواړي".

خراړي د يو ډډه سره لاړي

خراړي د مرغانو د نسل نه يوه وړه شان مرغۍ ده. دا د چرچي نه لږه شان غټه وي. لکه د مرز غوندي په رنگ خړه وي. دا په صحرا خوشحاله وي ، نۀ د ابادۍ خوا له راځي او نۀ د بنيادمو. اکثر په شاړو کيڼې د بوچرو په ويخ کيڼې جاله جوړوي او اگۍ بچي ورکيڼې کوي. د ژمي په موسم کيڼې کمې کوزي وي. خو د گرمۍ په موسم کيڼې د پښتونخوا علاقو ته ډېرې راکوځي شي. زياته به زمکه باندې خوشحاله وي خو کله کله په ټکه غرمه کيڼې په هوا کيڼې دومره بره اوځيږي چې په نظر نۀ راځي. لکه چې څنگه وړاندې ذکر شوي دے چې خراړه د ابادۍ او د بنيادمو نه ډېره وېرېږي. جرتۀ چې بنيادم ويڼي نو تښتي. او کله چې څوک ښکاري په څۀ ښکار باندې ډز وکړي. نو خراړي ټولې والوځي او بڼې ووجتي لاړې شي. نۀ يې بيا اواز اورېدے شي او نۀ په نظر راځي. د خراړۍ دا وېره او تښتنه مشرانو په دې مثل کيڼې مشهوره کړې او ستايلې ده. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې کيڼې ډېره وېره يا ډېر ډرېوک يا ډېر وېرېدونکے مخلوق.

نن سبا هم په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک لکه د خړاړې ډېر وېرېږي ، يا داسې ناڅاپه د وېرې نه ټوپ ووېي ، يا د وېرې نه داسې څه ځائ ته نه ورځي يا د جا په يوه ډېکه مېدان پرېږدي او وتېنې. نو داسې بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "خړاړې د يو دږا سره لږې".

خړ پلار که او مطلب پرې بار که

د بڼياد په خوي خصلت کېنې مېنه محبت ، خلوص ايثار او قرباني قېرتي او پېداشنې صفتونه دي. خو د دې سره سره ځنې خلق د حسد او خودغرضۍ نه هم تر مړۍ مړۍ ډک وي. يعنې ځنې خلق ډېر زيات غرضيان وي. داسې خلق د خپل مطلب دپاره په خټه هم اور لگوي. دا منل هم د داسې خلقو دپاره جوړ شوې او مشهور شوې دے. په منل کېنې د خړ نه مطلب په رېښتيا خړ نه دے. بلکې دا جا داسې بنده ته اشاره ده څوک چې لکه د خړ غوندې کم عقل ، ناپوه او جاهله وي. که په داسې بنده دې څه کار پېښ شي يا دې ورته څه حاجت او ضرورت راغے نو هم ورته لکه د پلار شاني په قدر عزت او په درنه سترګه وکوره. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې که چرته لکه د خړ غوندې بڼياد ته دې څه حاجت او ضرورت پېښ شو نو لکه د پلار په شان ورله قدر او عزت وکړه او خپل ضرورت ، حاجت او مطلب ترېنه سر کړه ، يا تر لاسو کړه. يعنې دا هم د خودغرضۍ ، چاپلوسۍ او خوشامندګرۍ يوه طريقه او ذريعه ده. چې خلق وړاندې خپل کارونه او مطلبونه سر کوي يا وياښي. نن سبا هم چرته چې داسې د جا په بل بنده څه کار ، حاجت او يا څه ضرورت پېښ شي نو غرضيان ورته دا منل وړاندې کوي. او داسې وايي چې يار! "خړ پلار که او مطلب پرې بار که".

خړ په کتنه نه درنېږي

په ځناورو کېنې د خړ په حقله نور هم ډېر متلونو جوړ شوي دي. کته د خړ په شا يا په ملا باندې تر لے هغه اسباب ته وئېل شي. کوم چې د بوجو / بورو نه او يا د کېندرو نه جوړ وي. دا د خړ په ملا څکه تر لے شي چې د وزن او د بوجه له کبله د خړ شا يا ملا د خړ وړېدو او ژوبل کېدو نه بچ وي. هسې خو دا کته درنه وي خو دومره هم نه وي چې کتې خړ بې نه شي وړلے. او دا د خړ خپله حاجت او ضرورت هم وي. که کته نه وي نو بيا خړ ، خره يا بل باري څاروے لږ سامان هم په اسانه نه شي وړلے. څکه چې بېر کتې د خړ شا لکي ، يعنې زخمي کيږي. او چې کته پرې پرته وي يا تړلې وي نو بيا په منونو بوجه هم په اسانه وړلے شي. مطلب دا شو چې که چرته څوک د بوجه د درنېدو يا سېوا کېدو له وېرې نه د خړ نه کته لري کوي يا کوزوي چې کتې بوجه کم شي. نو دا کم عقلتيا ده. څکه چې د کتې دومره وزن نه وي خو خپل خړ به خراب او زخمي کړي. بېر له کتې په ځناور سامان او بوجه وړل ظلم دے. په داسې وخت او داسې خلقو ته مشران وايي چې هلکه کته ترېنه مه لږ کوه ، په کته خړ نه درنېږي. بل داسې چرته يو بنده د ډېر وزن وړلو طاقت لري او عادت هم وي. او که په څه موقع هغه د لږ زياتي وزن وړلو انکاري شي نو خلق ورته داسې وايي چې يار په دې لږ سامان ته نه درنېږي. او مشران ورته هم دا مطلب په دې منل کېنې وړاندې کوي او داسې وايي چې يار! "خړ په کته نه درنېږي".

خړ په وهلو نه اس کيږي

هسې خو خړ ډېر عاجزه او بې وسه ځناور دے خو په خوي خصلت کېنې ډېر سخت اړيکار او ضدي دے. کله کله چې په ضد راشي نو که بيا يې په وهلو مړ کړي خو هم د خپلې نه نه اوري. يعنې د خوي په نېز اس اصيله او خړ کم اصل ځناور کتل او منل شي. د اس او د خړ د دې خوي خصلت په نسبت مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. د منل نه مطلب دا دے چې خړ هيڅ کله هم د خپل عادت نه نه جار ووځي. که په وهلو يې بڼه ګوشمال کړې خو لټې وهل ، اړي او ضد کول نه پرېږدي. يعنې خړ خړ وي او اس اس. په وېنا ، زورولو ، وهلو او په چل ول په خړ کېنې د اس خوي خصلت نه راځي او نه راټل شي. دوېم مطلب ترېنه پوهانو دا هم اخذ کړے دے. چې داسې يو بڼياد چې لکه د خړ کم عقله او جاهله لوئے شوے وي. په اخلاقو هم لکه د خړ بې خرته بې ادبه او بې سره وي. په خوي بوي اړيکار ، ضدي او رزيله وي. يعنې ټول عادتونه يې لکه د خړ وي. نو هغه بنده هم نه په وېنا وي ، نه په نصيحت او نه په وهلو

ټکولو په ادب کيږي. او نه په سمه او روغه لاره کيږي يا راکړځي. نن هم د داسې بې ادبه او رزيله بنيادم په حقله مشران وايي چې د دۀ مثال خو لکه د خر دے ، يا دا څۀ خر دے. "خر په وهلو نه اس کيږي".

خر د خيد په خوراک څۀ پوهيږي

په دې متل کيښې هم خر د يو ناپوهه او جاهله ځناور په توگه ستايل شوی دے. خيد د اوريشو کچه او شنو ډکو ته وئيل شي. کله چې د اوريشو بوټي يو دوه لېشتې دنک يا اوږدۀ شي نو په دغه وخت دا تک شنه او کچه وي. او په دې وخت دا د ځناورو ډېره د خوند او د مزي کيا او خوراکه وي. هر يو څاروے يې بڼۀ په شوق سره خوري. او زميدار يې په خصوصي توگه لنگو (پيو والا) څاروو ته ورکوي. بل خوا خر او خره يو داسې ځناور دے چې ټوله ورځ ورباندې زميدار خلق کارونه وکړي او په اخره يې جرته ورشو ته وشړي. بيا هلته په ښارو کيښې څري او ځان په خپله مروي ، يا ورته زميدار جرته اوچ نري او جوار وراچوي. او دا د هغۀ خوراکه وي. لکه څنگه چې سرکنده شوه چې خيد يوه قيمتي او د خوند مزي کيا ده. او زميدار خلق يې اکثر د پيو والا څاروو له ورکوي. بل خوا خر دے چې په ورشو او ښارو کيښې په دريو ، کيلو او يا په وجه کيا ځان مروي. او په خاورو او ربگونو کيښې ارغري. نو هغۀ ته د خيد د خوند رنگ او مزو څۀ پته ده. هم داسې چې يو بنده کم عقله او ناپوهه وي. په څۀ بڼۀ کار ، بڼۀ خبره او بڼۀ خوراک نه پوهيږي او نه يې ليدلې وي. نو هغۀ ته هم د هغه کارونو يا خوراکونو د خوند او مزو څۀ پته وي. داسې بنده ته اکثر خلق وايي چې تا دا کارونه يا داسې خوراکونه جرته ليدلې دي. او يا ته د دې په مزو او خوندونو څۀ پوهيږي. نو دا مطلب ورته په دې متل کيښې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "خر د خيد په خوراک څۀ پوهيږي".

خر غېرت کړے وؤ نو ترک وهله وؤ

لکه چې څنگه ورومي متل کيښې ذکر شوی دے چې خر ډېر ضدي ځناور دے. کله چې اړي او ضد ونيسي نو بيا که يې په وهلو مړ کړي خو هم قدم نه پورته کوي. بنيادم يې مخکيښې راکاري او خر په وروستو زور کوي. وئيل شي چې داسې يو خر په ضد کيښې راغلے وؤ او د سرک په مېنځ کيښې ولاړ وؤ. نه مخکيښې تلو او نه وروستو. په سرک څۀ وړې لاري. موټرې تېرې شوې. خو بيا هم خر د ځايه رپ او نه وهلو. ناڅايه ورباندې يو ترک دپاسه راغے. دراټيو ورته ډېرې هارنې (پان پان) وکړلئو بيا هم خر بڼۀ په ج . رت کيښې په ځانۀ ولاړ وؤ. اخر د ترک برېکونو هم کار او نه کرو او د خر دپاسه تېر شو. ترک په خپله مخه لاړو او خر په ځانۀ مړ شو. وايي چې داسې د هغه وخت نه دا متل مشهور شو. مطلب تر پته دا دے چې داسې څوک بنده لکه د خر بې ځايه او بې موقعي په غېرت ودرېږي نو د هغۀ انجام هم لکه د هغه خر وي. يعنې داسې بنده اکثر زبان او تاوان مومي. په داسې موقع او حالاتو کيښې هغه ضدي بنده ته مشران دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه! "خر غېرت کړے وؤ نو ترک وهله وؤ".

خري ته گورده او په صحرا شپې ته گورده

د اوړي (گرمۍ) په موسم ، اکثر د هار او پشکال په مياشتو کيښې زميدار خلق خپلې خري او خرونه ورشو ته خوشي کړي. په دې موسم په پټو کيښې څۀ خاص فصلونه نه وي. نو دا خره ازاده په هره غاړه څري او گرځي. او چې د چارو ته څۀ ضرورت او حاجت نه وي نو هغوي يې د شپې هم تېوس پوښتنه نه کوي. د خرو دا پوخ عادت دے چې د ورځې په ورشو کيښې وشړي خو شپې له به کور ته راځي او يا به د کلي خواوشا لمونو ته راغونديږي. او د کلي سره خوا کيښې ډښونو ، کنډو او يا ډاکو کيښې شپه تېروي. که يوه نيمه خره به جرته به صحرا پاتې شوه نو هغه په شرمخانو او کيښانو ماته کړې وه. هم دا وجه ده چې خر ذات د شپې د تيارو نه وېرېږي. او د صحرا نه کلي ته يا

د کلي خواو شا ډاکو ته راټيټي. د خړو د دې عادت او خصلت له کبله مشرانو دا متل جوړ او مشهور کړه. دے. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې که خړې په صحرا شپه تېره کړه نو دا به یو ډېره عجیبه او نااشنا خبره یا کار وي، یا دا به ډېره د بهادۍ خبره وي. نن سبا چې جرته څوک داسې څه نااشنا کار وکړي چې د هغه بنده نه د هغه کار کولو څه طمع او امید نه وي، یا څوک داسې د څه کار کولو دعوی، لري او یا نکل کوي خو هغه کار د دغې بنده د وس او بس خبره نه وي. او خلق دا گڼي او یا مني، چې دا کار یا دا خبره دا بنده نه شي سر ته کولې. نو په داسې وخت ورته د طنز په توگه دا متل وړاندې کوي او داسې وایي چې: "خړې ته گوره او په صحرا شپې ته گوره". په اردو ژبه کېنې هم د دې مطلب دپاره داسې یو متل مشهور دے، وایي چې: "یه منہ اور مسور کی دال"، یا "کهاں پدی اور کهاں پدی کا شور به".

خړ سې د گیند وروړ وي

د سېو بعضې نسل په شکل او کره وړه کېنې لکه د گیندوانو په شان وي. بلکې زه به دا ووايم چې گیند هم د سېو د ذاته دے. ځکه چې په خوي بوي رنگ ډنگ او په قد کات کېنې لکه د سېو غوندې وي. داسې په سېو کېنې چې کوم سې په رنگ خړ وي نو هغه سم لکه د گیند بڼکاري. مشرانو د گیند او د خړ سېي دا یو والې په دې متل کېنې ستايلې دے او مطلب یې دا دے چې جرته داسې د یو بنده د بل جا سره خوي خصلت او عادتونه مېلاوېږي. یعنې د دواړو عادتونه او خوي بوي یو شان وي. لکه جرته چې یو بنده داسې څه کار وکړي چې هغه کار د بل جا سره یا د بل جا تېر سره تړلې او مشهور شوی وي. نو دا بنده هم خلق هغه کس یا د هغه تېر سره تړي او یادوي. لکه د مثال په توگه زموږ په معاشره کېنې دا مشهوره ده چې جولاکان کم عقله او بې وقوفه وي. او داسې چې څوک هم د کم عقلتیا څه کار وکړي نو هغه کار کونکې بنده بیا خلق د جولاکانو سره ستايي. یعنې داسې وئیلې شي چې دا هم د جولاکانو د کورنۍ نه دے، یا دے هم جولادے، یا داسې جرته یو بنده په څه کار، څه خبره کېنې یا په څه موقع باندې د جا مرسته او تائید کوي یا ورسره پره جبهه کوي. نو په داسې موقع وئیلې شي چې دے به یې مرسته ولې نه کوي دا دواړه یو شے دے، یا دا دواړه یو دي، یا د دواړو عادتونه یو دي، یا په وروړولی او عزیزی کېنې دواړه یو دي. او یا د دې دواړو مطلب او مقصد یو دے. نو دا مطلب ورته په دې متل کېنې څرگندوي او داسې وایي چې: "خړ سې د گیند وروړ وي".

خس کم جهان پاک

خس یعنې خسنې یا خس او خشاک خس معنی ده بې کاره واره واره او نري نري ډکي. خسنې او خخله. یعنې هر هغه شے په خس پېژندے او بللے شي چې هغه بېکاره او نایکاره وي. په هوا کېنې یو خوابل خوا الوخي راوځي او ځائے گندکوي. او د جهان نه مطلب دنیا، کله، چم کاوند او کور مهلت دے. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې گڼې خس خخله (کجره) چې څومره کمه وي یا نه وي نو جهان یعنې کور کله به دومره صفا او پاک صاف وي. خو دلته مشرانو د متل مطلب دا اخذ کړه دے. چې د خس نه مطلب داسې غږے یا غږي دي څوک چې د خپلو بدعملو او بدو اخلاقو له کبله کور کله او چم کاوند کنده کوي یا خرابوي. یعنې داسې بدمعاش، بدعمله، بدتمیزه، بې شرم او بې حیا بنده چې د هغه نه کور کله تنگ راغلی وي، یا د هغه له کبله کله او چم کاوند بدنامه او پلېت وي، یا د هغه د بد عادتونو او کارونو له کبله معاشره بدنامه، خرابه او پلېته شي. نو دا داسې شوه لکه چې (خس) خخلې ټول (جهان) کور کله کنده کړه او خراب کړه وي. او کله چې داسې پلېت بوت د کورکلي ورک شي یا مر شي نو د کلي تنگ راغلی خلق داسې وایي: "بښه ده چې ورک شو چې دا جهان ترې پاک شو. هم دا مطلب مشران په دې متل کېنې څرگندوي او داسې وایي چې: "خس کم جهان پاک".

خس یې مه گنه په سترگو کېنې به دې خار شي

دا هم یوساده او عام متل دے. چې گڼې که خس ډېر هم یو معمولي او بڅرے شے دے. خو چې په سترگو کېنې پرېوځي نو بیا بینامد ته ډېر تکلیف رسوي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې هر یو شے که هغه یو خس هم وي. خو کمزورے او معمولي یې مه گنه. دا خس هم د تکلیف او ضرر سبب جوړېدے او گرځېدے شي. په خصوصي توگه دا متل مشرانو د دښمن په حقله

جوړ کړه او وړاندې کړه دے. او مطلب يې دا دے چې گڼې دښمن که ډېر هم کمزورے وي ، خو کمزورے او معمولي يې مۀ کنه يا مۀ حسابوه.

نن سبا په داسې موقعو کښې استعماليري جرته چې داسې يو بنده په خپل طاقت او قوت يا په خپل مال دولت کبر او غرور کوي. خپل ځان زورور او دښمن کمزورے او معمولي خس کي او حسابوي. نو هغه غري ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه! "خس يې مۀ کنه په سترگو کښې به دې خار شي".

په ســـــــــــــــــه پک نظـــــــــــــــــر جاتـــــــــــــــــه مـــــــــــــــــه کـــــــــــــــــه وړه
معمـــــــــــــــــولي خـــــــــــــــــس جـــــــــــــــــوړ شـــــــــــــــــي د ســـــــــــــــــترگو تکليفونـــــــــــــــــه

خلق په موکي يو ځل ټکره خوري

موکي د لرکي هغه ټکرې يا ټوټې ته وئيلې شي کوم چې تر څۀ حنه (نيمه يا لږه زياتوي) په زمکه کښې خښه وي او قريبا ۰ څۀ لېش دوه حصه يې د زمکې نه بهر وي. موکي خلق د ډېرو مطلبونو دپاره خښوي او استعمالوي. خو زيات او اکثر د څاروو د تړلو دپاره استعماليري. او په کوم ځائ کښې چې موکي خښخ وي نو هلته بنيادم په احتياط او خيال سره گرځي. اکثر داسې وشي چې د سري خيال نه وي او هغه په موکي ټکره وخوري. دا ټکره کله نه کله ډېره خطرناکه هم وي. اکثر د سري پښه زخمي شي. بل خوا اکثر په لږو کوشو کښې يا جرته بل د تگ راتگ ځائ کښې داسې جرته کنه يا څۀ بل شخو خښخ وي چې د هغې څۀ حصه د زمکې نه پورته وي نو د دې منل په معن ۰ ي کښې هغه کنه يا خخته هم په موکي حساب ده. د دې حساب نه د منل مطلب دا شو چې که جرې يو سرے داسې په موکي يا کنه باندې يو ځل ټکره وخوري نو بل ځل په هغه ځائ په احتياط او پام سره تېرېږي. يعنې په هغه ټکره يې عقل سر له راغلے وي. او که بيا هم هغه غرے په تگ راتگ کښې څۀ احتياط ونه کړي او په هغه ځائ په پام نه تېرېږي نو لږمې ده چې دوباره به په هغه شي ټکره خوري. او چې کوم سري پرې دوباره ټکره اوخوره نو پوهه شه چې د هغه نه زيات بل بهوقفه او کم عقله نشته. ځکه چې په يو ځل ټکره يې عقل رانغلو.

جرته چې يو سرے د بل جا نه دهوکه وخوري. نو هغه له پکار دي چې دوباره خيال ساتي. او که جرې بيا هم هغه بنده هم په هغه طرز دوباره دهوکه شي نو دا داسې شوه لکه چې په موکي يې دوباره ټکره وخوړه. او ظاهره ده چې په دوباره ټکره خوري نو هغه بنۀ بهوقفه وي. هم د داسې حالاتو او د داسې خلقو دپاره هوښيارانو دا منل جوړ کړه او مشهور کړه دے. او هم داسې کم عقل او بي وقوفه بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه پام کوه! "خلق په موکي يو ځل ټکره خوري".

د مـــــــــــــــــوکي يـــــــــــــــــو ټکـــــــــــــــــو سره بـــــــــــــــــس وي
ځکـــــــــــــــــه پـــــــــــــــــه پـــــــــــــــــري بـــــــــــــــــياد مار کـــــــــــــــــه مان راځينـــــــــــــــــه

خلق لېوني پورې خاندني او لېونے کلي پورې

د لېونو هم څۀ عجيبه غوندې ژوند وي. هسې خو لېوني په گرمۍ سردۍ او غم بنادۍ نه وي. خو بيا هم چې لېونو ته پام وکړو نو هغوي ژاړي هم او خدا هم کوي. يعنې د هغوي په ذهن او زړۀ کښې هم کله خفگان او کله خوشحالي راځي. خو ژر يې لږه او خندا يې زياته وي. داسې لېوني اکثر ليدے او کتے شي چې په لاره روان وي نو کله د ځان سره لکيا وي. څۀ خبرې ترې کوي او کله خنداگانې. د لېونو دا خنداگانې مشرانو په دې منل کښې د هغه روغو خلقو سره تړلې دي. چې يا خو هغوي ته د خپل ډېر تعليم/علم له کبله عام خلق لېوني ښکاري ، يا هغه خانان ، نوابان او لوئے افسران خلق چې هغوي ته عام غريب خلق لېوني ښکاري. د داسې خلقو عادتونه او طبيعت نه د عامو خلقو سره مېلاوېږي. او نه هغوي غواړي چې د عام غريبو خلقو سره لږن دين او ناسته پاسته وساتي. ځکه چې هغوي خپل ځان اوچت ، هوښياره او پوهان گڼي. او نور خلق ورته لېوني ښکاري. يعنې دا دواړه ډلې يو بل ته لېوني وايي او يو بل پورې ټوټې مسخرې جوړوي ، کوي او خاندني. هم دا مطلب مشرانو په دې منل کښې څرگند کړه او مشهور کړه دے. او په داسې حالاتو کښې يې استعمالوي. جرته چې داسې څوک غټ خان يا افسر په غريبو خلقو پسې پجموړې او خنداگانې کوي. نو پوهان ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هن! "خلق لېوني پورې خاندني او لېونے کلي پورې".

www.122freepdfpost.blogspot.com

لکــه غـوائے د خـــــوراک بــــدی
د کار په وخت کېنې درنه سرخه جوړ شي مینډه

خوراک هله کوه چي نعمت شي ،
او اوبه هله خنبه چي شربت شي

د دې مثل به حقله غه هوبنياران وائي چې دا د يو حديث شريف مفهوم دے. او د خنې هوبنيارانو دا خيال دے چې دا دا
 حا حکيم وينا ده، او زمونږ مشرانو د مثل به توگه مشهوره کړي ده، مطلب يې دا دے چې گڼې خوراک هله پکار دے. کله چې بنيادم ته د
 خوراک ضرورت او حاجت وي، يعنې چې بنيادم بڼه اوږے شي. نو هله خوراک پکار دے. کله چې په لوړه څېنه خوراک وشي نو خوراک
 مزه او خوند هم ډېر کوي. هضم هم بڼه شي او چې وجود ته د غه ضرورت وي نو هغه هم پوره شي او داسې خوراک زمونږ دپاره نعمت
 جوړ شي. او چې کله د خوراک ضرورت نه وي ، يعنې په مړه څېنه چې يو بنيادم بڼه ډېر خوراک وکړي يا هر وخت په غه نه غه شخوند
 وهي. نو داسې خوراک د وجود د ضرورت نه سېوا شي. او په خائے د نعمت دا د وجود دپاره زحمت او بوجه جوړ شي. هم داسې د اوبو
 مثال دے. کله چې يو بنيادم ترے وي. نو به هغه اوبه هم لکه د شربت خوږې لکي. دويم مطلب ترېنه دا هم دے چې اوبه په وخت
 څښل پکار دي. لکه د يو حديث شريف مفهوم دے چې اوبه د ډوډۍ نه مخکېنې څښل پکار دي. او که ضرورت او حاجت وي نو د
 خوراک په مېنځ کښې ، خو د ډوډۍ نه پس سيمدستي څښل بالکل نه دي پکار. ځکه چې دغه اوبه د شربت په خائے زهر شي. او کومې
 اوبه چې په ضرورت ، مناسب وخت او موقع يعنې د تندي په وخت او څښلې شي نو هغه په بنيادم داسې خوږې لکي لکه شربت. د دې
 معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې د ضرورت او حاجت په مناسبت سره هر کار کول پکار دي. هم دا مطلب په دې مثل کښې
 مشران څرگندوي او داسې وايي چې: "خوراک هله کهه چې نعمت شي او اوبه هله څښه چې شربت شي".

خوبنه د مېرمنې که سربې خوري که رېښې

دا يو علم او ساده مثل د **عنه** ۱ او مطلب يې داسې دي چې هر يو سرے په خپل ځانے د خپل کور مالک او واکمن دے. او خپله خوښه او واک اختيار يې په لاس دي. په خپل کور د مالک (مېرمن) خوښه ده، چې څه کوي او څه خوري. يعنې خپله خوښه خپل واک اختيار او په خپلو لاسو د کور روزگار جلول او په خپله مرضی د ژوند ورځې شپې تېرول. مطلب دا شو چې هر يو سرے د خپلې مرضی مالک دے. خپله يې چې څه خوښه وي نو هغه کوي، او چې څه يې خوښ وي نو هغه دي خوري. د خپلې مرضی ، خپلواکۍ او

خپل اختيار دا حالت او كېفيت مشرانو د متل په توگه داسې مشهور كړې او وړاندې كړې دې. او مطلب ترېنه دا دې چې د مېرمنې خپل اختيار او خپله خوښه ده. چې څه يې خوښ وي نو هغه دې كوي. نن سبا دا متل په داسې حالاتو كېنې استعمالېږي چرته چې څوك د چا مېلمه شي. او كور به د مېلمه نه د هغه د مرضي او خوښې تېوس كوي. نو مېلمه ورته دا متل وړاندې كوي يا څوك په څه كار كېنې د چا نه څه مشوره اخلي يا غواړي او كه هغه مشورې والا ورته وايي چې ستا څه خوښه وي نو هغه كوه يا خپله خوښه كوه. نو دا مطلب ورته په دې متل كېنې وړاندې كوي او داسې وايي چې: "خوښه د مېرمنې كه سړې خوري كه رېمني".

خوږه ژبه د خزانې ك ، نجی ده

دا د هوښيارانو او پوهانو قول دې. چې د متل په توگه مشهور شوې دې. مطلب يې دا دې چې كنې هر مشكله ، سخت او گران كار چې په ظاهره مشكله يا ناممكنه ښكاري. نو هغه په خوږه ژبه كوله شي او مطلب تر لاسو كوله شي. د خوږې ژبې نه مطلب خوږې پستې خبرې كول دي. يعنې كله چې د يو بنده په بل چا څه كار يا ښكار پېښ شي او هغه كار نه كيږي يا يې هغه بنده كول نه غواړي. نو په خوږه پسته ژبه يعنې خوږو پستو خبرو او ښه اخلاقو د هغه بنده زړه نرمولې او هغه كار ته مجبوره كوله شي. او داسې هغه كار پوره كوله او سر ته كوله شي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې په خوږو پستو خبرو او ښه اخلاقو د كاني نه سخت زړه هم نرميږي او د گران نه گران كار ، مسئله او ښخړه پرې حل كېدې او هوارېدې شي. او چې څوك داسې خپل مطلب او مراد تر لاسو كړي نو دا داسې شوه لكه چې خزانه يې تر لاسو كړه. لنډه دا چې څوك خوږه ژبه استعمالوي يا جلوي نو خزانې به ورته پخپله پرانستې كيږي. يعنې خوږه څ ، له د خزانو ك ، نجی شوه. هم دا مطلب مشرانو په دې متل كېنې مشهور كړې دې. او خلقو ته يې د نصيحت په توگه وړاندې كوي او داسې وايي چې خوږه ژبه د خزانې ك ، نجی ده".

"د"

دا اوږد غنم دي

دا يو عام منل دغه ، ی او مطلب يې جدا جدا دي. هسې خو نن سبا هم د غنمو رنگ رنگ تخمونه کرلے او ربيلے شي. خو پخوا زمانه کينې د غنمو يو خاص ته ، خم وؤ، چې د هغې بوتے به د نورو غنمو په نيز اوږد او لوئے وؤ، دا غنم به د نورو تخمونو نه خة لس شل ورځې وروستو رارسېدل يعنې پخېدل. د دې غنمو سنبالښت به وروستۍ او اخري وو، زميدارو په ورته انتظار کولو، که د زميدار نه به چا پوښتنه وکړه چې فصل دې سنبال کړو نو هغوي به ځواب ورکولو چې يار! دا اوږد غنم دي ، لږ صبر او انتظار غواړي. د زميدارو غرو د هغه وخت صبر او انتظار مشرانو په دې منل کينې مشهور کړے دے. او مطلب يې دا دے چې کينې په عام او امروزه ژوند کينې هم ډېر داسې کارونه راشي او راځي چې هغې ته يا د هغې دپاره صبر او انتظار کول پکار وي. بې صبري او تادي کول نه ده پکار. د هر کار او خبرې خپل يو وخت مقرر وي. او چې هغه وخت پوره شي نو هغه کار يا خبره پخپله سر ته ورسې. هسې خو صبر او انتظار په هر کار کينې پکار وي. خو چې کوم کار لکه د اوږدو غنمو وخت اخلي ، په خپل وخت او په قلاړه سره سر ته کيږي. نو هوښياران وايي چې داسې کارونه به تادي ، منډه او بيره سره نه سر ته کيږي. بلکې داسې کار ته ضرور لوئے صبر او اوږد انتظار پکار وي. هم دا مطلب ، يعنې صبر او انتظار کول مشران په دې منل کينې څرگندوي او داسې وايي چې. "دا اوږد غنم دي".

دا ټټو دې په سپوري او تره

دا د مشرانو يو قول دے. چې د محاورې او د منل په توگه هم استعمالېږي. هسې يې خة داسې جوړېږي چې کينې ټټو د نمر نه سپوري نه کړه ، يا په سپوري او تره. خو په اصل کينې مشرانو د ټټو مثال د خة کار ، مطلب ، مراد ، طبعي او غرض په معنو کينې اخستے او ورکړے دے. او د سپوري مثال يې د طبعي کينې کولو او د زړه صبرولو سره تړلے او ورکړے دے. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کينې دا کار د کېدو نه دے ، يا ستا دا غرض د پوره کېدو نه دے. او د دې نه زړه صبر کړه. يعنې مطلب دا چې يو بنده د بل چا نه د خة خبرې يا د خة کار طمع لري ، يا د خة بودې او غرض تکل کوي. او هغه کار يا خبره د کولو يا د کېدو نه وي ، يا يې هغه کولے نه شي او يا يې کول نه غواړي. نو په ځواب کينې ورته داسې وايي چې يار دا کار د کېدو نه دے ، يا ستا غرض د پوره کولو نه دے. د دې کار يا خبرې نه زړه صبر کړه. نو دا مطلب ورته په دې منل کينې وړاندې کوي او داسې وايي چې يار! "دا ټټو دې په سپوري او تره". په اردو ژبه کينې هم د دې مطلب دپاره داسې وييلے شي چې. "به بيل منٹے نہیں جڑیگی".

او د محاورې په توگه په داسې موقع او حالاتو کينې استعمالېږي چرته چې څوک داسې يو بنده د چا نه خپل خة مطلب او غرض تر گوټو کړي يا کول غواړي. او د دې خبرې اظهار کوي. يعنې دا خبره څرگندول غواړي چې کينې ما خو خپل مطلب او غرض سر ته کوو يا زه خو ترېنه خپل غرض سر ته کول غواړم. نو هغه دا مطلب په دې محاوره کينې داسې څرگندوي او وايي چې يار! "ما خو خپل ټټو په سپوري کوو" يا "زه خو خپل ټټو په سپوري کول غواړم".

دا چا نه ده شل کړې

دا د هوښيارانو قول دے چې د منل په توگه هم استعمالېږي. دنيا يعنې مال دولت ، بنيادم ، حسد او حرص دا د يو بل سره تړلي څيزونه دي. بنيادم ازلي او پېداښتي حريص دے. بنيادم چې کله د دنيا بڼاښت ، زېب و زينت او عبش عشرت ته نظر او پام کوي نو په زړه کينې يې د مال دولت حرص لازياتيږي او دا فکرونه يې په سر وي چې په څه چل هنر مال دولت راجمع کړي. حسد او حرص بنيادم په قلاړه نه پرېږدي. چې څومره مال زياتيږي نو دومره د بنيادم حرص لاسپوا کيږي. که چا سره نولس (يو کم شل) روپۍ وي. نو هغه شپه ورځ به دې سوچ او فکر کينې سرگردانه وي چې کله او څنکه به دا شل کړم. او چې کله هغه شل شي نو صبر يې بيا هم نه

راځي بلکې حرص يې نور سېوا شې. او د شلو نه دوه شلې ، او په حرص او لالچ کېنې ورپسې په بره روان وي. خو پوره بيا هم نه شي او اخر يوه ورځ يې پېښې اګرې ته شي. او چې څنگه تش لاس دنيا ته راغلي وي ، هم هغه شان تش لاس د منونو خاورو لاندې تورو تيارو ته کوز شي. په دې حقله يو بل قول دے. مشران وايي چې دا خېنه (نفس) به په خاورو مريزي ، په بل څه نه. دا مطلب يعنې د بنيادم دا حرص ، طمع او لالچ هوښيارانو په دې قول کېنې داسې رانغړلي او څرګنده کړي دي. لکه چې کوزه کېنې سمندر بند کړے شي. مطلب يې دا دے چې کتې دا دنيا ، يا د دنيا دا حاجتونه او ضرورتونه چا نه دي پوره کړي. بنيادم ته د نصيحت دپاره دا قول کافي او شافي دے. او مشران يې هم د نصيحت په توګه خلقو ته وړاندې کوي او داسې وايي چې: "دا چا نه ده شل کړې".

نه ده شل شوې نه به شل شي فاني دنيا ده نېمه خوا به پاتې شېنه

د اختر مياشت شوې — يا د اينخړ ک ل شوې

دا يو عام منل دے. د دنيا ټول قامونه په څه نه څه موقعو او ورځو باندې خپلې خوشحالي نمانځي. زمونږ د مسلمانانو په مذهب او شريعت کېنې هم د خوشحالو نمانځلو دوه موقعي (دستورې) يعنې دوه اخترې دي. يو وروکے اختر (عيدالفطر) او دوهم (عيد الاضحى) يعنې لوئے يا غټ اختر دے. دا اخترې په کال کېنې يو ځل راځي نو ځکه ورته خلق په انتظار وي. بلکې راتلو ته يې ډېر لېواله وي. بيا په خصوصي توګه وړوکي اختر ته خلق زيات خوشحاليږي. عيدالفطر د روژې مياشتې پسې وي. يعنې د رمضان مياشت خلق روژې اونيسي او بيا د شوال د مياشتې ورومې ورځ د وړوکي اختر ورځ وي. او د اختر دغې مياشت (سپوږمې) لېدو ته خلق ډېر زيات خوشحاله او لېواله وي. په لېدو او راتلو يې ډيرې ډيرې خوشحالي نمانځلې شي. د اختر مياشت ته د خلقو انتظار ، لېواله کېدل او په لېدو او راتلو يې ډير بې شانه او بې پاينه خوشحاليږل ، مشرانو په دې قول يا منل کېنې ستايلے څرګنده او مشهوره کړي دي.

بل خوا د اينخړ ک ل په حقله مشران وايي چې دا ک ل په بوټي کېنې د شپې راتوکړي. او هم د شپې شپې ترې نه د مېوې غوټې جوړه شي ، يا مراوے او ختم شپږن ورځې پورې ما داسې کس نه دے لېدلے چې څوک دا دعوى ، کوي او يا لري چې گڼې هغه د اينخړ ک ل لېدلے وي. د اينخړ د ونې يا بوټي په حقله هم ډيرې قصې مشهورې دي. څوک وايي چې په دې کېنې پريان وسپري. څوک يې بخنور او زيرګ بوټے کېي. هر څه چې خو په فرا - ن کېنې هم د دې بوټي ذکر دے. او د حديثونه هم دا خبره څرګنده شوې ده چې د اينخړ مېوه د ډېرو مرضونو دپاره داروخنه دے. ک ل روانه وه نو لکه څنگه چې دا ک ل چا نه دے لېدلے نو دا ځکه دومره قيمتي ، نوابانه او قدردانه ګڼلے شپي. ک ل دا قدروقيمت ، نواباته توب او نازولېتوب مشرانو په دې منل کېنې ستايلے او مشهور کړے دے. مطلب ترېنه دا دے چې کڼې د څه شي قدروقيمت دومره ټيټ دے ، يا داسې دومره قيمتي او نوابانه دے لکه د اينخړ ک ل چې څومره قيمتي او نوابانه ګڼلے او منلے شي.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې د چا څوک خور دوست يا څوک عزيز په ډېره موده پس مېلاؤ شي. د هغه په مېلاوېدو چې کومې خوشحالي نمانځلې شي يا څوک د خپلو خوشحالو ، د مينې محبت د جذباتو او احساساتو څرګندونه او خبرنه کوي او خپلې پېرزوکاني چا سره شريکوي او وربخښي نو په داسې موقع دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې يارا! "د اختر مياشت شوې" يا "اينخړ ک ل شوې" ، يا چرته چې څه شے ډير قيمتي او نوابانه شي او د هغې مېلاوېدل ډير گران وي. نو د هغه څيز په حقله خلق داسې وايي چې دا خوداسې شولک" د اينخړ ک ل شو". او ځنې خلق وايي چې دا خوداسې شو "لکه د مار پښې" يا داسې شو "لکه د مرغۍ پي".

زۀ يۀ _____ ه _____ ط _____ ع _____ انتظ _____ ار ووم
د اينخړ ک ل _____ ش _____ و اوس _____ ه _____ ي _____ ک _____ ووم _____ ځ _____ ائۀ لثوم _____ ه
س _____ ترکي _____ ش _____ وې _____ س _____ پښي _____ س _____ تا _____ ه _____ لاره
د اختر _____ مياشت _____ ش _____ وې _____ ځ _____ ه _____ ورځ _____ ي _____ دې _____ ش _____ مېرمه

دا خو څر بېړۍ ته خېژول دي يا سندا په سپر خېژول دي

څر له الله تعالى ۱۰۰ طاقت ورکړې دے خو دې سره يې څه عادتونه او عادتونه داسې ورکړي دي چې د هغې له کبله ځنې وخت څر خپله هم او ورسره بنيادم هم ډېره په مشکلاتو کېنې کېږي ښي يو علت يې خو لته وهل دي او بل دا چې څر د اوبو نه ډېر وېرېږي. ډېر کم کوز څر ذات به داسې وي چې هغه به په اوبو ورکېږي. گڼې ټپوسره باقاعده کۍ شتي کول غواړي. او بيا هم مقابله اکثر څر اوکني او بنيادم بائيلي. يعني څر په اوبو پورې ويستل ډېره کرانه خبره ده. د اوبو په ځانۍ په منل کېنې د بېړۍ مثال ورکړې شوې دے. او دا ځکه چې بېړۍ (کېشني) هم د اوبو په غاړه ولاړه وي. يو څو بېړۍ ته ختل گران کار دے او بل چې څر اوبه ووېني نو بيا خو لا ډېره مشکله ده. چې څر بېړۍ ته اوڅېږي. د څر يو دا هم ډېر بد او پوخ عادت دے. چې يې څومره مخکېنې راکاږې نو دومره هغه په وروستو زور کوټلو کله چې اوبه ووېني نو بيا خو يو ډل هم وړاندې نه ږدي. د دې نه دا معلومه شوه چې څر بېړۍ ته خېژول څه اسان کار نه دے. بلکې ډېر زيات د گراؤ او گران کار دے.

لکه چې څنگه څر اوبو ته کوږول او بېړۍ ته خېژول گران کار دے. داسې سنډا سپر ته خېژول هم اسانه خبره نه ده. سنډا چې په ټولو څاروو کېنې پهلوان او دروند څارو دے. يو خوا سپر ته د خنډ لږه کوډره نه وي چې سنډا پرې پخپله وڅېږي او بل خوا سنډا دومره دروند وي چې په پرو او نارو کېنې هم پورته خېژول ډېره مشکله او کرانه خبره ده. اول خو که ډېر هم څوک کوشش وکړي. نو مشکله ده چې په زورونو سره سنډا پورته وڅېږي. او که جري پورته يې وڅېږي هم نو بيا سنډا دومره وزن لري چې سپر به سره د هر څه مات کۍ. لاڼدي پروت وي. يعني دا خبره هم دومره کرانه ده څومره چې څر بېړۍ ته خېژول دي. د دې معنو تر لاندې د منل نه دا څرگنده شوه چې دا دواړه کارونه او خبرې ډېر گران کار او مشکله خبره ده.

نن سبا هم په داسې موقع او حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې چاته څه داسې گران کار ورپېښ شي. چې د هغې پوره کول يا سر ته کول ډېر گران وي. نو په داسې وخت مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار! "دا خو څر بېړۍ ته خېژول دي" يا "دا خو سنډا په سپر خېژول دي".

لېـونـه داسـې غـږـي مـه پـه سـر شـو
لـکـه بـېـړۍ تـه چـې څـوک خـبر ورځـوښـه

دا خو سنډا ته رباب وهل دي

سنډا ته رباب وهل د پېښتو محاوره ده چې کله کله د منل په توگه استعمالېږي هغه ۱۰۰ او مطلب يې جدا جدا دے. سنډا په ځناورو کېنې د ټولو نه پهلوان او تکره ځناور دے. هسې خو په ځناورو کېنې څر زيات پېوقفه او کم عقل منلې او کتلې شي خو سنډا هم په خپل ځانۍ پېوقفه او کم عقل منلې شوې دے د دې سره سره ډېر مست او سوړ هم دے. سنډا په کار کولو کېنې ډېر په قارله او په خپل جدا جال ډال سره لکيا وي. که سرې ورته هر څومره جغې وهي ، اوازونه او يا گوډارونه ورکوي خو د سنډا پرې څه پړوا نه وي. بلکې هم هغسې په خپل جال او سر کېنې روان وي. مشرانو د رباب وهلو يو مطلب خو د دې نعرو ، اوازونو ، وهلو او ټکولو سره ورکړې دے. يعني سنډا ته که هر څومره اوازونه ورکوي او يا يې وهي او ټکوي خو د هغه پرې څه پړوا نه وي. او دوهم مطلب ترې نه دا اخذ شوې دے. چې سنډا ډېر پېوقفه او کم عقل ځناور دے. يعني مازغه يې کار نه کوي يا په خپل خيال او کار کېنې داسې مست وي چې د بل جا څه ښودنه او زده کړه ورباندې هېڅ اثر نه کوي. مشرانو په منل کېنې د رباب مثال ورکړې دے او مطلب يې دا دے چې يو څو سنډا دومره پېوقفه او کم عقل دے چې هغه د رباب په سر ساز نه پوهيږي نو خوند به ترې نه څه واخلي. او بل هغه دومره سوړ او مست دے چې ستا په رباب وهلو هېڅ پړوا نه لري ، يا هغه په خپل خيال او کار کېنې دومره مصروفه او مست دے چې ستا رباب وهل هندو اوري نه. او چې څوک څه اوري نه ، نو اثر به پرې څه وشي. دا خو د سنډا رباب معنۍ ۱۰۰ او مطلب وؤ. خو په اصل کېنې هوسيارانو د سنډا او د رباب دا مثال د انسانانو دپاره اشاره ورکړې ده. او مطلب ترېنه داسې بنيادم دے. چې هغه د چا په وينا ، زورني ، خبرو او

نصیحت څه پرواه ساتي او نه ورباندې څه اثر کوي. او په خپل حال یا کار کېنې مست وي ، یا په خپل چال ډال کېنې خوشحاله وي. دا متل هم د داسې خلکو په حقله استعمالیږي جرته چې څوک داسې د چاپه نصیحت ، خبرو ، وینا او ژورنې باندې څه پرواه نه ساتي. او لکه د سندا په خپل چال ډال کېنې روان وي. نو مشران ورته دا متل وړاندې کوي او داسې وایي چې: "دا خو سندا ته رباب وهل دي" ، یا "د سندا په رباب څه". په ځنې علائقو کېنې د رباب په ځان سرینده یادېږي او داسې وئېله شي چې: "د سندا په سرینده څه". په اردو ژبه کېنې هم د دې مطلب دپاره یو متل مشهور دے. چې مطلب یې د دې متل سره تړون خوري. او هغه داسې وئېله شي چې:

بهرنيس کے ا - گے بين بجانا.

څوک چې بې ځایه نصیحت که لکه سندا ته چې رباب وهل شين

د اودو هغه کتي راوړي

قیصه:

دا یو ډېر مشهور متل دے. او په امروزه ژوند کېنې زیات استعمالیږي. د دې متل په حقله داسې قیصې مشهوره ده. وایي چې پخوا په زمانه کېنې یو دوه دوستان وو. دواړو به د څاروو سوداګري (تجارت) کولو. د نورو علائقو نه به یې څاروي راوستل او په خپله علائقو کېنې به یې خرڅول. وایي چې یوه ورځ دوي په یوه لرې علائقو کېنې دوه مېښې واخستې. یوه د یو او بله د بل شوه. دواړه سره د مېښو واپس کلي ته را روان وو. د څه مزل کولو نه پس په لاره د یو کوهي په غاړه دواړو دمه کوله. دې دوران کېنې د سترې له کبله د هغه یو دوست سترګې ورغلې. یعنې په خوب اوده شو. د رب کارونه ګوره چې هم دې دوران کېنې دواړه مېښې لنگې شوې. چې کوم کس ویش ناست وؤ د هغه مېښې کتې (نر بچي) راوړو او د اوده هغې کتې (ماده بچي) راوړو. دې ویش کس تر تر زړه هغه بچي د یو بل مېښو ته بدل کړل. هغه اوده دوست چې یې راویش شو. نو د حاله خبر شو هغه دوست ته یې د کيلې په توګه وئېل چې بار زما مېښې کتې راوړو او ستا هغې کتې. نو دې دوست ورله ځواب ورکړو چې هو ږار د اودو هغه کتي راوړي. او داسې د هغه وخت نه دا قول د متل په توګه مشهور شو.

مطلب د متل نه دا دے چې کتې څوک اوده وي او د اودو نه مطلب دے. چې بسست او لټ وي یا بې غمه ، بې پرواه او بې فکره وي. یعنې په خپل څه کار روزګار کېنې غور او فکر نه کوي . یا خپل روزګار ته خیال او پام نه کوي یا په خپل مال حال خیال نه ساتي نو داسې خلق اکثر په کار روزګار کېنې زیان او خساره مومي. او کله چې هغه بنیادم بیا خپله خساره یا خپل قسمت ژاړي نو په داسې حالاتو کېنې هغه ته خلق دا متل وړاندې کوي او داسې وایي چې: "د اودو هغه کتي راوړي".

دا دې لکه شپارس

پخوا په زمانه کېنې زموږ د پېسې (ګرنسی) کچ او پېمانه (یونټ) پیسه او انه وه. څلور پېسې به یوه انه وه. او شپارس انې به یوه روپۍ وه. داسې په روپۍ کېنې به څلور شپېته پېسې او یا شپارس انې وېه متل کېنې د شپارس معنی یی او مطلب هم هغه روپۍ ده. د دې متل مطلب د یو بل متل "بې زما نه دې شل نه کړه". (مخکېنې ذکر شوے دے) سره تړلے دے. یعنې دا دواړه متلونو په یو وخت ، یوه موقع او په یو ځان استعمالیږي. دا دواړه متلونو په داسې موقع او حالاتو کېنې استعمالیږي. جرته چې دوه کسه یا دوه دوستان د څه کار په حقله په بحث مباحثه او په تکرار وي. یو کس بل دوست ته دا تري (جیلنج) ورکوي چې کتې دا کار بغیر زما د مدد یا د مرستې نه ئې شي کولے ، یا به یې پوره نه کړي. نو دا مطلب ورته هغه په دې متل کېنې وړاندې کوي. او داسې وایي چې: "بې زما نه به یې شل نه کړي" یا "بې زما نه دې شل نه کړه". او که هغه کار کوونکے هم په دې موقع دا کتې او مني چې کتې د دوست نه مرسته او مدد واخلي یا بې په هغه کار کېنې شریک کړي نو د هغوي دواړو دا سوال ځواب څه په دې طرز او ترتیب سره وي.

مرسته او مدد ورکونکے: بې زما نه به یې شل نه کړي

کار کونکے: راواچوه چې شل شي

مدد کونکے: دا دې لکه شپارس. یا

دا واخله لکه شپارس

راواچوه چې شل شي نه مطلب دا دے چې گڼې ستا مدد او مرسته مي پکار ده ، يا ستا مرسته مي قبوله ده. په دې وخت د وينا سره هغه کار کونکې خپل بڼه لاس د مدد کونکي مخې ته اونيښي. بيا مرسته کونکې خپل لاس د هغه په لاس ږدي يا لاس ورکوي. يعنې دا وعده او لوظ ورسره کوي چې گڼې زه ستا ملگره او ملاتړ يم. او دا مطلب ورته هغه داسې څرگندوي او وايي چې: "دا واخله لکه شپاړس" يا "دا دې لکه شپاړس". يعنې دا شپاړس انې (پوره روپۍ) واخله چې ستا هغه شل پوره شي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې زه ستا ملگره يم ، يا زما مرسته او ملگرتيا تا سره ده. چې ستا کار او کرامه پوره او سر ته شي. يعنې بڼه په کلکه چا سره ملگرتيا ، مدد او د مرستې دپاره لوظ او وعده کول.

د اورو نه پرې بونه زيات شو

دا يو عام منل دے ، مطلب يې دا دے چې کله د اورو نه ډوډۍ پخوله شي نو د پېرې او د ډوډۍ جوړولو په وخت څه لږ غوندې اوج اوړه د پېرې سره کڼوله شي چې پېره او ډوډۍ تر بڼه په اسانه جوړه شي. هغې اوج اوړو ته څوک خوشکه وايي او څوک ورته بونه وايي. دا بونه د اورو په نسبت ډېر کم او لږ استعماليري. يعنې اوړه زيات او بونه کم وي. او که چرې د اورو نه بونه زيات شي نو دا جدا او زياتي زبان شي. هم دغه زياتي زبان مشرانو په دې منل کښې مشهور کړه او وړاندې کړه دے. او مطلب تر بڼه دا دے چې گڼې د اصل زړه نه پرې خرجه زياته شوه.

دا منل په داسې حالاتو کښې استعماليري. جرته چې څوک څه کار کوي او په هغه کار باندې د خپل قيمت نه زيات رقم او د خپل وخت نه زيات وخت او محنت ولگيږي. يو سر په ښار ته د څه شي د اخستلو دپاره لږ شي. هغه ښه په ښار کښې په سل روپۍ واخلې. خو په تګ راتګ ورپسې کړايه او خرجه دوه سوه روپۍ راشي نو دا داسې شوه چې د اورو نه پرې بونه زيات شو. په دې حقله يو بل منل هم ډېر زيات مشهور دے چې مطلب يې د دې منل سره تړون خوري. هغه داسې وئيل شي چې: "د سپره بې پارسنگ دروند دے".

قيمت لږه اصله زر تر څه کورنه
بوننه د اورو سره پرته خوښه کورنه

دا زه درته ځناور ښکارم څه؟

قيصه:

دا منل يو سواليه فقره يا جمله ده. خو دلته دا سوال يا پوښتنه د تېوس او د تائيد په حقله نه ده. بلکې د طنز او مزاح په توګه استعمال شوې ده. د دې منل په حقله يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې يو څښنه ور (پيتو) بنده يوه ورځ د يو دوست کره مېله شو. دوست يې د خوي او عادت نه بڼه خبر وؤ. هغه د کور مېرمنې ته خبرداره ورکړو چې ډوډۍ بڼې ډېرې پخې کړي. کله چې ډوډۍ تياره شوه او دسترخوان خور شو نو مېله يې دسترخوان ته راوبللو. مېله چې کله په دسترخوان د ډوډو سترې ته وکتل نو د کوربه نه يې پوښتنه وکړه چې يار دا څو ډوډۍ دي. کوربه ورته ځواب ورکړو چې پوره شل دي. نو هغه مېله ورته وئيل چې يار يوه ترې کمه کړه. دا زه درته ځناور ښکارم څه؟ او وئيل شي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توګه مشهوره شوه.

دا منل نن بيا هم د طنز او مزاح په توګه هم د دې مطلب دپاره استعماليري ، يا جرته داسې څوک په څه کار بېکار کښې د چا نه لکه د ځناورو غوندې کار اخلي يا اخستل غواړي يا ورته لکه د ځناورو غوندې کوري. نو په داسې موقع او حالاتو کښې هم هغه بنده د کيلې او شکوي په توګه دا منل استعمالوي او داسې وايي چې يار! "دا زه درته ځناور ښکارم څه؟".

دا سوه کال به تېر شي ، خو ستا سوه پتون به مې هېر نه شي

قيصه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کښې په يوه علاقه کښې قحط راغلې وؤ. شو مياشتې خو خلقو گزاره وکړه خو چې کله د خوراک څښاک ذخيرې ختمې شوې نو په ټوله علاقه کښې خلق ډېر تنګ او پرېشانه شول. ډېرو د علاقې نه هجرت وکړو او چې د چا وس طاقت کېدو نو خائله يې د نورو علاقو نه غلې او د خوراک څښاک څيزونه راوړل. خلق د ډېرې تنګتيا له کبله شومان شوې هم وؤ. د يو بل سره

بې مدد او احسان نه کولو او نه يې کولې شو، بلکې د ځان ځانۍ حالات جوړ شوي وو. وايي چې په دغه علاقه کښې يو غريب ښځه هلک هم وسېدل. د هغه يوه ترور لږه مالداره وه. (څوک د ترور په ځانۍ خور يادوي) دغه هلک يوه ورځ د لورې نه ډېر تنگ راغلې وه. نو د ترور کره لارو چې وگوري که د خوراک ورته څه مېلاؤ شي. کله چې دا هلک د ترور په کوڅه ورننه شو نو ترور يې ډوډۍ پخولې. ترور يې چې دا هلک وليدو نو په هغې هم ناوخته شو. د هغې ټول تېر هم د ټولې ورځې نار ټېور وو او د پاسه وړ باندې دا هلک هم ورغې. په دغه وخت د هغې ترور نه نور څه اونه شو نو په تلوار يې د تبخي نه کره ډوډۍ راکوزه کړه او زړ يې د پتون د لاندې کړه. گرمې ډوډۍ يې پتون اوسېدلو. خو بيا يې هم ډوډۍ د پتون لاندې پته کړه. هغه هلک دا هر څه وليدل او مطلب ته يې ورسېدو. نو ترور ته يې داسې وېيل چې: "دا سوه کال به تېر شي خو ستا سوه پتون به مې هېر نه شي". او هم د هغه ځايه راستون شو. دا حالات او خبره چې مشرانو واورېده نو افسوس يې ډېر وکړو خو دا خبره يې دومره خوبه شوه چې د منل په توگه يې مشهوره کړه.

نن سبا يې هم خلق په داسې حالاتو کښې استعمالوي. جرته چې څوک ډېر تنگدسته وي. گزاره يې نه کيږي او که هغه د چا نه د څه مدد او مرستې طمع لري يا د دوستانو او خپلوانو نه قرض پور غواړي، او هغه مدد يا تقاضه پوره نه شي، يا څوک داسې د چا په کور ورشي او د کوربه ورته نيت خراب، زړه تنگ او سترگې په تندې کښې وي نو په داسې وخت هغه مجبوره او حاجتمند بنده اکثر داسې وايي چې خبر زما دا سخت وخت خو به تېر شي خو ستا نيت راته معلوم شو. نو دا مطلب ورته هغه په دې منل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "دا سوه کال به تېر شي خو ستا سوه پتون به مې هېر نه شي".

دا سوه کال به مې خپله د تېر کړي
هېر به مې نه شي ستا دا سوه زنگونونه

داسې ونه نشته چې باد نه وي وهلې، رېولې او يا خوزولې

دا يو عام منل دے او معنې يې دده چې کڼې باد (هوا) داسې شي دے چې الوځي نو بيا هر څانۍ ته رسي او په هر شي باندې يو شان الوځي او لکي. نه لوره، ژوره او نه وروکې او غټ کوري او وينې. خو کله چې د الله پاک حکم وشي نو بيا په هر شي باندې يعنې که غرونه دي، سېندونه او که ونې بوټي دي په هر څانۍ خورېږي او تېريږي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کټي په دې دنيا کښې داسې څه نه نشته چې باد نه وي وهلې يا باد پرې نه وي تېر شوی. او هم دا مطلب مشرانو د بنيادم د حالاتو سره تړلې دے. يعنې کله چې په يو بنيادم جرته داسې څه حالات يا واقعات راشي چې په هغې کښې نور انسانان هم شامله وي، يا په نورو بنيادمو مخکښې تېر شوي وي. يعنې داسې بنيادم نشته چې هغه ناروغه شوی نه وي يا وړ باندې څه غم، مصيبت، تکليف، شخړه او څه کرامه نه وي راغلې يا نه وي پېښه شوې. مشرانو د بنيادم دا حالات په منل کښې د ونې او د باد سره تړلې او مشهور کړي دي. او داسې غمزلو او مصيبت وهلو غروته د طمع تسلي او د نصيحت دپاره دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "داسې ونه نشته چې باد نه وي وهلې او رېولې".

د اوبانو غلا په ټيټه ملا نه کيږي

د دې منل نه مطلب دا دے چې کڼې غل چې غلا کوي نو اکثر د غلا ځانۍ ته پټ پټ ورځي. کله په ناسته او کله په ټيټه، هر هغه ترکيب کوي چې ځان پټ وساتي او څوک يې اونه وينې. داسې که څوک اوبې پټه وي. نو که هغه ډېر هم ملا ټيټه کړي او ځان پټ وساتي. خو اوبې به څنگه پټه وي يا پټ ساتي. اوبې چې خومره غټ او دنگ لور ځناور دے نو هغه پټ ساتل، يا په ټيټه بوتل (نامکڼه) يعنې د نه کېدو کار دے. په دې لړ کښې بله يوه محاوره هم مشهوره ده چې "اوبې په بډه وهل" يعنې نه اوبې په بډه وهلې شي او نه په ټيټه ملا بوتل شي. مطلب دا شو چې نه اوبې په ټيټه ملا مزل او تولند کولې شي او نه د اوبې غل په ټيټه پټ پاتې کېدے شي. بلکې غلا به يې پياوړي. او که څوک داسې کار کوي، يا کول غواړي نو مشران وايي چې د هغه نه بل غټ بېوقوفه او کم عقله نه وېيلا. جرته چې څوک داسې څه غټ کار په پټه کوي يا يې پټول غواړي. کوم چې لکه د اوبې په شان پټ نه شي پاتې کېدے، يا څوک داسې څه کار کول غواړي چې هغه ډېر زيات گران او يا د نه کېدو وي، يا په هغه کار د چا غلا پياوړي، يا په هغه کار د چا پرده ماتېږي. نو مشران

وايي چې دا هم داسې شوه لکه چې د اوبښانو غلا په ټيټه ملا کوي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل جوړ او مشهور کړه دے. او خلکو ته يې د نصيحت په توگه وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د اوبښانو غلا په ټيټه ملا نه کيږي".

يــــــــــــــاد پــــــــــــــه کــــــــــــــم عقلــــــــــــــو لېونــــــــــــــو شــــــــــــــي
څــــــــــــــوک چــــــــــــــي پــــــــــــــه ټيټه مــــــــــــــلاد اوښ غــــــــــــــلا پــــــــــــــسي څيــــــــــــــنه

د اوبښ په شا سپو وخورو

تېصه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کښې د کوچيانو کډې روانې وې. بل وطن ته يې سفر کولو. کوچيان اکثر د کور ټوله کډه کوډه د خان سره گرځوي. او چې د يو ځای نه بل ځای ته ځي نو ټولې کډې په اوبښانو بار کړي. او د شپې مزلې کوي. دوي د څوکۍ دپاره سپي هم ساتي. او چې کله مزلې او سفرې اوږدې وي نو سپي هم لکه د چرکانو د نورو کډو سره په اوبښانو سواره کړي. د کوچيانو هغه قافله کښې هم يو څو سپي په اوبښانو سواره وو. په لاره دې قافلې سره يو ملکه غره ملگره شو. دې غرې هم په هغه مخه سفر کولو. د اوږد سفر کولو له کبله دا سره دېر ستره شوې وه. هغه کوچيانو ته يې خواست وکړو چې زه خو ډېر ستره شوې يم. که لږه دمه مو په اوبښ راگره نومنه به وي. دې کوچيانو ورله اجازت ورکړو او په روانه کښې يې يو اوبښ ته ور پورته کړو. د کوچيانو نه هېر شوې وه چې په هغه اوبښ باندې د دوي سپي هم سواره وو. کله چې دا کس اوبښ ته وراوختو نو يو سپي ورباندې حمله وکړه. د دې سړي په شور زوږ سره کوچيانو په سپي اوازونه وکړل او هغه سره يې ترېنه خلاص کړو. خو تر هغې بيا کار شوې وه. دا سره څو ځايه سپو چيځه وه. دې سړي د اوبښ نه نېکنه راټوپ کړو. ډېر په افسوس سره يې وېل چې هائے زما خواره قسمته! د اوبښ په شا سپو وخورو. او داسې وايي چې د هغه وخت نه دا خبره د مثل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا دا مثل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. چرته چې جاته داسې ناڅاپي او ناکهانه څه مصيبت، غم يا څه حادثه ورپېښه شي يا ورته به لږه يا په نه څه خبره کښې زيات زبان او نقصان ورسي. نو په هغه وخت هغه غم زړه دا مثل وړاندې کوي. او داسې وايي چې هائے زما خواره قسمته! "د اوبښ په شا سپو وخورو".

څــــــــــــــوک پــــــــــــــه قــــــــــــــسمت چــــــــــــــي پــــــــــــــا ټــــــــــــــي راشــــــــــــــي
د اوبښ پــــــــــــــه شا کښــــــــــــــي ورتــــــــــــــه ســــــــــــــپي پــــــــــــــت شــــــــــــــوي وينــــــــــــــه

د اوبښ په غلبيل څه

دا يو عام مثل دے او مطلب ترېنه په دوه قسمه اخستې شي. يو دا چې گنې اوبښ ډېر لوڼے او غټ ځناور دے او په وزن وړولو کښې ښه پهلوان دے. د اوبښ په حقله دا خبره مشهوره ده. وايي چې په اوبښ کې هر څومره وزن بار شي او هغه يو ځل د وزن سره پاڅېدو نو بيا يې ور لے شي. د مثل نه يو مطلب دا اخستې شي چې گنې اوبښ چې ښه دروند وزن ور لے شي. نو که په هغه وزن کښې څه غلبيل نيم وزن يا بوجه زيات شي نو هم په اوبښ څه فرق نه پرېوځي. او په غلبيل وزن سره اوبښ نه درنيزي.

دوېم مطلب ترېنه دا اخذ شوې دے. لکه څنگه چې دا خبره معلومه ده چې اوبښ لوڼے او غټ ځناور دے نو داسې هغه خوراک هم زيات کوي. اوبښ لکه د نورو څاروو/ځناورو خوراک ښه نه غواړي خو ډېر غواړي. دلته د مثل نه مطلب دا شو چې گنې اوبښ دومره زيات خوراک غواړي. نو د هغه په يو غلبيل خوراک باندې ژامه هم نه گرميږي. يعنې په غلبيل (لږ شان) خوراک باندې د هغه هيڅ نه کيږي. دا مثل مشرانو هم د دې مطلبونو دپاره مشهور کړه او وړاندې کړه دے. او کله چې داسې حالات چرته په انسانانو راشي چې دا دواړه مطلبه ترېنه اخذ کړي نو په هغه وخت دا مثل وړاندې کيږي.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې څوک داسې لکه د اوبښ څېنه ور وي او ډېر خوراک کوي يا غواړي. نو په هغه وخت د هغه غرې په حقله خلق داسې وايي چې دے خو لکه د اوبښ داسې څېنه ور دے، يا داسې زيات خوراکي دے چې په لږ خوراک يې ژامه نه گرميږي. هم دا مطلب ورته په دې مثل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د اوبښ په غلبيل څه".

قصه:

نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کېنې استعمالېږي، چرته چې څوک فريادي بنده وي چې هر وخت ژړا فرياد کوي، که څه غم مصيبت وي او که نه، خو هغه د خپل بخت نه کيله مند وي، په هر کار او هره خبره کېنې خپل قسمت رامنځته کېنې کوي، او د خوار قسمت ژړا ژاري يا ستايې. نو په داسې موقع د داسې عادي او فريادي بنده په حقله مشران داسې وايې چې: "د اوښ غرغړه عادت وي".

دا يو عام متل دے او د اغبرلي معنی ده پرسېدلې. يعني د حابنيادم يا د ځناور جي باد بند شي او خېټه يې اوپرسيري نو هغه بنيادم يا هغه څاروي ته اغبرل وئېل شي. په کيکانو کښې ځنې داسې کيکانې هم دي چې د هغې په خوراک څاروي پرسيري. داسې زمونږ په خوراکونو کښې هم ډېر داسې بادي څيزونه دي چې په خوراک يې بنيادم پرسيري او ترېنه تکليف او مريضونه راولېږي. او که داسې څوک پرسېدلې (اغبرلې) بنده يا څاروۍ وي چې په دغه حالت کښې تنگ او مصيبت کښې وي. نو که په داسې وخت هغه يو ډرک هم وکړي نو د خېټې نه څه نه څه هوا خارجې شي او د مريض پرې څه لږه ډېره گزاره وشي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب داسو چې حرتنه داسې څوک بنده په څه مصيبت، خفکان، مرض او په کشالو کښې گېر وي. او څوک د هغه سره څه لږ غوندې مدد او مرسته وکړي چې د هغه پرې لږې لمدې شي. يعني د هغه تکليف، مرض او کشالي يا مشکلات څه لږ ډېر کم شي. يا هغه ته څه لږ ډېر سکون او آرام مېلاؤ شي نو په داسې وخت د هغه بنده او د هغه لږ شان مدد په حقله مشران د متل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د اغبرلي په يو ډرکي هم گزاره کېږي".

قصه:

نن سبا په داسې حالاتو کې چې استعمالیږي چرته چې څوک ډېر زیات لمه او ناراسته وي ، یا د چا نه داسې د ناراستۍ شخه کار ویشي یا خه داسې خبره وکړي چې بسستي او ناراستي ترېنه څرگندیږي یا ترېنه مطلب وي. نو په داسې وخت هغه ناراسته لټانو ته خلق داسې وایي چې: " دا هم د اکبر باچا لټان دی " .

داگز او دا میدان

د دې متل به حقله داسې يوه قصي مشهوره ده، وايي چې پخوا به زمانه کښې يو دروغمن بنده وو چې ډېر دروغ به يې وئېل. به هر محفل کېنې او مجلس کېنې به يې کپ گرم کړے وو. په دروغو به يې خپلې غټې لاپې او قيصې بيانولې. د پسرلي موسم وو او په کلي کېنې د پسرلي لوبې شروع وې. جرته د کېدو او پرزولو لوبې وې او جرته به خوانانو د توپونو وهلو مقابلې کولې. يوه ورځ په حجره کېنې خوانانو کپ گرم کړے وو. يو پکښې وئېل چې ياره نن خو هغه فلاڼي ډېر اوږد توپ وهلو. دا دروغمن بنده هم په مجلس کېنې ناست وو. اخر د دۀ نه هم صبر اونۀ شو. غاړه يې تازه کړه. او وئېل يې چې پرېږدئ مرو ، دا به خۀ توپونه وي. توپونه خو مونږه په هندوستان کېنې وهلې وو. چې خلقو يې تماشې کولې. په هغه مقابله کېنې ما شل کره توپ وهلے وو. په دې مجلس کېنې يو بل مشر سرے هم ناست وو. په هغه دا خبره ډېره بده ولگېده، نو دې دروغمن له يې ټک ورکړو چې هلکه بيع پکښې وايه ، لږ په اندازه چلېره. گڼې اوس به دې پنټه ولکي رامبدان ته شه. دا کړ او دا مبدان، په دې ټوکلو هغه دروغمن ډېر ملائنه شو. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د متل په توگه مشهوره شوه. نن سبا دا متل هم د داسې بنيادم په حقله استعمالېږي. جرته چې څوک لاپې او غټې پټې وايي ، يا په هر ځائے او هر وخت يې د خانه سخي ارسال خان يا جمني خان جوړ کړے وي. نو په داسې وخت هغه بنده ته خلق دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې غلے کښينه مه ، کي اوس به دي پنټه ولکي ، رامبدان ته شه! "دا کړ او دا مبدان".

خـوک حـی د خانـه اوچـت دانگـی
هوبـیـار ان گـز ورتـه مـد ان کـیـی گـرځوینـه

د املو کو په ټول کښی راغلی یی

د دې منل په حقله داسې قيصي مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې يو سړي تور امليوک واخستل. په لږه روان وو او امليوک يې خورل. د دې بنده په روانه کښې لاس ته پام نه وو. بس د جېمبې يو څو دانې امليوک راويستل او څه مې ته يې کړل. سړي چې کله په امليوک څه له وهل شروع کړه. نو د امليوکو نه څه عجيبه غوندې جين پين شان اوزونه وختل. د مې خوند يې هم څه بل شاتي نغوږ زړ د څه مې نه هغه امليوک راپرې کړل او چې يې وکتل نو په امليوکو کښې يو تووگت هم د امليوکو سره جک څه ک شوو. په تلوار يې بيا څه مې ته ور واچوو او وېل يې چې، که جين کوې او که پين کوې اوس خو د امليوکو په تول کښې راغله يې او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا دا مثل په داسې موقعو گڼې استعماليري جزته چې يو کس بل چا ته په څۀ کار کښې يا د څۀ مجبوري له کبله کيږي شي نو بيا ترېنه هغه بڼۀ کار اخلي يا وياسي او وايي چې د امالوکو په ټول کښې راغلې يې ، يا داسې يوه خبره يا يو کار چې هغه د بل کار يا بلې خبرې سره تړلې وي، او سرے ورته د مجبوري نه غاړه پږي، نو په داسې وخت هم دا مثل وړاندې کيږي. او داسې وټيل شي چې اوس څۀ کېدے شي؟ "امالوکو ټول کښې راغلې يې . و."

چې د املوک ووتول کېنې واخلي
بېلادي هغه ته د چاپلار نه شي مېنه

دانگلی نہ دانگلی

www.1337freepdfpost.blogspot.com

پخوا په زمانه کېنې به خلقو دارو درمل د حکيمانو نه کول. حکيمانو به د علاج شروع کولو نه مخکېنې مريض له جار وړکولو. جار لپاره به حکيم مريض له د خېټې د صفا کولو دارو ورکړه. چې د هغې سره به خېټه ښه صفا شوه. د خېټې نه به هر گند بلا او جراثيم ختم شول. د هغې نه پس به يې بيا د نورو مرضونو علاج شروع کړو. په جار کېنې د مريض دپاره ډېر پرهېز وو. يعنې چې جا به جار وکړو نو په هغه باندې به وزن اوچتول ، وړول ، منډه او ټوپونه وهل سخت منع وو. د دې پرهېز دپاره به حکيم مريض ته ښه په سختۍ سره وېنا کوله. وايي چې يوه ورځ يو سړي د حکيم نه د جار دارو واخستل. حکيم هغه د پرهېز په حقله ښه پوهه کړو. تر دې يې ورته وېل چې د لختي نه به هم ټوپ نه وهي. د جار نه پس يوه ورځ دا سړی بهر پټو ته وتلې وو. په لاره ورله يو لخته مخې له راغ. دې سړي چې کله د لختي نه ودانگل نو د حکيم صېب هغه خبره ورته راباده شوه. زړ يې بيا واپس راودانگل او د خانه سره يې وېل چې دانکلي نه دانکلي. کله چې دا خبره حکيم صېب ته او بيا نورو مشرانو ته څرگنده شوه نو هغوي دا خبره د منل په توگه مشهوره کړه. او نن سبا دا منل په داسې حالاتو کېنې استعماليري جرتنه چې څوک داسې څه کار ، يا خبره وکړي چې وروستو پرې پېښمانه او ملامنه وي. او خپله خبره واپس اخستل غواړي ، يا خپله پېښماني څرگندوي. نو دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې يارا! "دانکلي نه دانکلي".

د بارانه پټېدو د پرنايي لاندې مو شپه شوه

قيصه:

د دې منل په حقله داسې قيصی مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېنې يو سړی بل وطن ته په سفر تلې وو. کله چې واپس راتلو نو په مېرو او ځنگلو پېدل راروان وو. ده چې څه مزل وکړو. نو دپاسه ورباندې باران شروع شو. يو خوا طوفاني باران وو. او بل خوا ورباندې شپه هم راروانه وه. ده ډېر په تندۍ سره سفر کولو چې شپه جرتنه ابادۍ ته ورسوي. اخر هغه وشو چې د څه يې په زړه کېنې پره وه. يعنې شپه يې په سر راغله او د ابادۍ جرتنه نښې نښانې نه ښکارېدې. خودې غري خپل سفر جاري وساتلو. او په شومه دم د يو کلي خوا ته ورسېدو. د ژړۍ شپه وه. کله ټول خاموشه پروت وو. دې سړي دوه درې کورونو ته اوازونه ورکړه. خو نه جا د ده غږ اورېدو او نه ورله څوک راوتل. اخر چې سترې او ناکامه شو نو د يو کور د بلې لاندې اودرېدو. چې څه نه څه خو به د بارانه بېح شي. د بده مرغه دې چې کوم ځانې ولړ وو. هم په هغه ځانې د کوټې پرنايه سازه وه. کله چې باران تېز شو او د کوټې ټولې اوبه په پرنايه راماتې شوې نو نېغې د دې سړي په سر راغلې چې په هغه وخت د هغه د څۍ له ډېر په افسوس سره دا خبره وخته چې هاڼې خواره قسمته! د بارانه پټېدو نو د پرنايي لاندې مو شپه شوکله چې بيا هغه سړي خپله قيصه بيان کړه نو مشرانو د هغه د څۍ له ډېر په منل مشهوره کړه. او مطلب ترېنه دا دې چې گڼې د يو مصيبت نه مو تېښته کوله او د هغې نه په غټه بلا واورېدو.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعماليري جرتنه چې يو بنده د يو غم نه ژاري او تېښته کوي خو د هغې نه په بل غم او مصيبت واورې. نو بيا خپل بخت داسې ژاري او وايي چې: "د بارانه پټېدو د پرنايي لاندې مو شپه شوه".

شوک چي د پېښي تېښته کانه دي
قسمت يسي نېغ د پرنايي لاندې ورينه

د باز د جالي نه د باز بجي الوخي

دا يو ساده او عام منل د قيصه ۱۰۰ يې داده چې گڼې د باز بجه هم لکه د باز باتور وي. چې د باز د جالي نه والوخي نو هغه به د باز بجه وي او ضروري ده چې لکه د پلار به باتور او مرنې وي. د دې معني تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گڼې د يو شي نسل او نسب چې څنگه وي. نو هغه شي يا هغه څيز به هم هغه شان وي. يعنې کينډر به ازمرې نه شي او د تېوس بجه به جرتنه باز جوړ نه شي. د تېوس بجه تېوس وي که هغه هر څومره کوشش وکړي خو د باز خوي بوټي ، باتوري او مرانه به ورکېنې رانه شي. او د باز بجه به باز وي. ځکه چې د هغه ته د باز ټول خويونه او عادتونه په ورته کېنې د نسب او نسل نه راغلي وي. مشرانو په دې منل کېنې د باز باتوري او مرانه ستايلې ده. او د دې مثال يې د بنېادمو سره ورکړې دے. يعنې دا منل د دې مطلب دپاره د بنېادمو په حقله هم استعماليري. جرتنه چې داسې څه حالات جوړ شي چې په محفل کېنې د جا د نسل او نسب په حقله يا د جا د کارنامو ، مرانې او باتورۍ په حقله څوک بحث مباحثه کوي نو د هغه بنده په صفت او تعريف کېنې داسې وييلې شي چې دوي پلار به نيکه نران ، سخيان ، باتوره او ننکيالي خلق دي. او

چې څنگه هغوي نران وو. هم هغسې يې دا ځوان ننګياله دے. او دا صفت او ستاېنه ورله مشران په دې منل کښې څرګندوي او داسې وايي چې: "د باز د جالې نه د باز بچي الوځي".

د اصـل نـسـب بـيـنـگـاره پـه خـپـل اوصـاف شـي
د شـاهـيـن نـسـب شـي کـو و تـرو کـيـنـي پـيـر و
د بـاز جـالـي نـسـب د بـاز بـچـي اـلـوـت کـه
د تـپـوـس بـچـي نـسـب شـي چـر تـه بـاز

د برېتو نه يې وينې ځاڅي

دا يو ساده فقره يا جمله ده. چې د منل په توګه هم استعمالېږي. د برېتو نه وينې څڅېدل په حقيقت کېنې د ازمو او شرمخانو صفت دے. يعنې دا مخلوق دومره غضبناک ، غصه ناک او خونيان وي چې هر وخت د مرګ ژوبلې په تکل کېنې وي. او چرته چې ورله د ځنګل نور مخلوق په لاس راشي. نو خپل قهر ، غضب ، غصه او تنده پرې سره کړي. کله چې دوي څه ښکار وکړي نو داسې يې په غاښونو راکاږي او وشلوي. چې په غوښو او وينه يې له سره ښي. او وينې يې بيا د برېتو نه ځاڅي. مشرانو په دې منل کېنې د ازمو دا صفت يعنې غصه ، غضب ، دهشت او قهر د داسې خلقو سره تړلې او مشهور کړے دے. څوک چې ډېر زيات غضب ناک ، غصه ناک او قهرزړن وي. په نه څه خبره بډې راښکېلې د جنګ جنګ نعري وهي. او هر وخت مرګ ژوبلې ته تيار وي. نو د داسې بنده په حقله مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې دے خو دومره غصه ناک دے چې هر وخت يې: "د برېتو نه وينې ځاڅي".

د بل په کار کېنې کار مه لره

دا د هوښيارانو قول دے. چې د منل په توګه هم استعمالېږي. د دې نه مطلب دا دے چې کڼې ستا په څه کار يا خبره کېنې څه مطلب او غرض نه وي نو په هغه کار يا خبره کېنې مه وردانګه. اکثر داسې ښوي دي او کيږي چرته چې څوک نابالې د بل په کار کېنې ځان شامل کړي. نو هغه کار وران او يا خراب شي او بدناني يې سر له راشي يا ځان له پخپله بدناني او بې عزتي جوړه کړي ، يا هغه کار کولو والا بنده يا ډله د ده شاملېدل نه خوښوي ، او نه غواړي. نو په سختۍ او زورنې سره يې د کار کولو نه منع کړي او يا يې د هغه ځايه اوښري. نو دا هم د ښېام دپاره د بې عزتۍ او سپک والي خبره او کار دے. يعنې مطلب دا شو چې څوک د بل په کار کېنې کار لري نو يا وپله هغه کار وران او خرابوي يا به ترېنه څه څيز مات کړي. او د کڼې او سود په ځاي به تاوان او زيان مومي. او يا به اخر سپک ، بې عزته او اوښمولى شي. او که بې اجازته او بې بلنې د چا په کار ، خبره او يا د چا ميدان ته نه وردانګي او نه شاملېږي نو په خپل ځاي به بڼه خور دروند عزتداره او قدردانه وي. نو ځکه مشران خلقو ته د نصيحت په توګه داسې وايي چې: "د بل په کار کېنې کار مه لره". او داسې يو بل منل دے چې مطلب يې هم د دې منل سره تړون خوري او هغه داسې وئېل شي چې: "چرته نه کار نو هلته څه کار" يا "چې کوم ځاي ته کړېږي نو هلته مه کړه".

هر چا له خپل کارونه ښايي

د بل په کار کېنې ځانله مه کوره کارونه

د بل په کور سل مېلمانۀ څه دي

قيصه:

د بزرګانو هغه خبره چې مېلمه د خداي پاک رحمت وي. خو کله کله دا رحمت ځنې ښېام ته زحمت هم جوړ شي. وايي چې پخوا په زمانه کېنې يو دوه دوستان وو چې په جدا جدا کلو کېنې مېشته وو. يوه ورځ هغه يو دوست د بل دوست کلي ته د مېلاوېدو دپاره ورغلو. هغه دوست يې ډېر خوشحاله شو او ډېر په درناوي يې ورله هر کله او راشه درشه وکړه. دې مېلمه چې کله خپله مېلمستيا ډېره په درناوي وليده نو پوخ ورته دېره شو. دوه درې ورځې خو دا کور به دوست ورته هم بڼه په مينه کېنې وو. اکثر به يې داسې وئېل چې مېلمانۀ

خو د الله پاک رحمت وي او مونږ خو هر وخت د مېلمنو لارې سارو. کله چې مېلمه ورته پوخ کټ پوزۍ واچوو نو هغه کوربه هم اخر تنگ شو. او په خبرو خبرو کېنې به يې دې مېلمه دوست ته د واپس تللو خبره جهرله، خو مېلمه دوست يې هم د کوربه هغه خبره پخه کړې وه. چې مېلمه د خدائے رحمت وي. يوه ورځ دا کوربه ډېر په تړيو تندي د مېلمه دوست خوا له راغۍ. دا دوست يې هم د راتلو او کره وړه په مطلب پوهه شو. خو ورسره يې خوږې پستې خبرې شروع کړې او ورته يې وئېل چې اهو يار مېلمانه خو د خدائے رحمت وي. مونږه هم امروزه شل دېرش تنه مېلمانه اوزروو. هغه کوربه دوست چې ډېر تنگ او په غصه کېنې وو نو سهدستي يې خواب ورکړو چې يار شل شته چې د بل په کور سل مېلمانه شته دي. مطلب يې دا وو چې کي تۀ خوزما په کور ډېره يې. داسې که تۀ سل کسه هم د خان سره راولې نو په تايې شۀ بوج دے. او وايي چې داسې د هغه وخت دا فقره مشرانو په منل مشهوره کړه

نن سبا په داسې موقعو او حالاتو کېنې استعماليري جرته چې داسې د چا په کور گن مېلمانه ډېره شي او دا رحمت ورته د ورځو زحمت جوړ شي. نو هغه بنده هم په خبرو خبرو کېنې خپله لاجاري، بې وسي يا خپله بدبختي په دې منل کېنې څرگندويي اوداسې وايي چې: "د بل په کور سل مېلمانه شۀ دي".

د بـل پـه کـور مېلمانه شۀ شۀ وي
گرانـه هـله شـي چـي پـي خـپـل مـخ تـپ و هـيـنـه

د بل په لاس مار وژل هم بنه نه وي

دا يو عام او ساده منل د هغه ۰۰۰ او مطلب يې د الفاظو نه څرگنده دي. پوهان وايي چې اعتبار بنه کار دے خو اعتبار نه کول زيات غوره دي. د منل نه مطلب هم دا دے چې هر کار په خپل لاس يا په خپله نگراني کېنې کول پکار دي. تر دې چې گنې مار وژل هم د بل په لاس نه دي پکار. په منل کېنې هوښيارانو د مار مثال ځکه ورکړے دے چې مار يو زهرېله مخلوق دے او د انسانانو دښمن منل او گټل شي. کله چې څوک هم مار وويني نو هغه يې خامخا د وژلو هڅه او تکل کوي. يعنې د دې باوجود چې د مار په ليندو سره هر انسان د هغه د وژلو هڅه کوي. خو هوښياران وايي چې دا کار هم په بل مۀ کېنل شي چې هغه بنده قصدا ۰۰۰ يا د شۀ مجبوري له کبله يا د بستي او نالائقي له کبله هغه مار مړ نه کړي يا نه کړے شي. او سبا له هم هغه مار ستا د نقصان او زيان سبب وگرځي. د دې نه بنه دا ده چې دا معمولي کار او لږ شان اعتبار هم په بل مۀ کوه. د داسې حالاتو نه د بچ کېدو او د نصيحت دپاره مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے.

نن سبا هم په داسې حالاتو کېنې استعماليري جرته چې څوک چا ته شۀ کار په حواله کړي او هغه سرے په هغه کار کېنې هم د هغه ذمه دار يا د امانتدار د لاسه زيان ومومي، يا ورله د شلو په شل خرجه کوي يعنې د کار د مقدار او شمېر نه ورباندې خرجه زياته وکړي. نو په داسې وخت هغه د کار مالک بيا نورو خلکو ته نصيحت کوي او داسې وايي چې هغه د هوښيارانو خبره چې: "د بل په لاس مار وژل هم بنه نه دي".

اعتـبار بـنه دے هـوښـيار وایـي بـي اعتـباري عـمل دے غـوره
نـه پـردي راوړے خـپـل دـي نـه وژ لے پـه بـل مـار شـي

د بنکرو بار دے

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کشي يو سړي د خرڅولو دپاره بنکري بازار ته وړلي وو. د بنکرو پنډ يا شکرے په سر بازار کېنې روان وو. چې يو داروغه (سپاهي) ورله په مخه ورغلو. سپاهي په دانگ هغه پنډ له گزار ورکړو چې هلکه دا شۀ دي؟ هغه بنکري مار ورله خواب ورکړو چې خان! که يو بل گزار دې ورکړو نو بيا هيڅ هم نشته. سپاهي ترپنډ بيا تېوس وکړو چې مطلب دې شۀ د هغه ورته پنډ د سره راکوژ کړو او ورته يې اوسېدل چې زيات بنکري ورکېنې مات کړ ۰۰۰. شوي وو. ورته يې وئېل چې خان يو بل کوډار ورکړه نو بيا هيڅ هم نشته مطلب دا چې د بنکرو بار يا پنډ دومره نازک وي چې په يو کوډار سره ټول مات کړ ۰۰۰. د او چک ۰۰۰ ک شوي وي. د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړے دے. نن سبا دا منل په داسې حالاتو کېنې استعماليري جرته چې

خوک چي بـ زدل د زمـ اني شـي
لکه چي پـ د بـگـ رو لره کـي پـ روت وينـه

دا يو ساده او عام مثل دے چې په امروزه ژوند کېنې زيات استعماليري. پخوا په زمانه کېنې چې به د چا د غوا يا د مېخې ورکے د پيو څېنلو والاېر مے شو، نو خلقو به د هغه مړ بچي نه څرمن اوويستله او بوس به يې ورکېنې ډک کرلېوسو نه ډک ک . ځای به سم لکه د سخي بنسکارېدو، او که دا د سخي نمونه به چا وهله نو د هغه په وهلو څه، يعنې که داسې څه نمونه څوک وهي، يعنې کوډار وروکوي نو ترس يې پرې نه شي. او د مثل نه هم مطلب دا دے چې کېنې څه شے يعنې ځناور يا څوک بنيادم ډېر زيات وهل. يعنې داسې ناترسه وهل ، د چا هغه خبره چې دږه براس پرې وباسي ، يا ږړه پرې پخ کړي. او د دې مطلب دپاره په داسې وخت استعماليري چرته چې څوک په جنگ کېنې د ځانه لاندې او کمزورے بنده کېر کړي او بڼه يې گوشمال کړي. يعنې بڼه ډېر زيات يې ووهي او ژويل يې کړي نو د هغه ژويل بنده په حقله خلق داسې وايي چې هسې. "د بوسو سخي يې ترېنه جوړ ک".

هسسي د بوسه و سخته تـري جوړه شوي
شوکه جی د مټو غولاکوي کېر شوي مټینه

قصه:

هوښيار او کم عقل خلق په هر قام ، قبيله او هره علاقه کښې وي خو ځنې علاقې او ځنې قبيلې داسې وي چې د هغوي مثال بيا د متل په توگه مشهور شي. دا قيصه هم داسې بيان شوې ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې به يو جېل کښې دوه قېديان وو. يو د بونېر د علاقې وو او بل د رخرو. يوه ورځ د دواړو په څه خبره جنګ شو. هغه بونېري له يوه کټه په لاس ورغله. هغه په دې بل غړي ډکې شېکې کولې او وېيل يې چې لرې شه نژدې راشي گورۍ. زه د بونېر کم عقل يم ، زه په يوه پوهېرم. اوس به درله سر خور کړم. د رخرو هغې غړي ترېنه کټه لاسو ته کړه او سر له يې ورله راوبغوله. او وېيل يې چې زه د رخرو کم عقل يم په يوه هم نه پوهېرم. بونېرۍ خو ژوبل ډېر شو خو د مرګه بح شو. بيا چې به ترېنه جاتېوس کولو نو هغه به ځواب ورکړو چې د بونېر خلق خويه يوه پوهېري خو دا نور خلق خو هډو پوهېري نه. او داسې د هغه وخت نه دا متل مشهور شو.

نن سبا دا مثل داسې استعمالیږي چرته چې څوک داسې کم عقله خبره یا څه د کم عقلو والا کار وکړي چې په خپله پکښې زبان ومومي. نو داسې غږ ته خلق دا مثل وړاندې کوي او داسې وایي چې هلکه! جوړ د بونېر کم عقل یې په یوه پوهېږي. او اکثر ورته بعضی خلق ډېر په لنډو راتا پړی او داسې وایي چې: "هلکه ته جوړ د بونېر یی".

یہ یاد رکھو کہ عقل و لب و زبانی
نہیں یہی ہونہر دے دجنت پہ مثالوں سے

قصه:

پخواني ډېر ساده او سپېڅلي خلق وو. ساده به يې کره وره وو او سپينې به يې خبرې وې. وايي چې پخوا به زمانه کښې يو کلي ته يو ورځ يو مسافر مېلمه راغی. د کلي غړو ورله بڼه راشه درشه او اوږه حېلم وکړل. مېلمه يو دوه ورځې تېرې کړې او بيا په خپله مخه لاړو. څه موده پس بيا هغه بنده راپېښ شو او دا ځل بڼه پوخ ډېره نفوساڅه تنې چې به زميندار خلق په حجره کښې راغونډ شول نو دې مېلمه به ورته ډېرې هوښيارې او د حکمت ډکې خبرې کولې. داسې خوږه ژبه او خوږې خبرې به يې کولې چې زلمي يې سم مريدان کړي وو. خو کله کله په يې په خبرو خبرو کښې دا زميندار ساده خلق ملائنه کول. د دې له کبله به ترېنه مشران او بوداگان لږ په ډډه تېرېدل او وسېدل. يوه شېبه چې دې مېلمه بڼه کپ گرم کړه او د ځانه يې افلاطون جوړ کړه وو نو يو زميندار مشر په زړه کښې کرل رېښ چې څنگه به دا بنده په خبرو کښې گېروي او ملائنه کوي. هغه په دې سوچونو کښې ډوب په جيب کښې لاس وهلو. چې په جيب کښې ورته څه بڼه په گوټو ورغلو. زميندار چې د جيبه لاس راوويستو او وې کتل نو هغه بېره (کرکه) وه. په زړه کښې يې وېشل چې راشه په دې د دې مېلمه امتحان واخلم. مېلمه ته يې هغه بېره وروړاندې کړه او تېوس يې ترېنه وکړو. چې دا څه شے دے. هغه مېلمه د بډه مرغه داسې خنکې بېره چرته نه وه ليدلې. يوه شېبه خو ورته هغه په بقو بقو کتل او سوچونو وړے وو. خو پوهه پرې نه شو چې دا څه کېدے شي. اخر يې هغه زميندار له خواب وړکړو چې ورورده څه په سر کونه يې پوهه نه شوم. چې دا څه شے دے. هغه زميندار مشر ورته د خوشحالي نه په تق تق وځانډل. او ډېر په طنز کښې يې ورته وېشل چې خاندا! د بېرې په سر کونه نه يې او ځان ته هوښيار واځي. په دې خبره هغه مېلمه ډېر ملائنه شو. په بله ورځ يې سحر وختي کډه راوغاړله او خپله مخه يې ونيوه. داسې وايي چې د هغه وخت نه دا خبره د متل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا دا متل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې څوک داسې ځان باتور ، حکيم او هوښياره گڼي يا حساسوي او د ځانه يې افلاطون جوړ کړه وي. او که چرې د هغه نه داسې څه غلط کار وشي يا په څه کار پوهه نه شي او هغه کار خراب او يا گډ ود کړي نو داسې بنده ته خلق دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د بېرې په سر کونه نه يې او ځان ته هوښيار وايي".

د پردي باټه خپله برجو بڼه ده

دا يو عام متل دے. باټه او برجو دواړه يو قسم کاني دي. چې د اوزارو د تېرولو دپاره استعمالېږي. باټه چې په خرڅه يا جرڅه کښې لگېدلې وي. او په پښو يا په لاسو په زوره زوره توځله يا جلولے شي. نن سبا د بجلۍ په مشين (موټر) باندې تاوېږي يا جليږي. د باټه سره اوزار بڼه تېره کيږي او وخت پرې هم لږ لکي. بل خوا برجو يو ساده کانه دے. چې اواز (چاره ، جاقوان) وړباندې په لاسو راښکله شي نو هلته تېره کيږي. يو خو دا عمل ډېر کړاو او محنت غواړي او بل وخت پرې هم زيات لکي. يعنې د کار په نېز باټه د برجو نه په لږ وخت کښې بڼه او ډېر کار کوي. په دې وجه باټه د برجو نه بڼه او غوره دي.

بل خوا په متل کښې د پردي او خپل ذکر دے. که چرې يو شے يا څيز ډېر هم بڼه او غوره وي خو که هغه پردے وي نو نه يې سرے هر وخت استعمالولے شي او نه په هر وخت مېلاوېږي. د پردي شي دپاره منت زاري کول او احسانونه اخستل هم لوږه مشقت وي. که چرې يو څيز کمزورے او کم قيمته وي ، خو چې خپل وي نو هغه د پردي د غوره او بڼه شي نه بڼه او غوره وي ځکه چې په هر وخت د سړي په خپل واک اختيار کښې وي. چې څه رنگ او کله يې هم استعمالول غواړي نو کولے يې شي. د خپل او پردي شي دا نسبت او فلسفه هوښيارانو په دې متل کښې څرگنده او وړاندې کړي ده. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې گڼي که باټه د برجو نه ډېر هم بڼه او غوره دے. خو پردے دے او پردے کټ د نيښې شپې وي. نو د هغې نه خپله برجو بڼه ده ځکه چې مدام خو درسره وي او هر وخت دې پکار راځي.

نن سبا دا متل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې څوک داسې د چانه د څه شي طمع لري يا ترېنه څه څيز وغواړي او هغه سرے ورته انکار وکړي ، يا چا سره خپل اوزار وي او هغه د بل نه بڼه او غوره اوزار غواړي. نو داسې بنده ته مشران دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې خاندا! په خپل اوزارو گزاره وکړه ځکه چې: "د پردي باټه خپله برجو بڼه ده".

د پردۍ ته ، وړۍ نښه جانانده
په خپله لاسو و خپل لاسو روکۍ خوندد کوينده

د پردې خبراته سپي شري

دا يو عالم منل دے او مطلب يې دا دے چې چرته داسې د خبرات يا د غم بنادۍ خه اخله پخله پخوله شي نو هغه خائے ته اکثر سپي او پېشوگان راځي او بيا خوشکي سپي خو چې هيله په بوي پوهيري يا خبريري نو هلته خان رسوي. د هغه خائے د مالکانو دا کار او فرض وي چې د هغه ځايه سپي شري او د اخلي خپلي خائے او لوبني لکي پاک او صفا ساتي پم مطلب او معذرت يې داده چې هم په داسې خبراتونو کښې مالک د خپل تېر څوک بنده يا چرته يار دوست په خصوصي توگه د دې کار دپاره مشر جوړ کړي. چې هغه د اخلي پخلې د خائے مشري کوي او د خوراک څښاک د څيزونو، د مېلمنو د ډوډۍ او د ستمبالخت خيال ساتي. په دغه وخت هغه مشر بنده د هر څه ذمه دار وي او د دې خبرې خاص خيال ساتي چې د کور مالک ته څه زبان اوڼه رسي. داسې يو خوا که هغه بنده د هغه ځايه سپي پېشو شري نو بل خوا يې په نابالو او ناپکاره غرو هم نظر وي. او چې د چا هلته څه ضرورت او حاجت نه وي نو هغه له د هغه ځايه رخصت ورکوي. ځني وخت په داسې خبراتونو کښې داسې نابالې غړي هم ورکې شي لکه چې ما مۀ شمېره در کډ بڼه. او د هغه خائے يعنې د دېگونو د خوا مشري بغير د مالک د تېموس پوښتنې او مرضۍ نه تر لاسو کړي. څوک کښېنيوي او څوک پاسوي. کله سپي شري او کله ماشومان. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې چرته داسې غړے د خپله خانه ميدان ته ورکې شي او د هغه خائے مشري اونيسي. جاته پلېت پږي او د چا نه محبه وحتوي. کله فقيران شري او کله ماشومانو ته قهريري، نو په داسې وخت هغه غړي ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د پردې خبراته سپي شري".

څوک چې اورگه کار شي په بېک کار شي
بيا د پردې خبراته سپي پېشو و شړينه

د پردې کلي په سبا څوک خه پوهيري

قيصه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کښې يو زميندار وگړي خپل څه دوستان د کار لپاره (اشر) رابللي يا راغوبښتي وو. دا زميندار د اشري نه يوه ورځ مخکې د څه مجبوري له کبله بل کلي ته لاړو. هلته ورباندې يو زور دوست پېښ شو. دوي په گډوډو کښې داسې بوخت وو چې د وخت تېرېدو پته ورته اوڼه لگېده. او چې څو خبر بدل نو بيا ماشوام وو. هغه دوست دا مېلمه په زور ډوډۍ ته ايسار کړو. په خوراک څښاک هم دومره وخت ولگېدو چې ښه ورباندې راغله. دې زميندار ډېر زورونه کول چې سبا مې اشريگندي خبرې کړي دي او زه به خامخا کلي ته ځم. خو هغه کور به دوست ورباندې زورور شو. او دے يې په زوره ښې ته پاتې کړو. هغه دوست ورته وئيل چې اوس ښه ده او سبا به سحر وختي پاڅو نو زه به هم درسره لاړ شم. په دې اميد او اسره دا سره ښې ته پاتې شو. د ښې تر ناوخته دواړو گډې ښې لگولې. خبر چې کله سملاست نو هم دې زميندار له د غمه خوب نه ورتلو. د بده شامته د بانگونو په وخت دے اوډه شو. او هغه دوست يې هم په ښخ او خوږ خوب اوډه وو. دوي دواړه چې کله راپاسېدل نو نمر د اسمان نيمې له راغلې وو. د هغه ځايه هغه سري کلي ته مخه وکړه. او نېغ په نېغه پتي ته ورسېدو. هلته د اشري خلق راجمع وو او په دې سري بې لعنت ملامت وئېلو. چې هلک داسې څوک کوي. مونږ د ملابانگ وخت نه په کارونو اخته يو او ته يې غمه په کور کښې داسې اوډه وي. چې هډو په سبا پوهه نه شوې. زميندار ورله ځواب ورکړو چې بار! د پردې کلي په سبا څوک خه پوهيري. اشريگرو ترېنه تېموس وکړو. چې خانه څه مطلب دے. نو دې سري ورته خپله ټوله قيصه تېره کړه او داسې د هغه وخت نه مشرانو دا خبره د منل په توگه مشهوره کړه.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کښې استعماليري چرته چې څوک داسې د بل کلي په حقله څه خبره کوي يا د څه کار يا د خبرې متعلق څه بحث مباحثه وي او چې څوک په هغه کار روزگار نه پوهيري، يا ورته د هغې کار او خبرې څه مطلب او انجام معلوم نه

د پښتو ملک دے - یا - د پښتو سوال دے

کے آئینہ سال کالونہ تیر شہ
دیں تو ملک دے ہنہ تون نہ ہر ہر دی ضہونہ

د پښتو کانی په اوبو نه ورستیري

زموږه دود دستور ، قدرونه (کلتور) يعني غزبورلي ، ټبرولي ، تربورولي ، دوستي ، دښمني او مينه محبت يعني د ژوند ژواک هر اړخ د يو قانون ، نظام (سېسټم) ، صولو (پښتو) تر لاندې ټبريږي. په خصوصي توگه پښتو د ننگ ، بت ، وفا او د غېرت په اډانه ولاړه او اباده ده. يې د ننگ او غېرت نه پښتو نيمگړې داوبغېر د پښتو نه پښتون ، دا ، صول (پښتو) صرف زموږ د پښتنو په معاشره کښې ليدۍ او کښه ليدۍ. بل قام داسې دود دستور يا ، صول نه دي ليدلي. چې هغه د هغوي د ژبې په نامه وي ، يا يې د قام په نوم تړلې وي. دا زموږ دپاره د قهر وړ يو لوستۍ اعزاز دسې زموږه دا ، صول (پښتو) نورو قامونو هم منلې ، ستايلې ، غوره او د قهر وړ کتلې او منلې ده.

د پښتو دا کافي چې د دښمنۍ په لاره کې پرته وي نو بيا لادېر باخه او مضبوط وي. نه ماتېږي او نه ورستېږي. او که دا کافي (صول) په اوبو کې پرته وي نو هم نه ورستېږي. د اوبو مثال مشرانو د زمانې او وخت سره ورکړې دے، يعنې که کالونه تېر شي خو د پښتو ا صول او قانون به مات نه شي ، يا به وراسته نه شي ، هم د دې مطلب دپاره پوهانو مشرانو دا مثل مشهور کړې دے، او په داسې موقع

کښې استعمالېږي چرته چې داسې څوک چاته د څه حادثې يا د بدلي اخستلو يا هېرولو په حقله نصيحت او وېنا کوي. نو هغه بنده ورته ځواب په دې منل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د پښتو کاني په اوبو نه ورستېږي". د پښتو کاني نه ورستېږي که په اوبو کښې وي په څو زره کالونه

د پولې پرق ته ناست يو

دا يو عام او ساده منل دے. پخوا په زمانه کښې به په کلو کښې د بتونو رواج ډېر وو. د کلو خلقو به ورکښې دانې وړېتولې. خاص د جوارو، يعنې د (ژمي) په موسم کښې به بتونه ډېر گرم وو. په دې موسم کښې به د بت غاړه هم لکه د کودر د ماڅکېر پشان ډېره گرمه او بښلسته وه. ياران دوستان به راجمع وو. ښې به يې وړېتولې او کپې ښې به يې گرمې کړې وې. پولې د جوارو هغه دانې ته وئيلې شي چې کومه د ډېره زوره او د ډېر تاؤ نه په مېنځ اچوي. د اوجو جوارو دانې اکثر پولې کيږي. او په بت کښې چې پولې پرق کړي نو اکثر پکښې څه د بت نه بهر ودانکي. اکثر غريبانان ماشومان د بت په غاړه هم هغې پولو ته ناست وي. چې کله پولې د بت نه پرق کړي نو هغوي ور پسې هم وړودانکي او زړ يې په څه لږه کړي. د غريبې او نېستي دا حالات او د پولې پرق مشرانو په دې منل کښې د دې مطلب دپاره وړاندې کړے دے. چې کڼې کله کله سرے دومره غريب شي چې د ښو دپاره ورسره يوه لږه دانې هم نه وي. او د بت په غاړه د پولو پرق ته کښېښي.

دا منل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې څوک د چانه څه بلے فرض پور يعنې پسې ټکې او يا دانې خوراکه وغواړي. او هغه سرے ورته داسې وايي چې کڼې زه خپله دومره غريب يم چې ستا څه مدد يا مرسته نه شم کولے. نو هغه ورته دا مطلب په دې منل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې يار مونږه خپله "پولې پرق ته ناست يو".

چې وه څه واني د پولې پرق وؤ
په بڼو والسي د ښو راغلے دورونے

د پېسې کور د بلاد کوره بېرته وي

دا يو ساده منل دے چې معنی او مطلب يې جدا جدا دي. د پېسې د کور نه مطلب مالداره کور دے. او د بلاد کور نه مطلب غمونه، فکرونه او مصيبتونه دي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب داسې څرگنده شو چې کڼې مالدار کورونه يا مالداره غري د غمونو، فکرونو او مصيبت نه بېرته يعنې په ډډه وي. او مصيبتونه، غمونه او فکرونه د غريب سړي برخه او جاکير وي. هم دا مطلب مشرانو په دې منل کښې مشهور کړے او وړاندې کړے دے.

دا منل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې يو غريب بنده په څه غم او مصيبت کښې گېر شي. نو هغه اکثر په خپل فرياد کښې داسې وايي. چې دا غمونه صرف د غريبو خلقو دپاره وي. او مالداره خلق يې غمه وي. بلا يعنې مصيبتونه مدام د غريب په کور اموخته وي. او دا مطلب هغه د منل په توگه داسې وړاندې کوي او وايي چې: "د پېسې کور د بلاد کوره بېرته وي". په دې حقله يو بل منل هم مشهور دے چې مطلب يې د دې منل سره تړون خوري او هغه دا چې: "کله مدام د غريب سر لږ راځي".

د مالدار کور د بڼو راتلونکي
غمونو کور د غريب لي دله وينے

د پېښې نه تېښته نه شي

دا يو عام منل دے چې معنی او مطلب يې سره يو دي. مطلب دا چې کله هم بنيادم ته څه مصيبت، کړاو، غم خفکان او يا څه حادثه ورپېښه شي نو د هغې نه وېرېدل او تېښتېدل نه دي پکار. بلکې ښه په حوصله، صبر استقامت سره د حالاتو مقابلې پکار ده. ښه په پام فکر او خيال سره د مخ نيوي دپاره تدبير او ترکيب جوړول پکار دي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړے دے. او خلقو ته يې د نصيحت په توگه وړاندې کوي. او داسې وايي چې هلکه خان نکړه او زړه ډاډه کړه! "د پېښې نه تېښته نه شي" يا يو بل منل

دے چې مطلب يې هم د دې مثل سره تړون خوري. او هغه داسې وئيلې شي: "چې خدائے يې چاته پېښه کړي نو ځان دې ورته مېښه کړي". د مېښې نه مطلب لکه د مېښې په شان غټ زړه او لوټے صبر کول مراد دے.

څوک چې د پېښې تېښه کانه کانه دي
د پېښو پېښې يې خپل تقدير جوړ شوي مېښه

د تش جام نه به څه توې شي

دا يو عام او ساده مثل د هغه ۱۱ يې د الفاظو نه څر گنده ده. يعنې چې يو جام تش وي نو که هغه پر پوڅي يا نسکور هم شي نو څه به ترې توې شي. خو مطلب يې د معنې نه جدا دے. دلته د جام مثال مشرانو د يو داسې بنيادم سره تړلے دے چې هغه ډېر غريب او فقير وي. د مال دولت نه بالکل پاک او لڼگ وي. که داسې بنده غواړي چې جال له څه ورکړي، نو څه به ورکړي د داسې بنده مثال يې د تش جام په توگه ورکړے دے. يعنې چې جام کښې څه نشته نو توې به ترېنه څه شي.

دا مثل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. چرته چې څوک داسې بنده چې په مثال د تش جام وي. خپلې لوبې بېواري بيانوني يا لارې او ډوډي وولي، ستاينې يا وايي، يا د خپل سخاوت قيصې قطارې بيانوي. نو په داسې وخت هغه ته خلق وايي چې ستا مثال خو د تش جام دے او: "د تش جام نه به څه توې شي".

د ټوټې نه بوقه جوړه شوه

دا يو عام مثل دے او مطلب يې دا دے چې کڼې په ټوټو ټوټو کښې خبره وړانه شوه. اکثر د يارانو او دوستانو په محفل کښې خنداگاني، ټوټې مسخري او گېڼې شپې وي. ځنې ځنې وخت پکښې داسې هم راشي چې يو کس پکښې د بل دوست يا د دوستانو په خبره يا بوقه باندې بد وگڼي او خفه شي، يا غصه شي او ورسره جنگ جگړې ته تيار شي. د محفل او د دوستانو دا حالات، يعنې د ټوټو ټقالو او مسخرو نه خبره وړانډل او بيا جنگ جگړې ته رسېدل مشرانو په دې مثل کښې سنائيل او مشهور کړے دے.

چرته چې څوک داسې په ټوټو کښې خفه او مرور شي. نو هغه ته نور دوستان داسې وايي چې هلکه تې په ټوټو هم نه پوهېږي. د ټوټو نه بوقه مه جوړوه. يعنې د ټوټو نه خبره مه وړانوه، يا چې په ټوټو کښې خبره جنگ جگړې ته ورسې او دوه کسه يا دوه ډلې د يو بل نه خفه شي. نو په هغه وخت خلق دا مثل وړاندي کوي او داسې وايي چې هلکو! "د ټوټې نه بوقه جوړه شوه".

د جومات خټې دي

نن سبا خو کورونه، حجرې او جوماتونه هر څه د پخو خښتو او سېمټو جوړ شول. پخوا به زمانه کښې ټولې ابادۍ کچه د خټو لوټو نه جوړې وې. دې کچه ابادو به په کال کښې خامخا يو ځل لاس راښکل غوښتل. يعنې د ابادو د روغولو او سمولو دپاره به خلقو په کال کښې خامخا څه نه څه کار کولو. او که چا به ترېنه لاس پورته کړل نو بيا به د ژمي او پشکال بارانونه ورکړه په کوټو او ستانو دننه هم داسې ورپېدل لکه چې بېر څنگه په غولي او مېدان کښې ورېږي. د ژمي د ژړو او د پشکال د شېبو نه پس به خوار کور د دېواله ډېر د لرې نه بڼه په اسانه پېژندے شو. يعنې مطلب دا دے چې دې د خټو لوټو ابادو به د روغولو او سمولو دپاره لاس وهل لازمي غوښتل. داسې چا چې په په کور او يا حجره کښې خټې (د خټو لېو) کولې. نو د جم کاوند خلق به يې په اشتر راوبلل او په يوه ورځ کښې به يې کوټې ستانې او دېوالونه سم راسم او لېو کړل. اشترکرو به خټې کولې او د کور مالک به ورله د اخلي پخلي او د خوراک څښاک غم او بندوبست کولو. د دې اشتر دپاره به د بڼه نه بڼه خوراگونه تيارېدل. چرگان، سوجه (کورني) غوري، اکي، پراتي او حلوکانې د هغه زمانې بڼه خوراگونه مټلے او گټلے شول. يعنې کله به چې چرته داسې اشتر جوړ شو نو هلته به غور زېر بڼه ډېر وؤ. او اشتر کړي به ورله هم بڼه په مېنه او شوق سره ورتلل. او د زړه د اخلاصه به يې خټې کولې.

بل ځوا د جوماتونو داسې حال وؤ چې جوماتونه به اکثر د يو تېر، يوې قبيلې يا د يو جم په شريکه وو. او چې کله به داسې د جومات د خټو اشتر جوړ شو يا اوبلکے شو، نو د کور په سر به يو يا دوه کسه جومات ته د کار (خټو) دپاره بللي شول. ټوله ورځ به د خټو لوټو

داسه پېگه ښار کينه پي راييس ښار شوم
لکه چې کي څوک د جومات خټه وکړي شينه

قصه:

ذنبه به جـ ولادش هونکي یـ یار شـ یـ
 نه به به نه نـل کـبی د کـبی راشی خوندونه

په مثل کښې د پل سره د چټي ذکر شوې دے. خټه يو ډېره وړه ، معمولي او بې قيمته مرغۍ ده. نو خکه ورپسې تلل ، يا معلومول يعني پل وهل نه دي پکار. بله دا چې خټه داسې شے دے چې د سترگې په رپ کښې يې خلور پنځه ځايونه بدل کړي وي. په يو ځاي نه اوږدېږي نه کښيني او نه ټننگېږي. په بوټي کښې يې يو خوا بل خوا داسې ټوپونه جوړ کړي وي چې سترگې پرې هم ټکاو نه

خوري. نو داسې شته چې د سترګې په رڼا کېنې شل ځايه بدلوي او هغه هم ادل بدل نود هغه شي پل معلومول (پل وهل) هم څه اسان کار نه دے. داسې که څوک د جني پل وهل غواړي نو اول خو دا معلومېږي نه، او که په کراؤ، محنت او خوارو سره معلوم هم شي نودا دومره د کار او قيمتي شته نه دے چې څومره ورپسې کراؤ او خواړي غواړي يا کولې شي، هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړے دے، او مطلب يې دا دے چې جرته هم داسې لکه د جني يو معمولي، بې قيمته او ناپکاره شان شته وي نو هغه پسي زړه سترے کول، محنت، کراؤ او خواړي نه ده پکار. يعنې داسې شي دوند او تلاش پکار او فضوله وي، يعنې چې د څه شي مېلاوېده دېر په گرانه وي او شته هم دېر معمولي يا بې فائدي وي نو مشران وايي چې د داسې شي دوند او درک وهل پرېږدے، او دا مطلب په دې منل کېنې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د جني پل مه وهه".

د خان د څه لمي نوکران ي و

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره دوايي چې پخوا په زمانه کېنې يو خان جرته په څه رت کېنې راغله وو او د نوکرانو سره يې گپ شپ لکولو، په گپ شپ کېنې د خوراک ښاک په حقله څه خبرې شروع وې. خان پکېنې د بېندو صفت کولو، چې پېنډۍ دېر بڼه سېزي ده، د خان يو نوکر چې دېر جالاکه او موقع شناس وو، نو هغه هم د بېندو په صفت کېنې زمکه اسمان يو کړل. او ورسره يې د خان هم صفتونه شروع کړل، چې خان دېر هوښياره او پوهه دے، چې پېنډۍ خوښوي ځکه چې د بېندو دېرې فائدي دي، په دې صفتونو خان هم دېر خوشحاله شو او نوکر له يې داد او ښايسته ورکړو، داسې په بله ورځ بيا څه بحث شروع وو. خان پکېنې وېشل چې دا پېنډۍ خو دېر بې خونده شته دے، خبرې خو د باتينکرو کوډ، چې په اور بې سره کړې او تشه مالګه پرې واچوې نو بيا يې لابل شان خوند او مزه وي، هغه جالاکه نوکر يې هم د باتينکرو په صفتونو سر شو او د بېندو يې بلا دېر غېبونه او نقصانونه بيان کړل. او په اخره کېنې يې وېشل چې اهو! خان بڼه وايي، پېنډۍ لاهم څه د خوراک شته دے رنگ دې ورک شي، خبرې خو د باتينکرو کوډ چې بس سره زر دي، څه شېبه پس چې خان کور ته لږو نو د حجرې نوکران ټول دې کس ته راغونډ شول او ورته يې وېشل چې هلکه! پرون د بېندو په صفتونو نه مرېدې او نن دې ورکېنې سل غېبونه راويستل، او د باتينکرو نه دې راته اسمان جوړ کړو. مونږ خو ستا په پته پوهه نه شو چې پرون دې څه وېشل او نن څه وايي، هغه جالاکه نوکر ورته وېشل چې اے کم غفلو! مونږه باتينکر څه کوونږ خو د خان د څه لمي نوکران ي و، چې خان وايي بڼه دي نو مونږ هم واي و چې اهو بڼه ديکو که خان وايي زهر دي نو هم به واي و چې اهو خان بڼه وايي، يعنې مطلب دا دے چې مونږه نوکران او غلامان ي و، نو نوکر او غلام مجبوره وي چې د خان حکم به مني او د هغه خبرې ته به بڼه وايي، که خان وايي چې ورځ ده نو وايه ورځ ده، او که وايي شېبه ده نو وايه شېبه ده، چې مونږ د خان د څه لمي نوکران ي و، مونږه باتينکر څه کوو، او داسې وايي چې د هغه وخت نه دا خبره مشرانو د منل په توګه مشهوره کړه.

نن سبا يې خلق په داسې حالاتو کېنې استعمالوي، جرته چې څوک داسې د چا نه د څه کار او يا د څه خبرې طمع لري، يا ورته څه غرض وړاندې کوي يا ترېنه په څه مسئله کېنې مدد او مرسته غواړي، يا ورته جرته د تللو بلنه ورکوي، او بيا د هغه نه د فېصلې او ارادي پوښتنه کوي يا ترېنه د مدد او مرستې غوښتنه کوي نو که هغه بنده غواړي چې مرسته يې ورکړي، يا يې هغه کار سر ته کړي او يا يې خبره ومنې، نو ورته داسې ځواب ورکوي چې ياولونږ خو ستا نوکران ي و، يا ستا د خبرې زه انکار نه شم کولے، نو دا مطلب ورته په دې منل کېنې وړاندې کوي او داسې وايي چې بار مونږه څولان د څه لمي نوکران ي و، کله کله داسې د توقو تقالو په موقع د طنز او مزاح په توګه هم استعمالېږي، جرته چې داسې په گپ شپ کېنې څوک د چا نه څه صلاح مشوره غواړي، يا اخلي او هغه بنده ورته مشوره څه چې خپل ځان ورسپاري نو داسې ځواب ورکوي، چې يارا د نوکرانو به څه صلاح مشوره او څه فېصله وي مونږه څولان د څه لمي نوکران ي و.

د خپل څادر سره پښې غزول پکار دي

د څادر نه معنی، ی او مطلب دے خپل حیثیت، مقام، توان و طاقت، مرتبه او عهده، وس، بس او واک اختیار دي، يعنې مطلب يې دا دے چې گڼې د خپل حیثیت، توان طاقت او د خپله وسه سره کار کول پکار څولان د څه لمي نوکران ي و، چې د يو بنده وس د سلو روپو وي او هغه په څه کار باندې زر روپۍ خرجه کوي يا څوک داسې کار کوي يا لاس اچوي چې هغه کار د هغه د وس، حیثیت او مرتبې نه اوجت

وي ، يا يې هغه خبره او کار د واک اختيار نه بهر وي نو په هغه کار به سبا بل ته مخ تورن او شرميري ، يا به پرې پر ، ستومانه او ملائنه وي. ځکه هوښياران وايي چې داسې کارونه نه دي کول پکار. او د دې مطلب درپاره ورته د نصيحت په توگه دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د خپل خادره سره پېښې غږول پکار دي".

د خدائے اوري به خدائے مروي

بېشکه چې الله تعالی د تمام مخلوقاتو رازق دے. بلکې خبرالزقین دے. هر چاته د خپل تقدیر مطابق خپله برخه رزق وخت په وخت مېلاوېږي. هغه که د اوبو لاندې یا د زمکې لاندې مخلوقات دي او که د زمکې باندې. د وړوکي نه وړوکي جینجی ، ماشي او ميري ته هم په خپل وخت خپله برخه رزق مېلاوېږي. په منل کېږي د مړولو نه دوه مطلبونه اخستې شي. یو دا چې د سړي خېټه خو مړه وي خو سترگې ، خوي او نفس (ارواه) یې نه مريږي. داسې خلق اکثر لیدنه شي. که هغوي هر څومره خوراک وکړي خو چې په ارواه خوار وي نو د هغوي خېټه نه مريږي. د داسې خلقو لپاره مشرانو دا منل وړاندې کړې دے. او مطلب ترېنه دا دے چې داسې اوږه به خدائے پاک مروي. ځکه چې د دوي سترگې اوږې وي ، یعنې د سترگو مورواله حیا او نفس له صبر خدائے پاک ورکولې شي ، بنیادم نه. دویم مطلب ترېنه دا اخذ کېږي چرته چې یو بنده ډېر زیات اوږه وي. د اوږي نه مطلب دلته ډېر زیات فقیر مسکین او غریب بنده دے. لکه چې خلق اکثر د داسې بنیادم په حقله داسې وايي چې هسې د خدائے اوږه دے ، یا هسې د خدائے فقیر دے. یعنې مطلب یې دا وي چې گټې داسې په اېنټها غریب دے. په منل کېږي د اوږي نه مطلب هم داسې ډېر غریب او فقیر بنده دے. د داسې خلقو سره که یو سره مدد یا احسان وکړي نو د هغه چرته یوه نیمه کرامه یا مصیبت به سر ته کړي. د هغه غریبي ، فقیري او لوږه به د خدائے په فضل او کرم سره ختمیږي یا سر ته کیږي. یعنې دا د بنیادم د وس او بس خبره نه دے. چې اوږي ماره کړي یا اوږې سترگې مري کړي. هم دا مطلب مشران په دې منل کېږي داسې وړاندې کوي او وايي چې: "د خدائے اوږي به خدائے مروي".

د خر په ځائے کولال داغي

قیصه:

پخوا په زمانه کېږي به اکثر چې چرته اس ، ټټو ، خر یا نور څاروي رنځوران ښول نو هغوي له به یې داغ ورکولو. په ځنې مرضونو کېږي به انسانانو هم داغ یا رگ وهلو یا ورکولو. د دې کسب به خپل خپل استاذان او ماهران وو. داسې وايي چې د یو کولال خر چرته که د ښو شوه وو. جا ورته وټېل چې فلاني استاذ له یې یوڅه چې داغ ورته کېږي. نو ښه به شي. بله ورځ کولال سحر وختي خر مخکېږي کړو. او هغه پوهه سړي له یې بوتلو. هغه وخت هلته یو دوه مریضان هم د داغ دپاره راغلي وو. دې کولال هم یو غاړې ته خر او ترلو او د هغه سرو سره کېښاستو. هغه استاذ د هغوي دپاره سیخونه ښه په اور کېږي سره کړي وو. استاذ چې کله کرم سیخ په لاس دوي له راغے نو ښاکرد ته یې وټېل چې هله اونیسو. او کولال ته یې وټېل چې ملا بر بنده کړه. استاذ کبل چې گټې دے هم داغ کېښودو له راغے دے. په ښاکردانو کېږي یو تن چې د کولال د حال نه خبر وو. نو جغه یې کړه چې پام کوه استاذ کوري! ده خو خر راوسته دے. د خر په ځائے دے اونو داغي. داسې کولال د داغ نه بح شو. او بیا وروستو د ښاکرد هغه نعره یا خبره د منل په توگه مشهوره شوه. نن سبا یې خلق په داسې حالاتو کېږي استعمالوي چرته چې څوک د یو بنده په ځائے بل څوک گناهنگار او مجرم گڼي. یعنې چې کرم او پر یو وي او لعنت او ملامت یا سزا بل چاته ورکوي. نو په داسې وخت دا منل وړاندې کیږي او داسې وټېل شي چې پام کوه خانه! د خر په ځائے کولال داغي".

هـ بـ خ قصـ وـ ر واره طـ بـ نـ دے
د خـ ر پـ هـ ځـ ئـ کـ هـ داغ کـ لـ لـ وـ لـ وـ ر کـ وـ یـ نـ هـ

د خر شا ته مه تېرېږد او د سپي مخې ته

دا یو عام او ساده منل د هغه ، ی او مطلب یې د توکو/تورو (الفاظو) نه ښه واضحه او څرگنده دي. یعنې د خر عادت وي چې هغه لنه وهي. د دغې لټې نه د بچ کېدو دپاره د خر شا ته تلل نه دي پکار. بلکې د خر نه په ډډه تېرېدل پکار دي. داسې د سپو عادت

وي. څپې کوي ، خړمه اجوي ، چک لکوي ، جيجل کوي او يا په سرې ورغوته کيږي. او دا دواړه د خپلو عادتونو نه مجبوره وي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې د دې دواړو نه که ځان بح ساتل غواړي نو بيا د سپي د مخې نه او د خر د شا نه ځان ساته يا په ډډه تېرېږه.

دوهم مطلب ترېنه دا اخذ شوې دے چې جرته څوک داسې بنيادم وي چې په هر وخت هر څوک رتي تړوتي او لکه د سپو هر څوک داري. نو هوسياران وايي چې د داسې بنده نه هم ځان ساتل پکار دي. مڼه يې په مخه تېرېږه او مڼه په شا. بلکې په ډډه ترېنه تېرېدل او وسېدل پکار دي. نن سبا ورسره نوکرانو او مزدورکارو خلقو افسر هم ملگرې کړې دے. يعني په څه اداره يا محکمه کښې هم داسې څوک اوجتې هډې والا (افسران) وي. چې هغوي هم د عادت نه مجبوره وي. او چې جرته هم خپل ماتحت نوکر وويني. نو وينه يې جوش وهي ، بې بې بې بې بې او رو مرو بې رتي تړوتي ، او يا ورته څه نه څه کار او بېکار په حواله کوي. نو د داسې حالاتو له کبله نن سبا خلق دا متل په نوي طرز داسې هم استعمالوي او وايي چې: "د خر شا ته مڼه تېرېږه او د افسر مخې ته".

د خر مينه څه وي لته

دا يو ساده متل دے. او مطلب يې دا دے چې خر له الله پاک پېداشې دا عادت ورکړې دے چې دے لته وهي. هر څومره که خر سره مينه وکړي ، بڼه خوراگونه ورکوي خو د هغه عادت دے چې کله هم څوک ورنږدې کيږي نو يو ځل لته ضرور وهي. که مالک وي او که بل څوک غېر ، که مينې له ورنږدې کيږي او يا که هسې ورسره خوا کښې څوک تېرېږي خو خر به يو ځل لته وهي يا د وهلو هغه کويدي دې غلټ او عادت له کبله دا متل مشهور شوې دے. او مطلب يې دا دے چې که خر سره هر څومره څوک مينه وکړي نو په خواب کښې به د خر مينه څه وي. هغه به وي چې کوم د هغه عادت دے. يعني هغه به خپله مينه په خپل عادت سره څرگندوي. او هغه عادت څه دے ، لته. مشرانو او پوهانو د دې حالاتو د ليدو ، کتو او جاج اخستو نه پس د خر عادت او مينه د متل په توگه مشهوره کړه ، او مطلب ترېنه دا دے چې کڼي که خر مينه کوي نو هغه به لته وهي. دا متل به داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې څوک په څه داسې عادت کښې گېر وي يا مجبوره وي. که هغه جا سره بڼه کول غواړي يا مينه کول غواړي. خو د هغه د غلط عادت له کبله نورو خلقو ته څه زبان يا تکليف ورسې نو په داسې وخت د هغه بنده په حقله خلق دا متل وړاندې کوي او وايي چې: "د خر مينه څه وي؟ لته".

د خوارو خواره برخه وي

دا يو عام متل دے چې په امروزه ژوند کښې زيات استعمالېږي. مطلب يې دا دے چې کڼي څوک غريب او لاچار بنده وي. نو اکثر په څه کار روزگار کښې هغه ته زبان زيات ورسې. او مالداره خلقو ته زبان کم او فائده ډېره زياته. يعني مطلب دا شو چې که په څه روزگار کښې زبان مېلاوېږي نو د غريب بنده دومره موري وي چې په هغه زبان او تاوان سره يې پورته لنگ شي. او که په څه فائده کښې ورته برخه مېلاوېږي نو هم د هغه د حيثيت او دولت په نېز به ورته څه لږه شان خواره برخه مېلاؤ شي.

دوهم مطلب ترېنه دا هم اخذ شوې دے چې زمونږ په چاپېرل (معاشره) کښې دا پخه خبره ده چې داسې څوک مالداره او مخورې بنده وي نو خلق يې په خبرات او دعوتونو کښې بڼه په عزت رابلي او بڼه درنه برخه ورله کوي ، يا هسې په ورکړه راگره کښې ورله هم بڼه درنه برخه کوي. بڼه او غوره څيزونه ورله ليري. او خوارو غريبو له پاتې راپاتې او نيم نيمگرې شے يا څيزونه ورليري. هوسيارانو هم داسې حالت په دې متل کښې ستاېلي او مشهور کړي دي. نن سبا يې هم خلق په داسې حالاتو کښې استعمالوي چرته چې چا ته داسې په څه لږ ګډه پخېره کښې زبان ورسې ، يا څه ډېر مومي او يا هسې اوچ په مڼه په اوچه ډاګه ټکره اوخوري. او څه زبان يا تکليف ورته ورسې ، يا چا خوار غريب ته څوک داسې څه خواره برخه ورکړي. نو په داسې وخت د کيلې شکوې په توګه دا متل وړاندې کيږي او داسې وېشل شي چې: "د خوارو خواره برخه وي".

د خوارې پيشو لا بدې نوکاري وي

دا يو عام منل دے او معنې يې دا ده چې کڼې د پيشو خو هسې هم تېرې نوکاري وي. خو چې هغه خواره شي. يعنې چې په خېټه مړه نه وي ، اوړې تېرې او په بدن ټپه ټپه او کمزورې وي نو د هغې پيشو نوکاري بې تېرې او تېزې وي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کڼې داسې څوک خوار غريب بنده چې هغه بې وسه او بې بسه وي او چې کله هم د هغه وس پر شي. يعنې چې موقع ورته مېلاؤ شي نو د هغه نه بد زورور او ظالم بيا بل نه وي. يعنې د هغه (نوکارې) زور ظلم او جبر لا ډېر زيات او بد وي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړے دے. نن سبا دا منل په داسې حالاتو کې استعمالېږي چرته چې څوک غريب ، خوار ، بې وسه او د بې بسه بڼېدم وس پر شي. يعنې چې څه واک اختيار بيا ومومي او په څه شي يا په چا بې وس پر شي او هغه بيا د هغې نه غلطه فائده اوجنوي. په چا زور ظلم او جبر کوي يا بل چا ته څه تکليف او زيان رسوي نو په داسې حالاتو کې او داسې بنده په حقله مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وېيل شي چې خدائے دې د کمزوري د زوره وساته! "د خواري پيشو لاندې نوکاري وي".

د خوېشکو نسوار دي په وروستو زور کوي

قيصه:

خوېشک د نوبنار سره نژدې يو زور او مشهور کله دے. داسې وايي چې پخوا په زمانه کې په دې کلي کې يو دوکاندار وو. چې هغه به ډېر تېز نسوار جوړول او خرڅول. په علاقه کې دا مشهور نسوار وو. وايي چې يوه ورځ يو نوسواري کس د هغه دوکاندار نه نسوار واخستل. چې نسوار يې واخلول نو څه شېبه پس ورله نسوارو داسې نشه ورکړه چې سر پرې او جوړېدو راپرېوتو او بې هوښه شو. خلق ورته راجمع وو. چا ورله اوښه ورکولې ، چا پېښې مخې او چا ورله لاسونه. خو د وخت تېرېدو سره د هغه نشه لا زياتېدله. هغه خلقو کې بېو تن د دوکاندار نه پوښتنه وکړه چې اے ظالم! څه دې ورکړي دي چې سرے نه بڼه کيږي. دوکاندار ورله په تسلي سره ځواب ورکړو. چې فکر مے کوه د نسوارو نشه ده ، اوس به بڼه شي. خلقو ورته وېيل چې ظالم! د نسوارو نشه داسې وي. نو دوکاندار ورته وېيل چې دا د خوېشکو نسوار دي په وروستو زور کوي. په دې حقله يوه بله قيصه هم مشهوره ده. وايي چې د نسوارو اجولو نه پس د هغه غري نه باد لړل. او په دغه وجه ورته خلقو وېيل چې دا د خوېشکو نسوار دي په وروستو زور کوي. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه. نن سبا په داسې حالاتو کې استعمالېږي چرته چې څوک څه کار وکړي او د هغې گنه فائده يا زيان او تاوان ورته وروستو مېلاؤ شي. يعنې څه موده ، يا څه ورځې پس ، يا د کار په تېر ورته گنه يا تاوان زيات مېلاؤ شي. نو په داسې وخت او حالاتو کې مشران داسې وايي چې. "د خوېشکو نسوار دي په وروستو زور کوي".

غږونه تېر عمر کېنې زور کړي
لکه نسوار د خوېشکو وروستو زور کوبنه

د درنو سره به دروند بې او د سپکو سره سپک

دا يو عام منل د معنې يې دا مطلب بې جدا جدا دپه معنې يې کېږي خو دروند او سپک د وزن کولو يا تاللو کچ او پېمانه ده. يعنې چې څه بله په تله وتلله شي نو سپک او دروند بې معلوم شيخو په منل کېږي ترېنه معنې يې دا ده چې څوک بنده په قدر ، عزت او شهرت کېږي دروند او سپک وي. د خوږ دروند نه مطلب هغه عزتدار او قدردانه بنده وي چې په اخلاقو ، قول او کردار کېږي روغ او مخلصه وي. څه غلا غلطي ، گټرکې او مکر فرېب پکېښ نه وي. مېلمه دوسته ، قدردانه او وفاداره وي. نو داسې بنده د پښتنو په معاشره کېږي دروند منل او کتل شي. بل خوا داسې څوک چې خد ، لې نه پوچ ، کنړکې ، بدمعاش ، بې حيا ، بې شرمه او په پياړۍ دوستۍ کېږي نااعتباره وي. نو د هغه هېڅ قدر عزت نه وي. او که څه لږ ډېر وي نو هغه هم د بدمعاشۍ يا د پېسې ټکې په زور وي. خو په معاشره کېږي په سپک منل او بلل شي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو. چې د درنو ، يعنې پرهېزگاره ، عزتداره او قدردانه خلقو سره دې ناسته پاسته وي نو لکه د هغوي به ته هم عزتداره او قدردانه (دروند) وي. او که د پوچ ، نېچ او بدمعاشانو (سپکو) خلقو سره دې ډله وي نو ته به هم

لکه د هغو رنگي يې عزته او يې قيمته (سپک) شي. هم د دې مطلب دپاره هوښيارانو دا مثل مشهور کړې دے. او د نصيحت په توگه يې خلقو ته وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د درنو سره به دروند يې او د سپکو سره سپک".

په سپک محفل سرے سپک ښکاري
چې د درنو سره روزگار که دروند به وينه

د دروغو عمر لږ وي

دا د هوښيارانو قول دے. چې د مثل په توگه استعمال کړي. ی او مطلب يې دا دي چې دروغ دروغ او رښتيا رښتيا وي. نه دروغ پټ پاتې کېدے شي او نه رښتيا. که څوک دروغ وايي يا ووايي نو د هغه دروغو عمر ډېر لږ وي. يعنې مطلب دا شو چې که چېرې داسې څوک د دروغو وېنا کوي نو څه وخت ، څه شېبه يا ورځ نيمه پس د هغې پټه ولگي او خبره صفا شي چې دا دروغ وه او يا رښتيا. او که ډېر هم دروغ پټ پاتې شي نو اخر تر کومې. يوه موقع اخر داسې راشي چې دروغ او رښتيا جدا جدا شي. هسې خود دينا په ټولو منډونو کېنې دروغ وېل منع دي. غټه گناه کله او منله شي. خو بيا زمونږ په منډه يعنې ښه اسلام کېنې دروغ وېل ډېر سخت ناروا او د گناه کار منله شوے دے. هسې هم دروغون بندې اکثر شرمېدلې او مخ تورن وي. خلقو ته يې اعتباره شي او که بيا هغه څه خبره رښتيا هم کوي خو د خلقو وړاندې اعتبار او پېروسه نه وي. د يو حديث شريف مفهوم دے. وايي چې دروغون بندې قسمونه ډېر خوري چې گڼې د هغه په وېنا خلق باور وکړي. خو بيا هم يو وخت داسې راشي چې (دودهدکا دودهد او پاني کا پاني) داسې دروغون او فرېزونو غرو ته مشران وايي چې د دروغو توبه کار شي. ځکه چې دروغ پټ نه پاتې کيږي. هم دا دروغ به دې سبا شرموي او دنيا ته به مخ تورن شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل جوړ او مشهور کړے دے او د نصيحت په توگه يې خلقو ته وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د دروغو عمر لږ وي".

د دواړو دې رنگ ورک شي

قيصه:

د دې مثل په حقله داسې يوه قصې مشهوره ده. وټيل شي چې پخوا په زمانه کېنې به ځناورو هم د يو بل سره خبرې اترې کولې شوې. د يو بل په ژبه او خبرو به پوهېدل. وايي چې يو زميندار يو اوښ او يو اس ساتلي وو. په اوښ په يې ټوله ورځ کارونه کول. د وزن او بوجه کارونه به ټول د اوښ په برخه وو. او کله چې به اوزگار شو نو ورشو ته به يې خوشې کړو او هلته به په چارو او کاريزو کېنې څرېدل. اس به څه خاص کار هم نه کولو. او مالک به ورله خوراک هم ښه او په مړه خېنه ورکولو. يوه ورځ دې اس د اوښ نه تپوس وکړو چې کله دې په شا بوجه پروت وي نو تا ته په لوړه خټل گران وي او که په ژوره کوڅېدل. هغه اوښ چې د خپل مالگه او د اس نه هم خفه او ناراضه وو. نو ډېر په غصه او سختي يې ځواب ورکړو چې د دواړو دې رنگ ورک شي. او داسې وايي چې د هغه وخت نه مشرانو دا خبره د مثل په توگه مشهوره کړه. دلته زه دا خبره سپينول غواړم چې زما په خيال بلکې زما يقين دے چې دا يوه فرضي قيصه ده. خو کېدے شي چې هوښيارانو د دې مطلب دپاره جوړه کړې وي. او د مثل نه مطلب دا شو چې جرته داسې جاته دوه ښخړې ورمخې ته شي چې تکليف ، درد او کړاؤ ترېنه مېلاوېږي. يعنې محنت ، تکليف او کړاؤ په دواړو کارونو يا دواړو مسئلو کېنې وي او د خوښې او ناخوښې موقع يا د فېصلې وخت راشي ، او هغه بنده فېصله نه کوي يا کول نه غواړي نو د خبرې ختمولو دپاره دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د دواړو دې رنگ ورک شي".

د دېوال سپورے يې سحر يو خوا او ماښام بل خوا

دا يو عام او ساده مثل ده. ی او مطلب يې جدا جدا دي. د دېوال سپورې د نمر د غاړې نه اېوته غاړې ته يعنې بلې غاړې ته پرېوځي. يعنې چې نمر نمر خاتۀ غاړې ته وي نو د دېوال سپورې به قبلې طرف ته وي. او که نمر قبلې غاړې ته وي نو سپورې به نمر خاتۀ غاړې ته پرېوځي. مطلب دا شو چې د سحر په وخت کښې د دېوال سپورې قبلې غاړې ته او ماڅيگر يا د ماښام په وخت بيا دا سپورې نمر ختيز غاړې ته وي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې زمونږ په چاپېرچل کښې ډېر داسې خلق ليدے او کتے شي. چې هغوي په خپله خبره او وعده کلک نه وي. کله د خپلې وېنا نه انکاري وي. نو کله خپله وعده ماتوي. يعنې که سحر شۀ خبره کوي نو ماښام ترې جار ووځي ، يا که ماښام وعده وکړي نو سحر تر پنه منکر وي. مشرانو هم د داسې خلقو مثال د دېوال د سپورې سره په دې مثل کښې ستايلے او مشهور کړے دے.

نن سبا دا مثل هم د داسې رنگې خلقو په حقله استعمالېږي. جرته څوک چې داسې د خپلې خبرې نه جار ووځي. سحر د يوې ډلې مرسته کوي او ماښام د بلې ډلې صفونو او ستاينې کوي. نو مشران ورته دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه ته خوا" د دېوال سپورې يې سحر يو خوا او ماښام بل خوا".

د دې وړۍ نه شړۍ نه جوړېږي

دا يو عام مثل دے. وړۍ او شړۍ د يو بل سره تړلي (لازم او ملزوم) څيزونه دي. پخوانو غرو به د گډو ميزو او د اوبسانو د وړۍ نه واسکښې ، بښتونه او (کښلې) شړۍ جوړولې. او د ژمي په موسم به يې استعمالولې. مطلب دا شو چې شړۍ د وړۍ نه جوړېږي او که وړۍ نه وي ، يا د ضرورت او حاجت نه کهه وي نو بيا تر بڼه شړۍ نه جوړېږي. مشرانو دا مثل د دوو مطلبونو دپاره جوړ کړے او مشهور کړے دے. اول مطلب خو بې دا دے چې دا د شۀ بهاني په توگه استعمالېږي. داسې څوک د چا نه شۀ شے وغواړي او د هغه غړي د ورکولو نيت نه وي او شۀ بهانه ورته کوي. چې يار پر پرده دا شے د دې کار دپاره نه دے. دوهم مطلب تر بڼه دا اخذ کېږي. چې شۀ شے د شۀ کار دپاره پوره او برابر نه وي. يعنې د شۀ کار دپاره چې د شۀ څيز يعنې د سامان او اوزار څومره ضرورت او حاجت وي. هغه پوره نه وي. د دې معنو تر لاندې د مثل مطلب دا شو. چې يا خود د شۀ کار نه کولو بهانه وي او يا شۀ شے د حاجت او ضرورت نه کم وي. نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې څوک داسې د شۀ کار نه کولو بهانه لټوي ، يا جوړوي ، يا د چا نه د شۀ کار يا د شۀ خبرې طمع لري او هغه کار يا خبره د کېدو نه وي ، يا څوک چاته شۀ کار په حواله کړي خو د هغه کار دپاره څيزونه د حاجت او ضرورت مطابق پوره او برابر نه وي. نو په داسې وخت او حالاتو کښې مشران دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه!" د دې وړۍ نه شړۍ نه جوړېږي".

د دم د ذاته يې هر چا ته خاندې

ډمان ډېر بڼۀ او خواږۀ خلق وي. خپله که په کور دننه يا په زړۀ دننه هر څومره غږن او يا غم زيلې وي. خو بهر په روڼ تندې ، په خدا خوشحالي په خوره پسته خ ، له هر چا سره راشه درشه کوي. د خلقو په بنادو کښې خپله هم خوشحاله وي او نور خلق هم خوشحالوي. نو ځکه ورته خوشحاله کورنۍ هم وئيلے شي. مطلب دا چې يو خو د دوي په خمير کښې دا اخښلې شوې دي چې هر وخت خوشحاله ووسي او ښکاري. بل د دوي د کسب اوليے ضرورت او حاجت هم دا دے. بلکې دوي ته د خپلو مشرانو اوليے سبق دا وي چې هر چا سره بڼۀ جي جان ساتي او په خوشحالي. خدا ورته هر وخت لاس په نامه ولږ اوسي. د کلي په سطح د کلي ټولې کورنۍ د دوي نايکان (مالکان) وي او دوي يې کسب کړ. نو ځکه يې هر چا سره پېژندگلو او راشه درشه وي. دوي د خپل کار کسب له کبله او ځنې وخت د شۀ مجبورۍ ، حاجت او ضرورت له کبله هم هر چا ته په هر وخت خدا خوشحالي او په سلامۍ ورمخامخ کېږي او مېلاوېږي.

د دې بحث نه دا مطلب څرگند شو چې د کلي د ډم يا د ډم ذات دا عادت او مجبوري وي چې هغه د کلي هر غړي سره بڼه په خندا او خوشحالي مېلاوېږي. ځکه چې د هغوي کار کسب داسې دے چې دا د هغه مجبوري او حاجت دے. نه هغوي خپل کار کسب پرېښودے شي او نه د جاسره دښمني او ترنگني کولے او پالے شي.

مشرانو داسې د ډمانو دا خوشحاله طبيعت او د هر جاسره خندا په دې متل کښې ستاښلي دي او مطلب يې دا دے چې داسې څوک په نه څه خبره يا په هره خبره هر وخت په هر ځائے کښې او هر چاته خاندني، يا په هر محفل او مجلس کښې د هر چا خوشامندگري او چمچه کړي کوي او هر چا ته ځان خوا خواته کوي، يا په خندا او خوشامندگري ځان مخمخه کوي. نو داسې خوشامندگر او چمچي غړي ته خلق دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د ډم د ذاته يې هر چا ته خاندې".

د ډيوې د کوني لاندې تياره وي

پخوا په زمانه کښې چې کله بجلي يعني د بجلي رڼا نه وه، نو خلقو به د رڼا دپاره ډيوې بلولې. دا ډيوې به کولانو د خاورو (ټېکرو) نه جوړولې. په دې کښې به د شريشو ټېل بلولے شول. د مالوجو باتي يا لامبه به په ټېلو کښې پرته وه او يو سر به يې د ډيوې په رسوري کښې بهر راايسټلے وؤ. او هغې ته به يې اور ورته کړے وؤ. داسې به ډيوه بلېدلے او رڼا به ترېنه خورېدلے. څه زمانه پس ترقي وشوه او د ډيوې نه لانتېن جوړ شو. په لانتېن کښې به د خاورو ټېل بلولے شول. د لانتېن رڼا به د ډيوې نه تېزه او زياته وه. د دې سره سره د رڼا دپاره موم باتي (شمعې) هم جوړې شوې. بيا څه موده پس زمانې ترقي وکړه او يو نوے قوت (بجلي) راپېدا (ايجاد) شوه. او داسې د بجلي له کبله نن سبا په هر لوري رڼاگانې خورېږي. نن ډيوه صرف په نوم پاتې ده. او جرته خال خال په مزارونو د جمعي په شپه بلولے شي.

هسې خو متل د ډيوې په نوم تړلے او جوړ شولے دے. ځکه چې په هغه زمانه کښې د رڼا خورېدلو ذريعه، يا الهه صرف ډيوه وه. خو که پام او فکر وکړے شي نو د هر هغه شي لاندې تياره وي کوم چې رڼا خوروي. يعني د هغه شي په ويخ يا په موند کښې تياره وي. او د ډيوې دا ويخ (کونه) او تياره مشرانو به دې متل کښې ستاښلي او مشهوره کړې ده. مطلب ترېنه دا دے چې کڼې ډيوه خو خپله هر خوا تر لرې پورې رڼا خوروي. خو لاندې ورسره خوا کښې تياره هم وي. نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. جرته چې څوک داسې په څه ورک او يې درکه شي پسې تر لرې لرې پورې لټون کوي او گرځي. خو چې کله ورته هغه شے د محنت او بسيار کړاؤ نه پس ډېر نژدې به خپل ځائے او يا په خپل سامان کښې مېلاؤ شي. نو په داسې وخت او حالاتو کښې دا متل وړاندې کيږي. او بيا داسې وئېلے شي چې: "د ډيوې د کوني لاندې تياره وي". په اردو کښې هم په دې توکو (الفاظو) کښې د دې مطلب دپاره داسې وئېلے شي چې: "جراغ تلے اندھيرا".

د روغو او د لېونو کلي نه کيږي

کلي کول يوه محاوره ده او معنا، يې دده چې کڼې د خپل دود دستور لاندې غم ښادي کول، تلے راغلے او لېن دېن کول خپلوي، غزبولي او ياري دوستي پالل. په متل کښې بل ذکر د روغو او د لېونو شولے دے. نو روغ خو په غم ښادي. او دود دستور، يعني په کلي کولو پوهيږي. نو هغوي څو خپل دود دستور (کلي) کوي. بل خوا د لېونو نه په متل کښې هغه خلق مراد او مطلب دي کوم چې لېوني خو نه وي خو داسې کم عقل وي چې د دنيا د دود دستور ناخبره وي او يا پرې نه پوهيږي. يعني دماغي مريضان لېوني نه بلکې روغ خلق خو چې په کلي کولو نه پوهيږي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې د روغو يعني (هوشياره) خلقو او د لېونو (کم عقلو) خلقو د يو بل سره لېن دېن او غم ښادي (کلي) نه کيږي. هم دا مطلب هوشيارانو په دې متل کښې څرگنده او مشهور کړے دے. او په داسې موقعو کښې استعمالېږي جرته چې څوک روغ خلق داسې د جاکم عقلو خلقو نه څه کيله شکوه کوي نو هوشياران ورته وايي چې هغه څو کم عقل لېوني دي. هغوي په دې خبرو نه پوهيږي. د داسې لېونو نه څه کيله او څه شکوه. هم دا مطلب ورته په دې متل کښې وړاندې کوي او وايي چې: "د روغو او د لېونو کلي نه کيږي".

دري خميره يې د وخت لگي

دا يو عام منل دے چې معنې ، ی او مطلب يې جدا جدا دي. خمير يا خميره هغه اخښلي اوړو ته وئيل شي. چې د يوې يا نيمې ورځې زاړه وي. او بيا د نورو تازه اوړو سره گډ وډ کړے شي. چې هغه ټول اوړه ورسره خميره شي. دا خميره په اوړو کښې ډېره لږه استعمالېږي. چې په يو خانک اوړو کښې به نيمه پېره خمير گډوله شي. په دې حساب سره چې د جادۍ خميره د وخت لکي نو وايه چې ټول اوړه خو به يې بيا په منونو لکي. او داسې خرجه يا لنکرې خو به جرته غټ خانان او يا لولے نوابان چلولے او سر ته کولے شي. دا د عام بنده د وس او بس خبره نه ده. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گډې ډېر زيات مالداره او يا زيات خرچې کولو والا بنيادم دے. خو اکثر دا منل د طنز په توگه استعمالېږي.

دا منل هوښيارانو د داسې موقعي او حالاتو دپاره جوړ کړے او مشهور کړے دے. جرته چې څوک داسې په مجلس کښې ډېرې اوچتې ډوډې اولي. د غرور او تکبر په نشه کښې داسې ډوب وي چې نور مخلوق په څه کښې نه حسابوي. يعنې ځان ډېر اوچت گڼي او نورو خلقو ته په سپک نظر گوري. کله چې څه خبره کوي نو د تکبر ، غرور او د نشې نه داسې ډکه وي چې د بل جاسپک والے او بې عزتي يې مطلب وي نو د داسې بنده په حلقه مشران د طنز په توگه وايي چې دومره غرور او نشه يې ده لکه چې ډېر غټ خان ، نواب او يا ډېر زيات مالداره وي. او شپه ورځ يې دومره لولے يا غټ لنکر چليږي چې د يو وخت خميره پکښې پوره درې لکي. هم دا مطلب ورته په لنډو توکو په دې منل کښې وړاندې کوي او په طنز کښې داسې وايي چې: "دری خميره يې د وخت لکي".

داسې نشي نشي داسې غي غرور کي
لکه خميره يې داسې درې راوړل شي وينه

د زړو قدر په زرگر وي

دا يو عام منل دے چې معنې ، ی او مطلب يې د الفاظو نه څرگنده دي. سره زر (کولې) داسې شي دے چې قدر يې د هر جا سره وي. خو زرگران چې د زرو پېژندگلو او شناخت زيات او ښه کولے شي. هغوي اصل او نقل ښه پېژني. نو ځکه يې ورسره قدر وقيمت هم زيات وي. داسې که جاته سره زر مېلاؤ شي. او هغه يې پېژندگلو نه شي کولے چې گډې داز دي او که بل څه. نو ځکه يې هغه په قدر او قيمت نه پوهېږي. د دې نه دا خبره ظاهره ښووه چې د يو شي په قيمت څومره څوک پوهه وي ، يا د اصل نقل پېژندگلو کولے شي نو هومره به يې هغه قدر هم زيات وي. يعنې زرگر چې زر پېژني چې دا اصلي او قيمتي شي دے. نو ځکه يې ورسره قدر زيات وي. دا علم او پوهه ، د څه شي پېژندگلو او قدر وقيمت مشرانو په دې منل کښې مشهور کړے او وړاندې کړے دے.

نن سبا دا منل اکثر په داسې موقعو کښې استعمالېږي. جرته چې د دوؤ غرو تر مېنځه د څه شي سودا کيږي او يا کولے شي او اخستونکے د هغه شي قيمت لږ او کم لږه وي يا لږ قيمت ورکوي. نو هغه خرڅونکے ورته وايي چې ته د دې د قيمته څه خبر يې ، يا تاته د دې شي څه پته ده. د دې په قدر او قيمت خو هغه خلق پوهه دي چې څوک يې پېژني. هم دا مطلب ورته په دې منل کښې څرگندوي او داسې وايي چې خان! "د زړو قدر په زرگر وي".

د زړو قدر په زرگر
د څر په حقله د کلال کړه تپوسونه

د زورورو منت د زورورو د زورد زيات وي

دا يو ساده او عام منل دے ، مطلب ترېنه دا دے چې که څوک زورور بنده په چا غريب او بې وسه کس څه زور ظلم وکړي نو هغه وخت هر څومره چې سخت وي خو تېر شي. بل خوا که هغه زورور بنده د غريبو او بې وسه خلقو نه دا هم غواړي چې گډې د هغوي ژوند دې د ده د حکم او مرضي لاندې تېرېږي. يعنې په هر کار او هره خبره کښې د خان صېب او نواب صېب منت زاري کول وي. او د هغه نه اجازت غوښتل يا اخستل وي. که د خان خوښه وي خو ښه ده گڼي مظلوم او غريبانان ورته په منت او زارو ستړي شي او د خان صېب پرې غوږ هم نه گرېږي. بلکې په داسې وخت وهل ټکول ، کښل وېنا او بې عزتي يې جدا زورورتيا وي. په داسې وخت او داسې کارونو سره زورور خپل نفس او شيطان خوشحاله وي. خو د الله پاک حکمونه او حدونه ماتوي. که د يو وخت زور ظلم وي خو سره به صبر او برداشت وکړي. او هغه به پرې تېر شي. خو چې د چا زورور او ظالم منت زاري کول په بې عزتۍ او شرمولو وي او هغه منت زاري

ځائے هم نه نېسي. نو دا ډېر سخت او بد وخت وي. كله كله خو په ريښتوني په پوزه كړيني هم رابښكله شي. د زورورو دا زور او د غريمو مظلومو خلقو دا شرمېدل ، بې عزته كېدل او منت زاري هوبښيارانو په دې مثل كېنې ستاښلي او مشهور كړي دي.

نن سبا دا مثل په داسې حالاتو كېنې استعماليري جرته چې جاته داسې حالات وړپېش شي چې يو بنده د بل جا منت او زارۍ ته مجبوره شي. خو په دې بې زړه اوبه نه څښي چې كې د امنت زاري به قبوله او منظوره شي. بل خوا په منت زارۍ كېنې ورسره د خپلې بې عزتۍ وېره هم وي نو په داسې وخت هغه كس خلقو ته دا مثل وړاندې كوي او داسې وايي چې خداي دې ترېنه وساته خانۀ!" د زورورو منت د زورورو د زوره زيات وي" يا "د زورورو منت د زورورو د زوره گران وي".

د زورورو زور اوبه
د زورورو منت گــرــان د زوره وينه

د سبا مري به سبا ښخوو

دا يو ساده او عام مثل د **دغه** ، ی او مطلب يې جدا جدا دي. د سبا مري نه مطلب د سبا غمونه او د سبا كارونه دي. او د مثل نه مطلب دا شو چې كې د سبا غمونه او فكونه مه كوه. د سبا غمونه سره به سبا گورو. نن پېدار ښه او د نن كار روزگار دې سر ته كړه. هسې نه چې د سبا په غم كېنې درنه نن ورځ هم تش په توره لاره شي. دا حالات او كېفيت په دې مثل كېنې مشرانو د سبق او نصيحت دپاره خلقو ته وړاندې كړي دي. چې د سبا غم مه كوي او د نن كار سبا ته مه پرېږدي يا مه سپاري. دا مثل په داسې حالاتو كېنې استعماليري جرته چې څوك داسې د سبا په غم او فكر كېنې خان له مازغه خوري. د سبا دپاره غمونه فكونه او سوچونه كوي. نو داسې بنده ته مشران دا مثل وړاندې كوي او داسې وايي چې پرېږده يار د سبا په غم كېنې مه مرغا! "د سبا مري به سبا ښخوو".

د سپي لکۍ يې

دا يو عام مثل د **دغه** ، ی او مطلب يې دا دے چې كې څنگه چې د سپي لکۍ كړه ده او نه نېغيري. نو داسې ته هم يې. هوبښياران وايي چې د سپي لکۍ اكثر كړه وي. او كه ډېره خواري ورسره وکړه شي خو نېغه به نشي. كه په څۀ قالب او نجه كېنې ډېره موده هم كېښودے شي نو هم نېغه به نه شي. هم هغسې كړه به وي. د سپي د لکۍ مثال هوبښيارانو د داسې بنيادم سره وکړے دے. څوك چې داسې وران كاره او بدعمله وي ، يا په بدو لرو سر وي. كه څوك ورته ډېر هم نصيحت كوي يا ورته زورنه ، وېناگاني او غصه وكړي. خو بيا هم په هغه څۀ اثر نه كوي. په نېغه لاره نه راگرځي. بلكې هغسې په بدو او كړو لرو سر وي. نو هوبښياران وايي چې دے هم لكه د سپي د لکۍ كور دے ، نه نېغيري. بلكې چې څنگه بدخوبه يا بدمعاش دے هم داسې به كور (بدمعاش) وي او كور به پاتې شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل مشهور كړے دے. او هم د داسې كړو او بدو خلقو په حقله يې استعمالوي او ورته داسې وايي چې: "د سپي لکۍ يې". د دې مطلب دپاره په اردو ژبه كېنې هم په دې الفاظو داسې وئيلے شي چې "كے کی د م".

د سترو ځائے شهباز گره ده

تېصه:

شهباز گره د مردان نه نمر ختيز اړخ ته څۀ تخيينا = اته نهه ميله پېرته د لوئے سرک (مردان صوابی روه) غاړه ا - باده ده. د شهباز گرهې نه مخ په نمر خانه صوابی ته سرک تلے د لویو بل سرک مخ په قطب رستم ، بونېر او تر سواته پوري رسېدلے دے. داسې شهباز گره د درېو خاصو علاقاو يعني مردان ، صوابی د بونېر او سوات تر مېنځه پرته ده. پخوا په زمانه كېنې كله چې لاری موټري نه وې نو زياتو خلقو په پياده په قافلو كېنې مزلې كولې. د هرې علاقې نه چې به قافلي راتلې نو په شهباز گره كېنې به يې دمه كوله. د مردان نه سوات ، بونېر او يا صوابی ته چې به څوك تلل ، د سوات بونېر نه كه به څوك راتلل او يا كه د صوابی د غاړې نه به څوك تلل راتلل نو خامخا به يې په شهباز گره دمه كولې غالباً = چې قافلو به نېمه لاره وهوله نو شهباز گرهې ته به رارسېدلے وو. خلق به ستري هم وو او په شهباز گره كېنې به ورته د استوگنې ځائے او د خوراك څښاك سامان او څيزونه هم مېلاوېدل. نو دلته به يې څكه دمه كوله. د دې حالاتو

له کبله د هغه وخت مشرانو دا منل مشهور کړو، او نن سبا دا منل په داسې موقعو کېني استعمالېږي چرته چې د جا کور په داسې مرکز يا لاره کېني اباد وي چې د هغه ځائ نه گېرچاپېره علائقو او کلو ته تگ راتگ کېږي، او کله چې په دغه لاره يا مرکز د خپلو خپلوانو او عزيزانو تگ راتگ وي، او هم په دغه کور کېني دمه کوي، يا په دغه خلقو دعا سلام کوي او تېرېږي نو لازمي ده چې څه اوبه جيلم په هم کوي، ځکه په داسې وخت او حالاتو کېني د کور مالک اخر دې خبرې ته مجبوره شي او داسې وايي چې: "شهباز کره مو ترېنه جوړه کړې ده،" د سترو ځائ شهباز کره ده."

شهباز کره هـ يـ تـ هـ کـ هـ دـ يـ تـ گـ شـ و
پـ هـ سـ تـ رـ و و ا يـ هـ مـ يـ د و ر ا يـ هـ سـ ل ا مـ و نـ هـ

د سحر په بانگ کېني مي نوې تپه واورېده

تېصه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کېني يو ساده سره وؤ، مونځ اودس به يې ډېر کم کوز کولو، او د سحر مونځ خو يې چرته به ژوند کېني نه وؤ کړه، يو ورځ چرته د سحر د بانگ په وخت راويښ شوې وؤ، نو د سحر بانگ يې واورېدو، د سحر په بانگ کېني د نورو عامو بانگونو نه يوه کلمه زياته ده، دې غږي چې کله هغه کلمه واورېده نو ډېر حېرانه شو، سحر وختي د کوره راوتو او چې څوک به يې ليدل نو هغه به يې خبروو چې نن مي د سحر په بانگ کېني نوې تپه واورېده، خلق چې کله د ده په مطلب پوهه شول نو بيا يې د دې پوهه کړو چې ساده سر په په بانگ کېني تپه نه وي، دا خو د پخوانو د بانگ يوه حصه او کلمه ده، او داسې د هغه وخت نه دا خبره په منل مشهوره شوه.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کېني استعمالېږي چرته چې څوک څه ناشنا او د حېرانتيا څه خبره واورې، يا څه داسې کار وويي چې هغه ته ناشنا معلومېږي، نو په داسې وخت هغه دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار دا څو لکه چې، "د سحر په بانگ کېني نوې تپه وي."

د سـ حـ ر و خـ ت وؤ لېو نـ هـ
پـ هـ نـ و ي طـ ر ز د م ، لـ يـ هـ ا ن و و ب ا ن گ و نـ هـ

د څربو غوښو ښوروا هم خوړه وي

غوښه يا غوښې خوراک خون سبا د غريبو د وس خبره نه ده، غټ غټ خانان او نوابان يې خوړه شي، گڼې د عامو خلقو د وس او بس نه وتلې خبره ده، غوښه څر به يعني ترو تازه او ښه ښکلي هم وي او رېښه يعني تپه تپه، گمژوري جيجري او هډوکي هم، خو چې څر به او ښائسته غوښه وي نو هغه خلق خوښوي، ځکه چې داسې ترو تازه څر به او ښائسته غوښه خوړه يعني په خوند او مزه پوره وي، نو لازمي ده چې د داسې غوښو ښوروا به هم خوړه وي، بل خوا تپه تپه او جيجره غوښه نه خپله خوړه او مزه ناکه وي او نه يې ښوروا د خوند او د مزې وي، ځکه يې خلق نه خوښوي.

د غوښو دا خوړب والې خوند رنگ او خوړوالې مشرانو په دې منل کېني ستايلې دے، او مطلب ترېنه دا دے چې څوک داسې مالداره سامی او مخاوريز بنده وي نو د هغه مثال لکه د څربو غوښو وي، د هغه خبرې، کره وړه او د هغه کارونه هر چا ته ښه (خواره) وي، د هغه خبر ښېکړه څه چې د هغه بد هم په خلقو خواره لکي، او نن سبا دا منل مشران په داسې حالاتو کېني استعمالوي، چرته چې څوک داسې د مالداره بنده يا مالداره کورنۍ په څه معمولي خبره يا په څه لږ کار هم د هغوي صفتونه کوي، يا د هغوي بد هم په ښه حسابوي، يا يې په لږ شي ډېر خوشحاليږي، نو په داسې وخت مشران وايي چې اهو! "د څربو غوښو ښوروا هم خوړه وي."

د سر دپاسه سر وي

دا د هوښيارانو د ازمېښتونو او تجربو نه نحوې شوي يو قول دے. چې د منل په توگه هم استعمالېږي. په دې قول کښې هوښيارانو هغه حالات په گوته کړي دي کوم چې زمونږ په امروزه ژوند کښې ليدے او کتے شي. دې دنيا کښې ډېر خلق داسې شته چې هغوي ځان ته څه وايي. يعنې خپل ځان ډېر اوجت او د نور مخلوق نه خپل حبثيت او مقام جدا او غوره گڼي. د هغوي په ذهن او زړه کښې دا وي چې گڼي که يم نورۍ يم. دا نور خلق زما نه لاندې او کمزوري يا نېچ دي. داسې خلق د ژوند په هره لاره کښې ليدے او کتے شي. که د سرکار کور دے ، سياست ، تعليم ، د علاقې ، کلي او که د چم کاوند په نيز وکتے شي نو هر ځائے داسې خلق موجود وي. چې په دې مرض کښې مريضان دي. تر دې چې عالمان او موليان صاحبان هم د چا نه کم نه دي. په دوي کښې هم ډېري علامې داسې شته چې په رښتيا عجيبه علامې دي. د بنيادم دا "که يم خوزۍ يم" والا غرور ، تکبر دا فلسفه او نشه د ماتولو او د سر نه د کوزولو دپاره هوښيارانو دا مثل مشهور کړے دے او مطلب ترېنه دا دے چې بنيادم ډېر کمزورے او عاجزه شے دے. که څوک ډېر هم لوئے عالم جوړ شي خو دا ډېره لويه دنيا ده بل به څوک د دۍ دپاسه موجود وي. داسې که څوک ډېر غټ او مضبوط پهلوان وي خو د هغه دپاسه څوک داسې راشي چې په مقابلې کښې يې راوغورځوي داسې د ژوند په هر اړخ کښې څوک داسې دعوی . نه شي لرلے چې گڼي په دې لړ کښې که دے نو بس دا يو دے. دا مثل د کافي کرښه ده. حقيقت دا دے چې په دنيا کښې داسې سر نه دے پاتې شوي چې د هغه دپاسه سر نه وي راغلې. نن سبا هم د داسې مغروره او نشه مارو خلقو په حلقه استعمالېږي. جرته چې څوک ډېر په نشه او غرور کښې وي. نه په چا ترې او نه پرانيزي. بس په خپل غرور او تکبر کښې مست وي. نو مشران ورته داسې وايي چې هلکه دومره غرور مه کوه ، د غرور سر مدام لاندې وي. ځکه چې. "د سر دپاسه سر وي".

د غـرـور سر سر شـي اـخـي لـا نـدـي
د سـر دپاسـه الله سر پر پـي د ا کـو نـد ه

د سلو بللو ځائے وي او د يو نابليلي نه وي

دا يو عام او ساده مثل د هغه ، ي او مطلب يې سره يو دي. په بنيادی کښې چې کله څوک مېلمنو ته دعوت ورکړي نو د کور خلق مېلمنو ته د خدمت دپاره نېغ ولاړ وي. د هر کلي او رايه درشنه نه واخلې تر دودۍ خورلو پورې د هر چا دا کوشش وي چې د مېلمنو بڼه خدمت وکړي. چې څوک ترېنه خفه کړ نه شي. اکثر د بنيادی والا کورنۍ د خلقو جدا جدا دوستان او خپل خپلوان راغلي وي. ځکه د هر بنده دا کوشش وي چې د خپلې خپلې ډلې بڼه خدمت وکړي. په داسې موقعو يعنې بنيادو کښې په سوونو خلق بيلے شي. او خدمت يې کولے شي. خو که دغه مېلمان ته يو داسې نابليل بنده ورغلو د هغه نه ه ، هسي هر کله وي ، نه هغه شان خدمت او نه تېوس. او نه ورته څوک د عزت په سترگه گوري. بلکې د هر چا سترگې ورته په تندې کښې او نيتونه خراب وي. مطلب دا شو چې داسې په بنيادو او خبراتونو کښې که سل کسه وبللے شي نو د هغوي قدر عزت او بڼه خيال خاطر کولے او ساتلے شي. خو که يو نابليل راغے نو د هغه نه هغه شان خدمت وي او نه هغه رنگ قدر عزت ، بلکې د هر چا د سترگو اژغ وي. او په زړه يې نه ځايږي. د بللي او نابليلي دا تفاوت ، يعنې قدر عزت او بې عزتي مشرانو په دې مثل کښې ستايلې دي. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼي قدر په خپل لاس کښې دے. که څوک دې په قدر عزت او درناوي سره بلي نو بڼه ، گڼي نابليل د چا تالي ته مه وردانکه.

نن سبا دا مثل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې څوک نابليل د بل په تالي کښې وردانگي او بيا عزت ترېنه هم غواړي ، يا ترېنه څه گيله شکوه کوي. نو داسې بنده ته مشران دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه په خپل کور بڼه دروند خوږ کښينه ، نابليل د چا تالي ته مه وردانکه ځکه چې. "د سلو بللو ځائے وي خو د يو نابليلي نه وي".

د سـلـو سـلـو پـنـدـي دې بـه ځـائے شـي
اژغـے د سـلـو سـلـو تـرگـو نـا بـلـلـي سـلـو سـلـو بـه

د سپره خو پخيري — يا — دنيا خو ډانگه ده

دا يو عام مثل د **دغه** ، **ی** او مطلب يې جدا جدا **دغه** ، **ی** يې خو دا جوړېږي چې گڼې د سپر اوړو نه شو ډوډۍ پخيري او دا سوال چې څوک د چا نه وکړي نو هغه ورته د مزاح او توقي په توگه وايي چې شو ترېنه پخوې ، نو پخيري ، يا داسې څوک تپوس وکړي چې دنيا شو ډانگه ده، نو هم ورته په توفه کښې داسې وئيلې شي چې ډانگ ډانگ بويه، يعنې ډانگ لولې هم کېدې شي او ورکې هم، خو مطلب يې د دې معني نه جدا دے. او هغه دا چې داسې څوک په څه کار روزگار کښې د څه ازموښت او امتحان نه تېر شي نو هله هغه ته د هغه کار روزگار يا د ذمه واری پته ولگي او پوهه شي. يعنې هغه ته د دنيا د کار روزگار پته ولگي، چې دنيا او د دنيا کار روزگار او ذمه واري څه بلې دے. او دا روزگار يعنې دود دستور او کلي څنگه کولې شي او څنگه شلې شي. هم دا مطلب مشرانو په دې مثل کښې څرگنده کړې او مشهور کړې دے.

دا مثل په داسې حالاتو او د داسې بنده په حقله استعمالېږي چرته چې څوک د غېر ذمه واری او بې پروايۍ ژوند کوي. او چې کله وړاندې خپله د ذمه واری بوج راشي. د گڼې وتې او د روزگار لپاره پرېشانه او سرگردانه شي نو هغه ته هوښياران دا مثل وړاندې کوي. او داسې وايي چې: "پچو اوس به درته پته ولگي چې" د سپره خو پخيري" يا "دنيا شو ډانگه ده".

کــه څــان خــبر رول پــه مــطــلــب غــواړي
د ســپــر اوړو نــه د ډوډو وکــره پوښــتنه

د سپره پرې پارسنگ دروند شو

سپر د پخوا زمانې د وزن تللو او معلومولو يوه پېمانه وه، څلوېښت سپره به يو من وؤ، څلور سپره به يوه درۍ وه، په يو سپر کښې به څلور پاوه وؤ، او په يو پاؤ کښې څلور جټاکي وې. په يوه جټاکۍ کښې به پنځه تولې وې او په يوه توله کښې به دولس سرسايې وې. هغه زمانه کښې به د وزن تللو دپاره د ډنډې والاته استعمالېدله، يعنې د لړکي ډنډې ته به دواړو غاړو ته په پړو باندې د تلې جابري تړلې وؤ. يو خو به د جوړښت له کبله دا دواړه جابري په وزن کښې يو برابر نه وو او بل به د تړلو پړو د وزن له کبله د تلې دواړه غاړې په وزن برابر نه وې. د تلې د وزن برابرولو دپاره به خلکو د تلې سپکې غاړې ته څه زياتي وزن (وروکې شان کانه) تړلو او يا کېښودلو، يعنې په دې به يې د دواړو غاړو يا دواړو جابرو وزن برابرولو، دې زياتي وزن ته پارسنگ وئيلې شي. په مثل کښې د سپر او پارسنگ نه مطلب زياتي وزن او يا زياتي خرجه ده. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې په څه شي باندې د اصل زر ، يا د اصل وزن نه خرجه زياته وشوه ، يا خرجه پرې زياته راغله، هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل مشهور کړې دے.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې د تلې په يوه غاړه کښې څه اصل زر (سپر) کېښودلې شي او په بله غاړه کښې ورپسې شوي خرجه (پارسنگ) واچولې شي. او د اصل زر (سپر) نه ورپسې خرجه (پارسنگ) دروند شي. مطلب دا چې چرته داسې د لږو پيسو کار وي او هغې باندې خرجه زياته راشي يا په څه کار کښې فائده لږه وي. تاوان ، محنت او کړاؤ ورپسې زيات وشي ، يا د لږ وخت کار وي خو هغې پسې هم محنت او وخت زيات ولگي نو مشران وايي چې دا داسې شوه لکه چې د سپره پرې پارسنگ دروند شي. او چرته چې داسې حالات جوړ شي يا جاته ورپېښ شي نو هغوي دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د سپره يې پارسنگ دروند شو" ، يا "د اوړو نه پرې بونړه زيات شو".

د شادو زخم ترېنه جوړ شو

تېبصه:

د شادوگانو دا عادت وي چې د يو بل سر او ملا کښې لاسونه او کوټې وهي. لکه چې د کور مېرمنې يوې بلې له او يا ماشومانو له په سر کښې سپکې گوري. داسې د شادوگانو عادت وي چې دوي ارو مرو يو بل له سرونه او ملاکانې گروي. د دې مثل په حقله داسې يوه تېبصه مشهوره ده. وايي چې پخوا به يو ځنکل کښې د يو شادوگي ملا زخمي شوې وه. شادوگانو ورله هغه په گرولو بڼه زخمي کړه. چې زخم ه هيله لږ بڼه شو او څه له به يې ورکړه نو بيا به نورو شادوگانو په گرولو زخم تازه کړو. او داسې په د شادو زخم د بڼه کېدو په ځانۍ بڼه

زخمي شو. مشرانو د شادوگانو هم دا حالات او عادات په دې منل کيښي څرگنده کړي او مشهور کړي دي. او مطلب يې دا دے چې که داسې د جاکه زخم وي او هغه يې په گرولو خراب کړي ، يا د موسم او حالاتو له کبله خراب شي ، يا په ډېرو خبرو او پام گرځولو يعني هر جاته خپل زخم بښايي او ژړا فرياد کوي ، يا د جاکه داسې څه مسئله او شخړه وي چې هغه د رقيبانو او اغيارو په لمسون او کوتو وهلو نه حل کيږي او نه رغیږي. بلکې لازياتيري يا وړانيزي. نو په داسې حالاتو کيښي او داسې بنده ته مشران وايي چې هلکه ستا دا زخم خو نه بښه کيږي ، يا ستا دا شخړه خو نه حل کيږي. بلکې لا نور خرابيزي او زياتيزي. نو دا مطلب ورته داسې څرگندوي او وايي چې: "د شادو زخم ترېنه جوړ شو."

د شوم او سخي يود برخه وي

دا يو عام او ساده منل ديجي معنی ، ی او مطلب يې د الفاظو نه څرگنده دي. سخي هغه غړي ته وئيلې شي چې څوک بڼه په ازاد مټ خبر خبرات ورکوي. په خپلو پردو يې خرچې کوي. بڼه مېلمه دوست وي د ضرورت او حاجت په وخت هر چا له لاس ورکوي ، مدد او مرسته ورسره کوي. بل خوا شوم هغه چا ته وئيلې شي چې ډېر په تنگ زړه او په حساب کتاب سره خرچې کوي. په ځان سختنه او تکليف تېروي خو د پېسې سر نه څوگوي. که چرته د سلو روپو کار وي نو هلته کوشش کوي چې په شلو روپو کار وباسي. شپه او ورځ په دې فکرونو او سوچونو کيښي وي چې د څه نه څه بخت وکړي. او څه مال دولت راجمع کړي. خو هوښياران وايي چې د فطرت او د الله پاک د قدرت دا فيصلې وي چې د کال په اخره کيښي د شوم او د سخي برخه برابر شي. يعني يو خوا سخي بنيادم ټول کال بڼه ډېرې خرچې کوي ، خبراتونه او ذکواتونه ورکوي ، د غريبو ، ضرورتمندو او حاجتمندو ضرورتونه پوره کوايږي خوا شوم بنده ټول کال په دې ډول زول تېر کړي. نه په ځان ، نه په کور او نه غريبو څه خبر خبرات کوي او نه د چا په بڼه راځي. ټول کال د جمعې او بخت په سوچونو او فکرونو کيښي تېر کړي. خو د کال په اخره کيښي ورته الله پاک څه داسې حادثه ، مسئله ، څه شخړه او يا څه داسې کار ورپېښ کړي چې د ټول کال هغه بخت يې په يو وار او يو ځای خرجه شي. او يا ترېنه په څه داسې لار ، يا کار کيښي خرجه شي چې بيا ورپېسې د اريمانه لاسونه او گوټي مروړي خو څه کول نه شي. مطلب دا چې د کال ټوله خوارۍ يې اوږه يوسي. هم دا حالات او مطلب هوښيارانو په دې منل کيښي مشهور کړي او وړاندې کړي دي.

نن سبا هم په داسې حالاتو کيښي استعماليزي چرته چې داسې څوک شوم بنيادم وي او د هغه نه څه د شومنيا او کنجوسۍ لار گصدا . او يا په خطايۍ سره وشي ، يا څوک داسې د څه مجبورۍ له کبله څه شومنيا کوي. نو داسې شوم بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار دومره شومنيا مه کوه هسې هم! "د شوم او د سخي يو برخه وي".

برخه د شوم د سخي يـ شـ و شـ يـ
په يـ و ځـ ائـ نه شـ يـ د سـ تـ و ان شـ پيلي کار ونـ هـ

د ښوروا نه مرور او غوښه مې په خ ، له

د دې منل نه مطلب دا دے چې کي غوښه مې خوښه ده. نو هغه خورم او ښوروا مې نه ده خوښه ، نو ځکه ترېنه مرور يم. يعني غوښه خورم او ښوروا نه خورم. مطلب دا چې کي کوم شے مې خوښ وي. نو هغه به خورم او چې څه مې خوښ نه وي نو د هغې نه به ځان مرور کړم. د دې معنو تر لاندې مطلب دا شو چې څوک داسې د چا په څه کار کيښي يا په خبره کيښي د خپل مطلب ، غرض ، خوښې او د فائدي کار ، څه شے او يا خبره واخلي او نور پرېږدي. يعني د خپلې فائدي حصه يا د خپل مطلب او غرض کار او خبره ومني او خپله کړي. او نور کار يا نوره حصه باندې ځان ناغرضه يا ناخبره کړي ، يا په هغه وخت ځان خفه او مرور کړي. نو په داسې وخت هغه بنده ته خلق وايي چې بڼه يار چې ستا د خوښې او فائدي کار وؤ نو بڼه په شوق لکيا وې او چې ستا غرض او مطلب پوره شو نو اوس پهاڼي جوړوي. کله ځان خفه کوي او کله مرور. هم دا مطلب ورته خلق په دې منل کيښي وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د ښوروا نه مرور او غوښه مې په خ ، له" په اردو ژبه کيښي هم داسې يو منل مشهور دے چې مطلب يې د دې منل سره تړون خوري. هغه داسې وئيلې شي چې: "ميثا ميثا هپ هپ اور کڑوا کڑوا تو تو".

د عمر روژه ود په غ ، لوماته شوه

دا يو عام منل دے او مطلب يې دا دے چې کڼې د چا د خه کار کولو نه يا د خه خبرې نه پرېهز وي. يعنې په ځان يې د خه بد او ناروا کارونو او يا د خه لغرو او فحش خبرو نه پابندي اېښودې وي. چې کڼې دا کار او دا خبرې به نه کوم. او يا يې ټول عمر لکه د روژغوندي په تقوى ، او پرېهز کڼې تېر کړي وي. يعنې لکه د ملا بهادر په شان ټول عمر په اودس کڼې گرځېدلى وي. خو په اخر کڼې ترېنه خه داسې غلطې وشي يا يې لاس پېنه خطا ټولېلوڅه د گناه کار وشي ، يا يې د خه ، لې نه خه غلطه خبره او کنځل وېنا وڅېزي. نو هوښياران وايي چې دا داسې شوه لکه چې روژه څوک په حرامو او مردارو څيزونو ماته کړي. هم د دې مطلب لپاره مشرانو دا منل مشهور کړه دے.

نن سبا دا منل په داسې موقعو او حالاتو کڼې استعمالېږي. چرته چې څوک په خپله گناه ، خه غلط کار او يا خبرې باندې ، يعنې په خپلو کړو ستومانو ، شرمندو او ملامتنو وي. نو د خپلې ملامتيا ، خطا ، پر تيا او د گناه منلو اقرار په دې منل کڼې کوي او داسې وايي چې يادا "عمر روژه مې ماته کړه او هغه هم په غه ، لومو" ، يا ورته نور خلق د زورنې او پېغور په توگه دا منل وړاندې کوي او داسې وايي: "د عمر روژه دې په غه ، لوماته کړه".

ديغ په لاس کڼې هسې ته ، وک لوئې ښکاري

دا يو عام او ساده منل ده. وک معنه ، ى خو په اصل کڼې د جوارو د ډوډۍ ټوټې يا ټکړې ته وايي. خو په عامه ژبه کڼې ته ، وک د هرې ډوډۍ ټکړې ته وئېل شېطلم د منل دا دے چې که غريب بنده ته چرته يو ته ، وک ډوډۍ مېلاو شي او اکثر چې هغه وک د جوارو نه ، کړک وځو بيا هم نورو خلقو ته هغه ته ، وک لوئې ښکاري. هم داسې اول خو چا غريب سره خه مال دولت وي نه. او که جرې د چا غريب سره خه پېسه ټکه راشي نو هغه غريب بيا نورو خلقو سترگو کڼې اخستې ولېده هغه ه ، هغه مال يا پېسه ورته لويه بلا (لوئې ته) ، وک (وک) ښکاري. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړه دے. او په داسې حالاتو کڼې استعمالېږي چرته چې داسې څوک غريب سره خلق په سترگو کڼې واخلي او په هغه بحثونه کولې شي نو په داسې وخت هغه غريب سره خپل حال احوال داسې بيانوي او وايي چې يار مونږه خو د پولۍ پرې ته ناست ې ، و. دا خو هسې خلقو ته "وک" غريب په لاس کڼې ته ، وک لوئې ښکاري".

دنيـــــــــــــــــا غريـــــــــــــــــب تـــــــــــــــــه کـــــــــــــــــه نـــــــــــــــــه شـــــــــــــــــي
په لاس کڼې ته ، وک د غريـــــــــــــــــب لـــــــــــــــــوئې ښکاري مټيـــــــــــــــــه

د غل په ريره کڼې خس وي

قيصه:

دا ډېر مشهور منل دے او قيصه يې هم ښه مشهوره او عامو خلقو ته ښه معلومه ده. وايي چې پخوا په زمانه کڼې درې غړي د غلا په مقدمه کڼې گېر شول. دوي چې کله قاضي صېب ته ورمخکڼې شول نو قاضي ترېنه تېوسونه کول چې غلا چا کړې ده. درې واړه د غلا نه انکاري وو. د درېواړو يو ځواب وو. چې مونږه نه يو خبر چا به کړي وي. هغه قاضي ډېر هوښيار او پوهه ښيادام وو. هغه ورته وئېل که جرې تاسو رښتيا نه وايي نو هم ماته پنه ولکېده چې غلا چا کړي ده. هغه غلو ترېنه تېوس وکړو چې صېب هغه څنگه. قاضي ورته وئېل چې چا غلا کړي وي نو د هغه په ريره کڼې خس يعنې خسته انځښتي وي. د دې وېنا په اورېدو سره هغه درېو کڼې يو کس زر په خپلې ريرې باندې لاس راښکلو. چې کڼې که خسته پکڼې وي چې صفايې کړي او داسې قاضي صېب د هغه په دې حرکت باندې خپل مراد او مقصد ته ورسېدو او هغه کس يې گېر کړو. چې بيا وروستيو هغه په خپلو کړو داده شو. يعنې د غلا اقرار يې وکړو. او بيا سزاوار په څنډان کڼې بنديوان شو. داسې د قاضي صېب هغه هوښياره خبره يا قول مشرانو د منل په توگه مشهوره کړه.

نن سبا هم که چېرې څوک په غه جوړم يا په غه غلط کار کښې گېر شي نو اکثر د هغه نه هم د تېوس پوښتنې په وخت داسې غه حرکت وشي چې هغه هوښيارانو او قاضيانو (جنانو) ته اشاره جوړه شي. او داسې هغه بنده هم مجرم ، گرم او سز اوار وگرځولې شي. په داسې وخت او داسې خلقو ته دا منل وړاندې کيږي. او داسې وپيلې شي چې: "د غل په پرېه کښې خس وي".

لکه ژړا چې پېژندې شي
داسې د غل په پرېه خس ليدلې نشينه

د کال خواري يې اوبو يوړه

دا يو عام او ساده منل دے. چې په امروزه ژوند کښې زيات استعمالېږي. مطلب يې دا دے چې گڼې د جامحت ، کړاؤ او خواري يې ځايه ، بې فائدي او عبث لږه شي. يعنې داسې که څوک د څه کار دپاره پوره کال بڼه خواري او محنت (بڼه تياره) وکړي. او د کال په اخره کښې د څه حادثې له کبله هغه کار اوڼه شي ، يا د څه مجبوري له کبله نيمگړه پاتې شي يا وران او خراب شي يا څوک ټول کال د چا خدمت او پالنه وکړي. او د هغه محنت ، خدمت او نوکري چاکري څه ځانته اوڼه نيسي ، يا يې مننه او ستاينه نه وي ، يا څوک د څه شي يا د چا سره بڼه خواري او محنت وکړي خو په اخره کښې د هغه شي نه يا د هغه بنيادم نه ورته هيڅ فائده او کنه مېلاؤ نه شي. لنډا دا چې د دې ټولو معنوتر لږدي د منل نه مطلب دا شو چې چرته د چا بنده محنت ، خدمت ، کړاؤ او خواري بې فائدي او عبث لږه شي. نو دا داسې شوه لکه چې د هغه خواري په اوبو لاهو شوه. هم د دې مطلب دپاره هوښيارانو دا منل مشهور کړے دے. او په داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې د جامحت او خواري يې ځايه او عبث لږه شي. نه يې مننه وي او نه مننه. نو په داسې وخت خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د کال خواري يې اوبو يوړه".

د کال خواري يې اوبو يې يوسفزې
لکه هندو چې تش په توره ستره شيننه

د کانگري په ټس کښې لارې بتگرامه

قيصه:

هسې خو د چارسدې ټوله ضلع تر مهمندو ايجنسي پورې د هشتنګر يا هشتنګر په نامه ياديږي. (يعنې د هشتنګر علاقه) ياديږي. خو د چارسدې نه مخ په قطب تر شقدر يا شوقدره پورې علاقه د دواوې په نامه مشهوره ده. وايي چې پخوا زمانه کښې په دې علاقه کښې دوه اويا (۷۲) کلي اباد وو. نو ځکه د دواوې په نامه مشهوره شوه. کښه شي چې نن سبا ورکښې د سلو نه زيات کلي اباد وي. د دې علاقې لوټه سړک د چارسدې نه شروع کيږي او مخ په قطب غاړه تر شوقدره پورې رسېدلې دے. د دې سړک دواړو غاړو ته ډېر کلي اباد دي. په دې کښې بتگرام او کانگره کلي د يو بل سره نژدې نژدې اباد دي. وپيلې شي چې دا د دې علاقې پخواني او زاړه کلي دي. او دا منل هم د دې کلو په حقله مشهور شوه دے. په قيصه کښې داسې وايي چې پخوا په زمانه کښې د غلو يا د ډاکوانو يوې ډلې ته دا خبر رسېدلې وه چې د کانگري کلي هندوانو سره ډېر مال دولت جمع شوه دے. د دې خبر له کبله د ډاکوانو سردار دا فيصله وکړه چې په کانگري ډاکه وغورځوي. په کومه شېبه چې ډاکوان د ډاکې دپاره کانگري ته ورتلل. نو دپاسه ورباندې طوفان او باران شروع شو. د طوفان له کبله د ډاکوانو نه د کانگري لاره خطا شوه او د کانگري په ځانته په بتگرام ورغلې طوفاني باران او تړندۍ له کبله چې د ډاکوانو په لاسو څه ورغلل نو هغه يې په مخه کړل. او د هغه ځايه يې پښې سپکې کړې. په سبا له په ټوله علاقه کښې دا خبر خور شو چې بېګاه په بتگرام ډاکه غورځېدلې وه. او ډاکوانو ډېر مال حال لوټ کړے دے. کله چې دا خبر ډاکوانو ته ورسېدو نو په هغه وخت د ډاکوانو د هغه سردار د خ . لې نه دا خبره وخته چې: د کانگري په ټس کښې لارې بتگرامه. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توګه مشهوره شوه.

نن سبا په داسې حالاتو کېښي استعمالېږي چرته چې داسې يو بنيادم د چا بل چا له امله يا د لاسه په څه تکليف ، غم او مصيبت کېښي گېر شي ، يا ورته څه زيان او تاوان ورسې. يعنې د بل په تېلو کېښي چې څوک وسوزي. نو په داسې وخت او موقع د هغه بنده په حقله مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د کانکري په پس کېښي لږې ټکرامه".

د کانکري هسسي نومي نوم به د نام بشو
د ټنگرام په قسمت ليدک وؤ تکليفون

د کلي اوڅه خو د نرخه مه اوڅه

قيصه:

واڼي چې پخوا په زمانه کېښي يو سري د خپل کلي نه کډه وکړو. او په بل کلي کېښي مېشتنه شې سري يوه لږ وړ خپلو تر بورانو کېښي کوږدن کړې وه. څه موده پس هغه تر بورانو د جېني د واده لپاره تېوس وکړو. دې سري ورباندې د واده څرخ خوراک ډېر زيات کېښودو. هغه خپلوانو يې ډېر نفرت زاري کول چې غريب خلق يې و ډېر زيات راسره مه کوه. خو چې څه دستور وي. هغه به پوره کړو. چې په خوشحالي سره دا کار سر ته شي. خو هغه سري هم خپله خبره نيولې وه. چې دا به پوره کوي نو هله به ډولي وړي. اخري يوه ورځ ورله هغه تر بورانو د کلي نه جرگه راوسته. هغې جرگې والو ورته هم منت زاري کول چې کوره ستا عزيزان دي. او تا ته معلوم خلق دي چې دومره وس طاقت يې نشته. او ته چې څومره څرخ خوراک غواړي نو دا زمونږ د کلي نرخ او دود دستور هم نه دے. هغه سري ورته وېيل چې زه د کلي نه وتل يم. زه اوس د کلي په دود دستور څه کوم. ما له خپل څرخ خوراک پوره پکار دے. نو بيا واده کوي. د جرگې يو مشر ورته وېيل چې خانه! د کلي اوڅه خو د نرخه مه اوڅه. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه. نن سبا دا منل د هر قسمه سوداگانو په وخت او موقعو کېښي استعمالېږي. چرته چې څوک په نرخ کېښي څه لاندې باندې کوي يا د نرخ نه غېره يا سپوا سودا خرڅول غواړي ، يا څوک د دود دستور غم بنادي او عزيزوالي نه خت وباسي. يعنې غم بنادي کول نه غواړي. نو هغه بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه! "د کلي اوڅه خو د نرخه مه اوڅه".

د دود دستور او نرخه مه اوڅه
خبر دے که له کور مهلست دي پاتې شين

د کلي خوار په هندوستان هم خوار وي

قيصه:

هوښياران وايي چې خوار غريب په هر ځائے خوار وي. د دې منل په حقله داسې قيصې مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېښي د پښتونخوا د سيمې نه يو خوار غريب سرے د نېستي له کبله مزدورۍ لپاره هندوستان ته تلے وؤ. دا غريب يې تعليمه او بې هنره ساده باده بنيادم وؤ. د پښتنو سيمه خو هسې هم په تعليم او هنر کېښي وروستو پاتي ده. او بيا هغه زمانه کېښي خو د علم او هنر ډېر زيات کھے وؤ. دا سرے چې کله په ټکرو هندوستان ته ورسېدو نو هلته ورته څه خاص کار روزگار نه مېلاوېښو. دې غريب ډېر کوشش وکړو خو څه نوکري ورته مېلاو نه شوه. اخر د رېل گاډي په يو اده (سټېشن) يې مزدوري دپارې شروع کړه. او هم هلته د پټرۍ په غاړه په يوه جونگره کېښي ډېره شو. د ورځې به يې دپارې مزدوري کوله او شپه به يې په هغه جونگره کېښي تېروله. وايي چې يوه ورځ د هغه يو کلي والا خان چې د سېل دپاره هندوستان ته تلے وؤ. په هغه سټېشن د دې کلي والا سره مېلاو شو. په ليندو دواړه ډېر خوشحاله شو او تر ډېره وخته پورې د يو بل نه کولېدل او زارېدل. دې شته من خان د دې غريب سري نه تېوس پوښتنه کول چې شپې ورځې دې څنگه تېري او څه روزگار کوي. هغه ورته خپلې سترې ستومانه شروع کړې. وېيل يې چې ټوله ورځ په دې سټېشن ټکري خورم ، کله مزدوري وي او کله نا. او په دې جونگره کېښي په غڼو شپې سبا کووم. هغه کلي والا يې د ده په دې حال ډېر زهيره او غمښت شلوه هغه وخت يې دا خبره د خښو لي وخته چې د کلي خوار په هندوستان هم خوار وي. او داسې وايي چې دا وېنا د هغه وخت مشرانو د منل په توگه مشهوره کړه. او مطلب يې دا دے چې کټي خوار په هر ځائے خوار وي.

نن سبا يې هم مشران د دې مطلب دپاره په داسې حالاتو کښې استعمالوي. چرته چې څوک غريب بنده د نېستۍ له کبله بل کلي ته يا بلې علاقې ته يا بل وطن ته هجرت وکړي او حالات يې بيا هم بدل نه شي ، يا نور هم خوار شي نو په داسې وخت که هغه بنيادم خپله نېستې يا حال بيانوي يا نور خلق د هغه په حقله څه خبره کوي. نو د هغه حالات په دې متل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د کلي خوار په هندوستان هم خوار وي".

د کم عقلو د ياري نه هوښياره دښمن ښه وي

قيصه:

د دې متل په حقله ډېره مشهوره قيصې ده. چې زياتو خلقو ته معلومه ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې يو غريب مزدورکار سره ځنګل ته د لرگو وهلو او راوړلو دپاره تلې وؤ. هلته څه کوري چې يو ميلو (ريجه) په (لښک)، ډکۍ کښې انځېږي وؤ. دې سړي هغه ميلو د کرکۍ نه ازاد کړو. د خپل ځادر نه يې ريجه اوسېزله او په ژويل شوې پښه يې ورله گرمه اېږه او پټۍ اوټرله. هغه ميلو ډېر په احسان مندو او خوړو سترگو د دې سړي شکر په ادا کړه. او په ځنګل کښې غېب شو. بيا چې په کله دا سره ځنګل ته لاړو نو هغه ميلو به ورله هم راغی او څه وخت به دواړو په يو ځای تېرولو. کله چې به سړي لرګي پټې کړل نو ميلو به په خپله مخه لاړو او سره به خپل کلي ته. داسې د دوي دوستانه روانه وه. يوه ورځ دا سره په ځنګل کښې لرګو پسې گرځېدو. هغه ميلو هم ورسره وؤ. څه شېبه پس دواړه د يو ونې لاندې کښېناستل. دا سره ستره شوه وؤ نو اوډه شو او ميلو دوست يې سر ته د حفاظت دپاره ناست وؤ. دې دوران کښې يو مخ راغی او د سړي په مخ کښېناستو. دې ميلو به هغه مخ شړلو او هغه مخ به بيا بيا راتلو او د هغه سړي په مخ او سر به کښېناستلو. ميلو د مخ په شړلو دومره تنګ شو چې د مخ د مرګ ډښه او تکل يې وکړو. وايي چې يو ښه غټ کالۍ يې راواخستو او کله چې مخ د سړي په مخ کښېناستو نو ميلو ورله هغه کالۍ راوبغوؤ. مخ خو لاړو والوتو خو د سړي سر درې وړي شو او په ځای مړ شو. د کم عقل دوست د ښېکړې له کبله سره ځای ته ورسېدو. دا قيصه الله زده چې دروغ ده او که رښتيا. خو زما خپل دا خيال دے چې دا يوه فرضي قيصې صرف د سبق او د نصيحت دپاره چا هوښيار بنده جوړه کړې ده. او د انجام يا نتيجه له کبله بيا مشرانو ترېنه متل جوړ کړی او مشهور کړی دے.

دا متل نن سبا د داسې کم عقلو خلقو په حقله ، په خصوصي توګه د داسې دوستانو په حقله استعمالېږي چې د هغوي د کم عقلتيا او بي وقوفتيا له کبله چا دوست ته څه زيان ، نقصان او تاوان ورسې ، يا په څه مصيبت ، تکليف او غم کښې راګرځي. نو په داسې وخت او موقع دا متل وړاندې کيږي او داسې وئېلې شي چې: "د کم عقلو د ياري نه هوښياره دښمن ښه وي". او په ځنې علائقو کښې داسې وئېلې شي چې: "د کم عقلو د ياري نه د هوښيارو دښمني ښه ده".

هوښيار دښمن شـــــــي ترېنه غـــــــوره
د بـــــــي وقوفـــــــه پـــــــه يـــــــاري مـــــــه کـــــــوره نازونه

د کوره په صحرا خوشحاله يې

دا د هوښيارانو يو قول دے. چې د متل په توګه هم مشهور شوه دے. مطلب يې دا دے چې کڼې زړه دې په کور کښې او د کور په کار روزګار کښې نه لکي. او د کور نه بهر په وخت تېرولو ښه خوشحاله يې. اکثر ماشومان هلکان او زلمي د کور نه بهر په خپلو لوبو او لوبو کښې بوخت ښه خوشحاله وي ، يا زلمي زيات وخت د کور نه بهر د بارانو او دوستانو په مجلس کښې په ګډو شپو کښې ښه خوشحاله وي. داسې ماشومانو او زلمو ته اکثر خپل مشران د نصيحت او زورنې په وخت دا متل وړاندې کوي ، يا د هغوي خيال او پام کور او خپل کار روزګار ته د راکځولو دپاره داسې وايي چې هلکه! کور ته دې بالکل شا کړې ده. پر دې خپل کور او کار روزګار ته هم خيال او پام کوه. د کور درسره هيڅ غم نشته بس! "د کوره په صحرا خوشحاله يې".

د کونډې ځويه څه خو بويه

دا يو عام او ساده مثل دے. زمونږه په معاشره کېنې اکثر داسې کونډې مېرمنې ليدے او کڅه شي چې هغوي اکثر د خلقو کره کارونه او خواری مزدوری کوي. خو خپل بچي ډېر په مزو او نازونو ساتي. يعنې داسې کونډې په ځان سختې ، لوړې او ننډې تېروي. خو خپل بچي د هر تکليف او کړاؤ نه بچ ساتي. داسې ماشومان چې کله لوئ شي. نو په دوي کېنې ډېر کم کوز داسې وي چې هغوي ځان وپېژني. خپلې غريبې او لاجارې ته گوري. څوک تعليم حاصل کړي ، څوک نوکړی او مزدوری کوي ، څوک څه کار روزگار روان کړي. د خپل څادره سره پېښې غوزوي او خپله گزاره او کرران کوي. بل خوا په دوي کېنې اکثر داسې هم وي چې هغوي کله لوئ شي او د کار روزگار شي نو هم څه نه کوي. بلکې د تيارې خوند يې اخستې وي او هم هغسې تيارې ته پراته وي. د ماشوموالي هغه نازونو دوي له داسې عادتونه خراب کړي وي چې بيا نه څه روزگار کوي او نه کول غواړي. نه څه تعليم حاصل کړي او نه څه هنر. نه مزدوری ته غاړه نيسي او نه نوکړی. ته. يعنې د دوي په ژوند کېنې د دوي خپله څه کته وټه او حېثيت نه وي. بلکې هم هغسې د بودېگانو محنت او خوارو مزدورو ته ناست وي. هم داسې تيارلکي د کونډې زامن مشرانو په دې مثل کېنې ستاېلي او مشهور کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې خپله هم څه کار روزگار کوه يا خپله هم څه کته وټه کوه ، لره او ساته.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي. څوک چې لکه د کونډې د زوي د تيارې خوند واخلې او خپله يې هر څه ته شا کړې وي. مشران داسې زلمو ته وايي چې هلکه خپله څه تعليم او هنر زده کړه. چې خپل کار روزگار پرې روان کړې. تر کومې به ته د مور پلار يا د وروڼو گڼې ته ناست يې ، يا تر کومې به ته داسې تيارې ته ناست يې. او د نصيحت په توگه ورته دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د کونډې زويه څه خو بويه"

د کونډې زويه څه خو بويه
د غور منگي په شاتې مڼه گرځه مڼه

د کوهي خټه په کوهي لگي

دا يو عام مثل دے. چې په امروزه ژوند کېنې زيات استعمالېږي. پخوا په زمانه کېنې به په کورونو کېنې د اوبو دپاره کوهيان کنستلې شو. نن سبا هم په کلي والو علاقه کېنې په ځنې کورونو کېنې ليدے او کڅه شي. د څښلو او د کور د ضرورت دپاره به اوبه د دې کوهيانو نه راويستلې او استعمالولې شوې. نن سبا خو په اکثره کورونو کېنې د اوبو سرکاري نلکې لگېدلې دي. او يا خلقو خپلې نلکې (بور) کرے او لکولے دے. چې د اوبو ضرورت او حاجت ترېنه پوره کوي. دا کوهيان به ډېر ژور نه وو او اکثر به د خټو او جگړو نه ډک شول نو اوبه به ورکېنې کې شوې بيا به خلقو تشول او صفا کول. په کال کېنې به يې ضرور د کوهي نه يو وارې خټې راويستلې او د اوبو لره او راوونه به يې صفا کول. د کوهي نه چې به کومه خټه راويستلې شوه نو په هغې به د کوهي غاړې مورکې روغولې او سهولې شوې. يعنې د کوهي نه چې کومه خټه راووتې نو هغه دوباره د کوهي په روغولو او ودانولو ولکي. د کوهي او د کوهي د خټو دا حاجت او ضرورت مشرانو په دې مثل کېنې ستاېلي او مشهور کړے دے. مطلب ترېنه دا دے چې جرته داسې په څه کار ، يا روزگار کېنې څه کته ، سود او فائده مېلاو شي. او هغه کته دوباره هم په هغه روزگار کېنې خرجه شي ، يا ولکي نو دا داسې شوه لکه چې د کوهي خټه په کوهي دوباره ولگېده. هم په داسې حالاتو کېنې يې خلق استعمالوي او داسې وايي چې يار! "د کوهي خټه په کوهي لکي".

د گور شپه په کور نه شي

دا د پوهانو او هوبسيارانو قول دے. چې د مثل په توگه هم استعمالېږي. مطلب ترېنه دا دے چې گڼې د مرگ يو وخت مقرر دے. او چې هغه پوره شي نو بيا هغه وخت نه بدلېږي. يعنې چې نېټه پوره شي نو ساتري اوڅېږي. او لږمي ده چې گور ته به کوزېږي. که په نصيب کېنې يې وي نو هله، ځکه چې يو بل مثل دے وټلے شي چې "مرگ حق دے خو کفن کېنې شک دے". يعنې په مرگ خو مر شي خو د جا قسمت کېنې گور کفن وي او د جانه. لنډه دا چې کومه شپه په کور ليکل شوې وي نو هغه په کور کېنې نه شي تېرولے. بلکې

سرې مړ شي او هم هغه شپې له کور ته کوز شي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې د نېټې وخت نه بدلېږي. يعنې د کور شپه به لاژمي کور ته کوزېږي. دويم دا چې داسې هر څه چې په تقدير ليک وي. نو هغه پوره کېږي. يعنې د قسمت ليک د وخت پوره کېدو سره خامخا بنيادم ته ورسيږي او مېلاوېږي. نن سبا يې هم خلق د دې مطلب دپاره په داسې حالاتو کېنې استعمالوي جرته چې د جا اوربشه ناڅاپه پوره شي، يعنې څوک زله روغ رمت چې ناڅاپه په حق ورسي. نو په داسې وخت او موقع خلق وايي چې يار بښه سم دم وو. پته نشته چې ناڅاپه پرې څه وشو. خو د مشرانو هغه خبره رښتيا ده چې: "د کور شپه په کور نه شي".

د گيدړ تر هغې باچايي ده ، تر څو چې نمر نه دے راختلے

د گيدړانو په حقله ډېرې متلې مشهورې دي. او اکثر د گيدړ بزدلي ، کمزورتيا ، خوف او وېره پکښې ستايلې شوې ده. په دې متل کېنې هم د گيدړ د خوف ، وېرې او د بزدلي ذکر شوی دے. او مطلب ترېنه دا دے چې گيدړان د شپې په تياره کېنې راوځي. جرته په چرکانو حملې کړي او جرته په مړ داره باندې خان مور کړي. د شپې په تياره کېنې اکثر د کلي غاړو او لمنو ته راغونډېږي. چغې سورې او روږې وباسي. کله د چا چرک جرگورے تختولے او جرته د گندې بيزې جے مات کړي. په دې متل کېنې د گيدړ دا خوي بيان شوی دے. چې گنې تر څو شپه تياره ده نو تر هغې د گيدړانو باچايي ده. چې په تياره کېنې ښکار پسي گرځي. او که په دې تياره کېنې دوه درېو گيدړانو د جا گډه بيزه ، سڅه کيے او يا خره گېره کړه نو هغه هم ښکار کوي يا ماتوي. خو د دوي دا باچايي تر هغې ده چې تر کومې نمر نه دے راختلے. او چې نمر راوخېږي او رڼا خوره شي. نو بيا څوک گيدړ په سترگو نه وينې. بلکې خپلو غاړونو ته يې ځان رسولے وي. مشرانو د گيدړانو د تورې شپې باچايي د داسې بنيادم سره په مثال تړلي او ورکړي دے. چاته چې داسې د څه لږ وخت دپاره څه واک اختيار مېلاو شي. او هغه بنده د هغې نه فائده وچتوي. خپله باچايي يعنې خپل حکم او زور جلاوي. او خپله من متبيا کوي خو چې د بل په راتلو باندې د هغه دا باچايي ختمېږي نو په داسې وخت داسې بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې خبر دے غم مه کوه يار ، دا به هم تېر شي. "د گيدړ تر هغې باچايي ده چې تر څو نمر نه دے راختلے".

د لت غوايي خاوند قصاب وي

تېصه:

د دې متل په حقله يوه فرضي تېصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېنې يو زميندار دوه غوايان او يو خر ساتلے وو. وايي چې کله موسم پوې يعنې د زمکو د اړولو راغے نو زميندار به سحر په م ، لا بانگ مال قلمه مخکښې کړه. او ټوله ورځ به يې پوې کوله او ماښام به تياره به واپس راتللو. خپله به هم سترے ستومانه وو. او غوايان به يې هم د لادو بادو پر پوني وو. وايي چې يوه شپه دې غوايانو کېنې يو غويي دې خر ته وئېل چې اشنازه خو ډېر سترے شوم. او دا مالک راله دمه نه راکوي. څه چل ول راته اوبښايه چې لږ دمه شم. خر ورته وئېل چې دا خو ډېره اسانه خبره ده. سحر د کار په وخت ځان ناروغه کړه. خپله چې مالک دې پاڅوي نو هم مه پاسه. دې غويي په سبا هم داسې وکړل. سحر غويي نه کيا خوله او نه پاسېدلو. څه لږه شېبه خو ورته مالک صبر وکړو او بيا يې د پاسولو ډېر کوششونه وکړل. خو غويي د ځايه رپ نه وهلو. اخر د کار ناوخته کېدو نو زميندار غوئے په ځائے پرېښودو. او نور څاروي يې پټي ته په مخه کړل. اول خو زميندار په زړه کېنې کرل رپېل چې د جانه غويي وغواړي. او د خپل غويي سره يې په جف کړي. چې دا پاتې زمکه پرې واړوي. خو بيا يې زړه له دا خيال راغے چې دا خر د غويي سره په جف کړي او په دمه دمه به لکيا وي. نو څه نه څه کار به وشي. او هم داسې خر يې د غويي سره جوت کړو. او ټوله ورځ يې پرې پوې رابښکله. ماښام چې کله واپس راغلل نو خر خو ډېر زيات سترے ستومانه وو. خو د خپله شرمه او ملامنۍ يې غوئې ته حال نه شو وئېلے. خر به زړه کېنې وئېل چې څه ورځ وه تېره شوه. سبا به غوئې خپل کار ته جوت وي. خو غوئې د دمې او د تيار خوراک خوند هيله اوس موندے وو. نو په بله ورځ يې بيا هغه کار وکړو. يعنې د سحر په وخت يې پېنې اوږدې کړې وې ، نه پاسېدو او نه يې څه اراده وه. مالک هم هغه شان خر د غويي سره مخکښې کړو او پوې ته يې جوت کړو. په هغه ورځ خر بښه د لادو بادو پر پوتے وو. کله چې د شپې غويي د خر نه پوښتنه وکړه چې وايه که اشنا. ورځ دې څنگه تېره شوه خر ورته وئېل چې ورځ خو بښه په مزو تېره شوه خو ستا سبا له خبر نشته. هغه غوئې ترېنه پوښتنه وکړه چې څنگه يار. خر ورته وئېل چې نن مې مالک د کاوښدي سره خبرې کولې چې هغه بل غوئې مې ناروغه او لت شوی دے. سبا مې اراده کړې ده چې په قصاب يې ورځرځ کړم. هغه کاوښدي ورته هم وئېل چې

اهوا خان ترې خلاصوه. د لټ غويي خاوند اخر قصاب وي. غويي چې دا قيصه واورېده نو ټوله شپه يې په غڼو تېره شوه. سحر وختي د نورو څاروو نه مخکېنې پاسېدلې وؤ. او ابغ نېغ ولاړ وؤ. مالک چې راغی او غوږې يې روغ رمت وليدو نو ډېر خوشحاله شو. د نورو څاروو سره يې غوږې هم پټې ته بوتلو او هم هغه شان په کار روزگار کينې يې ورځ تېره کړه. داسې څر هم ډېر خوشحاله شو چې د ټوې د کار روزگار او بېگار نه خلاص شو. او وايي چې داسې د هغه وخت نه د څر د چالاکۍ دا فقره يا جمله د منل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا هم په داسې حالاتو کينې استعماليري جرته چې داسې د چا څارو د کار روزگار وواځي نو خلق ورته مشوره ورکوي چې هلکه خان ترې خلاص کړه. د لټ غويي خاوند اخر قصاب وي. او يا جرته داسې څوک بنده چې ډېر لټ او ناراسته وي نو هغه ته هم خلق دا منل د طنز، زورنې، نصيحت او د پېغور په توگه وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د لټ غويي خاوند اخر قصاب وي".

د لوندو به څه لواندۀ شي

دا يو عام منل دے او مطلب يې دا دے چې کټي که جرته څه شے ، يا څوک بنيادم يو ځل په اوبو لوند شي. نو بيا د هغه په اوبو د لېدېدو نوره وېره يا خوف پاتې نه شي. بلکې بيا هغه بنده په ډاډه زړه په اوبو کينې يا په هغه لېدو جامو او حالاتو کينې خپل کار سر ته کوي. مطلب دا چې کټي که څوک د اوبو او يا د لېدېدو له وېرې په څه کار کولو کينې احتياط کوي. خو که يو ځل هغه لوند شو نو بيا هغه وېره او احتياط پرېږدي او بنده ډاډه زړه کار ته لاندي وواځي.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو او موقعو کينې استعماليري. جرته چې څوک په څه کار کولو کينې د څه وېرې او خوف له کبله احتياط کوي او هغه احتياط يې پکار رانشي ، يا جرته يو بنده داسې بې حيا او بې شرمه شي چې ټول حدونه مات کړي او بيا يې په شرم او حيا څه کار نه وي. يعنې څوک دومره زيات بې شرمه او بې غېرته کېدل. چې په شرمېدو به د هغه نوره څه حياء لاره شي. نو داسې خلقو ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د لېدو به څه لېده شي".

چې په هغه حيا وړگه د شوي ياره
بيا د اوبو او د لېدو څه پرېزونه

د لوندو خټو لري اوبۀ بهانه شي

دا يو ساده او عام منل د هغه ، او مطلب يې جدا جدا دي. کله چې څوک د خاورو نه خټه جوړوي يا سازوي نو په وړومبي ځل هغه خاوره بڼې ډېرې اوبۀ غواړي او چې يو ځل خټه جوړه شي نو بيا د هغې د لېدولو دپاره لري اوبۀ هم کافي وي. داسې چې څوک د خټو دېوال جوړ کړي او هغه لا اوج نه وي نو په لږ شان باران هم دږ پرې. او يا راغورځيري. دا لېدې خټې او لري اوبۀ مشرانو په منل کينې د هر هغه شي يا څيز سره په مثال تړلي او ورکړي دي چې هغه ډېر کمزورے وي. او په لږ ه بهانه راغورځيري.

نن سبا دا منل اکثر په داسې حالاتو کينې استعماليري جرته چې يو کمزورے او يا بودا بنده راپرېوځي او څه لاس پېښه يې مات کړه شي ، يا څوک کمزورے سرے چې په معمولي مرض باندې د کټ شي ، يا په مالي نېز څوک ډېر غريب بنده په لږ شان زبان او تاوان سره بالکل لښک او ملنک شي. نو په داسې حالاتو کينې د داسې خلقو په حقله عبدالرحمان بابا څه بنده وېنا کړې ده. وايي چې:

د لېدو خټو و بهانه لري اوبۀ شوي
زوروي رابان دې هومره زور په څه

او لېونے وايي چې:

د لېدو لري بـ ازان بهانه شوي
په يوه وټـ کره بودا کـ د عمـر شـيـنـه

د لوند خور خبرات دے

قصه:

لوند خور د مردان نه قطب طرف ته د تخت برهاني نه پورته د شېر کره او د هاتيانو نه نمر ختيز اړخ ته يو زور ، ډېر لويۍ او مشهور کله دے. پخوا په زمانه کښې د دې علاقې ځاني او خانان ډېر مشهور وو. په دغه خانانو کښې يو خان ډېر ښه او سخي ځوان وو. هغه به اکثر خبراتونه کول. د کلي او د علاقې ټول خلق به يې رابلل. وايي چې يو کال هغه خبرات کړے وو. او د علاقې ټول خلق يې رابللي وو. خوراکه يعني ډوډۍ يې دومره پخه کړې وه چې د خلاصېدو نه وه. آخر کښې خان حکم ورکړو چې په پټو او مېرو وگرځي او خلق ډوډۍ له راولي ، چې څوک پاتې نه شي. کله چې د پټو او مېرو نه زميندار خلق رامات شول نو د ډوډۍ په ځانۍ کښې داسې کټه جوړه شوه چې نه د لاس وينځلو ځانۍ وو او نه چا سره وخت. چې جا ته نه جرته ، څنگه او غۍ مېلاوېدل هغه يې خورل او تختول. بس يو تالان کډه وو. په دغه وخت د يو مشر سړي چې دې تالان ته پام شو. نو وېيل يې چې نه پکښې د پاک پليت پته لکي او نه د بللي او نابللي. د لوند خور خبرات دے او تالان پرې کډ دے. وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا هم په داسې موقعو کښې استعمالېږي جرته چې څوک د جا په خبرات کښې نابللي ورشي او يا ورله په هغه خبرات کښې څه تالان جوړ کړي ، يا داسې څوک د جا فصل تالان ترغه کړي يا ورله په څه نورو څيزونو کښې داسې تالان جوړ کړي چې هر شے يې ختم او تباه برباد شي. يعني د څه شي په تالان او بربادېدو په وخت دا منل وړاندې کيږي. او داسې وېيل شي چې هلکه! د لوند خور خبرات دې ترېنه جوړ کړو "يا" د لوند خور خبرات دے څه؟

پــار پــه تـبــار ه کـښـې ورتـوب کـرو
لکـه خـبر ات يـې د لـونـد خـور مـونـدلې وښـه

د لېوۀ د خ ، لې نه سر ، ور هډوکې هم بس دے

قصه:

د دې منل په حقله يوه فرضي قصې مشهوره ده. وايي چې يوه ورځ په ځنګل کښې يو لېوۀ د څه شي ښکار وکړو. د غوښې خورلو سره يې يو هډوکې هم اوخوړو. هغه هډوکې د لېوۀ په تالو (مړۍ) کښې ونځښتو. او داسې ونځښتو چې نه تېرېدو او نه بهر راوتو. لېوۀ په ځنګل کښې اعلان وکړو که چېرې چا هم زما د مړۍ نه دا هډوکې راويستو نو هغه ته به غټ انعام ورکولے شي. د ځنګل ټولو ځناورو خپلې هسې وکړې خو ټول ناکامه شول. ځکه چې هغه هډوکې په تالو کښې ډېر دننه انځښتے وو. په دې خبره يو ډينګ (اوږد څټ او اوږدې مخوګي والا مارغۍ) هم خبر شو. او د لېوۀ پوښتنې له راغۍ. ډينګ لېوۀ ته وېيل که چېرې د دې مصيبتنه مې خلاص کړي نو ما له به څه راکړي. لېوۀ ورله ځواب ورکړو چې د دې دنيا د ټولو نه لوړ او ښائسته انعام به درکېښک لېوۀ ته وېيل چې خ ، له واژه کړو. لېوۀ ورته خ ، له واژه کړو. ډينګ د لېوۀ په واژه خ ، له کښې خپله اړده مخوګه ورننه اړکړه. څه ښېبه محنت نه پس يې د لېوۀ د خ ، لې نه په وينو سر ، ور هډوکې راويستو. لېوۀ ايله په ارام ساه واخسته. او د ډينګ يې ډېره شکر په ادا کړه. مارغۍ ورته وېيل چې ستا شکر به خو په خپل ځانۍ. خو زما انعام. لېوۀ ورته وېيل چې څه ، د دنيا د ټولو لوړ انعام مې درکړو. چې ستا سر سلامت پاتې شگې زما خ ، لې له چې يو واري د چا سر راغلے دے نو سلامت نه دے پاتې. ډينګ او پېدل نو هغه سر ، ور هډوکې يې په خ ، له کښې اوچت کړو او داسې يې وېيل چې د لېوۀ د خ ، لې نه يو سر ، ور هډوکې هم بس دے. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا دا منل په داسې وخت استعمالېږي جرته چې داسې چا ته د چا شوم او کنجوس بنيادم څه څه لږه شان کټه او فائده مېلاو شي ، يا ورته څه لږ شان مدد او مرسته مېلاو شي. او هغه بنده په هغه لږه فائده او کټه هم خوشحاله او راضي وي. نو په داسې وخت

دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې "نوه" د خ . لې س . وړ هېوکې هم بس دے . " هم د دې مطلب دپاره په اوږدو ژبه کښې داسې يو متل مشهور دے . وايي چې :
" بهانگه جوړ کي لنگوټي مي سپي . "

د مانځه په بهانه ت - ري خوري

قيصه:

د دې متل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده، وايي چې پخوا په زمانه کښې يو زميدار د خټکو هيندوانو باغ کرلے وو. د کلي يو ځوان چې په غلا غلطۍ عادت وو. يوه ورځ د باغ غاړې ته ورپېښ شو. هغه چې په باغ کښې پاڅه خټکي وليدل نو زړه يې ورته ټينگ نه کړے شو. په باغ ورکډ شو او په خټکو شوکولو يې لاس پورې کړو. دې دوران کښې ور باندې د باغ مالک راغے او اواز يې ورباندې وکړو چې هلکه څوک يې او څه کوي. دې غل په ځان زر څادر راخوړ کړو او په پټي کښې کښېناستو. د پټي مالک چې کله ورنږدې شو نو دې هلک ورله اواز ورکړو چې کاکا حاجت (بار) ته ناست يم. دې زميدار ورته وئېل چې خداے دې پوهه کړه په باغ کښې خلق حاجت ته نه کښېښي. د الله پاک کارونه گوره چې په بل کال هغه زميدار د ترو باغ کرلے وو. هم هغه غل بيا په هغه غاړه ور پېښ شو. په ډوله روان وو چې يوه تره يې راوشوگوله. تره تازه او ډېره خوږه وه. دې ځوان له يې ډېر خوند او مزه ورکړه. هم په هغه ځاي کښېناستو او ترو ته يې څادر خوړ کړو. څلور پنځه ترې يې شوکولې وې چې د باغ مالک يې په نظر شو چې د باغ غاړې ته په منډه راروان وو. دې غل په زړه کښې کرل رېښ چې اوس څه بهانه جوړه کړم. اخر هغه ترې يې د څادر لاندې کړې او په څادر مانځه ته اوږېږنو. د باغ مالک چې دا وليدل نو د څادر پلو يې راوړولو. ترې يې ترېنه راويستې او په هغه غل يې راباندې کړې. په وهلو يې ترېنه بڼه د بوسو سڅے جوړ کړو او ورته يې وئېل چې ظالمه د مانځه په بهانه ت - ري خوري. او داسې د هغه وخت نه دا وينا د متل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا دا متل په داسې حالاتو او موقعو کښې استعمالېږي جرته چې څوک ټک بنده يو کار له بل کار بهانه کوي ، يا د غلا پياږېدو د وېرې نه بله بهانه لټوي يا جوړوي ، يا خپله غلا غلطۍ په څه بله بهانه پټوي. نو په داسې وخت هغه ته خلق دا متل وړاندې کوي او وايي چې خان! مانځه په بهانه ت - ري خوري .

د مرغابو بچو ته لامبو ښايي

الله پاک چې څومره مخلوقات پيدا کړې دي. نو د بېل بېل نسل په مطابق هر جا له يې جدا جدا پېداښي صفتونه ورکړي دي. د مرغابو پېداښي صفت د هغوي لامبو ده. د مرغابو بچي پېداښي بڼه اوچت لامبون وي. الله پاک دوي له د پښو پېداښي داسې جوړښت ورکړے دے چې دوي ته په اوبو کښې وسېدل يا لامبو وهل څه کران کار نه وي. لنډه دا چې مرغابۍ په لامبو کښې د نورو مارغانو نه ډېرې پوهه ، مرانې او ماهره وي. په دې وجه دا متل داسې مشهور شوے دے چې گڼې د مرغابو بچي پېداښي د لامبو تکړه او ماهره وي. نو هغوي ته د جل ښودنې ضرورت نشته ، يا هغوي ته د لامبو ښودنه خپله ناپوهي او کم عقلتيا ده.

دا متل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې څوک په يو کار کښې پوهه او ماهره وي. او بل څوک هغه ته په هغه کار يا په بله څه خبره کښې د جل ښودلو کوښش کوي ، يا مشوره ورکوي يعنې چې څوک جا استاد ته د څه هنر ښودنې يا زده کړې او عقل ورکولو کوښش کوي ، يا څوک داسې جا استاد او هوښيار بنده ته په څه خبره کښې دروغ وايي ، يا ورسره څه ټکي توري کوي يا څه دهوکه فرېب ورکوي ، يا ورکول غواړي ، نو په داسې وخت او موقع هغه دروغمن او فرېبز سرې ته خلق دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه ته! " د مرغابو بچو ته لامبو ښايي " يا " د مرغابو بچو له غوږې مے ورکوه " .

گـورې چـې څـان افلاطـون نـے کـړې
د مرغابو بچو . و . تـه مـے ښـايـه چـلونـه

د مرغابو نر يې نه اگي اچوې او نه بانگونه وايي

دا مثل د داسې خلقو دپاره استعمالیږي چرته چې شوک نه د چا په بڼه کېږي پکار راځي او نه په بڼه کېږي. یعنې نه د چا د بڼې وي او نه د بدنې، یا داسې یو بنده چې هغه نه زړ وي او نه ښځه. نو داسې خلقو ته مشران دا مثل وړاندې کوي او داسې وایي چې: "د مرغابو زړې نه اګې اجوي او نه پانگونه وایې".

دا يو ساده مثل دے چې معنی اى او مطلب يې جدا جدا دي. د گرمۍ په موسم کښې مچان ډېر زيات شي. هر ځائى او په هر شي باندې ښېږي. اکثراً د غرمې په وخت يې بنيادمان هم ډېر تنگ کړي وي او خوب ته يې نه پرېږدي. کله يو ځائى او کله په بل ځائى کښېنې پاڅي. چې د سر نه يې ښېږي نو په مخ کښېنې او چې د مخ نه يې ښېږي نو په يوزه درته سور شي د لاسو نه ښېږي ته او د پښو نه لاسو ته ځي راځي. او ښار کوي. کله کله چې د اوډه بنياد په پوزه کښې ورننوخې نو سر په سم په ترنگو سر کړي. اخر چې بنياد ترې نه ډېر تنگ راشي نو بيا يې د مرگ پنا جوړوي. داسې چې کوم مخ اجل اخستې وي نو هغه کله په مخ ، کله په پوزه او کله په لاسو کښېنې او پاڅي. اخر چې د بنياد په داؤ کښې گېږ شي او مر شي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې کڼې د کوم مخ اجل راشي نو که هغه هر ځائى وى خو خامخا د بنياد مخې ته راحضر شي او ژوند يې تمام شي.

نن سبا په داسې حالتو کېښې استعمالېږي چرته چې شوک لکه د مچ ناييل په هر وخت او هر ځائ کېښې حاضر وي. اکثر داسې خلق د خوراک شېبک په وخت لکه د مچ د هر چا په تالي کېښې غوږه وهي يا وهل غواړي. نو د دې عادت له کبله ترېنه خلق پوزې له راغلي وي. يعني ډېر زيات تنگ وي. نو ځکه ورته دامل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د مرگ مچ يې هر ځائ حاضر يې".

په هـ ر محفل کيښي چې حاضري وي
لکه د مري مچ چې اچل اخسته وينه

دا د مشرانو يو عام قول دے چې د مثل په توگه هم مشهور دے: مرور معنی ۱. ی ده، د چا نه خفه او ناراضه، داسې خفکان او مروړتیا اکثر د خه ښي د وېش او يا د خوراک خښاک په وخت کېښي وي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې کښې داسې چې څوک خفه او مرور شي نو بيا په وېش کېښي د هغه دوه برخې وي. يعنې د هغه د رضا کولو او خوشحاليولو دپاره بيا هغه ته د نورو غړو نه زياته او يا دوه دونه برخه ورکولې شي. اکثر ورله وېش والا غړې خپله برخه هم ورکړي چې کښې د دۀ خفکان او مروړتيا ختمه شي او رضا شي. نن سبا هم په داسې حالاتو کېښي استعمالېږي چرته چې څوک په کور يا د يارانو په محفل کېښې داسې خفه او مرور شي چې خۀ خوراک خښاک نه کوي نو په اخره کېښي هغه ته اکثر زياته برخه پاتې شي. بيا ورته خلق د املت وړاندې کوي او داسې وايي چې بڼه يار ، تا دی ته جوړه کړي وه چې زياته واخلي ځکه چې: " د مرور دوه برخي وي ".

www.166freepdfpost.blogspot.com

د م ، لانو گا دے تربنه مه جورود

د دې منل په حقله داسې قيصی مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې يو څو کسه موليان په سفر روان وو. دوي خپلو کښې په دې خبره رضا شول چې سفر په رڼل کادي کښې وکړي. دوي د رڼل سټېشن ته ورغلل ، ټکنونه يې واخستل او د گادي په انتظار کښې کښېناستل. کله چې گادے راځو ، لانډو احترام او عزت له کبله يو بل ته گادي ته د خټلو لاره پرېښودله چې استاد چې مخکښې تاسو. او هغه به بل ته اشاره کوله چې نه چې مخکښې تاسولې چې م . ليمان داسې د مخکښې تاسو او ورومے تاسو په تکرار وو. او يو بل ته يې د خټلو ستونه او خواستونه کول. چې دې دوران کښې د گادي وخت پوره شو او مخ په وړاندې روان شو. ليمان حق حبرانه په ډاگه پاتې شول. او گادے ترېنه لږو. او داسې د هغوت د م . ليمانو هغه حالات هوښيارانو د منل په توگه مشهور کړل.

نن سبا د منل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې څوک د څه کار په وخت (خاص د تادی په کار کښې) يو بل ته وار يا نهمېر پرېږدي. يو بل ته ستونه کوي او يو بل مخکښې کول غواړي. نو مشران ورته د منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلكو!" م . لانډو گادے ترېنه مډ جوړوئ!"

د مور غېږه د ماشوم ورومبې مدرسه وي

مطلب دا شو چې د ماشوم تربيت او کردار کول او جوړول د مور په کردار سره جوړېږي. يعنې چې مور ماشوم ته څه ښايي ، يا يې څنگه تربيت کوي نو ماشوم هغه زده کړه کوي او هغه شان اثر اخلي. يعنې يوه زده کړه خو د سبق د ښودنې نه او د تربيت کولو سره کيږي. او کردار د جادعمل نه د اثر اخستلو نه جوړېږي. يعنې چې يو ښه څه رنگ عمل کوي او بل ترښه اثر اخلي نو بيا هغه ښيادام هم هغه شان عمل کوي يا د کولو هڅه او تکل کوي. مطلب دا شو چې مور ماشوم ته څه ښايي او چې د مور څه کردار او عمل وي نو لږمړي ده چې ماشوم به هم هغه زده کړه کوي. او هم هغه شان عمل به کوي ، او هم د هغې عمل نه به اثر اخلي ، او هغه شان کردار به يې

جوړېږي. او دا قدرتي او فطرتي تربيت ، عمل او اثر هوښيارانو د منل په توگه مشهور کړو. او د نصيحت په توگه يې خلقو ته او په خصوصي توگه مېندو ته د ذمه واري او فراښو وربادولو دپاره وړاندې کوي او داسې وايي چې: "د مور غېږ د ماشوم ورومبي مدرسه وي".

د ميري کور د غمه خالي نه وي

مېرۍ د الله پاک په مخلوقاتو کې يو وړوکه شان مخلوق ده. او داسې وړوکه ده چې روزانه په زرگونو د بنيادمو او د خنورو د پښو لاندې راځي او مري. دې حقله په قرا - ن شريف کېنې هم ذکر راغله ده. د مېرو دا په قسمت کېنې ليک دي. چې دوي د مخلوق د پښو لاندې مري. دا هم د الله پاک يو حکمت او قدرت ده. چې غټو مېرو له د پشکال په موسم کېنې وزي ورکړي. يعنې هغه مخلوق چې په زمکه په پښو گرځي نو د هغوي وزي وشي او بيا په هوا شي. کله چې د پشکال بارانونه شروع شي نو په زرگونو ميري د خپلو سوږو نه راوځي او په هوا کېنې الوځي. داسې په يو وخت چې په زرگونو رانېر شي نو بيا مري هم په زرگونو. څه په هوا کېنې د مرغو خوراک شي څه د جرگ چرکورو او څه د بنيادمو د پښو لاندې شي او مړه شي. يعنې د مېرو په کور کېنې روزانه څوک نا څوک مړه وي او په کور يې غم جوړ وي. ځکه چې په زرگونو د کوره راوځي او په يو ځای يې شمېره مړه کيږي. د مېرو امروزه دا غم او خفکان مشرانو په دې منل کېنې مشهور کړې ده او مطلب ترېنه دا ده چې د ميري په کور کېنې روزانه څوک نا څوک مړه وي نو ځکه يې په کور کېنې هر وخت غم جوړ وي. نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې په زيات غم ، خفکان ، تکليف او کړاو کېنې راگېر شي. يو غم يې لا ختم نه وي چې بل يې په سر وي. يعنې ژوند يې پرله پسې په غم او خفکان کېنې گېر وي. نو هغه بنده خپل حالات او خواره ورځ په دې منل کېنې ژاري ، يا څوک بل بنده د هغه خوار قسمت داسې ژاري او وايي چې: "د ميري کور د غمه خالي نه وي".

د نر زوي ژړا په ځانگو کېنې پېژندې شي

دا يو عام او ساده منل د هغه ، ی او مطلب يې دا دي چې گنې ماشوم د خپلې ژړا او عادتونو نه پېژندې شي. داسې هر يو بنيادم د خپلو خبرو کړو وړو او عادتونو نه پېژندې شي. او د زانگو نه مطلب دا ده چې گنې د اول ځل د حرکت نه. يعنې د ورومبي خبرې نه ، د ورومبي حرکت نه او داسې د څه عمل او ناستې پاستې نه. لکه عبدالرحمان بابا څه ښه وېلي دي:

د هر چا عمل ښکاره په خپل گفتار شي

يعنې د ورومبي خبرې ، د ورومبي حرکت او يا عمل نه د هغه پېژندکلو وشي. چې دا بنده کومې قبيلې والاده. شريف ده او که بدمعاش. دا مطلب مشرانو د ماشوم د ژړا او د زانگو سره تړله او مشهور کړې ده. مطلب دا ده چې گنې ماشوم خو نه خبره کوله شي ، نه څه حرکت او عمل ، چې د هغې نه د ماشوم څه پته ولکي. خو د ماشوم ژړا د هغه گفتار ده. نو هوښياران وايي چې د هغې ژړا نه هم د ماشوم پېژندکلو کېدې شي. چې دا به څه رنگې بنيادم وي.

نن سبا دا منل په داسې موقعو او د داسې خلقو په حقله استعمالېږي چرته چې څوک د جانه د څه کار روزگار طمع لري. او هغه کار سر ته نه شي ، يا څوک چاته څه کار په حواله کړي او هغه کار اوښته شي ، يا څوک څه کار کوي يا کول غواړي خو کوله يې نه شي. نو هغه بنده ته بيا خلق داسې وايي چې ماته د مخکېنې نه پته وه چې ته دا نه شي کوله ، يا ما ته معلوم وي چې دا ستا کار نه ده ، يا ما ته پته وه چې ته دومره نر نه يې چې دا کار به وکړي. او دا مطلبونه ورته په دې منل کېنې داسې وړاندې کوي او وايي چې پرېږده يار! "د نر زوي ژړا په زانگو کېنې پېژندې شي". په دې لړ کېنې يو بل منل هم مشهور ده چې مطلب يې د دې منل سره تړون خوري ، هغه داسې وېلي شي چې: "مياشت د اوله پېژندې شي".

د نن کار سبا ته مه پرېږده

دا هم د هوښيارانو او پوهانو قول ده. چې د منل په توگه استعمالېږي. مطلب ترېنه دا ده چې د نن کار له د سبا نېته مه ورکوو. يوه وجه خو يې دا ده چې گنې د سبا علم هېجا ته نشته. چې سبا به څه کيږي او دوهم مطلب دا ده چې د سبا نې ورځې به خپل ډېر کارونه وي. چې هغه به هم کول يا سر ته کول غواړي. داسې که هره ورځ لږ لږ کار په سبا باندې پرېښودې شي. نو د هغې نه به لوست

دھوبتے ہوئے لٹاؤ، دھو کر کھائیں۔

کھانسی کے لیے دھو کر پانی میں ملا کر پیئیں۔

قصه:

دنیا خو ډانگه ده

www.169freepdfpost.blogspot.com

دے. يعنې د دنيا کج مېچ او حساب کتاب ترېنه مطلب نه دے. بلکې په دنيا کېنې د ژوند کولو حساب کتاب او طور طريقې مطلب دے. يعنې د څه کار روزگار ، لېن دېن کولو او په معاشره کېنې د گزران کولو ، يعنې غم ښادي ، تېراري ، عزيزولي او ورورولي (کلي) کولو او د زده کولو طور طريقې او لارې جاري مراد او مطلب دي.

او د دې مطلب دپاره دا مثل اکثر خلقو ته د سوال په توگه يا د زورني او پېغور په توگه په داسې حالاتو کېنې وړاندې کولې شي چېرته چې داسې څوک بنيادم د سود زيان او د گټې او تاوان نه ناخبره ژوند تېروي. يعنې د بل په گټه وټه او په تياره وخت تېروي او مړې کوي ، يا څوک چې د دنيا د لانجو کونجو نه ځان په ډډه ساتي. يعنې د کلي غم ښادي او عزيزولي يې په سر نه وي. د کور اتې بټ يې په ذمه نه وي يا ترېنه ناخبره وي. نو داسې بنده ته مشران دا مثل وړاندې کوي. او داسې وايي چې ته يې لا د ډبه نه يې خبر چې. "دنيا څو ډانگه ده". او چې کله دا ټولې ذمه واري د داسې نابنده او ناخبره بنده په سر شي يا د کور ټول بوج او غم ښادي يې په سر شي. نو بيا ورته خلق داسې وايي چې اوس به درته پته ولکي بچو چې. "دنيا څو ډانگه ده" ، يا څوک ساده باده بنيادم چې د دنيا په سود زيان نه پوهيږي بيا د دنيا د حالاتو نه ناخبره وي نو داسې بنده ته خلق د طنز په توگه داسې وايي چې بار تاته څه پته ده چې. "دنيا څو ډانگه ده".

دود به سره روغ وے که درېمگرے يې تر مېنځ نه وے

دا يو عام مثل دے. ي يې د الفاظو نه څرگنده ده. او مطلب يې دا دے چې گڼې د دوو کسانو يا ډلو تر مېنځه که چا درېمگري جعلي ، لمسون او ورې راوړي نه کولې نو تر مېنځه به يې زړه دواوے ، تربکنی او دښمني نه وے. يعنې د جعليمار درېمگري به جعلي او لمسون باندې اکثر دوه کسه د يو بل سره لاس په گرېوان وي. خو په مثل کېنې هسې به نوم درېمگرے مراد نه دے. ځکه چې درېمگرے خو هغه هم وي چې د دوو ډلو تر مېنځه صلح او روغه صفاله کوي. دوه تنه يو ځائے کوي او دوه کوره روغوي. دلته په دې مثل کېنې د جعليخوړ جعلي او لمسون ته اشاره ده. يعنې که جعليخوړ يې تر مېنځه جعلي نه کولے. نو دوه کسه به سره دوستان وؤ ، خپلوان وؤ ، ښه کاوندېان او هم به ښه انسانان وو. يعنې د جعليخوړو په خوي خصلت او د عادت په حقله مشرانو دا مثل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چېرته چې د چا کور د چا درېمگري د لاسه وړان او برباد شي ، يا چېرته د غماز په غمازی چې دوه تنه په جنگ شي. نو په داسې وخت خلق دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې. "دود به سره روغ وے که درېمگرے يې تر مېنځ نه وے".

دوؤ گيدړانو ازمړے وژلے دے

دا يو عام مثل دے. چې ورکېنې د ازمري او د گيدړ ذکر شوے دے. د دې دواړو په خوي خصلت ، عادت ، مړانه او جرات کېنې د زمکې او اسمان شان فرق دے. ازمړے په ځناورو کېنې ډېر باتور او زړه ور ځناور دے. او د خپلې باتورۍ او برياليتوب له کبله د ځنګل باجا منلے او کتلے شي. بل خوا گيدړ فطرتي ډېر وېرېدونکے او ډرېوک دے. گيدړ خو د ورځې اول لېدے نه شي. که راوځي او بنيادم يې په نظر شي نو بيا ملکونه پناه کوي. د دې دواړو ځناورو دا خوي خصلت ، مړانه ، باتوري ، وېره ، کمزوري او بزدلي په دې مثل کېنې ستاېلې شوې ده. يعنې يو خوا ازمړے دے چې دومره باتور او طاقتور دے چې د ځنګل باجا منلے شوے دے. او بل خوا گيدړ چې ډېر بې زړه ، کمزورے او وېرېدونکے دے. خو چې اتفاق يې راغے او دوه گيدړان په اتفاق سره د ازمري مخې ته اوږدېدل نو د ازمري غوندې طاقتور او باتور ځناور له يې شکست ورکړو. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې اتفاق کېنې برکت وي. او چې څوک ورسره لږ شان محنت وکړي نو بيا د برکت سره طاقت هم جوړ شي. يعنې دا د اتفاق طاقت او برکت وؤ. چې دوؤ گيدړانو د ازمري غوندې د ځنګل باجا مړ کړو. د اتفاق دا طاقت مشرانو په دې مثل کېنې ستاېلے او مشهور کړے دے. او هم د دې مطلب دپاره يې خلقو ته د نصيحت په توگه وړاندې کوي. او داسې وايي چې په اتفاق کېنې برکت او طاقت وي. خو دا طاقت په حرکت او محنت سره حاصلېږي. لکه څنګه چې. "دوؤ گيدړانو ازمړے وژلے وو".

د ورځه تېرې اوبه نه جار ووځي

دا يو سادو او عام مثل د **هغه**، **ی** او مطلب يې د الفاظو نه ظاهره دي لفظ ورځ مغه، **ی** د اوبو لاره کودره ده. دا لفظ اکثر زميندار خلق د اوبو هغې لارې يا سوري دپاره استعمالوي په کومې چې هغوي د لختي نه خپل پتي ته اوبه بيلوي يا ورماتوي. يعنې د لختي نه چې کوم وروک نشان سوړه يا راو کودر جوړ شوې وي چې اوبه پرې پتو ته بوښ شي، يا ورته بډه شي. نو هغې ته ورځ وښل شي. او ظاهره ده چې يو ځل په هغه ورځ اوبه ورته پرې شي نو بيا د هغې اوبو واپس کېدل ناممکه خبره ده. او داسې د وخت حساب هم دے. وخت هم چې يو ځل تېر شي نو بيا هغه (کهرې) وخت واپس راځي ځول ناممکه ده.

دا مثل به داسې حالتو کېږي او د داسې خلقو دپاره مشهور شوې دے. کوم خلق چې د ناراستي، کم عقلی، یا د خه مجبورۍ له کبله خپل وخت خرابوي او بربادوي. خه کار محنت نه کوي، یا خپل کارونه په وخت او د موقعې په مناسبت سره نه کوي. نو هوښیاران هغه خلقو ته داسې وایي چې خانه کور د وخت ډېر قدر کوه. که دا وخت درنه تېر شو نو بیا به افسوس کوې او لاسونه به مروړي خو" د ورځه تېري اوبه نه جار ووځي" یا "تېر وخت په بېرته نه راګرځي" تاوکلي لاري خه، لمی ته بېرته نه راځي.

دا د هوبنيارانو يو عالم او ښه مشهور قول دے. چې د منل په توگه په امروزه ژوند کيڼې زيات استعمالېږي. ۱. ی او مطلب يې د الفاظو نه څرگنده دي. هوبنياران وايي چې دوستان خو ډېر وي. خو اصلي، مخلصه او خور دوست هغه دے چې په سخته کيڼې پکار راشي. يعنې چې يو دوست د بل دوست دپاره د ضرورت، حاجت او په سخته کيڼې قرباني ورکړي، يا ورسره په څه کار او خبره کيڼې مرسته او مدد وکړي. او د ازمنښت، مصيبت او تکليف په وخت ورسره اوږه په اوږه ولاړ وي. نو هغه دوست دے. يعنې مطلب دا ښو چې مطلبي او غرضي بنده دوست نه شي کېدله. بلکې دوستي وفا، ننگ، پټ، خلوص او قرباني غواړي. د دوستۍ اصول منلي شوي دي. ۲. صول او نخښې په جا کيڼې نه وي نو هغه دوست نه وي بلکې غرضي، مطلبي او ډېيو مجنونان وي. په دې حقله د هوبنيارانو نور هم ډېر قولونه مشهور دي. لکه وايي چې اول پرې ازمنښت وکړه نو هلته يې دوست کړه. يعنې که په ازمنښت کيڼې پوره يعنې پاس شو نو دا اصلي او مخلصه دوست دے. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او نن سبا يې هم مشران د نصيحت په توگه وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه پام کوه. د دوستۍ دعوي خو ډېر کوي خو: "دوست هغه دے چې په سخته کيڼې پکار ښي".

په لرو اوبو کېنې ډوږېدل يوه عامه محاوره ده چې د منل په توگه هم استعمالېږي. هسې خو د اوبو دا خاصيت دے چې ډوږول او تختول کوي. يعنې که شے سيند يا درياب ته گزار کرے شي يا ورپرڅڅي. نو هغه به يا ډوږيږي او يا به اوبو په مخه کرے وي. ځکه خو داسې چې څوک په سيند يا سيلايي اوبو کېنې ډوب شي نو هغه دومره د حيرانتيا خبره نه وي. خو که څوک په لرو اوبو کېنې يعنې چرته په نهر يا په لغتي کېنې ډوب شي. نو دا د حيرانتيا نه زياته د شرم خبره گنلے او منلے شي. مطلب دا شو چې گټې دا د يو بنده دپاره ډېره د شرم خبره ده چې هغه دومره په لرو اوبو کېنې ډوب شي. دوېم مطلب ترېنه دا هم اخذ شوے دے چې کني دومره منډه ، بيره ، تېري او تندي مة کوه. چې اوبه دې په مخه کړي او په لرو اوبو کېنې ډوب شي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کني دومره تېري مة کوه او يا دومره بي شرمي مة کوه چې په لرو اوبو کېنې ډوب شي.

نن سبا يې خلق په داسې حالاتو کښې استعمالوي. حرته چې څوک داسې په څه کار او خبره کښې تېزي کوي په لږه خبره يا په نه څه خبره جنگ جگړې ته تيار وي. بد گمانه وي او ارو مرو په بل بدگمانې کوي. بې صبره وي او يا بې غبرنه او يا بې شرمه وي. نو داسې خلکو ته مشران وايي چې لږ صبر وکړه. نادي مۀ کوه. يا دومره بې غبرتي او بې شرعي مۀ کوه. په خصوصي توگه داسې غږه چې په لږه يا په نه څه خبره ناراضه. خفه او مرور شي نو د دې مطلب او نصيحت دپاره ورته مشران دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې. دومره په

لرو اوبو کښې مۀ دوږېره". او د چا نه چې داسې شۀ د بې غبرتۍ او بې شرمۍ کار وشي نو هغۀ ته خلق پېغور ورکوي او د طنز په توګه ورته داسې وايي چې د دې نه خو ښۀ دا وه! "چې په يو جونګ اوبو کښې جرته ډوب شوۀ وې".

دومره ښۀ کوۀ چې څومره بد اورۀ شي

دا يو عامل متل دے. د معني په نېز دا يو اېوته متل دے. د لرغونو زمانو راسې خو دا متل داسې مشهور وؤ او اوس هم په هغه وېنا کښې وئېلۀ شي چې: "دومره بد کوۀ چې څومره خپلۀ اورۀ شي". خو لکه څنګه چې زمانې تېرې شوې، ښادمان بدل شول او داسې ورسره حالات، دود دستور، کلتور، قدرونه، اخلاق او خوي خصلت هر شۀ بدل شول. نو د دې حالاتو د بدلون له کبله هغه زور متل هم نن په نوي طرز او نوي توکو سره مشهور شوۀ دے. چې د نن زمانې د حالاتو او واقعانو ترجماني، عکاسي او څرګندونه کوي. يعني نن سبا وخت داسې راغلۀ دے چې که چا سره دې ښۀ وکړل نو کېدۀ شي چې هغه ښۀ درته سبا بد شي، يا د هغه ښۀ په بدل کښې درته شۀ زيان، تکليف او کړاؤ مېلاؤ شي. لکه د مثال په توګه که نن دې چا له شۀ قرض پور ورکړو نو بيا د خپل مال د واپسۍ تقاضه نۀ شي کولۀ. او که تېوس يې کوي نو تيار چنګ دے. يعني مطلب دا چې نن سبا داسې ډېر کم کوز خلق پاتې دي. چې د چا احسان مني، يا مننه لري، يا د خو په بدل کښې ښۀ کوي. ګڼې نو اکثر خلق په ځان ځاني او خود غرضي کښې داسې ګېر دي. چې خپله خو غرض کوي خو بل چا ته د ګڼې او سود په ځانۀ د زيان لارې لټوي. داسې يو بل متل هم دې چې مطلب يې د دې متل سره تړون خوري او هغه داسې وئېلۀ شي چې: "ښۀ مۀ کوۀ بد نشته". او د دې دواړو متلونو مطلب دا دے چې ګڼې نن زمانه بدله ښوۀ يا خلق بدل شول. او چې چا سره ښۀ کوي. نو هغه به په بدله کښې درسره بد کوي. په خصوصي توګه لکه چې مخکښې ذکر شوۀ دے. نن سبا دې که د چا سره د پېسو لېن ډېن وکړو. نو اخري انجام او نتيجه يې زړۀ بد اوړۀ وي. يعني مفتۀ او تيارۀ دښمني. ځکه په داسې حالاتو کښې بيا هغه ښۀ کولو والا ښادام خپله پېښماني، ستوماني، غصه او غم خنګان په دې متل کښې څرګندوي او داسې وايي چې: "دومره ښۀ کوۀ چې څومره بد اورۀ شي"، يا "ښۀ مۀ کوۀ بد نشته".

د وېش نه يې په تالان خوشحاله يې

دا يو عام متل د وېش نه معنۀ ۱. د دې چې شۀ چا له په يو يو يا په شمېر ورکولۀ شي، يا په توکو او ټوټو چا له شۀ شۀ ورکول، يا په ګڼو کسانو تقسيمولۀ ټولۀ. د تالان معنۀ ۲. د دې چې شۀ څيز يا شۀ په پر يعني په يو ځل ټول په ټوله ورکړۀ شي، يا يې شمېره او بې توګه په لېو او په جولو تقسيم کړۀ شي، يا پرې خلق يوه هله ځان ځانۀ جوړ کړي. او چې چا له شۀ په لاسو ورځي نو هغه تختوي. نو دې عمل ته تالان ترغۀ کول او يا تالان جوړول وئېلۀ شي. مشرانو هم دا مطلب په دې متل کښې ستايلۀ او مشهور کړۀ دے. نن سبا په داسې حالاتو کښې استعماليري جرته چې داسې څوک خپل شۀ مال دولت چا ته به حواله کړي يا د شۀ کار کولو دپاره يې ذمه واري او ضامن جوړ کړي او هغه امانتدار يا ضامن بنده په هغه مال خپله هم مزي کوي او نورو خلقو ته ترنۀ هم فائدي، برخې او حصي مېلاويري او مزي پرې کوي. نو په داسې وخت خلق دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې ستا پرې شۀ زړۀ څوکيري پر دے مال دے! "د وېشه په تالان خوشحاله يې".

د چا په لاس چا په دې د بل مال شـي
هغه يـي د وېشه په تـالان خوشـحاله وينـه

د هاتېي په غوړ کښې پروت يې

قيصه:

د دې متل په حقله داسې يوه فرضي قيصۀ مشهوره ده. وايي چې يوه ورځ د ماشي يو بچۀ د يو هاتېي په غوړ ورننوتو. شۀ شېبه يې خو پکښې ډېر ښکۀ ښکۀ وکړل خو د هاتېي ورباندې شۀ غوړ اونه کړېدو. ماشي ترېنه په مړه خېټه ښۀ بلا وينه وڅښله. او بې غمه اوډۀ شو. کله چې د خوب نه راپاسېدو نو بيا يې ورته خپله سرينده سازه کړه. او په غوړ کښې يې ښې منډې ترې ووهلې. خو د بېر وتلو لاره

نن سبا هم په داسې حالاتو کېې استعمالېږي چرته چې څوک د دنیا د حالاتو نه ناخبره وي یا په شے کار یا څه خبره باندې خپله حیرانتیا ښکاره کوي یا د څه خبرې او معاملې نه خبر نه وي. او یا هم خپله غلطه ملطه راځي یا مشوره وړاندې کوي. نو په داسې وخت هغه بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وایي چې پر پرده ږار! نه! د څه نه خبر یې ته خوا! د هاتېي په غوږ کېې پروت یې" یا نه خوا! د هاتېي په غوږ کېې اوډه یی".

چي دهه آتپي پسه غوره کښې پروت وي
شه به خور د دنيا کي د حاله شه نه

دا يو عام مثل دے. خو په امروزه ژوند کېنې ډېر نه استعمالېږي. دا يو حقيقت دے چې هاتيان ډېر درانه او پهلوانان خنارو دي. او چې کله دوه هاتيان په جنگ شي نو په هغه مېدان کېنې لوڼه غل غوبل جوړ شي. او په دې غل غوبل کېنې واړه واړه خنارو (چرند) لکه چيندي او چيندخان او داسې نور ميري او چينجي د پېښو لاندې راشي ، يا په ډېکو او دکرو کېنې مړه شي. دا حقيقت هوښيارانو د مثال په توگه د داسې خلكو سره تړلې او مشهور کړے دے. جرته چې داسې د دوؤ غټو او زورورو خلكو او يا ډلو په جنگ جگړه کېنې شوک غريب ټوپکيار يا شوک غريب درېمکړے مړ شي ، يا داسې چې د دوؤ غټو افسرانو تر منځه شخه مقابلې او سپيالي راشي. نو د هغوي په داؤنو ، دامونو او حالونو کېنې اکثر د هغوي ماتحت نوکران ، خادمان هم په عذاب کېنې کېږ شي. د جا بدلې اوسې ، شوک پکېنې د نوکړۍ نه مات شي. په چا مقدمې جوړې شي او چا ته پکېنې سزاگانې مېلاو شي. هم داسې حالات او واقعات په گوته کولو او مطلب څرگندولو دپاره هوښيارانو دا مثل مشهور کړے دے. او جرته چې داسې شخه واقعه پېښه شي. يعنې داسې حالات جوړ شي چې د چا غټ افسر له کبله چا غريب نوکر ته شخه زيان او تاوان ورسې. نو په داسې وخت خلق دا مثل وړاندې کوي او وايي چې: "د هاتيانو په جنگ کېنې چيندخان مري" او په ځنې علائقو کېنې داسې وئيل شي چې: "د سنداگانو په جنگ کېنې چيندخان مري".

دا يو سادہ مثل دے۔ تاتنه د جوارو بوټي يا ډکي ته وئيل شي. يعني د جوارو بوټي جي دومره غټ شي. جي (ټوکه ، چلي ، وک) اوني سي نو هغي بوټي ته تاتنه وئيل شي. او ڙوول جو بلو ته وئيل شي. يعني څنگه جي بنياد ڪڍ جويي. هم داسي جي ځناور ڄڻ بوٽي يعني کٽي ، نري يا د جوارو تاتنه اوچوي. نو دې عمل ته ڙوول وئيل شي. هاڻي به ځناور وکڻي لوئڻ ، غٽ او پهلوان ځناور دے. هاڻي خو يو څنگلي ځناور دے خو په کورونو کڻي هم ساڻل شي. پخوا په زمانه کڻي به هاڻي د فوخ او د جنگ يو ڊپر مهمه جز او وسله وه. د افرقي به څنگلو کڻي ڊپر ليدے او کڻ شي. خو په سنڪاپور ، ٿائي لينڊ ، ملشيا ، هندوستان ، بنگال ، سري لنڪا او نيپال کڻي بي خلق په کورونو کڻي هم ساڻي. د هاڻيانو خوراڪه وٺي بوٽي ، کيا او غله ده. خو جوار او کي بي ڊپر د خوشي خوراڪه ده. هاڻيان جي کله د جوارو يا د کٽو په ٿل ورڪه شي نو په لڙ ساعت کڻي ٿول پٽي تالارغه ڪري. کڻي او تانڻي داسي ڙووي لکه گائي. خوري او جويي هم ڊپر خو ڪڙ گهٽ کوي هم ڊپر زيات. د هاڻيانو د خوراڪ او د ڙوولو دا عمل دومره تيز او ڊپر وي جي بل ځناور ورسره مقابله نه شي ڪولے. هم دې تيز عمل له کبله مشرانو دا مثل مشهور ڪرے دے. او مطلب بي دا دے جي کڻي هاڻيان په دې عمل کڻي دومره تيز ، ٽڪره او چاڪ وچونڊ وي جي بل ڄڻ ځناور ورسره مقابله نه شي ڪولے.

په دې متل کېنې مشرانو عامو خلقو ته اشاره ورکړې ده. چې کوم سره لکه د هاتېي غټ ، دروند ، پهلوان ، جوست او په خپل کار کېنې تکره او ماهره وي نو د هغه سره مقابله نه ده پکار. يعني د ځان نه غټ ، تکره ، پهلوان ، مضبوط او اوجت بنده سره ډغره وهل نه دي پکار. هم دا مطلب هوښياران د نصيحت په توگه په دې متل کېنې وړاندې کوي. او داسې وايي چې: "د هاتيانو سره تائېي مه ژووه".

د هر چا سره پنچ خو د يار اشنا سره نه پنچ

تېصه:

داسې وايي چې پخوا په زمانه کېنې يو درې غلاگر دوستان وو. د دوي خپلو کېنې ښه پخه او خوږه دوستانه وه. کله چې به دوي غلا وکړه نو برابر برابر حصې او برخې به يې کولې. چېرې يې په مېنځ کېنې څه لاندې باندې نه وو راغلې. يوه ورځ يې د يو کوره غلا وکړه چې ډېر مال دولت ورله په لاس ورغ. دوي دا مال په يو ځاي کېنې ښخ کړو. او دا صلاح يې وکړه چې کله خبره سره شي نو بيا به مال تقسيم کړو. او تر دغې پورې به ټولې خبرې بندې کړو. که څوک هم د څه ښې تېوس کوي نو صرف دا ځواب به ورکوي چې پنچ. يو خوا دوي خپلو کېنې دا صلاح کولو بل خوا د کور مالک په پوليس کېنې هم په دې درېوړو دعوي ، وکړه. پوليس درې واړه اوښول. او په زندان کېنې يې واچول. کله چې د دوي نه تېوس پوښتنه شروع شوه نو دوي به د هر سوال يو ځواب ورکولو چې پنچ. پوليس ورباندې خپله هره حربه او لوبه وکړه د دوي په څه . له پس يوه خبره وه چې پنچ. اخر چې پوليس سترې شو نو دوي يې عدالت ته ورمخکېنې کړل. په عدالت کېنې هم د دوي هغه يو ځواب وو چې پنچ. په عدالت کېنې ور باندې څه ثبوت هم ثابت نه شو. او اخر چې قاضي ترېنه هم تنگ راغی او دوي يې پاکلان وکړځول. او د مقدمې نه يې بري کړل. څه موده پس چې خبره غلې شوه نو هغه يو دوست د بل کور ته ورغی او ورسره يې د مال وپېښلو خبرې اترې شروع کړې. هغه کوربه دوست د ده په تېوس هم ځواب ورکولو چې پنچ. هغه دوست ورله په ملا کېنې يو سوک ورکړو. او ورته يې وېل چې يار د هر چا سره پنچ خو د يار اشنا سره نه پنچ. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د متل په توگه مشهوره شوه. مطلب ترېنه دا دے چې گڼې د هر چا سره دهوک ، فرېب او مکر کوه خو د يار اشنا سره مه کوه.

نن سبا دا متل په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک خپل دوست ته به څه خبره کېنې دروغ وايي او يا دهوک ورکوي يا ورکول غواړي ، يا ورسره څه مکر فرېب کوي او هغه دوست د هغه په فرېب او دهوک پوهه وي يا پوهه شي. نو په ځواب کېنې ورته دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار! "د هر چا سره پنچ خو د يار اشنا سره نه پنچ".

خبره کله د هر چا سره پنچ کړي
د يار اشنا سره څوک نه تېري پنجونه

د هرې ونې مه خوره د يوې به دې گندېږ شي

دا يو عام او ساده متل دے. مشرانو او پوهانو د خپلو تجربو په نتيجه کېنې جوړ کړے او مونږ ته يې وړاندې کړے دے. د گندېږ توکي لفظي غالباً داسې يو سخت ښه دے. چې د خوراک په وخت په مړۍ کېنې اوځلي. نه په ښکته ځي او نه بېرته راوتلې شي. او د هغې اخر انجام د سړي د ژوند خاتمه شي ويښه معدې يې د زهر و هم اخستې شي. يعني هر هغه شي ، څيز يا هغه خوراک چې بنياد ته زهر شي ، يا ورته لکه د زهر په شان زبان رسوي. نو هغه څيز هم په گندېږ بللې شي. د دې معنو تر لاندې د متل مطلب دا شو چې گڼې په ځنګل کېنې د هر قسمه ونې بوټي وي او ورکېنې مېوې دانې هم وي. داسې بغير د معلوماتو نه د هرې ونې نه مېوې دانې خوړل نه دي پکار. مه باده چې چرته پکېنې زهر بله دانه وي. او هغه گندېږ شي. مشرانو د دې دنيا مثال هم د ځنګل سره ورکړے دے او وايي چې په دې ځنګل (دنيا) کېنې هم په قسم قسم ونې بوټي (انسانان) اوسېږي. دلته کار روزگار ، لېن دېن ، او ناسته پاسته د معلومه خلقو سره په پام ، خيال او اعتدال سره ساتل پکار دي. نه ډېر خوږ او نه ډېر ترېخ. نه د هر چا سره دوستي او نه د هر چا دښمني. او چې څوک په دې عمل نه کوي. او د هر چا سره يې ښکړي اخنولې وي. نو اخر ورته يوه ورځ څوک گندېږ جوړ شي.

نن سبا دا منل د داسې خلكو په حقله استعماليري چرته چې خوك په طمع او حرص كښي د هر څه نه تېر وي. د هر جا سره غلا غلطې ، فريب او د هوکې دهرکې کوي. د هر جا نه په هر وخت د څه نه څه بودي کولو په لټون او تکل کښي وي. او په ټکي توري وخت تېروي ، يا د هر جا سره د باري دوستي تعلقات او اعتبار جوړوي. نو داسې خلكو ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: " د هرې ونې مټ خوره د يوې به دې گندېر شي "

څوک چې د هرې ونې مټ خوره د يوې به دې گندېر شي
چرته د يوو بڼه يسي گندېر شي مـ ر بڼه شـ پڼه

د هندوانو تنور يې سېوا ککړۍ درکښې نه راځي

دا يو عام منل د پوهنې ، د او مطلب يې جدا جدا دي. هندو قام چې په بڼيا باندې هم مشهور دے. ډېر شوم او کجوسه قام ياد او منل شوے دے. د دوي د شومتيا په حقله ډېرې قيصې مشهورې دي. مشرانو او پوهانو چې د دوي سره يې ژوند تېر کړے وؤ. او د دوي سره يې لېن دېن شړلے وؤ. او ددوي کره وړه يې ډېر د نژدې نه ليدلې او کڼلې وو. نو د خپلو تجربو له کبله يې دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے. د منل نه مطلب دا دے چې کڼي هندوان دومره زيات شومان وي. چې د هغوي تنور هم صرف د هغوي د ضرورته پورې وي. يعنې که حاجت او ضرورت يې شلور دودۍ وي نو تنور يې هم دومره جوړ کړے وي. چې ورکښې هم هغه شلور دودۍ راځي. د سېوا دودو ، يا د ککړي ځانې پکښې هم نه وي. هسې خو منل جوړ د هندوانو په نامه دے خو مطلب يې عام دے. او هوښيارانو هر هغه چا ته اشاره ورکړې ده خوک چې لکه د بڼيا رنگې ډېر زياته شومتيا کوي. نن سبا دا منل په داسې موقعو او حالاتو کښې استعماليري چرته چې خوک ډېره زياته شومتيا او کجوسي کوي ، يا خوک د شومتيا خبرې کوي نو هغه بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې ته خوا "د هندوانو تنور يې سېوا ککړۍ درکښې نه راځي".

د هندوانو مال بامېران خوري

د دنيا په ټولو مذهبنو کښې د مذهب د تعليم او پوهې د درس او تربيت ورکولو دپاره د منځب عالمان ، پوهان او هوښياران وي. دا عالمان او پوهان د خپلو مذهبنو امامان ، پېشوا او رهنما منل او کتل شي. داسې پېشوا او رهنما ته يهوديان ربي ، عيسايان پادري ، مسلمانان امام ، پير او مرشد ، سېکھان ک ، رو او هندوان هم ک ، رو کمال او برهمن وايي. په هندو مذهب کښې د ذات پات لاندے باندے ډېر زيات دے. يو ذات ډېر اوچت او بل ډېر نېچ او اجوت منل او کتل شي. هسې خو د هندوانو ډېر ذاتونه او نسبونه دي. خو د ټولو نه اوچت ، معزز او عزتمن برهمن ذات دے. او د ټولو نه نېچ کم او لاندې شودر ذات کتل شي. څنگه چې دا خبره څرگنده شوه چې برهمن د ټولو نه معزز او عزتمن ذات دے نو داسې دوي د مذهبي پېشوا او رهنما په توگه هم منل شوي وو. يعنې د هندوانو مذهبي رهنما به برهمن وؤذهبي ، اولسي او قامي ټولې فېصلي به د برهمن ک ، رو په واک اختيار کښې وي. داسې د مندر مشر (مېلا) هم برهمن ک ، رو وؤ. او داسې به هغه گرو د خپلې اولسوالۍ يعنې د چم محلت ، کلي او يا د علاقې بې تاج باچا وؤي د عوامو د قسمت فېصلي به هم د ک ، رو په لاس وکړه ک ، رو به وي چې شپه ده نو هغه بيا چا نه شوه ورځ کوټايي د زمانې تېرېدو سره په هندي ژبه کښې د ک ، رو برهمن نه برهمن جوړ شو او د برهمن نه په پښتو ژبه کښې بامېر جوړ شو. مطلب دا چې د هندوانو مذهبي رهنما او پېشوا برهمن په پښتو ژبه کښې په بامېر منل او بلل شي.

د هندوانو په مذهب کښې د دېوتاؤ (تانو) په نامه خېرات کول او مال دولت وېشل هم يو مذهبي فريضه او عبادت کتل شي. يعنې د ب ، تانو په نامه د مال دولت قرباني ورکوي او دا ب ، تان به په مندر کښې پراته وؤ. نو د خېرات او قرباني مال دولت به ټول مندر ته ورکولے او سهارلے شو. او څنگه چې معلومه ده چې د مندر مشر (ماسؤل) به برهمن (بامېر) وؤ. نو دا مال حال به ټول هغه قبضه کولو او ستمبالولو. يعنې د مندر مال به د بامېر مال وؤ. او چې څنگه به هغه غوښتل نو هغسي به يې خرجه کولو يا خوړلو.

هم د دې حالاتو له کبله مشرانو دا منل مشهور کړے د ملو مطلب يې دا دے چې د هندوان مال به م ، فته کښې بامېران خوري. يعنې بغير څه محنت ، کړاؤ او تکليف نه د ډېر مال مالک شي. او د دې مطلب په حقله هوښياران وايي چې دا داسې شوه چې د حرامو مال وؤ او په حرامه لاره لاړو. او هم دا مطلب مشرانو په دې منل کښې ستايلے او مشهور کړے دے. او نن سبا په داسې حالاتو

دی ته به د چا پلار ټینگ شی

د دې مثل په حقله داسې يوه قيصۍ مشهوره دمويايي چې پخوا په زمانه کښې يو سر ډه د گڼا (دانس) ډبر شوقين وو، جرته چې به يې د ډول سره رڼا اواز اورېدو، نو هلته به يې ځان رسولو او په گڼا به يې ځان اندې اندې کولو. د کلي او ځمکې گاونډي بندي به په دۀ کړمي وي. کله چې يې زامن راوټل شول نو هغوي پلار د گڼا نه منع کړو. خو بيا به يې هم کله کله د زامنو نه په پټه ميدان ته وردانگل او د بندي ميدان به يې کړمولو، يوه ورځ يې د خپل زوي واده جوړ شو، زامنو يې صلاح وکړه چې پلار به د ډول سره رڼا خوا ته نه پرېږدي. نو د واده په شېبه يې پلار په يوه کوټه کښې بند کړو. پلار ورته ډېر منتونه او زاري کولې خو په زامنو يې هيڅ اثر نه کولو. زامنو ورته وئيل چې تۀ به هر څائے کښې گډېږي، مونږه دې وشړمولو، نن خو به زموږه خاص مېلمانه راځي، که د هغوي مخکښې دې څۀ حرکت وکړو نو په شړمونو به وشړمېږو. د دې نه به ښۀ دا وي چې تر سبا پورې دلته ښۀ په ارام شلمه. پلار ورته منتونه کول، قسمونه او قرآنونه يې خوړل او پخه وڅڼه يې ورسره وکړه، چې زۀ به داسې هيڅ حرکت نه کووم. خو بس دې خوشحالي کولو او ليدلو ته مې لږ پرېږدئ، اخر زامنو په قسم او وعدي سره راخلاص کړه حجره کښې چې کله استازانو خپل سازونه سره ر کړل او په قسم قسم سازونه يې پکښې اړول راړول. نو اخر دې سړي زۀ ټينگ نه کړے شو او ميدان ته يې وراودانگل. او دا نعره يې پورته کړه چې: دې ته به به د چا پلار ټينگ شي. او داسې د هغه وخت دا نعره د مثل په توگه مشهوره شوه. او مطلب يې دا دے چې کي کله ډېر هم څوک د څۀ کار يا د څۀ خبرې نه زۀ صبروي خو صبر اونه کړے شي او هغه کار ترې وشي، يا هغه خبرې کولو ته مجبوره شي. نو په داسې وخت هغه بنده دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "دې ته به د چا پلار ټينگ شي".

چہ پی پتہ ترنگ او دنہ گ اریہ ان وی
بیادی ہفتہ تہہ د چا پلار تہنگ شی مئینہ

دیو لاسه تپ / یرق نه خپږی

دا يو عام منل دے، چې په امروزه ژوند کښې ډېر زيات استعمالېږي. د يو بي بي دا ده چې کښې د يو لاس نه د تپ يا د پرق اواز نه خېژي او نه خپله شي. يو لاس به لږمي د بل لاس سره يا د بل څه څيز سره جنکوي، يا راخلاصوي نو هله به ترېنه اواز خېژي يا پېدا کيږي. د لاس او د پرق دا فلسفه هوبنيزانو په دې منل کښې د دې مطلب دپاره مشهوره کړې ده. چې کښې څنگه چې د يو لاس نه تپ نه خېژي نو داسې په ياري دوستي، خپلولي، عزيزولي او په وروري کښې هم د يو طرف، يو اړخ او يا د يوې غاړې او ډلې نه خبره نه جوړيږي. بلکې لږمي به دواړه غاړې يا دواړه ډلې د يو بل سره يو شان تعلق او يو شان تله راغله او غم ښادي ساتي. نو هله به ياري دوستي، وروري خپلولي او عزيزولي قائمه دانه او خوره وي. او که يو غاړه يا ډله ښه تعلق او تله راغله ساتي او بله ډله نه ساتي او نه ساتل غواړي نو بيا مشرانو به ځان ويلي دي چې: "د يو لاسه تپ يا پرق نه خېژي".

پــارــي د يــو طرفــه نــه شـي
لــکــه د يــو لاســه چــي نــه خـي پـړونــه

" "

ډ

ډم مل نه دے او وسله شل نه دے

دا يو عام منل دے چې معنې او مطلب يې يو دے. ډم چې يو کسب کړ وکړے وي نو د کلي په سطح هغه د هر جا سره تک راتگ او راشه درشه ساتي. يعنې هغه د خپل کسب له کبله مجبوره وي چې هغه د يو تن يا کس ملگرے کېدے نه شي. د هغه کسب داسې وي چې هغه به هر جا ته خان بنه وايي تپه اړوي. که هغه د يو کس يا يوې ډلې ملگرے شي نو بيا هغه خپل کسب نه شي کول. ډېر په معنرت او معافي سره د مشرانو قول دے. نو ځکه يې څرگندول غواړم. او هغه دا چې کي کي کم ذات والا بنده په ياري، دوستي، کينې لږ پس وي. هم دا مطلب په يو بل منل کينې مشرانو داسې ستايلې دے وايي چې: "اصل له خطا نشته او کم اصل له وفا". او په دې منل کينې هم دې اړخ ته اشاره شوې ده. چې کي دا خلق نه مل وي او نه ملگري جوړېدے شي. او نه د جوړېدو جوگه وي. دوهم ذکر په منل کينې د شل او د وسلې شوي دے. شل د پخواني زمانې وسله وه. دا لکه د نېزې په شان جوړه وه. خو نېزه نه وه. بس د لږکي نه يو لږکي وؤ. بې اعتباره وسله وه. نو ځکه مشرانو د وسلې د خاصيت نه ايستلې ده. په دې حقله د مشرانو يو بل قول هم دے. وايي چې: "سانډو ريشته نه ده او شل وسله نه ده". يعنې مشران وايي چې دا بې اعتباره شے دے، يا لږکے دے او وسله نه ده. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کي دا دواړه بې اعتباره دي. په ډم اختيار نه شے کولے ځکه چې هغه د هر در سلام کوي. د يو در خبر بل ته او د بل هغه بل ته رسوي. داسې خبره په ټول کلي کينې ډنډوره او نغاړه شي. داسې شل هم اعتباري شے نه دے. د ضرورت په وخت کېدے شي چې دے اريان دربان پرېږدي. د ډم او د شل د بې اعتبارۍ دا حالت، کيفيت او فلسفه مشرانو په دې منل کينې د يو بل سره تړلے او مشهوره کړې ده. او د نصيحت په توگه يې خلقو ته وړاندې کوي او داسې وايي: "ډم مل نه دے او وسله شل نه دے".

څوک چې ځايي څايي شے ځايي ک
مدام رسوا بڼه ځير ه جوړمات کينې وينه

ډمي ته چا وئېل يار دې مړ شو نو وئېل د کومې کوڅې

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کينې يوه ډمه ډېره مشهوره وه. يو خوا په رنگ روغن او څېره جوسه ډېره ښکلي او ښاښته وه. نو بل خوا يې د ساز، اواز او د گڼا شور او نامه هم تر ډېر لږې لږې پورې خوره شوې وه. ډېر خلق د هغې عاشقان وؤ. څوک پرې د مال نه تېر وؤ او څوک پرې د مال و سر دواړو نه. هغې ډمي به هم خان هر جا ته رسولو او ټول عاشقان به يې داسې خوشحاله او رضا ساتل چې هر عاشق به دا کله چې کي که ياري دوستي ده نو هم زما سره ده. په دې عاشقانو کينې د علاقې يو خان هم شامل وؤ. هغه پرې هم خپل ټول مال دولت زار کړے او خان تباہ کړے وؤ. يوه ورځ د خان نېټه پوره شوه او په حق ورسېدو. د خان يو نوکر، چې هغه د خان او ډمي د ياري نه خبر وؤ. نو د خان د مرگ خبر يې هغې ډمي له پورو، او ورته يې وئېل چې يار دې مړ شو. هغې ډمي تر ښه پوښتنه وکړه چې کوم يار او د کم کلي يا د کومې کوڅې. او کله چې دا سوال ځواب خلقو ته معلوم شول نو هوښيارانو دغه حالات او سوال ځواب د منل په توگه مشهور کړل. نن سبا يې خلق د داسې ښيادام په حقله استعمالوي چرته چې څوک لکه د ډمي د هر جا سره تعلقات جوړوي او ساتي. خو په وفا او وعده د يو سره هم ټينگ نه وي. نو داسې بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې ستا مثال خو داسې دے لکه! "ډمي ته چا وئېل چې يار دې مړ شو نو وئېل د کومې کوڅې".

"

د

روري په رو رو کيږي

وروري خوري کول د پښتو ژبې محاوره ده. چې د منل په توګه هم استعمالیږي. مطلب یې دا دے چې د یو بل سره لکه د وروڼو او خويندو په شان تعلق، یاري دوستي، عزیزولي او غم ښادي جوړول او ساتل. یعنې په یاری دوستۍ کېنې لکه د وروڼو ښاني وخت تېرول. هغه بېله خبره ده چې نن سبا د سکه وروڼو هم هغه ورولي پاتې نه ده. کومه چې مشرانو په دې منل کېنې ستايلې ده. نن سبا خو د غرض، حرص او حسد له کبله ژوند داسې په منډو، دوؤنو او ځان ځاني سر دے چې د بنیاد نه خلوص، اخلاق او یاري دوستي هر څه هېر او پاتې شوي دي. هم دا وجه ده چې نن عزیزولي دوستي او وروړولي هم د پېسو په ټول تللے او پاللے شي. خبر خبره د منل وه. او د منل نه مطلب دا دے چې کله داسې د دوؤ وګړو تر مېنځه ګډ شپ، تګ راتګ او راشه درشه جوړ یا شروع شي. نو دا تعلق دوستۍ او بیا د دوستۍ نه وروړلۍ ته په رسېدلو وخت لګي. یعنې جرتۍ چې داسې څوک ناستنا وګړي د یو بل سره اشنا شي نو د اول نه هغوي په یو بل ناعتماره وي. او بیا په تګ راتګ روړو په یو بل باور او اعتبار جوړ شي یا راشي. داسې د هغو دا اشنایي څه موده پس دوستۍ ته ورسي. او بیا په مودو کېنې په وروړلۍ کېنې بدله شي. یعنې داسې د اشنایۍ او یاری دوستۍ دا تعلق د وخت تېرېدو سره په روړو د وروړلۍ مقام ته رسي. نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالیږي. جرتۍ چې څوک داسې په ځا اعتبار او باور نه کوي. نه ورله په ورومې خل د دوستۍ یا وروړلۍ لاس ورکوي نو په خپله صفايۍ کېنې دا منل وړاندې کوي او مشران یې هم خلکو ته د نصیحت په توګه وړاندې کوي. او داسې وایي چې هلک! یاري دوستي په خپل ځانے خوا "وروري په رو رو کيږي".

روري خوري به کوو خو حساب کتاب تر مېنځه

قیصه:

پخوا په زمانه کېنې به بنجاريانو په لږو کوڅو کېنې کډې ک. وډې کرڅولي او خرڅولي. دوي سره به د ښځو د استعمال څیزونه ډېر ډولګه کچل، رانجۍ، دانداسه، سر، روپۍ، ا. - ټينې او پومنزې او نور ډېر د سینګار او د کور د استعمال څیزونه به ورسره وو. په دې وجه به د دوي روزګار او لېږ دېن د زاناؤ سره زیات وؤ. او ښځو به هم د دوي نه په ازاد مټ سوداګانې کولې. او د یو بل سره به یې قرض پور هم کولو. داسې وایي چې د یو بنجاري یوې مېرمنې ته څه پور پاتې وؤ. بنجاري ترېنه د پېسو غوښتنه کوله. او هغې ښځې قرض نه منلو. بلکې چوټه منکره وه. د بنجاري په ښور زور، زورنې، سوګندونو او د نورو ښځو په وېنا او لعنت ملامت اخر هغه ښځه داده شوه او د بنجاري قرض یې ومنلو. هغې ښځې د بنجاري سره تعلق او لېږ دېن خرابول هم نه غوښتل. نو خبره یې داسې جوړه کړه. او ورته یې وئېل چې خبر دے وروره. زه هم بنیادم یم هېر تېر پکېنې راځي. ته خو زمونږه ورور یې او په وروړۍ خورۍ کېنې پېسې هېڅ خبره نه ده. خو چې دا وروړي خوري مو خرابه نه شي. هغه بنجاري ورته ځواب ورکړو. چې بې ښکه وروړي خوري به کوو، خو حساب کتاب تر مېنځه. مطلب یې دا وؤ چې ګڼې وروړي خوري په خپل ځانے او حساب کتاب په خپل ځانے او وایي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توګه مشهوره شوه. نن سبا د منل په داسې حالاتو کېنې استعمالیږي جرتۍ چې داسې د دوه کسو تر مېنځه په سود سودا او لېږ دېن کېنې د سود زیان خبره راشي. په خصوصي توګه د دوستانو تر مېنځه. نو اکثر یو بل ته دا منل وړاندې کوي او داسې وایي چې. "وروري خوري به کوو خو حساب کتاب تر مېنځه".

وروري خورۍ شري تربنډه په پراتي
څوک په یاری کېنې چې حساب کتاب کوېنه

رښتیا وئېل د پير مذهب کنځل دي

رېښتيا وټل په رېښتيا چې ډېر گران کار دے. او بيا خاص په نن زمانه کښي. هغه يو بل متل دے، وايي چې: "که رېښتيا واييم نو موږي ته مې هم وهي". يعنې په رېښتيا وټولو باندې که خپله موږ وي نو هغه هم خفه او غصه کيږي. دغه وجه ده چې خلق د بل د خفگان او غصې له کبله رېښتيا نه وايي. بلکې د څه نه څه مصلحت له وجې د رېښتيا وټولو نه ډډه کوي او خبره په انگره دونگره پټوي. او يا يې په شېبلي کښې اړوي. که د چا مخکښې رېښتيا وايي نو هغه پرې داسې خفه او غصه کيږي لکه چې کڅل دې ورته کړې وي. هم دا حالات مشرانو په دې متل کښې څرگنده او مشهور کړي دي. زمونږه په مذهب يعنې په دين اسلام کښې خو رېښتيا وټل يعنې حق وېنا او حقه خبره کول د جهاد برابر گرځولې شوې او منلې شوې ده. او دروغ وټل يې د منافقانو عادت او نخښه گرځولې ده. يعنې رېښتيا وټل ثواب او دروغ وټل گناه ده. ځکه هوښيارانو په متل کښې د بل مذهب (پير مذهب) مثال ورکړې او مشهور کړې دے. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې رېښتيا وټل دومره گران دي، يا دومره بد کړل او منل شي. لکه چې چاته څوک سپکه سپوره ستنه وېنا او کڅل کوي. نن سبا په داسې حالاتو کښې استعماليري جرته چې څوک د چا په رېښتيا وټلو خفه او غصه شي، يا څوک چاته داسې حقه خبره کول غواړي. چې د هغه د خفگان او غصې امکان پکښې وي. نو په داسې موقعو کښې داسې وټلې شي چې هلکه تا خو دومره غصه وکړه، يا ته خو په حقه او رېښتيا خبره داسې خفه او غصه شوې لکه چې کڅل مې درته کړې وي. دا ځکه خو مشرانو وټلې دي چې: "رېښتيا وټل د پير مذهب کڅل دي".

رېښتيا وټل د مخ سپېرې دي

د دې متل مطلب هم لکه د وړاندې تېر شوي متل په شان دے. يعنې په رېښتيا وټلو خلق داسې خفه او غصه کيږي لکه چې په مخ سپېرې ورکړې شي. يعنې که څوک چا له په مخ سپېره ورکړي نو هغه به ورسره جنگ کوي يا جنگ ته تيار ولاړ وي. داسې که چاته رېښتيا وايي نو هغه هم ورسره جنگ کوي، يا جنگ جگړې ته تيار وي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې که چاته رېښتيا وټل غواړي. نو د هغه غم، خفگان، غصې او جنگ ته هم تيار شه. نن سبا په داسې حالاتو کښې استعماليري جرته چې څوک چاته رېښتيا وېنا او خبره کول غواړي، يا يې د څه حالانو نه خبرول غواړي. او په دې پوهيږي چې گڼې زما په رېښتيا وټلو به دا بنده خفه يا غصه شي. خو دا رېښتيا وېنا او خبره کول هم حاجت او ضرورت دي، يا دا بنده خبرول لازمي دي. نو د اول نه ورته خبردارۍ ورکوي او داسې وايي چې بار! "رېښتيا وټل د مخ سپېرې دي".

رېښتيا يا زورور وايي او يا لېوني

دا متل هم په مطلب کښې د مخکښې تېر شوي متلونو سره تړون خوري. مطلب يې دا دے چې گڼې په رېښتيا وېنا او خبره خو خلق خفه او غصه کيږي. جنگ جگړې او دښمنۍ ترېنه جوړيږي. نو دا ډېره کرانه خبره ده چې صرف په يوه خبره يعنې په رېښتيا وېنا باندې د خلقو دښمني په سر واخلي. او زورور خلق چې نه د چا په غصه او خفگان څه پرواه لري او نه د زورورو دښمنۍ ته څوک په اسانه تياريږي. نو ځکه هغوي رېښتيا وايي يا وټلې شي. دويم لېوني خلق چې هغوي په دې نه پوهيږي چې خفگان او غصه څه وي. او يا که ورسره څوک جنگ هم کوي. نو نور خلق ورباندې لعنت او ملامت وايي. چې هغه خو لېونه دے، نه پوهيږي نو ته خو روغ يې، ته ولي داسې کوي. يعنې مطلب دا شو چې لکه د زورورو غوندې لېونو ته هم نه څوک غصه کيږي او نه ورته جنگ ته ولاړ وي. نو ځکه هغوي هم رېښتيا وايي يا وټلې شي. هم دا مطلب مشرانو په دې متل کښې مشهور کړې دے. او نن سبا په داسې حالاتو کښې استعماليري. جرته چې څوک رېښتيا وټل غواړي. خو د څه مصلحت، بې وسۍ، مجبوري او کمزورۍ له کبله يې وټلې نه شي. نو په داسې وخت هغه خپله مجبوري، بې وسې او بې کسۍ په دې متل کښې څرگندوي او داسې وايي چې: "رېښتيا يا زورور وايي او يا لېوني".

روغ د کورده يو ځي او لېوني د کورده واړد

روغ لېونی ه ځان دې پوه ه ک ه
لېونی وړه روغ یی و ت ن د ک ه وره ځین ه

قصه:

www.180freepdfpost.blogspot.com

کې زه خو روغه رسته يم او رنځور يعنې مريض خو هغه دے پروت دے. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کې استعمالېږي چرته چې څوک داسې بې گناه د جا په داؤ يا مقدمه کېنې کېږي. نو خلق يې په سفارش يا په مرسته کېنې وايي چې هلک دا روغ دے. يعنې بې گناه دے او روغ سرے دې کېږي دے. روغ رنځور پېژنه ، يا څوک د چا ټک او د هوک باز بنده په چال او دام کېنې کېږي او هغه بنده خپل ، اشنا يا پېژندگلو وڅېږي نو په داسې موقع هم دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "روغ رنځور پکېنې کوه ، يا روغ رنځور پېژنه".

څنگه چې روگ ودر تـــــــه په مـــــــام شـــــــي
پېژندگلو د روغ رنځـ. ور پکـــــــار راځيـــــــد

روغ صورت اختر وي

دا د مشرانو قول دے چې د منل په توگه مشهور شوے دے. د صورت توکي يا توري (لفظ) نه درې معنې اخذ شوي دي. يوه جوسه او څېره. يعنې د مخ رنگ ، شکل او جوړښت. دوهم وجود يا بدله درېمه معنې ، يې لغره شغره ده. چې دلته د ليکلو قابله نه ده. دلته په منل کېنې ترېنه وجود او بدن معنې ، يې ده. اختر زمونږه د خوشحالي نمانځلو يوه اسلامي دستوره ده. په دې دستوره کېنې لوسته واره ډېر خوشحاله وي. او قسم قسم خوشحالي او خوندونه خوندې کوي. د دې معنې تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کي روغ بدن اختر وي. او چې څنگه په اختر کېنې خلق خوشحاله وي. داسې په روغ صورت هم خوشحاله او د الله پاک شکر گزاره وسېدل پکار دي. داسې که يو بنده په وجود روغ نه وي ناروغه په کت کېنې پروت وي. نو د هغه به څه اختر وي. يو نه که بل اختره راشي نو نه د هغه زړه خوشحالي غواړي او نه د اختر خوندونه خوندې کول شي. هم دا مطلب مشرانو په دې منل کېنې څرگنده او په گوته کړے دے. لنډه دا چې څوک په وجود روغ نه وي نو که اختر راشي او يا د اختر غوندې نورې خوشحالي وي خو نه د هغه رنځور بنده اختر وي او نه يې زړه خوشحالي غواړي. او چې څوک په صورت روغ وي نو د هغه هره ورځ اختر وي.

نن سبا په داسې حالاتو کې استعمالېږي چرته چې داسې څوک ناروغه ، بل کس ، يا د پخواند بنده خپل خفکان او غم څرگندوي ، يا خپل غمونه ، مرضونه ، ناچارۍ او قسمت ژاري. نو خپله ناروغتيا ، بې کسي ، بې وسي ، تکليف ، غم خفکان او د روغ بدن (صورت) صفت او ستاېنه په دې منل کېنې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "روغ صورت اختر وي".

"

د

راندۀ په ډيوو څۀ کوي

دا يو عام منل دے او په امروزه ژوند کيږي زيات استعماليري. مطلب يې دا دے چې کي روند بنده ته رڼا او تيارۀ يو شي وي. يعني که چرته ډيوه بليري نو روند ته ترېنه څۀ فائده رسي. او داسې که تيارۀ وي نو هم روند ته ترېنه څۀ زيان او نقصان نۀ وي. يعني مطلب دا شو چې روند ته د ډيوې ضرورت او حاجت نشته. مشرانو د ضرورت او حاجت دا فلسفه په دې منل کيږي ستاښلې او مشهوره کړې ده.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کيږي استعماليري چرته چې د يو شي چاته ضرورت او حاجت نۀ وي. او نۀ ترېنه هغه کس څۀ فائده او زيان رسي. خو بيا هم هغه بنده د هغه شي د حاصلولو تکل او هڅه کوي. نو مشران ورته وايي چې دا ستا ضرورت او حاجت نۀ دے او نۀ ترېنه تاته څۀ فائده دررسي. نو پرېرډه تۀ به پرې څۀ کوي، يا څوک د څۀ شي نه خپله لاس پورته کړي چې کي دا زما د ضرورت نۀ دے. او زۀ به پرې څۀ کووم. نو دا مطلب په دې منل کيږي څرگندوي او داسې وايي چې پرېرډه بار! "راندۀ په ډيوو څۀ کوي".

روند په خپل کور بڼۀ پوهيري

دا يو ساده او عام منل دے. مطلب يې دا دے چې کي که يو بنده روند وي نو په ظاهره خو د هغۀ د سترگو رڼا يعني نظر ختم شي خو د هغې په بدل کيږي ورله الله پاک يو بل داسې د احساس طاقت ورکړي يا ورله د زړۀ سترگي داسې بيڼا کړي چې هغه ور باندې د ژوند نرم گرم ويږي، کوري او محسوسوي. يعني لکه څنګه چې يو بيڼا بنده د خپل چاپېرچل يعني د ماحول نه خبرداره او پوهه وي. هم داسې يو روند بنده د خپل کور د ماحول نه بڼۀ خبرداره وي. او د خپل کور په بڼګاه سبا بڼۀ پوهيري. بلکې د بل چا نه پرې زيات خبرداره او پوهه وي. د روند دا احساس او د کور د ماحول او د ذمه وارو نه خبرداره او پوهنتوب مشرانو په دې منل کيږي مشهور کړے او وړاندې کړے دے.

نن سبا په داسې حالاتو کيږي استعماليري چرته چې يو بنده بل چاته د هغۀ د کور په معاملو کيږي څۀ صلاح، مشوره او راڼے ورکوي، يا داسې باران دوستان يو بل ته څۀ صلاح مشوره ورکول غواړي. او څوک يې د دې کار نه منع کوي. نو په داسې وخت دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې پرېرډه بار تۀ پکيږي هيڅ مۀ وايه! "روند په خپل کور بڼۀ پوهيري".

لکه څۀ چې روغ په مطلب رسبي

داسې راندۀ په خپل کور بڼۀ پوه دي مښنه

روند په زړۀ بيڼا وي

دا يو عام منل دے او مطلب يې دا دے چې کي څوک چې په سترگو نابينا يعني روند وي نو هغۀ له الله پاک بل يو داسې زياتي حس ورکړے وي چې هغه ترېنه د سترگو کار اخلي. يعني مطلب دا چې که هغه په سترگو نۀ ويږي نو هم دماغ يې دومره حساس وي چې هغه د خپل چاپېرچل (ماحول) نه بڼۀ خبر وي. او د خپلو احساسات، جذبات، کرۀ وړۀ، ارادې، خبرې اتري او کارونه داسې محسوسوي لکه چې هغه يې د زړۀ په سترگو ويږي او کوري. هم دا مطلب مشرانو په دې منل کيږي څرګنده کړے او مشهور کړے دے.

نن سبا په داسې حالاتو کيږي استعماليري چرته چې څوک د چا روند بنده په خپله وايي چې کي دا روند په څۀ پوهيري، يا څۀ ويږي. نو مشرانو ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه! داسې نۀ ده. روند دې خو په زړۀ بيڼا دي يا چرته روند بنده خپلو احساسات او جذبات څرګندوي، يا د دنيا په حالاتو څۀ تبصره کوي يا چاته خپله پوهه او مشوره ورکوي يا وړاندې کوي نو داسې وايي چې هلکو څۀ وشول که د سر په سترگو نۀ ويږي. د زړۀ سترگي خو مې بيڼا دي، يا که په سترگو نۀ ويږي "خو په زړۀ بيڼا يم".

روند د خدايه څه غواړي دوه سترگي

دا يو عام او ساده مثل دے. او په امروزه ژوند کېنې زيات استعماليري. هسې خو د بنيادم ټول وجود يعنې د وجود هر يو اندام او جز ډېر زيات قيمتي بلکې بېش قيمته دے. يعنې که هر څومره زيات قيمت وي خو هغه د بنيادم د وجود د يو وړوکي شان جز بدل هم نه شي جوړېدلې. بيا په وجود کېنې سترگې د الله پاک ډېر لوڼې نعمت او رحمت دے. او د دې نعمت قدر وقيمت هغه چاته پته ده. چې څوک ډانده وي ، يا بنيادم ته هله پته ولکي چې دا نعمت ترېنه واپس واخستې شي ، يعنې روند شي. معلومه دا شوه چې سترگې د بنيادم د هر څه نه زيات ضرورت او حاجت وي. او که يو روند د الله پاک نه څه غواړي نو معلومه خبره ده چې هغه به اول د سترگو رڼا ، يعنې نظر غواړي. د روند بنده دا ضرورت ، حاجت او د الله پاک نه د سوال کولو يا د دعا غوښتلو دا حالات او واقعات مشرانو په دې مثل کېنې څرگنده کړي او ستاېلي دي. مطلب دا چې د سترگو دا ضرورت او حاجت دومره زيات يا بيلا سترگې دومره ضروري دي چې که څوک چا روند بنده ته وايي چې الله پاک ستا يو سوال قبليوي وايه څه غواړي نو هغه به سمدستي وايي چې دوه سترگې. هم د دوو سترگو دا حاجت او ضرورت مشرانو د هر هغه شي سره په مثال تر لے دے چې د کوم سخت حاجت او ضرورت وي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې کڼې چاته چې د څه شي اسد يعنې سخت ضرورت وي نو هغه به د خدايه هم هغه شي غواړي.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعماليري چرته چې يو بنده د څه شي ضرورت مند او حاجتمند وي. او د هغې شي د حاصلولو هغه او تکل کوي ، يا څه شي پسې ډېر ارمني وي. او هغه شي ورته نه مېلاوېږي. نو که په داسې موقع څوک د هغه د ارمان پوره کولو يا د ضرورت او حاجت پوره کولو خبر يا زېرے ورکړي نو هغه تکل او تلاش کولو والا يا هغه ارمني بنده به سمدستي داسې وايي چې هله زر کوه. دې پسې خوزه روند شوم او! "روند د خدايه څه غواړي ، دوه سترگې".

رومې د آخر پ مل وي

دا يو ساده او عام مثل دے. خو نه ډېر مشهور دے او نه په امروزه ژوند کېنې زيات استعماليري. مطلب ترېنه دا دے چې کڼې چرته چې څوک داسې په نامعلومه او نااشنا لاره ورځي نو د هغه مثال لکه د روند وي. که هغه په سترگو مينا هم وي خو د لارې د لوړې ژورې نه او د پاڼيو گودر نه ناخبره وي. داسې که پيوه ډله کېنې څوک يو بنده په نابېله او نااشنا لاره ، پ ، ل ، او يا چرته په خور يا درياب ورتېر شي. نو هغه د لوړې ژورې نه او د اوبو د پاڼيو او گودر نه خبر شي ، يا ورته معلومه شي او بيا نورو (وروستنو) خلقو ته لاره گودره سهوي يا وربيايي. او داسې هغه وروستني خلق د هغه په بنودلي لاره گودر يا د هغه په پل بڼه په اسانه ورتېرېږي. يعنې کله چې څوک په يو نابېله او نااشنا لاره يا درياب باندې ورتېر شي. نو وروستني نور خلق د ورومې د تگ له کبله د لوړې ژورې او د پاڼيو گودر نه خبر شي ، يا ورته ورومې بنده لاره گودر سمه کړي. لارې گودر نه دا خبر بدل يا معلومول داسې شوه لکه چې وروستني بنده ته پ ، ل جوړ شو. او هغه ورباندې په اسانه ورتېر شو. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل جوړ کړے او مشهور کړے دے.

دوهم مطلب ترېنه دا هم اخذ شوے دے. چې کڼې داسې چې څوک د څه کار يا د څه خبرې په حقله په سوچونو ، فکرونو او اندېښنو کېنې کېږ وي. چې کڼې دا کار به څنگه کولې شي ، يا دا ښځره او خبره به څنگه هوارولې يا سر ته کولې شي. نو که د هغه نه مخکښې چا هغه کار کړے وي يا يې په کومه طريقه هغه خبره او ښځره هواره کړي وي نو دا بنده هم بيا په هغه طريقه او تربيت سره هغه کار کويېږي د څه مخکښې پ ، ل يا پ ، ل ه جوړه شوې وي او دے ورباندې په اسانه ورتېر شي. او که څوک ترېنه د څه تېوس پوښتنه کوي يا ورسره غم خفکان او غصه څرگندوي. نو هغه بنده ورته خپله غاړه داسې صفا کوي او وايي چې يار زه ورومې خو نه يم. دا کار فلاڼي مخکښې کړے دے ، يا زما نه مخکښې داسې شوي دي نو ځکه ما هم داسې وکړو. او دا مطلب ورته په دې مثل کېنې څرگندوي او داسې وايي چې ورومې د آخر پ مل وي."

" ز "

زاره خو مور او پلار ښه وي

دا يو عام منل دے. او مطلب يې دا دے چې هر څيز چې زور شي نو هغه بېکاره شي. سېوا د مور او پلار نه. په دې حقله يو بل منل هم مشهور دے. وايي چې: "زور شي نو کله به جوړ شي؟" چې څيزونه زاره شي نو اکثر مات کيږي، وران ويجاړ او ناپاکره شي. او که څه پر ډېر ورکېږي د کار کولو قابل هم وي نو هغه هم غمجنه وي. يعنې زاره څيزونه اکثر مالک ته داسې د غم او مصيبت سبب جوړ شي چې بيا يې سر تندنه نه لکي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې زاره څيزونه د غم او مصيبت نه ډک وي. خو زاره يعنې بوداگان مور پلار ښه وي. چې د اولاد دپاره رحمت او برکت وي. د مور او پلار دعاگانې ډېر زيات اثر لري. خو چې زاره (بوداگان) وي او اولاد يې خدمت کوي او راضي يې ساتي نو دوي د اولاد د بخښنې ذريعه او واسطه وي. او هغه بختور خلق وي چې د چا مور پلار هغوي ته دعاگانې کوي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړه دے.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کې استعمالېږي چرته چې څوک د څه زور څيز د اخستلو غرضي وي يا يو بنده بل چا له د زور څيز اخستلو لالچ، لمسه او مشوره ورکوي. نو هوښياران ورته وايي چې هلکه پام کوه. د زور څيز نه ځان ساته او که جرې زور دې واخستو نو په غم به واوړې. دا مطلب ورته په دې منل کېږي وړاندې کوي او داسې وايي چې: "زاره خو مور او پلار ښه وي".

زرگر د موره هم غلا کړې ده

مشران وايي چې "اوکه نه خوري نو بوي ترې نه ځي" يا په اردو ژبه کېږي وييلې شي چې: "دال مې کچه کالا کاله". مطلب دا چې زرگران هسې بدنامه نه دي. بلکې څه نه څه تور پکېښې ښته دے. يعنې دوي په خپل فن کېږي دومره ماهره او هوښياره وي چې د سرو زرو او د سپينو زرو په ناپ تول کېږي او د کالو پترو په جوړولو او روغولو کېږي اکثر ځان ته ترخز وهي. او دوي په دې عادت کېږي دومره عادي او پاخه شوې وي چې بيا پکېښې خپل پرده نه پېژني. بلکې د خپل غرضه سره يې کار وي. په منل کېږي مور ياده شوې ده او مطلب ترېنه دا دے چې کي زرگر ډېر غرضي، مطلبې او د خپل عادت نه دومره مجبوره وي چې د مور په کالو پترو يې وس پر شي نو د هغې نه هم څه نه څه بوده، شوکه او غلا کوي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړه دے.

دا منل نن سبا په داسې حالاتو کې استعمالېږي چرته چې څوک ډېر هوښيار بنده وي، په حل ول او ټکي توري د خلقو نه بوده او شوکه کوي، يا داسې غرضي او مطلبې بنده چې په هر کار او خبره کېږي خپل مطلب او غرض لټوي. او د سود په وخت لکه د زرگر خپل پرده نه پېژني. نو د داسې بنيادم په حقله مشران وايي چې دا فلاڼه خوا! هسې زرگر دے يا هسې د زرگر بچي دے. او! "زرگر خو د موره هم غلا کړې ده".

زړه د ښودلو نه دے حال د وېلو نه دے

دا يو عام او ساده د مشرانو قول دے. مطلب يې دا دے چې کي زړه خو په کوکل دننه دے. د ليدو کتو نه دے چې يې درته وښايېم او حال مې داسې دے چې په الفاظو کېږي يې بيانولې نه شم. يعنې د غم او د درد هغه اثر، حال، احساس او کيفيت چې کوم زما په زړه تېريږي يا تېر شوې دے. نو نه خو درته زړه ښودلې شم چې يې وويني او نه د غم او درد هغه احساس، حالت او کيفيت په الفاظو کېږي وييلې او بيانولې شم. دويم مطلب ترېنه دا هم اخذ شوې دے چې کي داسې څوک بنده چې هغه د زړه راز بل چاته ښکاره کول او شريکول نه غواړي. او خپل احساسات، جذبات، حالات او کيفيات پټ په راز کېږي ساتل غواړي. نو هغه د تېوس پوښتنې په ځواب کېږي اکثر دا منل وړاندې کوي. او داسې وايي چې پر پرده بار! "زړه د ښودلو نه دے او حال د وېلو نه دے".

زما د کوره ووځه نو بیخ دي ووځه

دا مثل ټن سبا په داسې حالتو کې چې استهیا لږې جرته چې شوک بڼیاد د چا په نگراني او ذمه واری کېږي وي یا شوک د چا مېلمه شي او هغه نگران ، ذمه وار او یا کوربه بنده د هغه ماتحت یا د مېلمه د حرکتونو او عادتونو نه تنگ وي، بلکې پورې له راغلي وي، نو په داسې حالتو او موقع کې چې د هغه د زړه اواز ، بڼېري او اسوېلي د شونډو سر له راشي نو دا الفاظ ترېنه جوړ شي چې: "زما د کوره ووځه نو بېخ دي ووځه".

قصه:

د دې مثل په حقله داسې يوه قصي مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کيڼې د يو کلي په حجره کيڼې د شپې محفل کړم وو. کي شمبر خلق راجمع وو او کي شپې يې لکولي. په دې کيڼې د چم يو بنسټ زړې مشر راغی چې جولي يې د غوزانو ډکه وه. هغه مشر چې په خلقو نظر واچوو نو وېشل چې هلکو ماته ښکاري چې خلق گڼ دي. او ما سره غوزان کم دي. په هغه مجلس کيڼې يو بدحصره غږې ناست وو. هغه چې دا خبره واورېده نو په تلوار يې خواب ورکړو چې کاکا! زما نه يې شروع کړه نو د ټولو دوه دوه رسي. مطلب يې دا وو چې زما خو به دوه ورسې او بيا که د نور چا رسي او که نه. او داسې د هغه وخت نه دا جمله د مثل په توگه مشهوره شوه. نن هم د دې مطلب دپاره په داسې موقعو کيڼې استعماليري چرته چې داسې غه غيږ يا شے وېشل شي نو خپې بدحصره بنده ورته د حصره او څوک ورته د ټولو او مزاح په توگه دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلک! "زما نه يې شروع کړه د ټولو دوه دوه رسي".

دا د مشرانو قول دے۔ چې کله کله د منل په توګه هم استعمالېږي. سره زر (سونا) ډېر قيمتي څيز دے۔ زمکه خاورې دي او خاورې خو بې قيمته شي ويځو په منل کېږي د زمکې نه مطلب پ ۰ له بڼې يعني دوتر او جائيداد دے۔ مشرانو د زمکې يعني د (جائيداد) قيمت د سرو زرو سره مقابلې کړے ، بلکې برابر کړے د بلو مطلب يې دا دے چې کڼې د جا پ ۰ له بڼې (زمکه) وي نو هغه جائيداد هغه ته لکه د سرو زرو وي. که په څه موقع چا ته څه ضرورت او حاجت پېښ شي نو هغه د زمکې نه څه ټکړه نېمه خرڅه کړي او خپله کرامه پرې سر ته کړي. بل د ژوند ټواک ګران زيات تر د زمکې د پيداوار سره تړلے دے. چې د جا جائيداد يعني زمکه وي نو د هغوي ژوند د بې

جائېداده خلقو نه ښه په اسانه او ارام سره تېرېږي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې د جائېداد خاوندان د زمکو په پيداوار ښه ژوند کوي. او چې جرته ضرورت شي نو لکه د سرو تر ښه شته ټکره ښه خرڅه کړي او خپل حاجت او ضرورت پرې پوره کړي. هم دا مطلب مشرانو په دې متل کښې ستايلې او مشهور کړې دے. او اکثر يې مشران د نصيحت په توگه خلقو ته وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه! که شته پيسه ټکه درسره وي نو خانه پرې زمکه واخله. زمکه تاوان نه کوي، بلکې، "زمکه سره زر وي".

زمکه هم امانت کښې خيانت نه کوي

مشرانو په دې متل کښې د زمکې يو بل صفت ستايلې دے. مطلب يې دا دے چې که چېرې ته شته امانت وسپارلې شي نو زمکه ورکښې خيانت نه کوي. لفظي مطلب خو يې دا شو چې که چېرې زمکه هم په امانت کښې خيانت نه کوي. خو مشرانو دا متل بنياد ته د عبرت نيولو او ملامت ورکولو په توگه وړاندې کړې دے. مطلب دا چې د دې متل مخاطب بنياد دے، چې عبرت اونيسه يا شرم وکړه. چې زمکه خو خيانت نه کوي او يو ته يې چې په پردي امانت باندې خپته وراچوې. نه په حرام او حلالو يې او نه امانتدار يې چې د امانت حفاظت وکړي. او صحيح سالم يې واپس کړي. اکثر په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. جرته چې شوک داسې د چا په مال په زوره قبضه وکړي، يا د چا پټيم او غريب مسکين په امانت کښې خيانت وکړي. نو مشران ورته دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې ظالمه دا دې شته وکړل! "زمکه هم امانت کښې خيانت نه کوي".

زمونږه دومره قسمت جرته دے

قيصه:

د مشرانو نه اورو چې پخوا وختونه ډېر ښه وو. غريبي او نېستي ډېره وه. خو زړونه ماره وو. ساده او سپين سپېڅلي خلق وو. ساده خوراکه وه. او ساده يې ژوند وو. يو بل سره يې مينه محبت او ورکړه راکړه ډېره وه. د غريبي وختونه وو. هغه زمانه کښې به چرگ جرگوړه هله حالېدو چې چرگ به ناروغه شو، يا به بنده ناروغه شو او يا به د چا خاص مېله راغې. وايي چې داسې يوه ورځ د يوې مېرمنې چرگ ناروغه شوه او ډېره د مجبوري نه يې حلاله کړه. د پخلې نه پس يې يو تالې ښوروا او يو هډوکي د کاوندۍ کره هم ولېږلو. کاوندۍ مېرمنه هم ډېره ساده او ښه زړې وه. هغه پخکړې (سالن) يې سم د لاسه پټي ته د گل خان پلار له ولېږلو. د گل خان پلار چې په پټي کښې د ډوډۍ سره د چرگ سالن وليدو نو په زړه کښې يې کرل رېږل چې د گل خان مور په کومه خوشحالي کښې چرگ حلال کړې دے. دے لاهه دې سوچونو کښې ډوب وؤ چې ناڅاپه يې د ښه جاري اواز تر غوږو شو. زميدار چې وکتل نو يو مياں صېب چې په مياں کې مشهور وؤ په ټوله راروان وؤ. دې زميدار ځواب ورکړو چې خدائے دي اوبخښه مياں چې. راځه ډوډۍ وخوره. لکه چې د نامې نه څرگنده ده. نو دلته هم هغه "ميم زما ټوله زما" والا حساب وؤ. مياں چې هم په تياره کښې مېله شو. زميدار خو خپله د پياز او شملو سره گزاره وکړه. او د چرگ سالن يې مياں چې ته ور مخکې کړو. مياں چې چې کله د تالي سره انصاف وکړو نو بيا يې زرغون ته خيال شو. او ورته يې وئېل چې هلکه زرغونه! ښکاري چې ورنندار مې در باندې ډېره مينه کوي. چې پټي ته درله چرگان راليري. زرغون د يو سړو اسوبلي سره وئېل چې مياں چې! زموږه دومره قسمت جرته دے. شته وخت پس مياں چې په خپله مخه لږو او زرغون يو ځل بيا په کار جوت شو. کله چې ورځ تېره شوه او زرغون کور ته راغے نو په زړه کښې يې وئېل چې که خبر وي نو ماښام به ډوډۍ د چرگ سره خورم. ماښام چې ورته د گل خان مور د جوارو په ښه ښکړه د پېښتري ساگ ور مخکې کړو نو زرغون حق حېرانه کله کور ودانې ته کتل او کله به ښکړه ښکور ته. کور ودانې تر ښه پوښتنه وکړه چې د گل خان پلاره خبر خو دے کته. زرغون ورته وئېل چې نېک بختي! تا چې هغه چرگ پوخ کړے وؤ هغه شته شو. مېرمنې ځواب ورکړو چې هغه خو فلاڼۍ خور غرمه هم دغه يو تالې پخکړې رالېږلے وؤ او ټول په ټوله مې تا له دراولېږلو. ما خو تر ښه ځکه هم نه وؤ کړے. تا خو خور لے وؤ. ځنکه شته ښه وؤ او کته. زرغون چې دا واورېدل نو د اسوبلو سره يې لاسونه هم مروړل او ډېر په اغسوس سره يې وئېل چې نېک بختي! زموږه دومره قسمت جرته دے. او بيا يې ورته ټوله قيصه تېره کړه. او وايي چې داسې د هغه

وخت نه مشرانو دا فقره يا جمله د منل په توگه مشهوره كړه. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې زما په دې شي يا څيز كښې قسمت نه وؤ ، يا دا څيز يا دا كار زما په قسمت كښې نه وؤ . يا مونږه بختوره نه بو.

نن سبا په داسې حالاتو كښې استعمالېږي چرته چې څوك د چا نه د څه شي ، يا د څه كار تېوس وكړي چې ستا هغه كار وشو يا هغه به د رته مېلاؤ شو نو كه هغه بنده ناكامه شوې وي يا د هغه كار د كېدو څه امكان او اميد نه وي نو هغه خپل حالات په دې منل كښې څرگندوي او خپل قسمت داسې ژاړي چې يار! "زمونږه دومره قسمت چرته دے."

زور د پرېوتو دے

د زور توري نه دوه معني اخذ شوي دي. يو قوت ، تکره والے ، يعنې پهلوانتوب يا پهلوانتېلوپه معنې ، يې رعب داب ، دېديه ، دهشت او زورورتيا ده. د دې مطلب دپاره اکثر دا توره يعنې زور د ظلم توري سره تړلې شي. لکه داسې وئيل شي چې: ډېر زور ظلم مۀ کوه ، يا جمعه خان په خلقو ډېر زور ظلم کويۀ مثل کښې خو هسې دواړه معني او مطلبونه اخستل شي خو ورومۍ معنې يې د مطلب سره زياته تړون خوري. د دې معنې په نيز د منل مطلب دا شو چې گڼې که يو بنده هر څومره تکره ، پهلوان او زورور وي. خو يو وخت داسې راشي چې د هغه قوت ، زور او پهلواني ختمه شي. يعنې د عمر تېرېدو سره بنيادم د زورور نه گمزورې شي. هم دا د بنيادم لاجاره او گمزوري کېده ، زور کېده او ختمېده ، مشرانو د پرېوتو په توري ، توکي يا لفظ باندې ياد کړے ، ستايلے او مشهور کړے دے. يعنې زور اخر د ختمېدو دے ، يا د پرېوتو دے. نن سبا دا منل په داسې حالاتو او موقعو کښې استعمالېږي چرته چې څوك داسې ډېر زورور او پهلوان وي ، يا څوك زورور او ظالم وي. په نورو خلقو زور ظلم کوي نو مشران ورته د نصيحت په توگه داسې وايي چې په خپل زور او قوت مۀ نازېږه ، يا غرور او تکبر مۀ کوه ، يا دومره زور ظلم مۀ کوه. اخر دا زور به دې ختم شي يا دا دوران به دې تېر شي. نو دا مطلب ورته په دې منل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "زور د پرېوتو دے" ، يا څوك عمر خورلے چې خپله ځواني او پهلواني يادوي او خپل حال بل ته بيانوي نو هغه هم ډېر په افسوس سره دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار ، لږو بوداگان شو اخر! "زور د پرېوتو دے". په ځنې علائقو کښې ځنې مشران په دې منل کښې د زور په ځانے د سور لفظ استعمالوي. يعنې داسې وايي چې: "سور د پرېوتو دے". او د سور نه مطلب هر هغه بنده دے چې په څۀ نه څۀ بې سوري کړي وي. او چا چې هم سوري کړي ده. که هغه د هر څۀ وي نو په ژوند کښې به يو ځل نيم خامخا راپرېوتے وي. يعنې مطلب دا شو چې هر سور د سوري نه راغورځېدلے يا راپرېوتے دے او هم د دې مطلب دپاره استعمالېږي. لکه چرته چې څوك د څۀ شي نه راپرېوځي. نو مشران ورته وايي! خبر دے ، څوك چې سوري کوي نو راغورځېده يا راپرېوتۀ ورسره وي. او دا مطلب ورته په دې منل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې خبر دے! "سور د پرېوتو دے".

زور امام او زړې تراويح

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې د روژې مياشت د گرمۍ په موسم کښې راغله. د روژې نه څو ورځې وړاندې په حجره کښې مجلس گرم وؤ. د چم ټول زميندار خلق راجمع وو او د روژو په حقله يې خبرې اترې کولې. يو ساده زميندار پکښې وئېل چې هلکوا! روژه راغله خو څۀ به کوو. نو يو بل مشر ورله ځواب ورکړو چې نور به څۀ کوو بس زور امام دے او زړې تراويح دي. يعنې مطلب دا چې هم هغه زور کار دے او هغه به کوو. او داسې د هغه وخت نه دا جمله د منل په توگه مشهوره شوه. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې هغه زور کار دے. او هم هغه به کوو. نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کښې استعمالېږي. چرته چې څوك په خپله زړه نوکړی ، مزدوری او په څۀ کار روزگار کښې مشغول وي او څوك ترېنه پوښتنه کوي چې هلکه نن سبا څۀ کوي ، يا نن سبا دې څۀ روزگار دے. نو هغه ورته خپل حال احوال په دې منل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې يار بس! "زور امام او زړې تراويح".

زۀ په طمع او تۀ بې غمه

تېبصه:

وايي چې پخوا په زمانه کښې يو دوه سوداگران وو. دا دواړه به اکثر په سفر يو ځای تلل او د سوداگرۍ مال به يې په ښارونو کړخولو. يوه ورځ دواړو صلاح وکړه چې سبا له به د سودا دپاره فلاني ښار ته ځو. د کلي نه بهر يې وخت او ځای مقرر کړو. چې دواړه به په فلاني وخت هغه ځای ته ځان رسوو. نو بيا به يو ځای په سفر روان شو. په سبا هغه يو دوست په وخت باندې هغه ځای ته سره د خپله ماله ورسېدو. او د هغه بل دوست په انتظار کښې کښېناستو. دے دلته په انتظار وو او هغه بل سوداگر ښه يې غمه په کور کښې اوډه پروت وو. ډېره شېبه پس چې دا يو په انتظار سترې شو نو دې بل سوداگر پسې کور ته راستون شو. دلته ورته پته ولگېده چې دوست يې يې غمه اوډه پروت دے. خبر چې د دواړو ملاقات وشو نو هغه وروستي دوست يې ورومې ته وښل چې دوسته خفه مة شي زما نه خبره هېره وه. نو ځکه اوډه شوے ووم. او که ته نه وي راغله نو بيا هم زما هېر وو. هغه دوست ورله ځواب ورکړو چې پر پرده مړه ، زه په طمع او تڼ يې غمه. او داسې د هغه وخت نه دا خبره په منل مشهوره شوه او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې زه ستا په طمع ناست ووم او تڼ يې غمه پروت يې.

نن سبا يې هم خلق په داسې حالاتو کښې استعمالوي جرته چې څوک د چا په انتظار کښې ډېر وخت تېر کړي او سترې شي ، يا څوک د چا د څه کار ، خبرې يا سوال ځواب په انتظار وي. او هغه کار يا خبره اونه شي يا سوال ځواب په وخت اونه رسي. نو په داسې موقع خلق د کيلې شکوې په توگه دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې پر پرده يارا! "زه په طمع او تڼ يې غمه".

زه څه واييم او رباب مې څه وايي

دا يو ساده منل دے او مطلب يې دا دے چې کڼې زه څه خبره کوم او دا بل څه وايي ، يا ترېنه څه مطلب اخلي. تاسو به هم جرته په ژوند کښې داسې څوک بنده لېدله او کڼه وي چې د بارانو په محفل کښې ناست وي. خو په دماغې طور باندې هغه په محفل کښې حاضر نه وي. هغه په خپلو سوچونو او فکرونو کښې خدايې خبر چې کوم کوم ځايونو کښې گرځي. که جرې دوستان ترېنه د څه سوال يا د څه خبرې تهوس پوښتنه وکړي نو خبره به يوه وي او هغه به ځواب بل ورکوي ، يعنې په هغه وخت د روانې خبرې او بحث نه علاوه بله څه غېره خبره کوي چې څه د هغه په سوچ او دماغو کښې وي نو کيدے شي چې د هغه خبرو بيان کوي ، يا چې هغه خپله به محفل کښې راحاضر شي نو بيا د بل نه تهوس کوي چې هن! يار تا څه وښتل! بحث مباحثه د کرکت د لوبې په حقله وي او يو کس پکښې په مېنځ کښې راټوپ کړي. چې هو که يارا! جان ښېر خو ډېر اوچت او ښه لوبغاړے دے. يعنې چې يو تن يوه خبره کوي او بل ترېنه څه بل مطلب اخلي يا په خبره پوهه نه شي او د ځانه پکښې څه نوي خبره گڼوي يا بيانوي.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. جرته چې خبره يو وي او څوک ترېنه مطلب بل اخلي ، يا ځواب څه بل څه ، يا غېر ورکوي. نو داسې بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې جب شه يارا! "زه څه واييم او رباب مې څه وائي". او په ځنې علاقو کښې داسې وښلې شي چې! "زه څه واييم او ډهولکې مې څه وائي". "زه څه واييم او باجه مې څه وائي". "وهم دې کوم ځای ته دې کوم ځای".

زه درنه پوزه پرېکووم او ته رانه ننکې غواړي

د پخوا زمانې په کالو پترو کښې ننکې هم د مېرمنو يو کاله وو. دا به په پوزه کښې اچولې شوه. نن سبا يې رواج راتازه شوے دے او په ځنې علاقو کښې يې مېرمنې اچوي او استعمالوي. دا د هغې زمانې يو مشهور ، قبيتي او ناوياته کاله منل او کڼل شو. دا يوه څرگنده او کوټلې منلې خبره ده چې د چا څوک خوښ وي. يعنې چې يو بل سره مينه او محبت کوي نو يو بل له څه نه څه ډالۍ (تحفي) ورکوي. داسې په هغه زمانه کښې چې به د چا څوک ډېر خوښ وو نو په ډالۍ کښې به يې ورله ناوياته او قيمتي کاله ننکې جوړوله. دا به د مينې محبت ډالۍ کڼل او منلې شوه نو ځکه مشرانو به دې منل کښې د مينې محبت ، د خوښي او ناخوښي حالاتو ، احساساتو او جذباتو سره تړلې دهمتل د الغاظو نه دا معنۍ جوړېږي يا اخذ کېږي چې کڼې زما دومره ناخوښ يې يا زما دومره بدې شي چې درنه پوزه پرېکول غواړم. او تڼ راباندې ځان دومره درنوې او داسې نارونه او نخري راته کوې چې کڼې زما ډېره خوښه يې او زه به درله په ډالۍ کښې ننکې جوړه کړم يا راوړم. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې زما دومره بدې شي چې درسه څه له کڼول نه غواړم او تڼ راته ځان

خوا خواته کوي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړې دے. نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي جرته چې د جا څوک بل بنده ډېر زيات بدې شي. ورسره راشه درشه، غم بڼادي او خوا کېول نه غواړي. او هغه بل بنده ترېنه مينه محبت غواړي يا ترېنه څه قيمتي شي غواړي، يا ترېنه د څه شي يا کار طمع لري، يا ترېنه څه کيله مانه وکړي. نو په داسې موقع ورته هغه بل بنده خپل احساسات، جذبات او د زړه حال په دې منل کېنې څرگندوي او داسې وايي چې: "زه درنه پوره پرېکوم او ته رانه ننکۍ غواړې".

زه لارم خو دې پېنډې ته غوري واچوئ

قيصه:

دا يو مشهور منل دے او په امروزه ژوند کېنې زيات استعمالېږي. د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېنې په يو کلي کېنې داسې يو بنيادم وؤ چې هغه د هر چا د بنيادی مشر وؤ. د هر چا بنيادی کېنې به نايلاک داسې حاضر وؤ لکه چې ته څوک؟ زه خامخا، يا هغه مشران وايي چې ما مۀ شهېره در گډيم والا خبره وه. جرته چې به د چا بنيادي يا څه خبرات جوړ شو نو د ډوډۍ په وخت به دغه بنده ارو مرو لکه د مرگ مح حاضر وؤ. داسې يوه ورځ د چا په بنيادی کېنې يې مشري کوله چې د کور مالک يعنې کور به ورته غصه شو. چې هلکه ته څوک يې څه جرته په قلاړه کېنېنه. خو د هغه په عزت او بې عزتۍ څه کار نه وؤ. نو ځکه يې د کور به په وينا څه شا اونه گړېده. او هم هغسې په خپل کار کېنې جوت وؤ. اخر د هغه کور به ورته هم غصه زياته شوه. هغه بنده يې د مته اوښوو، ورته يې وئېل چې دا لار اونيسه او چاخ څه، چې بيا دې اونه وېنم. هغه بنده چې د خپل عادت ډېر مجبوره وؤ نو ورته يې وئېل چې بښه ده زه څو لارم خو دې پېنډې ته غوري واچوئ. يعنې د عادت نه دومره مجبوره وؤ چې نه يې په بې عزتۍ څه کار وؤ او نه يې عادت پرېښودے شو. بلکې د بې عزتۍ په وخت يې هم خپل عادت پوره کړو. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا جمله يا فقره د منل په توگه مشهوره شوه. او مطلب ترېنه دا دے چې گنې څوک بنيادم د خپل عادت نه يا د خپل خوي يوي نه دومره مجبوره شي چې په بې عزتۍ يې هم څه کار نه وي. بلکې دومره زيات يې شرمه او بې غږته شي. که څوک يې لکه د سپوږمۍ تروتي او شرې خو هغه بيا هم خپل عادت کوي.

نن سبا په داسې موقعو او حالاتو کېنې استعمالېږي جرته چې څوک داسې بنده لکه ما مۀ شهېره در گډيم والاوي. په څه کار يا څه خبره کېنې بيا يې بې عزته شي خو هغه بيا هم هغه خپل عادت کوي. نو په داسې موقع د طنز په توگه ورته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه! "زه لارم خو دې پېنډې ته غوري واچوئ". او ځنې خلق وايي چې هغه يو نادیده بنده وؤ. او نوې کوتمه يې په کوته کړې وه. نو هم په هاغه کوته به يې پېنډې ته انباري کولې چې دوي ته ورېزې واچوئ او دې پېنډې ته غوري واچوئ. يعنې هغه خپله کوتمه به يې خلقو ته بښودله. او داسې د منل نه مطلب دا شو چې گنې داسې څوک نادیده بنده چې خپل څه نوے شي په څه انو بهانو خلقو ته ښکاره کوي يا وړاندې کوي چې گنې خلق يې وويني. نو داسې بنده ته هم خلق د طنز په توگه دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "زه لارم خو دې پېنډې ته غوري واچوئ".

د بعضې خلقو دا عادت وي کړي د پردو ښادو د پېنډو حسابونه

زه مو کوم کوم وژاړم

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېنې په يو کلي کېنې يوه غريبه کونډه مېرمن مېشتۀ وه. واده واده بچي يې وو. يو غريبه وه او بل چې خاوند يې مړ شو نو غمونو او مصيبتونو وړ باندې لا زور وکړو. يو خوا وړ باندې د خوراک څښاک تنگسېا وه نو بل خوا يې ماشومان ناروغه شول. يو شېبه يې ماشومان د لوږې او د رنځ له کبله ډېر زيات تنگ وو. يو د لوږې نه شور او غوغا کوله نو بل ورته د تېې د لاسه په ژړا سر وؤ. هغې کونډې غريبې به کله يو بچي له ورمڼده کړه او کله به يې بل له دلase ورکوله. په دې منډو تړو، دم دلase او منت زارو چې سترې شوه نو اخر چې خپله هم ورسره په ژړا شوه. په ژړا او ساندو کېنې به يې داسې وئېل چې زه مو کوم کوم وژاړم. يعنې مطلب يې دا وؤ چې زه مو کوم کوم غم وژاړم، يا زه مو کوم کوم غم سر ته کړم.

نن سبا هم په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې د چا د غوښتو ، مصيبتونو ، کرامو ، مسئلو او شخړو نه ډېر زيات تگ راضي او صبر يې تمام شي. نو اخر خپل سترې والې او تنګسټيا په دې منل کېنې څرګندوي او داسې وايي چې: " زه مو کوم کوم وزارم ".

"ژ"

ژړنده که د پلار ده خو په وار ده

قیصه:

پخوا په زمانه کې چې کله د بجلی مشینانه نه وو جوړ شوي، نو خلقو به داني په ژړنده اوږه کولې. او بیا به مېرمنو په کورونو کې په مېچنو اوږه کولې. ژړنده به په اوبو جلدله او دا به جرته په علاقه یا د کلي په سطح یوه ژړنده وه. ځکه به خلقو په ژړنده باندې وار نیولو. داسې یو وکړي ژړندې ته داني وړلې وې. او خپل وار (نمبر) ته په انتظار ناست وو، په دې کې یو زلمه راغی چې خپلې داني یې د ټولو دانو نه مخکې اوږه کړې. دې سړي ورته وئېل چې ځوانه دې پسې وار زما دے. ته خپلې داني وروستو کړه. هغه هلک وئېل چې کاکا زما داني به مخکې اوږه کړي. دې سړي ورته وئېل چې ځوانه زه مخکې راغلی یم او ته وروستو، مخکې وار زما دے. هغه هلک ورته وئېل چې زما داني به مخکې وي. دا ژړنده زما د پلار ده. هغه سړي ورته هم سمدستي ځواب ورکړو چې ځانه که ژړنده دې د پلار ده خو په وار ده. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د متل په توګه مشهوره شوه او مطلب دا دے چې څوک داسې څه ځان ته د څه کار دپاره مخکې یعنې ورومې ور شي نو ورومې وار (نمبر) هم د هغه وي.

نن سبا هم داسې چې جرته په څه کار روزګار کې یا په څه موقع کې د وار او نمبر خبره راشي یا جوړه شي. نو اکثر خلق دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "ژړنده که دې د پلار ده خو په وار ده". او په ځنې علاقه کې دا متل داسې مشهور دے. وايي چې: "کله که د پلار ده خو په وار ده".

هـ ر شـ ے پـ ے صـ یر پـ ے واره شـ ي
وار پکې نېسـ ے کـ ے دې ژړندـ ے د پـ لار وېـ ے

"س"

ساعت کښې سپر او درنگ له ماسه

دا يو عام منل دے. سپر او ماسه د څه شي د وزن معلومولو کچ او پېمانه ده. دا کچ او پېمانه ډېره د پخوا زمانې راسې استعمالېږي. نن سبا د وزن حساب کتاب د گرام او کلو گرام په کچ او پېمانه کولې شي. په منل کښې سپر او ماسه د دروند او سپک دپاره ستانېلې شوي دي. سپر دروند او ماسه سپکه وي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گڼې ساعت کښې دروند او درنگ له سپک وي. او دا دواړه صفتونه په يو ځای نه شي کېدلې. يو شے به يا دروند وي او يا به سپک وي. او چې په ساعت يعني يوه لحظه (يو سپک) يعني د سترگو په رپ کېنې چې څه څيز وزن بدلوي، يا رنگ خوند بدلوي. نو هغه بي فائدي، ناپکاره او بي اعتباره شے دے. او داسې چې څوک بڼياهم په ساعت کېنې خپل ټول او عمل بدلوي. يعني چې خبره وکړي او ساعت کېنې تر پنه انکاري وي. نو داسې بنده ډېر ناپکاره او بي اعتباره وي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړے دے. لکه څنگه چې مطلب څرگند دے چې څوک داسې په ساعت کېنې د خپلې خبرې نه جار ووځي، يا څوک د خپل عمل او د څه کردار نه په درنگ کېنې منکر شي. نو داسې خلقو ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه به تا خو هيڅ اعتبار پاتې نه شو ته خوا "ساعت کېنې سپر او درنگ له ماسه".

په داسې کښې کس ————— س ————— اور او ————— ک ————— ري
چې ساعت کېنې سپر درنگ له ماسه په ټول کېنې وښه

ستا ايمان ماته معلوم دے

دا هم د مشرانو يو قول دے چې مطلب او معنی ی یې جدا جدا دي. ی یې خورا ده چې گڼې ستا عقیده يا ستا مسلمانې (ايمان) ماته معلوم دے. چې ستا څه عقیده ده. بل خوا په پښتو کېنې ننگ غېرت او پښتو هم د ايمان نخښه، بلکه نیم ايمان گڼلے او منلے شي. په دې منل کېنې هم دغه ننگ غېرت او پښتو مطلب دے. او د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا جوړ شو چې گڼې ستا غېرت او پښتو ماته معلومه ده.

دا منل اکثر د جنگ جگړې، مقابلې او د دوو وگړو تر مېنځه د تکرار په وخت استعمالېږي. چرته چې د دوو کسو يا دلو خپلو کېنې څه تکرار جوړ وي. يو بل ته خبردارے (چېلنج) ورکوي، يا يو بنده په بل دېکې دهراکې کوي او په دوره دباؤ يې وېره وي. نو که هغه بل بنده په دېکونو وېرېږي او نه دده په رعب داب کېنې راځي نو په ځواب کېنې ورته هغه داسې وايي چې څه مره! "ستا ايمان ماته معلوم دے". او د مقابلې د تيارۍ (چېلنج) دپاره ورسره داسې هم وايي چې! "لاس دې ازاد او توره دې تېره".

دا ستا ايمان ماته معلوم دے
څه به هغه وي چې له تانه پېدا شويينه

ستا پرے زما غاړه

دا يو عام منل دے او په امروزه ژوند کېنې زيات استعمالېږي. هر يو ځنلور بغير د جلب او د پرې نه قابو کول ډېر گران کار وي. د څاروو په غاړه او پوزه کېنې خلق پرې ځکه اچوي چې هغه قابو وساتي. او په خپل واک اختيار کېنې يې راولي يا وساتي. او څنگه چې د مالک مرضي وي هم هغه شان کار تر پنه واخلې، يا په هغه لار يې روان کړي. يعني چې کوم ځنلور يا څاروي ته په غاړه کېنې پرے واچولے شي نو هغه بيا د مالک په واک اختيار کېنې وي. د واک اختيار، پرې او د غاړې دا فلسفه مشرانو په دې منل کېنې ستاېلي ده. او مطلب تر پنه دا دے چې گڼې خپل واک اختيار د بل په لاس کېنې ورکول، خپل شان بل جا ته سپارل، يعني د څه مجبورۍ، کمزورۍ يا

نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کېنې استعمالېږي حزن ته چې شوک په څه خبره او کار کېنې خپل واک اختیار بل ته سپاري ، یا ورسره په څه صلاح او مشوره کېنې اتفاق کوي چې گڼې ستا په مرضی . یا ستا په صلاح زما صلاح ده ، یا په دې کار او خبره کېنې زه ستا ملگر یم. نو دا مطلب ورته په دې مثل کېنې وړاندې کوي او داسې وایي چې یار! "ستا پر زما غاړه".

ستا په چنه خه باد لکی

نن سبا په داسې حالاتو کې چې استعمالېږي جرته چې د جاتر مېنځه د څه کار يا د څه خبرې په حقله تکرار وي. يو بنده څه کار کول غواړي خو بوجه، تکليف او کړاؤ يې ټول په بل وي ، يا څوک چې د بل په مال دولت خپل عېش ماش کوي بې فائده او فضوله کارونه کوي. نو هغه ته مشران وايي چې په تا بې څه بوجه نشته يا تا ته بې څه تې ، يعنې غم ، درد ، تکليف او کړاؤ نه رسي. نو ځکه داسې کارونه کوي. هم دا مطلب ورته په دې منل کېږي وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه! "ستا په حنه څه باد لکي" ، يا ستا په حنه يې څه باد لکي.

ستا په سر کښی بنکر دي خه

دا قول يا مثال په داسې وخت استعمال يږي چرته چې د جاتر مېنځه څه جنگ جگړه او تکرار وي او يو ورکېږي ځان بانور او تکرره کي. په بل رعب داب اجوي يا ورياندې دېکې کوي. نو که بل بنده ته هغه ښه معلوم وي چې کي دے څومره نر دے ، يا څوک د ځانه څه ښه په زور زبردستی لاندې کوي يا د ځا حق لاندې کوي نو په داسې وخت هغه بنده ته وتلې شي چې کي ته ولې داسې کارونه کوي ، دېکې دهراکې کوي يا جنگ جنگ نعرې وهې. ولې!" ستا په سر کيږي ښکر دے څه". او څوک ورسره داسې هم وايي چې ولې!" دا زده ځي بي ښکرو اولېدم څه" يا "دا زده ترته بي ښکرو ښکارم".

ستا د خبره می توبه ده خو دا سپی دی رانه کورې کړه

قيصه:

د دې متل په حقله داسې قيصې مشهوره ده، وايي چې پخوا په زمانه کښې يو فقير په کوڅو کښې خبر غوښتلو، په يو کوڅه کښې چې بې اواز وکړو نو د هغه کور سې ورپسې شو، ملنگ د سې نه ځان بح کولو، خو سې هم د ملنگ پسې لگېدل وؤ، او بيا بيا به بې پرې حملې او غوټې کولې، اخر چې ملنگ تنگ شو نو په تېښته د هغې کوڅې نه روان شو، دې دوران کښې د کور مالک ملنگ له څه خبرات راوړو، ملنگ پسې بې اواز وکړو، چې ودرېره دا خبرات خو دې واخله، ملنگ په تېښته او منډه کښې ډېر په غصې سره ځواب ورکړو چې خانه! ستا د خبره مې توبه ده خو دا سې دې رانه کورې کړه، او داسې د هغه وخت نه د ملنگ هغه وينا يا خبره مشرانو د متل په توگه مشهوره کړه، او مطلب ترېنه دا دے چې کڼې ستا د خبر زکوة ، ستا د قرض پور ، احسان ، مرستې او ملگرتيا نه مې توبه شه، خو دا کيلې شکوې ، توپې ، مسخري ، طنزونه او پېغورونه راته مه کوه.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې څوک په جا احسان کوي يا ورسره مرسته او مدد کوي او بيا ورباندې هغه مدد او مرسته ډډادي يا ورپسې توپې مسخري او پېغورې کوي، او يا پېغورونه ورکوي، نو هغه بنده ورته په ځواب کښې دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار! "ستا د خبره مې توبه ده خو دا سې دې رانه کورې کړه".

د داسې خبرې سره مې توبې ته
چې د کوم خبر سره د سېو غېار راځينې

ستا د وهلو قسمت راغلې دے

دا د مشرانو قول دے، چې کله کله د متل په توگه هم استعمالېږي، مطلب يې دا دے چې کڼې چاته خبردارے (جېلنچ) ورکولې شي، يعنې څوک د څه وران کار نه يا د څه خبرې نه منع کوي يا منع کول غواړي او دا خبردارے ورکوي چې کڼې که دا دې وکړل يا داسې وشو نو بيا به دې ووهم، او اکثر د ماشومانو دپاره استعمالېږي، يعنې جرته چې څوک ماشوم څه وران کار کوي يا څه شرارت او شیطاني کوي او چې مشران بې د هغه کار يا هغې خبرې نه منع کوي نو داسې خبردارے ورکوي او داسې وايي چې هلکه مه کوه کورے! ستا د وهلو قسمت راغلې دے ، يا څوک داسې په محفل کښې په توقو مسخرو او نخرو پېښو تنکوي يا ورته کنځل وېنا کوي نو په داسې وخت هم داسې وئېلې شي چې هلکه سم شه کورے کڼې! "ستا د وهلو قسمت راغلې دے".

ستا غور دے که زما هسې زور دے

دا يو عامه جمله ده چې په امروزه ژوند کښې په خصوصي توگه د يارانو په مجلس او گډو شېو کښې زياته استعمالېږي، په متل کښې زور په غور او زور دے، غور د بنيادم په وجود يا بدن کښې د اورېدو يوه اله ده، چې د دې په ذريعه مونږه اوازونه اوږو، د غور او د اواز د تړون داسې دے، هوښياران وايي چې اواز د څه شي د رپښو (واټرېشن) نه پيدا کېږي، او په هوا کښې خورېږي، د هوا چېپي (وټېز) دا اوازونه د ځان سره يو خوا بل خوا گرځوي يا تېښتوي، او زمونږه غورونه د يو راښکونکي الې (ريسيور) کار ورکوي، يعنې د هوا چېپي چې کله زمونږ په غور ولکي نو په هوا کښې شامل اوازونه د غور په ذريعه زمونږ دماغو ته ورسې، بيا دماغ د هغه اواز په حقله پېژندکلو او فيصله کوي چې دا څنگه او د څه شي اواز دے، او بيا ترېنه معني او مطلب اخذ کوي، بيا د هغه اواز د معني او مطلب په بدل کښې د هغې ځواب لټوي يا جوړوي، او بيا هغه ځواب يا خپل خيالات د ژبې په ذريعه بل ته رسوي ، يا په ځواب کښې د عمل کولو دپاره د بدن اندامونو ته حکم ورکوي، او داسې خپل ځواب او عمل څرگندوي.

خبر دا خو د غور د اواز د تړون پېژندکلو وه، په متل کښې د "غور دے" نه مطلب دا دے، چې کڼې ته زما خبره په غور (توجه) سره اوږې او که نه، په دې حقله د پښتو ژبې يوه محاوره ده، "غور ټکي کول" يعنې چاته توجه ورکول، د جا خبره په غور اورېدل، د ځنو غرو د عادت يعنې ټکيه کلام وي، چې څه خبره کوي نو اورېدونکي ته داسې وايي چې "غور دې دے" يا "ستا خيال دے"، يعنې مطلب يې دا وي چې ته زما خبره په غور اوږې او که نه، بل لفظ دې "زور" د زور معنی ده، هسې يې فائدي شور شرابه کول ، يا فضول ، يې مطلبه او يې فائدي غږېدل ، يعنې خبرې کول، د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو، چې کڼې ستا ماته غور دے او زما خبره په غور اوږې ، او که زه هسې يې فائدي لکيا يم شور شرابه کووم.

نن سبا په داسې موقعو او حالاتو کېني استعمالېږي. جرته چې څوک په مجلس کېني څه خبره کوي او د هغه خبره څوک په غور نه اوري يا ورته څوک توجه نه ورکوي. نو هغه خبره کوونکي يا قيصي بيانولو والا بنده د نورو خلقو توجه راگرځولو دپاره ، يا ځان ته د پام کولو دپاره دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار! "ستا غور دے او که زما هسې زور دے".

ستا موکې په مټه کېني دے

موکې د لرکي نه جوړ يا د لرکي يوه ټوټه يا ټکره وي. بېظمه چې د ځنګل هومره اوږد او د موتي هومره غټ وي. چې يوه حصه بهر او درې حصې په زمکه کېني ښخ کړې شوې وي. يعنې موکې د لرکي نه جوړ شوې او په زمکه کېني ښخ کړې شوې وي. چې څاروي ورباندې ، يا ورسره تړلې شي. مټه يا مټينه د خاورو يا خټو يو قسم دے. د خاورو ډېر قسمونه دي لکه خوره ، ښکه يا ښکلورې ، مټه يا مټينه کوټکناږي او داسې نور ډېر. په دې کېني مټه يا مټينه خاوره او زمکه ډېره کلکه او سخته وي. يعنې مطلب دا شو چې مټه د خاورو ، خټو او يا د زمکې يو قسم دے. چې کلکه ، پخه او مضبوط وي. دې نه د منل معنی ، دا څرګنده يا جوړه شوه چې کني ستا موکې په کلکه او مضبوطه زمکه ، خاوره او يا په خټه کېني ښخ دے. خو په منل کېني د موکي نه مطلب دے مونږ او بنياد ، يا څوک ملاتړ ، ملګرے ، دوست او سرپرست. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کني ستا بنياد ډېر پوځ دے. ستا مونږ ښه مضبوط دے او يا ستا ډله ، دوستان او ملاتړ ملګري ښه مالداره ، ښه ټکره ، ښه بهادره او ښه مضبوط دي.

نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کېني استعمالېږي جرته چې څوک په مجلس کېني د بل جا په مرسته څه اوچتې لاپې او ډوږي وولي ، يا د جا افسر يا زورور بنده په مرسته او ملګرتيا کېني په جا ديکې دهرکې کوي. نو په داسې موقع خلق هغه بنده ته وايي چې ستا وروستو مونږ او بنياد ښه مضبوط دے ، يا ستا په ښا مضبوط لاس دے ، يا ښه مضبوط بنده دې ملګرے دے. نو ته څکه داسې اوچت ټوپونه وهي يا اوچت دانګې. هم دا مطلب ورته په دې منل کېني وړاندې کوي او داسې وايي چې وايه وايه! "ستا موکې په مټه کېني دے".

د جـاـ مـټـهـ کـنـيـ مـوـکـېـ وـي
لـکـهـ د سـخـي کـټـي يـيـا دـبـر وـهـي ټـوـپـونـه

سترګي دې سرې دي

قيصه:

د دې منل په حقله د ازمري او کينډ قيصي مشهوره ده. وايي چې د يو ازمري او د کينډ دوستانه وه. دواړو په ځنګل کېني يو ځانے ورځې ښې تېرولې. دې ازمري چې به ښکار وکړو نو د کينډ به هم ورسره اختړ شو. کله چې به ازمري ښکار ولېدو نو د کينډ نه به يې تېوس کولو چې سترګې مې سرې دي. کينډ چې به خواب ورکړو چې اهو ، سري دي نو ازمري به ورټوپ کړو او ښکار به يې د مرغوته راټينګ کړو. بيا به دواړو غوښي په شريکه خوري. يوه روځ دې کينډ ازمري ته وېل چې نن به ښکار زه کووم. ازمري ډېر پوهه کړو چې کوره ښکار کول د کينډانو کار نه دے. خو کينډ هم په ضد راغله وؤ. چې ارومرو به نن ښکار زه کووم. دې دوران کېني يو ځنګلي غولپه په مخه ورغے. ازمري کينډ ته اشاره وکړه چې ورځه ښکار مېلاؤ شو. کينډ د ازمري نه تېوس وکړو چې سترګې مې سرې دي. ازمري وېل اهو سرې دي. کينډ چې کله په غوايي حمله وکړه نو غوايي داسې يوه لته وکړه چې کينډ يې لرې گوډار کړو. کينډ خو څه شېبه يې دمه او سيادله پروت وؤ. او چې لږ په ساه صورت شو نو د ازمري خوا له ورغے او ورته يې وېل چې سترګې مې سرې نه وي. او هسې دې راته وېل چې سرې دي. ازمري ورته وېل چې کم عقله! ښکار تش په سرو سترګو نه کيږي دا چل هم غواړي او طاقت هم. او داسې د هغه وخت نه دا منل مشهور شو. مطلب ترېنه دا دے چې کي تش په خبرو او ارادو کولو يا تش په توره ميدان ته په وردانګلو کارونه نه کيږي. بلکې هر کار له خپل چل ول (ترکيب) او مال دولت (طاقت) هم پکار دے. نن سبا دا منل چا ته د څه کار کولو د لمسې دپاره ، او يا د ټوقو تقالو په توګه دوستان يو بل ته وړاندې کوي او داسې وايي چې: "سترګې دې سرې دي". وردانګه.

سخه کټه د موکي په زور ټوپونه وهي

دا يو عام منل دے. معني او مطلب يې د الفاظو نه څرگنده دي. کله چې سخته کتنه پر غونډې غټ شي. يعنې د کال نيم عمر ته ورسيږي نو دا د ماشوموالي عمر وي او ماشومان بچي که هغه د هر څه وي خو په دې عمر کينې لوبې او مستي کوي. داسې سخته کتنه چې په موکي ترلې وي او مستي پرې راشي نو هغه ټوپونه وهي. يو خوا بل خوا دانگي رادانگي. دوي چې کله زور کوي نو په موکي ترلې پرې يې واپس خپل ځان ته لارولي. او که جرې ټوپ وهي نو هم د پرې په زور واپس خپل ځان ته راځي. داسې زور کول او واپس خپل ځان ته راتلل دوي له خوند او مزه ورکوي. او ځنې چې پکښې موکې مات کړي يا پرې وشلوي نو هغه يوه منډه نيمه ووهي ، يا لږه مستي وکړي او بيا په قلاړه شي. يعنې چې څومره ټوپونه او غوبل يې جوړ کړي وي هغه د موکي په زور وي. او چې د موکي نه خلاص شي نو په يو منډه ټول زور او مستي ختمه شي. مشرانو د سخي کتنې دا کيفيت او د موکي سره نسبت په دې منل کينې ستايلې او مشهور کړې دے. او مطلب ترېنه دا دے چې کني د جا موکې (موڼد او بڼياد) مضبوط وي. نو هغه د هغې موکې په زور ټوپونه وهي.

نن سبا په داسې حالاتو کينې استعماليري جرته چې څوک داسې د بل جا په مرسته ، د بل جا په لمسه يا د بل جا په مال دولت باندې خپله عياشي ، بدعاشي او مستي کوي. يعنې ټوپونه وهي نو په داسې وخت د داسې خلقو په حقله هوشياران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "سخته کتنه د موکي په زور ټوپونه وهي".

سړې مړ شي او نوم يې پاتې شي

دا د مشرانو قول دے. چې د نصيحت ، عبرت او د سبق په توگه خلقو ته وړاندې کولې شپه ظاهره خو د منل معنې يې دا جوړېږي چې کني سړې مړ شي او وروستو يې تشه نامه خپل خپلوان يادولې. بيا څه موده پس هغه نوم کله نه کله په ځه له راځي. خو مطلب يې د معني نه جدا دے. يعنې د نوم پاتې کېدو نه مطلب دے چې څه داسې کارنامه ، مړانه يا د قام او د اولس دپاره څه د خبر ښکېږي کار وکړي. چې هغه په تاريخ کينې وليکلې شي ، يا ژوندې پاتې شي نو د مرگ نه پس هم د هغه کارونو او کارنامو له کبله د هغه نوم ژوندې پاتې شي او تر زمانو پورې يې خلق ياد ساتي او يادوي. مطلب دا شو چې کني د څه کارنامو له کبله د چا نوم په دنيا پاتې کېدل. او ياد ساتل. يعنې د تاريخ په ورقونو کينې ژوندي پاتې کېدل.

نن سبا يې مشران خپلو کسانو ته د نصيحت په توگه وړاندې کوي او وايي چې داسې څه د خبر ښکېږي کار يا کارنامه پکار ده. چې سبا مو څوک نوم ياد ساتي يا وروستو خلق مو يادوي. او دا مطلب ورته په دې منل کينې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "سړې مړ شي او نوم يې پاتې شي".

سړې يې په تندې کينې پورې کوي په تالي کينې نه يا

سړې تندې ته گوري ، تالي ته نه

دا يو عام منل دے او معنې يې اېوته ښکاري. يعنې د تالي په ځان ته تندې وئيلې او ستايلې شوې دے. مطلب ترېنه دا دے چې کني روغ نيت او صفا روغ تندې. يعنې جرته چې څوک د چا مېلمه شي او کوربه ورته په صفا روغ نيت او روغ تندې هر کله وايي. نو مېلمه خوشحاله او ښه په مزه وي. که خوراکه ورته ساک او شوملې مخې ته شي خو چې په روغ نيت او صفا تندې وي نو مېلمه يې ښه په خوند او مړې سره خوړي او چې د کوربه مېلمه ته نيت خراب او تندې دے د مټ وي. نو که جرکان او حلوکانې ورته کېدې نو نه په مېلمه هغه ډوډۍ لکي او نه يې تېرېږي. يعنې نه ورله خوراک خوند او مزه ورکوي او نه په هغه ځان ته کينې ناسته پاسته. په دې لړ کينې يو بل منل هم مشهور دے. وايي چې: "پياز دي وي خو په ناز دي وي". د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کني څوک چې د چا مېلمه شي نو هغه ښه خوراک څښاک (تالي) ته نه گوري. بلکې د کوربه نيت او تندې ته گوري. که نيت روغ او تندې روغ وي صفا وي. نو که خوراک هر څه وي خو خوند او مزه يې ډېره وي او که نيت بد او تندې دے د مټ وي نو بيا لاس تالي ته کوږېدل او يوه نورې د تالي نه پورته کول هم مېلمه ته لوټې مصيبت او زحمت وي. هم د داسې حالاتو او خلقو په حقله مشرانو دا منل مشهور کړې دے.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک په داسې بنده ورپېښې چې نيت بد او تندې يې د ښه نيت نېولې وي يا د چا په لېدو او راتلو يې په تندې دولس بچې جوړې شي. نو مشران ورته د نصيحت په توگه داسې وايي چې خانه نيت مه وړانوه يا نيت دې روغ کړه. مېلمانه د خداي رحمت وي او هر څوک خپل قسمت دځان سره راوړي. او دا مطلب ورته په دې منل کېنې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "سړه يې په تندې کېنې پورې کوي په تالي کېنې نه". او په ځنې علاقه کېنې داسې وېشلې شي چې: "خلق تندې ته گوري تالي ته نه".

خو مال له چي راځي نشو دا پوه خبره واوره
تالي ته به مې نه گوري تندې ته به مې گوري
(اباسين يوسفزې)

سل پادريو لو - ړ

پاپر د چنود اوړو نه جوړولې شي. يعنې دا د چنود اوړو ډوډۍ وي. د چنود په اوړو کېنې څه مالکه او مرج مصالحه گڼه وده کړې شي او بيا ترېنه لکه د کاغذ په شان نرۍ، نرۍ ډوډۍ، داسې پخې کړي چې کرپندۍ، ترېنه جوړ شي. په خوراک کېنې ډېر خوند او مزه کوي. د پنجاب او سنده خلق يې ډېر په شوق سره خوړي. خصوصي توکه د کراچۍ او حيدرآباد (مهاجر) خلق يې ډېر زيات خوښوي. بلکې کسي يې ورپسې لوتېږي.

لو - ړ، ډانگ او کونک هغه لږکي ته وېشلې کوم چې به پخوا په زمانه کېنې خلقو د خپل حفاظت دپاره جوړول، ساتل او گرځول. يعنې هغه لڅنه يا لږکې چې په خصوصي توگه جوړ کړې او غوره کړې شوې ويکاسې ډانگ يا لو - ړ اکثر خلق د خپلې ونې (قد) برابر پرې کوي يا جوړوي. سبا هم د پنجاب په سيمه کېنې د لو - ړو ساتلو او گرځولو رواج او عادت عام دے. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گنې يو خوا بڼه مضبوط لو - ړ دے او بل خوا د کاغذ غوندې نرۍ او کرپندې پاپر د طوکه لو - ړ ته سل پاپر هم يو شي نو په يو گودار به ريجي ريجي او ډرې ډرې شپشمرانو په دې منل کېنې د لو - ړ مضبوط والې او د پاپر کمزوروالې ستايلې او مشهور کړې دے. او مطلب يې دا دے چې گنې د کمزوري شي او د مضبوط شي برابروالې ته شي کېدے، يا يو برابر نه شي جوړېدے. په دې حقله د اردو ژبې يو منل هم مشهور دے وايي چې: "سو سونار کي ايک لوهار کي". د دې مطلب دا دے چې گنې د زرگر سل گوداره او د لوهار يو گودار برابر وي. بلکې د لوهار گودار به ترېنه زيات مضبوط وي.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې داسې څوک کمزورې بنده چا زورور ته ورمخامخ شي يا ورته د مقابلې دپاره ېنهي وهي. نو په داسې موقع ورته مشران يا هغه زورور بنده دا خبردارې ورکوي چې گنې ستا او زما څه مقابلې ده. که ستا په شان شل شي نو هم زما د يو لاس يا د يو داؤ نه دي. هم دا مطلب ورته په دې منل کېنې څرگندوي او داسې وايي چې: "سل پاپر د يو لو - ړ يا "سو سونار کي ايک لوهار کي".

سل په لالې پورې دا يو پرې د بنگرو

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېنې به بنجاريانو په کوڅو کېنې کدې کوډې گرځولې او خرڅولې. داسې يوه ورځ په کوڅه کېنې چې بنجاري اواز وکړو نو د جم مېرمنې ورته راټولې شوې. هرې يوې د خپلې خوښې خيزونه کتل او سوداگاني يې کولې. يوې ښځې ترېنه خانله بنکري خوښ کړل. چې حساب کتاب وشو نو د بنگرو يوه روپۍ جوړه شوه. دې ښځې ته د بنجاري څه زړې پسې هم پورې وې. او دا بنکري يې هم په قرض کېنې حساب کړل. په دغه وخت يوې بلې گاوندۍ ښځې ورته وېشل. چې غرقه شي دا څه کوې. په خاوند دې د مخکښې نه بله قرضونه پورې دي او ته لا نور د روپۍ بنکري هم په قرضو اخلي. هغې

بڼځې چې بڼکړې يې په لاسو کړي وو، ورله ځواب ورکړو چې پرېږده خواري! سل په لالې پورې دا يو پړې د بڼکړو. داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه او مطلب ترې نه دا دے چې گڼې هسې هم بلا قرضونه دي يا بلا وزن او بوجه دے نو په دې يوه روپۍ دا بوجه يا دا وزن نۀ درنيرې ، يا نۀ سپوا کيږي.

نن سبا په داسې حالاتو کېې استعماليري چرته چې څوک ډېر زيات قرضدارے وي. نو هغۀ ته بيا لږ نور قرض اخستل گران او بد نۀ بڼکاري. يعنې که سل ورباندې قرض وي نو وايي چې په يوه روپۍ دا نۀ زياتيري. او داسې غړي ته چې څوک نصيحت کوي ، د نور قرض اخستلو يا غوښتنو له يې منع کوي نو هغه قرضدارے بنده په دې منل ځانله زړۀ خوشحالي ، يا خپله غاړه په دې خلاصوي او داسې وايي چې پرېږده يارا! "سل په لالې پورې دا يو پړې د بڼکړو".

په چا چې سل دمـري پـوره شـي
يو پـري د پاسـه د بڼـگـرو ورځـزويـنه

سل خفگانه يو خوا او يوه حيا بل خوا

د حديث شريف مفهوم دے، وايي چې حيا نيم ايمان دے، يعنې مطلب دا شو چې په چا کېې څۀ لږ ډېر شرم او حيا وي نو هغه د بې شرمۍ او بې حيايۍ د کارونو نه ډډه کوي او ځان ساتي. او چې چا هم داسې د بې حيايۍ يعنې د گناه د کارونو نه ځان بچ او په ډډه وساتلو. نو هغۀ خپل نيم ايمان بچ کړو. د دې نه دا معلومه شوه چې يوه حيا بنياد د ډېرو لغرو ، فحش او د گناه د کارونو او د فضول يې مطلبه روزگار او خبرو نه بچ ساتي.

د حيا دا عبادت ، اشد ضرورت ، بڼکلا او مدعا مشرانو په دې منل کېې ستاينلې ده. او مطلب يې دا دے چې که چرته په څۀ موقع څوک چا له دې شرمۍ او بې حيايۍ د کارونو دعوت ورکوي يا ورته لېسون او لالچ ورکوي يا ورباندې د هغه کار کولو دپاره زور زبردستي کوي يا ورته د خپلوۍ او بارۍ دوستۍ واسطې وړاندې کوي. او هم ورته د خفگان او دښمنۍ دپکې شپکې ورکوي نو مشران وايي. چې داسې سل خفگانه دې راشي خو يوه حيا پرېښودل نۀ دي پکار. يعنې يو حيا په سل خفگانه هم درنه وي. او د ځنې مشرانو قول دے چې حيا پښتو ده او پښتو حيا دے. ځنې وايي چې حيا د پښتو جامه ده. او ځنې وايي چې حيا د بنياد جامه ده. او د يو حديث شريف مفهوم دے. وايي چې حيا نيم ايمان دے. او زما يوه ناپوهه او جاهلانه رائے ده چې حيا د ايمان سره سره د انسانيت بڼکلاده.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کېې استعماليري چرته چې څوک داسې د چا نه په ناحقۀ خفه کيږي. يعنې په څۀ ناچاره او د گناه په کار کېې په حصه نۀ اخستلو ترېنه خفه شي ، يا د بل په خوشحاليو او رضا کولو کېې چې خپل شرم حيا ختميري ، يا بې پرده ماتيږي. نو په داسې موقع مشران وايي چې که خفه کيږي نو يو ځل نه ، سل ځله دې خفه شي! "سل خفگانه يو خوا او يوه حيا بل خوا".

سل دې ومړه يو دې مۀ مړه

د چا مرگ غوښتل بڼۀ کار نۀ دے. بلکې دا بشري او گناه کله شي. خو دا منل بشري نۀ دي بلکې بل چاته دعا کول يا دعا غوښتل دي. مطلب ترېنه دا دے چې چرته په يو خاندان يا په يو ټبر کېې څوک ډېر تکړه او د سر بنده وي. يعنې مخوريز ، هوښياره ، په غم بندي پوهه ، کار کولو او ويستلو والا بنده وي. په داسې بنده ټول خاندان او ټبر راغونډ ، بناد او اباد وي. د داسې بنده په حقله مشران وايي چې دا يو بنده په سلو وړ دے. او چې د چا په ټبر کېې داسې بنده د دنيا لږ شي نو د هغوي د کور او خاندان ټول نظام کم وډ او تنس نشي. او اخري انجام د هغه ټبر يا کورنۍ تباهي او ورېادي وي. نو ځکه هوښياران وايي چې بې کاره ، بې پښتو او بې غېرته که سل مړۀ شي. نو هم بې زبان او خفگان دومره نۀ وي څومره چې د هغه يو بنده په مرگ محسوسيري يا رسيري. او نن سبا هم داسې د سر بنده ته د دعا په توگه او يا بې د مري پسماندگانو ته د غمرازي په موقع د طبعي تسلي په توگه خلق استعمالوي. او داسې وايي چې. "سل دې اومره يو دې مۀ مړه".

سنياد مېښي يار وي

سندا او مېينه دواړه د يو نسل ځناور دي. دا نسل يعني مېنين ځناور ډېر بې پرواه او په کم عقلو مشهور دي. په منل کېنې دواړه د دې مطلب دپاره ستايلې شوي دي. چې گڼې دواړه يو شے دے که تر دے او که ښځه. خو دواړه بې پرواه او بې وقوفه دي. دوېم مطلب ترېنه دا اخذ شوے دے چې گڼې دواړه د يو نسل/نسب دي. نو د يو بل خبر خوا ، ملاتړ او مرستوال دي. يعني يو مطلب خو دا شو چې گڼې دواړه د يو نسل سره تعلق لري. نو ځکه دواړه يو شان بې وقوفه او کم عقله دي. او دوېم مطلب دا شو چې دواړه د يو نسب او نسل سره تعلق لري. نو ځکه د يو بل ملاتړ وي يا د يو بل مرسته کوي ، يا د يو بل ملگري ، ياران او دوستان وي. او هم دا مطلب مشرانو په دې منل کېنې ستايلې او څرگنده کړے دے. نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک د خپل ملگري ، يار دوست او يا د خپلوان مرسته کوي يا په مجلس کېنې د چا طرفداري يعني پرې جبهه کوي يا بې د خبرې تائيد کوي نو په داسې موقع ورته خلق وايي چې ته به بې مرسته ولې نه کوي يا ته به بې ملگرتيا ولې نه کوي. ته هم دغه شے بې يا دواړه يو شے يي. او دا مطلب ورته په دې منل کېنې وړاندې کوي او داسې وايي چې. "سندا د مېينې يار وي". په دې حقله د پنجابي ژبې يو منل هم مشهور دے. چې مطلب يې د دې منل سره تړون خوري. او هغه داسې وئيل شې چې. "منجهد منجهدی بهن هوندی اے".

سودم ته شين دے

قيصه:

د مردان نه نمر خنيز اړخ ته د شهېاز گړهې نه قطب طرف ته او د رزرو/بونېر د علاقې نه مخ په قبله مردان اړخ ته علاقه د سودم په نامه ياده او مشهوره ده. د دې علاقې د ټولو نه غټ او لوئ کله رستم دے. ځکه سودم سره رستم تړلے شوے دے. يعني څوک هم چې د سودم په حقله څه خبره کوي نو رستم ورسره يادوي او چې د رستم په حقله څه وايي نو سودم ورسره تړي. لکه داسې وئيل شې چې "سودم رستم". داسې وايي چې پخوا په زمانه کېنې په دې علاقو سوکره راغلې وه. ډېره موده بارانونه نه وو چې له کبله يې قحط جوړ شو. او خلق په هجرت کولو مجبوره شول. وايي چې يو زميندار سړي هم بلې علاقې ته هجرت کړے وؤ. هغه ته خپله علاقه او پولې پټې ډېر ورياد شوي وو. هر وخت به يې د کلي خبرې کولې او دعاگانې به يې غوښتلې. چې خدايه پاکه په سودم باران وکړي. چې واپس خپل کلي ته لاړ شو. يوه شپه د باران غلامې جوړې شوې. په اسمان کورې ورېځې راخوړې شوې او د کرزه کروزه سره د بجلي پرغا او برېښنا جوړه شوه. هغه سرے ډېر زيات خوشحاله وؤ. زوي ته يې وئېل چې بچ بارانونه راغلل او که خبر وي نو زمونږه علاقه به بيا اباده شي. زوي يې چې اسمان ته گېږ چاپېره وکتل نو پلار له يې اواز ورکړه. چې دادا علامه خو د باران ده. خو سودم غاړې ته اسمان شين دے. هغه بودا چې دا واورېدل نو زړه يې لا ډېر خفه شوه. د يو سړي اسولې سره يې دا خبره د خ . لې وخته چې لا اوس هم سودم ته شين دے. او وايي چې داسې د هغه وخت نه مشرانو دا خبره دمنل په توگه مشهوره کړه.

د دې منل په حقله يوه بله قيصه د يو بل منل "شهېاز گړه د سترو خانے دے" سره تړلې ده. وايي چې کله به د سوات ، بونېر ، رزرو يا د نورو علاقو نه قافلي شهېاز کړې ته راوړسېدې نو دلته به يې دمه کوله. نو ځکه دا منل مشهور شوے وؤ چې شهېاز گړه د سترو خانے هېڅه قافلو به د خو - ر په غاړه خپلې کډې ک . ډې کوزولي او شپه به يې کولها خو - ر د قطب اړخه د سودم د علاقې نه مخ په سوېل بهېږي. په شهېاز گړه ، امازو گړې. او طورو مياړو ورتېرېږي کله چې به په سودم باران وشو نو دې خو - ر کېنې به سپلاډ راغے. او څو واړې داسې شوي وو ، چې د خو - ر په غاړه به د شپې کېنې قافلي ډېره وي نو هغوي ته به زبان رسېدلو ، هم د سامان او هم به ورکېنې د مرگ ژوبلې خطر وه. وايي چې د قافلو خلقو به د باران او سپلاډ د وېرې نه اکثر د شپې سودم طرف ته کتل او د باران يا د موسم حال به يې معلومولې موسم به ښه وؤ ، يعني سودم ته به ا . - سمان شين وؤ. د باران علامه يا خطر به نه وؤ ، نو داسې به يې وئېل چې سودم ته شين دے. او هم د هغه وخت نه دا جمله په منل مشهوره شوه.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک د چا نه د څه طمع لري. او هغه بل بنده د هغې طمعې او اميد پوره کولو قابل نه وي ، يا د چا نه څوک قرض پور غواړي. او هغه بنده خپله داسې فقير وي چې د پولې پرقت ته ناست وي. يعني چا له د پور ورکولو جوگه نه وي ، يا څوک د څه کار ، يا د څه خبرو په حقله ناخبره وي. او بل ترېنه د هغه کار يا خبرې په حقله څه تېوس پوښتنه کوي. نو په داسې وخت هغه غړي خپل حالات په دې منل کېنې څرگندوي او داسې وايي چې يار دلته هم! "سودم ته شين دے".

د لېونى زړه داسې سېسپېن دې
لکې سېودم ته چې اسمان شين شووې وينه

"ش"

شپېلي او ستوان دواړه نه کيږي

دا يو عام متل دے او په امروزه ژوند کېنې ډېر زيات استعمالېږي. د لې او د شونډو نه يو خاص اواز ايستلې شي چې ورته شپېلې وئېلې شي. د شپېلي د وهلو دپاره پوهکې وهل ضروري ويچې د لې نه په يو خاص طر او سره هوا خارجولې يا ويستلې شي. نو هله ترېنه شپېلې يا د شپېلي اواز جوړېږي. بل خوا ستوان د غنمو يا د جوارو او د دواړو گډو وډ شوي او رو ته يا دل شوې ذخيرې ته وايي. يعنې غنم او جوار نري دل کرې شي. بيا ورکېنې شته لږ ډېر خواړه (شکره) گډه وډه کرې شي او د خور اک دپاره استعمالېږي. نو دې د خوراک ذخيرې ته ويستلې شي او دا ستوان چې کله په د لې کېنې وي ، يعنې د خورلو په وخت نو د لې نه هوا ويستلې يعنې شپېلي وهل ډېره کرانه بلکې د نه کولو او نه منلو کار او خبره ده. يعنې دواړه کاره په يو ځايه يعنې په يو وخت نه شي کېدلې. که شپېلې وهې نو ستوان نه شي خورلې او که ستوان خوري نو شپېلې نه شي وهلې. مشرانو هم دا حالت او کيفيت په متل کېنې ستايلې او مشهور کرې دے او مطلب ترېنه داسې شته کار ته اشاره وي چې لکه د شپېلي او ستوانو په يو ځايه نه شي کېدے.

دا متل په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې ناممکنه کارونه کوي يا د کولو تکل او هڅه کوي کوم چې لکه د ستوانو او د شپېلي په يو ځايه نه کيږي. نو مشران ورته دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه په قلاړه کېښنه! "شپېلي او ستوان دواړه په يو ځايه نه کيږي".

شرم څه سخته کتنه دے چې درېسې با وکړي

دا يو عام متل دے چې په امروزه ژوند کېنې زيات استعمالېږي. د لې او مطلب يې دا دي چې کني شرم او حيا د بنيادم خپل احساس ، عادت او خوي خصلت وي. دا احساس او خصلت د بنيادم په زړه کېنې بلکې په خمير کېنې اخېتلې شوي وي. او چې په حيا کېنې خپله دا احساس نه وي. يعنې په خوي خصلت يې شرمه وي نو شرم درېسې اواز نه شي کولې. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې شرم او حيا د بنيادم په زړه دننه خپل احساس وي. او د هغې څيرنه د بنيادم په خوي خصلت او عادتونو کېنې څرگندېږي. دا نه چې کني شرم څه مادي شيز دے. او د بهر نه جا پسې اواز کوي چې زه ستا شرم يم.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې يې شرمه يې حيا وي چې په شرم حيا يې شته کار نه وي. او د يې شرمې په کارونو کېنې بوخت وي ، بيا څوک په مجلس کېنې داسې يې شرمه او لغړې خبرې ، وېنا او يا کڅلې کوي نو داسې بنده ته هوښياران د ضمير راويښولو او د غېرت ورکولو لپاره دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار شرم وکړه! "شرم څه سخته کتنه دے چې درېسې با وکړي".

شري ننکې يې لا په سر پراته دي

قيصه:

شري او ننکې د مرضونو نومونه دي. شرې خو نن سبا هم په ماشومانو راځي خو ننکې تر څه حده پورې ختمې شوې دي. دا د پخوا زمانې مرضونه وو. چې اکثر به په ماشومانو به ورومې دوه درې کاله کېنې راتلل. د دې د حفاظت لپاره به خلکو ماشومانو له په مټ باندې رگونه وهل. يعنې په سنتو به يې مټ کېنې دوايي وراچولئ سبا د دې او د نورو مرضونو نه د حفاظت دپاره ماشومانو له په د لې کېنې د دارو قطري ورکولې شي. د هغه وخت سره دا مرضونه خطرناک کتل او منلې شول. ځکه چې خاص علاج يې چا نه وو پېژندلې. چې

له کبله به يې زيات ماشومان مړه هم شول. او که د ننکو د مرض نه به بڼه هم شول نو مخ به يې ټول داسې تېي تېي جوړ شوے وو چې د پشکال خولو په پکېنې بڼې دمې کولې. او هغه ښکله تېي تېي مخ يا څېره به بيا د بڼيادم تر عمره عمره پورې وؤ. د منل په حقله داسې يوه قيصې مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېنې دوه وروڼه وو. د ودونو نه پس د مشر ورور کره هلک وزېرېږنو. او څه کال نيم پس ورپسې د کشر کره جينې پېدا شوه. يوه ورځ ټوله کورنۍ په يو ځای راجمع وه. نو دې مشر ورور هغه کشر ته وېل چې ځانه! دا لور دې زما د زوي په نامه شوه. يعنې ستا لور زما د زوي شوه. هغه کشر ورته وېل چې لا لا ډېره مې خوښه ده. خو شري ننکې يې لا په سر پراته دي. مطلب يې دا وؤ چې گڼې دواړه خطرناکه مرضونه دي او که د دې نه بچ شوه. نو بيا به ستا د زوي وي. او وايي چې داسې د هغه وخت نه مشرانو دا خبره د منل په توگه مشهوره کړه.

نن سبا په داسې موقع کېنې استعمالېږي جرته چې څوک د ځا نه څه طمع لري ، يا ورته د څه کار روزگار دپاره وېنا وکړي ، يا ترېنه څه وعده او لوط غواړي يا ورکوي. او که بل بنده په راتلونکي وخت کېنې څه خطر او وېره ويښي يا محسوسوي يا د هغې کار او خبرې تر مېنځه څه بنديز ، اړيکې او اړي ويښي يا محسوسوي نو بيا داسې ځواب ورکوي چې بڼه ده يار خدائې دې خبر وکړي! "شري ننکې يې لا په سر پراته دي".

شل گرځوئ خو خرڅ خپل گرځوئ

قيصې:

پخوا په زمانه کېنې به په کلو کېنې په يو نيم جومات کېنې ديني منرسه هم وه چې د کلو ماشومانو به ورکېنې اسلامي کتابونه او سبقونه وېل. په څنو مدرسو کېنې به د خواږ شا کلو نه هم ماشومان د سبق دپاره راټلل. او اکثر ماشومان به هم په هغه جومات او مدرسه کېنې وسېدل. داسې ماشومان به په طالبانو او د ځنو په نامو يادول او بللي شول. دې ځنو به اکثر د ماښامې په کوڅو کېنې خبر خبرات ، يعنې ډوډۍ او پخکړي غوښتل. دې خبرات ته به يې وظيفه وېله. دوي به په کوڅو کېنې داسې اواز کولو چې "وظيفه راوړئ خدائې مو اوښخه". او د کور مېرمنو به ورله ډوډۍ او پخکړۍ / اينکولي ورکول. د طالبانو سره به يو لويه وؤ. يعنې يا به يو تال وؤ او يا به کاسه وه چې په هغې کېنې به د هر قسمه پخکړي راجمع وو. په دې حقله مشرانو ځکه وېلې دي چې د طالبانو پيټي ترېنه مټ جوړوه. خبر د طالبانو به په دې وظيفو گران روان وؤ. يعنې د خلقو په خبرات او وظيفو په يې ژوند کولو. د طالبانو په حقله نورې هم ډېرې قيصې او متلونه مشهور دي.

دا منل هم د طالبانو د ژوند په يو اړخ جوړ شوے او مشهور شوے دے. وايي چې پخوا په زمانه کېنې داسې يو دوه طالبانو وظيفه غوښتله. په يوه کوڅه کېنې يې اواز وکړو چې وظيفه راوړئ خدائې مو او ښخه. د کور نه ورله يو ماشوم د خپل وسه سره وظيفه راوړله يو طالب دې ماشوم ته وېل ورته مور ته وايه چې مونږه دوه کسه ي. و. دا خبره د کور مېرمنې واورېده. نو د کور يې ورله اواز ورکړو. چې شل گرځه خو خرڅ خپل گرځوئ. يعنې مطلب دا چې گڼې وظيفه وه خو ما در ولېرله. نوره زه ستاسو په شمېره خو پرته نه يم ، يا ستاسو د ټولو خو ذمه واره نه يم. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا په داسې موقعو کېنې استعمالېږي جرته چې څوک د ځا د ذمه واری. نه لاس پورته کړي ، يا د ځا د پالنې نه ډډه کوي يا کول غواړي. نو په داسې وخت دا منل وړاندې کوي. او کله کله چې څوک د مېلمنو نه يا د نابللي بنده نه تنگ راشي نو داسې خلقو ته د طنز او ملامت کولو دپاره هم دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار! "شل گرځه خو خرڅ خپل گرځوئ".

شل وسله نه ده او سانډو رسته نه ده

دا يو عام منل دے. شل د پخوا زمانې يوه وسله وه. دا لکه د نېزې په شان وه. خو يې اعتباره وه. نو ځکه مشرانو وسله نه گڼله. يعنې په نامه خو وسله ده خو لکه د نورو وسلو اعتباري نه وه. داسې سانډو هم هسې په نامه رسته ده. ځکه چې رشتې او خپلولی خو د وينې خپلولی وي. ډېرې جون (پېغلې خوښېدې) داسې وي چې په جدا جدا قامونو او په جدا جدا علائقو کېنې واده شي. يعنې په امه قمه پراته وي. او بيا د هغه جدا قامونو خپلولي صرف د سانډو په رسته نه شي پالای. او نه د هغوي خپلولي مدام او پخه وي. ځکه هوښيارانو دا رسته په خپلولی کېنې نه حساب کړي ، نه منلې او نه گڼلې ده. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گڼې نه شل اعتباري او

پخه وسله ده او نه د سانډو رښته پخه او اعتباري ده. مشرانو هم دا مطلب په دې منل کيږي څرگنده کړې او مشهور کړې دے. نن سبا هم په داسې حالاتو کيږي استعماليري چرته چې څوک داسې په څه بې اعتباره شي يا بې اعتباره بنده باندې باور او يقين وساتي. او په هغې کيږي څه زبان ومومي او بيا خاص چې داسې د سانډو غوندې خپلوانو د لاسه دھوکه وخوري. نو بيا نورو خلکو ته د نصيحت په توگه دا منل وړاندې کوي او وايي چې پام کوئ گورئ! "شل وسله نه ده او سانډو رښته نه ده".

شولې په ارابونو نه کيږي

قيصه:

په دې منل کيږي دوه څيزونه ستايلې شوي دي. يو شولې او بل اراب. شولې د وريزو شېلو دانو ته وئيلې شي. يعنې د وريزو په دانو چې پټ يا پوستکي وي (سپينې شوې نه وي) نو هغې ته شولې وئيلې شي. د دې کبله د وريزو فصل ته هم شولې وايي. يعنې چې وريزي نال (اوکرل) شي نو هغه فصل ته شولې وئيلې شي. شولې يو خو په خوره زمکه کيږي او بل ډېرې زياتې اوبه غواړي. د کرلو نه مخکيږي زميدار اول پټې بڼه اوبه کړي. بلکې په پټې کيږي بڼې اوبه اودروي او بيا په هغه ولاړو اوبو کيږي شولې نال کوي. مطلب دا چې د شولو فصل په خوره او د اوبو والا نهري زمکه کيږي. په خوره ښاره او باراني زمکه کيږي شولې نه کيږي. په منل کيږي دوهم توره اراب دے. اراب يا اعراب په ښاره او خوره زمکه کيږي کسټه شوې نالې، ولې او بيا نهر ته وئيلې شي. په خوره زمکه کيږي چې لاندې کم سبب وي نو هغه دې ارابونو ته راپهيري. يعنې دا ارابونه د خورې زمکو نه سبب راکاږي. او داسې د هغه ښارو زمکو نه خوره (سيم و تهور) ختميري.

د دې منل په حقله داسې هم مشهوره ده وايي چې پخوا په زمانه کيږي يو ساده زميدار د اراب په غاړه خوره زمکه پ لمې پټې کوله. د پاسه ورباندې يو بل هوښيار زميدار راغے. د بڼه جاري پخې راغلي نه پس بې ترېنه پوښتنه وکړه چې هلکه د څه تيارے دے. څه به پکښې کړې. هغه زمکې والا خواب ورکړو چې شولو ته مې خيال دے. هغه بل ترېنه تپوس وکړو چې خانه! د اوبو به بې څه غم وي. هغه ورته وئيل چې دا اراب ښته که. هغه هوښيار ورته وئيل چې خانه! هسې خان مۀ سترے کوه. شولې په ارابونو نه کيږي. يعنې مطلب بې دا وؤ چې يو خوستا زمکه خوره ده او بل بې اوبه هم نشته. په اراب کيږي دومره اوبه نه وي چې ستا زمکه به اوبه کړي او د شولو فصل به دې وشي. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره مشرانو د منل په توگه مشهوره کړه.

نن سبا په داسې حالاتو کيږي استعماليري چرته چې څوک داسې د څه کار کولو تکل کوي. چې هغه د کولو نه وي يا د هغه کارډاره چې څه ضرورت او حاجت وي نو هغه نه وي، يا سامان او اوزار پوره نه وي. نو په داسې وخت هغه بنده ته مشران داسې وايي چې خانه هسې خان مۀ کړه! "شولې په ارابونو نه کيږي".

شيخ فريده خ ، له دې چپه بهتري ده

قيصه:

د دې منل په حقله دوه قولونه مشهور دي. ځنې خلق وايي چې دا د مشهور صوفي شيخ فريد الدين جشتي قول دے. او هغه چرته به يو موقع د نصيحت په توگه داسې وئيلې وې چې د فضول خبرو او بکواس نه خ ، له جبهه يعنې بنده ساتل بڼه دي. يعنې مطلب دا شو چې د فضول او بې فائدي خبرو نه جبه خ ، له بهتره ده.

دوهمه ډله وايي چې پخوا په زمانه کيږي داسې يو جعلي پير د شيخ فريد په نامه مشهور شوے وؤ. هغه به په جالاکۍ او ټکۍ توري خلق لوټل او ترول. د دم درود ، کوډو منتر او تعويذونو کاروبار يې گرم کړے وؤ. وايي چې يوه ورځ ورپاندې سر د پاسه سر ورپېښ

شو. يعنې د يو هوښيار ، عقلمند او چالاکه بنده سره يې مرکه جوړه شوه. هغه بنده د پير نه د طريقت او معرفت په حقله څه سوالونه او تېوسونه وکړل. د جعلې پير سره څه ځواب نه وو. هسې او تې بوټې ، انکا بنکا او انگره دنگره يې شروع کړي وو. په دغه وخت د پير يو هوښياره مريد حاضر وو. هغه مريد پوهه شو چې د پير نه وار کودر خطا شوې ده. اواز يې ورکړو چې شيخ فريده څه . له جبهه بهتري ده. او د مريد په اهلز په رښتيا څه . له بنده کره او د هغه بنده د سوالونو يا د خبرو يې هيڅ ځواب نه ورکولو. داسې د پير صېب څه لږ ډېر عزت پاتې شو. او وايي چې د هغه وخت نه دا قول د منل په توگه مشهور شو.

نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کېني استعمالېږي. چرته چې څوک د چا په څه سوال او تېوس پوښتنه کېني لاځوابه شي ، يا څوک داسې فضوله او تې بوټې وايي يا انگره دنگره کوي ، يا داسې د خلقو څه راز ښکاره کوي چې ترېنه شر او فساد جوړېږي. نو مشران هلسې وخت هغه بنده ته داسې وايي چې د دې نه خو ښه دا ده چې دا څه . له دې جې او بنده وساته. او دا مطلب ورته په دې منل کېني وړاندې کوي او داسې وايي چې شيخ فريده څه . له دې جبهه بهتري ده .

" بن "

بنخوړپه خ ، له خوړه شي نه چې په لنډۍ ت ، وره

دا يو عام متل په فضل کښې بڼار ، خ ، له ، خوړل او لنډۍ ت ، وره ستايلې شوي دي. بڼار يا بڼار په لويه او سترې ابادۍ ته وايي. يعنې کوم ځاي چې په گڼ شمېر خلق مېشته وي. او ورکښې د ژوند کولو ټول ضرورتونه او حاجتونه په اسانه مېلاوېږي. يعنې ژوند پکښې په اسانه تېرېږي. دا خوړپه خ ، لې نه مطلب دے چې گټې په روڼ تندي او په مسکا سره روغې ، بڼې ، پستې او خوړې خبرې کول. بڼه اخلاق او بڼه سلوک د هر چا سره ساتل. د خوړلو نه مطلب دے چې تر لاسو کول ، دوست او ملگري جوړول ، هم خيال او هم نوا جوړول. او يا گڼل او فتح کول دا لنډۍ ت ، وري نه مطلب دے چې گټې د متو په زور ، په زور ظلم ، په زبردستۍ او په جنگ جگړې او د وسلې په زوځکه هوښياران وايي چې د ت ، وري په زور خو به څه ځاي فتح شي ، خلق به غلامان جوړ شي. خو دوستان ، ملگري ، مرستيال او هم نوا نه شي جوړېدل. او بلواڼه خوړه او پسته خ ، له هر څه کېدے شي. تر دې چې د خلقو زړونه پرې کتل او فتح کول شي. او چې زړونه فتح شي نو بڼار بيا په خپله لاسو له راځي او په اسانه خوړل شي. د دې معنو تر لاندې د متل مطلب دا شو چې کي په بڼه اخلاقو او پسته خوړه خ ، له هر څه کېدے شي. يعنې بڼه اخلاق ، خوړه او پسته خ ، له بڼارونه (خلق او د خلقو زړونه) خوړل شي. يعنې کتل او فتح کول شي. او دا کار يعنې (زړونه کتل) لنډۍ ت ، وره (جنگ جگړې ، زور ظلم ، جبر او زبردستۍ) يعنې د وسلې په زور نه شي کېدل. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا متل جوړ کړے او مشهور کړے دے.

نن بېباداسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې څوک داسې هر وخت ت ، وره ويستلې د مرجو په څېه ناست وي. او خپل خيالات يا نظريات په زور ظلم لودستې. په خلقو ورټې يا د ت ، وري او متو په زور خلق خپل هم خيال او مرستيال جوړول غواړي. نو په داسې وخت داسې غړي ته هوښياران وايي چې څوانه؟ مړه مرجک مړه جوړه ، زړونه په خوړه خ ، له او بڼو اخلاقو کتل شي. په زور زبردستۍ او جبر ظلم نه. هم دا مطلب ورته په دې متل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې بڼار په خوړه خ ، له خوړه شي نه چې په لنډۍ ت ، وره .

بنخه په کالو نه درنېږي او نر په وسله

دا يو عام متل دے. خو په امروزه ژوند کښې زيات نه استعمالېږي. ي او مطلب يې دا دي چې گټې کالي پتري د زناڼو (بنخو) خپل د زينت او سنگار يو حاجت او ضرورت وي. بلکې لکه د جامو ضرورت دے. ځنې کالي داسې وي چې هغه مېرمنو شپه او ورځ اچولي وي. او هغه هم لکه د جامو د بدن حصه کتل شي. داسې ځنې وسلې هم د پښتنو وگړو کاله منل او کتل شوي دے. او هغه وسلې پښتانه خلق لکه د جامو او کالو په شان د ځان سره تړلي ساتي او گرځوي. په متل کښې دويم توره دروند (درېنډ) استعمال شوي دے. لفظ دروند د دوو معنو دپاره استعمالېږي. په عامه ژبه او عامو معنو کښې د وزن په حقله استعمالېږي. يعنې چې څه شے په وزن زيات شي يا په څه شي وزن زيات شي. نو د هغې په حقله داسې وئيل شي چې داسې دروند شو. دويم مطلب ترېنه دا دے چې څوک زيات قدر دانه او عزتمند وي. يعنې داسې يو بنده چې په اخلاقو ، حسن سلوک ، راشه در شه ، غم بڼادي او تپوس پوښتنه کښې د خلقو سره بڼه تعلق ساتي. د هر چا قدر او عزت کوي. نو داسې بنده هم په نورو خلقو ډېر گران ، قدر دانه ، عزتمند او زړه پوري وي. دا د قدر لوړه مرتبه خلق په دروند بلي او يادوي. ځکه د داسې بنده په حقله وئيل شي چې: ډېر دروند سرے دے ، يا خوړ دروند پښتون دے. او د دروندوالي دا مطلب په يو بل متل کښې هم ستايلې شوي دے. لکه وايي چې: "د درنو سره به دروند يې او د سپکو سره سپک". د ورومۍ معنې تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې کالي پتري خو د بنخو د بدن يوه حصه کتل شي ، يا د هغوي د امروزه ژوند يوه حصه ده. او داسې وسله هم د ناريند د امروزه ژوند يو ضرورت ، حاجت ، اوزار او يا کاله دے. نو په کالو اچولو نه بنخه درنېږي او نه په وسله گرځولو د سړي بوجه او وزن زياتېږي.

د دوهمې معنې تر لاندې د متل نه مطلب دا جوړېږي چې کښې څوک چې پخپله دروند نه وي. يعنې چې په خپلو اخلاقو، حسن سلوک، قدر، عزت او تعلقاتو کېنې دروند نه وي. نو نه د بل قدر عزت کوي، نه خيال خاطر ساتي، نه جاته په درنه سترگه کوي، نه يې قول وېنا او نه يې عمل د عزتدارو او قدردارو خلقو وي. نو که هغه ډېر هم د ځان سره وسله گرځوي، يا د مال دولت ښودنه (نماش) کوي، خو بيا ورته هم خلق په درنه سترگه نه کوي. او نه يې دروند مني او گڼي. مطلب دا شو چې په کالو پترو (زرو) او د مال دولت او وسلې په ښودنه، اچولو او گرځولو څوک نه درنيزي.

نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کېنې استعمالېږي. جرته چې څوک خپل عزت او قدر په کالو (د مال دولت په نماش) او د وسلې په زور جوړول غواړي، يا په زوره د چا نه عزت او دروندواله غواړي. نو په داسې موقعو کېنې هوښياران دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "ښځه په کالو نه درنيزي او تر په وسله".

ښځه د وسواس په ورځ پېدا ده

د ښېام سره ډېر صفونونه او عېبونه، يعنې عادتونه قدرتي او فطري تړلي وي. په دې متل کېنې هم هوښيارانو د ښځې ذات يو فطري صفت څرگنده کړې ده. ښځه ذات فطري کمزوري، کم عقله او کم هڅنه وي. دې سره سره شک، ک، مان، وسواس او اندېښنې هم د ښځو په خښېر کېنې اختېل شوې دي. يعنې ښځه ذات په يقين او توکل کولو کېنې ډېره کمزوري وي. په هر کار او خبره کېنې اړو مرو شک او ک، مان کوي. او يا ورکېنې خپلې اندېښنې څرگندوي. په ورځ پېدا نه مطلب دا دې چې کښې په اندېښنو او وسواس کېنې ډېره زياته يعنې تر مری، مری، دوبه او بوخته وي. لکه څنگه چې يو ماشوم ډېر زيات ژاړي نو د هغه په حقله داسې وېلې شي چې دې خو د ژړا په ورځ پېدا دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې کښې ښځه ذات ډېر زيات شک او ک، مان کوي. يعنې په وسواس او اندېښنو کېنې داسې راکېره وي لکه چې په توکل او يقين يې اېمان نه وي. يعنې په هر څه کېنې ډېر زيات وسواس او اندېښنې کوي. هم د دې مطلب دېاره مشرانو دا متل جوړ کړې او مشهور کړې ده.

نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کېنې استعمالېږي جرته چې څوک ښځه ذات په څه روغ کار او خبره کېنې وسواس کوي. يا په څه ک، مان کېنې راکېره وي، يا په څه موقع کېنې هسې وېره ظاهره وي يا څه ک، مانونه او اندېښنې زغلوې. نو په داسې وخت د داسې ښځو په حقله مشران وايي چې د ښځو دا کمانونه، وسواس او اندېښنې به ختمې نه شي ځکه چې: "ښځه د وسواس په ورځ پېدا ده".

ښځه به دې سلطان کړي او بد به دې اريان

د پوهانو يو بل قول دې وايي چې ښځه ښځه دي او بد بد دي او نن په دې باندې هر بنده که لوڼې دې او که ماشوم، ښځه خبر دې او په مطلب يې ښځه پوهه دې. چې ښځه څه دي او بد څه دي. په دې متل کېنې مشرانو د ښځه او بدو يعنې د ښکې او بدې انجام ته پام راگرځولې دې. او دا خبره يې په گوته کړې ده چې د ښځه څه انجام وي او د بدو عادتونو او کارونو څه انجام وي. په دې حقله نور هم ډېر متلونو او د مشرانو قولونه ياد او مشهور دي. او د ټولو نه مطلب دا دې چې کښې ښځه، يعنې ښکې کول، احسان کول، د خبر ښېکړې کارونه کول، په ښځه او روغه لاره د تللو څه انجام او څه جزا مېلاوېږي او د بدو خلقو څه انجام وي او د بدو له کبله هغه خلقو ته څه ورسېږي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې کښې څوک ښکې يعنې د خبر ښېکړې کارونه کوي. ښځه اخلاق او ښځه عادتونه لري نو هغوي به لکه د سلطان ژوند تېروي. د سلطان نه مطلب هغه بنده چې په زړونو باچايي کوي. يعنې د هر چا خوښ وي او هر څوک يې د زړه د تله قدر او عزت کوي. او د داسې بنده ژوند يې غمه او په سکون وي. او د بدو خلقو ژوند اکثر په غمونو، مصيبتونو او تکليفونو کېنې کېږي وي. خلقو ته سپک سپور او سپېره وي. مدام په منبو ترو، دوونو او هلو ځلو سر وي. او بيا هم په هر وخت هره خبره کېنې اريان وي. هم دا مطلب مشران په دې متل کېنې څرگندوي او د نصيحت په توگه داسې وايي چې: "ښځه به دې سلطان کړي او بد به دې اريان".

ښځه پوهېږم خو نه پوهېږم

دا د مشرانو قول دے. چې د منل په توګه هم ډېر عام استعمالېږي. ی یې دا ده چې ګڼې ژبه په دې کار بڼه پوهېږم، یا په دې خبره بڼه خبر یېږي یا مې قصدا = ځان ناغرضه کړے دے. او یا چې ته وائې نو بڼه ده، زه نه پوهېږم. د دې معنو تر لاندې د منل نه دوه مطلبه اخستې شي. یو دا چې جرته څوک د څه مجبوري له کبله ځان روڼد کون کړي. په ځان داسې غوږونه رااچوي او سترګې پټې کړي. نو که بیا د هغه په چاپېرچل کېنې هر څه کيږي، یا څوک څه وایي نو هغه بنده پرې نه پوهيږي. خو په حقیقت کېنې داسې نه وي. بلکې هغه بنده د پنځه مجبوري، یا د څه مصلحت له کبله ځان غلے کړے وي، یا یې قصدا = د ځانه یې وقوفه او کم عقل جوړ کړے وي. دوېم مطلب یې دا دے چې جرته دوه کسه په څه کار او روزګار باندې بحث او مباحثه کوي، یا څه خبرې اترې او صلاح مشوره کوي. په دې خبرو یا په دې بحث کېنې چې د دواړو اتفاق نه راځي. او د یو بل خبره یا مشوره نه مني بلکې خپله خبره مشوره یا د کار کولو ترکیب او طریقه غوره ګڼي. نو په داسې موقع اکثر یو بل ته دا پېغور ورکوي، یا یو بل ته دا طنز ورکوي چې ته په دې کار او خبره نه پوهيږي یا نه رسي، یا ته په دې خبرو څه پوهيږي. نو په داسې موقع که هغه بل بنده لوبه ګرمول نه غواړي. خبره او بحث مباحثه ختمول غواړي. او غرض یې دا وي چې ګڼې زمونږه کار روزګار، لېن دېن او پاري دوستي په ځانے روغه پاتې شي. نو هغه ورته په ځواب کېنې داسې وایي چې بڼه ده یار! زه نه پوهېږم ته بڼه پوهېږي. ته پوهه شه او کار دې پوهه شه. نو دا مطلب ورته په دې منل کېنې وړاندې کوي او داسې وایي چې یار! "بڼه پوهېږم خو نه پوهېږم".

بڼه دوست په بد ځانے کېنې پکار راځي

د دوستی، دښمنی، دوستانو او دښمنانو په حقله د پوهانو مشرانو ډېر ټولونه او متلونو مشهور دي. سپینه او صفا خبره دا ده چې دوست دوست وي او دښمن دښمن وي. په دښمنانو کېنې واړه او غټ وي خو بڼه او خراب نه وي. بل خوا مشرانو دوستان په تله تللي دي. او ورکېنې یې بڼه او خراب پیل پیل ستایلي دي. د بڼه او خراب دا تله یا کچ او پېمانه مشرانو د بد ځانے، بدې ورځې، مصیبت او د سختی د وخت او موقعې سره تړلې ده. هسې خو د دوستی په حقله ډېر متلونو مشهور دي. خو د مشرانو یو بل قول دے وایي چې: دوست هغه دے چې په سختۍ کېنې پکار شي. د دې دواړه متلونو مطلب یو دے یعنې دوست هغه دے چې د مصیبت په وخت، په سخت وخت، په بده ورځ او بد ځانے کېنې پکار راځي. دا د مشرانو پېمانه ده. او وایي چې ګله درسره په داسې وخت یعنې د ازیمېست په وخت اوږه په اوږه او ملاتړ اوږدېده نو پوهه شه چې دا دې دوست بلکې بڼه دوست دے. او که د ازیمېست په وخت دې پکار نه شو نو لاس ترې پورته کړه دا دوست نه دے بلکې د خپل غرض یار دے. هم دا مطلب مشرانو په دې منل کېنې ستایلي دے. او خلقو ته یې د نصیحت په توګه وړاندې کوي او داسې وایي چې: "بڼه دوست په بد ځانے کېنې پکار راځي".

بڼه دې پېژنم خو پنځه روپی نشته

قیصه:

وايي چې په دې منل کېنې د پخوا نه اته انې مشهورې وې. خو د وخت تېرېدو سره د انې نه روپی جوړه شوه. او د اتو نه پنځه شوې. یعنې پخوا به دا منل داسې وئیلے شو چې: "بڼه دې پېژنم خو اته انې نشته". او نن سبا داسې وئیلے شي چې پنځه روپی نشته. د دې منل په حقله داسې یوه قیصی مشهوره ده. وایي چې پخوا په زمانه کېنې وړې وړې باجایی وې. لکه د نن سبا په مثال به دا وګڼو چې د یوې ضلعې یا تحصیل هومره به یوه باجایی وه، یا یو مملکت یا ریاست وو. د هغه ریاستونو یا باجایو اثار او نخښې نښانې د خاورو د ډېرو په شکل کېنې نن هم ځانے په ځانے لیدے او ګڼے شي او په جدا جدا نومونو مشهورې دي. لکه بابو ډېری، سپېلنو ډېری، پرڅو ډېری او نورې هم داسې ډېرې ډېرې دي. چې د لرغونو زمانو اثار او نخښې نښانې ورکېنې نن هم مېلاوېږي. خبر خبره د منل وه. نو وایي چې داسې په یوه باجایی (د زیاتو خلقو خیال دے چې د سوات په باجایی) کېنې د هغه خلقو دا عادت (تګه کلام) وو چې د یو بل سره به مېلاوېدل نو یو بل ته به یې ګڼل کول. یعنې د دله دوس په نامه یا خطاب به یې یو بل یادول، یا ستایلېل. داسې به یې په ګڼل کېنې او خبرو اترو کېنې هم یو بل ته دا نامې اخستلې. یوه ورځ یو هوښیار وزیر د باجا پام دې خبرې ته راوګرځولو چې زمونږ په قام کېنې دا عادت

دا مثل نن سبا په داسې حالاتو کيښي استعمال.ياري جزه چې داسې څوک څه د دله توب او بې غبرني کار وکړي ، يا ترېنه په خطائي وشي يا يې څه کارونه او عادتونه د بدو او بې حيا خلقو په شان وي ، يا يې د څه مجبوري له کبله د غېرت په ځانې پښه خوښدلې وي او يا په څه نېټه وعده کيښي پاتې راغلي وي نو په داسې وخت هغه بنده ته خلق دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې يار! "ښه دې پېژنم خو پنځه روپۍ نشته." او په ځني علافو کيښي داسې وئيل شې چې: "بي خوبي خو پنځه روپۍ نشته".

بہنہ مہ کو بد نشہ

چـ جـ یـ یـ یـ کـ وـ یـ نـ وـ بـ دـ بـ هـ مـ وـ مـ یـ
نـ نـ سـ مـ اـ خـ لـ قـ یـ یـ یـ پـ هـ سـ سـ مـ دـ لـ اـ هـ وـ کـ وـ یـ یـ هـ

بَنۡہُ ہَمۡ یَہُ خَان دِی اَو بَد ہَمۡ یَہُ خَان

www.208freepdfpost.blogspot.com

جزا ده او که بد عمل دروند شو نو سخته سزا ده. د هغې سزا نه دې الله پاک ټول مومنان ، مسلمانان په خپل کرم او فضل سره وساتي. ا - مین. دا متل هم د دې دواړو مطلبونو دپاره مشرانو جوړ او مشهور کړې دے. او خلکو ته یې د نصیحت په توګه وړاندې کوي. چې په خپلو خبرو ، عملونو او کړو وړو باندې سوچ او فکر کوي. ځکه چې خپل عمل د لارې مل دے. که بڼه عمل دې او که بد نو هغه به درسره ملګرې وي. ځکه مشران داسې هم وايي چې: "بڼه هم په ځان دي او بد هم په ځان".

چې بــد کــوې نــو بــد بــه مــومې
د بــد عــمــل ا نــجــام ا خــر پــه بــدو شــپــه

" ص "

صبر تريخ او مېوه يې خوږه ده

دا تورې (لفظ - ص) او د ص نه جوړ شوي صبر د پښتو ژبې خپل تورې نه دے. بلکې څنگه چې د کتاب په شروع کېني ما ذکر کړے دے چې مثل هم خپله د عربي ژبې د توري مثل يا مثال نه جوړ شوي او خپل کړے شوي دے. داسې ص صواد او صبر هم د عربي ژبې توري دي. خو په پښتو کېني هم استعمالېږي. د صبر مطلب پوهان دا بيانوي چې گڼې زړه له طبع تسلي وړکول، زړه مطمئن او قلاړه ساتل. يعنې مطلب دا شو چې د څه کار يا د څه خبرې له کبله بنيادم ته څه تکليف او غم خفکان ورسې، يا په څه مصيبت او کرامه کېني راکېږ شي يا ورته څه حادثه ورپېښه شي چې له کبله يې زړه ته غم خفکان او تکليف ورسې او بنيادم په هغه خپل کيفيت قابو ومومي يا ولږي. څه له يا په زړه دننه يې د څه قسمه کيله شکوه رانشي. او په هغه حالاتو يې زړه مطمئن او د الله پاک شکر گزاره وي، نو داسې کيفيت او حالت ته صبر وييلې شي. يا جرته داسې حالات جوړ شي چې يو بنيادم ته د جاد لاسه څه نقصان او زيان ورسې. او هغه بنده سره د طاقت خپل بدل وانخلي. بلکې خپل غم، خفکان او غصه قابو کړي. څه کيله شکوه نه کوي او نه لري. د الله د رضا دپاره هغه کس معاف کړي او زړه يې د الله پاک په رضا مطمئن او شکر گزار وي. نو داسې کيفيت او حالت ته صبر وييلې شي. او دا څرگنده خبره ده چې درد، تکليف، غم او خفکان په زړه تېرول او زغمول ډېر گران او د کلک زړه کار دے. داسې د تکليف، مصيبت او غم خفکان وخت او حالات ډېر تراخه وي او دا تراخه تېرول او زغمول داسې وي لکه د زهرو کوټ تېرول. او دې تريخ کار يا عمل ته صبر وييلې شي.

د مېوې نه مطلب دے د څه کار يا خبرې انجام، نتيجه او فائده. يعنې مشرانو دا خبره په گوته کړې ده. چې څوک په څه حادثه، تکليف او مصيبت کېني صبر وکړي. نو د هغې په بدله کېني ورله الله پاک په څه بل کار کېني يا په بله موقع د هغې نه ښه او ډېره گټه ورکړي او په اخرت به ورته ثوابونه جدا مېلاوېږي. او دا بدله، فائده، سود يا گټه او ثوابونه هوبسيارانو د مېوې په توگه او په نامه ياد کړي او په مثل کېني مشهور کړي دي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې جرته يو بنيادم تريخ وخت يعنې د صبر تريخ کوټ تېر کړي نو په بدله کېني به ورته خوږه مېوه (گټه او ثوابونه) مېلاوېږي. نن سبا جرته چې مشران چا له طبع تسلي وړکوي او د صبر کولو نصيحت او تلقين ورته کوي نو داسې وايي چې الله پاک دې صبر درکړي، صبر ښه شے دے که "صبر تريخ دے خو مېوه يې خوږه ده".

صبر لوي ه نر دے

مشرانو د صبر مثال د ډېرو څيزونو سره ورکړے او تر لے دے. په دې مثل کېني يې صبر د هنر په توگه سنائيږ او مشهور کړے دے. هنر يوه معنې، ی، خودا ده چې گڼې څه کار کسب کول. په خصوصي توگه د مشينانو چلول يا په مشينانو کار کول. او داسې د هنر کار کولو والا بنده ته هنرمند وييلې شوې يوه معنې، ی، د هنر نه دا اخذ کيږي چې چالاکي کول. يعنې څه جل ول کول يا لاره کوډره معلومول يا ښودل، يا څه کار او خبرې له څه پنه کتل او جوړول. لکه د مثال په توگه داسې وييلې شي چې هلک! د دې سړي نه مې په څه جل هنر خلاص کړه، يا دا خبره به څه هنر جوړه يا روغه کړه، يا دا سرے خو نن سبا ډېر تېز روان دے. خو په څه جل هنر به راپرځول غواړي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل جوړ کړے او مشهور کړے دے. او مطلب تر پنه دا دے چې گڼې صبر خپله لوي چل ول او هنر دے. چې په څه خبره او کار کېني صبر وکړے شي نو د هغې کرامې سر ته کولو، تکليف او مصيبت ختمولو او د څه کار کولو دپاره الله پاک پخپله څه نه څه ترتيب او هنر جوړ او راپېدا کړي. بيا د بنيادم چل ول او هنر ته څه حاجت او ضرورت نه وي. يعنې مطلب دا شو چې د پېښې نه د تېښتې دپاره چل او هنر ته ضرورت نشته.

نن سبا يې هم مشران د دې مطلب دپاره خلكو ته د نصيحت په توگه وړاندې کوي او داسې وايي چې وروړه! په دې خبره يا کار کېني چل هنر ته هيڅ ضرورت او حاجت نشته کوه الله تعالٰی به خبر کړي څکه چې "صبر لوي ه نر دے".

"ع"

عالم په خه دے او مير عالم په خه دے

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصي مشهوره ده، وايي چې پخوا په زمانه کيڼې يو سرې وؤ چې مير عالم نومېدو، دا ډېر بې فکره او لاپرواه بنده وؤ، نه يې د دنيا په روزگار خه کار وؤ او نه ورسره د اخرت خه فکر وؤ. فضول شوگونه او نوې نوې لوبې تماشې به يې جوړولې او کولې، يعني ښه مست او عياش سرې وؤ. وايي چې يوه ورځ د مير عالم مور مړه شوه، په کور کيڼې وير او ژاگانې وې او حجره کيڼې هم د دنيا خلق راجمع وو. د حجرې يو گوت ته مير عالم د خپلو دوستانو او يارانو سره د ښکار او د سپو د جنگ گپ ښپ گرم کړې وؤ. په دغه وخت د يو مشر د خه لې دا خبره وخته چې وگورئ عالمه! عالم په خه دے او مير عالم په خه دے، او وايي چې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه، او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې حالات خه جوړ دي او ته کار خه کوي.

نن سبا په داسې حالاتو کيڼې استعماليري چرته چې يو بنده په مجلس کيڼې د روانو خبرو، يعني د روانو لارو چارو نه بې فکره او لاپرواه شي، خلق يوه خبره کوي او دے ورکيڼې خه بله تېه اړوي، يا څوک داسې يو بنده چې د حالاتو او د وخت د مناسبت نه اېونه کار او يا خبره کوي، نو په داسې وخت او موقع د هغه بنده په حقله مشران دا منل وړاندې کوي، او داسې وايي چې وگورئ عالمه! "عالم په خه دے او مير عالم په خه دے".

هر څوک په خپله دنيا مسست وي
مير عالم خه کوي د نورو عالم غمونو

عظمته مري داسې وي

قيصه:

د دې منل په حقله داسې قيصي مشهوره ده، وايي چې پخوا په زمانه کيڼې يو غريب سرې عظمت نومېدو، ډېر غريب وؤ، خه کار روزگار او کټه وټه يې نه وه. عظمت کاکا به د هر جا قبر جنازې له ځان رسولو، په جنازه کيڼې به چې خه خبرات سخات ويشلې شو نو دې غريب ته به هم خه نه خه مېلاؤ شو. او داسې په هغه خبرات زکوة د ده گزاره روانه وه، يوه ورځ د علاقې مشر خان په حق ورسېدو، د څرېو غوښو بېورو هم خوړه وي، داسې د خاټانو سخات خبرات هم ښه غوښن وؤ. عظمت کاکا هم جنازې له ځان ورسوؤ، په سخات کيڼې ورته پېسې ټکې هم مېلاؤ شوې او د کړې صابن نه جولى هم ډکه شوه، بيا په خبرات کيڼې هم عظمت کاکا د غوښو او وريزو سره ښه انصاف وکړو. او د کور دپاره يې ښه غټه گنده وتړله، په لږه ترېنه چا تپوس وکړو چې عظمته چرته؟ عظمت کاکا ورته وېل چې هن! هر يو پېښې اکرې ته کړي چې مړ شوم، عظمته مري داسې وي، او بيا يې ورته د غم ټوله قيصه تېره کړه، او داسې د هغه وخت نه د عظمت کاکا دا خبره په منل مشهوره شوه.

نن سبا په داسې حالاتو کيڼې استعماليري چرته چې څوک چاته د خه کار يا د خه خبرې مثال وړاندې کوي، يا د خه کار په حقله يې خبروي، چې گڼې ستا د کار نه يا ستا د خه شي نه دا کار او دا څيز ښه او غوره دے، نو دا منل ورته وړاندې کوي او داسې وايي چې "عظمته مري داسې وي".

عقل په ټکرو زده کيږي

عقل په ټکرو خائے له راځي

عقل د کم عقلو نه زده کيږي

دا ډېر مشهور متلون دي. او درې واړه متلونو په مطلب کښې د يو بل سره ډېر نژدې او تړلي دي. او په امروزه ژوند کښې زيات استعمالېږي. مطلب د مثل نه دا دے چې کښې کم عقل خلق د خپلې کم عقلتيا له کبله په ژوند کښې غلطۍ او کوتاهۍ کوي. يعنې د کم عقلو خلقو نه داسې څه غلطې يا غلط کار وشي. چې هغې ته د هوښيارانو پام شي او د هغه کار يا خبرې نه هوښياره خلق سبق او عبرت واخلي. يعنې د چا د غلطۍ نه عبرت اخستل او ځانله لاره کوډر جوړول او سمول او يا د هغه کار دپاره ترتيب او ترکيب جوړول. بيا په ښه عمل سره هغه کار سر ته رسول يا سر ته کول. دې عمل ته عقل زده کېدل يا زده کول وئېل شي. مطلب دا شو چې د کم عقلو د غلطو نه يا د هغوي د انجام نه چې څوک سبق واخلي او عبرت ترې نه ونيسي نو دا داسې شوه لکه چې هغه د کم عقلو نه عقل زده کړو. د دې په حقله يوه قصصۍ هم مشهوره ده. وائې چې يوه ورځ د ځنګل باچا ازمري په يو ځاي درې ځانور ، يوه غوا ، يوه کډه او يوه هوسۍ ښکار کړل. ازمرې د ښکار خوا ته ناست وؤ چې ورله غلې غلې يو کيدړ او يوه لومبره هم خوا له راغلل. ازمري د کيدړ نه تېوس وکړو چې وايه که دې ښکار سره څه وکړو. کيدړ په زړه کښې ډېر خوشحاله شو چې کښې غټه برخه به ماته هم مېلاؤ شي. کيدړ ورته وئېل چې تۀ د ځنګل باچا يې نو دا غټ ښکار يعنې غوا به ستا شي. دا کډه به زۀ واخلم او دا هوسۍ دې لومبرې ته پرېږده. ازمري ورله ډېر په غصه کښې يوه پنجه راخلاصه کړه. او کيدړ يې په ترنگو سر کړ. ازمري وئېل چې ښکار دې زۀ کووم او برخې به تۀ وېشي ، دا نۀ شي کېدے. خبر بيا يې د لومبرې نه پوښتنه وکړه. چې تۀ وايه چې د ښکار څه بندوست وکړو. لومبرې ورته وئېل چې باچا صېب. دا غوا خو اوس وخوره ، دا کډه به دې بېګاه له شي. او دا هوسۍ دې د سبا ناسته شوه. ازمرې ډېر خوشحاله شو او د لومبرې نه يې پوښتنه وکړه چې دا دومره عقل درته چا ښودلے دے. نو لومبرې ځواب ورکړو چې د دغه کم عقل کيدړ نه مې زده کړو.

دا مثل نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. جرتۀ چې څوک داسې د کم عقلتيا څه کار وکړي. او هوښياره خلق ترې نه سبق واخلي. او بيا يې عامو خلقو ته د مثال او نصيحت دپاره وړاندې کوي. او داسې وايي چې که جرې دوي دا کار نۀ وے کړے ، يا دوي دا غلطۍ ، کوتاهۍ او بې وقوفتيا نۀ وے کړے. نو مونږ به ترې څه خبر وو ، يا مونږ به ترې څنګه څه زده کړې وے. رښتيا ده چې "عقل د کم عقلو نه زده کيږي".

يـــــــــــــــــا پـــــــــــــــــه تـــــــــــــــــک ـــــــــــــــــرو ځـــــــــــــــــائے لـــــــــــــــــه رـــــــــــــــــاشـــــــــــــــــي
يـــــــــــــــــا د کـــــــــــــــــم عقلـــــــــــــــــو نـــــــــــــــــه د ژونـــــــــــــــــد زده شـــــــــــــــــي جلونـــــــــــــــــه

عقل د عزت يار دے چې عقل نۀ وي سرے خوار دے

په متلونو کښې ډېر داسې دي چې د تېې او د شعر په ټوله او طرز کښې جوړ شوي او مشهور شوي دي. دا مثل هم لکه د شعر په ټوله بر اير دے. مطلب يې دا دے چې کښې عقلمند بنده عزتمنده وي. او بې وقوفه يا کم عقل سرے خوار وي. او د خورا نه دواړه معني اخستۀ شي. يعنې په مال دولت خوار غريب ، او داسې په قدر عزت کښې هم خوار يعنې هر چا ته سپک وي. ځکه چې عقلمند بنده د محفل ، د وخت او د موقعې په مناسبت سره خبره کوي يا خپله رائي او فيصله څرګندوي ، يا چا له ورکوي يا د ښه سوچ فکر کولونه پس ، او د گټې ، تاوان د حساب کتاب نه پس څه کار روزگار ته لاس اچوي. بل خوا کم عقله بنده وخت يې وخته نۀ کوري. د ادابو او اخلاقو نه نابلد يې فکره او بې پامه پس چې څه يې ځ ، لمې له راغلل هغه وايي. ځکه په هر محفل کښې سپک او خوار وي. او د کار روزگار په باب کښې هم څه پام او فکر نۀ کوي. او نۀ ورله څه ترکيب او ترتيب جوړوي. د عاقله او د کم عقلو دا تفاوت او فرق مشرانو په دې مثل کښې څرګنده کړے دے. او مطلب يې دا دے چې کښې دا هر څه د عقل له کبله وي. يعنې چې څوک په عقل پوره وي نو هغوي داسې کارونه کوي چې د هغوي پرې عزت جوړ وي او کم عقل خلق د خپلې بې وقوفتيا او کم عقلتيا له کبله خوار و زار وي.

نن سبا يې هم مشران د نصيحت په توګه داسې خلقو ته وړاندې کوي څوک چې د خپلې بې وقوفتيا او کم عقلتيا له کبله جرتۀ په محفل کښې يې عزتۀ شي ، يا ورته په مال حال کښې څه زيان او تاوان ورسې. نو مشران ورته دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې بې وقوفه عقل زده کړه! "عقل د عزت يار دے چې عقل نۀ وي سرے خوار دے".

" غ "

غابښ چې رنځور شي نو د انبور شي

غابښ چې رنځور شي نو د انبور شي
زوئس چې رنځور شي جوړ ترې تر بور شي
(خوشحال خان بابا)

دا يو عام مثل دے. چې خوشحال خان خټک بابا هم په خپل شعر کښې ستاينې دے. د مثل نه مطلب دا دے چې کڼې غابښ خراب ، مات کړي. او درد مند شي نو داسې رنځور غابښ په انبور يا زنبور ويستلې شي. مطلب دا چې کله غابښ رنځور شي نو که ډېر علاجه يې وکړي شي خو اخري علاج يې دا وي چې په انبور ويستلې شي نو هله تکليف او درد ختم شي. او بنياد په سکون او ارام شي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې غابښ رنځور شي نو اخري علاج يې دا وي چې په انبور ويستلې شي. او دويم مطلب ترېنه بنياد ته اشاره ده. يعنې د رنځور نه مطلب په رنځ رنځور نه دے. بلکې د عمل رنځور دے. يعنې داسې څوک بنياد چې په بدو لارو سر وي. يعنې بدمعاش ، بد اخلاقه ، بدتميز او بدعمله وي. نو داسې بدعمله بنده په کور کلي ، عزيزولي ، اولس او اولسوالۍ کښې سپک او بدنانه وي. څوک ورته په بشه او درنه سترکه نه کوري. نو ځکه داسې بنده په رنځور بللې شي او هم داسې رنځوران خلق هوبسيارانو په مثال د رنځور غابښ حساب کړي دي. او د داسې رنځور غابښ او د رنځور بنده دپاره مشرانو دا مثل جوړ کړے او مشهور کړے دے. يعنې که د جا غابښ رنځور شي نو هم ورته مشران وايي چې هلک! اخري علاج يې دا دے چې غابښ دې وباسه چې د غم يې خلاص شي. او دا مطلب ورته په دې مثل کښې وړاندې کوي. دويم چې جرته داسې په يو خاندان کښې څوک بنده بدعمله وڅيړي نو هغه هم لکه د رنځور غابښ داسې رنځ جوړ شي چې ټول ټبر او خاندان ته ترېنه تکليف او غم خفکان رسي. او د داسې بنده په حقله د کور او د ټبر مشران اکثر داسې فيصله کوي چې د کور کلي نه يې وباسي. د جابېداد نه يې عاق کړي يا ورسره غم بنادي او عزيزولي پرېږدي. نو په داسې وخت او د داسې بنده په حقله مشران د فيصلې کولو په وخت دا مثل وړاندې کوي. او داسې وايي چې که ډېر هم نژدې دے خو لکه د غابښ رنځور دے او. "غابښ چې رنځور شي نو د انبور شي".

د غابښ دارو اخير امبور شي
وړور جوړ تر بور شي چې د سود زيان شي وختونه

غر په غر نه ورځي خو انسان په انسان ورځي

دا يو عام مثل دے او په امروزه ژوند کښې زيات استعمالېږي. مطلب ترېنه په دوه قسمه اخذ شوے دے. يو دا چې کڼې غر خو په خپل ځانے ولاړ دے. د گرځېدو نه دے. نو ځه به په بل غر ورځي. د دې ورتلو نه مطلب ملاقات کول او مېلاوېدل دي. بل خوا بنياد دے چې گرځېدنه دے. چې گرځي نو لارې دے چې په يو بل غر ځي يعنې يو بل سره ملاقات کوي يا کولې شي او يا مېلاوېږي. دويم مطلب ترېنه هوبسيارانو دا اخذ کړے دے چې کڼې غر په خپل کور پوره دے بل جا ته يې څه حاجت او ضرورت نشته ، او نه پېښېږي. يعنې چا ته حاجتمند او ضرورتمند نه دے. نو ځکه په بل غر نه ورځي. او په خپل ځانے کلک ولاړ دے. بل خوا بنياد چې په خپل ځانے يا خپل کور پوره نه دے. بلکې ضرورتمند او حاجتمند دے. که يو بنياد ډېر هم په خپل کور ځان پوره کړي خو بيا هم په څه نه څه کار او خبره کښې بل بنياد ته محتاجه او متاذه وي. اود څه مجبورۍ ، ضرورت او حاجت له کبله په بل بنياد ورځي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې کڼې غر هيڅ حاجت ، ضرورت او مجبوري نه لري. نو په يو بل نه ورځي. خو انسانان د خپلو مجبورو ، ضرورتونو او حاجتونو له کبله يو بل ته محتاجه او مجبوره وي. نو ځکه په يو بل غر ځي. يعنې د يو بل نه مدد او مرسته غواړي. او هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل جوړ کړے او مشهور کړے دے.

نن سبا اکثر په داسې موقعو کېنې استعمالېږي چرته چې داسې دوه نااشنا وگړي د يو بل سره اشنا شي. (اکثر په مسافري او يا د سفر دوران کېنې) نو د جدایی په وخت يو بل ته داسې وايي چې که خبر وي او ژوند وي نو بيا به چرته مېلاؤ شو. او د بيا مېلاؤېدو دا امېد هغوي په دې منل کېنې څرگندوي ، يا داسې دوه کسه چرته په ډېره موده پس مېلاؤ شي ، يا داسې څوک مغروره او کبرزن بنده دا کېنې چې زما چا ته څه ضرورت او حاجت نشته يا نه پېښېږي. نو داسې بنده ته مشران د نصيحت په توگه وايي چې دومره کبر او غرور مه کوه چرته به دې چا ته څه حاجت پېښ شي ، يا په څه کار يا خبره کېنې به چا ته محتاجه ، متاذه او مجبوره شي. هم دا مطلب ورته په دې منل کېنې څرگندوي او داسې وايي چې خانه! "غر په غرنه ورځي خو انسان په انسان ورځي".

غرضي په خته اور لگوي

دا يو عام منل د معنی ، ی او مطلب بې جدا جدا دي. غرضي هغه بنده ته وئېل شي چې هغه د خپل غرضه سره کار لري او ساتي. نه د چا په زبان څه کار لري او نه پړاوه ساتي. بس خپل غرض په مخه اخستې وي. په خته اور لگېدل خو د نه منلو او نه کېدو خبره ده خو چرته چې داسې غرضي بنده خپل غرض په مخه واخلي نو هغه بيا هر ناممکه او د نه کولو کار او خبرې ته هم تيار وي. لکه څنگه چې په خته اور نه لکي. خو غرضي بنده په خته اور لکولو ته هم تيار وي. د دې معنی تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې غرضي بنده د خپل مطلب او غرض دپاره هر جائز ناجائز ، حرام حلال ، اسان ، گران او تر دې چې د نه کېدو کار ته هم تيار وي. د خود غرضی ، لالچ او د غرضي بنده دا حالات او کیفیت هوښيارانو په دې منل کېنې ستايلې او مشهور کړې دے.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې غرضي بنده د خپل غرض او مطلب پوره کولو دپاره بل چا له څه تاوان ورکوي يا د خپل غرض دپاره بل څوک په غم ، خفگان ، تکليف ، کړاؤ ، مصيبت او مشکلاتو کېنې کېږي ، يا ورمخ کوي. نو د داسې غرضي بنده په حقله خلق وايي چې دے خو خپل غرض په مخه اخستې دے ، يا دے خو خپل مطلب او غرض پوره کوي. د چا په زبان ، تاوان ، يا غم خفگان او تکليف يې څه کار دے. او هم دا مطلب ورته مشران په دې منل کېنې وړاندې کوي. او داسې وايي چې: "غرضي په خته اور لگوي".

د خـ _____ دود غرضـ _____ ودا وېـ _____ اشـ _____
چـ _____ کـ _____ کلـ _____ د شـ _____ پـ _____ حـ _____

غلبيل کوزې ته وئېل چې تا کېنې دوه سوري دي

دا يو عام او ساده منل دے. کوزې به پخوا زمانه کېنې کولالانو د ختنو نه جوړولې. دې کېنې به دوه سوري وو. يو غټ (غار په غري) د اوبو ډکولو دپاره او يو ورکوټ (سر سورے) د اوبو ويستلو دپاره. هغه زمانه کېنې دا کوزې د هر کور ضرورت او حاجت وؤ. په جوماتونو کېنې به زياتې استعمالېدلې. د وخت تېرېدو سره د کوزې شکل او ضرورت هم بدل شو. چرته د کوزې نه د سلورو او پلاستېکو لوټې جوړې شوې او چرته د اوبو پخې نلکې ولکېدې. نن سبا چرته خال خال کور کېنې به وي او يا چرته يو نيم جومات کېنې صرف د مري د غسل ورکولو دپاره استعمالېږي يعني نن سبا دا هم په اثار د قديمه کېنې شمېر دي.

غلبيل د اور وچاڼولو چا ته وئېل شي. چا يا غلبيل خپله ټول سورے سورے وي. او په کوزه کېنې صرف دوه سوري وي. هوښيارانو د کوزې او د غلبيل دا فرق او تفاوت په دې منل کېنې څرگنده کړے دے. مطلب ترېنه دا دے چې گڼې غلبيل خپل سل سوري نه ويښي او کوزې ته گوته نيسي يا پېغور ورکوي چې تا کېنې دوه سوري دي. د غلبيل او د کوزې دا مثال بنيادمو ته اشاره ده او مطلب يې دا دے چې گڼې داسې يو بنده چې خپله تر مري مري په گناهونو او بدو کېنې ډوب وي. او په بل چا تور لکوي يا د هغه يوه گناه په گوته کوي ، يا پېغورونه او لعنت ملامت ورکوي. نو دا داسې شوه لکه چې غلبيل کوزې ته گوته نيسي.

د بعضہ و خلق و د اعدا و ادب و
لکھ غلبہ ل پ ہ ک وزہ ت ر پ وری کوینہ

غل ته وايي غلا کوه مالک ته وايي بيدار شه

دا يو ساده او عام مثل دے، چې په امروزه ژوند کېنې زيات استعمالېږي. زمونږ په چاپېرچل (معاشره) کېنې ډېر خلق داسې شته چې د هغوي شرارت، غېبت او چغلي کول او دوه کسه په جنگ کول مشغول بلکې زړه پورې عادت وي. يعنې تر څو چې هغوي دا کارونه اوڼه کړي نو نه يې ډوډۍ هضمېږي او نه يې زړه ته سکون مېلاوېږي. اکثر د يو خبره بل ته او د بل هغه بل ته رسوي. او په دې جل وزن د خلقو نه بودې کوي، يا داسې شرارت او لمسه جوړه کړي. چې يو کس يا يوه ډله دې ته تېار کړي چې هغوي د چا نقصان وکړي يا ورته په څه کار کېنې زيان ورسوي. بيا بلې ډلې ته خبرداره هم ورکوي چې دا کار کېدو والا دے يا دا داسې شوې دي. د داسې چغليمار او د دوه مخو خلقو دا شرارت او حالت مشرانو په دې ټکو کېنې څرگند کړے دے. او وايي چې کډې دا داسې شوه لکه چې غل ته وايي غلا کوه او مالک ته وايي چې بيدار شه غلۍ راغلل.

نن سبا د داسې خلقو په حقله استعمالېږي چرته چې داسې د شرارت او شېطانت نه ډک وي. دوه کسه يا دوه ډلې جنګوي يا د چا تر مېنځه لمسون، چغلي او شېبت کوي. چې د هغوي د يو بل نه زړونه بد شي. نو په داسې وخت د هغه بنده په حقله خلق دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې دا ظالم خو داسې کار کوي لکه چې: "غل ته وايي غلا کوه او مالک ته وايي بيدار شه".

دا منـد_____فاق نـد_____ه دي نـد_____و _____و
مالک بـيدار کـري _____ل تـه لـږه سـمه وينـه

غل سل کوره وران کړي خو خپل يو ودان نه کړي

دا يو عام مثل دے چې په امروزه ژوند کېنې زيات استعمالېږي. د بېي د الفاظو نه څرگنده ده. دا حقه او پخه خبره ده چې د حرامو په مال کېنې برکت نه وي. او غلا کول خو بيا سروپ حرام کار دے. يو غل بنده که هر څومره غلا وکړي او د حرامو مال راجمع کړي خو بيا هم د هغه گزاره کرانه وي. او امروزه ژوند يې په کرامو او هلو ځلو سر وي. يعنې که يو غل سل خايه غلاګانې وکړي نو هم د کور ضرورت او حاجت پرې پوره نه کړے شي. ځکه چې په داسې مال کېنې برکت نه وي. بلکې حاجت او ضرورت يې زيات او حرص يې نور سېوا شي او ژوند يې لانور د لوړې نه په داؤنو، هلو ځلو او په ټکرو سر شي. هم دا حالات يعنې د غل عمل او د هغه د هلو ځلو او نيمګړې نيمه خوا ژوند هوښيارانو په دې مثل کېنې څرگند کړے د لاهنن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک څه غلا ځ، لمطي کوي يا په زور زبردستۍ د چا په مال خېنه اچوي. نو داسې بنده ته مشران دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې خاڼه دې غلا ځ، لمطو او حرامو څوک نه پوره کيږي او نه سر ته کيږي، که! "غل سل کوره وران کړي خو خپل يو ودان نه کړي".

غم او بنادي ورور او خور دي

قبیصه:

دا يو ډېر مشهور مثل دے. او په امروزه ژوند کېنې ډېر زيات استعمالېږي. د دې مثل په حقله داسې قېصې مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېنې يو بنده جرته بل وطن ته په سفر روان وؤ. د يو کلي په څنگ تېرېدو چې په يوه حجره کېنې يې څه خلق راجمع وليدل. دا بنده چې ورنژدې شو نو خلق ډوډۍ ته پېنډې شوي ناست وو. د ورېځو مچې يو خوا بل خوا زغلبېدلې. د وراندي سلام واچوؤ. د حجرې نه ورله يو تن اواز وركړو. چې مېلمه راځه ډوډۍ وخوړه. روند د خدايه څه غواړي دوه سترګې. دا سرے سترے شوه هم وؤ او ورے هم. نو په يو اواز حجرې ته ورستون شو او د يوې پېنډې سره يې ځان ځائے کړو. دا سرے چې کله بنه مور شو نو يو مشر ته ورنژدې شو او ورته يې وئېل چې ډېر بنه وشو. چې دا کار په وخت سر ته شو. بنه د بنيادي مو مبارک شه. دې په اورېدو سره يو دوه هلکان راپاڅېدل او دا مېلمه يې بنه لکه د بڼې سپک کړو. ورته يې وئېل چې خدايې دې پوهه کړه. زمونږه پلار مړ دے او تۍ پکېنې امبارکي ورکوي. خبر مشرانو خبره رفع دفع کړه. او هغه مسافر بيا خپله لار ونيوله. دے په دې سوچونو او فکرونو کېنې ډوب روان وؤ او په دماغو کېنې يې هغه د غم خبره او خپله يې عزتي لاچورلېدل. چې د کلي په بل سر کېنې په يوه بله حجره ور مخامخ شو. دلته هم په حجره کېنې کي خلق راجمع وو. د وئېل چې دلته هم غم شوه دے. راشه دعا ورته وکړه. نو بيا په خپله لار وهي. حجرې ته ورستون شو او سلام يې

واجوو. د ناستني سره يې لاسونه پورته کړل او وئېل دعا ورته وکړئ چې خدايې يې ويځيښي. خلقو ورته وئېل چې مېلمه غم دلته نه بلکې د کلي په کوز سر کېنې شوې ده. دلته خو ښادي ده، ته که غم له راغلي يې نو هلته ورشه. دا سر په خېلو کړو ډېر ملامنه شو او وئېل چې عجيبه ده په يو کلي کېنې هم غم دے او هم ښادي ده، غم او ښادي ورور خور دي. او داسې د هغه وخت نه مشرانو دا خبره د منل په توگه مشهوره کړه. او مطلب يې دا دے چې گڼې کله کله داسې حالات او موقع جوړه شي چې په يو کلي، يو جم بلکې کله خو په يو کور کېنې هم غم وي او هم ښادي. او کله چې داسې موقع راشي بيا د هر چا په خو له دا هم خبره وي. چې هاي، په ښادي کېنې ورته غم جوړ شو. رښتيا ده چې "غم او ښادي ورور خور دي".

د هوښيارانو دا وېنه
يو خو ښادي وي ورسره بل خو غمونښه

غوښه دې په غوښه او ښوروا دې پکښې نفع

قيصه:

پخوا په زمانه کېنې به جرگ جرگورے او غوښه هله خورے شوه چې جرگ او څاروے به ناروغه شو نو هله به حلال شو. او هغه خلقو به جرته په کال کېنې يو ځل دوه غوښه خورله. بلکې ځکلا د دې منل په حقله داسې قيصی مشهوره ده. وايي چې يو ورځ د يو غريب زميندار سري کتے مړ شو. د زميندار په کور کېنې ماتم وو خو د جم کاوند اختر شو. يعنې په ظاهره خو يې غم خفکان څرکند وو. خو په زړه کېنې ښه خوشحاله وو. وايي چې څه موده پس د يو بل زميندار ورکومے (گډورے) مړ شو. هغه گډورے خو حلال کړے شو خو په جم کاوند کېنې تر پنه چا پوتے هم ونه ليدو. بلکې د کور مېرمنې ټول پخپله ستمبال کړو. يوه ورځ يې هغه غوښه پخه کړې وه نو په زړه کېنې يې راغلل چې هغه کښي والا کاوندی له هم لږه اوليري. تالے يې د غوښې او ښوروا ډک ورو لېږو. په بله ورځ چې دواړه کاوندی يوځائ شوې نو هغې يوې ورته د کيلې په توگه وئېل چې کوره زما کتے مړ وو. نو ما دلته درې غوښه درلېږلې وه او ستا گډورے مړ شو نو په تالي کېنې دې په شان راولېږله. هغې بلې ورته وئېل چې خوارې غوښه دې په غوښه او ښوروا دې پکښې نفع. يعنې غوښه دې رالېږلې وه نو په بدل کېنې مې غوښه در ولېږله. او ښوروا دې ورسره زياتي نفع شوه. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا قول به منل مشهور شو او مطلب تر پنه دا دے چې کښي داسې څه کار چې د هغې نه دوه دوښه گټه وخته کړے شي. يعنې داسې کار چې د هغې بدل هم مېلاؤ شي او د بدلي نه غلاوه نوره گټه هم تر لاسو شي.

نن سبا هم په داسې حالاتو کېنې استعماليري جرته چې داسې چاته د څه خرچ کولو په بدله کېنې دوه دوښه گټه ورسي، يا د يو څيز په بدل کېنې ورته دوه مېلاؤ شي، يا د لږ شي په بدل ورته زيات مېلاؤ شي نو په داسې وخت هغه بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "غوښه دې په غوښه او ښوروا دې پکښې نفع".

غوښه که وسوزي نو هم د پټي نه ښه وي

غوښه د هر چا خوښه. يعنې په خوراگه کېنې غوښه داسې شے دے چې د هر بنيادم خوښه وي. نن سبا خو ډېره زياته استعماليري. په رنگ رنگ او قسم قسم پخکړي تر پنه جوړيري او پخيري. بل خوا پټي ده. يعنې د دالو پخکړے. د دالو نه هم نن سبا په څو څو قسمه پخکړي (سالني) تيارېږي. خو پخوا زمانه کېنې د دالو يو سالن وو. دال به مېرمنو په اوبو کېنې ښه اوڅوټکولو او بيا به يې ورته د مرچکي او د اوکې بکار (ترکه) ورکړه. په دې کېنې به دال کم او اوبه زياتې وي. دې سالن يا پخکړي ته پټي وئېل شي. مشرانو دال او غوښه په دې منل کېنې ستايلې دي. او مطلب يې دا دے چې گڼې يو خوا غوښه ده او بل خوا څوټکيدلے دال يعنې پټي. نو دا دواړه هېجرې يو برابر نه شي کېدے. بلکې غوښه که په پخولو کېنې وسوزي نو هم يې د پټي نه خوند او مزه زياته وي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کښي غوښه غوره او ډېره شے دے. او پټي د غوښې په نيز لاندې او کمتره شے دے. دا دواړه يو برابر نه دي او نه کېدے شي. بلکې سوزېدلې غوښه هم د پټي نه غوره او ښه وي. او دا منل مشرانو د ژوند د هر اړخ او د هر هغه څيز په حقله وړاندې کړے دے. چې يو ښه وي او بل خراب. يو غوره او بل کمتر. يو زورور او بل کمزورے. يو وړ او بل پر. يو اصل او بل قفل.

نن سبا په داسې وخت او موقعو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک د خپل ناپاکاره او کمزوري شي مقابله د چا د اصل او بڼه شي سره کوي ، يا برابروي يا ترېنه خپل څيز غوره گڼي او مني. نو داسې بنده ته مشران وايي چې هلکه که ستا دا ډېر هم بڼه شي خو هغې ته نه رسي. ځکه چې هغه اصل دے ، غوره دے ، وړ دے او يا زورور دے. نو دا مطلب ورته په دې منل کېنې وړاندې کوي او داسې وايي چې. "غوښه که وسوزي نو هم د پښې نه بڼه وي".

غور منگه يې

دا يو عام منل د پهنه ، يې بي دا ده چې گڼې هر يو لوبښه که هغه کښي ، پتېله ، کتورے وي او که منگه وي. خو چې هغه په غورو يا په تېلو غور وي نو په هغه لوبښي پورې بيا څه بڼه نه انځېښي او خاص کر اوبه خو پرې بالکل نه ايسارېږي. پخوا په زمانه کېنې د ټيکرو د لوبښو ډېر رواج وو، نو ځکه مشرانو منگه په منل کېنې ستاېله دے. او د غور منگي مثال يې د داسې پښادام سره ورکړے دے. په چا چې د خلقو خبرې او نصيحت څه اثر نه کوي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کڼې ستا مثال خود غور منگي دے. نه په غور منگي پورې څه انځېښي او نه په تا د چا وېنا ، خبرې او نصيحت څه اثر کوي. هم د دې مطلب دپاره هوښيارانو دا منل جوړ کړے او مشهور کړے دے.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي. چرته چې څوک داسې ناپوهه ، کم عقل او نالائقه وي. چې نه څه بڼه زده کولے شي او نه يادولے شي ، يا ورته په تعليم او سبق کېنې مشکلات وي. په دماغو کېنې يې څه نه کېښې او نه انځېښي. نو داسې نالائقه بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې ستا مثال خور! "د غور منگي دے" يا "غور منگه يې".

غوري توې شو خو په تالي کېنې توې شو

دا يو ساده او عام منل د پهنه ، يې او مطلب يې جدا جدا د پهنه ، يې خو يې دا ده چې گڼې غورې توې شول خو د زبان نه بېح شو. په څه لوبښي کېنې توې شو او بيا په کار او استعمال کېنې راوستې شي. او مطلب ترېنه په دوه قسمه اخذ شوے دے. يو خو د معنی په نيز دے يعنې چې گڼې زبان رسېدلو خو په لړ څه کېنې بېح شو. او دوهم مطلب ترېنه دا دے چې گڼې څوک پښادام ډېر شوم (کجوس) دے. هغه د زبان او تاوان نه ځان بېح ساتي. تر دې که څه خبرات زکواة کوي نو هم يې په خپل کور والو ويښي. بهر جاته دانه هم نه بښايي ، يا څوک ترې دانه هم نه وښي. يعنې که څوک وايي چې ما خبرات وکړو او ټول کور والو وخورو. نو دا داسې شوه چې غوري توې شو خو په تالي کېنې. هم د دې مطلب لپاره هوښيارانو دا منل جوړ او مشهور کړے دے.

نن سبا په داسې موقع استعمالېږي چرته چې څوک داسې د ډېر زيات زبان او تاوان نه په لړ څه کېنې بېح شي ، يا په لړ تاوان د ډېر زبان نه بېح شي يا څوک څه خبرات وکړي او په خپل کور کېنې يې وويښي ، يا بل داسې څه کار وکړي چې فائده او گټه يې ټوله خپل کور يا کور والو ته ورسې يا مېلاؤ شي. نو په داسې وخت هوښياران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه! "غوري توې شو خو په تالي کېنې توې شو".

غور نه گوري او سپي پسې منډې وهې

تېبصه:

دا يوه د طنز او ملامت وړکولو فقره ده، چې په امروزه ژوند کېنې د متل په توګه استعمالېږي. د دې په حقله داسې يوه قصې مشهوره ده، وايي چې پخوا په زمانه کېنې يو فقير ملنګ په کوڅه کېنې خبر غوښتلو، د يو کور نه ورله ماشومانو ډوډۍ راوړه، فقير يو دېوال ته ډډه شو او ډوډۍ يې خورله، په دې کېنې د چم يو غلټه سږه راغې او په فقير يې د حملې سره يو غپ وکړو، په ناڅاپي حملې سره د فقير د خړۍ لې نه يوه جغه وخته، د سږي په غپار او د فقير په جغو د چم ماشومان راغونډ شول. سږه خو يې وشړلو خو فقير پسې يې ټوټې، مسخري او خنداګانې شروع کړې. فقير لا هغسې يې ساه او وار خطا ولاړ وو، يو ماشوم ورته د ټوټو نه اواز ورکړو چې ملنګ بابا سږي درنه غور يورو، ملنګ د مخکېنې نه هېبت اخستې وو او د دې په اورېدو سره يې هر څه په ځان پرېښودل. او په سږي پسې يې منډې کړې. د کوټه خو يو غوټه وي، سږي چې ملنګ کوټک په لاس راخلاص ولېدو نو هغه هم دوه خپلې او دوه پردې کړې. سږه مخکېنې او ملنګ ورپسې، د ډېر هېبته د سږي نه هم خپله کوڅه خطا شوه، او يو خوا بل خوا يې منډې جوړې کړې. دې دوران کېنې پرې د چم يو سږه راغې او ملنګ ته په قهر شو، چې دا څه شور دې جوړ کړې دے. او سږه دې وچ په مچه په مخه اخستې دے. هغه ملنګ ورته ځواب ورکړو چې خانۀ! اوچ په مچه نه دے. زمانه يې غور وړې دے. هغه سږي چې د ملنګ غورونو ته خيال وکړو نو غورونه يې روغ رمت وو، ملنګ ته يې وئېل چې خدائے دې پوهه کړه، غورونه خو دې روغ رمت دي. ملنګ زر خپلو غورونو له لاس يورو، او يقين يې وشو چې غورونه خو يې په رښتيا روغ رمت دي. نو په خپلو کړو ډېر ستومانه او ملامته شو، هغه سږي ورته وئېل چې کم عقله غور نه کورې او سږه پسې منډې وهي. او داسې د هغه وخت نه دا قول د متل په توګه مشهور شو، مطلب تر ټوله دا دے چې اول خپله طمع تسلي پکار ده، يعنې اول د خپل ځان او مال حال پلټنې وکړه او که څه لاندې باندې يا کله پېشې وي نو بيا هلۀ بل کړموه، يا په بل غوره اړوه.

نن سبا يې خلق په داسې حالاتو کېنې استعمالوي چرته چې څوک د چا په لمسه، جفلی، په کنکوسو، وسوسو او يا د چا په خبرو په جوش کېنې راشي. هغه لمسون او کنکوسې به رښتيا وکښي. نه د هغه کار، يا خبرې جاج پر تال کوي. نه پرې غور فکر کوي او نه يې ډونډ لکوي چې دا دروغ دي او که رښتيا، يعنې خپله طمع تسلي نه کوي. او سم د ټسه په بل تور او الزام لکوټي صورت واره او کر - م يې مني او گڼي. او چې کله هغه خبره دروغ وڅېړي نو به داسې وخت ورته بيا مشران دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې کم عقله، زوروره! "غور نه کورې او سږي پسې منډې وهي".

ق

قرضداره چا وژله نه ده

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصې مشهوره ده، وايي چې پخوا په زمانه کيې د يو سري جا ته خه پيسې قرض وي. کله چې د واپس کولو نېټه پوره شوه نو دا سره شو واري هغه قرضداري پسې لاړو. خو قرضداره به ترېنه کله پټ شو او کله به يې نېټې وعدې بدلولې. اخر دا سره ورپسې يوه ورځ ډېر په غصه کيې ورغ. او د ورتلو سره يې قرضداري ته دا پخه وينا وکړه چې زه به نن اړو مرو پيسې وړم، ته که هر خه کوي خو ما له رقم راپېدا کړه. هغه قرضداري ورته ډيري اني بهانې جوړولې. او نوې نېټې وعدې يې ورکولې. خو دا سره هم په خپله خبره کلک ولاړ وو. په دې خبرو اترو کيې د دواړو تکرار جوړ شو. مالک خپلې پيسې غوښتلې او هغه قرضداري ورته اني بهانې جوړولې خو خبره نه جوړېده. اخر چې هغه قرضداره هم تنگ راغله نو په غصه کيې يې ورته وېيل چې خانه ستا پيسې زه منم، خو اوس راسره نشته، چې کله وشي نو در به يې گرم، هسې هم قرضداره چا وژله نه ده. هغه مالک چې د غصې نه تر سپېرمو راغله وو نو شادر يې ورله د مړۍ نه تاو کړو او ورته يې وېيل چې چا وژله نه ده خو زه يې نن وژنم. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه. نن سبا هم په داسې حالاتو کيې استعماليري چرته چې څوک داسې د چا د قرضو د لاندې وي او وار خطا ورته نه وي، يا يې پرې پرواه نه وي او يا يې واپس ورکول نه غواړي نو د اتو بهانو سره ورته دا منل هم وړاندې کوي او داسې وايي چې بار وار مه خطا کوه. "قرضداره چا وژله نه ده".

قحطي م، ملخ يې هر خه راکاږي

دا يو ساده او عام منل د قيصه، د او مطلب يې جدا جدا دي. قحطي د قحط نه اخستې شوه يا جوړ شوه ده. قحط داسې حالاتو، يا وخت ته وېيل شوي چې ورکيې هر خه ناياب شي. يعني چې څيزونه پکيې نه مېلاوېږي. او يا ډېر په گرانه مېلاوېږي. بيا خاص د خوراک څښاک څيزونه يعني غله دانه ډېره کمه او يا بېخي ختمه شي. قحط هم د الله پاک د عذابونو نه يو عذاب گڼل شوي. باران د الله پاک رحمت وي. او چې په کومه علاقه دا رحمت بند شي نو هلته سوکړه جوړه شي. تيار فصلونه اوچ او تباه شي او نوې فصل اونې شي. نو په هغه علاقه کيې قحط جوړ يا راشي. په دې عذابونو او قحطونو کيې يو قحط د ملخانو هم ده. هوښياران ملخ د مرغو په ذات او کورنۍ کيې شمېري. ځنې ميليان دا حلال کيې او ځنې مفتيان يې په مردارو حسابوي. پخوا به دا ملخان ډېر زيات وو. په ځنې موسم کيې په په زرگونو د سپل په شکل کيې گرځېدل. په کومه علاقه چې به ورغلل نو فصلونه به يې تباه کړل. تر دې چې په ونو کيې به ترېنه پاتې هم پاتې نه شوې. هر ولاړ او شين بڼو ته به يې د کومې تېر وو. د ښېرازه او تيار فصل پټي به داسې ښکارېدل لکه تالارغه شوي او خزان وهله باغ. داسې ملخانو ته به قحطي ملخان وېيل شوه. د ملخانو د تباهي او د قحط جوړولو دا عمل مشرانو د داسې بنيادم سره په مثال ترې او مشهور کړې ده. څوک چې ډېر زيات خېټه ور وي. او مطلب ترېنه دا ده چې گڼې لکه د قحطي ملخ هر خه خوړي، يا ډېر زيات خوړي، يا لکه د قحطي ملخ داسې خوراکه کوي چې هر خه تباه ږياد کړي. داسې پټو يا خېټو بنده ته هم دا مطلب خلق په دې منل کيې وړاندې کوي او داسې وايي چې هسې. "قحطي ملخ يې هر خه راکاږي".

کارغه گند خوری او مېښوکه خنډی

هغه پاته مشعل د کارغه شته شي
سره د عقله جگړه گڼونه ته لټونه

دا د مشرانو قول دے۔ کله کله د منل په توگه هم استعمالیږي. او مطلب یې دا دے چې کڼې دا وخت یا دا موقع به بیا کال پس راځي. یعنې داسې څه کار یا څه موقع لکه اختر شوقدر چې په کال کڼې یو ځل یا یو وار راځي. په داسې موقع استعمالیږي چرته چې داسې څه خاص موقع وي. او مشران غواړي چې د دې وخت نه کڼه او فائده وخته کړې شي، یا ترېنه خوند او مزه خوندي کړې شي. نو خلقو ته داسې وایي چې نن موقع ده او دا نن وخت دے، فائده ترېنه واخلي، یا مزه ترېنه واخلي. دا موقعې کله کله راځي. پته نشته چې کال پس به څوک ژوندي وي او څوک مړه. او دا مطلب ورته په دې منل کڼې وړاندې کوي. او داسې وایي چې نن دې وخت دے، داسې موقعې هره ورځ نه وي او بیا "کال پسې کال دے".

کال له به بنه شو

دا هم د هوبسپارانو يو قول دے، چې د خپلو امېدونو او ارزوگانو څېړنه پکښې کوله شي. يعنې دا امېد ساتل چې گڼې کال پس به زما حال ، حالت د دې نه بڼه وي يا بڼه شي. يعنې مطلب دا شو چې د الله پاک نه د بڼه حالاتو ، يعنې د بڼه مال حال او بڼه صحت امېد ساتل. او هم په دې باندې پخه عقېده لرل او ساتل. مشران يې اکثر په داسې موقع استعمالوي جرته چې هغوي د راتلونکي ژوند په حقله خپله څه رايه ورکوي ، امېد څرگوې ، يا څوک پنده د خپلو حالاتو ، يعنې سختو ، کرامو او د تکليف نه تنگ وي او په ځ . له يې څه کبله شکوه راځي نو مشران ورته د روڼ سحر او د راتلونکي بڼه ژوند زېري ورکوي. نو داسې وايي چې فکر مه کوه. ټول عمر به دا سختې نه وي. د الله پاکه نامېده کړه مه! "کال له به بڼه شو".

کانے مدام دیتیم / غریب سر لہ راخی

نن سبا په داسې حالاتو کېني استعماليري چرته چې څوک غريب په شۀ الزام يا څۀ شخړه کېني پرنافقه گېر شي. او د بل په تېلو کېني سوزي. نو هغه غريب بنده خپل حالات او خپله ژړا فرياد په دې مثل کېني څرگندوي. او داسې وايي چې لېونيۀ! "کانه مدام د يتيم / غريب سر له راځي".

قصه:

نن سبا پسې موقعو کښې استعمالېږي چرته چې څوک پر راشي يا چرته په غلاغ ، لملۍ او دموکه فرېب کښې گېږ شي ، يا په څه لږن دېن او خبرو کښې لاندې راشي . او د چا په وينا يا د چا د مخه هغه وړ بنده مجبوره شي. چې پر او کرم سره معاف کړي. نو په داسې وخت يا موقع هغه وړ بنده دامل وړاندې کوي او داسې وايي چې د " ر شه د چا د مخه " .

نن سبا هم د داسې بنده په حقله استعمالیږي چرته چې شوک ډېر بې سره ، بې ادبیه او بد تمیزه وي. د هر چا سره بډه او خرابه خو ، له چلوي ، یا د شرارت او د وړانې خبرې او لېسون کوي. نو هغه بنده ته بیا خلق دا مثل وړاندې کوي او داسې وایي. چې هلکه خو ، له دې سمه خوزهو کې کېږي" خو ، له په سوک سمېږي".

لے رکھے جیسی کہ وہ شہابی نہ ہو اور شہابی
 دیکھ رہی ہے، ایسی دہوارہ سہ، ہوک مہزہ کوئی نہ

کله د بابا وار او کله د ابي وار

دا يو عام منل دے. او په امروزه ژوند کښې زيات استعمالېږي منل معد ، ی خو دا جوړېږي. چې گڼې کله بابا زورور او کله ابی زوروره، خو مطلب د منل نه دوه اخذ شوې دي. يو مطلب خو يې د معنې سره تړون خوري. گو چې اشاره هر بنيادم ته شوې ده. يعنې د بابا او ابی نه بنيادم مراد دے. د دې معنو تر لاندې ترېنه مطلب دا جوړېږي. چې گڼې کله يو بنيادم زورور وي او کله بل. دوېم مطلب ترېنه وخت او حالت ته اشاره شوې ده. يعنې بنيادم هر وخت په يوشان يا يو حالت کښې نه وي. بلکې د وخت ادلون بدلون راځي او تېرېږي. يعنې کله په بنيادم ښه وخت راشي. او کله بد وخت ، کله په ځنې بنيادم ، تېر يا خاندان باندې داسې وخت وي. چې د باجايی ژوند تېروي او کله ورباندې د وخت داسې سپېره سيلی والوځي چې خبر ته کښېښي. د بنيادم د ژوند ، د وخت او حالاتو دا بدلون مشرانو په دې منل کښې ستايلی او مشهور کړے دي. يعنې بنيادم مدام په يو حال نه وي. بلکې د وخت سره يې حالات او اوقات بدلېږي. اکثر مشران يې د نصيحت په توگه خلقو ته وړاندې کوي په خصوصي توگه د وخت جابر او زورورو ته دا يادکېرنه ورکوي چې که نن ستا وار دے نو سبا به په تا د بل جا وار وي. يعنې که نن ته په جا زور ظلم کوي نو کېدے شي چې سبا هم دا غريب خلق به تا زورور شي. او د زور ظلم حساب کتاب درنه واخلې. او دا مطلب ورته په دې منل کښې وړاندې کوي ، يا څوک داسې په څه کار او يا په څه مقابلې کښې پر راشي. نو هغه پر بنده بيا ور ته دا خبردارے او يادکېرنه ورکوي چې نن تا اوکښله خو سبا له به زما وار وي ، يا زما وار به هم درباندي راشي. نو دا مطلب ورته په دې منل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "کله د بابا وار او کله د ابی وار".

کله کله سرے د شېطان هم واورې

د منل نه څرگنده معد ، ی خو دا جوړېږي چې گڼې خبر دے که څوک کله د شېطان واورې. خو داسې نه ده بلکې د شېطان خو نه اورېدل پکار دي او نه پرې عمل کول. ځکه چې شېطان خود د مسلمان ازلي او خانداني دښمن دے. خانداني مې ورته ځکه ووښل چې گڼې د بابا ادم عليه السلام د وخت نه زمونږه دا دښمني راروانه ده. او مشرانو په منل کښې هم دې دھوکې او دښمنۍ ته اشاره کړې ده. يعنې مطلب دا چې شېطان سرے دھوکه کړي او د بنيادم نه څه غلطې وشي. او دا غلطې يا د گناه څه کار کول داسې ښوې چې سړي د شېطان واورېدل. دلته به زه دا خبره په گوته کړم چې کله هم داسې جرته څوک د شېطان واورې نو خبر يې دا دے چې زر تر زره رب ته رجوع شي. او په سجه توبه کار شي. د توبې دروازه الله پاک زمونږ دېره دېر لونه غښت ، رحمت او کرم ګرځولے دے. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا ښو چې گڼې کله چې د بنيادم نه هم څه غلطې وشي نو داسې ښوې چې بنيادم دھوکه ښو او د شېطان يې واورېدل.

نن سبا يې مشران په داسې وخت او موقعو کښې استعمالوي. جرته چې څوک غلطې وکړي او بيا په خپله گناه او خطا ستومانه او توبه کار وي ، يا څوک په څه کار يا څه خبره کښې خطا شي. نو هغوي خپله پېښه پياوړې او ملامتيا په دې منل کښې څرګندوي. او داسې وايي چې يار! زه هم بنيادم يم. پام مې نه وو ، يا پوهه نه شوم او شېطان دھوکه کړم. او دا مطلب په دې منل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې يار! "کله کله سرے د شېطان هم واورې".

کلي په زور نه کيږي

کله يا کلي هغه ځائ ته وئيلے شي چې کوم ځائ په گڼ شمېر کورونه اباد وي او خلق ورکښې مېشتنه وي. خو کلي کول د پښتو ژبې محاوره ده. چې په دې منل کښې استعمال شوې ده. او مطلب يې دا دے چې په کلي کښې د کليوالو خلقو د يو بل سره غم ښادي ، عزيزولي او ورورولي کول او پالل. يعنې په يو کلي کښې چې وکړي د يو بل تېوس پوښتنه ، عزيزولي ، ورورولي او غم ښادي کوي. نو د يو بل سره دې جوړ او عمل ته کلي کول وئيلے شي. هم د دې مطلب دېره مشرانو دا منل مشهور کړے دے. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې دا عمل يعنې غم ښادي او عزيزولي (کلي) په زوره نه کيږي. دا خود د بنيادم خپله خوښه وي. چې د چا سره يې زړه مني نو د هغوي سره راشه درشه ، تېوس پوښتنه ، غم ښادي او عزيزولي ساتي او پالي. او چې د چا سره يې زړه نه غواړي نو د هغو سره داسې جوړ نه ساتي. او که څوک په زوره د بل نه غم ښادي (کلي کول) غواړي. نو دا به د هغه کم عقلتيا وي. ځکه خو مشران وايي چې کلي په زور نه کيږي. په عزيزولي او ورورولي کښې کيږي مانې خو راځي. او خلق يې د وخت او موقعي په مناسب توب بل ته وړاندې کوي هم. خو که جرته داسې څوک کم عقل

بنده يې موقعې او بې مناسبه کبله مانه کوي او په زوره د بل نه تېوس پوښتنه او غم ښادي غواړي. نو داسې خلقو ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه! "کلي په زور نه کيږي".

کور دې د ميردين جومات شه

قيصه:

د دې منل په حقله داسې قيصه بيانېږي. وايي چې پخوا په زمانه کښې په يو کلي کښې يو مالداره او دينداره بنده ميردين نومېدو. دې سړي د لويې لارې په غاړه يو جومات جوړ کړے وو. د کلي خلقو او د لارې مسافرو به ورکښې مونځ اودس کولو. د کلو جوماتونه اکثر داسې وي چې يو کس نيم يې خيال ساتي او چې هغه لار شي نو بيا يې د تېوس څوک نه وي. خبر نن سبا خو په کلو کښې هم جوماتونو له چنډې غونډېږي او په هغه چنډو جوماتونه چلېږي. خو په هغه وخت د ميردين کاکا د مرگ نه پس د جومات د حفاظت او ستمبالښت څوک نه وو. روړو جومات ښار شو او د ښار پدو نه پس په وړانډو شروع شو. خو د روغولو او سهولو يې نه څوک وو او نه يې جا فکر کولو. اخر چې دېوالونه يې گنډ کړ او لرگي يې ونيو او جينجو او خورل. او داسې يوه شېبه په زول زېا، طوفان او باران کښې د جومات جت هم راپرېوتو. بيا پکښې نه جا مونځ کولو او نه ورله د وېرې نه څوک خوا له ورتلل. جومات هم داسې وران وېجاړ پاتې شو. په خواوشا کلو کښې هم د دې جومات د وړانډو او وېجاړېدو خبره او قيصه ډنډوره شوه. او د جومات دا حالت په هغه علاقه دومره مشهور شو چې بيا به خلقو يو بل ته د ښېرو په نيز وړاندې کولو. يعنې چا چې به بل جا ته ښېرې کولې نو ورکښې به يې دا جومات هم ستاېلو. او داسې به يې وېشل چې! خداي دې کور داسې وېجاړ او برباد کړه لکه د ميردين جومات چې وران او وېجاړ پروت دے. او د وخت تېرېدو سره دا ښېرې خلقو په دې الفاظو مشهورې کړې چې: کور دې د ميردين جومات شه. او نن سبا يې هم خلق په دې الفاظو کښې هم د دې مطلب دپاره د منل په توگه استعمالوي. او د نورو ښېرو سره دا غاړه هم اړوي او داسې وايي چې: "کور دې د ميردين جومات شه".

که په وطن خان وي په پرد پس اريان وي

دا يو عام منل دے خو په امروزه ژوند کښې زيات نه استعمالېږي. په دې منل کښې مشرانو د مسافرو خلقو د کر امو، بې وسۍ، او د هغوي د سختو ورځو شېو ذکر کړے دے. او د مسافري د حالاتو څرگندونه يې کړې ده. يعنې مطلب دا چې کله کله په چا مسافر داسې وخت هم راشي چې هغه حق حېرانه او اريان دريان پاتې شي. يعنې کله د څه حادثې له کبله، کله د مال دولت لوټ کېدو او يا ورکېدو له کبله، کله د روزگار نه لگېدو او د نوگرۍ نه موندو له کبله اريان دريان، بې وسه او بې بڼه وي. گو که يو بنده په وطن يعنې په کور کلي خان هم وي خو که په مسافري کښې ورته داسې څه حالات ور مخ شي نو هغه هم بيا اريان دريان وي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې مسافري بده بلا ده. که يو بنده خان هم وي خو کله کله په مسافري کښې د څه حالاتو له کبله بې بڼه، بې وسه او اريان دريان جوړ شي يا پاتې شي.

نن سبا دا منل په داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې څوک د مسافرو د کرامو او سختو حالاتو ذکر کوي يا بل څوک خبروي، يا څوک مسافر خپلې قيصې بيانوي يا بل جا ته نصيحت کوي. نو دا منل ورته وړاندې کوي او داسې وايي چې خداي دې مسافر مټ کړه! "که په وطن خان وي په پرد پس اريان وي".

که پير خس دے م ، ريډ له بس دے

دا يو عام منل د قيصه، ي او مطلب يې دا دے چې کڼې که پير هيڅ هم نه دے خو بيا هم دومره جلال او دېديه لري چې د خپل مرید يقين او عقیده پرې پخه ده چې د يو مرید پخپل پير داسې پوخ يقين او عقیده وي که نورو خلقو ته هغه هيڅ نه وي خو د م ، ريډ طبعي تسلي او ډاډگېرنې له بس وي. يعنې پوره وېشېرانو په دې منل کښې د پير او د م ، ريډ دا بې جا تقليد، عقيدت، اعتبار، يقين، ايمان، جذبات، احساسات او حالات څرگنده کړي او مشهور کړي دي. او مطلب يې دا دے چې که يو پير د عامو خلقو په نظر کښې خس وي يعنې يې اعتباره وي يا يې دومره قدر او عزت نه وي خو بيا هم د هغه مریدان هغه ډېر اوچت او لوڼے بزرگ او معتبر ولي کڼي او مني. د هغه په هره خبره يقين ساتي او عمل پرې کوي.

نن سبا په داسې حالاتو کېني استعمالېږي چرته چې څوک د چا په حقله څه غلطه فيصله کوي يا د چا په حقله څه بڼه رانه لري ، يا څوک کمزورې او بې کاره کېي. او که په داسې موقع څوک بل بنده هغه ته په درنه سترگه کوري. د قدر او عزت قابل بېي کېي او مني نو په داسې موقع د هغه په حقله دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "که پير خس دے خو مريد له بس دے".

که چارۀ د سرو شوه خو په خېته د منډلو نه ده

دا يو عام مثل دے او په امروزه ژوند کېني زيات استعمالېږي. معني او مطلب يې جدا جدا دي. معي ي يې دا ده چې گني د جرې دا خاصيت دے چې څه شے غوڅوي او پرې کوي. که چارۀ څوک په خېته ومنډې نو کېدے شي چې د بنيادم ژوند ختم شي. يعني يو خوا سرۀ زر دي. چې بنيادم ته ډېر قيمتي او د خوښې دي. او بل خوا د بنيادم خپل ژوند ډېر قيمتي دے. نو داسې که چارۀ ډېره هم قيمتي او د خوښې وي خو د خوراک (يعني په خېته د منډلو) نه ده. گني قيمتي ژوند ورسره ختمېږي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې گني که يو شے ډېر هم ښکې ، قيمتي او زړۀ ته نژدې وي خو چې ژوند ته ترېنه خطرۀ وي نو پرېهېز ترېنه پکار دے. او داسې هر هغه کار چې بنيادم ته ترېنه خطرۀ ولاړېږي نو که هغه هر څومره بڼه ، د خوښې او لکه د سرو قيمتي وي. خو ډډه ترېنه پکار ده. ځکه چې د هر څه نه قيمتي د بنيادم ژوند دے. او هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل مشهور کړے دے.

نن سبا په داسې حالاتو کېني استعمالېږي چرته چې څوک د حسد او حرص پکارونو کېني اموخته وي ، يا د بې خبرۍ کولو او د طبعي لرلو ژوند تېروي يا چرته څوک ناروغه بنده بد پرېهېزي او بدپالي کوي نو هوښياران ورته داسې وايي چې هلکه دا هر څه په خپل ځانے . خو تا له پرېهېز پکار دے. ځکه چې ستا پکښي د ژوند خطرۀ ده. او دا مطلب ورته به دې مثل کېني وړاندې کوي او داسې وايي چې: "که چارۀ د سرو شوه خو په خېته د منډلو نه ده".

په پته خېته کېدے چې حيله
چارۀ د زرو څوک په خېته نه منډلے

که چرک باري شي نو څه به يوسي

دا يو عام مثل دے دے. او عام خلق يې زيات استعمالوي. باري هغه ځناور ته وئيلے شي چې هغه په شا يا ملا څه وزن او بوجه وړے شي. او په وړلو عادت وي. يعني کوم ځناور چې په ملا بار وړي او عادت وي. نو هغه ځاري ته باري وئيلے شي. او په دې مثل کېني د چرک ذکر شوه دے. يعني مطلب يې دا دے که چرک باري شي نو څومره وزن ، بوجه او بار به يوسي. او د چرک دا مثال مشرانو بنيادم ته اشاره کړې ده. او مطلب ترېنه دا دے چې گني داسې څوک بنده چې لکه د چرک کمزورے او ناتوان وي نو که هغه څه بوجه وړل غواړي ، يا د چا سره مدد کول غواړي. نو څومره بار به يوسي او څه به د چا مدد او مرسته وکړي.

نن سبا دا مثل اکثر په داسې موقعو کېني د طنز په توگه استعمالېږي. چرته چې څوک داسې کمزورے او ناتوان سرے د خپل طاقت نه زيات وزن والا څيز ته وړاندې وڅڅي يا د خپل حېثيت او طاقت نه زيات توپ وهي يا داسې څوک زياتې ډوزي او لايې وولي ، يا د ځانه زيات زورور پهلوان ته بېهي وهي يا راکاږي. نو هغه ته مشران دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې ځانه به قلاړه کېښنه داستا د وس او بس خبرۀ نه ده. "که چرک باري شي نو څه به يوسي".

که چرک بانگ ونه وايي نو سبا به نه شي

قيصه:

پخوا په زمانه کېني به خلقو د نهر ، سپورمي او د ستورو د رفتار ، حرکت او جال نه د وخت رفتار معلومولو. يعني د وخت پېژندکلو يې بې ترېنه کوله. د ورځې به د نهر او د سپوري د جال نه وخت معلوم او پېژندے شو. او د شپې به د سپورمي او د ستورو د جال او حال نه وخت معلومېدلو. خو د دې سره سره يوه بله اندازه او ذريعه هم وه چې خاص د سحر وخت به ترېنه پېژندے او معلومېدے شو. دا اندازه د چرکانو بانکونه وو. چرکانو له الله پاک دا فطرتي خصوصيت او پوهه ورکړې ده چې د سحر وخت پېژني ، يا په

راتلو يې پوهيږي سحر د م. لاد بانگ نه لږ مخکېني چرکان هم بانگونه شروع کړي. او دا پخه نخښه ده چې خه شېبه پس سحر کېدو والا دے. او دغه وخت له مشرانو د "جرگ بانگ مال" نامه کېښودې يا ورکړې ده.

پخوا په زمانه کېني زميدارو خلقو دا وخت د کار دپاره پوخ ترلے او نمانځلے وؤ. يعنې اکثر زميدار به د جرگ په بانگ پاڅيدل او کارونو له به تيارېدل. داسې وايي چې تېره زمانه کېني يو زميدار د خه کار دپاره اش رايلے وؤ. او اش کړو ته يې په وخت د راتلو وېنا کړې وه. په سبا يو اش کړے د کار خائے ته ډېر ناوخته ورغے. هغه د کار مالک ورته کيله وکړه چې يار داسې څوک کوي ته ما له به غرمه کار له راغلي. نو هغه سري ورته ځواب ورکړو چې يار خفه کېږه مه. زه يو ځل دوه راپاڅېدم خو جرگ لا بانگ نه وؤ وېلي. نو بيا اوده شوم او داسې راپاندي ناوخته شو. په دغه وخت ورته د اش کړو نه يو بل سري وېل چې ښه! تا خه کهل چې کڼې که جرگ بانگ اونۍ وايي نو سبا به نه شي. او داسې د هغه وخت نه هوښيارانو دا خبره د منل په توگه مشهوره کړه.

نن سبا په داسې وخت او موقع استعماليري جرته چې څوک د جانه د خه کار په طمع وي يا يې ورته خه ضرورت او حاجت وي او هغه بنده ورته انکار وکړي يا ورته خه انې بهاني جوړوي. نو هغه طمع لرونکے يا حاجتمند سرے ورته داسې وايي چې ښه يار! ستا خه خيال دے که تا زما کار ونه کړو يا تا ما سره شرکت يا زما مرسته اونۍ کړه نو گني زما کار يا خبره به سر ته نه شي، يا به نېمکړې پاتې شي. نو دا مطلب ورته هغه په دې منل کېني څرگندوي او داسې وايي چې هن! "که جرگ بانگ اونۍ وايي نو سبا نه شي".

که جرگه دې کاسيره نه وے، نو بل کړه به يې اگي. نه اچولي

د دې منل په حقله خه قيصی هم مشهورې دي. خه روغې او خه لغړې دي. خو د قيصو نه علاوه دا يو ساده منل دے. او اکثر د طنز او د پېغور په توگه استعماليري او مطلب يې ډېر ژور او ډېر اثر دے. کاسيري معنې دې چې په کتاب کېني هر خه ليک ده. هغه معنې دې ما معلومه نه کړے شوه. خو دومره راته علم دے چې (کاسيره) تورے (لفظ) ماده يعنې مؤنث دے. او هم د مادې دپاره استعماليري. په کلي والا او عامه امروزه ژبه کېني بې شرمه، بې حيا، فحش او لغړو کارونو او خبرو کولو والا ته کاسيره وئيلے شي. په اسانه ژبه کېني وړانې او بې لارې ته کاسيره وئيلے شي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې که جرگه دې (وړانه) يعنې بې شرمه او بې حيا نه وے نو بل کړه به يې اگي. نه اچولي. او ظاهره ده چې څوک وړانه (کاسيره) نه وي نو به پردو دننه به خېل کور کېني ښه خوږه درنه ناسته وي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو جرگه غريبه بدنامه کړې ده چې مونږ ترېنه خه سبق او نصيحت واخلو. هم د سبق او نصيحت دپاره يې خلقو ته وړاندې کوي. او داسې وايي چې اول د خپلې جرگې غم، فکر او پام پکار دے ځکه چې "که جرگه دې کاسيره نه وے نو بل کړه به يې اگي. نه اچولي".

جرگه کاسيره کاسيره دې نسته وے
په کاوندي باندي نسته وے و الزامونه

که د خو - ر کاني پاسته وے نو گيدرانو به نه وي پرېښي

دا يو عام منل دے. خو په امروزه ژوند کېني زيات نه استعماليري. مطلب ترېنه دا دے چې کڼې کاني پاسته نه وي. د کانو مثال مشرانو د هر هغه کار سره ترلے دے چې کوم ډېر د کړاؤ، سخت او گران وي. او د گيدړ مثال يې د هغه بنده سره ترلے دے. چې يا خو بدني کمزورے وي او يا په زړه لکه د گيدړ کمزورے، درېوک او وېرېدونکے وي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کڼې دا کار دومره اسان (پوست) نه دے. چې څوک کمزورے بنده (کينر) يې هم کولے شي. يعنې که دا کارونه دومره اسان وے. نو هر چا به کولے. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړے دے.

نن سبا يې خلق اکثر د طنز په توگه په داسې موقع استعمالوي جرته چې څوک داسې کمزورے او درېوک بنده لارې وولي. او يا د خه گران او سخت کار په حقله داسې وايي چې دا خو زما د کس لاس کار دے. نو په داسې وخت او موقع مشران هغه ته کوته نيسي او داسې وايي هن! ده ته گوره او ده دې خبرو ته، جرته ته او جرته دا کارونه. دا دومره اسان کار يا خبره نه ده چې ستا غوندې خلق يې وکړي. او دا مطلب ورته په دې منل کېني څرگندوي او داسې وايي که د خو - ر کاني پاسته وے نو گيدرانو به نه وے پرېښي".

که د غوبه نه خوشې شي ، خو د مالکه خوشې نه ده

غوبه هغه کسب گر ته وئېلې شي چې د کلي د وگړو مال دنگر په مزدورۍ يا د دانو په اړه ساتي او خروي. پخوا به غوبه د کلي خاړوي يو ځان ته راجمع کړل او بيا به يې په جمع ورشو ته د څر دپاره شړل يا بوتللو خوشې نه منع ، د ده بې مالکه ، بې ساتنې او بې ځوکۍ خوشې لفظ د موقعي په مناسبت سره جدا جدا معني او مطلب ورکوي. لکه د مثال په توگه: داسې وئېلې شي چې خوشکۍ سے دے ، يا دا څاروۍ خوشې مه پرېده. يعنې د څه شي خيال ساتل او ځوکۍ کول. او په متل کيې هم منع ، د مطلب ده. يعنې د څه شي ځوکۍ (رکوالې) کول. خيال ساتل او په نظر کيې ساتل. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې که جرې غوبه جرته يو څاروۍ خوشې پرېږدي نو مالک ورپسې غور کوي. يعنې مالک يې د نظر لاندې ساتي. او ځوکۍ يې کوي چې جرته ورک نه شي. هسې خو په متل کيې د غوبه او د څاروي ذکر شوی دے. خو مشران يې د هر هغه شي يا څيز دپاره استعمالوي چې د هغې د ورکېدو ، بې درکه کېدو ، خرابېدو او يا د ناروغه کېدو خطر وي. او مالک ته ترېنه غم خفکان ، تکليف او کړاو رسي. او يا مالک ته د زيان او تاوان سبب جوړېږي. نن سبا په داسې حالاتو کيې استعمالېږي جرته چې د چا د مال حال ځوکيدار وي او هغه خپل فرض يعنې ځوکيداري نه پوره کوي ، يا ځوک داسې د څه کار کولو دپاره ذمه وار جوړ کړي او هغه خپله ذمه واري نه پوره کوي. نه په کار خيال ساتي او نه يې په مال حال. نو په داسې وخت مالکان وايي چې که بل يې خيال نه ساتي نو زما خو خپل کار دے ، يا زما خو خپل مال حال دے. زه خو يې تالترغه کېدو ته خوشې نه شم پرېښودلې. هم دا مطلب هغه په دې متل کيې څرگندوي او داسې وايي چې: "که د غوبه نه خوشې شي ، نو د مالکه خوشې نه ده".

که دې راورله پيسه بيا به وخوړې پتاسه / امرسه

دا يو عام متل دے چې مشرانو پکيې د پيسې زور او قدرو قيمت څرگنده کړے دے. يعنې مطلب دا دے چې کيې چا سره پيسه وي نو هغه پتاسه خوړل شي. رپوړی ، لاجي دانه او پتاسه لکه د مټهائې غوندي د خوراک خواره څيزونه دي. پخوا به خلقو دا څيزونه په شوق سره خوړل. او اکثر په واده کوېدونو کيې به يې د مونک پلو او جوارو سره وېشل او شيندل. په متل کيې ځوک پتاسي يادوي او ځوک امرسې خو مطلب ترېنه هر هغه شے دے چې هغه قيمت لري ، په پيسو اخستل او خرڅول شي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې کيې هر شے په پيسه اخستې شي يا هر کار په پيسو کول شي او چې پيسه نه وي نو پتاسه هم نه شي خوړلې. نن سبا په داسې حالاتو کيې استعمالېږي جرته چې ځوک د پيسې قدر قيمت بيانوي يعنې مطلب يې دا وي چې کيې پيسه هر کار کول شي يا په پيسه هر کار وېستل شي ، يا د څه شي قدر وقيمت زياته وي ، يا د څه شي خوښۍ او فائدي بيانوي ، يا ځوک چاته ياد کېږنه ورکوي. چې کيې دا څيز مفت او وېرېا نه دے. او يا ځوک چاته طنز او پېغور ورکوي چې کيې تا سره پيسه نشته او دا کار په پيسه کول شي. نو دا ټول مطلبونه ورته په دې يوه جمله يا متل کيې څرگندوي. او داسې وايي چې: "که دې راورله پيسه بيا به اوخوړې پتاسه". هم د دې مطلب دپاره په اردو ژبه کيې داسې وئېلې شي چې: "پيسه پھينک نماشه ديکھ".

که رښتيا وايېم نو موري ته مې هم وهي

قيصه:

د دې متل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کيې د يوې کونډې بڼځې يو زوئ وو. هغه هلک چې په کله هم بهر لوبو له لږو. نو په ژړا به کورته واپس راتلو. هره ورځ به يې دا حال وو چې کله يو وهل او کله بل ټکولے. د زوي په سر يې مور هم چم کيې څو وارې د کاوښيانو سره جنک جکړې کړې وې. اخر چې هغه مور يې هم په جکړو ، رښتينو او ايرو پيرو سترې شوه. نو يوه ورځ يې د دې زوي نه پوښتنه وکړه چې اخر څه چل دے په تا کيې څه ورانے دے چې ټول خلق تا وهي. ما خو په دې چم کيې بل ماشوم په ژړا ونه لېږدو. خو چې کورم نو ته په ژړا سر يې. هغه زوي ورته ځواب ورکړو چې موري زه رښتيا وايېم نو خلق مې ووهي. مور ورته وئېل چې دا څه خبره شوه. په رښتيا وينا خو ځوک وهل نه کوي. هغه زوي ورته وئېل چې موري که رښتيا وايېم نو ته مې هم وهي. مور ترېنه کول او زار شوه. وئېل زويه زه خو ستا مور يې زه به دې ولي وهم. ووايه څه خبره ده. په رښتيا وئېلو ځوک وهل نه خوړي. هغه زوي

چـ جـ رـ تـ وـ اـ یـ یـ وـ هـ لـ وـ خـ وـ رـ یـ
جـ یـ اـ حـ سـ اـ نـ نـ دـ کـ رـ یـ بـ دـ بـ هـ نـ دـ مـ وـ مـ یـ مـ یـ نـ هـ

رښتيا ده چې پخواني خلق ډېر باخه ، خواړه او درانه پېښانه وو. د هغوي ډېر ساده ، د ميني محبت او د خلوص نه ډک ژوند وو. يو خو هغه زمانه کيڼې پېسه ټکه که وه خو هغو خپله هم ساده ژوند خوښولو او تېرولو، نو ځکه به يې جامه پېزار ډېر زاړه وو. او اکثر به ورته پېوندونه لکېدلي وو. په دې مثل کيڼې مشرانو د هغې زمانې د غريبۍ ، خوارۍ او د ساده ژوند نه صرف شېرنه کړې ده بلکې د هغه ساده خلکو د محنت ، خودارۍ ، ترپالۍ ، بهادري ، ننگ پټ ، د غيرت او د عزت ذکر او ستايننه يې هم کړې ده. په مثل کيڼې د زړوکو نه مطلب جامه پېزار دے او د هډوکو نه مطلب په ژوند ژواک او په قدر عزت دروند والے دے. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې که جامه پېزار مو زاړه ديځو په قدر او عزت خواړه درانه ي. و، يعنې قدر او عزت صرف په جامه کيڼې نه دے، بلکې د قام په خدمت ، محنت ، خودارۍ او په اولسي قسرونو کيڼې دے. او خوداره قام مدام په خپل کلتور او قسرونو کلک ولاړ وي. نو ځکه هغوي خواړه درانه ويځوهم مطلب ترې نه دا اخذ شوی دے چې کي په ذات او نسب خواړه درانه او پټ ماړه ي. و، ځکه په ځنې علاکو کيڼې دا مثل داسې هم وييل شې چې، "که زړوکي مو زاړه دي خو هډوکي مو ماړه دي". نن سبا به داسې حالاتو کيڼې استعماليري جرتنه چې څوک د چا خوږ دروند بنده په حقله څه طنز او مذاق کوي يا ورته به توتو تقالو کيڼې د غريبۍ او فقيرۍ پيغور ورکوي. نو هغه قدردانه او دروند خوږ بنده ورله ځواب په دې مثل کيڼې ورکوي او داسې وايي چې، "که زړوکي مو زاړه دي خو هډوکي مو درانه دي".

نن سبا يې اکثر نيم والي او بوداگانې بڼې په خصوصي توگه خوابښاني د خپلو اينكوريانو په حقله استعمالوي. حزنه چې د جا اينكور غربي هيله پښه په کپاوه گره شي. نو خوابښې ورته بيا په نېورو او وېناکانو سر شي. يو ږدي او بله راخلي. او اکثر ورته د مور په حقله داسې پېغورونه ورکوي چې ستا مور هم داسې اوښته هم د هغې مور لور يې. په تا کښې هم د هغې مور رگ دے. هم دا مطلب ورته په دې مثل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "که سل رگه يې نور وي خو يو پکښې د مور وي".

که شا کوو نو شا مو سوزي او که مخ کوو نو مخ

دا یو عام مثل دے او په امروزه ژوند کېنې زیات استعمالیږي. د مثل نه مطلب دا دے چې کښې خطر دواړو غاړو ته ده ، یا زبان او تاوان راته د دواړو غاړو نه دے. یعنې هم د شا نه او هم د مخې نه. د شا او مخ نه مطلب دے چې څه کار کول او یا نه کول. یعنې د څه کار دپاره قدم اوچتول ، څه عمل کول او یا وروستو کېدل. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې کله کله په بنیادم داسې حالات راشي یا داسې ګڼر شي چې څه څه کار کول غواړي نو هم ورته زبان رسي. او که وروستو کېږي ، یعنې که هغه کار پرېږدي نو هم ورته تاوان او زبان رسي. او یا ورته خطر جوړیږي. هم دا حالات او داسې واقعات مشرانو په دې مثل کېنې څرګنده کړي دي.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالیږي چرته چې څوک د بده مرغه په داسې حالاتو کېنې ګڼر شي چې په څه کار کولو ورته هم زیان او تاوان رسي. او په نه کولو ورته هم غم خفکان او تکلیف مېلاوېږي. نو په داسې وخت او موقع هغه بنده خپل حالت او کیفیت په دې مثل کېنې څرګندوي او داسې وایي چې: "که شا کوو نو شا مو سوزي او که مخ کوو نو مخ".

که شپه تیاره ده خو مني په شمار دي

قیصه:

د دې مثل په حقله داسې یوه قیصه مشهوره ده. وایي چې پخوا په زمانه کېنې یو څو دوستانو د شپې صلاح وکړه چې د باغ نه مني راوړي. دوي چې کله باغ ته ورکېد شول نو یو هلک ورته د څادر نه جولی جوړه کړه. او نورو به مني راشوکولي او جولی کېنې به یې اچولي. کله چې جولی ډکه شوه نو د باغ نه لږې دوي په ډېر ډول کېنېناستل. او مني یې خپلو کېنې وېشلي. د وېش دوران کېنې یو هلک د وېش والا کس ته وېل چې هلکه تیاره ده. او هسې نه چې ځانله زیاته برخه واخلي. یو بل ملګري ورله اواز ورکړو چې پرواه نشته، که شپه تیاره ده ، خو مني په شمار دي. یعنې مطلب دا چې مني به په شمار ووېشلې شوي پکښې غلا . لملي نه شي کېدل. او داسې وایي چې د هغه وخت نه دا خبره په مثل مشهوره شوه. او مطلب ترېنه دا دے چې کښې که شپه تیاره ده. یعنې که ظلم ، جبر ، زور او زبردستي ده ، یا خان خانې ده یا الغو تلغو دے ، یا شور شرابه او غوښل جوړ دے. خو عدل او عدالت هم نشته . او فېصله به په عدل او انصاف سره کېږي. د چا زور زبردستي دور دباؤ ، ډېکې دهراکې او غلا غلطي به نه چلیږي او نه مني شي. بلکې فېصله به د حق او انصاف کېږي. هم دې مطلب لپاره مشرانو دا مثل مشهور کړے دے.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالیږي. چرته چې څوک مشران په جرګه کېنې داسې څه فېصله کوي او یوه ډله یا یو کس د هغوي په فېصله څه کمان کوي ، یا اندېښنې څرګندوي. نو هغه مشران ورته د حق ، عدل او انصاف سره د فېصلې کولو یقین په دې مثل کېنې وړاندې کوي او داسې وایي چې: "که شپه تیاره ده خو مني په شمار دي".

که غر لوئ دے خو په سر یې لار شته

دا یو عام او ساده مثل دے او په امروزه ژوند کېنې زیات استعمالیږي. یې دا ده چې کښې که غر ډېر هم دنگ او لوړ وي خو په سر یې د تګ راتګ لاره ګودره وي ، یا که غر ډېر هم لوئ ، قوي او مضبوط دے خو د بنیادم محنت او طاقت ته هېڅ نه دے. بنیادم په خپل طاقت ، محنت او حکمت سره ورله په سر کېنې لارې ویستلې او جوړې کړي دي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې کښې که ډېر هم سخت او ګران کار وي خو د بنیادم محنت ، حکمت او همت ته هېڅ نه وي. یعنې چې بنیادم همت وکړي نو هر کار سر ته کولې شي.

دوهم مطلب ترېنه دا اخذ شوه دے. چې کښې که غر هر څومره لوړ دنگ ، غټ او مضبوط دے او د دې له کبله په غرور او تکبر کېنې دے. نو هم ورله جاسر خوړ کړے او د پښو لاندې کړے دے ، او غرور یې ورله مات کړے دے. یعنې که سر یې لوئ او دنگ دے خو د چا د پښو لاندې راغله دے. د غر دا مثال هوښیارانو د هر شي په حقله ورکړے دے. او مطلب ترېنه دا دے چې کښې که یو شی (خاص بنیادم) که ډېر هم لوړ دنگ ، غټ ، قوي او مضبوط وي. خو غرور او تکبر ورله نه دے پکار ځکه که د لوړ دنگ غر سر د پښو لاندې کېدے شي نو بیا د هر غېږ غرور ، تکبر او سر ماتېدے شي. او هم دا مطلب مشرانو په دې مثل کېنې څرګنده کړے دے.

دا مثل د موقعي او حالاتو په مناسبت سره د دواړو مطلبونو دپاره استعمالېږي. يعني چرته چې څوک داسې د غرور او تکبر په نشه کېنې ډوب وي نو هغه ته هوښياران وايي. چې که تۀ ډېر هم زورور ، مضبوط او تکره پهلوان يې يا ډېر مالداره او لوڼۀ غټ خان او نواب يې خو د غر نه زيات لوړ دنگ او مضبوط نه يې. او څنگه چې د غر سر خور شوۀ دۀ، او لږې پرې جوړې شوې دي. نو داسې به ستا سر هم څوک د پښو د لاندې کړي. او دا مطلب ورته په دې مثل کېنې څرگندوي. دويم په داسې موقع کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې بد اخلاقه ، بدتميزه ، بدمعاش ، سرکشه او اړي مار بنده وي. چې تۀ د چا مخ ملازه پېژني. تۀ د چا خيال خاطر کوي ، تۀ د چا اوري او تۀ مني. نو د داسې بنيادم په حقله هوښياران وايي. چې که ډېر هم زورور ، بدتميزه ، بدمعاش ، سرکشه ، مغروره او ډېر اړي مار دۀ. خو په محنت ، حکمت او همت سره به روغۀ لاره ، يا روغې او سې خبرې ته راوړلۀ او روانولۀ شي. ځکه چې. "که غر لوڼۀ دۀ خو په سر يې لار نشته".

که غل يار دۀ خو خپل خر ترلۀ بڼۀ دۀ

دا يو ساده او عام مثل دۀ. په امروزه ژوند کېنې ډېر زيات استعمالېږي او په مطلب يې هر څوک بڼۀ خبر دي. هوښياران وايي چې اعتبار کول بڼۀ کار دۀ خو اعتبار تۀ کول د هر څۀ نه غوره دي. او هم دا مطلب هوښيارانو په دې مثل کېنې څرگنده کړۀ دۀ. يعني که غل سرۀ هر څومره يار دوست وي خو اعتبار پرې تۀ دۀ پکار. بلکې د خپل کور او د خپل مال حال د حفاظت او ستمالښت بندوبست پخپله پکار دۀ. په مثل کېنې خو غل ستايلۀ شوۀ دۀ خو مطلب ترېنه هر هغه بنيادم دۀ چې د اعتبار لائق تۀ وي بلکې په هر چا اعتبار تۀ کول غوره خبره دۀ. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل مشهور کړۀ دۀ. نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک د خور دوست يا خپل خپلوانو د لاسه په اعتبار کېنې دھوکۀ وخوري. نو هغه بيا دا مثل په هر محفل کېنې د نصيحت ، سبق او د مشورې په توگه وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه خيال کوۀ! "که غل يار دۀ خو خپل خر ترلۀ بڼۀ دۀ".

که گډې مو تۀ دي څرولې نو خرڅ خو مو اورېدلۀ دۀ

دا يو ساده مثل دۀ معنۀ ، ي او مطلب يې جدا جدا دي. گډو څرولووالاته شپونکۀ وښلۀ شي. شپونکۀ چې کله گډې څروي يا شري نو ورسره سې خبرې کوي. او هغه گډې هم د هغۀ په خبرو پوهېږي. شپونکۀ گډې په قابو کېنې د ساتلو او راوستلو دپاره په جدا جدا موقع بيل بيل اوازونه او شېبلي وهي او يا اشارې ورکوي. د شپونکي په اوازونو ، شېبلو او اشارو سره گډې هم هغه شان حرکت او کار کوي. په دې اوازونو کېنې يو اواز د خښې او خرڅ هم دۀ. چې گډې پرې شړلۀ ، راوړلۀ او قابو کولۀ شي. يعني که چا گډې څرولې تۀ وي او د خرڅ اواز يې اورېدلۀ وي يا پېژني او يا هغه شان اواز کولۀ شي نو بيا گډې هم څرولۀ او قابو کولۀ شي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې کڼې که مخکېنې چا څۀ کار تۀ وي کړۀ خو که لږ ډېر د هغه کار په حقله څۀ علم ، هنر او پوهه لري. يعني که څۀ لږ ډېر يې په جل ول پوهېږي نو بيا هغه کار کولۀ شي او هم دا مطلب مشرانو په دې مثل کېنې څرگنده کړۀ دۀ. نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کېنې استعمالېږي چرته چې يو بنده څوک د څۀ کار نه منع کوي چې گڼې تۀ په دې کار تۀ پوهېږي يا دا کار مۀ کوۀ خراب به شي. نو که هغه کار کولو والا څۀ لږ ډېر هنر لري. په جل ول يې پوهېږي او په ځان يې باور هم وي نو خپل جل هنر او پوهه په دې مثل کېنې څرگندوي يا وړاندې کوي. او داسې وايي چې يار! "که گډې مو تۀ دي څرولې نو خرڅ خو مو اورېدلۀ دۀ".

چـــــــــــــــــې پـــــــــــــــــه ظـــــــــــــــــا هره دھوکـــــــــــــــــه نـــــــــــــــــه شـــــــــــــــــي
د گـــــــــــــــــو خـــــــــــــــــرش بانـــــــــــــــــدي هـــــــــــــــــر څـــــــــــــــــو کوک پوهـــــــــــــــــدي مټيـــــــــــــــــنه

که گور گران دۀ خو د مړي ناکام دۀ

قصه:

نن سبا يې اکثر هوشياران د غم زېلو خلقو سره د غم رازۍ لپاره ، يعنې د څه حادثې ، غم خفاگان او مصيبت په وخت وړاندې کوي. او داسې وايي چې خانه دا وخت به هم خداي پاک تېر کړي. ټول عمر به دا غموه او مصيبتونه نه وي. بلکې به سخته پسې راحت (راحت) وي. صبر ، گزاره او ناکام پکار دے. او هم دا مطلب ورته په دې مثل کيښي څرگندوي او داسې وايي چې: "که کور گران دے خو د مړي ناکام دے". يا څوک داسې په يو کور کيښي يا په نوکرۍ کيښي يا په هنديوالۍ کيښي د جازوره وړ سره ، يا د جاناخوښه بنده سره ناکامه ژوند کوي. نو هغه هم د خپل ژوند هغه حالت يا کجيت په دې مثل کيښي څرگندوي او داسې وايي چې يار! "که کور گران دے نو د مړي ناکام دے".

که نور سپی غایبی نو غایبی دې د کولالانو سپیه ته څله غایبی

اکثر بې خلق په داسې موقع استعمالوي. جرته چې څوک غريب او کمزورې بڼده د چا په معامله او شخړه کېنې خان شاملوي ، يا د چا مرستې او مدد له ميدان ته وردانکي ، يا د چا په حق کېنې بل ته گوته نيسي ، يا ورسره بحث مباحثه کوي نو په داسې وخت ورته هغه بل بڼده وايي چې کي تۀ د دې جوگه نۀ بې چې زمونږ په معامله کېنې رادانکې يا تۀ زما د مقابلې جوگه نۀ بې ، يا تۀ زما د نيال نۀ پلټنوره دې څه . له بڼده کره يا بڼده وساته. نو دا مطلب ورته په دې مثل کېنې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "که نور سپي غاڼي نو غاڼي دي ، د کولالانو سپيه تۀ څه له غاڼي".

دا يو ساده متل دے او داسې وئېل شي چې دا متل د جولاکانو په قام پسې جوړ شوے مشهور شوے دے. جولاکان د پخوا زماني هغه هنرمند خلق وو چې په کورونو کښې به يې په کپو باندې د مالوچو نه تارونو او بيا د تارونو نه (کپرې) ټوکي جوړول. هسې خو د دوي کار روزگار ډېر د حکمت او د هنر وؤ خو د هونښيارانو قول دے چې جولاکان ډېر کم عقل وي. يعنې پوره قام په کم عقلو مشهور شوے او منل شوے دے. په دوي کښې د جا يو بنده نه داسې د بې وقوفي او کم عقلتيا څه نه څه کار وشي چې د دوي زور کار ، زړه خبره يا زړې کارنامې بيا راتازه او خلقو ته رايادې شي. د هغه وخت مشرانو د دوي دا کم عقلتيا او حالات په دې متل کښې مشهور کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چې کي کي که د بې وقوفي څه نوي کارونه درنه نه کېدے نو هغه زړه به هم د خلقو نه هېر شوي وو. خو چې نو د کم عقلتيا څه کار يا څه خبره درنه وشي نو زړي کارنامي مو پخپله خلقو ته رايادي شي.

نن سبا په داسې حالاتو کې چې استعمالېږي چرته چې د چا نه څه کم عقله خبره ياد يې وقوفی څه کار سر دوياړه شي. نو خلق ورته وايي چې هلکه ته هم جوړ د جولاکانو د ذاته يې. هم دا مطلب ورته په دې مثل کېږي وړاندې کوي او داسې وايي چې: "که نوې مونه کولې نوزرې به مو جا يادولې".

"ک"

گټه په تاوان کيږي

گټه او تاوان د يو بل سره تړلي دي. يعنې په کاروبار کيښي کله گټه وي او کله تاوان او زيان مېلاوېږي. خو په منل کيښي د تاوان نه مطلب خرجه ده. يعنې په کاروبار کيښي (تاوان) خرجه کول پکار وي. نو هله تر پنه گټه مېلاوېږي. مطلب دا چې په کوم کاروبار کيښي خومره زياته پيسه (تاوان) ولکي نو هومره يې گټه زياته مېلاوېږي. په دې حقله يو بل منل هم مشهور دے چې مطلب يې د دې منل سره تړون خورنکې وئېلې شي چې خومره که څه وراچوې نو دومره خوږېږي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گټې که گټه کول غواړي نو اول خائله تاوان ورکړه. يعنې اول په روزگار او کاروبار کيښي پيسه تاوان يعنې خرجه کړه. نو هله به گټه زياته مومي. او که ځان تاوان ته نه نيسي. يعنې خرجه نه کوي نو گټه به څنگه مومي.

نن سبا يې خلق د نصيحت په توگه په داسې موقعو کيښي استعمالوي. جرته چې څوک بنده د خپل کاروبار نه سر ټکوي، يا د تاوان ژباړي. خو په کاروبار کيښي نه محنت کوي او نه پيسه لکوي. يعنې دوکان کيښي سودا نه اچوي يا په گاډي خرجه نه کوي خراب ولاړ وي او ځان د گټې طمع لري نو داسې بنده ته مشران وايي. چې هلکه اول دې دوکان د سودا نه ډک کړه يا اول دې په دې گاډي لږ تاوان وکړه نو بيا به درله گټه وکړي. هم دا مطلب ورته په دې منل کيښي وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه! "گټه په تاوان کيږي".

گټه په گټه ماتېږي

دا د هوبسبارانو قول دے. چې د منل په توگه هم استعمالېږي. يې دا ده چې گټې که گټه ماتول غواړي نو بلې گټې له يې اخلاصه کړه يا يوې گټې له په بله گودار ورکړه نو ماته به شي. مطلب يې دا شو چې گټې گټه يو سخت شے دے. او ماتولو له يې هم هغه شان سخت او يا د هغې نه هم زيات سخت شے پکار دے. دا فلسفه مشرانو په دې منل کيښي د سبق اخستلو لپاره وړاندې کړې ده. او مطلب تر پنه دا دے چې گټې که څه سخت کار سره مخ شي نو ځان ورته لکه د گټې سخت کړه. نو هله به هغه کار سر ته کولې شي، يا جرته داسې څوک په خويي خصلت او طبيعت ډېر سخت وي نو هغه سره هم هغسې سخت چلېدل پکار دي. نو هله به هغه په لاره کيږي، يا داسې جرته څوک بدتميزه، بداخلاقه او بدمعاش بنده وي نو هغه له هم هغه شان بدمعاش بنده ورمخامخ کړه. نو هله به د هغه غرور او بدمعاشي ماتېږي او ختمېږي. هم دا ټوله فلسفه او مطلبونه هوبسبارانو په دې جمله يا فقره کيښي راجع کړي او مشهور کړي دي. او خلقو ته يې د نصيحت په توگه وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه! "گټه په گټه ماتېږي".

گټه چې په ځائ پرتې وي نو درنه وي

گټې او کاني درانه هم وي او سپک هم. خو سپک او واړه کاني اکثر د خلقو د پېنو لاندې وي. او يا په ټکرو يعنې د خلقو په لتو سره رغړي. کومه گټه چې درنه وي نو هغه په ځائ پرتې وي. څوک يې نه خوزولې شي او نه يې په لتو رغړولې شي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گټې څکه په ځائ پرتې وي. چې هغه درنه وي او سپکه گټه يا بل څه شے په ځائ نه شي پاتې کېدے بلکې طوفان، حالات او خلق يې يو خوا بل خوا رغړوي. هم دا مطلب مشرانو بنيادم ته اشاره او مثال ورکړے دے. چې لکه د گټې که په ځائ يعنې په خپل کور، دېره او په خپل مقام او جېټيت کيښي وسې نو خوږ دروند به يې. او که بې تېوسه لکه د مرگ مخ هر ځائ حاضر يې يا په هر محفل کيښي لکه مامه شمېره در گټه بېه او يا د هر دېک څمځي وي. نو نه به دې قدر وي او نه عزت. بلکې په هر وخت او هر ځائ کيښي به لکه د بڼې سپک شي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گټې ځان خپله درنولې شي او هم پخپله سپکولې شي. کوم بنده چې د خپل خاندان، تېر او د خپل کور د حيا عزت خيال ساتي. خپله په قدر عزت وسې او د بل هم د عزت خيال ساتي، د بې حيايي، بې شرمۍ خبرې او سپک کارونه نه کوي. نو هغوي په خپل ځائ عزتداره، قدردانه، خواږه او درانه وي. او کوم خلق چې داسې نابيلي د هر جاتيالي ته وردانگې، نه په

کتہ پہ پتہ خائے پرتہ درنہ وی
دہنہ سی سپک شہی چہی پتہ بداد سورلی کوپنہ

نن سبا په داسې حالاتو کېښې استعمالیږي چرته چې څوک داسې لالچې بنډه وي او د څه کار او یا د څه خبرې نه هغه ته څه فائده یا کټه رسېږي. که په ظاهره هغه کار د زبان رسېدو هم وي خو چې هغه بنډه پرې خوشحاله وي نو په داسې وخت دا مثل وړاندې کوي او داسې وایي چې: "چر له پوره بڼه ده".

گدہ بیزہ خو خلق پہ سوک مرئی / مرد کوی

235 www.freepdfpost.blogspot.com

کودې دپاره د سوک په ځانۀ "موتۀ" وئېل پکار وو. ځکه چې د دې مطلب دپاره سوک وئېل څۀ سمون او تړون نه خوري. او د لږې خوراکې دپاره يو "موتۀ" تورۀ زيات غوره وؤ. د دې سره به دا متل بيا داسې جوړېدو چې: "کډه بيزه خو خلق په موتي مړي". يعنې په خېته مړول.

خود ځنې خلقو د دې په حقله خيال دے چې گڼې دلته مړول نه دي. بلکې مړۀ کول مراد او مطلب دے. يعنې مطلب دا چې کډه بيزه خو يو ورکۀ او کمزورۀ شان څاروۀ دے. او که څوک يې مړه کول غواړي نو نور څۀ ته حاجت نشته بس يو سوک ورکړه. او کډه بيزه به پرکېدلې پرته وي. يعنې په يو سوک مړه کولۀ شي. په متل کښې د سوک توري (لفظ) د استعمال نه دا مطلب زيات نږدې او د متل سره تړون خوري. د دې معنو تر لاندې دويم مطلب ترېنه دا شو چې گڼې کډه بيزه خو خلق په سوک مړه کولۀ شي او هم د دې مطلب دپاره يې استعمالوي.

نن سبا يې خلق په داسې حالاتو کښې استعمالوي. چرته چې داسې څوک کمزورۀ او غريب بنده جاته بډې راکاږي، يا د چا مخکښې څۀ مستي او بدمعاشي کوي يا د خپل حيثيت نه اوجت دانکي، يا د چا زورور سره بشکړي انځېښلوي. نو هغه ته هوسياران وايي چې هلکه په قلاره کښېنه. تۀ خو د هغه د يو سوک نه يې. هم دا مطلب ورته په دې متل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې کښېنه غلۀ! "کډه بيزه خو خلق په سوک مړه کوي".

کډه بيزه خو خلق په زوره لوشي

دا هم يو عام متل دے او په امروزه ژوند کښې زيات استعمالېږي. د لنګ څاروي نه پي ويستلو يا اخستلو ته لوشل وئېل شي. غټ څاروۀ لکه غوا مښه چې په قلاره ولاړ وي نو هله لوشلۀ شي. اکثر خو د پېو په وخت په خپله ولاړ وي خو ځنې پکښې په پښو تړلو عادت وي. يعنې مېرمني ورله اول پښې وتري نو بيا ترېنه پي لوشي. او کله چې غوا مښه د پېو په وخت لټي او توپونه شروع کړي نو بيا يې په زوره څوک نه شي لوشلۀ. او کډه بيزه چې يو ورکۀ او کمزورۀ څاروۀ دے نو هغه که لټي او توپونه وهي نو بنيادم يې د پښو نه ټينګه او کلکه ونيسي. او پي ترېنه واخلي. يعنې په زوره يې ولوشي. د گډې بيزې دا کمزري، بې بسی او لاچارې مشرانو په دې متل کښې ستاېلي او څرګنده کړي ده. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې د گډې بيزې شان کمزورۀ او بې وسه بنده نه خلق خپل مطلب په زوره سر کولۀ، تر لاسو کولۀ، يا ترېنه خپل کار ويستلۀ شي. نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کښې استعمالېږي چرته چې يو کمزورۀ بنده د چا زورور او ظالم سړي په وړاندې د څۀ کار يا خبرې نه انکاري وي، يا د نه کولو اراده څرګندوي. نو په زوره د هغه کار کولو لپاره هغه زورور په کمزوري باندې ډېکه دهرکه کوي او ورته وايي چې ستا به څۀ اختيار وي چې به يې نه کوي! "کډه بيزه خو خلق په زوره لوشي".

ګ ړد ګ ړد وايه څ ړد له به دې خوږېږي

ګ ړد ړد يو خوږ شے دے او په خوړولو يې څ ړد له خوږېږي. نه چې تش په نوم اخستلوي نه څوک د ګ ړد نوم اخلي يا وايي نو په دې وېنا څ ړد له نه خوړلکي څ ړد له دې خوړولو دپاره ګ ړد خوړل لږمي دګ ړد ړد د خوړولو عمل اوډ ړد له دې خوړېدو دا احساس مشرانو په دې متل کښې ستاېلي او وړاندې کړے دے. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې تش په وېنا او يا په خبرو نه څۀ کار کېدے شي او نه کولۀ شي. بلکې د کار کولو دپاره د محنت او حرکت ضرورت او حاجت وي. يعنې د عمل کولو ضرورت وي. او هم د دې عمل کولو دپاره مشرانو دا متل مشهور کړے دے. د ځنې خلقو دا عادت او فطرت وي چې هغوي په خيالي دنيا کښې وسي. په خيالونو کښې اکثر غټې منصوبې جوړوي. يعنې په هوا کښې محلوله جوړوي. خو نه هغه منصوبې د عمل کولو جوګه وي او نه هغه بنده په عملي توګه ګام پورېنګي څ ړد له ګ ړد ګ ړد کوي. هم داسې کم عقلو ته خلق د نصيحت او طنز په توګه دا متل وړاندې کوي او داسې واکي چې ګ ړد ړد کوۀ څ ړد له به دې خوږېږي".

ګ ړد له به بوتې کښې بنه ښکاري

دا د هوښيارانو يو قول دے چې کله کله د متل په توگه هم استعمالېږي. یی بې د الفاظو څرگنده ده چې واقعي کړ . بل په پوتې کښې تړوتاړه وي ، نو ښه ښکاري . او کله چې د ټنډر نه جدا شي نو څه لحظه پس مراوے شي. ښکلا او بوي يې ختم شي او څه لحظه پس خپله هم ورپريږي او اخر ختم شيۀ يا کړ . بل وي ، نه ښکلا او نه يې بوي ويږي د کړ . بل ښکلا د پوتې سره تړلې ده. د دې نه د متل مطلب دا شو چې هر هغه ښه چې هغه د خپل اصل او نسل سره تړلې وي. يعنې خپل فطرتي ژوند کوي. نو هغه ښه ښکاري . او چې کله هغه د خپل نسل او فطرت نه جدا شي يا جدا کړے شي. نو نه يې ښکلا پاتې شي او نه خوند رنگه کړ . بل او د ټنډر دا فطرتي تړون او د ښکلا دا فلسفه مشرانو په متل کښې ستايلې او څرگنده کړې نوموړې تړنه دا دے چې هر هغه ښه چې لکه د کړ . بل نازک او ښکلې وي نو هغه په خپل فطرتي مقام ساتل پکار داي. کله چې د اصل مقام نه جدا کړے شي نو هغه لکه د کړ . بل مراوے او ورپريږي. يعنې ښکلا يې ختمه شي او اخر چې تباہ برباد او ختم شي.

اکثر مشران يې په داسې موقع د نصيحت په توگه وړاندې کوي چرته چې څوک داسې د فطرت ، قانون او قاعدې نه خلاف څه قدم پورته کوي. يعنې څه ښه د خپل اصل او فطرت نه جدا کول غواړي نو هوښياران ورته وايي چې ځوانه! که داسې دې وکړه يا دا کار دې وکړو نو دا ښه به تباہ شي ، يا به د دې څيز ژوند ختم شي. نو دا مطلب ورته په دې متل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې ځانه داسې مه کوډ! . بل په پوتې کښې ښه ښکاري .

کړ . بل د کدو کړ . بل دے چې يو ترې شوکووم ترې لاندې بل دے

دا يو عام متل دے او معنی . یی بې دا ده چې د کدو پوتے اکثر په زمکه خوريږي . او زېلې يې دومره گڼې او گورې وي چې يو د بل دپاسه خورې وړې او انجل بنجل شوې وي. هر هره زېله کښې يې شمېره کړ . بلونه توکيږي يعنې د کدو په پوتې کښې يې شمېره کړ . بلونه يو د بل دپاسه پراته وي کړ . بلونه دا گوروالے او زيات والے مشرانو په دې متل کښې ستايلے دے. يعنې مطلب دا چې د کدو په پوتې کښې په يو ځائے يو شان گڼ کړ . بلونه وي. او د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب او اشاره هر هغه شي ته ده. کوم چې لکه د کدو د گڼولو غوندې په يو شان يا په يو رنگ په گڼ شمېر په يو ځائے راجمع شوي وي يعنې يا خو د کدو د کړ . بلونه يو شان گڼ او يې شمېره په يو ځائے ، يا يو موقع راجمع وي ، يا څوک په خوي خصلت ، رنگ جوسه ، جامه پېزار او په څه سنکار کښې يو شان ، يا يو د بل دپاسه وي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا متل مشهور کړے دے.

نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کښې استعمالېږي. چرته چې داسې د يو بڼده په حقله مشران څه فيصله کوي او د هغه په مرسته بل څوک ودرېږي. او د هغه په حق کښې فيصله کول غواړي ، يا داسې په عادتونو او خوي خصلت کښې څوک يو شان وي. نو فيصله کولو او راځے ورکولو والا داسې وايي چې مونږ خو يو ژارو يا مونږه خو يو ژړل او دا پکښې لابل دے. او هم دا مطلب په دې متل کښې څرگندوي او داسې وايي کښې! د کدو کړ . بل دے چې يو ترې شوکووم ترې لاندې بل دے . يا د واده کوېدنې په موقع ، يا د اختر شوقدر په موقع او يا د بلې څه بڼدۍ او خوشحالي په موقع چې زلمي او پېغلې په سر څه ښه سنبال شوې وي. يعنې په زينت ، سنکار او په ښائست ښه برابر وي يا يو د بل دپاسه وي نو په داسې وخت د هغه خلکو د يو شان ښائست او سنبالښت په حقله مشران دا متل استعمالوي او داسې وايي کښې! د کدو کړ . بل دے چې يو ترې شوکووم ترې لاندې بل دے .

لکــه چــي کړ . بل د کــدو کړ . بل دے

داســي کړ . بل رنګــي د واده په کــور کښــي وينــه

کړ . بل شي خو عمر دې د کړ . بل مه شه

کړ . بل ، که هغه د هر څه وي. ډېر ښائسته او ښکلې ښکاريږو د کړ . بل عمر ډېر کم او لږ وي کړ . بلونه خو په ځوانه ځوانۍ او جوبن کښې خپل انجام ته ورسېږي. يعنې د پوتې نه وشو کولو او جدا کړے شي. او کوم چې په ټنډر پاتې هم شي نو هغه هم په لږو ورځو کښې مراوے شي او ورپريږي. يعنې خپل طبعي عمر يې ډېر لږ وي ښکاريږو د کړ . بل دا ښکلا او ډېر لنډ تنگ عمر په دې متل کښې ستايلے دے. خو دا د دعاگانو يوه ج . ممله او فقره ده چې مشران يې د دعا په توگه کشرانو ته ورښيي ، يا ورته خپلې دعاگانې او

پېرزوګانې په دې قول ، جمله او يا متل کېنې څرګندوي ، ورځينې او ورسوي. په خصوصي توګه کله چې بوداګان او بودېکانې مېرمنې جا ماشومانو ته دعاګانې کوي نو د دعاګانو او پېرزوګانو سره دا قول هم شاملوي. او داسې وايي چې "لېونه" شې بچې خداي دې ګ . ل کره " ، يا ګ . ل شې بچې خو عمر دې ګ . ل مه شه " .

ګنجې ته چا وېل چې ستا واده دے هغې وېل يقين مې نه شي

قيصه:

د دې متل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېنې په يو کلي کېنې يوه ګنجې جينې وه. د هغې غريبې چې په کله کوېژدن جوړه شوه او د هلک کور والا چې به جينې وليده نو بيا به وروستو شول. داسې څو څو ځله رشتې جوړې او ماتې شوې او اخر چې د ګنجې هم د واده نه طمع کتې شوه. داسې په ورځو کېنې يوه ورځ بيا د ګنجې بخت بيدار شو او په يو بل کلي کېنې د واده خبرې اترې روانې شوې. همزولو جينکو ګنجې ته د خوشحالي زېرې راوړو. مسخرې او توقي تعالي بې ورسره شروع کړې. جينکو ګنجې ته وېل چې خوشحالي واده دې تيارېږي. ګنجې ته چې خپله ورځ او بخت معلوم وو نو ډېر په افسوس سره يې ځواب ورکړو چې زما يقين نه شي چې دا واده به وشي. او داسې د ګنجې د زړه هغه وسوسې او اندېښنې مشرانو د متل په توګه مشهورې کړې. او مطلب تر ښه دا دے چې ګنجې په دې کار يا خبره زما يقين نه شي چې دا به وشي يا سر ته شي.

نن سبا هم په داسې موقع او حالاتو کېنې استعمالېږي حرته چې د يو بنده په څه کار او خبره يقين نه راځي. نو هغه د خپل زړه کيفيت او حالت په دې متل کېنې څرګندوي. او يا چې په څه کار او خبره کېنې د څه شک او ګمان اظهار کوي ، يا د څه وسواس او اندېښنې څرګندونه کوي. نو داسې وايي چې هغه "ګنجې ته چا وېل چې واده دې دے ، نو هغې وېل يقين مې نه شي " .

ګينډر د خپل سېوري نه هم وېرېږي

دا يو عام متل دے. او مشرانو په دې کېنې د ګينډر کمزوري او نږدلي څرګنده کړې ده. يعنې ګينډر دومره وېرېدونکې او بزدله وي چې خپل سېورے وويني نو هم د وېرې نه منډه وهي. حقيقت هم دا دے چې ګينډر ډېر وېرېدونکې او په زړه کمزورے ځناور دے. د دې وېرې له کبله د ورځې ګينډران ډېر کم کور ليدے او کتے شي. يعنې د ورځې حرت په غارونو او فصلونو کېنې پټ پراته وي او د شپې په تياره کېنې راووي او په مرداروبا جرګانو پسې ګرځي. او ايله که د سپي غپ اوري يا بنيادم وينې نو بيا ملکونه پناه کوي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې ګينډر تر او ټاور نه دے. بلکې وېرېدونکې او په زړه کمزورے ځناور دے.

اکثر په داسې موقعو کېنې استعمالېږي حرته چې څوک داسې ډېر په زړه کمزورے وي. هسې بې هېڅه يا ايله په کش کړې وېرېږي ، يا يې په زړه کېنې د وېرې څه وسوسې او اندېښنې راوړېږي. نو په داسې وخت او داسې بنده ته خلق وايي چې ستا مثال خود ګينډر دے! "د خپل سېوري نه هم وېرېږي" يا "لکه د ګينډر د خپل سېوري نه وېرېږي" .

ګيله د خپلو نه کيږي

دا د مشرانو قول دے چې د متل په توګه هم استعمالېږي. دا تورے (لفظ) "خپل" د خپلوانو (رشته دارو) دپاره هم استعمالېږي. او د ډېر نژدې خوږ ملګري او يار دوست دپاره هم. او دا خبره هم څرګنده ده. چې څومره خلق د يو بل سره نژدې او خواږه وي نو دومره يې مينه محبت زيات وي. خو د يو بل نه طمع او امېدونه هم زيات لري او چې کوم ځائ مينه محبت او طمع زياته وي نو هلته ګيلې شکوي هم زياتې راځي ، يا زياتې پېدا کيږي. د پردو خلقو تر مېنځ يعنې چې د يو بل سره د چا غم بنيادي ، غريزولي ، ناسته پاسته او ياري دوستي نه وي. نو د هغوي تر مېنځ ګيلې وي او نه شکوي. د خپلولي او د خپلوانو دا حالات او ګيلې مانې مشرانو په دې متل کېنې ستايلې دي. او مطلب تر ښه دا دے چې ګنجې د چا تر مېنځه چې تعلقات وي نو ګيلې مانې پکېنې راځي او خلق کوي. د پردو خلقو سره نه تعلق وي او نه تر ښه څوک ګيله کوي. او هم د دې مطلب دپاره يې خلق استعمالوي.

نن سبا په داسې حالاتو کې چې استعمالېږي چرته چې څوک د چا نه څه گېله مانه وکړي، او هغه بنده په گېله باندې بد وکتې، يا خفه او ناراضه شي نو هغه گېلې کولو والا ورته داسې وايي چې بار خفه کېږه مه، ما خو ته خپل گېلې نو گېله مې در نه وکړه، ځکه چې "گېله د خپلو نه کېږي".

لاس دبری کار دے

ہر خائے لاس د بیری کمار دے د کوٹک والادہ مہینہ
کے دے د پیرہ چالہ ورکے ہیرا واپاسی بی بی د وچہ
(نرہار روغ لبونے)

لاس دي آزاد او ت ، وره دي تېره

لاس لاس پیڑنی

www.240freepdfpost.blogspot.com

څوک بل بنده د هغه امانت ، پور او يا د هغه څيز تقاضه کوي يا د اخستلو تکل او هڅه کوي نو هغه ته ورکول يا سپارل نه دي پکار. بلکې د مالک لاسو ته رسول پکار دي. او هم دا مطلب مشرانو په دې منل کېږي ستايلې او څرگنده کړې دے.

نن سبا په داسې موقع استعمالېږي چرته چې څوک د جانه د پردې شي تقاضه کوي يا ترېنه اخلي يا د اخستلو تکل کوي. او هغه سره هغه امانت يا پور ورکول نه غواړي. او په خپل لاس يې مالک ته ورکول يا رسول غواړي. نو دا منل ورته وړاندې کوي. او داسې وايي چې يار! "لاس لاس پېژني" يعنې چې مال له چاراکرې دے هغه له به يې واپس کووم ، يا د امانت او قرض مالک وايي چې دا امانت ، دا څيز او يا دارقم به بل چا له نه ورکوي. بلکې مال له به يې په خپل لاس راکوې. نو دا مطلب ورته په دې منل کېږي څرگندوي او وايي چې: "لاس لاس پېژني".

لړ خورده تل خورده ډېر خورده گندېږ خورده

د يو حديث شريف مفهوم دے. فرمايې چې کله ډوډۍ خورل مزه درکړي نو لاس ونيسه. يعنې خوراک بس کړه. مطلب دا چې لړ خوراک کوه. او داسې د ډېرو حکيمانو هم دا وېنا ده. چې ډوډۍ په نيمه خېټه خورل پکار دي. يعنې نيمه خېټه يا نيمه معدده خالي پرېښودل پکار ده. چې خوراکه ورکېږي په اسانه او ښه هضم شي. هغه څوک چې په خېټه مېږي ارغروي. اکثر د معدې په مرضونو کېږي اموخته وي. کله چې بنيادم ځان ښه پوښکې کړي. يعنې تر مړۍ مړۍ شي نو معدده يې خرابه شي. يعنې اولنۍ ، دستونه کوي ، طبيعت يې خټه خټه او زړه تنگ وي. بيا يې هم معدده سوزي او هم زړه. نو دا داسې ښوه چې هغه خوراک ورته گندېږ شو. هم داسې حالات مشرانو په دې منل کېږي څرگنده کړي دي او مطلب يې دا دے چې څوک لړ يعنې په حساب سره خوراک کوي نو خېټه او معدده به يې روغه وي. او مدام به خوراک کولې او هضمولې شي. او چې څوک د حسابه زبانه خوراکه وکړي نو اکثر يې معدده خرابه وي. او هغه خپل خوراک ورته زهر يعنې گندېږ جوړ شي.

دوېم مطلب ترېنه دا هم اخذ شوې دے چې کڼې په څه کار يا په څه شي کېږي زياتې نه دے پکار. يعنې هغه کار پکار دے چې بنيادم يې ټول عمر کولې او زغملې شي. د خپل څادره سره پېښې غزول پکار دي. او د خپل مقام او حيثيت نه زيات دانگل نه دي پکار. کڼې يوه ورځ به ورته هغه زياتې گندېږ جوړ شي. نن سبا په داسې حالاتو کېږي استعمالېږي چرته چې څوک داسې يې درېغه خوراک کوي يا څوک په څه کار کولو کېږي په ځان زياتې کوي. يعنې د خپل وس طاقت نه زيات کار کوي ، يا وزن او جتوي او وړي. نو په داسې وخت داسې خلقو ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه گزاره کوه ځان مه خرابوه! "لړ خورده نو تل خورده او ډېر خورده نو گندېږ خورده".

لعل په اېرو کېږي نه پتيري

لعل يا ملغلرې هغه قيمتي کاني دي چې خلق يې ډېر خوښوي. لعلونه په ښائست او ښکلا کېږي يو د بل دپاسه وي. کله چې دا کاني په کارخانه کېږي صفا ښه پتېره وټراييلې شي نو داسې لښ پش او برېښنا کوي چې زړونه ورته پسخېږي. دې لښ پش او پرقينده کاني ته څوک هېره وايي ، څوک لعل او څوک ملغلره. دا ملغلرې څوک د زينت او ښکار دپاره په کالو پترو کېږي پېري. او څوک يې د حيثيت او مقام او جتولو او د ښودلو دپاره ساتي او استعمالوي. د لعل يا د لعلونو دا ښکلا او برېښنا مشرانو په دې منل کېږي ستايلې ده. او مطلب يې دا دے چې کڼې کله لعل په اېرو کېږي پټ کړې شي. نو د هغې هغه ښکلا او برېښنا پخپله ځان څرگندوي يا ښکاره کوي. يعنې لعل په خپله ځان ښکاره کوي. او دا مطلب مشرانو د بنيادم سره په مثال ورکړې دے. او مطلب ترېنه هغه بنيادم دے چې هغه لکه د لعل په خپل قابليت او خصوصيت پخپله ځان ښکاره کوي.

نن سبا هم د داسې چا په حقله استعمالېږي چرته چې څوک د خپل علم ، هنر ، حکمت ، خوځي ، خصلت ، اخلاق او عمل ، عقل او هوښيارتيا له کبله مشهور شي. بلکې د ژوند هر اړخ چې د هغه د قابليت له کبله لکه د لعل څلېږي. نو که داسې بڼه د زمانې او د حالاتو په گردش کېږي ډېر هم د غريبۍ او د ناانصافي په خاورو يا اېرو خړ پر شي خو بيا هم هغه ځان پخپله داسې څرگندوي لکه چې لعل په اېرو کېږي څلېږي. نو د داسې بڼه په حقله وئېل شي چې دا خو لعل د لعل او. "لعل په اېرو کېږي نه پټېږي".

لکه د موتو غلا کېږي چې گېر شي

دا يو عام متل دے. موت يو قسمه کېا ده چې زميندار يې کړي. موت لکه د دالو شان دانې هم کوي او لکه د مېو غونډې يې خلق د پخکړي (سالن) په توگه پخوي هم. او اکثر د مېو سره گډ وډ پخولې شي. نو ځکه دواړه په يو ځای يادولې شي. يعنې چې کله هم ذکر کېږي نو داسې وئېل شي چې "مې موتي" يعنې دواړه په يو شي يا يوه معنۍ کې کتلې او منلې شي. خو زيات تر يې زميندار د کېا دپاره کړي او استعمالوي. د جېټ په مياشت کېږي کرلې شي او د هار او پشکال مياشتو له رارسې. دا ورځې په زميندارو ډېرې سختې وي. يو خوا د غنمو ستمبالښت وي او بل خوا د تماکو خصمانه او تيارې وي. بله غټه مسئله دا وي چې په دې ورځو کېږي بله څه نشته کېا نه وي. بلکې صرف مې موت وي. چې د زميندارو گزاره پرې روانه وي. ځکه په دې ورځو کېږي زميندار ته دا کېا ډېره قمېتي او ناوېانه وي. او لازمي ده چې د جا څه قمېتي شي پټېږي نو هغه ته پرې زيات تکليف رسي. په دې ورځو کېږي چې د موتو غلا وشي نو زميندار پرې ډېر سخت خفه او غصه وي. د بده مرغه که غل جري په غلا کېږي گېر شو نو بيا يې تر بڼه د بوسو سڅه جوړ کړې وي. او په وهلو يې د حلوه د خوراک کړې وي. موت ، غلا ، د زميندارو خفگان او غصه او د غل هغه حالت او کيفيت مشرانو په دې متل کېږي ستايلې او مشهور کړي دي. او مطلب تر بڼه دا دے چې گټې څوک ډېر زيات وهل او ټکول يا ورته ډېر زيات کڅل وېنا او زورنه ورکول.

نن سبا په داسې حالاتو کې استعمالېږي چرته چې څوک غريب سره د جا ظالم د مټ د لاندې گېر شي. په وهلو يې بڼه ټکوستړې کړي او لازمه يې پرې يخ نه وي. يعنې د پرېښودو او معاف کولو اراده يې نه وي نو د خلاصې والا خلق ورته د متل وړاندې کوي او داسې وايي چې ظالمه بس کړه. تا خو ورسره داسې عمل وکړو! "لکه د موتو غلا کېږي چې گېر وي".

لکه د بغ په تياره جاله کېښي

دا يو ساده او عام متل دے. لکه څنگه چې معلومه ده چې هوښيارانو په هر څيز پسې متلونو مشهور کړي دي. دا متل هم د مرغانو د کورنۍ د يو مارغه بغ په خوي خصلت او عادت پسې جوړ شوی دے. بغ يو مارغه دے چې د رنگ نه سپين او په ملا يا شا باندې لږ شان خړ ، او يا تور وي. پښې او خټ يې دنک لور وي. نو ځکه ورته په ځنو علائو کېږي ډينک هم وئېل شي. مېوکې يې هم اوږده او لږه شان کړه وي. د سيندونو ، خورونو او ډنډونو په غاړو کېږي وسي. د اوږدې مېوکې له امله په اوبو کېږي د مېانو او جيندخانو ښکار کوي. د هوښيارانو خبريالو خبره ده چې بغ پخپله جاله نه جوړوي. بلکې د بل مارغه په تياره جاله قبضه وکړي. او په هغې کېږي اکې بچي کوي. د بغ هم دا عادت مشرانو په متل کېږي مشهور کړې دے. او مطلب تر بڼه دا دے چې گټې خپله ځان نه کړوي ، يا خپله محنت خوري نه کوي. بلکې په تياره کېږي ځانله گټه او سود وباسي.

نن سبا په داسې حالاتو کې استعمالېږي. چرته چې څوک داسې د جا په تيار کور او يا په کاروبار قبضه وکړي يا د جا په روان روزگار کېږي ځان شاملوي ، فائده او گټه تر لاسو کوي. نو هغه ته مشران دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې خپله ځان نه کړوي بس! "لکه د بغ په تياره جاله کېښي".

لکه د جرگ ښي له هم تغه تغه او بدې له هم

دا يو عام متل دے. د جرگ ښول څه گران کار نه دے. بس لږه منډه او خواږي غواړي. مطلب دا دے چې کله هم جرگ ښولې شي نو هغه منډې او جغې وهي. که يې د ښې دپاره نېسې او که بدې له. خو د جرگ عادت دے چې جغې سوړې وهي. يعنې ټخه ټخه کوي. د جرگ دا ټخه ټخه عادت مشرانو په دې متل کېږي ستايلې او مشهور کړې دے. او مطلب يې دا دے چې گټې په خپله گټه تاوان

او سود زيان نه يې ، يا نه پوهيږي. په دواړو دې يو شان عمل وي ، يا دواړه يو شان گڼي. يعنې كه څوك درته د خبر بنسټگرې خبره كوي يا درسره څه مدد مرسته او احسان كوي نو هم ته خفه. او كه څه بد يا د بدې خبرې كوي نو هم ته ناراضه او غصه. نن سبا په داسې حالاتو كېني استعمالېږي. جرته چې څوك د چا په بڼه كار يعنې احسان كېني هم خبرې كوي ، خفه او غصه شي. او بد خو بيا وي بد ، يا كله چې مېنډې ماشومان لمسيوي يا ورله سر څه كوي نو ماشومان ورته اكثر ژاړي. نو په داسې موقع ورته مېنډې دا منل وړاندې كوي او داسې وايي چې ستا مثال خو د جرگ دے! "لكه د جرگ بڼې له هم ټخه ټخه او بدې له هم."

لكه د خارو خ ، وړ ځائ وې

خارو يوه بڼكلې مرغۍ ده. دا خلق په كورونو كېني ساتي هم. خو په مېرو ، وړشو او ځنكلو كېني ډېرې ليدۍ كښه شي. زمونږ په سيمه كېني د خارو په نسب يا نسل كېني دوه قسمونه دي يوي سره مښوكه وي چې ورته س ، وړ مښوكې خارونۍ وئېلې شي او دا په ځنكلو او ښارو مېرو كېني وسپري. اكثر جرته په كمرو او ډېرو كېني سوري/سوري كوي او اكي ، بچي پكېني كوي. دويم قسم دے چې د هغې مښوكه زېره وي. او دې ته ډوكر خارونۍ وئېلې شي. دا خارونۍ د كلو په خواوشا په ونو بوټو كېني او اكثر د كورونو په بلو كېني جالې جوړوي. دا نسل د بنيدام سره عادت ښكاري. اكثر يې خلق په كورنو كېني ساتي. او ساتلې خارو لكه د طولې غونډې خبرې هم زده كوي. څكه ورته ځنې خلق اصيله خارونۍ هم وايي.

س ، وړ مښوكې خارونۍ چې اكثر په ښارو او مېرو كېني گرځي او چې كوم ځائے خاروي څري نو دا خارونۍ ورته ډېرې راجمع كيږي. او چې جرته داسې پخوا مېنډې څه شا توتي گرېدلې وي نو دا خارونۍ په هغه ځائے كښېني او هم په هغه خ ، وړ ځائے تونكي وهي. او هغه لږ شان گرېدلے ځائے په تونكو وهلو بڼه او زيات ژويل (زخمي) كړي. او د دوي د لاسه هغه څاروے ناقلاړه ، بې ارامه او بې كوره شي. په خ ، وړ ځائے د خارو تونكي وهل او هغه څاروي ته ترېنه درد تكليف رسېدل ، مشرانو په دې منل كېني ستايلے او مشهور كړے دے. او مطلب ترېنه دا دے چې كټي په هغه ځائے كودار كوي يا وهې چې كوم زيات درد كوي ، يا په كوم ځائے چې د تونكو وهلو نه تكليف زيات رسي.

نن سبا په داسې حالاتو او موقعو كېني استعمالېږي جرته چې څوك بنده د چا خ ، وړ ځائے لټوي. يعنې هغه كار يا هغه خبره كوي چې بل ته ترېنه تكليف او خفگان رسي ، يا د چا داسې د پردې او د راز څېريانوې چې هغه وړاندې شرميږي ، خفه كيږي او غصه كيږي يعنې په ټوټو ټقالو ، يا قصدا ، په خبرو اترو كېني داسې ټك يا ټكونه وركوليكه خاورو چې په خ ، وړ ځائے تونكي وهي. نو په داسې وخت او داسې بنده ته خلق دا منل وړاندې كوي او داسې وايي چې خانللكه د خارو خ ، وړ ځائے وهي."

لكه د م ، لا بهادر په اودس كېني گرځو

قيصه:

د دې منل په حقله داسې قيصۍ مشهوره دوايي چې پخوا په زمانه كېني يو م ، لاوؤ چې ډېر علم او حكمت يې حاصل كړے وو. ده د پېريانو دم درود او تعويذونه هم كول. او د پېريانو سره به يې جرگې ، مركې او مقابلې هم كولېدې له كبله دے په م ، لا بهادر مشهور شوے وو. وايي چې يوه ورځ يې د پېريانو سره څه مقابلې وه. چې په هغې كېني يې پېريانو له ماتې وركړې وه. پېريانو ورته سوگند كړے وو چې دا م ، لا به ارو مرو وژنھ. لا بهادر سره خپله هم احساس او وېره وه. نو هغه به هر وخت په اودس كېني گرځېدو. چې د پېريانو د شر نه په امان وي. او داسې وايي چې د اودس له بركته پرې پېريانو حمله نه شوه كوله. ځنې خلق وايي چې يوه ورځ پېريانو كېر كړو. او ونې پورې يې اوښته زورند كړے وو. م ، لا بهادر خو چې هر څه انجام وو څو د هغه په اودس يعنې (په پال پرېزې) كېني گرځېدل مشرانو په دې منل كېني مشهور كړل. او مطلب ترېنه دا دے چې كټي ډېر په خيال ، پام او په پال پرېزې كېني گرځېدل او وسېدل.

نن سبا په داسې موقعو كېني استعمالېږي جرته چې څوك د چا د وېرې له كبله څه خبره نه شي كوله ، يا د چا تنگ نظره او تنگ زړه والا بنده سره روز كار شي. چې هغه په لږه خبره غصه او خفه كيږي. او د هغوي د خوشحاله او رضا ساتلو دپاره چې هغه مجبوره سرے ډېر په پام ، خيال او پال كېني ژوند كوي. نو هغه خپل حالات او ژوند په دې منل كېني څرگندوي او داسې وايي چې يار مونږ خوا! لكه د م ، لا بهادر په اودس كېني اوسو يا گرځو."

شروع کړي. مطلب دا چې داسې اوجو لږکو ته يا اوج خشاک ته که اور ورته کړې شي نو د هغې له کبله بيا لېدو لږکي او ساک خشاک هر څه سوزي. د اوجو سره د لېدو دا سوزېدل ، يا اور اخستل مشرانو په دې منل کېږي ستاېلي او مشهور کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې د يو په گناه او غلطۍ کېږي څوک بل څوک هم گېرېدل ، سزا کېدل ، ځوارېدل او گرېدل. يعنې څه گناه او غلطۍ د يو بنده وي او ورسره څوک بل بنده هم په مصيبت ، غم ، گړاؤ او لړزان گډ شي. نو دا داسې شوه چې د اوجو له کبله لېدو هم سوزي.

نن سبا په داسې حالاتو کېږي استعمالېري جرته چې څوک د بل چا په تېلو کېږي سوزي. يعنې د بل په وجه په غم مصيبت کېږي گېر شي ، يا څه زبان او تاوان ورته ورسې ، يا د چا په ملگرتيا کېږي ورته څه بدې او دېمنې ورپېښه شي. نو مشران ورته دا منل وړاندې کوي او وايي چې: "لېدو لېدو اور درغلو د اوجو له کبله".

د لېدو خپله قصه نور نـــــــور نـــــــو
لېدو د اوجو و پـــــــه گناه ســـــــېزله شـــــــينه

لنډې حلال نه او خانک په سر نيول

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېږي قصاب او قصابي ډېره کمه کوزه وه. خلقو به جرته په اختر شوقدر کېږي غوښه خوړله. او يا به جرته د چا څاروے مړ شو نو هغه به يې په جم کاوند کېږي خبرات کړو. او داسې به د جم کاوند اختر جوړ شو. وايي چې د يو زميندار سړي يو غواۍ ناروغه شو. د جم کاوند خلق يې پوښتنې له ورغلل. چې په غم کېږي شريک شي. په دغه جم کېږي يوه کونده بودۍ هم وسېدل. هغه چې کله خبره شوه نو هغې هم خانک په سر کړو او زميندار کره روانه شوه. په لاره ترېنه چا تېوس وکړو چې ابي جرته ، ابي ورله خواب ورکړو. چې خانه اورېدلي مې دي چې د خاني غواۍ تاجوره دے. ورځمه که نور څه نه وي نو لرے کولې خو به راکړي. هغه سړي ورته وېل چې زوروري لنډې حلال نه او تا خانک په سر نيول. يعنې غواۍ خو لا حلال شوه هم نه دے. او تا خانک په لرو کولېو پسې روان کړے دے. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره مشرانو د منل په توگه مشهوره کړه. مطلب ترېنه دا دے چې گڼې څه کار يا څه خبره شوې نه ده او ته ورله تيارے ، تاييا يا پنهان د مخکېږي نه لټوي ، جوړوي او يا گوري.

نن سبا په داسې موقعو او حالاتو کېږي استعمالېري جرته چې څوک د څه کار نه مخکېږي تيار وي يا تيارے شروع کوي ، يا د څه کار د کېدو څه پته نه وي او بنيادم هسې د مخکېږي نه ځان له زړه خوري. يعنې سوچونه او فکرونه کوي. نو خلق ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "لنډې حلال نه او خانک په سر نيول". داسې يو بل منل هم مشهور دے چې مطلب يې د دې منل سره تړون خوري او هغه دا چې: "خور لا لري دے او بېهي د اوس نه راکاپي".

لنډې د چکرو عادت دے

قيصه:

پخوا په زمانه کېږي به زميندارو خلقو په ځناورو هم نومونه کېږېدل. او دا نومونه به اکثر د هغې ځناورو د وجود د څه کمې زياتي يا په بدن د څه تخنيې نېټانې له کبله کېږېدوے شول. لکه د کوم څاروي چې به ښکري لاندې غاړې ته کاږه وو نو هغه څاروي ته به يې چيے وېلو. او د کوم څاروي چې به په تندي سپين چاپ وو نو هغه ته به يې جرگے وېلو. او چې د کوم څاروي به لکۍ لنډه وه نو هغه به په لنډي ياد وو. او برگ برون ته برکے او داسې نور ډېر نومونه وو. وايي چې داسې پخوا يو زميندار يو لنډې غواۍ ساتلې وو. لنډې به وجود ښه نکړه او پهلوان وو. ځکه به مالک هر کار ته ورلاندې باسلو. يعنې د زميندارۍ ټول دارومدار په لنډي روان وو. يوه ورځ باران شوه وو او ټولې لارې کوڅې د بوختو او چکرو نه ډکې وې. زميندار چې کله د پټي نه راتلو نو ښه دروند بار يې په لنډي وراچولے وو. په لاره کېږي يو بل ملکرے زميندار په مخه ورغے. هغه چې د لنډي بار ته کتل او هغه خټو او چکرو ته يې کتل نو هغه د لنډي مالک ته يې وېل چې اے ظالم! ته دې بوختو او چکرو ته هم نه گوري. په لنډي دي دومره بار وراچولے دے. هغه مالک ورته وېل چې غم مه کوه بار! لنډې د چکرو عادت دے. او هم دا خبره وروستو هوښيارانو د منل په توگه مشهوره کړه. او مطلب يې دا دے چې گڼې د سخت کارونو او د داسې حالاتو عادت دے.

نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کېږي استعمالېږي. جرته چې څوک داسې د سخت کارونو، مصیبتونو، غمونو، تکلیفونو، بېکارو، کرامو او شخړو عادت وي، یا ورته د مجبوري نه غاړه ږدي. نو په داسې موقع هغه بنده خپل حالات، مجبوري یا رضامندي په دې متل کېږي څرگندوي او داسې وایي چې: "لنډه د جکرو عادت ده".

لوبه په غ ، لمطی تودېږي

لوبه یا لوبې د ماشومانو هغه معصومي مشغولاګانې وي چې هغوي ورکېږي خپل ځان مشغولوي. او ژوند خوندي کوي. نن سبا خو دنیا ډېر پرمختګ کړې ده او د ماشومانو زړې لوبې هم لکه د ژوند د نورو اړخونو رنګې بدلې شوې او نوې جوړې شوې دي. خو د پخوا زمانې لوبې به ماشومانو په لارو کوڅو او پولو پټو کېږي خوندي کولې. دا لوبې به دوه په دوه هم وې او د دوو ډلو تر منځ هم. د هرې لوبې به ځانله خپل ترتیب ، ا . صول او قانون وټه لوبه کېږي چې به کوم ماشوم دا . صولو حدونه مات کړل ، یا به یې پکېښه څه چل ول وکړو نو دې ته به یې غ . لمطی او ټوله لمطی کولو والا ته غ . لمطی لاسي به یو ماشوم غ . لمطی وکړه او بلې ډلې به په غ . لمطی کېږي کړو نو بیا به په یو بل الزامونه او تورونه لګېدل. تکرار به شروع شو او دواړه ډلې ماشومان به یو بل ته سره او توده شول. په دې تود بحث او توکېښې به کله لوبه وړانه شوه او کله به بیا سر دواړه په ت . ندی. او نوې جوش او جذبې سره شروع شوه. د لوبو دا ګرموالی ، یا تودوخه مشرانو په دې متل کېږي ستاېلي او څرګنده کړې لومړتوب ترېنه دا ده چې په لوبه کېږي غ . لمطی نه وي نو لوبه سره وي. او په لوبغاړو کېږي هغه جوش او جذبه نه وي. په کومه چې لوبه تودېږي مطلب دا چې د غ . لمطی نه د لوبغاړو جوش جذبه راتازه کېږي او د جوش سره لوبه سره کېږي او تودېږي.

نن سبا په داسې حالاتو کېږي استعمالېږي چې یو بنده په څه کار یا خبره کېږي د بل چا څه غ . لمطی او چالاګي ونیسي او د چالاګي یا غلا غ . لمطی حساب کتاب او تېوس پوښتنه ترېنه کوي. هغه چالاکه او غ . لمطی مار سره د خبرې ختمولو ، یا خبره په ټوکو اړولو دپاره دا متل وړاندې کوي او داسې وایي چې پرېږده یا لوبه په غ . لمطی تودېږي.

لور په ل ، وټه نه تېرېږي

په لوټه لور تېرول د پښتو محاوره ده چې کله کله د متل په توګه هم استعمالېږي. ی یې د الفاظو نه څرګنده ده. لکه څنګه چې دا خبره ښه معلومه او منل شوې ده چې په لوټه باندې لور نه تېرېږي. بلکې د لوټې او خاورې سره لور پسرې او لاناو رځراپېږي. نو داسې که څوک په لوټه باندې هر څومره لور مري یا راکاږي نو هغه به تېره نه شي بلکې نور به یخ او خراب شي. د دې معنی تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې هم داسې که یو بنیاد څه په داسې طریقې او ترتیب سره لګيا وي کار کوي یا د کولو هڅه کوي چې هغه طبقه او ترتیب د هغه کار د کولو نه وي. بلکې په هغه طریقې سره د هغه کار د وړاندېدو او خرابېدو خطر وي او د هغه غړي خوارې او محنت هم ضائع شي. یعنې خوارې او محنت یې بېکاره او عبث لار شي نو دا داسې شوه لکه چې په لوټه لور تېره کوي او هسې عبث خپل وخت او محنت ضائع کوي. په داسې وخت او داسې بنده ته مشران دا متل وړاندې کوي. او داسې وایي چې لور په لوټه نه تېرېږي یا په لوټه لور مه تېره. د نورالامین احساس شعر په دې متل راوړم:

هـر یـو کـس لـه خـپـل اوزار وي
لـور پـه لـوټـه نـه تـېـرـېـږـي

چـا تـه چـې قـدر د وخت نـه وي
مـدام پـه لـوټـه تـېـرول د لـور کوښـه

ل ، ورې تاته وایم اینګورې ته یې واوره

د سرو (نارینو) خو هسي نوم بدنام دے. کښې ښځو ته خو زیان ، تکلیف ، غم او خفکان مدام د خپل ذات یعنی د ښځو د لاسه رسېدلې وي. ښځې که ورنډار او اینرور وي ، که خواښې اینکور او یا که یوریاڼې او یا ښې وي، خو د یوې بلې دښمنانې وي. او بیا په تېره تېره د خواښې او د اینکور خولکه د پیښو او د مټرک وي. که خواښې ډېره هم ښه شي خو اینکور ته نه ښه کیږي. او داسې که اینکور د خواښې ډېر هم خدمتکاره او تابعداره وي خو بیا هم ورته کله نه کله خواښې ډډې رابښکې او کونک په لاس وي. د خواښې او د اینکور دا فطرتي او ازلي دښمني مشرانو په دې متل کښې سنابلې او مشهوره کړې ده. او مطلب یې دا دے چې خواښې کله ښځه په ښځه د اینکور سره خبره کول نه غواړي ، له کچه ول نه غواړي ، او نو خبرې ، وېنا او زورنه ورته رسول هم غواړي ، یا یې خفه او زهیره کول غواړي. نو هغه وېنا ، زورنه ، غصه او پېغورونه ورته په داسې انداز اوروې ، رسوي او یا ورکوي چې خپل ځان ورباندې گرم او بدنامه نه کړي. او اینکور زهیره او خفه هم کړي.

دا وېناکانې ، ښېرې او پېغورونه کله په هوا کښې د ځان سره لکيا وي. کله د ماشومانو بهانه جوړه شي او چې هېڅ هم مېلاؤ نه شي نو چرک چرکوره خو چرته تلک نه دے. پخوانو بودې کانو مېرمنو به اکثر خپله غصه په چرکانو ویستله، بهانه به یې چرکان وو. خو ښېرې ، کڅلې او وېناکانې به یې اینکور ته اوروې. او داسې به یې د زړه تاؤ ویستلو او پخولو. د دې متل مطلب هم دا دے چې کڅلې خنې وخت مور ل ، ورته په غصه کښې څه وېنا او زورنه کوي. خو مطلب یې اینکور ته اوروڼه وپېښې بهانه ل ، ورته خو زورنه اینکور له ورکوي. نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالیږي چرته چې یو سرے یا څوک مېرمن بل جاته په اشارو او بهانو وېنا ، زورنه او خبره رسوي ، یا ورته غصه او غم خفکان وربښکاره کوي. نو په داسې وخت او د داسې خلقو په حقله مشران وایي چې د دې مطلب دا شو چې: " ورې تاته وایم او اینکورې ته یې واوره ".

" "

م

ما باغ وليده ما د باغ ماليار وليده

دا يو عام مثل دے. د باغ سره د ماليار د ليدلو نه مطلب دا دے چې گڼې د باغ د حال نه ما ماليار وپېژندو. يعنې که د باغ ونې بوټي او کڼه لونه ترو تازه وي. جومنه يې شنه او ونې د مېوو نه ډکې ولاړې وي نو د دې نه دا معلومه شوه چې ماليار بڼه محتني او خوارې کڼې بنده دے. بڼه په محنت ، مشقت او خوارۍ سره يې باغ سنبال کړے او ساتلے دے. او چې باغ ښار ، چار او جابه وي. نو د داسې باغ نه هم د ماليار پته لکي يا پېژندے شي ، چې ماليار څومره محنت او خوارې کړې ده. د باغ او د ماليار دا نسبت ، حالت او کيفيت مشرانو په دې مثل کڼې ستايلے او مشهور کړے دے. او مطلب يې دا دے چې گڼې د څه کار نه يا د څه ځائے نه د هغه د مالک يا کار کوونکي پته لکي. چې هغه څه قبيلې نه دے ، يا څومره په اوبو کڼې دے. يعنې د چا د خوي خصلت ، خوښه ناخوښه او د سړيتوب اته پته د هغه د ناستې پاستې د ځائے ځاييکي نه لگېدے او پېژندے شي. او داسې د چا د کار او روزگار نه د هغه پته لکي. چې دا څومره محنتي يا څومره استاد او هنرمند دے. او هم د دې مطلب دپاره استعماليري جرته چې څوک داسې د چا د څه کار نه ، يا د هغه د علم او هنر نه خوشحال شي. په سترگو او زړه يې خواږه ولکي. نو د هغه صفتونه او ستايننه په دې مثل کڼې کوي ، يا څرگندوي او داسې وايي چې: "ما باغ وليده ما د باغ ماليار وليده". او هم داسې که د چا د خراب او بد کار نه د چارزه بد شي. او خوش يې نه وي نو هم د هغه کار کوونکي يا هنرمند استاد بنده په حقله خپله رائے او خيالات داسې څرگندوي او وايي چې: "ما باغ وليده ما د باغ ماليار وليده".

ما په اسمان غوښتي او خدائے په زمکه راکړي

دا يو عام مثل د پهنه ، او مطلب يې جدا جدا دي. د اسمان نه مطلب ډېر په مشكله ، تڪليف ، محنت او کړاؤ سره موندل دي. او د زمکې نه مراد ډېر په اسانه يعنې بغير د کړاؤ او تڪليف نه موندل دي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې گڼې څوک د څه شي طلب کوي يا ورپسې لتون او تکل کوي. خو موندل يې ډېر کران وي ، يا محنت او کړاؤ غواړي. او چې ناڅاپي ورته هغه شے ډېره په اسانه او بغير د څه کړاؤ نه مېلاؤ شي ، نو بنيادم ډېر خوشحاله شي ، يا داسې څه ډېر کران کار چې کله په اسانه او بغير د څه محنته سر ته شي. نو د هغه وخت خوشحالي او جذبي ، يعنې د زړه هغه حالت او کيفيت مشرانو په دې مثل کڼې وړاندې کړے دے. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې زما خو په زړه کڼې دا نه وو يا زما خو په خيال خاطر کڼې نه وو ، يا ما دا نه کبله خو خدائے پاک ډېر په اسانه وکړل ، يا ما خو ستا لتون او ليدل ډېر کران کتل خو خدائے پاک په اسانه مېلاؤ کړو.

نن سبا په داسې حالاتو کڼې استعماليري جرته چې څوک د څه شي يا د چا سره د ملاقات ډېر سخت طلبکار وي او هغه شے يا د هغه بنده مېلاؤېدل ډېر کران او مشكله وي ، يا کران ښکاري او ورپسې لتون ، وخت ، محنت او کړاؤ غواړي. او د دې له کبله دا بنده سرگردانه وي. نو که هغه شے يا هغه بنده ورته ناڅاپي ډېر په اسانه او بغير د څه محنت ، تڪليف او کړاؤ نه مېلاؤ شي نو په داسې موقع هغه بنيادم د زړه حالت او کيفيت ، يعنې د خوشحالي د احساس او جذبو څېړنه په دې مثل کڼې کوي او داسې وايي چې: "ما په اسمان غوښتي او خدائے په زمکه راکړي".

مات لونس د اوازده پېژندے شي

لوښي لرگي د کور د استعمال هغه څيزونه ته وئيل شي کوم چې په امروزه ژوند کڼې استعماليري. په خصوصي توگه د خوراک څښاک هغه څيزونه چې ورکښې خوراک کولے او څښلے شي. يعنې تالے (پلېټ) ، کنورے ، کنوی ، خانک ، جاتورے او منکو ته لوښي لرگي وئيل شي. پخوا زمانه کڼې به دا ټول لوښي د ټيکرو (خاورو) نه جوړ وؤ. کله چې به چا دا لوښي اخستل نو بڼه په غور به يې کتنه او پلټنه کوله. ځکه چې دې کڼې به ډېر مات هم وو. چې کوم به ډېر مات وو نو هغه خو به ښکاره وو خو ځنې به داسې نري جاؤدي او دراونه وو

مار چاہے ابو خبیلو نہ دے لیدے

مار خورلے د پری نہ ہم وپیری

عاقـل لـه يـو تـكـر هـ بـس وي
حـكـه پـه پـري بـيـاد مـا ر شـي كـه چـانـو نه

مار د ماریه جغار بنه یوهیری

دا يو ساده او عام منل دے. هوښياران او پوهان وايي چې ماران هم يو خاص قسم اواز کوي. دې اواز ته څوک پرشار وايي او څوک جغار. او څوک يې د بيم د اواز په شان گڼي او دې وجه دا بيانوي چې کله پارو بيم به ، ږ کړي نو څکه ورپسې ماران راوځي يا راجمع شي. يعنې د مار او د بيم اواز يو شان وي. د پوهانو وينا ده. وايي چې کله به يو خاص موسم کښې (اتفاق پشکال په موسم دے) ماره (ماده) جغار شروع کړي. نو ماران به دغه جغار بڼه پوهيږي. چې د دې جغارو غږ مطلب دے. د مار دا جغارو بيا په هغې پوهېدل. دا حالات او کيفيت مشرانو په دې منل کښې مشهور کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چې داسې د يوې لارې ملکري. يعنې د يوې ادارې ، تنظيم ، يا په يو ځائ کار روزگار کولو والا خلق د يو بل په اشارو خبرو ، جالونو ، داوونو ، ټوقو مسخرو ، طنزونو او ټکونو ، يعنې په يو بل بڼه پوهيږي.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې د يو روزگار ، يو شان گزران والا او يو شان کسب والا خلق يو ځائ شي. او په خپلو کښې به يو بل غږ جالونه او داوونه جولي ، يا يو بل ته په اشارو او ټکونو کښې ځواب ورکوي. نو بارائي خلق پرې نه پوهيږي. يعنې مثلاً داسې که يو غل يا ټک خپل ملکري ته په خپله مخصوصه ژبه يا اشاره کښې غږ خبره کوي نو بارائي بنده پرې نه پوهيږي ، يا داسې به بل څه کسب کښې چې غږ مخصوص ټکي/توري استعمالېږي نو په هغې هم هر څوک نه پوهيږي. په داسې وخت د هغه خلقو په حقله ونيئ شي چې هغوي پرې خپلو کښې بڼه پوهه شول ، ځکه چې "مار د مار په جغار بڼه پوهيږي".

ما لالا ته سستنه کړه او لالا ماته ، پرستن غلو يوړه

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې په پټي يا اړت کښې د شپې دوه ورونه په يو کټ کښې اوده وو. د ژمي شپه وه او پرستن يې بڼه کلکه راښکلي وه. د شپې ورباندې غله راغلل. د پټي کوټه او دېره وه. نور څو څه خاص پکښې نه وو خو د غلو په پرستن نظر شو. هغوي غلي غوندې پرستن راښکله او د ځان سره يې يوړله. د دوي چې څه وخت پس پخني او سارۍ وشول ، نو راوښي شو. د کټ لاندې باندې پرستن کوري خو پرستن پښې کړې وې. خبر هغه شپه خوتېره شوه او په سبا ترېنه خلق خبر شول. خلقو ورته لعنت ملامت ورکولو چې هلکو دوه کسه وئ او بيا هم درنه پرستن غلو يوړه. د هغه کشر ورور نه چا پوښتنه وکړه چې هلکه دا څنګه چل وؤ. هغه ورته ځواب ورکړو چې زما خيال وؤ چې کني د لالا سارۍ شوې دے نو هغه پرستن ځان ته راکاږي نو ما هغه ته وربسسته کړه. او د لالا خيال وؤ چې کني زه پرستن راکاږم نو هغه ماته راسسته کړه. او مينځ کښې پرستن غلو يوړه. هم دا خبره وروستو په لنډو ټکو کښې د منل په توګه داسې مشهوره شوه. چې ما لالا ته بسسته کړه او لالا ما ته پرستن غلو يوړه. نن سبا په داسې موقع او حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې داسې د دوؤ کسو تر مينځه ، يا د چا ګڼو خلقو د غفلت او ناراستۍ له کبله يا يو بل ته د سبا اخستنې له کبله چې څه کار يا څه بڼه وران وپيلو خراب شي يا تېاه برباد او مات کړ ، يا شي نو مشران ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "ما لالا ته بسسته کړه ، او لالا ماته پرستن غلو يوړه".

ماما چې ترخ گړئ ، نو د خوريي طمع پيدا شي

ماما او خورپه يو بل ته ډېر خواږه وي. يعنې دارښته ډېره نژدې او خوره رښته ده. پخوا زمانه کښې چې به يو جينۍ جرته بل کلي کښې واده شوه نو د هغې اولاد به د نيکه د کلي ټول خلق ماماګان ګڼل. او هر بنده به يې په ماما بللو. او داسې به د کلي خلقو هم هغه ماشومان خوريي ګڼل او منل. د ډېر نياز او ډېرې مينې نه ماما په خورپو او خورزو ډېر گران او خوږ وي. او ډېره مينه محبت ورسره کوي. داسې ماما هم د هغوي سره مينه محبت کوي. او خپله مينه او پېرزګاني د تحفو هديو په توګه څرګندوي او ښکاري. يعنې ماما خوريي له څه نه څه تحفو ورکوي. او خورپه هم اکثر د ماما نه د څه نه څه طمع لري. د ماما او خوريي دا خوروالې ، نياز و انداز او مينه محبت مشرانو په دې منل کښې ستايلې او څرګنده کړې دے. او مطلب ترېنه دا دے چې د خوريي ماما ته سترګې وي او د څه نه څه طمع ترېنه لري ، يا د څه نه څه د ډېر کولو خواهش لري. که ماما هسې هم ترخ گړي نو د خوريي طمع پيدا شي چې کني ماما د جيب نه څه راوباسي او ما له يې راکوي.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې داسې څوک د چا نه څه طمع لري او هغه طمع پوره نه شي ، يا د طمع لرونکي هغه کس مان غلط وي ، يا د چا د څه کار ، خبرې او حرکت نه څوک خپل غرض پوره کول غواړي. خو هغه مطلب بدل اوخېزي ، يا

څوک هسې د غرض او بودې لپاره بل ته ځان خورې کوي. نو په داسې وخت هغه طمع لرونکي بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې ستا نه خو هم نن سبا خورې جوړ شوی دے! "ماما چې ترڅ اوکړی نو د خوريې طمع پيدا شي".

ماموته بيا دې موته

تېصه:

د دې منل په حقله داسې تېصې مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې يو سرے محمود نومېدو. لکه څنگه چې زمونږ د خلقو دا يو عادت دے چې د يو بل نومونه لندوي او وړانوي. نو داسې محمود هم په ماموت مشهور شوی وو. وايي چې دے ډېر غلاگر او گڼ کپ وو. په خپل فن کښې دومره جالاکه، ماهره او هوښيار وو. چې په ژوند کښې جرته گېر شوی نه وو. وايي چې يوه ورځ دے د کلي نه بهر صحرا ته روان وو. چې يو ساده کولال په مخه ورغلې ساده ک. بل په يو خر سور وو او نور خرۍ يې مخکښې کړې ورسو ته روان وو. ماموت چې ورسره ستړي مشي کول نو دا سرے ورته څه فکر مند او غمښت شاني ښکاره شو. ماموت ترېنه تېوس وکړو چې کاکا څه چل دے ولې خفه يې. هغه سري ورته وئېل چې دکوره مې لس خرۍ راروان کړي وو. او اوس نهه دي. پته نشته چې يو رانه کوم ځائے ورک شو. ماموت چې خرونه شمېر کړه نو هغه پوره لس وو. ماموت هم حيران شو چې څه غلطې ده. هغه سري ته يې وئېل چې کاکا ته يې بيا وشهړه. هغه کاکا چې خرونه شمېر کړه نو هغه خر يې اوڼه شمېرلو په کوم چې خپله سور وو. ماموت په زړه کښې ډېر زيات خوشحاله شو او د ځان سره يې وئېل چې ماموته بيا دې اومونده. هغه سري ته يې وئېل چې کاکا خر خوما د کلي سره خوا ته ليدلے وو. خو ماته پته نه وه گڼې ما به د ځان سره راشلے وو. هغه سري ورته وئېل چې خانه ته دې خرونو ته کوره او زه څم چې هغه راولم هسې نه چې ورک شي. خرونه ماموت ته په حواله شو او سرے واپس کلي ته لاړو. ماموت په دې خرونو کښې يو خر لري په کندو کښې وتړلو. څه شېبه پس هغه سرے واپس راغے او ماموت ته يې وئېل چې خر خوبدا نه شو. ماموت ورته وئېل چې کيدے شي کور ته واپس تلے وي. هغه سري د ماموت ډېره ښکريه اداکړه. ماموت ترېنه اجازت واخستو او په بله لاره يې هغه پټ کړے خر بوتلو او خرڅ يې کړو. بيا چې به ماموت ته د غلا موقع مېلاؤ شوه نو د ډېرې خوشحالي نه به يې داسې وئېل چې ماموته بيا دې موته. او وايي چې داسې د ماموت دا کلام يا خبره مشرانو د منل په توگه مشهور کړو. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې د خوبښه څه شے، يا څه سود او کټه ډېر په اسانه موندل، يا وېر يا موندل.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعماليري جرته چې چا ته د هغه د خوبښه څه شے ناڅاپي، په اسانه يعني بېغېر د څه محنت، مشقت، تکليف او کړاو نه مېلاؤ شي، يا ورته وېر يا مېلاؤ شي نو په داسې وخت هغه د خوشحالي برخېرنه په دې منل کښې کوي او داسې وايي چې: "ماموته بيا دې موته".

ما مة شهېره در گڼه يمه

دا د مشرانو د خ. لمي يو طنزيه قول دے. چې د منل په توگه هم مشهور شوی او استعمال شوی دے. مطلب يې دا دے چې گڼې بېغېر تېوس پوښتنې د چا په خبرو کښې ځان ورگڼول. د بل په کار کښې کار لرل. يا بې تېوسه ميدان او محفل ته وردانگل. يعني داسې چې څوک بې تېوسه د چا په خبرو، د چا په کار کښې او يا په محفل کښې ځان شاملوي، يا شريکوي. او هغه د محفل خلق د دة شرکت نه غواړي او نه خوښوي. او نه په هغه کار يا هغه محفل کښې دة ته څه ضرورت او حاجت وي. او نه د محفل خلق په دة څه تېوس پوښتنه کول غواړي. يعني مطلب دا چې د محفل وگړي يې په څه کښې شمېري نه او دے ورگڼې ځان خامخا ورگڼوي. نو مشران وايي چې دا داسې شوه چې ما مة شهېره در گڼه يمه.

نن سبا په داسې حالاتو او موقعو کښې استعماليري جرته چې څوک داسې بېغېر تېوس پوښتنې خامخا د چا مېنځ ته وردانگي. د بل په کال کښې کار لري، يا بېغېر ضرورت او حاجت نه بل له رائے او مشورې ورکوي نو داسې مشورت بنده ته خلق د طنز په توگه داسې وايي چې هن! "ما مة شهېره در گڼه يم". داسې يو بل قول هم دے چې مطلب يې د دې منل سره تړون خوري. هغه هم د طنز په توگه داسې وئېل شي چې: "تہ څوک بيا خامخا".

مرگ حق دے خو کفن کښې شک دے

په قرا - ن شريف کښې الله تعالیٰ فرمايلي دي چې هر يو ساه لرونکې شې (نفس) له مرگ شته دے. يعنې ټول به مړه کيږي. دا زمونږ ايمان او پخه عقیده ده چې ساه والا نفس به په مرگ پناه کيږي. حق هغه کار او هغه خبره کيلې او منلې شي چې په خه کښې شک شبه نه وي او په دې خبره کښې هېڅ شک نشته چې مرگ حق دے. د هر چا د نېټې يو وخت او خائے مقرر دے چې کله وخت پوره شي او په کوم خائے مرگ ليکلې وي نو هغه مقرر وخت له هغه ساه لرونکې نفس پخپله هغه خائے ته ورسې. يعنې مطلب دا شو چې د مرگ هر چا ته پته شته چې دا به راځي خو د وخت او د حالاتو بنياد ته پته نشته. يعنې کله ، په کوم خائے او په خه حال کښې به مرگ وي. دا چا ته پته نه لکي. او د مثل نه مطلب دا دے چې کڼې گور کفن به يې نصيب شي او که. يعنې څوک په درياب او سمندر کښې ډوب شي څوک جرته په اور کښې داسې وسوزي چې نخښه نښانه يې ورکه شي ، يا څوک په حادثو کښې په غرونو او ځنکلو کښې ورک شي. يعنې بنياد ته د انجام پته نشته. چې اخري وخت او انجام به يې څنگه وي. نو ځکه مشران وايي چې کفن کښې شک دے. مشرانو په مرگ دا پوځ يقين ، عقیده او په گور کفن کښې شک شبه ، يعنې ناخبري او بې يقيني به دې مثل کښې ستايلې او مشهوره کړي ده. او مطلب دا دے چې کڼې مرگ خو شته خو دا معلومه نه ده چې نصيب کښې يې کفن شته او که. نن سبا په داسې حالاتو کښې استعماليري جرته چې څوک خه کار يا خبره کول ضروري او لازمي کي. خو د انجام نه يې ناخبره وي يا د خه کار په حقله خپله راځي يا مشوره ورکوي. خو په انجام يې شکمن وي. نو خپل شک شبه په دې مثل کښې څرگندوي او داسې وايي چې: "مرگ حق دے خو کفن کښې شک دے".

مري په ژړا نه ژوندي کيږي / نه درنيري

لکه څنگه چې مرگ حق دے نو داسې دا خبره هم حقه ده چې مري دوباره په دې دنيا نه ژوندي کيږي. بلکې د قيامت به ورځ به د الله پاک په امر ټول مخلوقات دوباره ژوندي شي. يعنې مطلب دا شو چې که څوک مري پسې ډېر وژاري بلکې په ژړا ورپسې ځان مړ کړي خو هغه مړ به ژوند نه شي. او هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل مشهور کړے دے. او غم زېلو خلقو ته يې د نصيحت او دم دلانې او حوصلې دپاره وړاندې کوي. يعنې جرته چې څوک د چا خپل خورمن په مرگ ډېر خفه او غمژن وي نو د غمرازۍ په وخت خلق هغه بنده له دلانسه ورکوي. د ژړا نه يې منع کوي. د غم او زغم زغملو حوصله ورکوي او د صبر تلقين کوي او په دې دم دلانسه کښې ورته دا مثل هم وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه صبر کوه! "مري په ژړا نه ژوندي کيږي".

ځنې خلق دا مثل داسې وايي چې "مري په ژړا نه درنيري". يعنې مطلب دا دے چې د کوم مري غم او جنازه درنه نه وي. يعنې په مرگ يې خلق خفه نه وي. په قبر جنازه يې د خلقو مجمع زياته نه وي يا د هغه کورنۍ سره د خلقو غم بنيادي زيات نه وي نو که د کور غري ، يا خپل خپلوان ورپسې ډېر وير ، ژړا او انکولا کوي خو په هغه ژړا او غوغا نه مړے درنيري او نه د مري غم. يعنې مطلب دا شو چې په کومه جنازه او غم کښې خلق په گن شمېر ، يا ډېر زيات شرکت وکړي نو داسې وئيلې شي چې ډېره درنه جنازه وه يا ډېر دروند غم وؤ او چې په کوم غم کښې خلق په جنازه او قبر کښې په گن شمېر کېون اونه کړي يا د غم زېلو سره په لاس نېوه او غمرازۍ کښې په گن شمېر شريک نه شي نو هغه غم او مړے دروند نه وي. هم دا مطلب مشران په داسې موقع څرگندوي او وايي چې: "مري په ژړا نه درنيري".

م ، لا بل ته مسئلي کوي په خپله پرې حملې کوي

په مثل کښې خو م ، لا ستايلې شوه دے. خو مطلب ترېنه ټول عام خلق دے. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې ځنې خلق خو بل ته مسئلي کوي خو په خپله پرې عمل نه کوي. يعنې د نصيحت په توگه نورو ته ډېر بڼه تقرير او وعظ کوي خو پخپله پرې عمل نه کوي مشرانو په مثل کښې هم داسې خلقو ته اشاره کړې ده او برهانه يې م ، لا غريب دے. او نن سبا په داسې حالاتو کښې استعماليري جرته چې داسې څوک بل چا ته نصيحت کوي او خپله په هغه خبرو عمل نه کوي. يعنې چې بل څوک د بدو کارونو او غلطو لارو چارو نه منع کوي خو خپله ورکښې هغه ټولې غلطۍ او بدې موجودې وي. نو په داسې موقع هغه بنياد ته خلق دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "م ، لا بل ته مسئلي کوي په خپله پرې حملې کوي".

م ، لا د جوماته نه راوځي او بلا جومات ته نه ځي

قیصه:

م . لا او جومات د یو بل سره تړلې شوې او د یو بل له کبله مشهور او پېژندلې شي. یعنې جرته چې د جومات ذکر وي نو ورسره به د م . لانونم هم یادېږي. اوبه چې جرته څوک د جام م . لاپه حقله څه ذکر کوي نو ورسره د هغه د جومات نوم هم اخستل شي. یعنې ځنې جوماتونه د م . لانونم مشهور شي او ځنې م . لیان د جومات له کبله مشهور شي. د بلانم مطلب غم ، خفکان ، مصیبت او څه حادثه هم کېدل شي. او دوهم مطلب ترېنه هر هغه شے دے چې د څه نه بنیاد ته زیان ، مصیبت ، تکلیف او غم خفکان رسیږي ، یا سبب جوړېږي. یو بل مطلب یې په عامو خلقو کېنې دا هم مشهور دے چې څه داسې نالیدلې خوفناک شے چې په لیدو یې بنیاد وېرېږي. یعنې داسې څه شے چې بنیاد خوري او ماتوي ، یا ورته څه زیان ، غم خفکان او مصیبت ورسوي. اکثر مېندې چې خپل ماشومان د څه کار او خبرې نه منع کول غواړي نو په داسې نالیدلې بلا یې وپروي. او داسې وایي چې هغه ده بلا ، یا باؤ راغی. او د بلا وېرې له کبله هغه ماشوم د هغه کار او خبرې نه منع شي.

په متل کېنې مشرانو م . لا ، جومات او بلارایوځانې کړي دي او مطلب یې دا دے چې کې م . لایو بنیاد دے. غلطې ترېنه کېدلې شي او د هغې له کبله په څه بلا اوږدېدلې شي. او بل خوا جومات دے چې د زمکې په مخ یو پاک او د قدر عزت لوړ مقام دے. او د دې پاک مقام نه هره بلا ډډه کوي. یعنې لیدلې او نالیدلې ټولې بلاکانې د جومات تقدس نه ماتوي یعنې مطلب دا شو چې م . لاپه جومات دننه د هرې بلانم په امان وي.

د دې متل په حقله داسې یوه قیصه مشهوره ده. وایي چې پخوا په زمانه کېنې په یو کلی یوه بلا (زمره ، میلو یا لېوه) اموخته شوې وه. هره شېه به یې کله گډه او کله بیزه ماتوله. څوا وایې ښې دکلي خلق هم په مخه کړي وو. خود مرگ ژوبلې نه بچ شوي وو. په کلی کېنې خوف ، دهشت او وېره خوره شوې وه. د کلی خلقو یې د وژلو تکل او هڅه کړې وه. خو هغه بلا وه چې په لاسونو راتله. اخر د کلی خلقو صلاح وکړه چې م . لاصېب څه دم درود او تعویذ وکړي چې د دې بلانم خلاص شولې م . لاصېب له ورغلل او خپله مدعا یې ورته بیان کړه. لاورته وېشل چې وروڼو! عادتو بلانم په بسم الله نه ځي. یعنې دا بلا ورکول یا تخیل د دم درود او د تعویذونو کار نه دے. په دې ځواب د خلقو زړونه لا خفه ، او وېره یې نوره سېوا شوه. په دې موقع یو کس وېشل چې زموږنه څه حال د لوم . لاصېب ته کوره چې څنگه یې غمه او بې خطر په جومات کېنې پروت دے. په زړه یې هېڅ فکر او وېره نشته. د کبې نه ورله یو بل مشر ځواب ورکړو چې م . لاپه یې غمه نه وي. لاد جوماتنه نه راوځي او بلا جومات ته نه ځي. او داسې وېشل شي چې د هغه وخت نه دا خبره د متل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا په داسې موقع استعمالیږي جرته چې داسې یو شوم بنده د زیان او خرچې د ځان او موقعي نه ځان په ډډه ساتي. یعنې جرته چې د خرچ کولو څه موقع رانشي یا خبره جوړه شي نو هغه په څه بهانه د هغې محفل او موقعي نه پټ شي او په هغه موقع کېنې اوننه کړي. یعنې د خرچې د ځان او موقعي نه ځان لرې ساتي. نو په داسې حالاتو او موقع کېنې د هغه شوم بنده په حقله خلق دا متل وړاندې کوي او داسې وایي چې م . لاد جومات نه نه راوځي او بلا جومات ته نه ځي."

م . لامر مال یې تالا

قیصه:

د م . لیانو په حقله د اکثرو خلقو دا خیال دے چې دوي په راکړه پوهیږي او خوشحالیږي. خو ورکړه نه پېژني. د دوي کتاب کېنې د ورکړو ذکر نشته صرف راکړه ده. او هر وخت په دې تکل کېنې وي چې "میم زر ماتوله زما" والا حساب وي. د دې متل په حقله داسې قیصه مشهوره ده. وایي چې پخوا په زمانه کېنې یو کلی ته یو م . لاجرته د بل وطن نه راغلی وو. لاصېب د کلی په یو جومات کېنې امام شو. په دغه جومات کېنې دوه درې طالبان هم دېره وه. کلی خلقو به م . لال له اړه او خبرات زکوات ورکولو. کله کله به چا نېک بنده هغې طالبانو له هم څه خبرات ورکړي م . لاپه د طالبانو کوټي اومرولي. او د هغوي هغه برخه به یې هم قبضه کړلایي چې داسې هغه م . لا څه مال دولت جمع کړی وو او وطن ته د تلو په تکل او انتظار کېنې وو چې نېټه یې پوره شوه او یوه شېه م . لا غریب په حق ورسېښو. سحر چې څو خلق خبرېدل نو د م . لامال طالبانو خپلو کېنې وېشل وکله چې د کلی خلق د م . لاپه مرگ راجمع شول. په دوي کېنې یو مشر

چې د م. لاد مال حال نه خبر وو، هغه چې دا حالت وليدو چې د م. لاد مال طالبانو کز ک. مېت کړه د فود خ. لې بيې دا خبره وخته چې م. لاد مال بيې تالا، يعنې ملامر شو او مال بيې طالبانو تالا والا کړو. او داسې د هغه وخت دا خبره مشرانو د منل په توگه مشهوره کړه. نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې د جا په مال خېنه وراجوي، يا د جا مال بيې درېغه او فضول خرجه کول غواړي. نو هغه مالک ورته داسې وايي چې هلکه دا تا د مرو مال ليدلې ده، يا دا دې د مرو مال موندلې ده، يا دا درته د مرو مال ښکاري چې تالان دې پرې کړه دې، يا دا د مرو مال خونه دې چې بېس. "لامر مال بيې تالا".

ملک کارغانو وران کړو بدنامه خراي شوې /

ملک خراو وران کړو بدنام کارغان شول

کارغان او خراي دواړه د مرغو د ذات او نسل سره تعلق لري. يعنې دواړه مرغې دي. خراي يو وره شان مرغې ده. د رنکه خره اوږه وزن او جوسه کېنې د جرحې نه لږه شان غڼه وي. اکثر په ښارو او ورشو کېنې اوسېږي. د کړمې په موسم کېنې چرته په درېو او بوجرو کېنې جاله جوړوي. او اگې بچي پکېنې کوي. دا ډېره بې ضرره، معصومه او کمزورې مرغې ده. بل اړخ ته کارغه دې چې ډېر هوښياره او کارس مارغه ده. خو چې څومره هوښياره دې نو دومره په ارواه سې هم دې. يعنې ارواه بې خواره او وړې ده. اکثر په کورونو کېنې په جوتو او گنده لوبښو کېنې لوغر پري، يا چرته په ډېران گند او مرداري لتوي او خنې خو داسې تېز او زړه وړ وي چې اکثر د ماشومانو او مېرمنو د لاسونو نه هم د خوراک څيزونه تخنوي. او خنې پکېنې د جرگو نه واړه واړه بچي هم پورته کړي. او چې څومره په ارواه خوار دې نو دومره مکاره او کوکاره هم دې. ايله په بهانه يې کوکاري او جغي جوړې کړي وي. په خپلو کېنې يې اتفاق او اتحاد هم ډېر زيات وي. د يو کارغه په يوه جغه ټول ټبر راجمع شي او په کوکارو ټول م. لک شريشم کړي. کله خو داسې جغي او شور شرابه جوړه کړي چې ماشومان تر بڼه وپرېږي. د کارغانو دا مکر فرېب، شور شرابه، جغي کوکاري، جرگ جرگوېه تخنول، د خوراک څيزونه تختول او گنده کول، په کوټو، دېوالونو او په ډېرانو لوغر پېدل او ښېدل مشرانو به مثال د ملک ورانېدو ټاکلي دي. يعنې مطلب دا شو چې دا ټول کارونه (ملک ورانول) خو کارغان کوي. او خراي غريبه چې په ورشو او ښارو کېنې اوسېږي. نه داسې کارونه کوي او نه داسې چلونو ورځي او نه د دې کارونو نه خبر وي. خو معصومه او کمزورې ده. نو ځکه بدنامه شوه.

دا منل په خنې علائقو کېنې خلق اېوته بيانوي. يعنې دا منل داسې وائي چې: "ملک خراو وران کړو او بدنامه کارغان شول". مطلب دا چې گنې خراي يوه وره او مسکېنه مرغې ده خو ډېره غلنۍ وران کاري ده. په فصلونو کېنې ډېر زيات وړانې کوي. په خصوصي توگه د غنمو د فصل کله چې لونه غولې اوشي او غنم په درمندنو کېنې پراته وي نو خراي د هغې نه خوري هم او خرابوي هم ډېر. او په دې منل کېنې د خراو دا غلې غلې خو ډېر وړانې مشرانو په دې منل کېنې ستايلې دې. يعنې خراي ډېره غلنۍ ده. څوک يې په شور زوړ نه خبر پري خو په پټو او درمندنو کېنې وړانې ډېر زيات کوي. او کارغان چې شور زوړ يې ډېر وي او په هر ځانې کېنې لوغر پري هم ډېر. نو که وړانې يې نه وي کړې نو هم پرې پړه او تور لکي. چې گنې دا وړانې ټول کارغان کوي. او هم د دې مطلب لپاره مشرانو دا منل جوړ کړې او مشهور کړې دې. او داسې وائي چې: "ملک خراو وران کړو بدنام کارغان شول".

د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گنې وړانې او خراب کار څوک فرېبي، مکرژن، زورور او يا څوک اثر رسوخ والا سره وکړي او بدنامه پرې بل څوک غريب مسکين او کمزورې بنده شي. هم دا مطلب مشرانو په دې منل کېنې څرگنده کړې او مشهور کړې دې.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې لکه د کارغه ډېر هوښياره او مکاره وي. او هغه د وړانې کارونه کوي يا جا ته زبان او ضرر رسوي. ياد جنگ جگړې او فساد کارونه کوي، يا تدبېرونه جوړوي. او په خپل مکر فرېب او هوښيارتيا دا کارونه د بل په سر تپي. او بل پرې بدناموي. يعنې غوره په بل وراړوي. نو مشران داسې غري ته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "ملک کارغانو وران کړو او بدنامه خراي شوې".

ملکانان چې گن شي نو کلي وړانېږي

پخوا په زمانه کيڼې تخميناً د نن نه شته دوه درې سوه کاله اکاهو کله چې په هندوستان د انگرېزانو قبضه او حکومت وو. نو هغوي د خپل حکومت او رياست جلولو لپاره يو نظام جوړ کړه وو. د دې نظام له امله هغوي تر لري لري په کلي والو علائقو باندې هم قبضه او خپله علمداري قاننه کړې وه. په دې نظام کيڼې تحصيلا دار ، پټواري او ملک مهمه او د کار کولو يا ويستلو والا خلق وو. تحصيلا دار به د پوره علاقې يې تاجه باچا وو. د هغه په حکم او اشاره به تړل او پرائسنل کېدل. پټواري يې د محصول ، ټېکس ، ماليې د راجمع کولو او د زمکو د حساب کتاب ساتلو نمائنده وو. او ملک به د کلي په سطح باچا وو. په کلي کيڼې به د ملک حکم چلېدو. د کلي مالیه به يې هم راغونډوله او د کلي د بنيې بډې هم ذمه وار وو. د فېرنکي حکم خورول ، قوي ساتل ، د بنيې بډې خبر اخستل او د کلي خبرونه فېرنکي سرکار ته رسول د ملک په فرائضو کيڼې شامل وو. لنډه دا چې ملک د کلي باچا او د تورو سپينو مالک وو. په هغه علائقو کومې چې سل په سل د فېرنکي په حکومت ، دولت او رياست کيڼې شاملې وې. نو دې علائقو کيڼې هغوي د کلي په سطح ملکاتان جوړ کړه او مقرر کړي وو. د قبايلو علاقه چې په عامه ژبه کيڼې ورته علاقه غېر وئېله شي. په دې علائقو کيڼې هم دوي د ملک په سر خپله علمداري او اثر رسوخ قائم کړي وو. دلته فېرنکي دا چال جلولو وو چې د قبيلې مشر او سردار يې ملک جوړ کړه وو. دې ملک سره هم دومره واک اختيار وو چې د خپلې علاقې باچا وو. د ملک حکم د فېرنکي حکم وو. او چې ملک به شپې ته ورځ اووې نو د چا مجال نه وو چې بيا به يې ورته شپه وئېله وي. د ملکاتانو دا واک اختيار او باجائي مشرانو په دې منل کيڼې ستايلې او مشهور کړي دي. او مطلب يې دا ده چې لکه څنگه چې په بوتيکي کيڼې دوه تـ وړې نه ځاييږي. په يو ملک کيڼې دوه باجايان نه شي کېدے يا نه شي جوړېدے. نو داسې به يو کلي کيڼې دوه ملکاتان هم نه شي جوړېدے ، يا وسېدے. او که جرې به يو کلي کيڼې ملکاتان گڼ شي نو لږمې ده چې هغه کله به وړانږيږي. نن سبا په داسې حالاتو کيڼې استعمالېږي حرته چې په څه فېصله يا خبره کيڼې مشران گڼ شي. او د يو مشر خبره او فېصله اوښته منل شي. نو اکثر هغه کار يا خبره وړانډه شي او په داسې وخت او موقع دا منل وړاندې کيږي او داسې وئېله شي چې. "ملکاتان چې گڼ شي نو کلي وړانږيږي".

منډه د سپي ده ، او سوبه د ښکاري

دا يو عام منل د هغه ، ی بې داده چې گڼې سوې پسې منډې ترې او کړاؤ سپي وهي او کوي. او چې کله سوبه راکېره يا راتېنگه کړي. نو هغه ترېنه ښکاري خلاصه کړي يا واخلي. او د منل نه مطلب دا شو چې گڼې زړه چاودون ، تکليف او کړاؤنه د سپي وي او سوبه د ښکاري په نصيب شي. دا منل مشرانو د داسې حالاتو دپاره مشهور کړه ده. جرته چې څوک د څه شي يا د څه کار روزگار دپاره ځان سترې کړي. محنت تکليفونه او کړاؤنه په ځان تېر کړي. او د هغه کار فائده او گټه بل چا ته ورسې يا مېلاؤ شي ، يا ترېنه څوک په زوره قبضه کړي. نو په داسې وخت مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې. "منډه د سپي او سوبه د ښکاري".

مور پلار چې زاړه شي ، نو د شکرې نه خواړه شي

مور پلار خو هسې هم خواړه وي خو د مشرانو دا قول د منل حېثيت لري او د منل په توگه يې استعمالوي. مطلب يې دا ده چې مور پلار ته اولاد خور وي ، او اولاد ته مور او پلار. خو کله چې مور پلار بوداگان يعني په عمر زاړه شي نو بيا ډېر زيات خواړه شي. او بشکړه يعني گـ ړه يې د دې زيات خور والي يو اندازه او پېمانه ورکړې ده. او د خور نه مطلب د هغوي قدر عزت او مينه محبت ده. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې گڼې مور پلار چې بوداگان (زاړې) نو د گـ ړې نه هم زيات خواړه شي. يعني د هغوي قدر عزت او ورسره مينه محبت نور هم زيات شي. خوش بخته او ټېک بخته هغه خلق وي چې په دې عمر کيڼې د مور پلار خدمت کوي او دعاگانې ترېنه اخلي. ځنې بدبخته داسې وي چې د هغوي په قسمت کيڼې دعاگانې نه وي. نو په داسې عمر کيڼې هم د مور پلار څه پړواه نه ساتي. او نه ورله خدمت او عزت کوي. هم د داسې بدبختو د سبق دپاره مشرانو دا منل مشهور کړه ده. او خلکو ته يې د نصيحت په توگه وړاندې کوي. داسې لمسه او سبق ورکوي چې په دې عمر کيڼې بوداگانو ته د اولاد زيات ضرورت او حاجت وي. په داسې عمر کيڼې خو خپل مور پلار څه چې د پردو مشرانو او بوداگانو هم ډېر قدر عزت او خدمت کول پکار وي. خيال خاطر ، قدر عزت او ورسره مينه او محبت پکار وي. او دعاگانې ترېنه اخستل پکار وي. هم دا مطلب مشران په دې منل کيڼې خلکو ته د نصيحت په توگه وړاندې کوي او داسې وايي چې. "مور پلار چې زاړه شي نو د شکرې نه خواړه شي".

وي بديختنه چي په سيمه سيمه پک نظر ورکوري
مشران خو چي زارو شمي لا خوارو شمي

مور د مېرې مه کوه

مور د مېرې کول يوه محاوره ده چي د منل په توگه هم استعماليريږي. ي بي داسې جوړيږي چي گڼې مېره مور اکثر جابره او ظالمه مشهوره وي. د يوې نيمې جرته په زړه کيڼې ترس او رحم وي. نو هغه د مېرنيو بچو هم لکه د خپلو بچو ساتنه او پالنه کوي. گڼې زياتې ظالمني او ناترسه وي. خنې ماشومان خو د مېرني مور د لاسه خپل کور کله پرېږدي. او در په در خاورې په سر شي. د مېرنيو مېندو دا ظلمونه او ناکړدې مشرانو په دې منل کيڼې څرگنده او مشهورې کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چي گڼې د مېرې مور غوندي ظلمونه او ناکړدې راباندې مه کوه. يا د مېرې مور په شان تعلق، سلوک او عمل راسره مه ساته.

نن سبا په داسې حالاتو کيڼې استعماليري جرته چي څوک د بل چا نه (اکثر د خپلو خپلوانو نه او دوستانو او ملگرو نه) په څه کار يا خبره کيڼې څه که وويني يا محسوس کړي، يا داسې په سود، پېرزوگانو او مينه کيڼې څه که محسوسه کړي، يا ورته څه فرق او تفريق محسوسه شي په څه له يې کيڼې او شکوي راشي. او هغه خپله کيله په دې منل کيڼې څرگندي او داسې وايي چي يار ما سره!
"مور د مېرې مه کوه".

مور يې رنگ گوري او خور يې څنگ

دا يو عام منل دے خو په امروزه ژوند کيڼې زيات نه استعماليريږي. څنگ او څنگت نه معنی، ي باري دوستي، ملگرتيا، ناستې پاستې او راشه درشه تعلق لرل او عمل کول دي. منل معنی، ي دا جوړيږي چي مور کله زوي له واده کوي. يعني چي د اينکور لتون شروع شي نو د جيني رنگ گوري. يعني بشکلي او بياشته جيني لټوي. او د هلک د خور دا غرض او مدعا وي چي څوک خپله همزولي او ملگري ورله ناوې جوړه کړي. او که داسې اونډ شي نو بيا د جيني طبيعت يعني ناستې پاستې ته گوري. چي د هغې به ورسره څنگت جوړ شي او که نه. يعني مطلب دا شو چي د هلک مور د جيني بشکلا او بياشته لټوي او خور يې طبيعت او کړو وړو ته پام کوي او گوري. چي ورسره به دوستي جوړه شي او کنه.

نن سبا په داسې حالاتو کيڼې استعماليري جرته چي څوک په څه کار او خبره کيڼې د خپل مطلب او غرض دپاره بل چا له خپله راځي، صلاح او مشوره ورکوي يا ښامولي، يا د چا په سود او کنه کيڼې خپله فائده او کنه لټوي، يا تر لاسو کول غواړي. نو په داسې وخت خلق هغه بنده ته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چي: "مور يې رنگ گوري او خور يې څنگ".

مور د اوږي په حال څه خبر دے

دا يو عام منل دے او په امروزه ژوند کيڼې زيات استعماليريږي. د مور نه مطلب دے چي په خېته مور وي. او په خېته مور هغه بنده وي چي چا خېته ډکه کړي وي. يعني خوراک يې کړے وي او خوراک هغه سرے کولے شي چي چا سره خوراکه، يعني د خوراک څښاک سامان وي. او د خوراک څښاک سامان هغه غمرے اخستے شي چي د چا جيب ډک وي. او ډک جيب د مالدارو خلقو وي. د دې معنو تر لاندې د مور نه مطلب مالداره خلق شو. او اوږ دے د مور په ضد يعني غريب او مسکين خلق وي. مطلب دا چي يو مور بنده د لوږي او تندي د عذاب ناخبره وي. يعني چي لوږه او تنده څه وي او دا لوږه سرے څومره مجبوره، بي وسه او بي پسه کړي. هم دا حالات مشرانو په دې منل کيڼې ستاښلي او مشهور کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چي گڼې ماڼۍ (مالداره) خلق د اوږو (غريبو) خلقو د حال نه څه خبر دي. چي په هغوي څه تېريږي، يعني څنگه گزان او گزاره کوي. دا لوږه او تنده بده بلاده. غريب خلق چي په کومو تکليفونو، مصيبتونو، غمونو او کړاؤو کيڼې ژوند کوي د دې نه مالداره خلق نه خبريږي.

نن سبا په داسې حالاتو کيڼې استعماليري جرته چي څوک غريب بنده په لوږه تنده کيڼې ژوند کوي. او څوک مالداره دوست او ملگر د هغه د حاله ناخبره وي، يا يې تپوس پوښتنه نه کوي، يا په چا څه حادثه او واقعه تېره شي او هغه دوست يا ملگر په ورته

معذرت کوي چې گڼې ژه ستا د داسې حالاتو نه خبر نه ووم ، يا ماته چا وئېلي نه وؤ. نو هغه غريب بنده ورته خپله کبله او شکوه په دې مثل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې اهو يار! تاسو مارۀ خلق يئ او مونږه اوږي او! "موږ د اوږي په حال شۀ خبر دے" يا "مارۀ کله د اوږو په حال خبر دي".

مونږ د خپل سید سره وټه پېژنو

غوا ، مېښه ، غواڼۍ او سندا په جدا جدا رنگونو ، قسمونو او نسلونو کښې ليدے او کڅ شي. بلکې ټول ځناور په جدا جدا رنگونو او قسمونو کښې وي. داسې په ډېر کم کوز وي چې په قد کات او رنگ جوسه کښې يو شان وي. خو سوټې د ټولو څاروو يو شان وي. غټه او وړه خو به وي. خو سوټه بس سوټه وي. په رنگ او بوي کښې يو وي. د غټې او وږې نه دا اندازه لگېدلې شي. چې گڼې دا د غټ څاروي ده او دا د وړوگي څاروي ، يا دا د غوا ده او يا د مېښې ده. خو دا معلومات چې د کوم څاروي يعني د چا د مېښې يا د چا د غواڼۍ ده. نو دا ډېره کرانه خبره ده. يعني د سوټې نه يو خاص څاروے پېژندل. او يا د يو څاروي سوټه پېژندل ډېره کرانه خبره ده. په مثل کښې د سندا او د سوټې ذکر په دې انداز شوے دے. چې گڼې خپل سندا پېژني. خو مطلب تر پنه هر څيز او په خصوصي توگه بنيادم ته اشاره ده. او د سوټې نه مراد د هغه عادتونه ، کارونه ، کارنامې او مراني مطلب دي. دا د طنز او د پېغور ورکولو يو انداز دے. او مطلب تر پنه دا دے چې گڼې ژۀ تا هم پېژنم او ستا مرانه هم ، يا ماته ته هم معلوم يې او ستا کارنامې هم ، يا ستا ايمان ماته معلوم دے.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. چرته چې داسې څوک بوس يادو او ډوزمار بنده د بل چا په کارنامو باندې خپل نوم ږدي يا تړي. او خپله مشهورتيا کوي ، يا څوک بنده شۀ غلط کار ، يا خبره وکړي او بيا تر پنه منکر وي او هوښياره خلق د هغه کار ، يا هغه خبرې نه غل معلوم کړي يا وپېژني. چې گڼې دا د چا کار يا کارنامه ده. نو داسې بنده ته مشران وايي چې مونږ تا هم پېژنو او ستا کارونه هم. هم دا مطلب ورته په دې مثل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې يار دا هم ستا کارونه دي. "مونږ د خپل سندا سره وټه پېژنو".

مونږ يې پورې کولو له اريان يۀ و او ته پکښې ماتوي

دا يو عام مثل دے چې معنۀ يې او مطلب يې جدا جدا دي. د ښوروا يا ښوروا سره په دوؤ طريقو سره ډوډۍ خوړل شي. څوک د ښوروا په تالي کښې نورۍ پورې کوي او خنې خلق په تالي کښې ډوډۍ وړماته کړي او چې ښۀ پسته شي نو بيا يې خوري. د نورۍ پورې کولو سره (سالن) ښوروا لږه او کمه خوړل شي. يعني لکښت يې کم وي. او چې په تالي کښې ډوډۍ ماته شي نو بيا دوه دوڼه بلکې د دې نه هم زياته ښوروا لکي. يعني لکښت يې زيات وي. يعني مطلب دا شو چې په پورې کولو سره د ښوروا لکښت (خرجه) کمه وي. او پکښې ماتولو سره لکښت زيات وي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې گڼې مونږ په ښوروا کښې پورې کول (لږه خرجه) نه شو برداشت کولے او ته پکښې ماتول ، يعني زياته خرجه کول غواړي. او هم دا مطلب مشرانو به دې مثل کښې ستايلے او مشهور کړے دے. او په داسې موقعو او حالاتو کښې يې استعمالوي چرته چې څوک د چا نه د شۀ کار دپاره غټه او زياته خرجه غواړي ، يا ورته د زياتې خرچې کولو لېسه ورکوي ، يا د کور خلق فضول خرچې کوي. نو په داسې موقع مشران دا مثل استعمالوي او وايي چې يار! "مونږ يې پورې کولو له اريان يۀ و او ته پکښې ماتوي".

مۀ دومره خوږېږد چې څوک دې تېر کړي ،

او مۀ دومره ترخېږد چې دې ته وکړي

دا يو عام مثل دے. او په امروزه ژوند کښې زيات استعمالېږي. خواړۀ او تراخۀ دواړه د يو بل په ضد دي. چې يو شۀ خوړ وي نو د هر چا خوښ وي. او تريخ شۀ د هر چا بدبېرېښ شۀ خو اول څوک خوري نه او که په خطا سره چرته خۀ لمې ته شي نو زړ يې تۀ وکړي. دا خواړۀ تراخۀ خود خوراک څښاک د څيزونو صفتونه او خوندونه دي. خو په مثل کښې مشرانو دا صفتونه د بنيادم سره تړلي دي. او مطلب تر پنه دا دے چې کوم ښېاچۀ خۀ لمه پوست وي ، اخلاقو او سلوک روغ ، په ژۀ سپين او مينه ناکه وي ، ښې او خوږې خبرې

کوي نو هغه سره خور وي. او داسې خور بنده هر څوک لکه د خوړو خوښوي. او هر څوک ورسره مینه محبت کوي. بل خوا داسې بنده چې ډېر بې شرمه بې حیا ، بد اخلاقه ، بد تمیزه ، بد کرداره او لکه د کبکړ د ازغې کور او تېز وي ، په تندې بې هر وخت دولس بجې وي. د جا خیال خاطر نه ساتي او نه کوي. نو داسې بنده په تریخ بلل او منل شي. او د داسې تریخ یوې نه هر سره ډډه کوي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب داسو چې گټې ډېر زیات بڼه سړیتوب (خورېدل) نه دے پکار چې بل ترېنه غلطه فائده اوجته کړي ، یا خپل بڼه سړیتوب ورته بلاشي. او دومره بدتمیزه او بداخلاقه (تریخ) جوړېدل هم نه دي پکار ، چې خلق ترېنه نفرت او ډډه کوي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړے دے. او د نصیحت په توگه یې خلقو ته وړاندې کوي. او داسې وایي چې: "مۀ دومره خوړپړه چې څوک دې تېر کړي او مۀ دومره ترخېره چې دې تېر وکړي".

مۀ کره هغه کار ، چې نه دې مور کړے وي ، نه پلار

دا د هوښیارانو قول دے. او لکه د شعر په ټول بڼه برابر دے. د منل په توگه هم استعمالیږي. مطلب یې دا دے چې کبې هغه کارونه مۀ کوي چې پکښې ستا ، ستا د کور ، د مور پلار ، د تېر او قام بدنامي وي. د یو ښېدام دپاره د هغه مور او پلار په ټولو مخلوقاتو کښې هغه ته نژدې ، خواږه درانه او د قنر وړ وي. یعنې مور پلار د اولاد دپاره پیران ، یعنې رهبران او لېږدان وي. او جا چې د مور پلار نه لاس نیوه وکړه ، یعنې رهنماي واخسته. د هغوي په قدم یې قدم کېښودو. د هغوي په نصیحت او وصیت یې عمل وکړو. نو هغوي په ژوند کښې هم کامیاب او کامران وي او په آخرت به ورته هم بڼه بدله ، اجر او ثواب مېلاوېږي. خو دا خبره هم د یاد ساتلو ده چې په منل کښې ایمانداره ، دینداره او هرېزگار مور پلار مطلب دي ، نه چې بد کرداره ، بد اخلاقه او بدتمیزه. او کوم مور پلار چې نه بد او فضول کارونه کوي او نه د بدو مل وي. نو اولاد له پکار دي چې هغوي هم د داسې بدو کارونو نه ځان په ډډه وساتي ، چې خاندان او مور پلار یې بدنامه او بې عزته نه شي. هم د دې مطلب دپاره بې مشران د نصیحت په توگه خلقو ته په خصوصي توگه کشرانو ته وړاندې کوي او داسې وایي چې: "مۀ کره هغه کار چې نه دې مور کړے وي نه پلار".

مۀ کوډه په چا اوبه شي په تا

دا یو ډېر مشهور منل دے. مطلب یې دا دے چې کټې چا سره فرېب ، د هوکه دهراکه مۀ کوډه. په بل باندې زور ظلم مۀ کوډه. بل چا سره بد مۀ کوډه. بل ته کنده مۀ کنه. کټې هم داسې به تا سره وشي. د دې مطلب دپاره نور هم ډېر متلونو په جدا جدا رنگ او طرز کښې وښلې او مشهور شوي دي. لکه وایي: "چې څۀ کړي هغه په رېبې" "خپل عمل د لارې مل" "دومره بد کوډه چې څومره خپله اورے شي" "څوک چې بل ته کنده کوي نو خپله پکښې لوېږي" یا "چې څنګه نیت هسې مراد" او داسې نور ډېر متلونو دي چې مطلب او مراد یې د دې منل سره تړون خوري. او د موقعي او حالاتو په مناسبت سره د یو بل دپاره استعمالیږي. لنډه دا چې بل چا سره بد مۀ کوډه. چاته غم خفګان او تکلیف مۀ رسوه ، نو خپله به بدنه مومي. او که دې چا سره بد وکړل یا دې چاته زیان ورسو نو هم هغه شان تکلیف ، غم خفګان او زیان به تاته هم مېلاو شي او هم د دې مطلب دپاره بې مشران د نصیحت په توگه خلقو ته وړاندې کوي او داسې وایي چې: "مۀ کوډه په چا اوبه شي په تا".

کوډه مۀ کړه د بل سره فرې پښه لار کښې
چې سره ستا د کړه وهې پښه غاړه لار شي
(عبدالرحمان بابا)
چې پښه چا نه کړي پښه هغه نه شي
خپله پر پښو ځي چې څوک لار کړه کوډه
(فرهاد روغ لېون)

مياشت د اوله پېژندې شي

مياشت د اول نه پېژندل د هوسيارتيا ، عقل فکر ، شعور او د پوهې يوه اندازه او پېمانه ده. پخوانو مشرانو په خصوصي توگه کلي والو زميندارو به د مياشتې يا د مياشتو (موسم) په حقله د خپلو تجربو او پوهې تر لاندې خپله رائے قائلوله او وړاندې کوله. يعنې د مياشتې په (اول) ورومبو ورځو کېنې چې به هغوي څه نخښې نښانې ولېدې يا محسوسه کړي. يعنې د هوا رفتار او سمت ، د ورېځو تگ راتگ ، رنگ ، گورېدل او خورېدل ، د مارغانو په اوازونو او تگ راتگ او يا د څه مخصوصه نښانو سره به هغوي خبرداره (پېشنکوئي) کولې او ورکولې. يعنې د مياشتې او د موسم په حقله به هغو د اول نه خپله رائے يا خيال وړاندې کولو. چې دا مياشت او موسم به څنگه وي يا څنگه تېرېږي. د هغه وخت د مشرانو هغه عقل فکر او پوهه هوسيارانو په دې منل کېنې ساتلې او مشهوره کړې ده. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې څنگه چې مياشت د اول نه پېژندې شي. داسې يو بنيادم هم په اولني عمل او خبرې نه وپېژندے شي. يعنې يو غړے چې چا سره مېلاؤ شي نو هغه په خپل عمل يعنې کړو وړو ، خبرواترو او يا د څه عادت له امله خپل اثر او پېژندگلو وکړي يا پرېږدي. او د داسې نښانو يا اشارو له کبله هوسياران وايي چې پته ولگېده چې دا بنده کومې قبيلې له دے. يعنې دا څه رنگې بنيادم دے ، يا يو بنده د بل چا نه څه طمع لري يا ورته څه په حواله کړي او هغه کار ، يا هغه طمع پوره نه شي او هغه بنده ورته څه اڼه پمانه کوي ، يا په بهانو خپله غاړه صفا کوي. نو هغه کبله مند سرے ورته داسې وايي چې پرېږده يار! زه تا د اوله پېژنم ، يا ماته د اول نه پته وه چې دا کار به اوڼه شي ، يا دا کار به ته اوڼه کړے شي. نو دا مطلب ورته په دې منل کېنې وړاندې کوي او داسې وايي چې! "مياشت د اوله پېژندے شي".

ميروس په وس پر دے

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېنې يو ظالم زميندار وؤ چې گڼ دهقانان يې ساتلي وو. په دغه دهقانانو کېنې يو دهقان ميروس نومېږي. ميروس ډېر ساده او سپېڅلے بنده وؤ. هر کار به يې ښه په شوق او ايماندارۍ سره کولو. خو د نورو دهقانانو په شرارت او لېسه به هغه زميندار مدام ميروس ته غصه او په قهر وؤ. وخت بې وخته به يې ميروس ته بهانې لټولې ، سپورې ستغې ، او وېناگانې به يې ورته کولې. وايي چې يوه ورځ ميروس ته په وېنا او زورنه شروع وکړه. چې ته د سحر نه لکيا يې او تر اوسه پورې دې دا کار نه دے خلاص کړے. ميروس غريب چې ډېر صبرؤن وؤ، خو په دغه وخت يې اوبه د سره واورېدې. او زميندار ته يې ځواب ورکړو چې خان! ميروس په وس پر دے. او ما خو د وس نه هم زيات کار کړے دے. نور زه څه اوکړم. او داسې وايي چې د ميروس دا خبره د هغه وخت نه د منل په توگه مشهوره شوه. او مطلب ترېنه هر بنيادم دے. يعنې هر بنيادم په خپل وس پر دے. چې څومره دچا وس وي هغه څومره بار به وړي ، يا چې څومره يې وس دے نو دومره يې ذمه واري ده.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي. چرته چې څوک داسې په څه کار روزگار کېنې پاتې راشي يا په څه خبره کېنې پر راشي. يعنې چې هغه کار يا هغه خبره د هغه د وس نه بهر وي ، په واک اختيار کېنې نه وي يا په بس او طاقت کېنې يې نه وي. نو هغه بنده چې کله خپله غاړه صفا کوي يا خلاصوي نو خپلې مجبورۍ ، کمزورۍ ، بې بسۍ او بې وسۍ په دې منل کېنې څرگندوي او داسې وايي چې خانه! "ميروس په وس پر دے".

ميري ته چې خدائے په قهر شي نو وزرې ورکړي

ميري هم د الله پاک يو مخلوق دے او الله خبر چې د مېرو څومره قسمونه دي. خو مونږ يې په دوؤ غټو ډلو کېنې پېژنو. يو قسم ته غټ ميري وئيلے شي او بل واړه او نري ميري وي. ميري که د هر قسم وي خو په زمکه کېنې يا د دېوالونو په سور و کېنې کورونه ابادوي. او ورکېنې اوسي او په زمکه په تولند تولند گرځي. دا هم د الله پاک يو حکمت او قدرت دے چې غټو مېرو له د پشکال په موسم کېنې وزرې ورکړي. يعنې هغه مخلوق چې په زمکه په پښو گرځي نو د هغوي وزرې وشي. کله چې د پشکال بارانونه شروع شي نو په زرگونو ميري د خپلو سورو نه راوځي او په هوا شي. داسې په يو وخت چې په زرگونو رابهر شي نو بيا به يو وخت مري هم په زرگونو. څوک په هوا کېنې د مرغو خوراک شي ، څه د جرگ جرگورو او څه د بنيادم د پښو د لاندې مره شي. يعنې د مېرو وزرې کېدل ، په يو ځائ د کوره راوتل

او په يو ځائې بشپړه مړه کېدل ، مشرانو د مېړو دپاره يو عذاب گڼلې او گرځولې دے . او وايي چې گڼې دوي ته خدايې په قهر شو. نو ځکه يې وزرې ورکړې او د مرگ دپاره يې د کوره راهر کړل. د مېړو دا عذاب يا حالت مشرانو په دې متل کېښې وړاندې کړے دے. او مطلب ترېنه دا دے چې د جا بنيادم نه داسې څه کار وشي. چې ورکښې زيان او تاوان ومومي. يعنې په څه کار ، څه خبره کېښې يا جرته په تگ او سفر کېښې چې چاته زيان ورسې يا په څه حادثه کېښې مړ شي نو په داسې موقع څنې خلق داسې وايي چې دا ورته خدايې په قهر شوي وؤ. نو دې کار ته يې مخه شوه يا خدايې وهله وؤ چې دغه څائې له تلو. نو دا مطلب ورته په دې متل کېښې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "ميري ته چې خدايې په قهر شي نو وزرې ورکړي".

مېلمه د کوربه غوايې وي

لکه څنگه چې دا خبره منل شوې ده چې په متلونو کېښې زياته برخه زمونږ د کلي والو زميدارو خلقو ده. يعنې په هر متل کېښې د کلي وال ژوند څه نه څه خوند او رنگ څرگندوي. دا متل هم د زميدارو خلقو د امروزه ژوند هغه اړخ څرگندوي کوم چې د هغوي په ژوند کېښې ډېر زيات اثر لرلو. زميدار او غوايې د يو بل سره تړلي او د ژوند ژواک لارې جزونه يا څيزونه وؤ. يعنې غوايې د زميدارو لارې او اولنې حاجت او ضرورت وؤ. او دا ضرورت ، غوايې به زميدارو داسې په خبرو او اشارو عادت کړے وؤ. چې زميدار به څه غوښتل غوايې به هغه کول. يعنې غوايې به د مالک په رحم کړم وؤ. او د مالک په مرضي او منشاء به يې کارونه کول. د دې معنو نه دا معلومه شوه چې د غوايې خپل واک اختيار نه وي بلکې د مالک په مرضي ، خوښه او اشارو جليږي. د غوايې دا مثال مشرانو د مېلمه سره تړلې او مشهور کړے دے. او مطلب يې دا دے چې جرته يو بنده د جا مېلمه شي نو د هغه خپله مرضي ختمه شي. هغه بيا د کوربه په واک اختيار کېښې وي. يعنې د هغه خوراک څښاک او د تگ راتگ فيصلې کور به کوي. که کوربه غوايې نو ورځو شپو ته يې هم ايساروي. او که په داسې وخت هغه مېلمه خپله څه راځي يا فيصله وړاندې کوي يا ترېنه د واپسې اجازت غوايې. او که کوربه د مېلمه په صلاح او مشوره راضي نه وي نو ورته داسې وايي چې په قلاړه کښېنه. هغه به کيرې چې څه زه غواړم. او دا مطلب ورته په دې متل کېښې وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه! "مېلمه د کوربه غوايې وي".

مېنځه کړي چې گڼ شي نو جنگ توديري

مېنځه کړي بڼه هم وي او بد هم. خو نېک پامه او نېک نامه کم وي او بد کرداره او بدنامه زيات وي. مېنځه کړي اکثر د دوؤ کسو يا ډلو تر مېنځه روغه صفاله کوي. جنگ ختموي او خبره فيصله کوي. خو داسې مېنځه کړي جرته چې د جنگ مېدان ته ورگډ شي. خلاصے او روغه صفاله کوي نو جنکيالي يو بل ته لاسره شي. يعنې داسې چې د جنگ په موقع او مېدان کېښې خلق گڼ راجمع شي او خلاصے کوي نو جنگ کولو والا يو بل پسې زورونه شروع کړي. او چې غومره مېنځه کړي گڼ شي او جنکيالي د يو بل نه جدا کوي نو دومره دوي يو بل پسې بڼه زورونه کوي او په يو بل دوسې وهي او حملې کوي. د خلاصې په دې شور غوغا ، کڅولو وېناگانو ، په دوسو وهلو ، زورونو کولو او حملو کولو جنگ بڼه تود شي. هم دا مطلب مشرانو په دې متل کېښې ستايلې او مشهور کړے دے.

نن سبا په داسې حالاتو کېښې استعماليري جرته چې داسې د جا درېم کړي يا مېنځه کړي له امله د جا تر مېنځه څه پدي يا دبښي جوړه شي يا جرته د خلاصې په وخت چې جنکيالي يو بل ته سره او توده شي نو مشران هغه خلاصي کولو والا مېنځه کړو ته داسې وايي چې هلکو لري شي ، پرېږدئ چې دوي يو بل سره څه کوي. او رښتيا هم دا ده چې په ځنې موقعو کېښې څنگه چې مېنځه کړي د مېنځه لري شي يا اوځي او جنکيالي خپلې مرضي ته پرېږدي نو جنگ بيا په خپله سوړ او ختم شي. ځکه خو هوښياران وايي چې: "مېنځه کړي چې گڼ شي نو جنگ توديري".

" ن "

نادیده چې په دیدۀ شي ، رڼا ورځ پرې توره شپه شي

دید د فارسي ژبې توره (لفظ) دچې معنی ، یې لیدنه ده. یعنې د سترگو په نظر لیدل او کتل. په اردو ژبه کېنې هم د دې مطلب دپاره استعمالېږي. او پښتو ژبې هم د دې مطلب دپاره خپل کره ده. دیدن د دید نه جوړ شوی دچې معنی ، یې ده هغه خوړ او د خوښې شل یا زړه ته نږدې ، زړه پورې او زړه رابښکونکې شل لیدل او کتل. یعنې هغه شل چې د زړه سود ، مینه پرې وشي. او د زړه تند پرې ماته شي. هم داسې د دید نه دید ه جوړ شوی د لود دید ه معنی ، یې ده. چې گڼې په سترگو څه لیدل ، مطلب دا چې د چا نظر روغ وي. او هغه پرې دنیا کوري او ویني. نو هغه بند ه ته دید ه وئیل شي. او چې د چا نظر کار نه کوي یعنې خراب وي. په سترگو څه لیدل کتل نه شي کولې. یعنې ژوند وي نو هغه ته نادیده وئیل شي. یعنې دې ژوند ده ، څه لیدل کتل نه شي کولې. دوهم مطلب او معنی ، یې د دید نه دا اخستې شي. چې گڼې څه شل بې لیدل کتل د یې د حالاتو او واقعاتو نه خبر ده ، یا د کار روزگار په حقله معلومات لري. یعنې د دنیا په حالاتو ، معاملاتو او واقعاتو بې نظر وي. او معلومات لري. لکه د مثال په توگه د ښار یو تعلیم یافته بنده چې په دنیا بې نظر وي ، هر څه ویني کوري او ښه بې پېژني. یعنې د نوو څیزونو او حالاتو ورته علم وي. نو داسې غږ په دید ه بللې او منلې شي او بل خوا یو ساده باده کلي والا غږه چې د حالاتو ناخبره وي چې دنیا څو دانگه ده. په خصوصي توگه د نوو څیزونو د جوړېدو او استعمال نه ناخبره وي نو هغه غږه په نادیده بللې شي. د دې معنی تر لاندې د مثال نه مطلب دا شو چې زموږ په چاپېرل (معاشره) کېنې دوه تپې یا دوه ډلې دي. یو هغه ډله چې ورته د ژوند هر سهولت یعنې مال دولت ، روزگار ، آرام سکون او د ژوند کولو هر اړائش یعنې نوي نوي څیزونه حاصل وي. هغوي د علم تعلیم او د هنر نه ښه خبر وي. یعنې په دې ښه پوهیږي. چې دنیا څو دانگه ده. او بله هغه تپه یا ډله ده. چې هغوي د خپلې لا چارې او غریبې له کبله نه د ژوند ښې ورځې لیدلې وي. او نه ورته هغه رنگ په رنگ او نوې نوي څیزونه حاصل وي. او نه د ژوند کولو په نوي طرز او نوې طریقو خبر وي. او نه بې لیدلې وي. یعنې هغه خلق چې هغوي ته دوه او دوه څلور دودې ، ښکاري او هم هغه په پلار نیکه زور امام او زړې تراویح. کله چې داسې نادیده خلق څه نوره او نااشنا شل وویني نو حق جبرانه ورته کښه خ . له وي. او بیا کله چې داسې چا نادیده بنده ته څه مال دولت مېلاو شي ، یا ورته څه وس طاقت او یا څه واک اختیار مېلاو شي او یا د ژوند د نوې طور طریقو نه خبر شي. نو بیا د هغه د ژوند هر اړخ یعنې عادتونه کارونه ، ناسته پاسته او د ژوند کولو طور طریقې داسې بدلې شي ، یا داسې جوړېږي هوبښیاران ورته حق جبران کوته به خ . له وي او په خ . له بې اخر دا وینا راښي چې. " نادیده چې په دید ه شي نو رڼا ورځ پرې توره شپه شي "

نمر په گوته نه پټیږي

نمر په گوته پټول د پښتو ژبې محاوره ده ، چې د مثال په توگه هم استعمالېږي یعنې ، یې دا ده چې گڼې نمر دومره غټ ، روښانه ، ځلنده ، ښکاره او څرگنده ده چې په گوته کېښودلو یا نیولو نه پټیږي. یعنې که څوک د نمر مخې ته گوته یا لاس اوښی. چې گڼې نمر به ترېنه پناه او پټ شي. نو دا د نه منلو خبره ده. بلکې بې وقوفتیا او کم عقلیتیا ده. د نمر اوکوټې دا فرق او نسبت مشرانو په دې مثل کېنې ستایلې او مشهور کړې ده. او مطلب ترېنه دا ده چې که داسې یو غټ شل ، غټ کار او یا غټه خبره چې لکه د نمر ښکاره او ځلنده وي. او څوک یې پټول غواړي. نو هغه شل ، هغه خبره او هغه کار پټ نه شي پاتې کېدې ، یا پټېدې نه شي. بلکې لکه د نمر به خپله ښکاره او خوره شي ، یا هغه خبره او کار نامې خپله خلقو ته څرگنده شي.

نن سبا په داسې حالاتو کېني استعمالېږي چرته چې څوک د چا صفت کوي او يا غېټت کوي، يعنې که د چا بڼه کارونه بيانوي، اوبيا بد او غلط کارونه، يا که څوک داسې څه غټ کار يا څنگه خبره پټول غواړي، نو خلق ورته داسې وايي چې بار دا خو هر چاته معلومه خبره ده، يا دا خو هر چاته لکه د نمر ښکاره دي، او که هر څو يې څوک پټول غواړي خو دا نه پټېږي، ځکه چې: "نمر په گوته نه پټېږي".

نن دے که سبا دے دا مال د زرغون شاه دے

قيصه:

د دې منل په حقله داسې قيصې مشهوره ده، وايي چې پخوا په يو کلي کېني دوه وروڼو وسېدل، په يو کور کېني يې په اتفاق سره ژوند کولو، د دوي داسې خوره او مثالي ورورولي وه، چې په علاقه کېني به خلقو د دوي مثالونه ورکول، د مشر ورور څه اولاد نه وو، او د کشر هم يې يو زوئ وو، چې زرغون شاه نومېدو، مشران وايي چې کوم څه دوه لوبښي يو څلے وي نو ټنگ ترې خېژي، داسې په دې کور کېني به هم کله کله د يوربانو تر منځه لوبه کړمه شوه، د ښځو جنگ څه وي بس يوي بلې ته ښېږي او پېغورونه، او اکثر په داسې جنگ کېني گټوره او وړه هغه مېرمن وي، چې د چا ډېري ښېږي او پېغورونه زده وي، په دې کور کېني به هم د زرغون مور اکثر هغې يور ته دا پېغور ورکولو چې ورکه شې ميراتې، ستا خو د ميراث هم څوک نشته، او دا هر څه به زما زوي ته پاتې وي، وايي چې داسې يوه ورځ چې جنگ گرم شو، نو د زرغون مور دا پېغور څه په دې انداز او طرز کېني ورکړو، چې څه خوارې ميراثه شوې، نن دے که سبا دے دا مال د زرغون شاه دے، او کله چې دا جمله يا فقره د مشرانو تر غوږو شوه نو د هغوي دومره خوښه شوه، چې د منل په توگه يې مشهوره کړه او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې ډېر زر به دامال حال، دولت او جائېدا د زرغون شاه ته پاتې شي، نن سبا يې هم خلق د چا ميراث غړي په حقله استعمالوي، يا چرته چې داسې د چا څه طمع او اميد وي، چې څه شي يا څه مال دولت به ورته مېلاؤ شي، نو هغه خپل اميد او د خوشحالي جذبات په دې منل کېني څرگندوي او وايي چې: "نن دے که سبا دے دا مال د زرغون شاه دے".

د زرغون هسې نوم بدنام شو خوښه د خدائے ده چې مال چاله ورکوبنه

ننه پوهه نو نه گرم، بڼه پوهه نو بڼه گرم

د گرم معنی، ی او مطلب دے پر (مجره) چرته چې څوک داسې په څه غلا، لمطی یا په څه بدو کېني کړ شي، یا په څه داسې خبرو کېني راگېر شي چې هغه اخلاقي او قانوني جرم وي، نو هغه گرم (مجرم) کيږي او منل شي، او داسې بنده ته گرم وښلې او بللې شي، د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې چرته داسې يو کم عقله، کم علم، ناپوه او ساده باده بنده څه په داسې جرم کېني کړ شي، چې هغه ته دا علم نه وي چې گڼې دا کار کول جرم دے، یا د صحيح علم او هنر نه لرلو له کبله په څه کار کولو کېني ترېنه څه شي وران او خراب شي، یا ترېنه هغه کار خراب شي، نو هوښياران وايي چې هغه گرم نه دے، او بل خوا چې څوک پوهه او هوښياره بنده سره د عقله څه غلط کار وکړي، یا سره د پوهې څه جرم وکړي نو هوښياران وايي چې داسې بنده بڼه گرم يعنې د سختې سزا لائق دے، هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړے دے.

نن سبا په داسې حالاتو کېني استعمالېږي چرته چې داسې د چا ناپوهه او کم عقل بنده د لاسه په خطائې او ناپوهې کېني څه غلطې وښي، یا چرته هوښياره او عقل مند بنده سره د عقله څه غلطې او جرم وکړي نو هوښياران ورته دا منل وړ اندې کوي او داسې وايي چې: "ننه پوهه نو نه گرم، بڼه پوهه نو بڼه گرم".

ننه د دين شوي او نه د سادين

د دين معنی، ی او مطلب خو څرگنده دي، يعنې زموږه مذهب او شريعت (دين اسلام) مطلب دے، يعنې د الله پاک له غاړې چې کوم قانون او اصول د انسانانو د ژوند کولو لپاره غوره کړي شوي او رالېږلي شوي دي هغه اصول او قانون د دين په نامه منلې او پېژندلې شوي، سادين خاص د زميدارو توره دے او معنی، ی يې اړولې شوي زمکه ده، يعنې زميدار چې د کروندې نه مخکېني ټپه په يوې واورو نو هغې اور بدلې زمکې ته سادين وښلې شي، خو په منل کېني د سادين نه مطلب دنياوي سود زبان، مال حال او لېږ دېن دے.

يعني د دنيا ګټه وټه يې د سادين په نامه ياده کړې ده. د دې معنو تر لاندې د متل مطلب دا شو چې ګڼې نۀ دې دين وکتلو او نۀ دې دنيا وکتله.

نن سبا په داسې حالاتو کېني استعماليري جرته چې څوک داسې د دواړو جهانو وځي. يعنې نۀ دين زده کړي او نۀ يې پرې عمل وي او نۀ ورسره د دنيا څۀ علم، هنر او مال دولت وي. يعنې په دنيا هم خوار وي او اخرت يې هم خوار وي. نو داسې د دواړو جهانو خوارو خلقو ته مشران دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "نۀ د دين شوې او نۀ د سادين".

نۀ دې په راتلو پوهه شوم او نۀ دې په تلو

قيصه:

د دې متل په حقله داسې يوه فرضي قيصه مشهوره ده. وايي چې يو ورځ د هاتي غور ته يو ماشو ورننوتو. ډېره شېبه يې ورله په غور کېني بنګه بنګه وکړل. خو د هاتي پرې څۀ غور اونه کړېدو. يعنې د ماشي په بنګار هاتي هډو پوهه نۀ شو. ماشو چې بڼه سترې شو نو په غور کېني يې هاتي ته وټېل چې بڼه ده ماما تۀ خپل کار کوه. او زۀ درنه لږم. هاتي ورته وټېل چې څې نو څه. خو نۀ دې په راتلو پوهه شوم او نۀ دې په تلو. يعنې مطلب يې دا وو چې که تۀ راغلي نو هم درباندي زما څۀ نۀ او که څې نو هم درباندي زما څۀ پاتي او نېمکړۀ نه. نۀ دې په راتلو راته څۀ فائده وه او نۀ دې په تلو راته څۀ زيان او تاوان مېلاوېږي. يعنې نۀ مې درته حاجت شته او نۀ ضرورت. هم دا مطلب مشرانو په دې متل کېني ستايلې او مشهور کړۀ دۀ.

نن سبا په داسې حالاتو کېني استعماليري جرته چې په څۀ کار کېني د چا د لاسه بل چاته څۀ فائده رسي او نۀ زيان. او بيا هم هغه بنده خپل قدر قيمت او عزت په بل زياتوي يا ځان درنوځي. د ک . مان لري چې ګڼې که زۀ نۀ وۀ نو دا هر څۀ به نېمکړي پاتي وي. اوکه هغه کار والا داسې بنده څۀ ګټه او تاوان نۀ ويني او نۀ مني نو په داسې موقع هغه خپل مطلب په دې متل کېني وړاندې کوي او داسې وايي چې ځانۀ! "نۀ دې په راتلو پوهه شوم او نۀ دې په تلو".

نۀ سبق وایم او نۀ په سرک ځم

قيصه:

د دې متل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کېني د يو زميندار يک يو زوۀ وو. او هر څوک بڼۀ خبر دي. چې يو وي نو هغه ډېر نازولې او نيازبين وي. داسې دا ماشوم هم په کور والو ډېر ګران او نيازبين وو. کله چې دا ماشوم لږ په بڼۀ بڼۀ پوهه شو نو پلار د مولوي صېب سره سبق ته کښېنولو. ماشوم خو څو ورځې جومات ته تلو راتلو. خو بيا د داسې ماشومانو سره ملګرۀ شو چې د سبق سره يې ډزې کړې وې. د ډلې سره به ټوله ورځ اېږل ګرځېدو. زميندار غريب به سحر وختي پتو ته تلو او په توره شېبه به راتلو. هغه د زوي د حاله هېڅ خبر نۀ وو. کله چې مولوي صېب هغه زميندار د ماشوم په حال خبر کړو نو پلار په زوره يو ځل بيا مولوي ته په حواله کړو. او داسې څو څو ځله وشول. مولوي به په زبردستي څو ورځې اېسار کړو او هلک به بيا د مولوي د ګوتو ووتو. بيا به هم هغه لوبې، لورځي او اېږتوب وو. او د هغه به پرې سر وو. څۀ موده پس يوه ورځ د زميندار او د مولوي صېب ملاقات وشو. مولوي تر بڼۀ تېوس وکړو چې وايه ګنه، ک . ل خان څنګه دۀ. څۀ کار روزګار درسره کوي او که نه، زميندار ورته په حېرانتيا سره وټېل چې مولوي صېب! ما خو له تانه تېوس کولو چې ک . ل خان په سبق کېني کوم ځائۀ ته ورسېدو. مولوي ورله ځواب ورکړو چې د الله بنده! هغه څو مياشت دوه وښو چې جومات ته نۀ راځي. ما خو دا کله چې ګڼې تا د خان سره په کار کېني جوت کړۀ دۀ. خبر کله چې زميندار کورته راغۀ نو د بڼۀ مرغه ک . ل خان په کور کېني کېر شو. اول خو پلار په وهلو بڼۀ شوېله کړو او چې زۀ يې پرې پېخ کړو نو د غور نه يې ونيوو او په کوڅه کېني يې ورته وټېل چې داسې ونيسه او نېغ سبق له خان رسوه، زۀ درېسې درغلم. هلک چې کله د پلار د لاسه خلاص شو نو ډېر په غصه يې ورته وټېل چې نۀ سبق وایم او نۀ په سرک ځم. او په مخه وټېنېدو. او داسې د هغه وخت نه دا قفره د متل په توګه مشهوره شوه. مطلب يې دا دۀ چې د څۀ خبرې نه سکوت انکار کول. يعنې چا ته صفا ځواب ورکول او د څۀ خبرې، يا کار نه پېخي انکاري کېدل.

نن سبا په داسې حالاتو کېني استعمالېږي چرته چې څوک داسې د څه کار يا د څه خبرې نه تر پوزې راشي. هغه کار پرېږدي يا بند کړي او که مالک يا بل څوک ترېنه د هغه کار کولو تقاضه کوي او هغه بنده بالکل سکوت انکار وي ، يا د انکار کولو اعلان او بيان کول غواړي نو خپل مطلب په دې منل کېني څرگندوي ، يا وړاندې کوي او داسې وايي چې بس يار نور! "نه سبق وایم او نه په سرک ځم".

نه سل علاجه او نه یو پرهېز

دا د هوښیارانو حکیمانو یو قول دے. چې د منل په توګه هم مشهور دے. او مطلب ترېنه دا دے چې ګڼې پرهېز د علاجه هم زیات ضروري او د کار ښه د معنی علاج په خپل ځانے ، خو چې پرهېز ورسره نه وي نو دارو د ، رمل هېڅ فائده نه رسوي. یعنې که سل علاجه وکړي. او یو پرهېز اونه کړے شي نو هغه علاج بې فائدي او بې کاره شي. او داسې چې څوک روغ رمت بنده د هر هغه شي يا هغه کار نه پرهېز کوي او ځان په ډډه ساتي. کوم چې د مرضونو سبب جوړېږي. نو هغه بنده د نورو عامو خلقو په نېز روغ رمت او روغ صورت وي. او چې څوک داسې بد پرهېزي کوي نو هغو ته مرضونه تیار ولاړ وي. او څوک مريض چې پرهېز نه کوي نو هغه سره د ډېرو علاجونو هم نه رغیږي. بلکې مرض يې لا وډېږي. او مريض نور زیات کړېږي. هم دا مطلب حکیمانو په دې منل کېني څرګنده کړے او مشهور کړے دے. او په لنډو ټکو کېني بې مطلب دا دے چې یو پرهېز د سلو علاجونو نه بهتره دے ، يا پرهېز د علاج نه زیات ضرورت او حاجت دے.

نن سبا يې هم خلق د تېوس پوښتنې په وخت مريض ته د دم دلایې په توګه او حکیمان او ډاکټران يې مريضانو او عامو خلقو ته د نصیحت په توګه وړاندې کوي او داسې وايي چې خانه! د پال پرهېز ډېر خیال ساته او ګوه ، ځکه چې. "نه سل علاجه او نه یو پرهېز".

نيکي به دې باچا کړي ، او بدې به دې رسوا

د نېکۍ او بدۍ دا جنګ د ازل نه راروان دے. او تر قیامت نه به جاري وي. د منل مطلب دا دے چې ګڼې ښه د (نېکۍ) کارونه کوي. نو بدله او انجم به يې ښه وي. او چې څوک داسې ښه کارونه کوي نو خلق ورله هم ښه قدر عزت ورکوي. او لکه د باچا ورته ښه په خوږه او درنه سترګه کوري. یعنې لکه د باچایانو غوندې په قدر عزت دروند خوړ وي. او چې بد کوي ، بد اخلاقه ، بد کردار او بد خوږه وي. او په معاشره کېني بدې خوروي نو هغه ته خلق په سپک نظر کوري. هم په خپل کور او ځم کاوند یعنې معاشره کېني سپک ، بدنامه او رسوا شي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا ښو چې ګڼې د نېکۍ کارونه سړي له قدر عزت زیاتوي او مرتبه يې وچتوي. او بد کارونه سړے بدنامه او رسوا کوي. او هم د دې مطلب دپاره يې مشران د یادګېږنې ، نصیحت او د سبق په توګه وړاندې کوي او داسې وايي چې. "نېکي به دې باچا کړي او بدې به دې رسوا".

نیم م ، لاسرے ک ، فر ته رسوي

د نیم م ، لانه مراد او مطلب هغه پنده دے کوم چې عالم نه وي. یعنې باقاعده علم يې حاصل کړے نه وي. او بیا هم خلقو له خپله راځے ، مشهوره ، فیصله او یا فتوی ، په څه دیني مسئله کېني ورکوي. د شرعي مسئلو او فیصلو دپاره یو خصوصي علم وي او چې هغه علم پاس کړي نو هله بنیادم مولوي او مفتي جوړ شي او بیا څه مسئلې په حقله خپله فیصله او فتوی ، ورکولے شي. او چې څوک داسې بې علمه یا کم علمه یعنې نیم م ، لاري او که هغه چري د کم علمی له کبله جال له داسې څه فتوی ، ورکړي. چې د اسلام او شریعت نه خلاف وي. نو په هغې عمل کولو به هغه بنده ک ، فر ته ورسې. هم داسې حالات او واقعات مشرانو په منل کېني سنابلې او مشهور کړي دي. او خلقو ته يې نصیحت په توګه وړاندې کوي چې ګڼې د داسې بې علمه او کم علمه بنده ، یعنې نیم م ، لانه ځان ساتي. هسي نه چې د هغه په څه فتوی ، یا فیصله عمل وکړئ او خدائے مہ کره چې ایمان مو ختم شي ، او کفر ته ورسی. په دې حقله په اردو ژبه کېني هم یو منل دے. چې مطلب يې هم دا دے. خو د م ، لاسره يې نیم حکیم ، او د ایمان سره يې د ژوند خطر هم تړلې او یاده کړې ده. هغه منل داسې وئیلے شي چې نیم م ، لاسره ایمان اور نیم حکیم خطر جان".

د نـيـم م . . . لـا نـه ا مـ . . . ا ن غـ و اړه
د نـيـم حـکـيـم نـه جـي ا و نـه کـري ع ل ا جـونـه

—

” ”
و

دا يو عالم منډل د **جغو**، ی او مطلب بېې د الفاظو نه څرګنده دي. ماشومان اکثر د ناشناختو له وېرېرې او ډډه ترېنه کوي. او بيا د نايي سره چې جرې او ټينجۍ وويني نو وېره يې لارزياته شي. ډېر کم کوز ماشومان داسې وي چې نايي ته پخپله کينېږي. کچې اکثر ورته په زوره کينېږي او نېولې او نېولې شي. او تر څو چې نايي وپېښته ځړۍ نو تر هغې ماشومانو جغې سورې جوړې کړې وي. د ماشوم په دې ژړا انګولا او جغو سورو نايي خپل کار نه پرېږدي. بلکې ماشوم ژاړي او نايي خپل کار کوي. هم دا حالات يعنې يو ځواد ورو ژړا انګولا او بل ځواد د نايي خپل کار جاري ساتل يا خپل کار کول ، مشرانو په دې منل کينې وړاندې کړې او مشهور کړې دے. مطلب ترېنه دا دے چې څه کار جائز وي او کول يې هم ضرورت او حاجت وي يا لازمي وي نو د چا په ژړا فرياد ، په ډيکو دهراکو او احتجاج سره پرېښودل ، بنډول او يا ترېنه وروستو کېدل نه دي پکار. يعنې که څوک د هغې کار مخالفت کوي نو پړاوه يې مټ ساته. بس خپل کار وېستل او ختمول پکار دي. نن سبا هم په داسې حالاتو کينې استعمالېږي جرته چې څوک داسې څه کار کوي چې د هغې کول ضروري او لازمي وي. او که څوک د هغه کار مخالفه وي او هغوي ژړا فرياد ، شور شرابه يا اعتراض کوي نو مشران هغه کار کونکي ته وايي چې دوي به خپل کار کوي. او ته خپل کار جاري ساته. نو دا مطلب ورته په دې منل کينې وړاندې کوي او وايي چې: "ماشوم ژاړي او نايي ورله سر ځړۍ".

کـــه د وړوکــي پـــه ژړاوه
ناپـــانـو پـرېشـي پـــه پخـــواوو خـــل کارونه

دا ڊيو عام متل دے او مطلب ترڼه دا دے جي کچي غوسې او واڙدې د هر جا خوشي وي. خو د پيشوگانو بيا ډېري زياتې خوښي وي. د کسي لوډو نه مطلبدا دے جي د لوږي نه نوم يا ډ. خټوکري پرېوخي، يا داسي د يو شي طلب، تمنا، ارمان او حرص کوي جي ورپسې ناروغه (مريض) جوړ شي، يا لکه دماشوم ورپسې جبي شي. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو جي کچي دپيشو واڙدې دومره خوښي وي جي ورپسې ناجوړه کيږي، يا ورپسې بي جبي کيږي. د پيشو او د واڙدو دا خوښه يعني نسبت او جوړښت مشرانو په دې متل کښي وړاندې کړے دے او مطلب بي دا دے جي کچي د څه شي دومره طمع، طلب او حرص نه دے پکار جي ورپسې بي جبي شي، يا دومره خواره او سبي ارواه نه ده پکار جي لکه د پيشو ورپسې بيا کسي لوږي.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې شوک داسې خواړه اړواړه او لکه د سپي خوي لري. او د سپيتوب کارونه کوي يا د کولتکل کوي ، يا د کولو خيال څرگندوي. نو په داسې موقع د هغه غړي په حقله خلق دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "وازدې د هر چا خوښي وي خو د پيشو ورپسې کسي لوېږي".

قصه:

د دې مثل په ښاداسې يوه قيصۍ بيانيزي. وايي چې پخوا په زمانه کښې يو کلي والا سرې ښار ته تلې وؤ. په بازار کښې راروان وؤ او په دوکانونو کښې يې په قسم قسم څيزونه او سامانونه ليدل او کتل. په ورومې ځل ښار ته راغله وؤ. نو ځکه چېرانه او تر او تر گرځېدو. کله به يو دوکان او کله بل ته په ننداره او تماشه وؤ. په دې ننداره او ننداره کښې يې د جمبر په يو دوکان نظر اوځښتو. څه گوري چې يو سري ډبلۍ په لاس په څرمنې راباندې کړې وې. دې کلي وال ورته څه شېبه د بهر نه ننداره کوله او اخر د تلوسې له کبله دوکان ته په قدم پورته کولو مجبوره شو. د سترې مۀ شي نه پس يې د هغه دوکاندار نه پوښتنه وکړه چې اشنا دا څه کوي. هغه ورله ځواب ورکړو چې خانه دا څرمن په دې ډبلۍ ټکوم او پلنه ووم چې پخه شي نو بيا به ترېنه پېزار جوړ ووم. هغه کلي وال سري ډبلۍ په لاسو کښې

واخسته او بڼه په غور يې وکتله. دوکاندار ته يې وئېل چې د دې نه بڼه ډېلې به درله زه جوړه کړم. هغه ورته وئېل چې بڼه ده وروړه که دې راوړه نو ستا ډېره منع ساده کړه. ل. چې کله کلي ته راغی نو د ترکان سره يې د ډېلې خبره وکړه. ترکان ته يې وئېل چې نېکه داسې ډېلې جوړه کړه چې په ټول بڼار کېنې يې صفتونه کيږي. هغه ترکان هم ورله ډېره مضبوطه ، بڼه بښکې او د سود ډېلې جوړه کړه. څه ورځې پس دې سړي چمبار له ډېلې پورته چمبار چې وليده نو ډېر خوشحاله شو او د ډېلې يې ډېر صفتونه او تعريفونه کول. او دې سړي له يې بڼه خدمت او اوبه چيلم وکړل. بيا چې به کله دا سره بڼار ته لاړو نو د چمبار سلام له به هم ورتلو. او د سلام سره به يې دا پوښتنه وه چې وايه کنه اشنا څنگه ډېلې مې درله راوړلې وه. او د هغې ورځې اوبه چيلم به په چمبار وؤ. داسې څو څو واري وښول چې دا سره به د چمبار دوکان ته ورتلو. او سم د ټکه به يې وئېل چې وايه کنه اشنا څنگه ډېلې مې درله راوړلې ده. اخر چې چمبار د دې سړي نه ډېر تنگ راغی. يوه ورځ هم په دې سوچ کېنې ډوب هڅې ورباندې هم هغه ساده کړه. ل. راغی. د ده په لېدو سره د چمبار پاره سر ته وخته او څنگه چې ساده کړه. ل. وئېل چې وايه کنه اشنا او د اشنا سره ورته چمبار ډېلې مخې ته کوډار کړه او ډېر په غصه يې ورته وئېل چې ورک ته ښه او ورکه دې ډېلې ښه. تا خو په ډېلې زه پورې له راوستم. واخله دا ډېلې او څه خپله لږ نيسه. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه. نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي. چرته چې څوک د چا سره څه مرسته او احسان وکړي او هغه احسان ورباندې بيا بيا زيادي. او وخت يې وخته يې ورته وربادوي. اخر چې په دې زيادولو هغه غړی تېښتې له راشي نو بيا خپل جذبات ، حالت او کيفيت په دې منل کېنې څرگندوي او داسې وايي چې څه مره! "ورک ته شي او ورکه دې ډېلې ښه".

ورده څه ، له او غټې خبرې

دا د پښتو ژبې يوه محاوره ده. چې د منل په توگه هم استعمالېږي ورې څه. ل. مې نه مراد دلته بنيادم ده. يعنې داسې څوک کمزور غريب او کم حيثيت والا بنده. چې په مالي توگه وروکې يعنې کمزور وي ، يا د عهدي او مرتبې په نېز وروکې وي. او که چرته داسې بنده څه غټې خبرې کوېښي ډوږي او لاېې وولي نو دا داسې شوه چې په ورده څه. ل. له غټې خبرې کوي. هم داسې حالات او واقعات مشرانو په دې منل کېنې څرگنده کړي او مشهور کړي دي. او په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې څوک داسې غټې خبرې کوي ، لاېې او ډوږي وولي يا خپلې قيصې او کارنامې بيانوي. نو د محفل خلق ورته داسې وايي چې تا ته کوره او ستا دې خبره ته کوره او په طنز کېنې ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې "څه. ل. له او غټې خبرې" ، يا څوک کمزور ، غريب او کم حيثيت والا بنده که چا اوچتې مرتبې يا د ځانه غټ بنده ته خپله څه راغی ، مشوره او يا څه خبرداره ورکوي نو د يقين پېدا کولو او د باور ورکولو دپاره ورته داسې وايي چې خاروړه څه. ل. له او غټه خبره. خو دا کار داسې شوه دې يا داسې کول پکار دي.

ورې خېټه به مړه شي خو ورې سترگې نه مريږي

کله چې خېټه خالي وي نو بنده ته د خوراک حاجت او ضرورت وي. دې حاجت ضرورت او خواهش ته لوړه وئېل شي او لوړه اخستې يا لوړې لرلو والا بنده ته ورې وئېل شي. او دا لوړه په دوه قسمه ده. يو هغه لوړه ده چې خېټه خالي وي او بنيادم ته د خوراک ضرورت او حاجت وي ، يا د خالي او تشې خېټې له کبله بنده د خوراک خواهش لري. او چې خوراک وکړه شي نو خېټه ډکه شي او بنده مور شي. او دوېمه هغه لوړه ده چې حرص ، لالچ ، طمع او د ډېر مال دولت جمع کولو له کبله بنده ته لکي. يعنې ځنې بنيادم داسې وي چې د هغه حرص زيات وي وخت د هر چا نه څه نه څه د دې کولو طمع لرېځي او ورده څه. ل. مېدونه لري او جوړوي. د مال دولت ورې وي. نو داسې لوړې ته د سترگو لوړه وئېل شي. يعنې د هغه خېټه خو مړه وي يا مړه شي خو سترگې يې ورې وي. يعنې د لالچ حرص او غرض له کبله د هغه سترگې نه مريږي. د دې معنوتېر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې د خېټې ورې بنده خو مور شي خو د سترگو ورې بنده نه مريږي. او هم دا مطلب مشرانو په دې منل کېنې ستايلې او مشهور کړې ده.

نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي چرته چې داسې ور سترگې بنده څه حرکت يا عمل وکړي چې د هغه د سترگو لوړه ، يعنې حرص ، لالچ حسد او طمع ترېنه څرگنده شي. نو مشران ورته د نصيحت او د طنز په توگه وايي چې که دا هر څه په خېټه ومنډې خو ستا سترگې نه مريږي ، ځکه چې. "ورې خېټه به مړه شي خو ورې سترگې نه مريږي".

دا د مشرانو قول د هغه ۱۰ ی بیې دا ده چې کښې گراړ یا دب کوم ځائے له ورځې او اواز یعنې دربه یا دبار د کوم ځائے نه خېږي. مطلب یې دا دے چې کښې یو سرے یوه خبره کوي او بل بنده ورله بل څه ځواب ورکوي. یعنې معاملہ او مسئلہ یوه وي او ځواب څه د بلې معاملي مسئلې په حقله وي ، یا څوک داسې په محفل کښې د بحث او مسئلې نه خبر نه وي او د ځانه ورکښې څه راځي او مشوره ورکوي چې د روان بحث او خبرو اترو سره څه تعلق نه لري یا سمون او تړون نه خوري. نو مشران وایي چې دا داسې ښهه چې وهله یو ځائے ښي او دبار د بل ځائے نه خېږي. او په داسې موقع دا مثل د طنز په توگه داسې وئېله ښي چې: "وهم دي کوم ځائے او دبار دي کوم ځائے". په دې حقله نور ډېر متلونه چې مطلب یې د دې مثل سره تړون خوري ، په جدا جدا علائقو کښې په جدا جدا الفاظو سره مشهور دي. لکه وایي چې: "زۀ څه وایم او رباب مې څه وائي" یا "زۀ څه وایم او باجه مې څه وائي" یا "زۀ څه وایم او ډولکې مې څه وائي". او په اردو ژبه کښې هم د دې مطلب لپاره داسې یو متل مشهور دے. وئېله ښي چېلرون گوډا پھوٹی ا - نکھه".

" "

هر چا ته خپل وطن کشمير وي

قيصه:

کشمير د دنکو غرونو ، لوړو غرونو او د خوړو يخو اوبو د جينو ، د شنو شنو جمنونو او د رنگ رنگ ک . لونو او باغونو علاقه ده. چرته جنت او چرته دا دنيا ، خو بيا هم خلق وايي چې کشمير په دې زمکه د جنت يوه نمونه ده. يعنې ډېر ښکله او ښائسته وطن دے. د بنيادم دا فطرتي عادت او خوي دے. چې ښکلې او ښائسته څيزونه خوښوي. او ورسره مينه او محبت کوي. کشمير هم د فطرت د ښکلا يو نمونه او هنداره ده نو ځکه يې بنيادم خوښوي. په دې منل کېږي هم مشرانو د بنيادم دا فطرتي عمل يا عادت او د کشمير ښکلا او ښائست ستايلې او مشهور کړې دے. مطلب ترېنه دا دے چې کڼې هر چا ته خپل وطن کور او کله دومره ښکله او ښائسته ښکاري لکه چې څومره کشمير ښکله دے ، يا هر چا ته خپل وطن دومره خوږ دروند او د قدر وړ وي لکه څنگه چې کشمير يانو ته کشمير ، يا که کشمير ښکله او ښائسته دے نو منم چې وي به خو داسې هر چا ته د هغه خپل وطن هم لکه د کشمير ښکله او ښائسته وي. د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې د اکبر باچا په فوځ کېږي دوه دوستان وو. يو پښتون وو او بل کشميرے. يعنې يو د پښتونخوا د سيمې او بل د کشمير د علاقې وسېدونکې وو. دوي چې به کله گپ ښپ کېږي مشغول وو نو هغه کشميرې به ورته د خپل وطن ډېر صفتونه او تعريفونه کول. په هره خبره او بحث کېږي به هغه خامخا د کشمير د ښکلا ذکر کولو. دا پښتون زلمی د هغه د دې خبرو نه ډېر تنگ راغله وو. يوه ورځ دوي په يو محفل کېږي ناست وو چې د نورو علائقو خلق ورسره هم ملگري وو. هغه کشميرې دلته هم د خپل وطن خبرې او صفونه شروع کړل. دا پښتون چې د مخکښي نه پورې له راغله وو نو په دغه موقع يې ورته وئېل چې دوسته! زما د علاقې خبر پر غرونه دي ، د خټو لوټو کورونه دي ، اوچې ډاگې ، ښاري او مېرې دي خو ستا کشمير ورته لکه ښه. ځکه چې هر چا ته خپل وطن کشمير دے. که کشمير ښکله دے نو تا ته به وي. ما ته زما وطن ستا د کشمير نه زيات ښکله او ښائسته دے. او وايي چې داسې د هغه وخت نه دا خبره د منل په توگه مشهوره شوه.

نن سبا هم په داسې حالاتو او موقعو کېږي استعماليري چرته چې څوک د خپل کور کلي يا وطن ښکلا او ښائست بيانوي ، يا خپله مينه محبت د وطن سره څرگندوي يا د خپل وطن ذکر د فخر په توگه کوي نو دا مطلب په دې منل کېږي څرگندوي او داسې وايي چې: "هر چا ته خپل وطن کشمير دے".

هر چا ته خپل وطن کشمير دے
ما ته جنس د پښتونخوا دي خو پر غرونه

هر چا ته د خپل چاتوري شوملي خوږې وي

د پخوا زمانې څه ساده او سپين سپينخلي خلق وو. ساده ژوند او ساده يې خوراکونه وو. شوملي هم د هغه زمانې د زميدارو خلقو يو زړه پورې خوراکه وه. اکثره زميدارو به د پياز او شوملو سره ډوډۍ خوړله. څنگه چې خپله ساده وو. نو داسې يې خبرې اترې ، مثالونه او متلونو هم ساده او اسان وو. دا منل هم د هغه زمانې د ساده گانو خلقو د ساده سوچ او فکر څرگندونه کوي. او مطلب ترېنه دا دے چې کڼې هر چا ته خپل څيزونه خواږه او درانه وي. يعنې که يو ښه جا بل چا ته ناپکاره ، بې فائدي يا گنده او بدرانگه ښکاري. خو مالک ته هغه ښه ښکله ښائسته او د کار ښه وي. يعنې که ډېر هم بې کاره وي خو مالک ته د بل چا د قيمتي او ناوياته څيز نه خوږ او زيات خوښ وي. يعنې مطلب دا چې هر چا ته خپل څيزونه خواږه ، قيمتي او ناوياته وي. هم دا مطلب مشرانو په دې منل کېږي ستايلې او مشهور کړې دے. او نن سبا په داسې حالاتو کېږي استعماليري. چرته چې څوک د خپل څه بې کاره او ناپکاره څيز داسې صفتونه او تعريفونه کوي ، چې اسمان ته يې او خېژوي. نو خلق ورته په طنز او توفو کېږي داسې وايي چې اهو! تور ښاخېل ته هم خپل زوږ د ټولي دنيا نه ښکله او ښائسته ښکاري. ځکه چې: "هر چا ته د خپل چاتوري شوملي خوږې وي". په دې لړ کېږي يو بل منل هم مشهور دے چې مطلب يې د دې منل سره تړون خوري ، وايي چې: "هر چا ته خپل سوک کايه ښکاري".

هر څه بدليږي خو عادت نه بدليږي

ټيښه:

د دې منل په حقله داسې يوه ټيښه مشهوره ده، وايي چې پخوا په زمانه کېنې يوه فقيره ښځه وه، چې په کوڅو کېنې به يې خبر زکوة غوښتلوايې چې په داسې او ښائست کېنې ښهزادګۍ وه، خو د غريبۍ د لاسه خبر ته ناسته وه، يوه ورځ د وخت باجا سره د نوکرانو په لاره روان وؤ، چې دا فقيره يې په نظر شوه، او په يو نظر فقيره د ملک ملکه جوړه شوه، يعنې باجا واده کړه او د محل مالکه يې جوړه کړه، په محل کېنې ورته هر څه بېسيار وو، غلامان او وينځې يې حکم ته لاس په نامه ولاړې وې، باجا ورله د محل د خزانو ټول واک اخنيار ورکړ، څه ورځې شپې خو بنده په مزو کېنې تېرې شوې، اخر يوه ورځ دې ښځې په انو بهانو د باجا نه د مابښام ډوډۍ جدا کړه، خپله برخه ډوډۍ به يې په کور کېنې کله يو ځای کېښودله او خپل عادت پوره کولو له به يې اواز وکړو، چې خبر راوړئ خدايې مو وبخښه، او داسې به يې هغه ډوډۍ د يو ځای نه بل ته او بيا د بل نه بل ته گرځوله، او چې خپل عادت به يې بنده پوره شو نو بيا به يې هغه خوړله، باجا چې کله د ښځې د دې عادت نه خبر شو نو ډېره يې پوهه کړه، خو هغه د خپل عادت نه مجبوره وه، د ټول عمر پوخ عادت يې بدل نه شو، اخر چې خپل وزير ته يې خبره ښکاره کړه، وزير وئيل چې باجا صېب هر څه نورېږي خو عادت نه نورېږي، اخر چې باجا هم مجبوره شو او ښځې له يې رخصت ورکړو، داسې د وزير هغه هوبښپاره خبره مشرانو په منل مشهوره کړه او مطلب يې هم دا دے چې کني هر څه بدل شي خو داسې د جا پوخ عادت نه بدليږي.

نن سبا هم دا منل خلق د نصيحت په توګه په داسې موقع استعمالوي چرته چې څوک بنده د خپل عادت نه مجبوره وي، نو نصيحت وي او نه په منت زاری اوږي، بلکې د خپل عادت نه مجبوره بنده هم په هغه زور عادت يا عمل سر وي، نو مشران د داسې خلقو په حقله دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې، "هر څه بدليږي خو عادت نه بدليږي"، او په ځنې علاقه کېنې داسې وئيلې شي چې! "هر څه نورېږي خو عادت نه نورېږي".

هر څه چې زيات شي نو په زيان شي

دا د مشرانو قول دے، چې کله کله د منل په توګه هم استعمالېږي زيات تر څو وي نه دوه مطلبه اخذ شوي دي، يو خو دا چې کني څه شے د خپل مقدار نه زيات شي، نو هغه زياته برخه اکثر خرابه او ضائع شي، يعنې په زيان شي، دويم مطلب يې دا دے چې کني په استعمال کېنې زيات شي، نو هغه بنياد ته زيان رسوي، يعنې څه شے چې د ضرورت او حاجت نه زيات استعمال کړے شي نو يو خو هغه زياتي برخه خرابه او ضائع شي او بل خوا ترېنه استعمال کوونکي ته هم تاوان او زيان رسي، يعنې د هغه زيات والي کته کهه او زيان زيات مېلاؤ شي، د دې مطلب په اړه مشرانو نور هم ډېر متلونو مشهور کړي دي، لکه وايي چې، "هر څه چې ډېر شي نو کنډېر شي"، يا "ډېر خوړه نو کنډېر خوړه"، او يا "هر شے چې په مېنځ ومانه وي نو په مزه وي"، د دې ټولو متلونو مطلب د يو بل سره تړون او سمون خوري، او د ټولو نه مطلب دا دے چې په څه کار روزگار کېنې، په خوراک کېنې يا د څه خيز په استعمال کېنې زياته نه دے پکار، بلکې د مېنځ ومانه لاره غوره او بهتره ده، نن سبا يې هم مشران د نصيحت په توګه خلقو ته وړاندې کوي او داسې وايي چې، "هر څه چې زيات شي نو په زيان شي".

هر څه چې زيات شي نو په زيان شي
لکه اوږو کېنې د مالک نه زياته شيننه

هر څه دې سل په سل دي

دا يو عامه فقره ده، چې د منل په توګه هم استعمالېږي. خو زياته نه بلکې کله کله، د سل په سل نه مطلب دے چې ګټې په سلو ګټې پوره سل. يعنې هر څه دې پوره په پوره دي. هر څه دې برابر دي. هر څه دې ښه ښکلي دي او يا هر څه دې ښه په ځانے دي. د دې معنو تر لاندې که چېرې دا منل د څه شي په حقله استعمالېږي نو مطلب يې دا جوړېږي چې ګټې هر څه پوره په پوره دي، يا هر څه برابر دي. او که د چا بنياد په حقله استعمال شي نو بيا د منل نه مطلب دا جوړېږي چې ګټې هر څه دې ښه ښکلي دي. يعنې رنگ جوسه، زينت سنګار، جامه پېزار او ډول ډال هر څه دې ښه ښکلي دي. هم د دې مطلب دپاره يې خلق استعمالوي او داسې وايي چې خانه! "هر څه دې سل په سل دي".

هر سره ور ډيرے شاه گل نه وي

قيصه:

د دې منل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده، وايي چې پخوا په زمانه ګټې يو شاه گل نومې سرے په يو کلي ګټې وسېدو. شاه گل د عمر دومره پسرلي تېر کړي وو چې د سر نه يې سپينه اګې او د ږيرې نه يې سپينه پاغونده جوړه شوې وه. د ږيرې سپين وېښته به شاه گل په نکړزو سره کول. او د دې امله به د کلي خلقو (ورو لوبو) دلرې نه پېژندلو چې هغه شاه گل راروان دے. وايي چې يوه ورځ يو زميدار په پټي ګټې کيا رېږلي وه او پنډ يې ترلے وو. د پنډ وچنولو دپاره يې د چا په تلاش ګټې ګېرچاپېره کتل. د پټي نه بېرته يو بنده يې په نظر شو. دې زميدار چې په غور وکتل نو سره ږيره يې په نظر شوه. دې زميدار وښل ګټې شاه گل راروان دے. او پنډ به راوچت کړي. کله چې هغه سرے لږ رانزدې شو، نو دې زميدار اواز ورکړو چې شاه گل! راشه دا پنډ راوچت کړه. هغه لاروي مېلمه خو اواز واورېدو خو هغه دا کتل چې چا شاه گل ته اواز کوي. هغه هم په خپله مخه روان وو خپله لار يې لښوله. هغه زميدار چې په نورو سترے شو نو د ټکه يې ورته يو غټ ناروا کڅل وکړه. وښل زه درنه حفي سورې وهمه او ته نعرې نه اوړي. د کڅلو په اورېدو هغه مېلمه پښه نيولے شو. او هغه زميدار ته يې پام کړو. زميدار هم د ته اشارې کولې. هغه مېلمه ورستون شو او د زميدار ته يې پوښتنه کوله چې خانه خبر خو دے ولي او چاته داسې په غصه يې او بدې ردې وايي. هغه زميدار چې ورته وکتل نو ډېر ملائنه شو. د مېلمه نه يې معافي او بخښنه غوښتله. وښل پوهه نه شوم ما درباندي د شاه گل گمان کولو. ځکه چې د شاه گل هم سره ږيره ده. نو ما کتل چې ګټې شاه گل روان د لږ قصدا زما په نورو غور نه کړوي. هغه مېلمه ورته وښل چې خانگيال کوه هر سره ور ډيرے شاه گل نه وي. او داسې د هغه وخت نه دا خبره په منل مشهوره شوه. او مطلب يې دا دے چې ګټې د څه وېنا او کار کولو نه وړاندې خيال او پام فکر پکار دے. هسې نه چې د يو په تېلو ګټې بل اوسېز لے شي. نن سبا په داسې حالاتو ګټې استعمالېږي چرته چې څوک د يو شي گمان په بل شي کوي، يا د يو بنياد گمان په بل چا کوي. نو په داسې وخت او موقع هغه بنده ته خلق دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې هلکه پام کوه! "هر سره ور ډيرے شاه گل نه وي".

د چا په ډيرے رو د هوک م شـ
شـ پښته کله و دي ورکـ ري تـ ور رنگونـ

هر سرے پوزه توره کړي وايي لوهار يم

دا يو عام منل دے او په امروزه ژوند ګټې زيات استعمالېږي. په کسب کړو ګټې لوهار يو هنرمند بنده کتل او منل شي. لوهار د اوسپنې نه څيزونه جوړوي. اوسپنه اول په بټۍ ګټې ښه سره کړے شي. نو بيا ترېنه د ضرورت او حاجت مناسب څيزونه جوړولے شي. د اوسپنې او د اور دا جوړښت د لوهار په لاس وي. نو ځکه د لوهار لاس، پښې او جامې په سکرو او لوکو توري وي. او د تورو لاسونو له کبله د لوهار مخ او پوزه هم اکثر توره وي. مشرانو د لوهار داکسب هنر او توره پوزه په منل ګټې ستاېلي دي. مطلب ترېنه دا دے چې

تش په پوزه تورولو ، لاسونو تورولو يا په جامو تورولو اوکنده کولو څوک هنرمند نه شي جوړېدے. بلکې د هنرمند او استاذ جوړېدو لپاره زده کړه غواړي. د پوهې او زده کړې نه پس سرے هنرمند (لوهار) جوړ شي.

نن سبا په داسې حالاتو کېني استعمالېږي چرته چې داسې څوک بنده د څه کار استاذ او ماهره نه وي يعنې په هغه کار نه پوهېږي. او بيا هم په هغه کار کېني ځان هنرمند گڼي او حسابوي ، يا نورو خلکو ته دا يقين او باور ورکوي يا ځان هنرمند څرگندوي. او د هنرمند په توگه وړاندې کوي. نو داسې کس ته مشران دا منل د طنز په توگه وړاندې کوي او داسې وايي چې هن! "هر سرے پوزه توره کړي وايي لوهار يم".

په توره پوزه د هوک ه م ش
د استاذي لاسونه خال خال پاتې دي

هر سرے تر خپل مطلبه پورې يار دے

دا منل دومره زور او پخوانے دے. څومره چې حضرت انسان خپله زور دے. او دومره مشهور دے څومره چې زمونږه صوفي شاعر عبدالرحمن بن بابا. ځکه چې دې منل له زياته مشهورتيا هم هغه په خپل يو شعر کېني ورکړې ده. او هغه داسې وايي چې:

هر سرے تر خپل مطلبه پورې يار دے
ماد خدائے دياره يار لېدلے نه دے

بنیاد د ازله او فطرتي غرضي او مطلبې دے. ځنې خلق په خودغرضي کېني تر مرۍ مری. ډوب او بوخت وي. او ځنې خلق د بل دپاره اېثار او قرباني ورکوي ، په ځان سختنه تېروي او بل ته راحت او آرام رسوي. خو داسې سپين سپېڅلي خلق په هره زمانه کېني دومره وي لکه اورو کېني مالکه. په نېز د يو ټولني يا نسب او نسل بنیاد (هر بنده) مطلبې او غرضي دے. دا غرض او مطلب د ضرورت او حاجت له کبله او د وخت د بدلون سره بدلېږي ، کېږي او زياتېږي. مشرانو د بنیاد دا ازلي او فطرتي عادت او خصلت په دې منل کېني ستايلے او مشهور کړے دے او مطلب تر بنده دا دے چې هر سرے د خپل ضرورت ، حاجت او غرض يا مطلب دپاره بل چا سره تعلق لري ، ساتي او جوړوي. يعنې دې دوستي تر خپل مطلبه پورې وي ، او بې غرضه ياران ، يعنې پاک صاف او د خالص لوص ياران خو به وي خو په اورو کېني لکه مالکه.

نن سبا په داسې حالاتو کېني استعمالېږي چرته چې څوک داسې د چا يار دوست د لاسه د هوک شوي ، يا د هوک وځوري ، يا د چا خوږ ملکري د لاسه څه تکليف ، غم خفکان او زبان ومومي. نو بيا نورو خلکو ته د نصيحت په توگه دا منل وړاندې کوي او وايي چې نن سبا خو! "هر سرے تر خپل مطلبه پورې يار دے".

داسې خودغرض زمانه شوه
يار په ياري کېني لټوي خپل مطلبونه

هر شے چې په مېنځ و مانه وي نو په مزه وي

د يو حديث شريف مفهوم څه داسې دے. وايي چې په هر کار کېني د مېنځ لاره غوره ده. يعنې په خپل عمل او خبرو کېني په مېنځ و مانه (اعتدال) يعنې مېانه روي کېني وسي. که هر عمل وي خو مېنځ کېني شدت يعنې زور زبردستي کوي او مېنځ کېني زياته نرمي ، يعنې نه زيات سخاوت ، نه زياته شومنيا ، نه زياته بېړه ، نه دي او ټنډه او مېنځ کېني سستي کوي. نه دومره خوراک پکار دے چې ځان ډيډه او پونکے کړي. او نه ځان د لوږې نه وژل پکار دي. نه په مال دولت پسې هر وخت سر وهله بر وهله منډې پکار دي او نه بالکل ملنکي پکار ده. نه دومره غصه او قهر بدل پکار دي چې سرے پکېني د ځانه بې ځانه شي. او نه داسې بې وسي ، بې کسي ، او نه داسې بې

سر یتوب لکه پرته زمکه چې هر څوک یې د پښو د لاندې کړي. لنډه دا چې غوره لاره د مېنځ لاره ده. او د ژوند گامه چې د مېنځ و مانه په لار وي نو بڼه په مژه وي. د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړه ده. مشران یې اکثر د نصیحت په توگه خلقو ته وړاندې کوي او داسې وایي چې: "هر شے چې په مېنځ و مانه وي نو په مژه وي".

هر شے چې غبرگوې/برغوې نو لنډېري ، او خبره چې برغوې نو اوږدېري

د ځنو غرو دا عادت وي چې په هر محفل او هره موقع کېنې هر وخت خبرې کوي او بڼې ډېرې کوي. یوه خبره بیا بیا سر دوبره کوي. او خلقو له پرې مازغه خوري. ځنې خلق داسې باقو (باتوني) وي چې ځان ډېر خبريال گڼي او جوړوي. د خپلو خبرو دوزو او شوتو له کبله په بل قدر زیاتوي ، یا رعب داب اچوي. او هم داسې خلق یوه خبره بیا بیا کوي ، یا بې برغوي. هوښیارانو د داسې خلقو دا عادت او خوي بوي په دې منل کېنې ستايل او مشهور کړه ده او مطلب یې دا ده چې کتنې خبره چې سر دوبره شي یا برغه شي نو هغه اوږده شي. ځکه هوښیاران خلقو ته وایي چې خبره لنډه او د مطلب کول پکار وي. بې مطلبه او بې فائدي غږېدل ، او اوږدې خبرې کول نه وي پکار. هم دا مطلب ورته په دې منل کېنې وړاندې کوي او یا کله چې په محفل کېنې څوک بنده د چا د خبرو نه تنگ راشي نو په داسې موقع هغه ته داسې وایي چې هلکه په سر دې راله درد کړو. نور دې هم څه زده دي او که نه بس دا یوه خبره دې نیولې ده. او په طنز کېنې ورته دا منل وړاندې کوي او داسې وایي چې: "هر شے چې برغوې نو لنډېري او خبره چې برغوې نو اوږدېري".

هسې په شپيلې کېنې دې واړوله

شپيلې وهل د ځنې بنیاد عادت وي. او داسې خلق د عادت نه مجبوره وي. کله کله یې د ځمکې نه بې اختیاره او بغیر د څه وچې شپيلې خېژي یا وځي. ځنې خلق داسې وي چې هغوی په څه خاص موقع یا حالاتو له کبله په سوچونو او فکرونو کېنې شپيلې وهي. ځنې خلق د خوشحالی په موقع بڼه په سر کښې شپيلې وهي. او ځنې خلق چې بې غمه او بې فکره وي یا لاپرواه وي ، په زړه یې څه غم او بوجنه وي ، او بعضې وخت هغه د خپل چاپېرچل نه بې فکره ، بې غمه او ناغرضه شي. یعنې د څه وخته پورې داسې ناخبره شي او په خپل خول یا خپله دنیا کېنې داسې مشغوله وي چې بې اختیاره یې په شونډو شپيلې راشي. او د مزې او خوند خوندې کولو له بې په جدا جدا سره رڼو کېنې اړوي راپوي. په منل کېنې هم داسې بنده مطلب او مراد ده چې هغه بې فکره ، بې غمه او لاپرواه وي ، یا په څه کار او خبره قصداً ځان ناخبره ، ناغرضه او لاپرواه کړي. یعنې د منل نه مطلب دا شو چې زما خبره دې په توفو واړوله. او یا زما په خبره دې ځان ناغرضه او ناخبره کړو.

نن سبا په داسې وخت او موقع استعمالیږي چرته چې یو بنده د چا په خبره یا د چا په ویناقتله ځان ناغرضه او ناخبره کړي. یعنې د چا ضروري او مطلب پرې ته غور نه ږدي ، یا یې په غور نه اوري ، یا واورې خو ځان پرې قصداً ناغرضه او ناخبره کړي. نو داسې بنیاد ته مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وایي چې هلکه تا خو زما خبره! "هسې په شپيلې کېنې واړوله".

هسې د باد په ټټو سور یې

دا یو عام منل ده. په حقیقت کېنې د بادو ټټو خو نه وي خو بیا هم بنیاد کله کله پرې سورلي کوي. یعنې په خیالي ټټو سور وي ، یا په خیالونو کېنې زانگي. یعنې کله چې بنیاد چرته په خیال کېنې بلې دنیا ته ورسې نو بیا کله په ټالونو زانگي او کله په ټټو سورلي کوي. یعنې په سوچونو فکرونو او خیالي دنیا کېنې گرځېدلو ته هوښیاران د باد په ټټو سورلي کول وایي او گڼي. بل مطلب ترېنه دا اخذ شو ده. هوښیاران وایي چېلې څوک په څه کار روزگار کېنې یا د ژوند په هره لاره چې بنیاد ډېر په ټټو سورلي کوي. یعنې د وخت نه وړاندې څه کار او خبره کول غواړي ، یا د قسسته مخکینې زغلي نو داسې بنده ته هم مشران وایي چې دومره حرص اخستې ده یا حرص داسې په مخه کړه ده چې هسې د باد په ټټو سور ده. او اکثر په داسې موقع او حالاتو کېنې استعمالیږي چرته چې داسې څوک خپله خیالي دنیا ابادوي. یعنې په هوا کېنې محلوونه جوړوي یا داسې چې څوک د امروزه ژوند لاره او ټولند پرېږدي. او په

بېره ، ټنډه او لنډه لار منزل او مرام ته رسېدل غواړي. نو په داسې وخت او داسې خلقو ته هوښياران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې لږ سارۍ خوړه ، يا لږ په قلاړه درومه ، ته خوا "هسې د باد په ټټو سور يې".

هسې د بونېر هندو يې

هندوان په حېثيت د يو قام ډېر شومان (کجوس) يادېږي. يعنې چې هندو وي نو ارو مرو به شوم وي. د هندو قام دا شومتيا په ټوله دنيا ياده او مشهوره ده. د دوي د شومتيا په حقله په اردو ژبه کېنې هم يو منل مشهور دے وايي چې. "بټيا کا بچه کچه ديکه کر گرتا پے" مطلب دا چې د هندو بچے هسې نه غورځيږي. په زمکه به يې څه ليدلې وي نو په هغې به يې ځان ورغورځولې وي. پخوا په زمانه کېنې چې کوم هندوان مسلمانان شوي وو، نو هغوي په شېخانو ياد او مشهور شوي وو. د پنجاب په علاقه نن هم هغه قبيله د شېخانو په نامه يادېږي. او د شېخانو دا قبيله نن هم په شومانو مشهوره ده. مطلب دا چې هندوان د ازل نه شومان وو. شومان دي او په ټوله دنيا کېنې مشهور دي. کله چې پاکستان او هندوستان جدا شوي وو نو په پښتونخوا کېنې هم هندوان مېشتنه وو. او د بونېر په علاقه کېنې په کني شهر اباد وو. يو خوا هندو قام په شوم مشهور وو. بل خوا د بونېر علاقه په هندوانو مشهوره وه. نو ځکه مشرانو دا دواړه صفتونه په دې منل کېنې رابوځاي کړي او مشهور کړي دي او مطلب ترېنه دا دے چې کني په بونېر کېنې هندوان زيات وو. نو جرته چې به د هندو ذکر راتلو نو د بونېر نوم به ورسره تر لے وو. يعنې جرته چې به څوک بنده زيات شوم وو. نو ځکه به يې هغه ته داسې وئيل چې لکه د بونېر د هندوانو شوم يې. هم دا مطلب مشرانو په دې لنډو ټکو کېنې مشهور کړو. چې ته هم د بونېر هندو يې ، يا هسې د بونېر هندو يې. يعنې مطلب دا چې لکه د هندوانو په شان شومېرک او کجوس يې. او نن سبا په داسې موقع استعمالېږي جرته چې څوک په څه موقع يا څه کار کېنې ډېره زياته شومتيا کوي نو خلق ورته داسې وايي چې. "هسې د بونېر هندو يې". او ځنې خلق ورته ډېر په لنډه راتاؤ شي او داسې وايي چې هلکه! "ته هم جور د بونېر يې".

هسې د سيند کاني دي

زمونږ په دې دنيا يعنې زمکه باندې ځنکې ، غرونه او سيندونه د الله پاک يو ډېر لوڼه غنيمت او رحمت دے. دې غرونو او سيندونو زمونږ دې کاشتانو له ښکلا او ځلا ورکړې ده. ځنکه چې د سيند اوبه ښکلې ، صفا بهيرې او سترگې پرې خورېږي. نو داسې د سيند کاني دي چې د خپلو رنگونو او ښکلا له کبله ډېر زړه راښکونکي وي. څه غونډ موند ، څه چېلې ، څه درې کوټه او څه څلور کوټه وي. په جدا جدا رنگونو او ښکلو کېنې داسې ښکلې او مټين مټين وي چې بنيادم ورته په کتو حيرانېږي او پسڅيږي. هر يو کالے داسې ښکلے وي چې بنده ورته حيران پاتې شي چې کوم خوښ کړي او کوم پرېږدي. يعنې مطلب دا چې د سيند کاني ټول په ټوله يو د بل دپاسه داسې ښانسته او ښکلے وي چې ټول په زړه کېنې داسې څائے ونيسي چې بنده ورته په خوښه او ناخوښه کېنې حيرانه پاتې شي. بدنرکه او د ناخوښۍ پکېنې يو هم نه وي. بلکې ټول ښکلې ښانسته او د خوښې وي. دا منل مشرانو هم د دې مطلب ډېره مشهور کړے دے. او مثال يې د هر هغه څيز يا شي سره ورکړے دے کوم چې لکه د سيند د کانو ټول داسې ښانسته زړه پورې او زړه راښکونکي وي چې بنيادم ورکېنې خوښه او ناخوښه نه شي کولے. بلکې ټول په زړه کېنې د ځايولو وي. نو په داسې وخت د هغه څيزونو په حقله ليوڼه وايي چې. "هسې د سيند کاني دي".

هسې د کيکر ازغے يې

ازغې که د هر څه وي خو يو ناخوښه او ناپکاره شے دے. ځکه چې ازغے د تکليف ، درد او ضرر رسولو سبب جوړېږي. ازغې خو ټول ازغې وي خو د کيکر ازغے زيات مشهور په دې وي چې دا غټ ، اوږد او ډېر تېره وي. او کوم شے چې غټ او زيات تېره وي نو هغه به درد او تکليف هم زيات رسوي. د دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې کني لکه د کيکر د ازغې په شان زيات درد تکليف ، ضرر او زيان رسوي ، يا سبب جوړېږي. نن سبا په داسې حالاتو کېنې استعمالېږي جرته چې څوک بنده ډېر تېږ وي. يعنې زيات بد

اخلاقه ، بې ادبه او داسې بد تمیزه وي چې هر وخت هر څوک داړي. د بشر ، فساد او بشارت نه بې هر څوک پوزې له راغلې وي. نو مشران د داسې غړي په حقله دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "هسې د کيکر اژغې دے".

هسې د مرجو په سته ناست يې

قصه:

مرج چې په پښتو کښې ورته مرجکې وئيل شې. د دې زمکې په مخ هغه څيز دے چې ډېر تريخ او خاصيت يې ډېر گرم او تېز دے. يعنې په خوراک يې بنيادم کښې گرم والے ، جوش ، تېزي او جستنې راځي. هسې خو مرجکې په څو څو قسمه دي. خو به دې کښې يو قسم دے چې وړې تورې دانې وي او هغې ته تور مرج وئيل شې. دا تور مرج هم ډېر گرم وي. ځکه يې خلق په گرمه مصالحه کښې استعمالوي. د نورو مرجو يعنې د شنو او سرو مرجو په نېز دا تور مرج په قيمت ډېر قيمتي او گران وي. او په مثل کښې هم د دې نورو مرجو ذکر دے. بل تورے (لفظ) په مثل کښې سته دے. سته د زميدارو خلقو د تول او وزن کولو يوه اندازه او پيمانه هغه په وزن تخمينه درې منه وي. يعنې جواغتم ، که به يا هر شے چې په تول درې منه وتلې شې نو د زميدارو په ژبه کښې ورته يو سته وئيل شې. د دې مثل په حقله داسې قصې مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې د يو زميدار پوره يوه سته مرج شوي وو. په دې وجه هغه زميدار ډېر خوشحاله وؤ. هغه سته مرج يې په غوايي راجولې وه او ورسره خپله هم د ستنې دپاسه سوړ کور ته راروان وؤ. د ستنې مرجو مالک د خوشحالي سره څه لږ ډېر په غرور او نشه کښې هم وؤ. چې څوک به مخې له ورغلل نو بيا به يې غاړې لږه نوره هم دنکه او کره کره. اخر څه کسانو ترېنه پوښتنه وکړه چې هلکه خبر خو دے نن ډېر خوشحاله او په نشه کښې راروان يې. هغه زميدار ورله ځواب ورکړو چې کورې نه د مرجو په سته ناست يم. خوشحاله به نه يم پوره سته مرج مې شوي دي. د زميدار پوره سته مرج کېدل ، د ستنې دپاسه ناسته او پيا د هغه غرور ، تکبر او نشه دا خبرې چې کله هوښيارانو ته ورسېدې نو هغوي ترېنه په دې رنگ کښې مثل مشهور کړو او مطلب ترېنه دا دے چې کښې دومره غرور او نشته کوي يا ساتي. لکه چې پوره سته مرج يې شوي وي ، يا لکه د ستنې مرجو دپاسه ناست يې. دوهم مطلب ترېنه دا هم اخذ شوے دے. لکه څنکه چې مرج گرم دي او په خورلو يې طبيعت کښې گرمي او تېزي پېدا کيږي. که لږ شايې مرج څوک وخوري نو بيا په ويش ويش او تالان کړ وي. او که داسې څوک ستنې مرجونه کښېناستو نو هغه خو به بيا هغه تالان او غوښل جوړ کړے وي چې د غصې نه به يا خپل سر ماتوي او يا به په بل. د مرجو دا کړمې او تېزي مشرانو د داسې چا سره تړلې ده. څوک چې ډېر زيات غصه ناک او قهرېږن وي. هر وخت په غرور ، تکبر ، نشه او غصه کښې وي. په هر وخت هر چا سره جنگ فساد ته تيار وي. نو د داسې بنده په حقله هم مشران دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې دومره غصه دے چې: "هسې د مرجو په سته ناست دے".

نــن خــو بـي يـي داسـي نـشــه دـه
لــکــه جـي مـرـج يـي پـوره سـته راوړي وينـه

هسې شاخېلي چارۍ يې

پخوا په زمانه کښې چې د پښتونخوا په سيمه کښې د کسب کړو او هنرمندو کومې قبيلې مېشته وې نو په دوي کښې شاخېل يا شاخېلان هم يوه قبيله وه. په هر کلي کښې به دوه درې کورنۍ ابادې وې. دوي به اکثر شکرې ، شکرونه او جگونه جوړول. او د هغې به امښ به يې گران وؤ. د دوي ځنې مېرمنو به د غوښو په موسم په درمندنو کښې دانې هم پاکولې او صفا کولې. او جا به په کورونو کښې د غنمو د تېلو (دروژې) او د رنگينو کاغذونو نه رنگ په رنگ څيزونه (طوطيان ، مکرامې) جوړولې او خرڅولې. دا څيزونه به مېرمنو د کور د زېنت او ښائست دپاره په کورونو کښې اوږاندول او لکول.

په ځنې علائقو کښې شاخېلانو د تېلو ويستلو کانه هم جوړې کړې وې. او په دې کښې به زميدارو د شرېمو ، جماعې او د پوندانې نه تېل ويستل او کل جوړول. او ځنې علائقو کښې به دوي د قصايي کسب هم کولو. د دې امله په دغه علائقو کښې دوي په تېليانو مشهور شول. خو اصل نسل او نسب يې شاخېل وؤ.

وئيل شې چې شاخېل ډېر نر قام دے. د نرتوب او زړه وړتيا له کبله په دوي کښې ځنې ډاکوان ، بدمعاشان او شوکمار جوړ شول. او څوک د خانانو او نوابانو سره توپکمار او نوکران شول. کوم کسان چې په دغه بدو لارو سر شول نو بيا په بدو او گناه کښې سم تر

هسي شنه گته يې

دا د هوبينارو يو عام قول دے، چې د مثل په توگه هم استعماليري. هسې خو گټې ټولې مضبوطې او کلکې وي خو شنه کته پيا ډېره سخته ، مضبوطه او کلکه وي. د شني گټې دا سخت والے او کلک والے مشرانو په مثال د نيادم سره ورکړے دے. او مطلب ترېنه دا دے چې گټې دومره سخت يې لکه شنه کته. يعني داسې څوک بنده چې په هغه باندې د جا نصيحت ، وينا او منت زاري څه اثر نه کوي. يعني نه په نصيحت د څه بدو کارونو نه اوړي. نه د جا په وينا يې غوږ کړيږي. او نه د جا منت زاري ځانے نيسي. نو د داسې بنده په حقله وټيل شي. چې دومره کلک او سخت دے لکه شنه کته. او مخامخ ورته خلق وايي چې. "هسې شنه کته يي".

هغه به لاشه وي ، چې له تانه پيدا وي

دا د مشرانو يو طنزيه قول دے چې کله کله د مثل په توگه هم استعماليري. مطلب يې دا دے چې گڼې ته داسې نه سرے ، يا پدمعاش ، لوفر لنگ ، بې ادبه ، بدتميزه يې. نو چې ستا نه پيدا وي نو هغه به خومره بد اخلاقه او بد تميزه وي. او يا چې ته دومره کمزورے ، وپرېدونکے او نامرده يې ، نو چې ستا نه پيدا وي نو هغه به بيا خومره کمزورے او وپرېدونکي وي ، يا هغه خو به ستا نه هم دوه گوټي اوچت وي. هم د دي مطلب دپاره مشرانو دا مثل مشهور کرے دے. او په داسې موقعو کښې استعماليري چرته چې څوک داسې په څه موقع د کمزورۍ او نامردۍ يا د ناسرټوب څه کار وکړي يا کوي ، يا څوک ډېر زيات بد اخلاقه او بد تميزه وي. نو داسې خلقو ته مشران د طنز او پغېور په توگه دا مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "هغه به لاشه وي چې له تا نه پيدا وي".

دا س تا ایہ _____ ان ماتہ _____ ہ معلوم دے

هغه به خه وي جي له تانه پيدا شي

هغه مچی د سوات وي ، چې غل ټل یی شات وي

دایو سادہ متل دے، د سوات او د شات قافیہ بی پیرہ بنکلی سمون خوری، ہسے خو د شاتو محی پہ ہرہ علاقہ کپنی لیندے او کتے شی خود سوات پہ علاقہ بیا پیری زبانی وی، حکمہ جی دا پیرہ بنکلی او غربیزہ علاقہ، دوری خنکلی او د ک، لونو نہ دک

باغونه او چمنونه ورکېښې ډېر زيات دي. او کال و سر پکښې شنه ونې بوټي او کلونه ولاړ وي. د شاتو د مجوزۀ پورې او د خوښې خوراکه رنگ رنگ کلونه وي. او چې کوم څۀ کلونه زيات وي نو هلته دامجی کور يعني کښې جوړ وي. د سوات په علاقه کښې په هر موسم کلونه هم ډېر وي. او مجی هم ډېرې وي. يو خوا د سوات ښکلا زياته مشهوره ده او بل خوا ورکښې د شاتو (کښې) پيداوار هم زيات وي. نو ځکه د سوات مجی مشهورې شوې. دامجی مشرانو بنيادم ته اشاره ورکړې ده ، او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې هغه بنده (مجی) بل څوک وي. چې داسې کارونه کوي ، يا کولې شي ، يا څۀ ورکولې شي ، يا چاته څۀ سود او فائده رسولې شي. يعني هغه خلق نور وي چې چاته فائده او گټه رسوي ، يا چا سره مدد او مرسته کوي. نن سبا بي هم خلق په داسې وخت او حالاتو کښې استعمالوي چرته چې څوک داسې د څۀ کار کولو کوشش او تکل کوي. خو ناکامه شي يا ترېنه هغه کار نيمکړې پاتې شي ، يا په څۀ کار روزگار ، وعده او خبره کښې پاتې او پر راشي. نو خلق ورته دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې پرېرده پارلغۀ مجی د سوات دي چې څۀ ، ل بي شات دي."

د شاتو تـولـي مـجـى د سوات دي چې څۀ ، ل بي شات دي
خو داسـواتـى مـجـى يـا دـپـرې يـادـې شـيـنـه

هله به خبر شي چې تارو جې له ورشي

تېصه:

د پېښور په علاقه د اکبر پورې سره خوا کښې يو کله دے چې نوم يې تارو جبه ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې دا اشاره او مېره وه. يعني په دې علاقه کښې ابادي نه وه. نو هلته به غلۀ او ډاکوان مېشته وو. چې په دغه علاقه به يې ډاکې غلاکاني او شوکي کولې. وايي چې يوه ورځ د علاقې څۀ کسان ښار ته روان وو. کله چې دوي جې له ورښېدل نو غلۀ پرې راغلل او ټول مال يې ترېنه لوټ کړو. کله چې دوي د ډاکوانو نه خلاص شول. نو د غم خفکان او غصې نه يې بد حال وو. او په سهرو يې سپېره سېلې الوتي وه. څۀ مزل يې کړے وو چې نور څۀ کسان ورله په مخه ورغلل. هغوي چې د دوي بد حال وليدو نو پوښتنه يې ترېنه وکړه چې څوانانو څۀ جل دے ، خبر خو دے ولې مو داسې ساگ سيلی وړے دے. د دې ډلې نه ورله يو کس ځواب ورکړو چې ځانه! هله به خبر شي چې تارو جې له ورشي. مطلب يې دا وو چې گڼې تارو جې له ورشي نو پخپله به به خبر شي چې څۀ جل دے ، يا په مونږه څۀ تېر شول ، يا څۀ تېر شوي دي. او داسې د هغه وخت نه دا خبره د متل په توگه مشهوره شوه.

د ځنو هوښيارانو او پوهانو د دې متل په حقله دا وېنا ده. چې دا متل په اصل کښې داسې وئيلې شي چې: "هله به خبر شي چې تالو ژبې له ور شي". يعني مطلب ترېنه دا دے چې کله د بنيادم اخري وخت څنګدن شي نو ژبه يې تالو پورې اونځېښي. او په داسې وخت وئيلې شي چې ژبان يې بند شو. د هغې نه پس بيا بنيادم خبرې اترې يا څۀ وېنا نه شي کولے. او پوهان وايي چې په متل کښې هم دې وخت ته اشاره ده. چې گڼې هله به په سود زيان پوهه شي چې څنګدن شي ، اخري وخت شي او ژبان دې بند شي. نو هله به درته پته ولکي. چې ښۀ عمل څۀ وي او بد عمل څۀ وي. کېدے شي چې دا دواړه متلونو هم د دې دواړو مطلبونو دپاره جوړ شوي وي. خو نن سبا د تارو جې والا متل زيات مشهور دے. او په داسې موقع او حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې څوک د چانه د څۀ کار يا د څۀ خبرې پوښتنه کوي. او هغه کار والا بنده دا گڼي چې گڼې دي چې د داسې حالاتو نه تېر شي يا ورباندې داسې وخت راشي نو په خپله به خبر شي ، يا پته به ورته ولکي. چې دنيا څو ډانګه ده. نو هغه به ځواب کښې هم دا متل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "هله به خبر شي چې تارو جې له ور شي".

هله به زارېرم چې د کاره وزگارېرم

دا يو ساده متل دے. او په امروزه ژوند کښې زيات استعمالېږي زارېرم معنا دے ده ځان قربانول ، ډېره زياته مېنه کول. يعني چا له مېنه محبت او پېرز وګانې ورکول يا ورسره شريکول. يعني د چا په تعظيم ، قدر عزت او مېنه محبت کښې ځان قربانولو ته زارېرم وئيلې شي. خو په متل کښې مشرانو د زارېرم سره دا شرط تړلے دے. چې گڼې اوس وزگار نه يم او چې د دې کار يا د دې خبرې نه وزگار شم نو بيا به درنه گول او زار شم. د دې معنو تر لاندې د متل نه مطلب دا شو چې گڼې اوس تاته غور نه شم کېږدے ، ستا خبره نه شم اورېدے ، ستا خوا له نه شم درتله ، يا ستا کار نه شم کولے. يعني اوس تاته او زگار نه يم او چې کله او زگار شم نو بيا ستا هر څۀ په سر سترگو ، يا په دواړو سترگو. نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي چرته چې داسې څوک چاته د څۀ کار کولو وېنا وکړي يا ترېنه د څۀ کار کولو طمع لري يا د چا توجه او پام ځان ته راوي ، يا

م۔ ا۔ ت۔ ہ۔ د۔ خ۔ ل۔ ہ۔ خ۔ ا۔ ن۔ ہ۔ خ۔ و۔ د۔
ر۔ ب۔ ہ۔ ا۔ و۔ گ۔ ا۔ ر۔ م۔ ی۔ ک۔ ر۔ ی۔ چ۔ ی۔ گ۔ ی۔ و۔ ل۔ ا۔ و۔ ز۔ ا۔ ر۔ ت۔ ر۔ ی۔ ش۔ م۔ ہ۔

قصه:

خدايه هـ مـ بـ وړه هـ مـ پدنام هـ
درسوايي عمـ رـ بـ څنگ هـ تېرووم هـ

دا يو عام مثل دے چې په امروزه ژوند کښې زيات استعماليري. مطلب تر پنه دا دے چې گڼې دوه دوڼه زيان موندل يا رسېدل. يعني کله کله داسې حالت جوړ شي چې يو بنده بل ته څه فائده رسوي يا ورله د څه بڼه کار مشوره وکړي ، يا د يو احسان له کبله دوباره احسان کولو ته مجبوره شي ، يا دويم احسان کول ورله ضروري او لازمي شي. لکه د مثال په توگه جرته چې يو بنده خپل دوست له څه شے مفت يعنې تحفه ورکړي او هغه دوست ورته بيا وايي چې يارا! ما سره خو د وړلو يعنې د کاډي کرايه هم نشته. اوس کاډے راوله چې دا پکښې يوسم، نو په داسې موقع هغه بنده ته دوه دوڼه تاوان او زيان ورسېږي. يو خو تر پنه قيمتي شے مفت لرو او بل خوا تر پنه پيسې ټکې هم. يعنې د يو په ځانته ورته دوه دوڼه تاوان ورسېږي، نو په داسې وخت هغه تاواني بنده خپل حالت په دې مثل کښې څرگندوي او داسې وايي چې عالم! ” و ر د کوره هم زوم د کوره “.

قصه:

د هندوانو په مذهب کيېي غوا ته هم د بکوان مقام حاصل دے. استغفرالله، يعني غوا هم هغوي يو خداځه کيېي او مني. او دې کبله هغوي په ځان غنه غوښه حرامه کړي ده، نن سبا خوزمانې ډېره ترقي کړې ده، خو بيا هم د هندوانو اکثريت غوسې نه خوري، او په مذهبي نېز يې حرامه کيېي. د دې مثل په شا داسې يوه قصي مشهوره ده، وايي چې پخوا په زمانه کيېي د يو هندو او د مسلمان دوستانه وه، په علاقه کيېي د دوي دوستي ډېره کلکه او پخه ياده او منلې شوې وه. يوه ورځ د دې مسلمان نه جا تپوس وکړو، چې هلکه ستا په دې دوست څومره باور دے. هغه ورته وئېل چې که سر ترېنه وغواړم نو منع به يې نه کړي. هغه سړي ورته وئېل چې سر ترېنه مۀ غواړه. او

که ازمنښت پرې کوي نو د غوا غوښه ورته کېږده چې به يې وخوري او که نه، دې مسلمان هم په زړه کېنې وټېل چې راشه دا هندو خو لږ ازماؤ کړه. يوه ورځ يې هغه اشنا مېلمه کړو او د غوا غوښه يې پخه کړه. د ډوډۍ په وخت ورته مسلمان خبره ښکاره کړه، چې دوسته دا گوري د غوا غوښه ده. هغه ورته وټېل چې اشنا تاته خو پته ده. چې مونږ غوښې نه خوړو. هغه مسلمان ورته وټېل چې دوسته نن خو به يې خوري ، يا به دا غوښه خوري او يا به دوستي پرېږدي. وايي چې هندو پکښې څه ښېه نيمه سوچ وکړو او بيا يې د دوست سره په ډوډۍ لاس پورې کړل. او وايي چې بيا دا خبره په ټول کلي کېنې مشهوره شوه. چې هندو د يار دپاره غوښه وخوړله. او داسې د هغه وخت مشرانو دا منل مشهور کړو او مطلب يې دا دے چې په ورورولي ، تېرداري ، خپلولي ، غزبولي او ياري دوستۍ کېنې غټه قرباني ورکول غواړي يا ورکولې شي. نن سبا هم په داسې موقعو او حالاتو کېنې استعمالېږي ، چرته چې څوک د چا دپاره داسې څه قرباني ورکړي يا قرباني ورکولو ته تيار وي يا د اېثار او قرباني جذبي يې څرگنده شي نو به داسې وخت د داسې بنده په حلقه دا منل وړاندې کېږي او داسې وټېل شي چې. "هندو د يار دپاره غوښه خوړلې ده".

هغه ياران به پيدا نه شي
څوک چې د يار په غوښه غوښې خوښه وينه

هندو ستره خدائ ناراضه

دا يو عام منل دے چې په امروزه ژوند کېنې زيات استعمالېږي. هندوان يو مشرکه قام دے. د يو خدائ په خائ يې څو څو خدايان د خپله لاسه جوړ کړي دي او عبادت يې کوي په جدا جدا موقعوکېنې د جدا جدا د ، تانوَ په جدا جدا طريقو سره عبادت کوي. خو دا ټوله هسې عبث خوارې ده. هندو که هر څومره په رام رام خان ستره کړي خو په يو خدائ (الله رب العالمين) يې ايمان او يقين نه وي. د ب . تانوَ عبادت کوي ، نو دا عبادت ، کړاؤ خوارې او محنت الله پاک ته منظور نه دي. ځکه چې د الله پاک سره شريک کوي او د شريک له امله ترېنه الله پاک سخت ناراضه وي. د هندوانو دا عبث محنت ، خوارې ، کړاؤ او د الله پاک ناراضتيا مشرانو په دې منل کېنې ستاېلې ، څرگنده کړې او مشهور کړې ده. او مطلب ترېنه دا دے چې که هندو ټول عمر هم په عبادت کېنې تېر کړي. خو الله پاک به راضي نه شي. ځکه چې هغه د خدائ عبادت نه بلکې د ب . تانوَ عبادت (شريک) کوي. او شريک په ټولو گناهونو کېنې غټه او د نه معاف کېدو گناه ده. يعنې الله پاک وړاندې ډېر زيات او سخت ناراضه وي.

نن سبا په داسې وخت او موقع استعمالېږي چرته چې څوک داسې د جابنډ خدمت وکړي ، ښه خيال خاطر يې کوي او ساتي. او بيا هم هغه بنده رضا او خوښحاله نه وي. نه احسان مني او نه مننه، بلکې اېوټه خفه او ناراضه وي. نو هغه خدمتي بنده په داسې وخت خپل حالت داسې بيانوي. چې گنې ما يې خو ښه قدر عزت ، خيال خاطر ، خدمت او پالنه وکړه. ځان مې په خوارۍ او خدمتونو انډې اندې کړو ، خو په دې کېنې هم هغه ناراضه او خفه دے. نو دا مطلب په دې منل کېنې څرگندوي او داسې وايي چې يار. "هندو ستره او خدائ ناراضه".

هنر زده کړه د کنډو په سر يې کېږده

دا د مشرانو قول دے. چې د منل په توگه هم استعمالېږي. مطلب يې دا دے چې گنې هر څه چې وي خو په ژوند کېنې څه نه څه هنر زده کړه. او که ضرورت او حاجت ورته نه وي نوهم يې زده کړه چرته نه چرته به دې په سخته کېنې پکار راشي. يعنې يو خو هغه خلق څه هنر زده کوي چې څه کسب او روزگار پرې ځانله روان کړي او د ژوند ضرورت او حاجت پوره کولو له څه ذريعه او وسيله جوړه کړي او د ډېرو خلقو څه نه څه کار کسب وي ، يا نوکري وي چې د هغوي گران پرې ښه روان وي. يعنې په ظاهره داسې خلقو ته د څه هنر زده کولو حاجت او ضرورت نه وي. خو بيا هم هوښياران داسې خلقو ته د نصيحت په توگه مشوره ورکوي چې هنر ښه شي دے ، څه هنر زده کړه او که ضرورت دې نه وي نو خبر دے يو غاړې ته ، يو کوټ ته ، او يا د کنډو په سر يې کېږده. او کله چې ضرورت يا حاجت راشي.

يعنې سخت وخت راشي نو دا هنر به دې پکار شي. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا متل مشهور کړې دے. او د نصيحت په توگه يې خلقو ته وړاندې کوي او داسې وايي چې: "هنر زده کړه د گندو په سر يې کړده".

—

" "
س

دا يو عالم منډ د ښو معنې، ۍ بې د الفاظو نه څرگنده ده. مطلب يې دا ده چې يادول او مرول دوه جدا جدا کارونه دي. د يادولو نه مراد دعوت ورکول دي. يعنې داسې چې څوک په خبرات کښې ، د خوراک په وخت او يا د ښادۍ په موقع چا له بلنه ورکړي. نو په داسې موقع دې بلنې ته يادول هم ونيول شي. لکه په داسې دعوت کښې چې څوک د بلنې نه پاتې شي نو هغه د کيلې په توگه داسې وايي چې هلکه! مونږ دې پکښې هډو ياد نه کړو. د دې نه دا معلومه شوه چې په منډ کښې د يادولو نه مراد بلنه او دعوت ورکول دي. بل خوا مرېدل شو. نو دا د بنيادم د وس او بس خبره نه ده. چې چا له رزق ورکړي. که يادول شو ، نو يو بنيادم بل له بلنه ورکړي. او په دعوت کښې يې شريک کړي. خو مرول او مرېدل د الله پاک په قدرت او اختيار کښې دي. او رزق په قسمت ده. چې الله پاک چا له څومره وغواړي نو هومره رزق ورکړي. څوک ماته کړي او څوک وري پاتې شي. چې د چا په قسمت کښې څه ليک وي نو هغه وروړسي. او يو بل مطلب ترېنه دا هم اخذ شوی ده چې گڼې مرېدل د نيت او ارواه دي. څوک خو په خېټه موږ وي. خو د هغه سترگې او ارواه ورې وي. نو داسې بنده په هيڅ نه مېرېږي. يعنې که ډېر هم په خېټه موږ شي خو چې ارواه يې وړې او خواره وي نو هغه خدائې مروله شي بنيادم نه. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا منل مشهور کړې ده. او مطلب ترېنه دا ده چې گڼې ياد به دې ژه کړم ، يعنې دعوت او بلنه به درکړو. خو مرول د الله پاک په قدرت او اختيار دي.

نن سبا په داسې حالاتو او د داسې خلکو په حقله استعمالیږي چرته چې څوک د چا په دعوت کینې خفه او مرور شي او څه گيله مانه کوي يا څوک د خپل خوار قسمت ژر ژاړي. او په خپله برخه صابره نه وي. نو مشران ورته د مثل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "ياد به دي زه کرم او موږ به دي خدائے کړی".

دا د هوښيارانو يو قول دے چې د قتل په توگه هم استعماليري. مطلب يې دا دے چې گني غريب نه وے. چې مالداره او دولت مند وے. نو څه نه څه کار يا کارنامه به مې کړې وي. او يا هوښيار نه وے. يعنې يې عقله او بې فکره وے. چې نه مې سوچ کولو او نه په خپله غريبۍ کړېدم او سوز پدمه. مطلب دا چې داسې څوک هوښيار بنده وي چې په خپل صلاحيت ، هنر او عقل څه شي جوړول غواړي يا په خپل علم او هنر دنيا ته څه وړاندې کول ، څه فائده رسول غواړي. خو لاس يې تنگ وي. د خپلې غريبۍ له کبله هيڅ کول نه شي ، يا جرته يو بنده څه روزگار روان کړے وي او د هغه کار په حقله بڼه علم او هنر لري. يعنې بڼه هوښيار ، ماهره او پوهاند منلې او کتلې شي. خو د تنگ لاسي له کبله هغه کار روزگار کيږي پر مخنځک نه شي کولے. نو په داسې وخت هغه بنده د خپلې ناچارۍ ، لاچارۍ او غريبۍ له کبله کله غصه کله په تهر ، کله خفه او مرور وي. نو په داسې موقع او حالاتو کيږي هغه د خپلو حالاتو يعنې بې وسۍ ، غريبۍ او لاچارۍ کبله شکوه به دې منل کيږي وړاندې کوي او د زړه بوجه او غم پرې کھوي ، يا د زړه پراس پرې وباسي او داسې وايي چې خدايه! "يا خوار نه وے او يا هوښيار نه وے".

یہا جا چکی ہو پیرا وے ہا مالدار وے
یہا لہوونے وے چکی مکی نہ کول غمونہ

ترور د مور خور ته وٽيل شي. او څنگه چې يوه مور په خپل اولاد مينه وي. نو داسې ترور هم د خور اولاد سره ډېره مينه او محبت کوي. دا حقيقت دے چې د مور نشان مينه محبت او رحم بل بنيادم اولاد ته نه ورکول شي او نه پوره کول. خو ترور بيا هم د دنيا

په مخ د مور بدل کړ خوله شي. څنگه چې يو ترور په خور يو او خورزو مهربانه وي. مينه او محبت ورسره کوي ، ځان او زړه ته يې رانژدي کوي. نو داسې هغه ماشومان هم د مور مينه په ترور ماتوي. او دا يو قدرتي او فطري عمل هم دے. چې هر بنياد ته د ماما کورنۍ يعنې ماماگان او تروريانې نژدي او خواږه وي.

مشرانو دا قدرتي او فطري عمل او عادت په دې متل کښې ستايلې او مشهور کړے دے. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې د تروريانو اولاد يو بل ته داسې خواږه وي لکه وروڼه خوږنډې ، يا تروريانې داسې مينه ناکې او مهربانه وي لکه خپله مور. هم دا مينه ناکې جذبي ، احساسات او پېرزوگانې په دې متل کښې څرگندوي. او داسې وايي چې: "يا مور راوړي يا ترور راوړي". په ځنې علاقه کښې داسې هم وئيل شي چې: "څه د مور پېدا او څه د ترور پېدا". په دې حقله يو بل متل هم دے چې مطلب يې د دې متل سره تړون خوري او هغه داسې وايي چې: "ترور ښه مور".

ښيم د ژړا عادت وي

د پلار لاس او سپورے چې د چا په سر وي نو هغه ماشوم ډېر بې فکړه او بې غمه ژوند تېروي. او ښيم هغه ماشوم ته وئيل شي. چې د چا پلار مړ وي. مالداري او غريبي خو خپله يو حقيقت او حقيقت لري. خو چې څوک ښيم شي نو که ډېر هم مالداره وي خو بيا هم ورته د پلار د سپوري ، مرستې مدد ، رهنمايي او د مينې محبت ډېر سخت ضرورت او حاجت وي. او په هره موقع ورته د پلار کښې محسوسېږي او يادونه يې راتازه کيږي. اکثر ماشومان چې د ژوند په لاره يواځې پاتې شي نو د هغوي ژوند د ډېرو کرامو ، مصيبتونو ، تکليفونو او غمونو سره مخ شي. اکثر د مېرې مور او د ږدو خپلو د زور ظلم او جبر لاندې ژوند کوي. او دا د جبر ښې ورځې هغه په ژړا کښې تېروي. د ښيم دا عمر له ژړا او حالات مشرانو په دې متل کښې ستايلې او مشهور کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چې کښې ښيم مدام د جبر او زور ظلم د لاندې په ژړا وخت تېروي. نو هغه به داسې حالاتو ، يعنې ژړا کښې پوخ او عادت شي. او بيا که ورسره څه نوے ظلم وشي نو د هغه ورباندې څه زياته پرواه نه وي. ځکه چې هغه د داسې حالاتو عادت وي.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي. جرته چې څوک داسې په خوارو ، سختو ، کرامو ، مصيبتونو او شخړو کښې ژوند کوي. او که هغه ته څه نوے غم يا مصيبت ورمخ شي نو هغه ورله ښه به تسلي ، ډاډه زړه او حوصلې سره غاړه په غاړه ورځي. او خپل حالت او کښې په دې متل کښې څرگندوي. او داسې وايي چې: پرواه نشته يار! "ښيم د ژړا عادت وي".

يو خوا ډانگ دے او بل خوا پړانگ دے

قيصه:

د دې متل په حقله داسې يوه قيصه مشهوره ده. وايي چې پخوا په زمانه کښې د غر په لمنه کښې يو کله اباد وؤ. د کلي خلقو به خپل خاوري غره ته وشرل او ماښام به خاوري خپله کورونو ته واپس راتلل. د دې کلي يو غريب سرے وؤ چې د غر نه به يې لرکي راوړل. يوه ورځ يې چې په غر کښې ييزې په غر وليدې نو په زړه کښې ورله شيطان دا خيال پېدا کړو چې زمانې وشوې او غوښه مو جرته په سترگو هم نه ده لېدلې. ولي نه يوه بيزه حاله کړے شي. چې د غوښې خوند او مزه واخلي. دا سوچونه او فکرونه يې زړه له تلل راتلل. وايي چې کله کله سرے د شيطان هم اوري. داسې دا سرے هم د شيطان په جال کښې راگېر شو او اخر چې سري يوه بيزه راوښوله او حاله يې کړه. څرمن يې ورله ټوټې ټوټې کړه او يو څائ بل څائ يې اوغورخوله. غوښه يې پټه په پټه کښې کور ته ورسوله. په سبا له د بيزې مالک شور جوړ کړے وؤ چې بيزه ورکه ده. دې سري ورته وئيل چې ما په غره کښې لېږه او پړانگ لېږه وؤ. کېدے شي چې هغوي ماته کړي وي. خلق چې کله غره ته لاړل نو د بيزې څرمن او وينې يې وليدې. او يقين يې وشو چې گڼې بيزه لېږه او پړانگو ماته کړي ده. داسې د دې سري عادت جوړ شو چې څه ورځې پس به يې بيزه حالوله او سښه حالوله. يوه ورځ د کلي ماشومانو د غره لمنه کښې لوبې کولې. چې يو ماشوم دا سرے وليدو چې بيزه يې په مخه کړې ده. او غر ته يې پاس خپړوله. ماشومانو شور جوړ کړو او د کلي خلقو ته يې جغې او نهرې وهلې. د کلي خلق کوتکې په لاس راجع شول. ماشومانو ورته قيصه تېره کړه. چې يو سري بيزه په اوږه کړه او غره غاړې ته يې په مخه کړه. هغه خلق هم غر ته په مخه شول. د خلقو په شور زور دا سرے پوهه شو چې اوس کار وران شو. نو بيزه يې پرېښوده او د پټېدو د رو کودر دپاره مخ په پورته روان وؤ. څه شېبه پس خلقو بيزه اومونده او صلاح يې وکړه چې غل ته لاړې وينسي. بل خوا نشي تلے هم په دې لار به

ٺٺن سڀا ۾ ڏاڏي موقوفو ڪيٽي استعمال ڪري چرٽو ڇڏي ڇوڪ بندو ۾ ڏاڏي حال ٿو ڪيٽي ڳهر شي، ڪهه مڱهين ڪام اخلي ٿو هم ورته زيان او ٿاوان رسي، او ڪه وروستو ڪري ٿو هم به بلا اوڙي، ٿو به ڏاڏي پوخت خپل حالت، ڪهفيت او احساسات ۾ ڊي مثل ڪيٽي شرڪتوي او ڏاڏي واپي جي: "پو خوا ڏانگ ڏي او بل خوا ڀانگ ڏي".

يوخواته دانك بل خواته پرانك شي
په انسانيان راشي كله كله دا وختونه

دا يو علم او ساده مثل دے، چې په امروزه ژوند کېنې ډېر زيات استعماليري. لوړه هم بده بلاده، په مثل کېنې د لوړې نه د مړه کېدلو معنی ده چې کڼې يو بنده ډېر زيات غريب، فقير، مسکين او عاجز شي. که څوک د داسې بنده په حقله څه خبره کوي نو اکثر داسې وايي چې غريب د خداي فقير دے، د لوړې مري، يعنې مطلب يې دا دے چې کڼې ډېر زيات فقير او عاجز دے. او د پراتو کڼو نه مطلب دا دے چې کڼې څوک داسې غريب فقير نه د څه طمع لري، يا ترېنه د څه بده کوي او يا ترېنه د څه شي غوښتنه کوي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې کڼې يو بنده دومره فقير دے چې خپله د لوړې مري او بل ترېنه د څه طمع او لالچ لري. چې کڼي د ده نه به څه بده شي. نو دا سخته کم عقلتيا او بي وقوفتيا ده. هم د دې مطلب دپاره مشرانو دا مثل مشهور کړے دے.

نن سبا په داسې حالاتو کېني استعمالېږي. جرته چې څوک د چا غريب مسکين نه د څه طمع لري ، يا ترېنه څه قرض پور غواړي. نو هغه غريب فقير ورته خپل حال داسې څرگندوي چې يار! مونږه خپله د پولې برق ته ناست يو د لوړې مرو. او هوښياران د هغوی حالات په دې مثل کېني څرگندوي او داسې وايي چې: "يو د لوړي مري او بل يې سر ته پراتي کوري".

دیدی وودل وری خنک دین وی
 بل یی پی به کت کیتی پراتی کی گوری مین به

هونبياران وايي چې ڪله يو بنيادم څه ڪار ، محنت او مشقت ڪوي نو آخر ستره شي. بيا د سترې ستومانۍ له ځبهه يې دمې او ارام ڪولو ته خوا ڪيرې. او ڪله ڪله داسې حالات جوړ شي چې په يو ڪار ڪولو سره ستره شي او زړه يې تنگ شي. يعني پرله پسې په يو مخ څه ڪار ڪول هم ګران ڪار دے. او چې ڪله داسې وخت راشي چې څوك به يو مخيزي ڪار ڪولو ستره شي نو مشران وايي چې هغه ڪار پرېرده او په بل ڪار لاس پورته ڪړه. نو د زړه هغه تنګسيا او ستره وال به يې ختم شي. او وخت به هم قيمتي شي. يعني فضول به تېر نه شي. بلکې څه فائده او ګټه به ترېنه تر لاسو شي. د دې معنو تر لاندې د مثال نه مطلب دا شو چې په يو ڪار څوك ستره شي نو هغه ڪار دې پرېردي او بل ڪار دې شروع ڪړي. داسې به يې پام بدل شي. نو دمه به هم شي او وخت به هم فضول او بې فائدي تېر نه شي. بلکې تمځني او ګټور به شي.

نن سبا يې اکثر مشران د نصيحت په توگه خلاقو ته وړاندې کوي. يعنې حرته چې څوک په څه کار کيښي سترې والې ، تنکسييا او ستوماني محسوسوي او څرگندوي نو مشران ورته وايي چې هلکه دا کار پرېږده، او دغه بل شروع کړه، نو دمه به هم شي او کارونه به هم رالښ شي. او دا مطلب ورته به دې متل کيښي وړاندې کوي او داسې وايي چې: "يو کار د بل کار دمه وي".

يو كال خو خلق د مور مېړه سره هم تېروي

د مور د مېړه نه معذرت، یو خو پلار دے. خو په مثل کښې ترېنه مطلب مېړنه پلار دے. يعنې سکه نه بلکې (پلنډر). او څنگه چې دا خبره څرګنده او مشهوره ده چې مېړه مور ډېره ظالمه او جابره وي، نو داسې پلنډر مېړنه پلار هم ظالم او جابر وي. زمونږ په معاشره کښې اکثر داسې ليدنه کته شي چې د هاغه ماشومانو ډېره بده ورځ وي د جاکې خپله مور نه وي او بيا يې پلار مړ شي او مور يې بل واده وکړي او پلار يې مېړه (پلنډر) شي. په دې مثل کښې مشرانو يو خوا د مېړه پلار ظلم زور څرګنده کړے دے نو ورسره يې د هغه ماشومانو يا زلمو برداشت، حوصله او صبر هم ستايلے او مشهور کړے دے. څوک چې د مېړه پلار (د مور مېړه) سره هم په صبر حوصلې او استقامت سره وخت تېروي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې کښې که څوک بنده لکه د پلنډر ډېر هم جابر او ظالم جوړ شي او په جاکې ډېر زيات زور ظلم کوي نو هم د حوصلې او برداشت نه کار اخستل پکار دي. او په صبر وخت تېرول پکار دي. اخر دا وخت به هم تېر شي.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعمالېږي جرته چې څوک داسې د حالاتو ګردش، او يا د جاکې زور ظلم کښې ګېر شي. په تکليف، مصيبت غم او خفګان کښې وخت تېروي. نو هغه بنده ته مشران د برداشت، حوصلې او صبر کولو تلقين او نصيحت ورکوي او دا مطلب ورته په دې مثل کښې وړاندې کوي او داسې وايي چې: "يو كال خلق د مور مېړه سره هم تېروي".

يو لاس دې خدائے د بل محتاجه نه کړي

دا د مشرانو قول دے. چې د مثل په توګه هم استعمالېږي. مطلب يې دا دے چې کښې محتاجي بده بلاده. او خدائے دې هېڅوک چا ته محتاجه نه کړي. په مثل کښې لاس نه دوه معني اخذ کېږي. خو دا چې کښې يو لاس که مات کړي. بيا ناروغه شي نو هغه بل لاس ته محتاجه شي. يعنې د هغه لاس کار بيا په بل لاس کولے شي. يعنې دواړه خپل لاسونه وي. خو چې يو د بل محتاجه شي نو بيا دا محتاجي هم ژوند په کرامو او کړاونو سر کړي. دوهم مطلب د لاس نه بنيادم دے. يعنې مطلب دا چې کښې خدائے دې يو بنيادم د بل محتاجه نه کړي. جرته چې يو بنده د څه ضرورت او حاجت له کبله بل ته محتاجه شي. نو د محتاجي له کبله د هغه ژوند ډېر ګران او په تکليفونو سر شي. اکثر لاندینے لاس د پورتنۍ لاس ډېر داسې شرطونه او خبرې ومني چې په عامو حالاتو کښې هغه د نه منلو او نه کولو وي. خو هغه محتاجه بنده يې د ناکامۍ او مجبورۍ نه مني او عمل پرې کوي. او ځنې وخت محتاجي او متنازي اکثر خلق داسې څه کار يا خبرې ته مجبوره کړي چې هغه د شريعت، حيا عزت، ننگ غېرت او د ضمير نه مخالفه او په ضد وي. يعنې ضمير يې نه مني. خو هغه بنده يې په کولو مجبوره شي. د دې معنو تر لاندې د مثل نه مطلب دا شو چې محتاجي بده بلاده. او خدائے دې څوک چا ته محتاجه نه کړي. ځکه چې محتاجه او متنازه بنيادم دومره مجبوره وي چې اکثر فېصلي د خپل ضمير خلاف او د بل په حکمونو او اشارو باندې کوي. هوښيارانو په دې مثل کښې د غريبو او مجبورو خلقو د مجبورۍ او کمزورۍ په ګوته کړي دي. او داسې غريب خلق چې کله د خپلو مجبورو او حالاتو برخېرنه کوي. نو داسې وايي چې: "يو لاس دې خدائے د بل محتاجه نه کړي". په دې حقله يوه پخوانۍ ټېبه هم مشهوره ده چې د مثل په توګه يې مشران استعمالوي او داسې وايي چې:

حاجت به بلاده کـــه خبر شـــوي
هلتـــه به ورشـــي چـــي د تلـــو نـــه وي خاينـــه
محتـــاجي نـــوم به بلاده
بـــنده به لاســـه رـــے به دو واپوښـــه
(روغ لېون)

يو لرګه به اور اونه کړي،

او دود بڼې به کور اونۀ کړي

څنگه چې پخواني خلق ساده باده وو، نو داسې د هغوي خبرې او مثالونه هم ساده ، اسان او زړۀ پورې وو. دومره گټور چې هر چا ترېنه سبق او نصيحت موندلو. دا منل هم هغوي د ساده ژوند پوه ا - ښه مچي يو عام بنده يې هم ډېر زړ په معن ، ی او مطلب پوهيږي. او مطلب يې دا دے چې گڼې که څوک يو لږکي ته اور لگوي يا ورته کوي نو دا ډېر گران کار دے. يو لږکې به اسانه اور نۀ اخلي. اکثر د لږکي سره څۀ خپل ، خاشي پاشي ، يا نري جخې ملکري کړے شي. يعنې يو ځائۀ کړے شي نو بيا د هغې له کبله هغه لږکې هم اور واخلي ، يا ورباندې اور ولکي. او مشرانو دا مثال د دوؤ بڼخو سره ورکړے دے. يعنې چې څنگه د يو لږکي اور اخستل گران دي. نو داسې په يو کور کښې د دوؤ بڼخو وسېدل او ژوند کول ډېر گران کار دے. د کور کولو نه مطلب دا دے چې گڼې په يو ځائۀ ژوند کول يا تېرول. بڼې که په خوي خصلت ډېرې هم فريښتي شي خو بيا هم په يو کور کښې د دوؤ بڼخو ژوند کول ډېر گران دے. يعنې په يو کور کښې دوه بڼې گزاره نۀ کوي. بلکې په هغه کور کښې اکثر جنگ جگړې او غل غوبل جوړ وي. چې د کور ټول خلق ترېنه په اور کښې ولاړ وي. دوهم مطلب ترېنه دا هم اخذ شوے دے چې گڼې دوه په ذات بڼې ، يعنې په نامه بڼه ذات. که هغه خواښي اينگور ، ورندار او ايندروړ او يا دوه بوربانې وي نو هم په يو ځائۀ يې گزاره کرانه وي. او دا حقيقت دے چې بڼې ذات ته د بڼې د لاسه مدام غم خفگان او تکليف رسېدلے دے. يعنې اکثر د يوې د لاسه په بلې بڼې کور وړانيري. که خپلو کښې يې هر څۀ رښته او خپلوي وي خو يوه بڼه د بلې دښمنه ويډ دې معنو تر لاندې د منل نه مطلب دا شو چې بڼه ذات دومره کم عقله ، تنگ نظره او د حسد ډډه غصه نه ډکه وي. چې په يو ځائۀ د دوؤ بڼخو کور کول يعنې ژوند کول ډېره کرانه خبره وي. او دا حقيقت ، يعنې د بڼخو دا خوي خصلت مشرانو په دې منل کښې ستايلے او مشهور کړے دے.

نن سبا هم په داسې حالاتو او موقعو کښې استعماليري چرته چې داسې د بڼخو د لاسه په يو کور کښې اړي کړي جوړ شي او کور د باني پت مېدان جنگ جوړ وي. نو په داسې وخت مشران دا منل وړاندې کوي او داسې وايي چې: "يو لږکې به اور اونۀ کړي او دوه بڼې به کور اونۀ کړي".

د يو لږکې بېلې بدل کړان دي
داسې دوه بڼې په يو ځائۀ نشۀ کوري کورونه

يوه ها وه هغه هم سخا وه

ها (اکی) که د جرگې وي او که د بلې مرغې وي. خو چې (خرايه) سخا شي نو بې کاره او بې قيمته شي. هسې خو ها يو معمولي او ډېر لږ قيمت والا ښۀ ښکاري. خو که پام وکړے شي نو ډېره قيمتي بلکې بېش قيمته شے دے. ځکه چې ها او جرگه د يو بل سره داسې تړلي دي چې لږم او ملزوم دي. يعنې د جرگې نسل د ها نه دے او د ها د جرگې نه. په منل کښې مشرانو د ها (اکی) مثال دا هر هغه شي سره تړلے دے چې هغه يو وي. مطلب دا دے چې ها ډېر قيمتي شے دے. خو چې سخا شي نو قيمت يې ورک او ختم شي. او ها بې کاره شي. او داسې چې چا سره يوه ها وي او هغه هم سخا اوخېږي. نو بيا خو غم ، خفگان ، افسوس او ارمان له زيات شي. مشرانو په دې منل کښې هم د داسې بنده هغه غم خفگان ، افسوس او د ارمان هغه جذبات څرگنده کړي او مشهور کړي دي. او مطلب ترېنه دا دے چې گڼې ما سره يک يوه ها وه يا هم دغه يک يو شے ، يا يو څيز وؤ او هغه هم خراب وختو يا خراب وؤ يا خراب شو.

نن سبا په داسې حالاتو کښې استعماليري. چرته چې داسې يو غري ته د څۀ په وېش کښې برخه مېلاؤ شي او هغه شے خراب وخېږي يا په خصوصي توگه داسې د چا يک يو اولاد وي. يعنې يو ماشوم يا ماشومه وي او هغه هم ناروغه او معزوره وي. نو په داسې موقع هغه غمښ بنده خپل غم خفگان ، افسوس ارمان او خپل جذبات يا احساسات په دې منل کښې څرگندوي. او د قسمته کبله مند خپل خوار قسمت داسې ژاړي چې هاي! زما خواره قسمته زمونږ خوا! "يوه ها وه هغه هم سخا وه".

چې يوه هـ ، هغه هـ ، هـ سـ سخا وي
په داسې ژوند په ربه څوک خوشحاله وينه

د متلونو اصلاح — زارۀ متلونه

۱. لاندې مزکه پاس اسمان ، تر مېنځه سلېمان
نوه: لاندې مزکه پاس اسمان ، زمونږه يو ايمان
۲. لا يار شه لا پېزار شه
نوه: يا دلدار شه ، يا توبه کار شه.
۳. لېنګر که ډېر وي ، بې سره هېر وي.
نوه: لېنګر که ډېر وي ، بې امېره زېر وي.
۴. لکه چرګ په ناوه زور شو.
نوه: لکه چرګ په ډېران زور شوې.
۵. لکه د خان د سپي کټ ته وختې.
نوه: لکه د خان د سپي په کټ کېنې تشېرې.
۶. لکه کينډ په لکۍ سره خطا باسې.
نوه: لکه لومېر په لکۍ سره تېر باسې.
۷. لکه هندو خپلې کړې ته شمکور شوې.
نوه: لکه هندو هسې کړې ته خوشحالېرې.
۸. لکه هندو ته چې ناوې ووايې.
نوه: لکه هندو ته چې کړې رو ووايې.
۹. لنډه لږ او لويه بېعه.
نوه: لنډه لږ ، خطر د شوکمار/لنډه لږ ، خطر د بنامار.
۱۰. لوبه په غ ، لمطی تودېرې.
نوه: لوبه په غ ، لمطی تودېرې ، او کپ په ښو.
۱۱. لېوۀ ته بې نصيحت وګړو ، په هغه ورځ بې شل اوډل.
نوه: لېوۀ ته بې نصيحت وګړو ، خان ته بې مصيبت وګړو.
۱۲. ما پرې اعتبار وکۀ هغه اشنا غماز وختو.
نوه: ما پرې اعتبار وکړو ، خان مې خوار وکړو.
۱۳. ما چې لالا بللې ، د خان د ښې لپاره.
نوه: ما په لالا بللې ، او تا مې پښې وهلې.
۱۴. مار ته چې بدبختي راښي نو د غاره راپهر شي.
نوه: پوره چې د مار شي ، روان په لار شي.
۱۵. ما ماما بللې ، تۀ رانه پارې غواړې.
نوه: ما په ماما بللې ، او تا مې پښې تړلې.
۱۶. مال مې د سر نه څار ، سر مې د غر نه څار.
نوه: مال مې د سره څار ، سر د وطنه.
۱۷. منرکه! چې کور په ژړنده کېنې دے نو غم دې څۀ دے.
نوه: منرکه مۀ کړه غم ، شته لاژړنده کېنې غم.
۱۸. نۀ تا کړې نۀ ما کړې ، په څۀ باندې پخلا کړې.

نۍ: نۍ تا كړې نۍ ما كړې ، نو ځله بيا غوغا كړې.

۱۹. نۍ خورلې نۍ څښلې ، پختوركې درد نېولې.

نۍ: نۍ څۍ څښلې نۍ خورلې ، بدنامه شوم په كلي.

۲۰. نۍ زما پلار ستا مزدور دے ، نۍ زما پلار ستا تربور دے.

نۍ: نۍ زما پلار ستا مزدور دے ، نۍ ستا د پلار تربور دے.

۲۱. نۍ خورو نۍ نغارو.

نۍ: نۍ خورو نۍ نغارو ، بيا ځله ژارو.

۲۲. نن په ما سبا په تا.

نۍ: نن په ما سبا په تا ، دا چال د دنيا.

۲۳. نن دلې سبا په ولې.

نۍ: نن دلې سبا په ولې ، د خدائې په حيلې.

۲۴. نۍ بېې تر څ ، لې شوه ، نۍ تر نسه.

نۍ: نۍ بېې تر څ ، لې شوه ، نۍ بېې تر كومي تېره.

۲۵. نېستي پېغور نه ده.

نۍ: نېستي پېغور نه ده ، دوستي په زور نه ده.

Pukhto.Net
پښتو

نوي متلونه

1. په بڼو به قنمن شي ، په بدو به پمن
2. چې پر شي ، نو مړ شي
3. چې مسافر شي ، نومات يې ښکر شي
4. چې موټه نيسي تش ، دا خر ته وي سازش
5. څوک چې په ننګ وي ، پوزې به يې لنگ وي
6. څوک چې مستي که ، مدام به نيسيستي که
7. خټک چې وژني ، په خټبه يې مور کره او سرنا ورته سر کره
8. خ ، له بنده بڼه ده ، کره نا
9. دمشر وټل وي ، د کشر عمل وي
10. دکوره لرې ، په سلکو ستره
11. سر ور منکې وې ، اوبه د جينې وې
12. شاخېل چې مستي کره ، خود به نيسيستي کره
13. بڼه خو هغه وي چې د بدو په بدل شي
14. بڼه چې د خټبنن سره کره شي ، د اولاده هم مړه شي
15. غل چې د کوره وي ، معلوم به نه شي
16. فقير که غصه که ، خوراک به څه که
17. لاس ترلي بڼه دي ، مات نه
18. لاس چې دې ورکړو ، ځان دې ورکړو
19. لږ وايه ، ډېر اوره
20. لکه څنګه يې توري ده ، داسې يې خ ، له سوري ده
21. لالا پور غواړي ، خور يې لاناور غواړي
22. ما پور غوښتو ، هغه لاناور غوښتو
23. مال د مسافر ، واک يې د سخر
24. مرګ په نېټه دے ، مرض يې دېهانه دے
25. مړ او پر په معنه ، ی يو دي
26. مسافرو وګټله ، مېرمنو وختله
27. ملا که غصه که ، د جا به څه که
28. م ، لمخ به څه وي ، وزر به يې څه وي
29. مړت مځ چې وشي ، کره به دې شوده شي
30. مور چې کره شي ل ، ور يې بدرکه شي
31. مېړني په مراڼه پېژندے شي
32. مېلمه رحمت شي ، خو په ژمي رحمت شي
33. نه پردے کور ، نه خپل شکور

اولسي ادب کښې تپه او متل

اولسي ادب ته په انگرېزي کښې فولکلور وئيل شي ، او په اردو ژبه کښې په لوک ادب يا لوک ورثه يادېږي. د ادب استاذان او پوهان وائي چې اولسي ادب د قام د ثقافت او تهذيب هاغه برخه ده چې ورکښې د اولس دود دستور ، عقائد ، اقدار ، روايات او فنون لطيفه (رت) شامل وي. هم دا اولسي ادب د هر قام د ټولنيز او تېريز (معاشرتي) ژوند ترجماني او عکاسي کوي. هسې خود اولسي ادب په حقله د نړۍ ډېرو پوهانو او ادب استاذانو ډېر څه ليکلي او وئيلي دي خو زه د خپل ډېر گران مشر ښاغلي پروفېسر داور خان داؤد صېب وينا جامع گڼم. د اولسي ادب په حقله گران پروفېسر صېب ليکي چې: "فولکلور د انگرېزي ژبې د دوو تورو مجموعه ده. يعنې فوک او لور ، د (فوکمه) ي ده اولس ، قام ، خلق يا د خلقو ټولنه. او د (لور) ي ده علم ، تعليم او د ه . نر زده کړهاسې د دې معنو تر لاندې د فولکلور معنې شوه د خلقو يعنې د قام زده کړه.

اوس سوال دا دے چې دا زده کړه خلق د څه لپاره کوي ، نو ځواب به دا وي چې د پوهې لپاره. نو مونږ وئيل شو چې د فولکلور مطلب شود اولس پوهلود بنياد د پوهه ، يعنې عقل فکر ، علم ه . نر او د ژوند کولو هر فن. نظام يعنې ترکيب و ترتيب په ادب هم منل ، يادول او ويل شي. هم د دې کبله پوهانو د اولس پوهې له د اولسي ادب په نامه پېژندگلو ورکړه. او دا يې هم په گوته کړل چې د ثقافت او تهذيب و تمېن زياته برخه په اولسي ادب کښې شامله وي. يعنې د قام دود دستور ، عقائد ، اقدار و روايات ، فنون لطيفه (رت کلچر) او ځنې هنرونه (دستکاري) هم د اولسي ادب برخه وي. هم دا اولسي ادب دے چې مونږ ته تېرو وختونو د قامونو د تاريخ ، کلتور يعنې د ثقافت او تهذيب و تمدن درک (اته پته) او پوهه راکوي. يعنې د تېرو قامونو د ژوند ژواک ، دود دستور ، ثقافت او د تېرو وختونو د تاريخ څېړنې او پېژندنې په اولسي ادب کولې شي.

د ادب استاذان او پوهې دې خبره هم يوه څه . له دې چې اولسي ادب هم دوه برخې لري ، يو ته "مادي اولسي ادب" وئيل شي او بله برخه په "غېر مادي" يا "لفظي اولسي ادب" يادول او منل شي. په "مادي اولسي ادب" کښې هغه مواد (څيزونه) شامل وي چې هغه مادي وجود لري. لکه جامه ، پېزار ، کالي پتري ، سيکې (پيسې ټکې) د کار کسب اوزار او په خصوصي توگه د لاسو جوړ انځورونه او دستکاري وغېره. په "غېر مادي" يا "لفظي اولسي ادب" کښې د ليک لوست او وينا ټول اصناف شامل وي. لکه قيصه ، ډرامه ، افسانه او شاعري. ځنې د ادب استاذانو د "لفظي اولسي ادب" دا برخه هم بيا په دوو حصو کښې تقسيم کړې ده. يوه برخه "نثري اولسي ادب" او بله "شاعري اولسي ادب". په نثر کښې په خصوصي توگه قيصه ، متل ، سوکړه ، اړونه او ټکونه شامل دي. او په سندرېز (شاعري) اړخ کښې بدله ، نيمکي ، چاربيت ، اولسي سندرې او تپې شاملې دي. هسې خو په خپل ځان هره يو صنف د اولسي ادب لپاره اهم دے ، خو تپه بيا په اولسي ادب کښې ډېر اهم او بنيادي کردار لوبوي. بلکې زه به دا ووايم که چرې تپه نه وے نو زمونږ اولسي ادب به نه صرف بې خونده او بې مزي وؤ بلکې نيمکې به هم وؤ. ځکه چې تپې زمونږ د کلتور د هر اړخ او ډگر ډېر ښه او په اسانه ترجماني او عکاسي کړې ده. راځئ چې لږ د تپې په حقله ځان خبر کړو چې تپه څه شے دے.

تپه

تپه د پښتون قام يو شريکه ورثه او د اولسي ادب يې بها خزانه ده. لکه څنگه چې په نثري ادب کښې د متل مقام او اهميت دے هم داسې په سندرېز ادب کښې د تپې يو ډېر اهم او ځانگړے مقام دے. د متل په رنگ د تپې تاريخ هم دومره زوړ دے څومره چې پښتون قام خپله. د متل په شان تپه هم نه څوک تخليق کار او نه دعويدار لري ، د موقعي او حالاتو په مناسبت چې د چا د څه . لې نه هم تپه ختلي ده او په اولس کښې مشهوره شوې ده نو هغه بيا د اولس په شريکه ورثه او اثاره

گرځېدلې ده. د تېې په حقله گران مشر پروفېسر داور خان داؤد صېب وائي چې: "متل د ذهانت يعنې عقل سره سره د تجربو په اداڼه ولاړ وي. او تېه د تجربو سره سره د جذباتو په اداڼه جوت او محکمه وي.

د تېو نه دا خبره خپله څرگنده ده چې تېه يو ډېر زوړ صنف دے. ځکه چې په تېه کېسې مونږ ته د تېر وخت د تاريخخونو ډېرې اشارې او معلومات تر لاسو شوي دي. يعنې ځنې تېې تاريخ بيانوي او ځنې د مخلفو ادوارو حادثات ، ثقافت ، تهذيب و تمدن او د جنکونو برخېرنه کوي. يعنې د پښتون قام د تاريخ څه نه څه برخه مونږ ته د تېو په شکل کېسې رارسېدلې ده. چې د تاريخ او لسانې استاذان پرې د هغه وخت د قامونو او ژبو څېړنې کوي ، او خپلې نظريې قائموي.

په اولسي شاعرۍ کېسې تېه يو داسې ځانگړې خصوصيت لري چې د قام د ژوند هر اړخ يې په ځان کېسې رانغاړلې وي. يعنې تېه د قام د تاريخ ، ثقافت او تهذيب سره سره د امروزه ژوند عکاسي هم په ښه شان او ډول سره کوي. يو ځواکه تېه د زړه دردونو له ، د غم خفگان احساس له او د مينې محبت لطيفو جذبو له ژبه ورکوي نو بل خوا د پښتنو د مړانې ، او د ننک غېرت جغه هم د تېې په غږ کېسې په قام او اولس باندې ډېر زړ او ژور اثر کوي. يو ځواکه تېه د مسافرۍ او جدايۍ سختې ، د بېلتون او د هجران اړوکي او لهجې ژرې نو بل خوا په سکر کېسې د لښکر مړانې ، جوش جذبي او د توريالو توري هم ستاېلي دي.

تېمهلکه د متل شان په الفاظو ډېره مختصره وي ، خو په معنۍ يې او مطلب ښه پوره او کوټلې وي. تېه دوه بنده وي ، ورومې بند يې ورکوټه وي ، يعنې الفاظ يې کم وي. او دوېم بند يې د ورومې نه لږ زيات وي. استاذان وائي چې ورومې بند د نهه چيو او دوېم د ديارلسو چيو وي. نن سبا خو ځنې شاعران استاذان د تېمېز په نامه د درې څلورو بندونو د تېو نو په شکل جوړوي خو زه د دې غندنه کوم ځکه چې مونږ سره خپله اصلي او سوچه تېه چې ورکېسې جامعيت ، فصاحت ، موزونيت ، مقصديت ، موسيقي او خوند مزه شته. بلکې زه په دا ووايم چې "وره ده خو په ټول پوره ده". نو بيا د تېې شکل وړانولو ته هيڅ ضرورت نشته. هسې نه چې دا اصلي او سوچه تېه د پښتنو نه چرته ورکه نه شي.

هم دا وړه خو په ټول پوره تېه د متل په رنک د ژوند په هر اړخ رڼا اچوي ، يعنې زمونږ د اولسي ژوند عکاسي په ښه ډول کوي. په خپلو مختصرو او جامع الفاظو کېسې د معنې او مطلب سره سره صداقت ، حقيقت ، نصيحت او جذبه هم لري. نو ځکه کله تېه متل جوړ شي او کله متل تېه. او هوسياران ، اديبان او واعظان يې بيا د موقعي په مناسبت سره په خپلو خبرو ، بيانونو ، ليک لوست او وعظ کېسې د خوند رنک ، درناوي او نصيحت په توگه استعمالوي. د هغه بې بها خزاني د ملغلرو نه څه ملغلرې د نمونې په توگه وړاندې کووم.

اســـــــره مـــــــي تـــــــه شـــــــي لويـــــــه خدايـــــــه
څـــــــوک چـــــــي بـــــــنده اســـــــره کـــــــوي ټکـــــــري خورينـــــــه

اول بـــــــه ماتـــــــه خـــــــلق ناســـــــت وو
اوس يـــــــاج کـــــــر شـــــــوم جـــــــولي بـــــــل تـــــــه غور وومـــــــه

اول مـــــــي فکـــــــر د رتـــــــه نـــــــه وو
اوس مـــــــي د زړه ســـــــت تنې کـــــــري در پـــــــسې څيـــــــنه

پر پـــــــرده چـــــــي خـــــــبر ســـــــېلاب مـــــــي يوســـــــي
په لـــــــامبـــــــوزن اشـــــــکنا بـــــــه ډېر ډېر نازېدمـــــــه

زما پېر مېرمنه لارې راټوک
که مېرمنه د مېرمنه کولې په شا خورلې وينه

په هندوستان دې خپله جوړه شوه
د بې ننگۍ اواز دې رامنځته شوه مېرمنه

په بارانۍ کېنې زړه سر نندار کوه
پکېنې پېښې د پلکونو وگزارونه

تاتې مېرمنه مينه ته تېرې وېشې کاري
زما پېر مېرمنه ول وگورونه

جانانۍ خپله خپله وطن ته راشه
که خلقي دېر دې پرې ودان دې خپله کورونه

چې د دېر نندار نصيب يې نشته وي
په بېرته کوڅه کېنې سره وړاندې وروستو شپږه

څوک چې د چا د باغچې گل شوي
مناسب نه دي چې وکړې پرې تېروينه

څوک په رضا د ملکۍ نه ځي
يا دېر غريب شي يا د يار د تېس ځينه

څوک چې د يار کلي ته لاړ شي
چې بې ديدنه ترې راځي نومر دې شپږه

د بخت ديوه چې د چا مېرمنه شوي
که بل مشال په لاس کېنې وي تکرې خورينه

د جرمنو وېش تېله جوړه شوي
سترگو وېش تېله به رنځېرې مېرمنه شپږه

د خـدائـې پـه لـوـئـې کـرم بـه کـيـرې
پـه عـقـل گـرانـه دـه زـمـا د جـانـان مـيـنـه

د رب کارونـه تـه وـل د خـې ر وې
بـنـد لـه بـيـانـې چـې پـرې شـر ، کـر و باسـيـنـه

د مـيـنـې پـيـار مـي پـيـدا نـه کـه
د نـيـا مـي چـان کـږه لـه پـه لـه وکـر خـېـمـه

د يـيـارنـې ثـانـي دې نـه يـم
د غـلامـي دـعـوي ، کـوـه غـلام دې يـم

د يـيـدن مـي کـور تـه وړا تـه يـوړو
پـه قـدردان جـانـان مـي خـان بـي قـدره کـړونـه

د يـيـو زـگـي نـه بـل تـه لار وې
چـې زـما خـوش يـي سـتا بـه وـلـي بـدي شـمـه

زـما پـه دې کـل کـي کـيـنـې خـي دې
سـتا د يـيـدن لـپـاره شـيـپـي سـبا کـوومـه

سـتا د بـيـائـس تـکلونـه دې ر دې
جـولـي مـي تـکـه زـه بـه کـوم کـوم تـولـوومـه

سـترگـې دې وې وـتـل يـي نـه وې
چـې پـه کـاونـه دې لـوئـې دـم نـه دې لـيـدـم

عـالـم يـه وـد بـل زارـيـرې
عـمـر د ژـمـي مـا زـيـکـر دـې تـيـر بـه شـيـنـه

عـالـم يـه وـد بـل زارـيـرې
د نـيـا فـانـي دـه نـيـمـه خـوا بـه پـاتـي شـيـنـه

عمـــــر د بـــــاد پـــــه شـــــان تېرېـــــري
زړه مـــــې نېرېـــــري خـــــزان نـــــن ســـــبا راځيـــــنه

کاغـــــذ لـــــیکلې ترېنـــــه واخـــــلـــــه
د اوســـــنۍ زمـــــاني يـــــار دے تـــــک بـــــه وينـــــه

کـــــه جانـــــان بـــــد کـــــري زه بـــــه بـــــه کـــــرم
چې د بـــــل يـــــار شـــــي زمـــــا بـــــه يادوينـــــه

ما درتـــــه وېل پـــــوره بـــــه يـــــې نـــــه کـــــري
ديـــــارانې خېـــــري دېـــــري گرانې دېـــــينه

ما ازېکړے دے شـــــېرې مـــــې کـــــره
تـــــه بـــــه د نـــــاز شـــــېرې کـــــوي رېـــــنیا بـــــه شـــــينه

ملنکـــــه دوه گنـــــې دې وکـــــري
يو دې خېـــــري يـــــو بـــــل دې اوکـــــره ديدنـــــه

مينـــــه د زور خېـــــري نـــــه دـــــه
چې زړه دې نـــــه يـــــو يـــــادې نـــــه مجبور وومـــــه

نصـــــيب تـــــه دير تـــــه گنـــــه کنـــــاه نشـــــته
بخت چې کوتـــــه شـــــي بادشـــــاهان تـــــکـــــري خورينـــــه

وطلـــــن د مـــــور او پـــــلاره خـــــور دے
جانانـــــه درې واړه پرېـــــردم درســـــره خـــــمـــــه

يو دې غريـــــب پېـــــدا کـــــرم خدايـــــه
بـــــل دې مـــــين پـــــه زور ورو خلقـــــه وکـــــرمـــــه

يو زخـــــم نـــــه دے چې بـــــه روغ شـــــي
هـــــزار زخمونـــــه مـــــې پـــــه زړه دي مـــــر بـــــه شـــــمه

مثل د دنیا د هری ژبی بنالست کتلې شي، دا یوه داسې جمله وي چې نه صرف د معنی او مفهوم د ابلاغ او ترسیل یولي غوښتنې یوه گويې بلکې په لفظي لحاظ هم خپل بنالست لري. مثل منظور هم وي او منظوم هم چې د یو قام د اجتماعی ژوند د یوه زده کنده اړه وي. د متلونو په حواله پښتو هم د یوه غني ژبه ده او د ژرگونو متلونو قیسمي پنځه لري. پښتو کښې به متلونو به یوه یوړې کار شوې ده. د متلونو مجموعي هم ترتیب شوي او چاپ شوي دي او د تشریح او توضیح کار یوړې هم شوې ده. ادبي او فني احساس شي هم بیان شوي دي. مثل د فولکلور یو اهم توکج دی او د شاعري سره شي هم جوړ شي اړیکې دي. د یو متلود شعر کړي شوي دي او د یو شعرونو د متلونو ترمنځه تړلنه کړي ده. د ملگري فرهاد یو سقري دا مجموعه د متلونو په لړۍ کې مثل تشریح، توضیح او د متلونو د یو منظر منظرولو په لړۍ کې د یو قدر وړ کار دی او د ناغلي فرهاد هغه کوڅکې دی چې د شیرینې پښتو د بلاغ شیرازولي د پاره شي د خپل ژبه دویونه د یو رودونه جوړ کړي دي. که پښتون قام کښې د خپلې ژبې سره مینه پیدا شوه او د دې د بقا او ودې احساس پکښې پیدا شوه نو د ناغلي فرهاد یو سقري دا کلر او زیار به د یو قدر وړ وي او وړاندې.

سید الویس

فیض الوهاب فیض

۳۰ اپریل ۲۰۱۴

خوږوگي: داما راتو پښتو ادبي ټولنه مرکز دهيو

